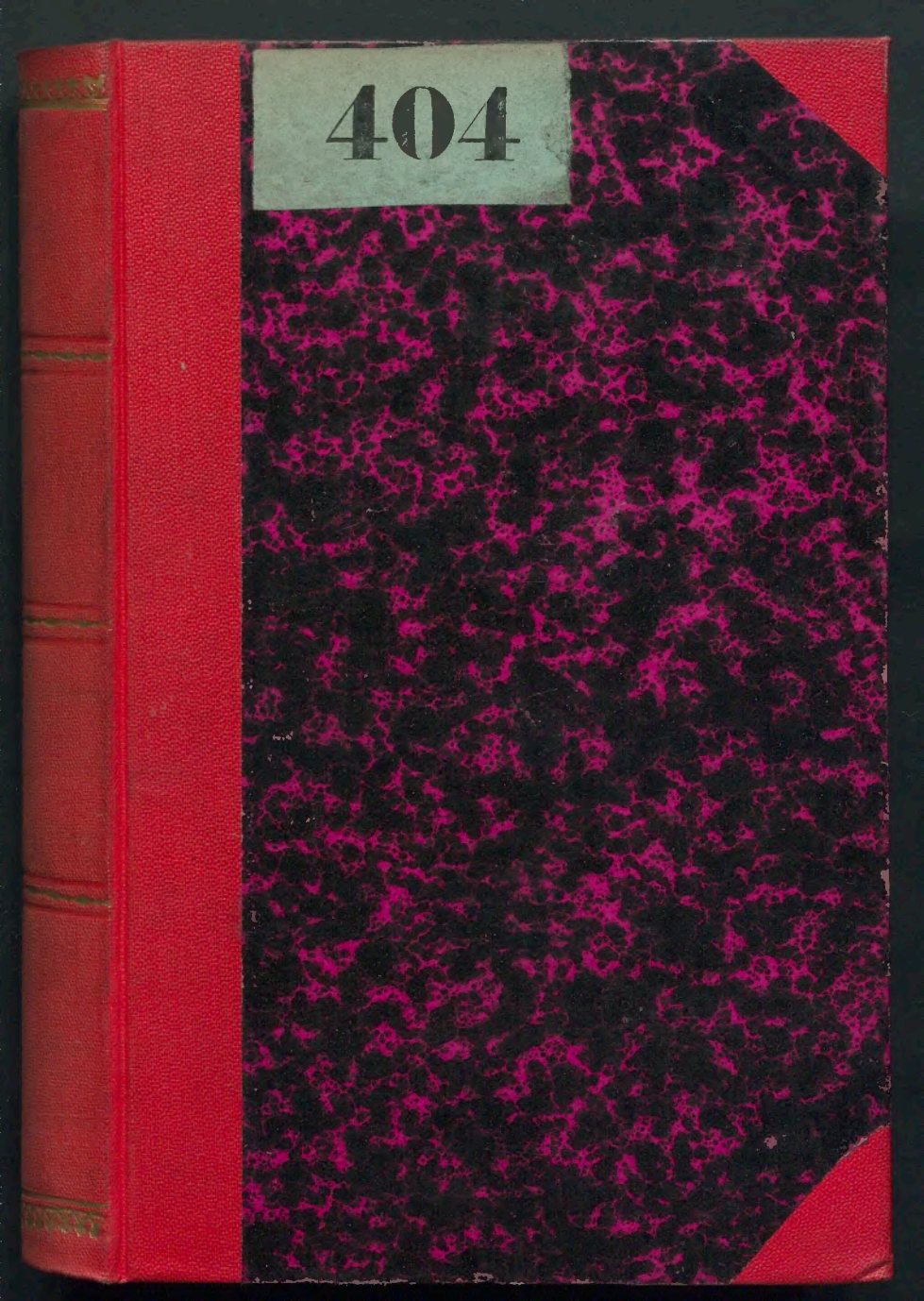
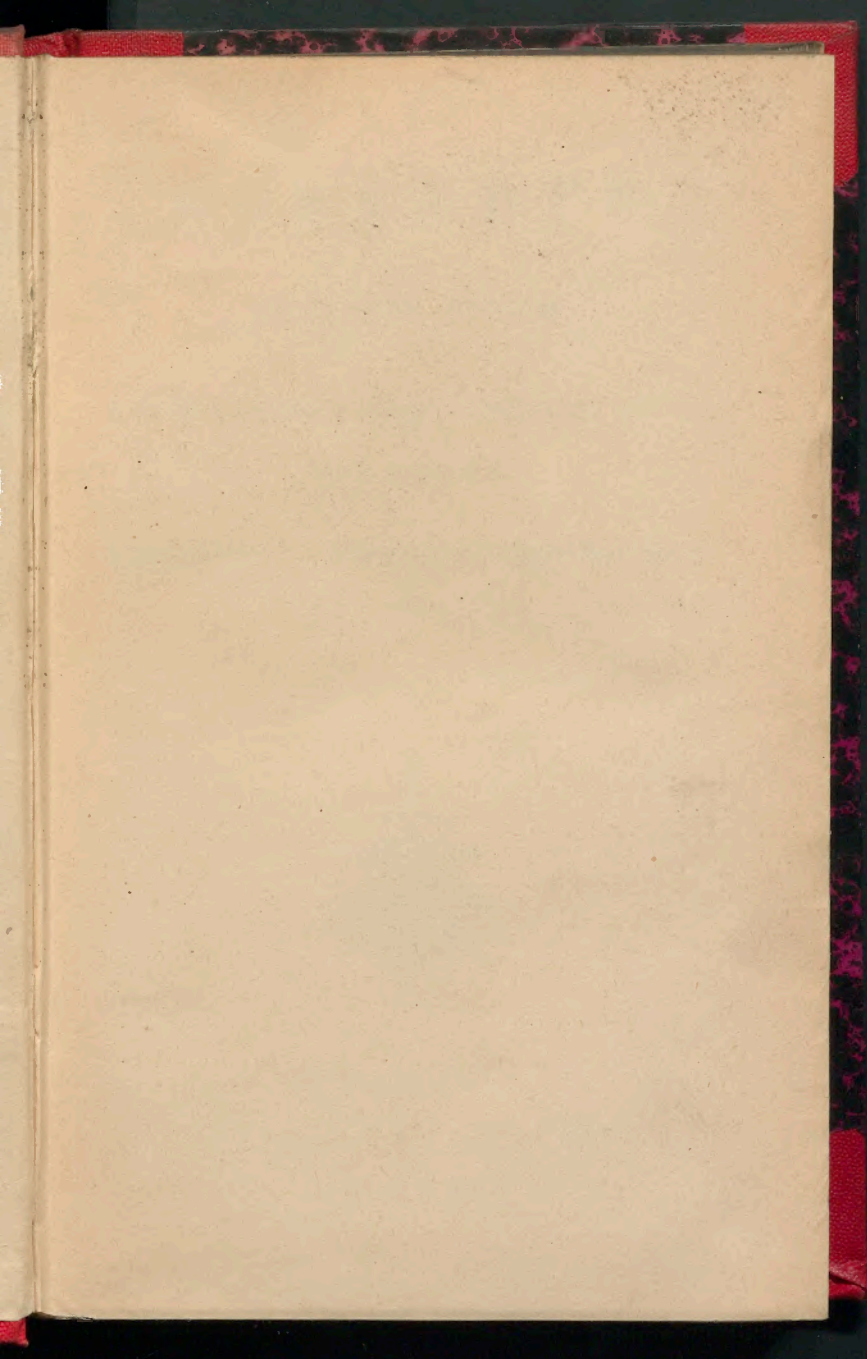

404

The image shows the front cover of a book. The spine is bound in a textured red cloth. The main cover area is decorated with marbled paper featuring a dense, irregular pattern of black and magenta. A small, rectangular, off-white paper label is affixed to the top edge of the cover, displaying the number '404' in a bold, black, serif font. The corners of the book show some wear, with the red cloth binding visible at the top-right and bottom-right.

m. 404.

Կ Ի Ի Լ Զ Ա Ր Ի

Թ Է Վ Ա Ր Ի Խ

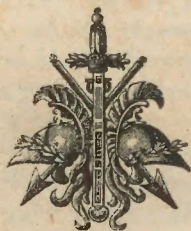
ՀԱՅ ՄԻԼԼԵԹԻՆԷ ՏԱՅԻՐ ՀԻՔԵԱՅԵԼԷՐ ԻԼԷ

Տ Օ Ն Ա Ն Մ Ի Շ

ԶԱՄՉԵԱՆ Հ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ

ՂԱՅՐԷԹ Ի Ի Լ Է

Ի Ի Զ Ի Ի Ն Ճ Ի Ի Պ Ա Ս Մ Ա

Վ Է Ն Է Տ Ի Կ

Ս. ՂԱԶԱՐ ՄԱՆԱՍԹԸՐԸՆՏԱ

Ս Է Ն Է 1862

U. S. N. S. S.

U. S. N. S. S.

U. S. N. S. S.

U. S. N. S. S.

U. S. N. S. S.

U. S. N. S. S.

U. S. N. S. S.

U. S. N. S. S.

U. S. N. S. S.

U. S. N. S. S.

Տ Ի Պ Ա Ճ Է

Պիր դարդ քիւչիւք վէ միւտեւվէր այնա վար՝ քի պեօ-
իւք շէյին նէ օլտուղունու՝ իչինէ պագան քիմսէնին էօ-
կիւնէ կէթիրիր : Պո՛ւնձիլէյին գլսա հլքեայէ տախի՝ կէր-
չի քիւչիւք պիր շէյ տիր , վէ լաքին այնա կիպի՝ կէշմիշ
կիթմիշ էսկի զաման շէյլէրինի, օգույանըն էօկիւնէ կէթի-
րիր • Թէքմիւտէ օլմաղսա՝ ազտան չօգտան Թէմամընա Ֆիւ-
քրինի կեօթիւրիւր • Խո՛ւսուսաքի պեօյիւք Թէվարիխի
հէրքէս զիյնինէ սըղաըրամազ • Նիճէքի պեօյիւք այնայը
հէրքէս դաշըրամազ : Պըսա հլքեայէ՝ խարդա տէալքէրի
քեաղատա պէնկզէր • քի հէր նէգատար քիւչիւք օլսա ,
պիր դարդ իլէ պեօյիւք եէրլէրի կեօթէրիր :

Պունուն իչին՝ պիզ տախի Հայ Թէվարիխի տէնիլէն քի-
Թապըն ուղունձասընը եափաըդտան սօնղըս , (քի պասամ
օլտու 1784 սէնէսինտէ) , շիմտի օնուն գըսաձասընը տիւզ
մէք իսթէալք • վէ իքի ճիլտէ սըղըշթըրմադ միւրատ էթ-
տիք , հայձա վէ Թիւրքճէ օլարադ • քի պիրինի օգույան՝
օպիրինիտէ օգույուպ՝ անկլայա :

Պու քիթապտա պիր գաչ շէյ վար պիլլինէճէք : Իվվէքի-
սի պո՛ւ տուր քի հայձա վէ Թիւրքճէ եաղըրան հլքեայէլէր
պիր եօլ իւղընէ միւրապըդ կիթմէղլէր • հայձասը պիր դարդ ,
վէ Թիւրքճէսի պիր զայըր դարդ • էօյլէ քի պիրի պիրինի
աչար : Իքինձի պիլլինէճէք պո՛ւ տուր քի , հէր պասըն իպ-
Թիտասընտա հայ եաղըսը , վէ րադամ վար • վէ պու օնու

կէօսթերիր քի օ պապստա օլան հիքէայէ ալընմըշտըր Հայոց Պապստաւիկան քիթապընտան . եանի պեօլէք թէվարիխ տէն , քի ալթը փայ օլունմիշ իւչ ճիլտ տիր : Հայ եազըսը՝ քիթապըն փայընը կէօսթերիր . վէ րադամ՝ պապընը իշաւ ըէթ էտէր :

Իւչիւնճի պիլինէճէք օ տուր քի, պու քիթապտա հէր պիր եափրալըն պաշըճա եէրլէրինտէ րադամ վար, քի՝ հիւ քէայէնին թարիխինի եախօա զամանընը կէօսթերիր : Վէ լաքին պու րադամ Էֆէնտիմիղին վազթինէ կէլտիքտէ տէյիւ շիլիր . զերէ օրայա կէլինճէյէտէք՝ տիւնեանըն եարատըլ մասընտան պերի կէչէն սէնէլէրի կէօսթերիր : Վէ չիւնքի Հայլարըն վէ Ռումլարըն հիսապը՝ եահօտի հիսապընտան արթար վէ տէյիշիլիր թա՛ Հայր Աբրահամ վազթինէտէք , ծնուն իչին օ րադամըն ալթընա զայրը րադամ գօնտու օ հիւսապա կերօն : Էֆէնտիմիղին վազթինէ կէլտիքտէ ծնուն սէնէսի գօնուպ , ծնտան 552 երլ կէչտիքտէ՝ Հայ թարիխի տալիսի պերապէր գօշուլտու՝ Հայ եազըսը իլէ :

Տեօրտիւնճի պիլինէճէք պու տուր քի նէ գատար թիւրքէ՝ ճէ սեօղէր վէ լուղէթլէր վար իսէ, ծնլարտա օլան (յ) եազը՝ (ե) կիպի սէս չըգարըր , կերէք լուղէթ արասընտա , վէ կէրէք սանլունտա . նիճէ քի տէրիզ . օրայա , պուրայա , սէյիրթտի , շիօյլէ , պեօյլէ , սըլըլըլը , սօյունտու , զայ , սայ , շէյ , պէյ , քեօյ , սօյ , գօլայ . և այլն . պու սեօղէրտէ հէր նէ գատար (յ) վար իսէ , (ե) կիպի օգունուր : Թիւրքէ՛ սեօղէր տէտիք , զերէ հայճասը պեօյլէ տէյիլ տիր :

Պէշինճի պիլինէճէք պու տուր քի պաղի թիւրքէ՛ լուղէթլէր մախսուսէն . պու քիթապտա էօյլէ եազըլըր , քի հաւաքն սեօյլէյիլի իւղրէ օլուպ , վէ անկանմասը՝ կիւճ վէ չէթին օլմայրպ , օգույան վէ տիյիէյէն քիմսէլէրէ՝ օլտուգճա գօլայ կէլէ : Մէսէլա , զիրա եէրինէ՝ զերէ . գաչան եէրինէ՝ հաչան . գաճիլը եէրինէ՝ հանկի , գաճի եէրինէ՝ հանի . ալտախազ եէրինէ՝ ալտաթմազ . վէ զայրը պունլըր կիպի :

Պու թիւրքէ՛ տիլ իլէ պէօյլէ հըղմէթէ գօշուլմագ՝ պանա ալըր օլտու , չիւնքի թէքմիլ պիլինէլէրտէն տէյիլ իմ . վէ լա

քին էյիճէ պիլէնէրէ տիւղիւս տանըլու՝ ծնարն հիւնէրի
լիէ տիւղէլթմէկէ չալըշարմ. նէ սըղընթըտան սաղընարմ,
վէ նէ հարճընտան գաղընարմ. գուսուրիւմ աէ վար իսէ,
օգուչանըն մուհապպէթի էօրթմէկէ գատըր տըր :

Պու քիթապըն սաը ԿիիւԶԱՐ աէնիլաի, էանի կիւլլիւք:
Պու պաղէտէ հէր նէ գատար կիւլ պուլուրսան, գօգուսու
փէք հօշճա՝ լաքին տիքէնլէրի չօգճա : Մէսէլա՝ իկիտլիկէ
վէ պահասըրըլա տայիր օլան իշէրի իշտէն կիւլ գօղլար
կիպի ղայէթ հաղընըր : Ամնա էաղըլան Ֆէլաքէթլէր վէ
սիյասէթլէր օգուհասուգատ, ինսանըն թիւլէրի իւլփէրիւյ՝
շաշար գալըր : Անճագ նէ հալ իսէ, իքի գըսսէաէն տաիսի
հիսսէ տընըր, էկէր իքիսինէտէ ալըր կեօղ իլէ պաղըլու՝
էյիճէ էօղընըրսա :

Իմաի պու քիթապ էէտի աէվը իւզըն տիւղիւլիւս, էէտի
փայ օլմիշ տիր : Իլքի հայկաղուհ աէվրի, քի հայկ էվաաըն
տան հայ միլլէթինէ պաշայօլ օլուս՝ հիւքմ էաէրլէր իտի :
Իքինճիսի՝ Կուստիալըգ, էանի Պէլլէք աէվրի, քի հայ միւլ
լէթի ղայըրըլարն աէվլէթի ալթընա կիրտլքաէ, ծնարտան
պիր Պէյ կէլիւ՝ հիւքիուլմէթ էաէր իտի. քի հայճա Կուստ,
կալ տէնիր : Իւչիւհճիսի՝ Արշակունի աէվրի. քի Արշակու
նի սօյունտան հայլարա փատիշահ օլուս՝ հիւքիուլմէթ սիւր
տիւլէր : Տէօրտիւհճիսի՝ Մարգապանըգ աէվրի, քի Արշա
կունիլէրտէն սօնղըս ղայըր աէվլէթլէրտէն փաշա կիպի պիր
քիման կէլիւ՝ հաքիւմ օլուր իտի : Պէշինճիսի՝ Բագրատու
նի աէվրի, քի Բագրատունի սօյունտան պիր վագիթ փա
տիշահ զուհուրա կէլիւ հիւքիուլմէթ էթաիլէր : Ալթընճի
սի Ռուբինէան աէվրի. քի Ռուբէն էվաաընտան միլլէթէ
պաշ օլուս գօրուտուլար վէ սօնղըս օ ճինստէն փատիշահ
օլուս Կիլիկիա էյալէթինտէ գալաըլար չաղ Եֆէնտիմիղն
1374 սէնէսինէաէք : Եէտիւհճիսի Ավարալըգ աէվրի, քի
հայլարտան հէփ աէվլէթ էսէրի գալգալ, վէ ճիւմլէսի տէ
հէր էէրտէ ղայըր աէվլէթլէր ալթընա կիրիւս, շիմաիյէտէք
էօյլէ գալաըլար : Պունլարը պէօյլէճէ տուլուրուս, կէլէ
լիւմ շիմաի հիքէայէ մոտտէսինին նաղլնէ :

Պ Ի Ր Ի Ն Ճ Ի Փ Ա Յ

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՏԵՎՐԻ

ՔԻ ՍԻՒՐՏԻԻ 1779 ԵԸԼ

Ա . 2 .

Դուք անտան սօնդրա՝ Նոյ նա հապետին օղուլարը , Յաբեթ , Սեմ , վէ Վամ , Լքա-
րատ սէմթէրինտէ օթուրուպ՝ հվլատտան հվ-
լատա զիւրիյէթէրի օրատա չօղալտը՝ պապա-
լարընըն սաղլըղընտա : Սեմ ալըպ հվլատլարը-
նը՝ կէօջտիւ կիթտի պաթը դարաֆընա տօղ-
րու՝ գըպլէտէն եանա . վէ սաքին օլտու պիր ու-
ղուն տաղ հթէկիւնտէ օլան օվատա քի՝ եա-
նընտան չայ կէչէրիտի . վէ օ տաղա քէնտի ա-
տընը վէրիպ՝ Սիմ տէտի : Այ օ եէրի քիւչիւք
օղուլարընտան Տարբան ատլը օղլունա վէրիպ՝
տեօնտիւ կիւնաօղլուու դարաֆընա՝ գըպլէտէն
եանա , քի զայրը միւնասիպ եէրէրտէ պուլա
օպիր օղուլարընա : Տարբան օրատա հվլատլա-
րը իլէ սաքին օլուպ՝ չօղալտը . վէ օ եէրին ա-
տընը Տարոն գօտու , քի օ վիւլայէթ սօնդրա

Տուրուբերան տէնիլտի : Տաղըթ տը օղուլարը-
նը օ սէմթին տեօրթ դարաֆընա . պունուն ի-
չին օ եէր Յրօն տէնիլտի , եանի տաղըլմա :

Վէզալիք Վամըն վէ Յաբեթին օղուլարը
չօղալուպ էօթէյէ պէրիյէ տաղըլտըլար Հայաս-
տան իչինտէ : Վամըն օղուլարը պաթը դարա-
ֆընա պազան սէմթէրէ . վէ Յաբեթին՝ Լ-
րարատ տաղը դարաֆըլարընա : Պունլարըն տիլի
հէփ պիր իտի . վէ նիճէ քի կեօրիւնիւր՝ Հայ
տիլի օլմագ լաղըմ կէլիր :

Յաբեթտէն տօղտու Վամեր . Վամերտէն
Թորգում, վէ Լըքանազ . Թորգումտան Հայի ,
քի պապաճըք տէմէք տիր , եանի՝ պիր տանէ
իլք պապա՝ ծնտան տօղանլարա , քի զիւրիյէ-
թի՝ ծնուն ատընա Հայք տէնիլտի : Հէփ պու
հալք Հայաստան թօփրաղընտա չօղալարգտա ,
ծնլարտան չօղու այրըլուպ չըքտը օրատան՝ Փա-
ղէկին տօղտուղու կիւնէրտէ՝ (զէրէ Փէլէկ
իպրանիճէ այրըլմա տէմիք տիր) , վէ կիթ տիլէր
գըպլէյէ տօղըու պաթըտան եանա՝ Սիջագետք
տէտիքէրի սէմթէ՝ էվլատլարը վէ ճիւմէ շէյ-
լէրի իլէ՝ Հայկ տախի պիլէլէրինճէ . նիճէ քի
պունտան սօնղըա եաղըլսա կէրէք տիր :

ՊԱՊ . 1 . Հայէն լաֆի .

Ա . 3 .

¹⁷⁸⁷
²⁶⁶⁵ } Հայկ Թորգումուն օղը՝ Լըքանահատէ-
տին թօնունուն թօնու՝ Յաբեթ զիւրիյէ-
թինտէն՝ զայրըլար իլէ Հայաստանտա ոաքին

օլուպ՝ օթուզ եաշնա , եախօտ՝ եիւզ օթուզ
եաշնա պաստրգտա , զայրըլարը այրըլպ կիթ-
տիքտէ՝ քէնտիսի տէ կիթտի օնլարլա Սիջա-
պետքտէ օլան Սենասար սէմթինէ : () րատա
հէփիսի պիր օլուպ՝ պաշատըլար օմէշհուր դու-
լէյի եափմաղա , քի Ղշտարսկ Ռաբելոնի տէ-
րիզ . վէ լաքին Ղլահընէ մըրիլէ օնլարըն տիլի
գարըշմուրիշ օլուպ վէ օնու պիթիլէմէյիպ՝
տարտաղան օլտուլար : Սէ չիւնքի պունլարա
պաշ օլմիշ իտի Սեբրովթ՝ քի պիզ Ռէլ տէրիզ ,
թիւրքաէ Սեմուտ , Ռամլն թօնու՝ օնլարը
հէփի էլի ալթընէ ալըպ , ճիւմէսինէ փատիշահ
կիպի հիւքմէ հաիճի օլտու : Պիզիմ հայկ տա-
խի օ սէմթլէրտէ օնուն հիւքմի ալթընտա պիր-
էզ վապիթ տուրուպ՝ չօգ էվլատը տօղտու .
տալարը , Ղրմենակ , Սանաւազ , Սոու , վէ տա-
հա զայրըլար . վէ չօղալտը զիյատէսիլէ :

1893 } հայկ հէր շէյինի տիւզիլին կեօրտիւք-
2033 } տէ , արթըզ Ռէլին հիւքմի ալթընտա գալմագ
իսթէմէյիպ , ալտը օղուլարընը վէ թօնունլարը-
նը իւչէիւզ քիշի գատար , վէ էվ ուշագլարընը ,
վէ պունլարտան զայրի տահա չօգ քիմնէլէր ,
քի օնա ույուպ պիր օլտուլար . չըգտը հէփի շէյ-
լէրի իլէ Ռաբելոնէ Էօքէսինտէն . վէ եիւրիւ-
տիւ հայաստան սէմթինէ փօյրազ դարաֆընա
տօղրու . վէ պիր պէօյիւք օվայա կէլիպ՝ օթուր-
տու պիր տաղ էթէկինտէ : () րատա չօգ հալգ
պունտու քի Ղրարատտան օրալարա տաղըլմիշ-
լէրիտի , Ռաբիլոն սէմթինէ կիթմէյէնլէրտէն .
քի տիլլէրիտէ գարըշմամիշիտի . զերէ սալթ
Ռաբիլոնա կիտէնլէրին տիլի գարըշտը : () նլա-

ըը տախի քէնտիսինէ միւղի էթտի . վէ չիւնքի քէնտի էվվէլքի տիլի՝ ծնւարն տիլիլէ պիր խի՝ տիլիլէ տէ պիրլէնտի ծնւարլա :

() Եէրտէ պինալար եափրպ վէրտի թօնու Կադմուսա՝ քի Լ՝ըմենակըն օղլու իտի . վէ քէն տի հէփ շէյլէրի իլէ օրատան կեօջ էտիպ՝ կիթ տի իչէրի տօղլու , վէ սաքին օլտու պիր եիւք սէք օվատա . վէ եէրին ատընը Հարփ գօտու . եանի Հայլարըն իւք պապալարընն էվվէլքի գօ նաղը : Ս է պիր շէհր եափտը օրատա քէնտի իամինէ . վէ ծնա Հայկաշէն տէտի : ()՝ օվանըն գըպլէ դարաֆընտա օլանլար տախի ծնուն հիւք մի ալթընա կիրտիլէր :

1896 | Բէլ իշիթտիքտէ Հայկըն պեօյլէ կիթ
2806 | մէսինի՝ էլչի կեծնտէրտի ծնա օղլունու՝ պիր
գաջ էմին.քիմսէլէր իլէ . “ Ելիչին , տէտի , պու սըճադ եէրլէրի պըրագըպ՝ սօվուգ սէմթլէրէ տիւշտիւն . կէլ սօվուգլուղունու ըսըթ՝ վէ ի դաէթինի կեօսթէր , : Պու սեօղէ գարշըլըգ սէրթ ճէվապ վէրիպ Հայկ՝ կէրի տէծնտիւր տիւ օ էլչիլէրի :

Կիւճէնտի Բէլ պու իշէ . վէ ապէր չէքիպ՝ եիւրիւտիւ Հայաստանա . հաչան Կադմուսուն սէմթինէ եաղլաշտը , Կադմուս գօրդույա տիւ շիւպ , Փիլհալ ատամ եօլատը Հայկա , վէ տույուրտու Բէլին կէլմէսինի . “ Պիլմիշ օլա սըն տէտի էյ գահրամանլարըն ուլուսու , քի Բէլ հիւճում էտիպ կէլթյօր իւզէրինէ հատսիղ հիսապսըզ տաքէրիլէ , եանը սըրա պահատըր վէ փէհլէվան իկիտլէրիլէ . վէ եաղլաշտը թօփրաղըմա . թէլ տէփրէնիպ պիր չարէսինի կէօր , :

Պու հապերի կեօնտերտիքտէն սօնողրա քէնտի տախի էվէթլէյերէք էվ ուշադլարընը տէվչի-րիպ , վէ աճէլէ իլէ ճանն աթըպ կէլտի տիւշտիւ Հայկըն եանընա :

Ս էլաքին Ռէլ քէնտի սսքերինին չօղլուղու-նա կիւվէնիպ , վէ գուվվէթինէ տայանըպ է-վէթլէտի՝ եաեալարը իլէ եէթիլմէկէ Հայկըն անըլ եերինէ : Պադտը կեօրտիւ Հայկ քի օգա-տար ասքերէ գարշը տուրմադ գօլայ տէյիլտիր , չանիրճադ տէվչիրտի օղլուլարընը վէ թօուուն-լարընը , ճիւմլէսի գուվվէթլի վէ եիւրէքլի վէ էլլի այադը քէսքին իկիտլեր . պունլարտան զայրի ալտը տաճա զայրըլարընը՝ օգ եայ էլլէ-րինտէ եավուգ քէմանքէշլէր . վէ պիր քիւչիւք պեօլիւք օլուպ՝ կէլտի պիր տէնիզ քէնարընա . սույու գուղու վէ պալըգլարը ուֆադ , քի Ս ան տէնիզի տիր : ()՝րատա պիր էզ ուճաթլանտը՝ վէ պաշատը օնլարը եիւրէքլէնտիրիպ սէօյլէ-մէկէ . “Ռէլին կէլիշի տէտի՝ կէլիշ տէյիլ . պիզի չըղնայըպ եօղ էտէճէք . կէլինիզ իկիտլիկիմիզի էլէ ալալըմ , վէ գարշը չըգալըմ , եա օտուր քի երգարըզ օնու , եա օտուր քի օ պիզի երգար ,” : Ս է օկիւթ վէրիպ տէտի . “Ռէլին օրտուսունա օղլանրսադ՝ օնուն օլտուղու դարաֆա եիւրիւյիւշ էտէլիմ , վէ էլլէրիմիզին գուվվէթլինի կեօս-թէրէրէք՝ վուրալըմ էօլտիւրէլիմ օնու , վէ տա-ղըտալըմ պիլէսինճէ օլան գաֆատարլարընը . պէօյլէ էտէրսէք՝ պիզիմ օլուր եէնկիմէք , վէ օնլարընքի եէնկիլմէք : Նօխսա պարի իկիտլիքլէ էօլէլիմ , վէ հեր շէյիմիլ Ռէլէ գալըն ,” :

Պէօյլէ տէյերէք ճիւմլէսի պիր եիւրէքլէ կէ-

լիպ կիրտիւնը օվալաբոյն վէ տաղաբոյն օրթա
 եհրէրինս վէ գօնաուլար պիր եիւքսէճիք եհրէ,
 քի սաղ դարափրնտան սուլար ագար իտի: ()ն
 տան պագըպ ուղագտան կեօրտիւնը քի Ռէլին
 ասքէրի գարա պուլութ կիպի պիր գարարթը
 կիւրլէյիպ կէլլօր սերպէսթ կէլլիլէ: Մքէր
 կէլտիքտէ այլրտը Ռէլ ծնլարտան պիր պեօլիւք
 պահատըր իկիտլէրի, վէ ծնլարիլէ պաշատը
 եիւրիւմէկէ Հայկ իւղէրինս. պաշնտա տէմիր
 պաշըգ՝ տէփէսինտէ պէզէք՝ ճրղա օլարագ.
 պագըր թախթա ճէվէն կէօքսիւնտէ, վէ ար
 գասընտա ճէպէ. գօլունտա գօլագ վէ տիղլն
 տէ տախի քէզալիք. գուշագ պէլլինտէ, վէ իքի
 աղըղը գըքճ եանընտա սարգըգ. պեօլիւք մըղ
 րագ սաղլէլլինտէ, վէ գալգան սօլունտա. վէ
 իքի դարափրնտա գըլըճը վէ մըղրագըլ պահա
 տըր իկիտլէր: Հայկ պունու պեօլլէ կեօրտիւք
 տէ, ալտը սաղ դարափրնա Մրմէնակ ատըլ
 օղլունու վէ ծնուն իքի գարտաշընը. վէ սօլունա
 ալտը քէնտի թօռնու Սաղմոսու վէ զայրը իքի
 էվլատընը. զէրէ պունլար փէք գուվլէթ լի իտի.
 վէ քէնտի իլէրտէ վէ զայրըլարը արտըսըրա՝
 իւչ քեօշէ դարգընա: Հաչան իքի դարափտան
 տախի պաշատըլար ճէնք էթմէկէ՝ պիր կիւ
 րիւլթիւտիւր գօփտու. վէ պիրիպիրինէ գըլըպ՝
 չօղու աիւշտիւ. վէ ճէնք իքի դարափտան՝
 եէնկիլմէտի:

Սէ չիւնքի Ռէլնիյէթ էթմիշ իտի՝ քի պիր
 եիւրիւյիշտէ ալթ էյլէյէ Հայկը, պեօլլէ օլ
 տուգտա՝ գօրգտու. վէ ճէնքտէն կէրի չէքիլիպ՝
 պեօլիւք օրտուսու իլէ կէլմէք իսթէտի Հայկըն

իւզէրինէ : Տոյտու Հայկ Րօլին Ֆիքրինի .
իւէրի եիւրիւտիւ . եայննը գուրտու , վէ իւչ
գանատը օգունու ուչուրուպ եիւրէկինէ սափ-
լատը , էօյլէ գուվվէթիլէ քի կեօքսիւնտէ օլան
պագրըր թախթատան օգ կէչիպ՝ արգասընտան
չըգտը վէ եէրէ տիւշտիւ . Րօլ տախի եէրէ
եըգրլըպ տէսէլէնիպ էօլտիւ իւչ եիւզ եաշըն-
տա : () Նուն ասքէրի՝ Հայկըն պէօյլէ գօրգուշ-
լու իշինի կեօրտիւքտէ՝ տաղըլըպ գաշտըլար :

Տէվչիրթտի Հայկ Ճէնքտէ տիւշէնլէրին տօ-
յումուզունու . վէ օրատա պիր եափու գուրտու ,
վէ Ճէնկին եէրինէ Հայ տէտի , չինքի Հայլա-
րըն էլիլիլէ օ եէրտէ տիւշտիւ տիւնեանըն իւք
փատիշաճը : Ս է Րօլին տիւշտիւկի եէրէ՝ Պե-
րէյման տէտի , եանի՝ մէզարլար՝ եախօտ մէ-
զարլըգ : Ս է էմր էթտի քի Րօլին թէնինի
պահարլայըպ կեօթիւրսիւնլէր Հարք տէտիք-
լէրի եէրէ . վէ կեօմսիւնլէր պիր եիւքսէք եէ-
րէ՝ քէնտի իկիտիկինէ նիշանէ օլմաղ իչին :
Ս է օ տօյումուզլարտան չօք շէյ վէրտի Սադ-
մուսա , վէ պիր էզ պահատըր քիմսէլէր . վէ
էմր էթտի քի կիթսին եէրինէ :

Րէնտիսի տախի տեօնտիւ եօգարտա զիքը
էթտիկիմիզ Հարք տէտիքլէրի եէրէ . վէ օնտա
ուահաթլանըպ՝ Հայաուտան իչինտէ գուրտու
միլլէթինէ պաշը պաշընա պաշգաճա տէվլէթ ,
քի հայճա տէրիզ Սիտպէրաւան իշխանուլիան :
Պեյլէ իշէր իչին էսկի քիթապլարըմըզտա՝
Հայկա տէնիլիր . Լսրո-ածային քա-աղ նախան-
խանդի , եանի Րլլաճըն շանը զայրէթինի
չէքէն . զէրէ Րօլին փութունա գափմայըպ՝ օն-

տան կերի տուրտու, վէ ծնու՝ փութփերէսթ լիկի իճատ էտէն կիպի էօլտիւրտիւ :

Պիպիմ Սոլսէս Խորենացի Սարիբաս Սա-
տինանըն եազտըղընա կէօրէ՝ Հայկա պու առա-
ըր վէրիւր, գիւյալն, գեղապարաճ, խալափանիո-ր,
խայափն, անջնէայ, հասաափաղուէ, հասաաղէղն,
հորովաճիփ, ուշիմ, խոհէմ վէ խալ. պանգ Հայ թա-
րիխինտէ. Խ. 3 : Սիճէքի էթտիկի իշէր տէ
կէօսթէրի :

1973
2955

Պու նամտար էվվէլքի պապամըղ Հայկ
չօգ միւքէլէֆ իշէրտէն սօնղրա, վէ շէհիւրէր
գուրտուգտան սօնղրա, վէ Հայաստան վիլայէ-
թինէ էմինլիք էթտիքտէն սօնղրա վէ տահա
պեօյիւք իշէր տիւղտիւքտէն սօնղրա՝ պիւր էզ
եաշայրպ էօլտիւ էճէլի իլէ քէնտի վիլայէթին-
տէ. վէ միլլէթինի թէմամ թէսլիմ էթտի
օղլունա Րումենակա :

Սէ եաշտա էօլտիւկի եազըլը տէյիլ տիր.
ամմա Րստուածաշունչ քիթապտան պիլիւրիզ
քի օ վագիթտէ օլան ինսանըն էօմրի ուզունու-
զապ սիւրէր իտի տէօրթ եիւզ սէնէյէտէք, է-
կէր էճէլլէրի իլէ էօլիւրլէրսէիտի. պունտան
կէօրիւնիւր քի Հայկըն էօմրի տախի տէօրթ
եիւզ երլ, եախօտ իւչ եիւզ երլ գատար օլմիշ :
Տէվլէթինի արարսան՝ Րէլտէն այրըլտըգտան
սօնղրա սէքսէն սէնէ գատար սիւրտիւ. պանգ
կէօր Հայ թարիխինտէ. Խ. 3 : Սիճէքի Հայկ
իշին տէտիք՝ պունճիլէյին անկլամալլըրզ ծնտան
սօնղրա կէլէնլէրին եաշատըղլարընը աշաղա է-
նէրէք թա Րումմա վարընճա :

Պու Հայկտան վէ պունուն էվլատլարընտան

ղուհուրա կելէն միլէթ չայք տէնիլտի , վէ պաղի քէրրէ (Թորգումեանք՝ չայկըն պապասը ատընա . վէ կեահիճէ Լըքանաղեանք չայկըն ամուճասը ատընա . վէ պաղի քէրրէ (Յաբեթեանք . չուսքի (Յաբեթտէն էնտիլէր : Վիշալիք օ իգլիմ , եախօտ օ էօլքէ՝ քի չայլար օրատա տաղըլըսլ չօղալտըլար՝ չայաստան վէ չայք տէնիլտի :

Պու չայկըն եէտի դարտաշը տախի վար իտի տէյի եազըլը տըր . ատլարը , Վարթլու , Վարդ , Սովկան , Լեկա , Չերար , Կովկաս , վէ Լազրէս : Վարթլու օլտու կիւրճիլէրին փիրի . պու էն էվվէլ կիթտի Լըմաղ տաղընա . վէ ծնտա պիր շէհիր եափտը , վէ ատընը դօտու Որբէթ՝ քիւշիւք օղլունուն իսմինէ . պու շէհիր սօնղրա (ամեղղէ տէնիլտի : Սաղթիլէ Ղէնք տէտիքլէրի միլէթտէն պիր գաշը կելիպ օրատա սաքին օլտուլար . վէ ծնուն իչի Որբէթեանք տէնտիլէր վէ Ուսպելեանք : Պու Վարթլուտուն պեօյիք օղլու տախի՝ եափտը քէնտի ատընա Սծխիթա շէհրինի : Սէ չայկըն օպիր գարտաշարը տախի ղայրը եէրլէրտէ ղայրը տիլիլէ չօղալտըլար . պադ կեօր չայ թարիխինտէ ն . 3 . օրթա եէրլէրինտէ :

2 . Լըմեհէն լաֆի՝ Չարմայա լարէնճա :

Ա . 4 .

¹⁹⁷⁴
²⁹³⁴ } Լըմեհանկ՝ չայկըն օղլու՝ պապասը եէրինէ կելիպ՝ Չարք տէտիքլէրի էյալէթի թէսլիմ էթտի իքի դարտաշընա՝ Սանաւաղա վէ

Խոռա, վէ քէնտի կեօջ էթտի էվի պարզը իլէ
կիւնտօղուսու դարաֆընա տօղրու՝ փօյրազտան
եանա, վէ էնտի պիր օվայա՝ քի եիւքսէք տաղ-
լար էդրաֆընը գուշաթմիշ իտի, վէ օվանըն
օրթասընտան ուզունլուղունա պաթը դարա-
ֆընտան ազըպ կիտէր իտի պիր շամաթալը չաղ-
լայան ըրմադ. վէ տաղլար էթէկինտէ տախի՝
զիւլալ չէշմէլէր գայնար իտի. օրատա պիր եիւք-
սէք վէ պեօյիւք տաղ էթէկինտէ փօյրազ դա-
րաֆընտա էվէր եափտը. վէ օրման տիքտի չի-
նար աղաճընտան. վէ տաղա քէնտի ատընա
ուլղուն Լ՛րագած տէտի. վէ օ եէրէ Լ՛րագած-
ոտն : 1) է պիր էզ սէնէ ծնտա սաքին օլտուգ-
տան սօնղրա միլլէթին զապղընը թէսլիմ էթ-
տի Լ՛րամայիս ատը օղլունա, վէ էօլաիւ. տէվ-
լէթի սիւրտիւ 46, եախօտ 66 սէնէ :

(Յուն գարտաշը 1) անաւաղ՝ Հարք սէմթ-
լէրինտէ չօղալըպ՝ օրալարտա պիր շէհիր եափտը
քէնտի ատընա քի 1) անազկերտ տէնիլըր. վէ
ծնուն սօյու, 1) անաւազեանք տէնտի : 1) է օղլու՝
Բաղ ատը Լ՛ղթամար սէմթլէրինտէ սաքին օ-
լուպ՝ օրալարտա չօղալտը. վէ ծնուն սօյու Բ՛ղնու-
նիք տէնտի : Բէզալիք 1) անաւազըն գարտա-
շը Խոռ՝ օրալարա եազըն շէհիրլէր եափտը. վէ
ծնուն սօյու Խորխոռունիք տէնիլտի. Ճիւմլէսի
պահատըր վէ նամտար ուլու քիմնէլէր :

1) ալի թարիիլէրտէ օգուրուզ քի պունլար-
տան զայրի՝ Լ՛րմէնակըն ծնիքի գարտաշը տահա
վար իտի. վէ օնլարըն իսմիլիլէ՝ ծնիքի այըն ատըլա-
րը գօնուլտու հայճա : 1) է իկիրմի տեօրթ գըզ-
գարտաշը վարիմիշ. վէ օնլարըն իսմիլիլէ իկիրմի

տեօրթ սաաթա իկիրմի տեօրթ ատ Կօնուլմիշ .
պոճ Ենացորդաց Բառգիրքտէ , թաճ լուղէ-
թինէ :

²⁰²⁹
³⁰³⁰ } Երամայիս՝ Երմեոակըն օղլու՝ ծնուն
եէրինէ կէչիպ , Երագած օվասընտա՝ Գեհոն
չայըն քէնարընտա՝ քիւչիւք տաղ իւսթիւնտէ
պիր մէթին շէհիր եափտը եօնմա տիւղլէնմիշ
դաշլարտան՝ ատը Երմաւիր . քի օ շէհիր օլտու
Շայլարըն պիր փայթախթը : Ե օ չայա՝ քէն-
տի թօնու Երաստըն ատընա՝ Երասխ տէտի :
Ե քէնտիսի 60 եախօտ 40 սէնէ տէվլէթ
սիւրտիւքտէն սօնղրա էօլտիւ :

Պու Երամայիսէ չօգ էվլատ օլտու . ծնլարըն
պիրի՝ Եարա ատը , չօգ եէյէն վէ չօգ տօղու-
րան , էօյլէ քի պապասընա աղըրլըգ վէ սրգլէթ
օլտու . ծնուն իչին պապասըն էմրիիլէ ալտը օղու-
ուշաղընը վէ կիթտի պիր եագըն պէրէքէթլի
օվայա . քի օրատան կէչէրիտի Եիուրեան տէ-
տիքէրի սու , թիւրքճէ Երփա չայը . վէ ծնտա
զիւրիյէթի չօղալտը . վէ օ եէր ծնուն ատընա
Եիրակ տէնիլտի : ()նուն չօգ եէմէսինտէն
վէ եէրին պէրէքէթինտէն՝ չօգ եէյիճիլէրէ
հալգ արասընտա օ մէսէլ սէօյլէնիւր իտի . “ Են-
տէ Եարա պօղազը վաթ իսէ , պիղտէ Եիրակ
անպարը եօգ : ” :

²⁰⁶⁰
³¹²⁰ } Երմաւիր՝ Երամայիսին օղլու՝ պապասը
էօլտիւքտէն սօնղրա եէրինէ կէչիպ սաքին օլտու
Երմաւիր շէհրինտէ : Պունա իւչ էվլատ օլտու .
Գեղամ , Փառօի , Զոլակ : Պունլարը ալտը
կիթտի կիւն տօղուսունուն գըպլէ դարաֆընա՝
Երարատ տաղընա եագըն . վէ օրաճըդտա չօգ

խարճ իլէ իքի շէհիր եափտը տաղ էթէկինտէ
պիր կիւզէր եէրտէ չէշմէլէր եանընտա , պիրի
պիրինտէն պիրէր կիննլիք եօլ ուզադ . պիրինի
վէրտի Վառոխա . քի պու սէպէպտէն օ եէր
Վառախոտ տէնիլտի . վէ օ պիրինի վէրտի Յո-
լակա . քի օնուն իչին օ եէր տախի Յոլակերտ
տէնտի : Ս է Լմասիա Լրարատ տաղընա քէն-
տի ատը իւզըն Սասիա տէտի . վէ օ էյալէթէ
Սասեաց ոտն : ()նտան տեօնիւպ քէնտի օղ-
լու Վեղամ իլէ Լրմաւիր շէհիրնէ՝ էօլտիւ օրա-
տա . տէվլէթի սիւրտիւ 32 եախօտ 82 սէնէ :

²⁰⁹²
³²⁰² } Վեղամ Լմասիանըն օղլու պապասը եէ-
րինէ կէջիպ՝ պիր դաչ սէնէ Լրմաւիրտէ օթուր-
տուգտան սօնղրա՝ օնտա պըրադտը օղլունու
Հարմա ատը . վէ քէնտի Սեւան տէնիզի սէմ
թինէ կիտիպ՝ օրատա չօգ շէհիրլէր վէ քէօյլէր
եափտը , քի Վեղարքունիք տէնիլիր . վէ օնտա
օլան տաղա Վեղամ տէյի ատ վէրտի : () եէր-
լէրի հէփ թէսլիմ էտիպ քէնտի օղլու Սիսակա՝
օրատան տեօնտիւ կէլտի պիր օվայա՝ Լրազ
սուլու վէ Սեւան տէնիզին մապէյնինտէ . վէ
օնտա պիր շիրին շէհիր եափտը Վեղամէ ատը :
Ս է լաքին , պիր վազիթտէն սօնղրա չիւնքի
օնուն պիր թոռնու Վառնիկ ատը օ շէհիրի
եէնիլէտի , օ սէպէպտէն Վառնի տէնիլտի օ
շէհիր : Պունլարը պէօյլէ տիւզաիւքտէն սօն-
ղրա օ շէհիրտէ սաքին օլտու Վեղամ , վէ օն-
տա էօլտիւ . տէվլէթի սիւրտիւ 50 . եախօտ
100 սէնէ :

()նուն օղլու Սիսակ՝ Սեւան Սէմթլէրինտէ
սաքին օլուպ՝ օրալարընը զիյատէսիլիլէ շէնլէթ .

տի . վէ օ էյալէթէ քէնտի ատընա Սիսական տէտի քի Սիւնիք տէ տէնիլը : Ս է կիթ տիք ճէ փայէսինի արթըրըպ վէ տէվլէթինի պեօյիւ տիւպ՝ չաօ Վիւր չայընա վարընճա զապդ էթ տի : ()նտան տախի էօթէ կէջիպ՝ վարտը թա կիլան տէնիլինէ : Պու Սիսակ պօյլու պօսլու պիր գուվլէթլի էր իտի , էօզլի տիլպէր , սեօզլի դաթլը . ծնուն իջին Ղը- տէնիլը իտի , եանի դաթլը վէ շիրին . էօյլէ քի ծնուն ատընա օ էյալէթլէր Ղըլանք տէնիլտի . քի շիմտի Շիւրուան տէնիլը :

²¹⁴³
³³⁰² } Հարմա Վեղամըն օղլու , քի օնա թէսլիմ էթմիշ իտի Վեղամ քէնտի տէվլէթինի վէ փայէսինի՝ Վեղամըն եէրինէ կէջիպ , Ղըմաւիր շէհիրին էգրաֆընա պիր մամուր հիսար չէվիւտի իշէնմիշ էօնմա գայա դաշլարտան , վէ շէհիրտէ միւքէլլէֆ սարայլար եափտը . վէ տէվլէթինի էյի գայըրըպ՝ պիր գաջ վապիթտէն սօնղրա էօլտիւ . տէվլէթի սիւրտիւ 31 եախօտ 70 սէնէ՝ պապասը էօլտիւքտէն սօնղրա :

3 . Ղըմալէն վաֆլի Ղը-շա-անա վարընճա :

Ա . 5 — 6 :

²¹⁷⁵
³³⁷³ } Ղըմա Հարմանըն օղլու՝ պապասը եէրինէ կէջիպ՝ նամտար օլտու հէր եէրտէ . զէրէ հէմ ագըլլը վէ հէմ գուվլէթլի իտի . չօգ կիօսթէրիշլի , վէ եիւրէքլի . քէնտի շալ , սեօզլի եիւկրիւք . պախթը աչըգ , մալը հիսապսըգ . շանը եիւքսէք , դարզը միւքէլլէֆ : Շօգ շէն .

լէթտի միլլէթինի, վէ եիւքսէլթտի տէվլէթինի. վէ պէօյիւթտիւ եէրլէրինի, Լոմկաս տաղլարընտան՝ չափ Տօրոս տաղլարընա վարընա : Տիւթրէթտի վէ գօվալատը տիւշմանլարընը քի՝ պաշլամիշէր իտի Հայաստանա կիրմէ կէ :

Պունլարըն պիրի իտի Նիւքար Վիւրտ պէյի. քի Հայճա տէրիզ էշիւն Սաւա, պիր քիպիրլի մաղլուր քիմնէ. պու Նիւքար՝ Հարմանըն սօնղ վազիթլէրինտէ Հայաստանըն պիր դարաֆընա կէլիպ՝ վէ պիր գաչ եէր զնպղ էտիպ Հարաճա քէսմիշ իտի օրալարընը իքի երլ գատար. վէ Հաղըրլանմիշ իտի իշէրի սալմաղա : Պունու Լըամ տույտուգտա, էլլի պին գատար ասքէր տէվշիրտի՝ Ճիւմէսի շահպաղ իկիտլէր վէ պահատըր քէմանքէշէր, վէ գընտան գըրըճ սըրըրան եիւրէքլի էրլէր. վէ պու իկիտլէր իլէ եիւրիւտիւ օ եէրլէրէ. վէ պիր կիւն կիւնէշ տօղմատան ակիանսըղ տիւշտիւ Նիւքարըն իւսթիւնէ. վէ օնուն ասքէրինի գըրըպ՝ գութտու Նիւքարը. վէ Լըմաւիր շէհրինէ կէթիրիպ՝ էմր էթտի քի ալնընա տէմիր չիվի գապսընլար վէ էօյլէճէ միլասընլար գալէտէ օլան գուլէնին ուճունա, կէօրէնլէրէ իպրէթ օլտուն տէյի. վէ Վիւրտիսթան սէմթինտէն տախի պիրէզ եէր ալտը՝ չափ Օարասպ տաղընա վարընա. վէ օնլարը Հարաճա քէսիպ, օրալարա Սիսական սօյունտան զապիգլէր գօտու :

²¹⁷⁷
³³⁷⁶ } Իւշ էրլտան սօնղրա Պաղտատ դարաֆլարընտան պիր քիմնէ Լարշամ ալտը ֆօտուլ վէ եօսմա, գըրգ պին եաէա, վէ պէշ պին աթլը ասքէր իլէ եիւրիւտիւ Հայաստանա : Ե Լըամ

տախի քէնտինին քէմանքէշ վէ գրլը՝ սալան պահատըր ասքէրինի ալըպ , վէ ծնա գարշը վա-
րըպ , ղաֆիլէն իւղէրինէ եիւրիւտիւ . վէ ծնուն
ասքէրինի գովալայըպ՝ չօղունու գըրտը , վէ
Բարշամը դուլուպ էօլտիւրտիւ :

Տեօնտիւ ծնտան Բրամ , վէ գըրգ պին եաեա
վէ իբի պին աթլը ասքէր իլէ եիւրիւտիւ պա-
թը դարաֆընա տօղըու Վապադուկիա սէմթլէ-
րինէ : () րալարըն պէյի վէ հաքիմի Պայաքիս
ատը՝ Վամ սօյունտան՝ Բրամըն կէլիլինի կեօ-
րիւպ՝ թախմին էթտի քի Բրամ ղապդ էթսէ
կէրէք օ սէմթլէրի : () նուն իչին պէօյիւք թէ-
տարիք կեօրիւպ , չօգ ասքէր իլէ Բրամա դար-
շը վարտը : Բրամ տախի ծնուն իւսթիւնէ սա-
լըպ՝ գովալատը թա Բգ տէնիլէտէք . վէ գա-
ջըրտը ծնու պիր ատայա (քի Վըպըրս օլմագ
լաղըմ կէլիր) :

() նտան կէնէ Վապադուկիա սէմթինէ տէօ-
նիւպ՝ Պայաքիսին եէրինէ փաշա տիքտի օ սէմ-
թէ՝ քէնտի խըսըմլարընտան պիրինի , ատը
Սշակ . վէ ծն պին ասքէր ծնա գօշուպ էմր էթ-
տի քի օ սէմթտէ օլանլար հայ տիլի գուլլան-
որնլար : Պէօյլէճինէ իշի տիւղիւպ տեօնտիւ
Բրամ Հայաստանա . վէ ծնտա տախի չօգ մէշ-
հուր պահատըրլըգլար էտիւպ , վաֆիր եարար
իչէր նիղամլատը . վէ քէնտի տէ օ գատար
շէօհրէթ պուլտու քի , ղայրը միլլէթլէր ծնուն
աարնա Հայաստանա՝ Բրամէնիա տէտիլէր . վէ
միլլէթէ տախի Բրամէն տէյի առ վէրտիլէր .
եախօտ Բրամէնի , հայճա Բրամեան :

կիստա օթուրուպ՝ ծրատա պիր շէհիր եափտը .
 վէ տեօրթ դարաֆընա հիսար չեվիրտի , վէ առ
 վերտի ծնա քէնտի Ս՝ շակ իսմինի . քի զայրըլա-
 րը տօղըու սէօյլէյէմէյիպ Ս՝ աժակ տէտիլէր :
 Ս՝ է լաքին չօգ վագիթտէն սօնղրա կեսարըն
 աւորնա կեսարիա տէնիլտի . քի թիւրքճէ
 Գայսէրիէ տէնիր :

Ս՝ է չիւնքի ծ եէր պեօյիւք Հայաստանտան
 տըշարը իտի՝ Լաաջին Հայք տէնիլտի , եանի
 պեօյիւք Հայաստանտան տըշարը օլան Հայլար-
 ըն իւք եէրի քի՝ Ռումլար պաշգաճա Լըմէնկա
 տէրէր : Ս՝ է պու եէրի Լըամ ալտըգտան սօն-
 ղըա , չիւնքի զայրը եէրէր տախի ալտը ծ սէմ-
 թէրտէ , վէ հալգ տօլտուրուպ շէնլէթտի , էմը
 էթտի ծնլարա քի Հայ տիլինճէ սէօյլէշիլնէր .
 ծնուռն իչին ծ սէմթէր տէ Իքինճի Հայք , վէ
 Իւչիւնճի Հայք տէնիլտի . վէ իւչի պիր եէրտէ
 Վիւչիւք Հայք տէնտի . վէ չիւնքի պուռնլարըն
 պիր դարաֆընա տիւշէր պեօյիւք Հայաստան-
 տա օլան ծն պէշ վիլայէթին պիրիսի Ֆիւրսթ
 չայըն եանընտա՝ պուռնլարա պագարագ ծ տախի
 Տեօրտիւնճի Հայք տէնիլտի :

⁹¹⁸¹
⁵⁵⁸⁰ } () վագիթէրտէ Լըորեստանտա փատի-
 շահ օլտու Ս՝ ինուս՝ Ինէլ սօյունտան . վէ զիյա-
 տէսիլիէ իլէրի կէչտի . ծ գատար քի եէր իւզէ-
 րինտէ փատիշահլար փատիշահը կիպի օլտու .
 պու Ս՝ ինուս էսկի թարիլիլէրտէն տույտու քի
 Ինէլ տէտիքէրի քէնտի էվվէլքի աթասը , Հայ-
 կըն էլինտէն էօլմիշ տիր . պուռնու սահիճէյէ-
 րէք՝ էօճ ալմագ իսթէրիտի ծնուռն էվլատլարըն-
 տան . պու սէպէպտէն հաղըրլանտը՝ Լըամիլէ

ճէնք էթմէկէ . վէ լաքին քէնտի պեօյիւքէրի
գօյլէրմէտիւր . գէրէ Ղրամըն էթտիքէրինի
իշիտիւ՝ գօրգտուլար՝ օլմայա քի ալթ օլտուն
լար . սլունուն իջին Սինոս տախի օնլարըն սեօ
զինէ ինանըպ՝ կէրի տուրտու . վէ Ղրամ իլէ
տօսթլաշըպ՝ քէնտիսինէ իքինճի տէտի . վէ իս
թէտի քի պաշընա ինճիլի սաշպաղը դադսըն ,
քի օ զամանա կէօրէ չօգ պեօյիւք շան նիշանէ
սի իտի : Պիր գաչ էրլտան սօնղրա Ղրամըն
էօմրի թիւքէնիպ վէ էճէլի եէթիշիպ էօլտիւ .
տէվլէթի սիւրտիւ 58 . սէնէ :

²²³¹
³⁴³⁰ } Ղրայ Ղրամըն օղլու՝ պապասը տէվլէթի
նէ մալիք օլուպ չօգ իքրամ կէօրտիւ Սինոստան .
պու չիւնքի չօգ տիլպէր իտի՝ Վեդէյէ տէնտի ,
եանի կիւզէլ : Ս է քէնտի կիւզէլիկինէ կէօրէ՝
էօյլէ կիւզէլճէ տիւզտիւ վէ տօնաթտը Հայաս
տանը՝ քի օթուրտուղու մէմլէքէթ օնուն ատը
նա Ղրարատ տէնիլտի . տէվլէթի տէ՝ Ղրա
րատեան : Պու Ղրայ պիր գաչ էրլ եաշպըպ՝
պիր օղլու տօղտու՝ ատը Վարդոս՝ Սուարդնամ
զէվճէսինտէն :

²²³³
³⁴⁵² } () կիւնլէրտէ Սինուէ փատիշահը՝ Սին
ոս էօլտիւքտէ օնուն խաթունու Շամիրամ
էէրինէ կէջիպ փատիշահըգ սիւրտիւ Սորես
տանտա . պու Շամիրամ օլտու գարըգըսմընտան
էնէվլէլ փատիշահըգ էտէն : Պու գարը չիւն
քի չօգ շէճվանի իտի՝ Ղրանըն կիւզէլիկինի
իշիտիպ՝ դալիպ օլտու . վէ էլլի էօլլատը օնա քի
կէլիպ , քէնտիսինէ նիքեահլանա , վէ Սինուէ
տէ փատիշահ օլա . եախօտ իշինի պիթիլիպ ,
վէ չօգ հէտիլէլէրիլէ տեօնիւպ՝ էէրինէ վա

րա : Գապուլ էթմէտի Ղ.րայ պու ալչազըղը . պունուն իշին Շամիրամ տախի ճէնկէ գալգըպ՝ իւղէրինէ եիւրիւտիւ . վէ ճէնքճիլէրինէ սըմարլատը քի Ղ.րայը սաղ գութսունլար :

2237
3436

Գարշը չըգտը Ղ.րայ ասքէրիլէ, վէ ճէնքտէ էօլտիւ . 26 սէնէ տէվլէթ սիւրտիւքտէն սօնղրա :

Հաչան տույտու Շամիրամ քի Ղ.րայ էօլմիշ՝ եաս գութսու . վէ ծնուն թէնինի պուլտուրուպ՝ պիւյիւ վէ սիհիւր իլէ տիրիլթմէք իսթէտի . էտէմէտիքտէ՝ էմը էթտի քի պըրազսընլար օնու պիր չուգուր եէրէ վէ էօրթսինէր : Ալ է չիւնքի Հայ ասքէրի կի՛նէ պաղա գալգտը՝ ճէնք էթմէկէ՝ Ղ.րանըն էօճիւնի ալմնղ իշին, Շամիրամ քէնտի սէվկիւլիւլէրինտէն պիրինի կիյտիրիպ գուչանաըրըպ՝ հաւատիս չըգարտը քի փութլար Ղ.րայը եալայարագ տիրիլթտիլէր : Պու հապէրի ալըպ Հայ ասքէրի՝ ճէնք էթմէքտէն վաղ կէչտի . վէ Շամիրամ տախի Ղ.րանըն օղլունու՝ ատը կարգոն՝ ծնիքի եաշընտա՝ պապասը եէրինէ կէչիւրտի . վէ Ղ.րանըն մուհապպէթինտէն՝ ծնուն ատընը կարգոսա վէրիպ՝ Ղ.րայ տէնսին տէտի :

Պիր վագիթ օ սէմթէրտէ սաքին օլուպ Շամիրամ, վէ Հայաստանըն կիւղէլիկինի կէօրիւպ, վէ հաւանըն թէմիղլիկինի, վէ չէլմէլէրին զիւլալ սուլարընը, հայրան օլտու . վէ զիյատէսիլէ հաղ էթտիկինտէն՝ օրատա Ղ.ր. թամսը տէնիղին եանընտա պիր միւքէլէֆ շէհիւր եափտը՝ սարայ կիպի պիր շէյ . օն իքի պին ամէլէ իլէտիպ չալըշտըրտը վէ ալթըր եիւղ

գալֆա հէր սէնաաթտան . քի օ շէհիր Շ ա-
միրամհերտ տէնիլտի , վէ պիր վագիթտէն
սօնդրա Ս ան : Պու շէհիր օլտու ծնա սանքի
պիր եաղլըգ . լաքին հայրընը կեօրմէտի :

²²⁶⁰
³⁴⁸⁹ } Վարդոս Ղրանլն օղլու , քի Ղրայ Ղ-
րայեան տէնիլիր՝ պապասը եէրինէ կէջիպ , վէ
վագիթիլէ էվլէնիպ , տօղտու ծնա Ղնուշաւան
նամ պիր օղլու , վէ ծնու Ղրմենակըն տիքտիլի
ջինարլըղա փէշքէշ սունտու , եանի օ ջինարլըղա
հիւքմ էտէն փուլթա թէսլիմ էթտի , քի ա-
ղիվ տէնսին , վէ փուլթ սօյու գըլլաս օլունսուն :
Ս է ջիւնքի հայճա ջինար աղաճընա Սօս տէր-
լէր , պու սէպէպտէն Ղնուշաւան տախի՝ Սօս
տէնիլտի :

Պու Վարդոսուն կիւնիւնտէ Շ ամիրամ սուլ-
դանըն օղլու Ղինուաս՝ ճէնկէ գալգտը քէնտի
անասը Շ ամիրամըն իւզէրինէ . օ տախի հայաս-
տանա տիւշիւպ վէ Վարդոս իլէ պիր օլուպ՝ եիւ-
րիւտիւ Ղինուաս իւզէրինէ . վէ պու ճէնքտէ
էօլտիւ Վարդոս իլէ 62 եաշընտա , վէ Վար-
դոս՝ 30 եաշընտա , 18 սէնէ տէվլէթ սիւր-
տիւքտէն սօնդրա :

²²⁷³
³⁴⁷⁴ } Ղնուշաւան Վարդոսուն օղլու՝ պապասը
էօլտիւքտէ տիւշտիւ Ղինուասըն էլինէ 14
եաշընտա իքէն . վէ ծնուն հիւքմի ալթընտա
գալտը՝ էսիր օլմիշ փատիշահատէ կիպի : Ս է
լաքին պիր վագիթտէն սօնդրա պէօյիւտիւքտէ՝
դաթլը դապիէթի իլէ՝ պէօյիւքլէրէ սէվկիւլիւ
օլուպ՝ ծնլարըն ըէճա էթմէլէրի իլէ՝ Ղինուասըն
էլինտէն գուրթուլուպ՝ կինէ քէնտի տէվլէթ ի-
նէ նայիլ օլտու , վէ մէմլէքէթինին պիր փար-

չասընա մաղիք օլտու, վէ սեօզ վերտի քի երւ տան երւա վերկիսինի հտա էյլէյէ ծնա : Ս է չիւնքի պու Լ'նուշաւան ագըլը վէ զօրու պիւր քիմնէ օլտու, էօյլէ տիւզտիւ իշինի քի՝ պիւ թիւն Հայաստանը կիւնէ քէնտի հիւքմի ալթը նա ալտը, վէ չօգ էյի իշէր կեօսթերիպ, վէ հէր շէյէ նիվամ վերիպ՝ եաշատը Սարգոսուն էօլմէսինտէն սօնղրա ալթմիշ իւչ սէնէ գա տար, վէ էճէլի եէթիշիպ՝ էօլտիւ :

4. Պարէտին լաֆի Սիւրբիէ լարենձա :

Ա. 7—9.

Լ'նուշաւան էօլտիւքտէն սօնղրա հիչ քիմնէ պուլունմատը ծնուն սօյունտան՝ քի եէրինէ կէ չէ . պաղիլէրի չըգըպ Հայկ սիւսիլէսինտէն, վէ միլլէթ էպաշօլուպ՝ միլլէթի գօրուտուլար, թա Պարոյր փատիշահ օլունձա . քի պու աշաղտա եաղաճագլարըմըղ ծնլար տըր :

²³⁵⁸
³⁸⁵⁷ } Պարէտ ատը պիրի Հայկ զիւրիյէթին տէն՝ վարըգըղ վէ գուվլէթլի վէ պահատըր ի կիտ՝ Լ'նուշաւան էօլտիւքտէ՝ միլլէթի էլէ ալըպ՝ հիւքմի ալթընա կէչիւրտի Հայաստանը . վէ տիւշմանլարընը գօվալայըպ՝ իլէրի կէչտի . վէ 50 երլտան զիյատէ տէվլէթինտէ եաշայըպ էօլտիւ : Պունուն կիւնիւնտէ տիւնեատէն կեօջ տիւ Սըսըրտա՝ Յօվսէփ նահապետ 120 եա շընտա :

²³⁶⁸
³⁸⁸⁷ } Լ'րբակ Պարէտտէն սօնղրա Հայ միւ լէթինէ պաշ օլտու 44 սէնէ : Օ աւան պիր

դու վկայեցի քիմնէ Մարգարտան սօնղրա զուհուր
էտիպ՝ զապդ էթտի միլէթի 37 սէնէ : Պու-
նուն կիւնիւնտէ պաշտար Մթինա տէվէթի .
օնտան սօնղրա | ալեգեմն, եախօտ Սպարտիա
տէվէթի Սօւա մէմէքէթինտէ :

2469
3668

Փառնակ պիրինճի՝ Օաւանտան սօն-
ղրա օնուն եէրինէ կէջիպ 53 սէնէ հիւքիումէթ
սիւրտիւ : Պու Փառնակ՝ Սեսոստր ասլը Սը-
սըր փատիշահնտան գովալանըպ՝ վէ թէքրար
տէվէթինի էլէ կէթիւրիպ՝ չօգ դալէլէր եափ-
տը : Պունուն կիւնիւնտէ՝ Իսրայէլ միլէթի
Սըսըրտան չըգտը , սէնէ 2513 եախօտ 3712 :

2522
3721

Սուր՝ Փառնակտան սօնղրա գօրուտու
Հայլարը 45 սէնէ . վէ չիւնքի աւար տէմէք գը-
լըճ տէմէք տիր՝ քէնտի ատընա կէօրէ գըլըճ
օլտու տիւշմանլարա գարշը . վէ քէնտի ասքէրինէ
սէվկիւլիւ : Պունուն կիւնիւնտէ Եահուտիլէր՝
եախօտ Իսրայէլ միլէթի Վանան մէմէքէ-
թինէ կիրիպ, զապդ էթտիլէր օնու : Սէ օրատա
օլան Վանանացիլէրտէն պիր գաշը օնլարտան
գօրգուպ , գաշորլար վէ Հայաստանա կէլտի-
լէր . վէ չիւնքի պեօյիւքլէրի՝ Վանանիդաս տէ-
նիւր իտի՝ պիր զէնկին վէ կեօսթէրիլի քիմնէ ,
օնուն զիւրիյէթինտէն էնտի Վանանիդեանց՝
եախօտ Վանթունիք՝ տէտիքլէրի նախարարու-
թիւն , եանի պէյլէք :

2367
3766

Հաւանակ՝ Սուրտան սօնղրա օնուն եէ-
րինէ կէջտի 30 սէնէ :

Սաշտակ՝ Հաւանակտան սօնղրա զուհուր
էթտի 22 սէնէ :

Հայկակ էվլէլէրի՝ Սաշտակտան սօնղրա 18

սէնէ : Պօլ պիր եիւրէքլի վէ ճէնքճի քիմսէ
օլմաղիլէ՝ եիւրիւտիւ Միինդէս առլը Մորես-
տան փատիշահըն իւզէրինէ , վէ հիւքմի ալթը-
նա ալտը ծնու . սէնէ 2634 , եախօտ 3833 :
Միինդէս էօլտիւքտէ՝ ծնուն եէրինէ կէչտի Ռե-
ղոքէս . վէ գարշը տուրաու Հայկակայ՝ ճէնք
էթտի Հայկակ ծնունլա վէ ճէնքտէ էօլտիւ :

²⁶³⁷
³⁸⁵⁶ } Միւքակ էվվէլքի՝ պիրինճի Հայկակտան
սօնղրա միլէթէ պաշ օլտու 14 սէնէ :

Ղնակ՝ պիրինճի Միւքակտան սօնղրա 17
սէնէ :

Շաւարշ էվվէլքի՝ Ղնակտան սօնղրա 6
սէնէ գայլըտը միլէթի . վէ պու եափտը Շա-
ւարշան շէհրինի :

Վորայր՝ պիրինճի Շաւարշտան սօնղրա 24
սէնէ :

Ստամ՝Վորայրտան սօնղրա 13 սէնէ :

Կար՝ Ստամտան սօնղրա 4 սէնէ :

Ղոռակ՝ Կարտան սօնղրա 18 սէնէ :

²⁷⁵³
³⁹⁵² } Հրանտ էվվէլքի՝ Ղոռակտան սօնղրա
25 սէնէ : Պունուն կիւնիւնտէ Ռիւզ՝ եախօտ
Ռիւզաս առլը պիրի՝ Վեպտոնուն օղլու՝ եափ-
տը Ռիւզանդիա շէհրինի քի , սօնղրա Ստան-
պօլ սէնիլտի :

Րնձակ՝ պիրինճի Հրանտտան սօնղրա 15
սէնէ :

Ղալակ՝ Րնձակտան սօնղրա 30 սէնէ :

Հօրոյ՝ Ղալակտան սօնղրա 3 սէնէ :

²⁸⁰⁶
⁴⁰⁰⁵ } Օարմայր՝ Հօրոտան սօնղրա 12 սէ-
նէ : Պու չօդ ճէնքէր էտիպ նամտար օլտու .
վէ գուվվէթի՝ տիւշմանլարընա գօրգու սալ-

տը : Պունուն կիւնիւնտէ ճէնք զուհուր էթտի
Տրոադա հալզը վէ Ռում միլէթի արասընտա :
Ս է չիւնքի պու Օլարմայր տօսթ իտի Տրոադա
փատիշահընա , ծնուն դարաֆընա եարտըմճի
կիթտի . վէ ճէնք իչինտէ չօդ իկիտլիք կեօս-
թէրտի Ռումլարա գարշը . վէ Լքիւլլէսիլէ
քէսկինճէ օղրաշըր իքէն՝ ճէնքտէ տիւշտիւ ,
սէնէ 2818 , եախօտ 4017 : Պու հապէր Հայ-
աստանա կիթտիքտէ՝ ալթիւսթ օլուպ Հայլա-
րըն պեօյիւքլէրի , պիր պիրինէ տիւշտիւլէր
իքի երլ գատար :

²⁸²⁰
⁴⁰¹⁹ } Ե աւարշ՝ էվվէլէի Ե աւարշըն սօյուն-
տան՝ դաֆրալը վէ գուվլէթլի պիր կէնճ իկիտ՝
իլէրի կէչիպ՝ եափճա եափճա հիւքմի ալթընա
ալտը միլէթի . վէ փէք էյի գօրուտու 43 սէնէ :

Պերճ Սիւնիք վիւլայէթինտէն , քէրնամէլի
վէ եիւրէքլի պիր քիմնէ , պաշ օլտու միլէթէ
35 սէնէ : Պու չօգ աքքէր տէվլիլիպ՝ եէնի-
տէն նիզամ վէրտի ծնլարա , էօյլէ քի տեօրթ
դարաֆընտա օլան միլէթլէրի գօրգու սալտը .
վէ քէնտի տէվլէթինի ուզագ եէրլէրէտէք
պեօյիւթտիւ , վէ չօգ միլէթէ հիւքմ էթտի :
Պունուն կիւնիւնտէ իտի Լահուտիլէրին Հե-
ղի քահանայապետի :

²⁸⁹⁸
⁴⁰⁹⁷ } Լքբուն քաջ՝ եանի պահատըր , Պերճ-
տէն սօնղըա պաշպօղ օլտու միլէթէ 27 սէնէ :
Պունուն կիւնիւնտէ սէչիլտի Լահուտիլէրին
իլք փատիշահը Սաուդ :

Պերճ իքինճի՝ Լքբունտան սօնղըա 40 սէ-
նէ : Պունուն կիւնիւնտէ փատիշահ օլտու Դա-
ւիթ մարգարէ :

Բազուկ՝ երէպախէաց՝ եանի չօգ եաշայան 50 սէնէ : Պունուն կիւնիւնտէ սողումնեան տա-
 քարըն թէմէլի պըրաղըլտը Վոլտսի շէրիֆտէ :
³⁰¹⁸
⁴²¹⁴ } Հոյ՝ Բազուկտան սօնղրա 44 սէնէ .
 պունուն կիւզէլլիկի չօղ օլտուղունտան՝ հրա-
 շախէրա րէսլէսմէ տէնիլտի , եանի աճայիպ կեօս-
 թէրիշլի :

Յուսակ՝ Հոյտան սօնղրա 31 սէնէ :

Բմբակ իբինճի՝ Յուսակտան սօնղրա 27 սէնէ :

Կայպակ՝ իբինճի Բմբակտան սօնղրա 45 սէնէ : Պու Կայպակ հվվէլքիլէրտէն զօրլու-
 օլուպ , վէ չօգ իկիտլիք իշլէրի էտիպ՝ տիւշման-
 լարընը գօրգուլթաու վէ գօվալատը :

Փառնաւազ հվվէլքի՝ Կայպակտան սօնղրա 33 սէնէ :

Փառնակ իբինճի՝ պիրինճի Փառնաւազտան սօնղրա 40 սէնէ : Պու Փառնակ իշինի գայըր-
 մայըպ , վէ պիւթիւն կիւնլէրինի պօշ կէշիրիպ ,
 վէ Հայաստանը այաղ ալթընա ալտըրըպ՝ տիւշ-
 մանա չըղնաթտը . վէ չօգ էյալէթլէր տախի
 Բսորեստան հիւքմի ալթընա կիրտի :

³²⁵⁸
⁴⁴³⁴ } Սկայորդի՝ իբինճի Փառնակտան սօնղրա
 իկիտլիկիլէ իլէրի կէշտի . վէ 17 սէնէ սիւրտիւ :
 Պու Սկայորդի պագտը կեօրտիւ քի Հայաս-
 տանտան չօգ եէր ղայըրլարըն էլինէ տիւշմիշ՝
 ասքէր տէվլիրիպ՝ գուվվէթիլլէ՝ զապգ էթտի
 պիւթիւն Հայաստան եէրլէրինի : Պունուն
 կիւնիւնտէ զուհուր էտիպ՝ կեօրիւնտիւ Հռո-
 մուլոս քի՝ Հռոմա շէհրինի եափան տըր :

5. Պարոյրոն լազնի վէ Ժարիշահլուլը՝ Էվէլէի
Լորոնդա լարենճա :

Ա. 10 — 11 .

Պու վազթէտէք Հայ միլլէթինէ հաքիմ
օլուպ սուլուրանլար՝ Հայկըն սոյունտան օլա-
րապ՝ փատիշահ կիպի տէվլէթ սիւրտիւլէր . վէ
լաքին հիչ պիրի փատիշահ տէնմէտի վէ փատի-
շահթեմաճը պաշընա կիյմէտի . հէմէն հէր պի-
րի պաշը պաշընա միլլէթի գայրըրպ՝ Վահա-
պէտ տէնիրիտի . Եանի միլլէթ Պաշը : Լաքին
Հայկ սոյունտան Պարոյր՝ միլլէթ Պաշը օլ-
տուգտա , վէ քէնտի , վէ քէնտիսինտէն սօն-
ղրա կէլէնլէր տախի փատիշահ Հանը ալտըլար :
³²⁸²
⁴⁴⁵¹ } Պարոյր՝ Սկայորգի Վահապէտին օղլու՝
պապասը Էօլտիւքտէն սօնղրա պէշ սէնէ պէյլիք
էթտի Հայլարա . վէ սօնղրա գըրգ իւչ սէնէ
տախի փատիշահլըգ սիւրտիւ . պու իշին նա-
սըլ օլտուղունու՝ գըսաճա տէյի վէրէլիմ : Պու
Պարոյրուն կիւնիւնտէ Վինուէ շէհրինտէ Եա-
խօտ Էսկի Սուսուլտա Սարգանապալ պէյիւք
փատիշահ սալգանաթ սիւրէր իտի . վէ չօգ Եէր-
լէրէ հիւքմ Էտէր իտի . Րաբէլնա , Վիւրտիս-
թանա , Րաշիսթանա , վէ զայրը տէվլէթլէ-
րէ . վէ լաքին Ֆէնա հարէքէթլէրի վէ չիւքին
ամլէլէրի իշին ճիւմլէնին կեօղիւնտէն չըգտը :

() վազիթտէ օլան Վիւրտ պէյի Սարգա-
կէս՝ գաֆրալը վէ գուվլէթլի պիր քիմնէ , Սար-
գանապալըն գուլթտուղու Եօլու շէքէմէյիպ՝

Հասկեր վերտի պիղիմ Պարոյրա վէ Րաբելոն պէյինէ աւոր Րեղեսոս , վէ զայրը պէյներէ :

³²⁸⁷
⁴⁴⁸⁶ } Ս է ծնւթ իլէ պիր օլուպ՝ կէլտի աւոր
Նինուէի , վէ փատիշահ տիքտի Պարոյրու վէ
Րեղեսոսու . վէ քէնտի տէ Վիւրտիսթանա
տեօնիւպ՝ պաշլը պաշլնա փատիշահ չլըգ սիւր-
տիւ . սէնէ 3287 , եախօտ 4486 : Ս է Նի-
նուէտէ տախի փատիշահ օլտու Սադղամփա-
ղասար . քի ծնուն օղլու Սաղմանասար աւոր
Սամարիա էյալէթինի :

Պու Սաղմանասարն օղլու Սենեքերիմ՝ կէլ-
տիմու Հասկերէ էթտի Նրուսաղեմիեանի Պիւտ-
սի շէրիֆի , Նզեկիա փատիշահն կիւնիւն-
տէ . վէ ասքերի՝ մէլայիքէ էլիլէ գըրըլտըգտա՝
րէզալէթիլէ տեօնիւ Նինուէյէ . վէ էօյլէ
ղանն էթտի քի փութլար քէնտիսինէ տարըլ-
միշլէ՝ ծնլարն Հադրընը էլէ ալայըմ տէյի՝ իքի
պէօյիւք էվլատընը ծնլարա գուրպան էթմէք
իսթէտի՝ ատլարը Րըրամէլէք վէ Սանասար :
Նիթտի էվլէլ Րըրաք փութուն խանէսինէ ,
վէ ծնա եալլարըր իքէն՝ Րըրամէլէք վէ Սանա-
սար իլի տույուպ՝ օրատա էօլտիւրտիւլէր պա-
պալարընը , վէ Հայաստանա գաշըպ տախիլ-
³²⁹³
⁴⁴⁹⁴ } տիւշտիւլէր Պարոյր փատիշահ : Պարոյր
տախի ծնլարը րաղպէթիլէ գապուլ էտիպ եէր
վերտի Հայաստան իչինտէ . Սանասարա վերտի
Սիմ տաղըն սէմթինի , քի օրատա էվլատլարը
ջօղալըպ՝ ծնուն աւորնա Սանասունք տէնտիլէր ,
քի Սասունք տէրիզ : Ս է Րըրամէլէք վերտի օ
սէմթին գըպլէ գարաֆընը կիւնտօղուսունտան
եանա . սլունուն զիւրիյէթինտէն իլէրի կէլտի-

էր Լըծրունիք վէ Գնունիք . վէ պունլար չօ-
ղալըպ՝ Ս ասպուրական մէմլէքէթինի տէ զապդ
էթտիլէր : Պունլարը Պարոյր փատիշահ՝ նի-
զամա գոյուպ , վէ թէմամ 48 սէնէ տէվլէթ
սիւրիւպ՝ էօլտիւ :

⁵⁵⁰⁰
⁴⁴⁹⁹ } Հրաչէայ՝ Պարոյրուն օղլու , քի՝ կեօզ-
լէրինին կիւզէլլիկինտէն պու ատ վէրիլտի
օնա . զերէ հրաչէայ տէմէք աթէշ կեօզլիւ
տէմէքտիր . պապասը եերինէ կէչիպ փատիշահ
օլտու 22 սէնէ , Լըզէկիա փատիշահըն կիւ-
նիւնտէ :

Փառնաւաղ իքինճի՝ Հրաչէանըն օղլու 13
սէնէ :

Պաճոյճ՝ իքինճի Փառնաւաղըն օղլու 35
սէնէ :

Կոռնակ՝ Պաճոյճուն օղլու 8 սէնէ :

Փաւոս՝ Կոռնակըն օղլու 17 սէնէ :

⁵⁵⁹⁵
⁴⁵⁹⁴ } Հայկակ իքինճի՝ Փաւոսուն օղլու 36
սէնէ : Պու Հայկակ Տաբեւուն փատիշահը՝ Լա-
բուքոդոնոսոր իլէ պիր օլուպ՝ օնունլա կիթտի
Լըրուսաղէմ իւզէրինէ . վէ հաչան՝ Լաբուքոդո-
նոսոր Յուդա միլլէթինի էսիր էտիպ Տաբեւո-
նա կեօթիւրտիւ՝ տիլէտի օնտան , վէ ալտը պի-
րինի օնլարըն պէօյիքլէրինտէն՝ ատը Շամ-
բատ՝ օղլու ուշաղի իլէ . վէ օնու Հայաստանա
կեօթիւրիւպ՝ չօք իղզէթ իլէ պիր էյի եերէ
գօնտուրտու . պունուն էվլատընտան իլէրի կէլ-
տի օնամտար Տաքարատ՝ Ս աղարշակըն կիւն-
լէրինտէ , քի օնուն ատընա սիլսիլէսի Տաքարա-
տունիք տէնիլտի , վէ օնլարըն չօղլու տախի ա-
թալարը ատընա՝ Սմբատ տէնտի , Էանի Շամ-

բատ . վէ պաղիւերի Ղշոտ , չիւնքի Շամբատըն
օղլու Քսուդ իտի :

³⁴⁵¹
⁴⁶⁵⁰ } Երուանդ էվվէքի՝ Սախապէայ տէ-
տիքէրի , եանի ազ եաշայան իքինճի Հայկա-
կըն օղլու , պապասը էօլտիւքտէ եէրինէ կէչիպ
փատիշահ օլտու 4 սէնէ : Պունուն գրգգարտա-
շընը ալտը Հայ պէօյիւքէրինտէն պիրի Սարգ-
գէս ատլը . վէ քէնտի ատընա պիր շէհիր եափ-
տը Քասաղ չայըն քէնարընտա . քի պիրէզ վա-
գիթ կէչտիքտէ Սաղարշ Հայ փատիշահը օնու
եէնիլէյիպ՝ Սաղարշապատ գօտու ատընը , քի
սօնղրա օրատա Եջմիածին եափըլտը :

6 . ԼՎԷԼԷՏ ՏԵԳՐԱՆԸ ՎԵԴԷՒ :

Ա . 11 .

³⁴⁵⁸
⁴⁶⁵⁴ } Տեգրան Երուանդեան տէտիքէրի՝ եա-
նի էվվէքի Երուանդըն օղլու , տիպէր վէ հիւ-
սիւնլիւ շահպազ իկիտ . կեօսթէրիշլի , գուվ-
վէթլի , ադըլը , ատալէթլի , կիւլէր եիւզ-
լի , դաթլը տիլլի , խօշ դապիյէթ , վէ Փաղի-
լէթլէր իլէ տօնանմիշ՝ պիր իզզէթլի զաթ .
պապասը եէրինէ կէչիպ , փատիշահ օլտու ,
ճիւմլէ փատիշահլարըմըգտան աշըրը օլտու , վէ
ղայրը չօգ փատիշահլարտան միւքէլլէֆ կեօս-
թէրտի քէնտիսինի : Պու Տեգրան չօգ իշէր
էթտի . պիրի պու քի քէնտի գուվվէթիլի
եէրինի պէօյիւթտիւ . իքինճիսի՝ չօգ միլլէթ-
լէրի՝ Ուումլարը պիլլէ՝ հիւքմի ալթընա ալըպ՝
օնլարը հարաճա քէստի . իւչիւնճիսի՝ Հայ միւլ

լէթինէ հէր դարաֆտան նիզամ վերտի, կերէք
էսպապտա կերէք եէմէք իշմէքտէ, կերէք սէ-
նաաթտա, վէ կերէք արշվերիշտէ վէ զիյա-
տէսի իլէ ճէնք խուսուսլարընտա. էօյլէ քինա-
մը տիւնէայը դութտու :

⁵⁴⁴⁸
¹⁶⁴⁴ } () վազիթլէրտէ Վիւրոս զուհուր էտիպ,
փատիշահ օլտու Րճէմ միլլէթինէ . պունու
իշիթտիքտէ Տիգրան՝ էլչի եօլլայըպ՝ իքրամ
կեօսթէրտի, վէ շարդ իլէ պիրլիք էթտի օնուն-
լա՝ քի հէր իշտէ պիր պիրինէ արգա օլսուն-
լար : Պունու իշիթտիքտէ Վիւրտ փատիշահը
Րժդահակ չօգ գօրգտու, զէրէ Վիւրոս տիւշ-
ման օլուպ Րժդահակայ, ճէնկէ գալգմնդ նիյ-
էթի իլէ թէտարիք իւզրէ հազըրլանըպ տու-
րուր իտի . քի էկէր Տիգրան տախի պէրապէր
եարտրմ էթսէ՝ օնա գարշը կէլլմէվիտի Րժ-
դահակ : Պու գասալլէթտէ իքէն՝ հապէր ալ-
տը քի Րաբելոն փատիշահը տախի պիր օլաճագ
Վիւրոս իլէ : Պունու աույտուգտա գասալլէթի
արթտը վէ տիւշիւնտէ կեօրտիւ քի պիր գարը
պիր եիւքսէք տաղ տէփէսինտէ օթուրուպ օղ-
լան տօղուրմնդ զահմէթինտէ օլարագ՝ իւչ
էվլատ տօղուրտու . իւչի տէ թէմնմ ատամլար-
օնլարտան պիրի ասլան իւզէրինէ պինիպ՝ պա-
թը դարաֆընա սիւրտիւ . իքինճիսի՝ գալլանա
պինիպ՝ փօյրագա տօղըու եիւրիւտիւ . իւչիւն-
ճիսի՝ հէփիսինտէն քէսքին աթտէրէ պինմիշ՝
Վիւրտ իւզէրինէ կիտէր իտի : Պու իւչիւնճի
իլէ Րժդահակ ճէնք էտիպ՝ եարալանտը . վէ
ճէնկին սօնղունտա գարարը չըդտը քէնտիսի :
Պիտի Րժդահակ՝ քի օ իւչիւն պիրի Րաբուբ-

դոնոսոր տուր . օ պիւրիսի Աիւրոս , վէ իւչին .
 ճիւսի՝ քի տէօյիւշտիւ՝ Տիգրան տըր . “ Պու-
 նուն էլի իլէ , տէտի , եէնկիլմէյէն Վիւրտ փա-
 տիշահլըղը՝ եէնկիլէճէք վէ Աիւրոսուն էլինէ
 կիրէճէք , Մէշվէրէթ էտիպ քէնտիպէօյիւք .
 լէրի իլէ՝ նիյէթ էթտի քի Աիւրոս վէ Վաբու-
 քողոնոսոր իլէ օղրաշըն . վէ լազին Տիգրանը
 ալ իլէ էօլտիւրսին : Պու Ֆիքիրտէ օլուպ՝ էլ-
 չի կէօնտէրտի Տիգրանա փեշքէշլէր իլէ . վէ
 էնիշթէ օլմադ իսթէտի օնուն գըզգարտաշը
 Տիգրանուհի իսթունու ալմաղ՝ իլէ . պէօյէ՝
 սեօզ վէրէրէք՝ քի օնու պաշ գատըն էյլէյէ :

³⁴⁴⁰
⁴⁶⁴³ } Տոյաւտը Տիգրան օնուն Ֆիքիրնի , վէ
 օնտան էօթիւրիւ փատիշահա լայըզ ղիյնէթ
 վէ աղըրլըզլա էօլլատը գըզգարտաշընը օնա :
 () տախի նիքէահլանըպ՝ ճիւմէ սուլղանլարը-
 նա օնու պաշ գատըն էթտի . վէ պույուրտու-
 քի ճիւմէսի օնուն միւրատընճա կիթսինլէր .
 քի պէօյէճէնէ կէօյնիւնի էլէ ալըպ՝ օնուն էլի
 իլէ Տիգրանը էօլտիւրէ : Սէ քէնտի Վճգահակ
 տախի օնուն Ֆիրասէթինի պէյէնիպ՝ վէ չօզ
 շէյի օնունլա մէշվէրէթլէնիպ՝ էօյլէճէ էտէր
 իտի :

³⁴⁴⁷
⁴⁶⁴⁶ } Պիր կիւն օնունլա սեօյլէշլըր իքէն՝ տէ-
 տի “ Տույաոն վէ պիլտին մի քի գարտաշընըն
 իսթունու Օարուհի սուլղան՝ սէնին սուլ-
 ղանլըղընա հասէտ էտիպ՝ օնու պարթմըշ խու-
 սումէթէ սանա վէ պանա գարշը . պունուն իլին
 գարտաշըն տախի Աիւրոս իլէ պիր օլուպ՝ հէմ
 պէնի՝ վէ հէմ սէնի էօլտիւրմէք իսթէր . վէ
 քիւրտ փատիշահլըղընը ալըպ՝ Օարուհի իս-

Թունու սուղանլար սուղանը էտէճէք, Զօգ սեօգտէն սօնղրա՝ տէտի . “ Պէօյլէ իսէ սանա տիւշլինմէք տիւշեր քի պիր չարէիլէ գարտա շընը էօլտիւրտէսին , Ս է լաքին չիւնքի Տիգրանուհի ագըլլը գարը իտի՝ օնուն նիյէթինի տույուպ՝ դաթլըլըգլա սեօյլէշտի օնունլա . վէ կեօսթէրտի քի պեօյլէ էթսէք էյի օլուր : Ս է սօնղրա կիզլիճէ տույաուրտու Տիգրանա օնուն նիյէթինի :

Ս է չիւնքի օ կիւնէրտէ կէլմէք իւզքէ իտի Աիւրոս՝ Բժգահակ իւզէրինէ , Տիգրան՝ Բժգահակն Ֆէնա Ֆիքրինի տույուպ՝ վէ Աիւրոստան էլվէլ՝ օնուն իւսթիւնէ վարըպ՝ ճէնք էթտի օնունլա պէշ այ : Շէնկին ուղանմասը իքի սէպէպտէն օլտու . պիրի քի Տիգրան պէքլէր իտի Աիւրոսուն կէլմէսինի . իքինճիտի՝ քի Տիգրան՝ Բժգահակը գուտուրթմագ իսթէմէղ իտի , օլմայա քի պիր քէմլիք էտէ գրզգար տաշընա . զէրէ չալըլլրիտի օնու գուրթարմաղա : Սօնղրա պիր չարէ իլէ գուրթուլտուգտա՝ զըզըշտըրտը ճէնկի , վէ օ վագիթ Աիւրոս տախի էէթիշտի , վէ իքի ապէր պիր պիրինէ գալըշտըգտա՝ սալտը Տիգրան Բժգահակ իւզէրինէ . վէ մըղրաղընը շիշ կիպի օնուն կեօքսիւնէ սափլայըպ՝ կէրի չէքտիքտէ ճիյէրինին եալը փարչասընը ալըշտըրը կէթիւրտի . օ տախի օրատա եէրէ չարիւնըպ՝ էօլտիւ : Ս է ճէնկի Տիգրան պեօյիւտիւպ Վիւրտլէրտէն չօլունու գըրտը . վէ օն պին քիշի տախի էսիր էթտի . վէ օնլարլա պիլէ իտի Բժգահակըն դարըլարը վէ իւսըլմարը : Պէօյլէ օլտուգտա՝ Աիւրոս զապգ

էթտի Տիգրանն էլի իլէ Վիւրտ փատիշահ-
լըղընը :

⁵⁴⁴⁸
⁴⁶⁴⁷ } Տեօնաիւ Տիգրան տոյումլուգլար վէ
էսիրէր իլէ Հայաստանա . վէ իլք էվվէլ գըզ-
գարտաշընը եօլլատը օ շէհրէ՝ քի քէնտի ատը-
նա եաիմիշիտի՝ Տիգրանակերտ տէտիքլէրի՝ քի
սօնղրա Տիարպէթի տէնիլտի . վէ օ շէհրին
էյալէթինի օնա ագարաթ թային էթտի : Ս է
Լժգահակըն գարըլարընը վէ օնլարըն դագըմը-
նը օն պին նէֆէր էսիր՝ եէրէշտիրտի Լըրասի
չայըն քէնարընտա օլան շէհրլէրէ՝ թա Խաւ-
ջուան գարշըսընա վարընճա . պունլար օ սէմթ-
լէրտէ չօղալտըլար . վէ՝ Լժգահակ էվլատըն-
տան օլանլար՝ հայճա Ս իշապագուընք տէնտի-
լէր , եանի Լժտէր սօյու . չիւնքի Լժգահակ
Լժտէհա տէմէքտիր , եանի Լժտէր :

⁵⁴³⁰
⁴⁶⁴⁹ } Սքի երլտան սօնղրա հաչան Վիւրոս ճէնք
էթտի Վրէտոս իլէ՝ պիլէսինճէ կիթտի Տիգ-
րան . պաղ Հայ թարիխինաէ . ան . 13 : Ս է
Բաբիլոնու տախի ալտըգտա՝ պիլէ իտի Տիգ-
րան . նիճէ քի կեօրիւնիւր Լըրեմիա մարգարէ-
նին քէլամլընտան՝ օ սեօզտէ քի Բաբիլոնուն
ալընմասընա մարգարէութիւն էտիպ՝ տէր .
“ Երշան գալտըրըն եէր իւթիւնտէ , պօրու իլէ
հապէր վէրին ճիւմլէ միլլէթլէրէ . ապէր պեօ-
լիւքլէրի տալլէթ էյլէյին , (քի կէլսինլէր) օնուըն
իւզէրինէ . թէնպիհ էտին դարաֆրմտան Լըրա-
րատեան փատիշահլըղընա վէ Լըքանագեան
ապէրինէ . գուշատըն օնու . դալգըն իւզէրի-
նէ , , (Լըրեմ . ԾԱ . 27 :) Ս է չիւնքի Տիգրան
իտի օ վազիթտէ Լըրարատեան տէվլէթին փա

տիշահը, քի հէմ Լսբանաղեան տէնիլըր, պու
սեօզ Տիգրանըն փառիշահըղընա պագար . վէ
աշիքեարէ կեօսթերիբ քի օ տախի Լիւրոս իւն
կիթտի Բաբիլոն իւզէրինէ սէնէ 3466, եա
խօտ 4665 . վէ քէնտիսիտէ 14 երլտան սօնդ
րա էօլտիւ : Փատիշահըղը սիւրտիւ 45 սէ
նէ : Լսլտիւքտէ իւչ էվլատը գալտը Օարուհի
խաթունտան . առլարը Բաբ, Տիրան, վէ Ա
հաղն :

7 . Ահագն լաֆի Ահէյէ լարենա :

Ա . 12 .

⁵⁴⁸⁰
⁴⁶⁷⁹ } Ահագն՝ պիրինձի Տիգրանըն քիւչիւք
օղլու գարտաշարընտան զիյատէ իւսթիւն օլ
մաղիլէ՝ պապասընըն տէվլէթինի զապդ էտիպ
վէ սնուն էէրինէ կէչիպ փատիշահ օլտու Հայ
լարա . պունուն գուվլէթի վէ իկիտլիկի Հէր
քիւլէսին պահատըրըղը կիպի նամտար օլտու .
սնուն իչին տիւրլիւ տիւրլիւ թիւքիլէր վէ
պէսթէլէր եափտըլար Հայլար վէ Լիւրձիլէր
թէմսիլլի սեօզլէրիլէ՝ սնուն գուվլէթի գահ
րաման օլտուղունու կէօսթէրմէկ իչին . վէ օ
թիւքիլէրտէ պունու տախի տէրլէրիտի քի,
պու Ահագն աթտէրլէրիլէ ճէնք էթմիշ .
պէլքի Բժղահակըն սօյի իւն էթմիշ օլա . չիւն
քի եօգարտա տէտիկիմիզ կիպի Բժղահակ՝ աթ
տէր տէմէքտիւր : Պու Ահագն 27 սէնէ փա
տիշահըգ սիւրիւպ էօլտի : Ա է չիւնքի պէօյիւք
իլլէր էթմիշիտի՝ պունուն սուրէթինի տիքտի .

լեր Սիւրճիսթանտա քէնտի պոյունճա . վէ
թանկըր տէյի ծնա դափտըլար վէ գուրպանլար
էթտիլեր : Ս Է չիւնքի տէտիկիմիզէ կեօրէ պու
Ս ահագն հէրքիւլէսէ միւղապըգ օլտու՝ հէր-
քիւլէս տախի տէրլէրիտի ծնա , վէ հէրքիւլէս
տէտիքլէրինտէ՝ պունու աղնարլար իտի : Պու-
նուն սոյունտան իլերի կէլտիլեր Ս ահունիք՝ եա-
խօտ Ս ահունիք տէտիքլերի . քի պունլարտան
չօղու զամանիլէ պաման օլուպ (հայճա Վրո-
տէրիզ) պու Ս ահագն փատիշահա գուրպան
էտէրլէրիտի , ծնու քէնտիլէրինէ իլք պապա
պիլերէք :

⁵⁸⁰⁷
⁴⁷⁰⁶ } Լճաւան՝ Ս ահագնըն քիւչիւք օղլու՝
պապասը եէրինէ կէչիպ , փատիշահ օլտու 18
սէնէ . պունտան իլերի կէլտիլեր Լճաւենեանք
տէտիքլերի :

Երսէհ Լճաւանըն օղլու ծնուն եէրինէ կէ-
չիպ օթուրտու 35 սէնէ :

Օարէհ՝ Երսէհին օղլու՝ ծնուն եէրինէ
կէչիպ օթուրտու 46 սէնէ . պունտան զուհու-
րա կէլտի Օարէհաւանեան տէտիքլերի սոյ :

Լճմոգ՝ Օարէհին օղլու՝ ծնտան սօնղրա
9 սէնէ :

Բայգամ՝ Լճմոգուն օղլու՝ ծնտան սօնղրա
14 սէնէ :

Ս ան՝ Բայգամըն օղլու 20 սէնէ . պու Շա-
միրամակերտ շէհրինի եէնիլէյիպ՝ քէնտի ամը-
նա Ս ան տէտի օ շէհրէ :

⁵⁸⁴⁹
⁴⁰⁴⁸ } Ս ահէ՝ Ս անըն օղլու՝ ծնուն եէրինէ
կէչիպ փատիշահ օլտու 23 սէնէ : Պու Ս ա-
հէ իլերի կէչիլէք՝ չօգ ճէնքլեր էթտի օ տիւշ

մանլարիլէ քի պաշտանմիշէրիտի Հայաստան
սէմթլէրինէ կիրմէկէ . վէ ծնլարը պօվալայըս՝
հէփ քէնտի եէրինի ծնլարըն էլինտէն գուր-
թարըպ զապդ էթտի :

() զամանլարտա Բըքսանդը (Թիւրքալէ Խս-
քէնտէր) Սակեգոնիա փատիշահը աղըր աս-
քէրիլէ եիւրիւտիւ Բաճմ փատիշահը Ղարե-
հին իւզէրինէ . վէ չիւնքի տօսթ իտի Ղարեհէ
Սահէ փատիշահըմըզ , ծնա եարտըմաի եօլ-
լատը գըրգ եէտի պին ասքէր . գըրգ պինի եա-
եա , եէտի պինի աթլը : Սէլաքին Բըքսանդը
իւսթիւն օլմաղիլէ՝ գըրըլտը պու ասքէր Ղարե-
հին ասքէրի իլէ : Պագտը կեօրտիւ Սահէ քի
քէնտի փատիշահըղը տախի կիտէալէք , ասքէր
տէվլիրտի ուզադտա վէ եազընտա օլան միւ-
լէթլէրտէն , (Սաթարլարտան ,) էզկիլէրտէն ,
Բղուանլարտան , Կիւրաիլէրտէն , Կօլկաս սէմ-
թինտէն , Կորգուաց մէմլէքէթինտէն , վէ
Հայաստանըն տեօրթ գարաֆընտան . վէ եիւ-
րիւտիւ կիթտի պունլարլա Բըքսանդըրն իւզէ-
րինէ . վէ ծնունլա աէնքլէշիպ չօգ իկիտլէք
կեօսթէրտի . վէ լաքին սօնղունտա եէնկիլիպ՝
⁵⁶⁷²
⁴⁸⁷¹ } աէնքտէ տիւշտիւ . վէ ասքէրին չօղու գը-
րըլտը , վէ պիր էզի էսիր օլտու . գալանլարը
գաչըպ տաղըլտըլար . վէ Հայաստանը Բըք-
սանդը քէնտի զապդընա ալտը . վէ օ կիւնտէն
սօնղուա Հայ սօյունտան փատիշահըզ գալգտը ,
թա Բըշակունի փատիշահըղը զուհուր է-
տինալէ :

Ի Ք Ի Ն Ճ Ի Փ Ա Յ

ԿՈՒՍԱԿԱԼ ՏԵՎՐԻ

ՔԻ ՍԻՒՐՏԻԻ 176 ՍԵՆԷ

Ա . 2 .

Աղեքսանդր Սահեղան էօլտիւքտէ՝ տէվլէթի տեսարտէ պեօլիւնտիւ . պիրի Իսքէնտէրիէտէ . պիրի Լ՛նատօլուտա . պիրի Սեւեկիատա վէ պիրի Սահեղանիատա . պունլարըն վապթիւնտէ Կուսակալ՝ եանի պէյ կէլլերտի Նայաստանա . էկէր պունլար սայրլլրսա՝ Տէփիսի եէտի օլուր , Քի պազիսի փատիշահլըգ էթտի . պունլարըն էվվէլքիսի Լ՛ղեքսանդր փատիշահտան կէլտի , վէ պեօլիւք Կուսակալ տէնտի . վէ զայրլլարը՝ զայրլլարտան , պիր իքիսի Սահեղանեատա օլանլարտան , վէ օպիրլլերի Սեւեկիա տէվլէթի դարաֆընտան :

1 . Սիհրան Կուսակալըն Վադիէ՝ Նըսնպա
վարընճա :

Ա . 14 — 15 .

³⁶⁷⁵
³⁶⁷⁴ } Սիհրան՝ Լ՛ղեքսանդր փատիշահըն էվ
րիլլէ Կուսակալ եանի Պէյ եախօտ Փաշա օլ
տու Նայլարա՝ Սահէ փատիշահ էօլիւպ իւչ

երև կէշտիքտէն սօնդրա : Պու Սիհրան 5 սէ-
նէ Հայաստանը էյիճէ գայըրըպ՝ կերի տեօն-
տիւ , Պերդիկէս տէտիքլէրի Սակեդոնեատա
օլան Պէյին հիւքմի իլէ :

³⁶⁸¹
⁴⁸⁹⁰ } Եհոպտղոմէոս՝ Սակեդոնիա տէվլէթի-
նին ըիճալընտան օլարագ՝ պիր Պէյ կէտի
Հայաստանա Սիհրանըն եերինէ : Ս է չինքի
պու պիր սերթ վէ Ֆօտուլ քիմնէ իտի , զիյա-
տէսիլիլ սըգլէթ վերիպ էօրսէլէտի Հայլար .
էջլէ քի արթըգ տայանաճագ դագէթլէրի
գալմատը : ()՝ կիւնլերտէ Սապագովկիա փատի-
շահը՝ Պերդիկէստէն եէնիլտիքտէ , օնուն օղու-
Լըրիթէոս գաշտը կիթտի Հայաստանա . վէ
հաչան կեօրտիւ քի Հայլար սըգընթը չէքէյօր-
լար՝ Եհոպտղոմէոստան՝ քի քէնտի խասմի իտի ,
օնլարը թահրիք էթտի , քի օնա գարըռ տու-
րուպ Հայաստանտան գովտունլար : լվէզ ույ-
տուլար պունուն սեօզինէ Հայլար . վէ հէփի-
սինտէն զիյատէ Լըդուարդ՝ Սինիք մէմլէքէ-
թին պէօյիւկի՝ պիր պահատըր քիմնէ . պու
Լըդուարդ հարալիճէ քէնտի մէմլէքէթինտէն
ասքեր տէվչիրիպ եիւրիւտիւ՝ Եհոպտղոմէոս իւ-
զէրինէ : ()՝ տախի զապուն տիւչիւպ կիւճիլէ
գաշտը՝ մանսրպընըն իքինճի սէնէսինտէ :

³⁶⁹³
⁴³⁸² } Լըդուարդ՝ Եախօտ Լըրուանդ՝ Սախա-
րար՝ Եհոպտղոմէոսու գովտուգտան սօնդրա՝
Հայ ասքերինի վէ Հայ իշխանլարը էլէ ալըպ ,
վէ օնլարա պիր օլուպ՝ վէ Սակեդոնեալըլա-
րըն հիւքմի ալթընտան Հայլարը չըգարըպ՝ միւ-
լէթէ պաշպօղ վէ հիւքմ էտիճի օլտու : Պու-
նու իշիթտիքտէ Պերդիկէս , փէք տարըլար .

վէ չիւնքի վագթի եօղ իտի ծնունլա ճէնք էթմէկէ հապէր սալըսլ Եւմէնէս ատլը պիրինէ՝ (քի քէնտի ծնու փաշա տիքմիշիտի Վապադուկիա էյալէթինէ), էմր էթտի՝ քի թէզ կիթսին , Հայլարը զապդ էթսին :

()՝ տախի եիւրիւտիւ աղըր ապէր իլէ Հայաստանա . վէ չիւնքի զօրիլէ պիր շէյ էտէմէտի , դաթլըլըզլա Հայլարը էլէ կէթիրմէք իսթէտի . պունուն իչին դաթլը սեօղլէրիլէ պիր քեաղատ եաղտը Բըդուարդա . այըսլ տէյիլ տէտի Հայլարա , քի Ս՝ակեդոնեալըլարըն պեօյիւք տէվլէթի ալթընտա պուլունսունլար . վէ սէն քի Հայաստանա սահապ օլմիշսին՝ գայիլ օլ քի՝ Եհուպտղոմէոս կինէ օ սէմթէրտէ սէնին հիւքմիտէ դարաֆըմըլտան փաշալըք էթսին . սանա պու գատար ճայիլ տիր.քի երլտան երլա Հայաստան հարաճընը էտա էտէսին պիղէ :

Պու շէյէ գարշը տուրմայըսլ Բըդուարդ , վէ դաթլը սեօղ իլէ ճէվապ վէրիպ՝ գալլ էթտի քի՝ Եհուպտղոմէոս էվլէլէրի եօլու դուլթմասըն :

()՝ տախի Հայաստանա կեւիպ՝ իբրամ՝ կեօրտիւ Բըդուարդտան . վէ ծնա միւդի օլուպ պաշլատը փաշալըք հիւքիւլմէթինի սիւրմէկէ : Ս՝ էլաքին եօգարտա տէտիկիմիզ կիպի չիւնքի պու պիր սերթ վէ Փօտուլ քիմսէ իտի՝ կիւճէնէրէք կէչինիլիտի Հայ միլէթի իլէ , վէ ծնլարտան էօճ ալմսգ իսթէր իտի , քի նիչին քէնտիսինի էվլէլէլէ գօվալատըլար :

³⁶⁸⁴
⁴⁰⁸⁵ } Ս՝ է չիւնքի պունու էտէմէզիտի՝ հըրսընտան տայանամսզ օլտու : Եաղտը պունա Եւմէնէս՝ քի սապը վէ դաթլըլըզլա կէչին՝ է

կէր ծ մանսրպը րահած իւր սիւրմէք իսթէր-
սէն : Պու հօկիւթ զիյատէսիւրէ գուտուրթ տու
օնու . ծգատար քի ճէնկէ գալգմագ իսթէտի
Լճմէնէս իւզէրինէ : Պունու պեօյլէճէ տէրու
նինէ գօյուպ՝ ասքէր իսթէտի Լճուարդտան
ղայրը մատտէ իչին , վէ Լապադովկիատա օլան
Ս՝ակեդոնեալըլարըն չօղունու քէնտի դարա-
Փընա ալըպ՝ խըշմիւն եիւրիւտիւ Լճմէնէսին
իւզէրինէ . վէ փէք Փէնա եէնկիլտի օնա : Թէք
րար ասքէր տիւզտիւ Լէոպտղոմէոս , վէ կլինէ
կէլտի Լճմէնէսէ գարշը . ճէնք գըզըշտըգտա՝
իքիսի տէ պիրպիրինի կեօրիւպ իքի գուտուր-
միշ ճանաւար կիպի՝ տարղընըգլա սալտըլար
պիր պիրի իւզէրինէ . վէ եըրթմագ եութմագ
իսթէյէրէք պիւ պիրինի չըրսլարընտան ալէվ-
լէնիպ՝ վէ տիզկինլէրի էլտէն սալը վէրիպ՝ պիր
պիրինէ էլ սալտըլար . վէ չէքիշէրէք՝ տէմիր
պաշլըգլարընը պաշլարընտան տիւշիւրտիւլէր ,
վէ պաշլատըլար զըրիւլարը չէքմէկէ : Պեօյլէ
սավաշրը իքէն պունլար՝ աթլարը ալթլարըն-
տան սըյրըլպ չըգտըլար . վէ իքիսիտէ եէրէ
տիւշիւպ պաշլատըլար արթըգ պիր պիրինէ սա-
րըլըպ տեօյիւշմէկէ . վէ գըլըճ չէքիպ՝ պիր պի-
րինէ գըլմաղա . վէ պու սավաշուա Լճմէնէս
օնուն պալտըրընը եարալայըպ՝ եաթըրտը . ծ
տախի տիգ իւսթինէ կէլիպ վուրտու եարալա-
տը Լճմէնէսին գօլունու վէ պուտունու : Սէ
լաքին Լճմէնէս վուրմաղը թէքրարլայըպ՝ քէս-
տի Լէոպտղոմէոսուն պաշընը : Պունու կեօր-
տիւքտէ օնուն ասքէրի գաշըպ կիթտի չայաս-
տանա . վէ զայրըլարը տախի չէր քէս քէնտի
եէրինէ :

³⁶⁹⁰
⁴⁸⁸⁹ } Պիր գաչ երևտան սօնղրա հաչան Լամէ
նէս վէ Պէրդիկէս՝ օրթատան գալգըպ պէր-
դարաֆ օլտուլար, Լըդուարդ Հայլարըն պաշը՝
Հայաստանտան ասքէր տէվչիրիպ Լըրիթէս
շէհղատէի օնլարլա պիլէ Կապագովկիա սէմ
թինէ եօլլատը՝ քի էվվէլտէն Հայլարա տա-
խիլ տիւշմիշ իտի : () տախի կիտիպ գօվտու
տիւշմանլարընը , վէ պապասը թախթընա կէ-
ջիպ՝ փատիշահ օլտուլ : Ս է չօգ պախշիշէրիլէ
կէրի տեօնտիւրտիւ Հայ ասքէրինի . վէ ապիմ
փէշքէշէր կեօնտէրտի Լըդուարդա՝ պու պեօյ-
իւք էյլիկի դանըմագլա : Ս է Լըդուարդ իկիր-
մի երլ գատար տախի եաշայրպ էօլտիւ . տէվ
լէթի սիւրտիւ 33 սէնէ :

Հրանտ ատը պիրի՝ Լըդուարդ էօլտիւքտէ ,
Սելէկիալըլար տէվլէթինին հիւքմի ալթընա
տիւշիւպ՝ վէ օնլարըն դարաֆընտան փաշա օ-
լուպ՝ օթուրտու Հայաստանտա . վէ սիւրտիւ
Փաշալըգ մանսըպընը 43 սէնէ :

2. Լըրաւաւ Կոստանլէն Վաֆէի Լըրաւաւա
վարընճա :

Բ • 1 :

³⁷⁶¹
⁴⁹⁶⁰ } Լըտուաւ Հայլարըն պիր ուլուսու , եիւ-
լէքլի վէ պահատըր իկիտ , մէյտանա չըգըպ ի-
լէրի կէշտի , Հրանտ էօլտիւքտէն սօնղրա . վէ
Հայաստանը թէմամ էլիալթընա ալըպ՝ հիւքմ
էթտի Լըրպէճան սէմթինէտէք վէ էդրաֆ-
տա օլան զայրը վիլայէթլէրէտէք վէ Սելէ-

կիալըլարը սայմայրպ՝ վէ պաշ գալտըրըպ, վէր կի եօլնամատը ծնլարա :

Պունու տուլտուգտա Սելլկիա փատիշահը՝ իւչինճի Մատիքոս՝ եւրիւտիւ Մրտաւազ իւզէրինէ չօգ տարղընլըզլա վէ պեօյիւք թէ տարիք իլէ : Ղէսարէթ էթմէտի Մրտաւազ ճէնկիլէ ծնա գարշը տուրմաղա . ծնուն իչին ա զիմ փէշքէշլէրիլէ էլչի կեծնտէրտի . վէ էման տիլէյիպ՝ սեօզ վէրտի քի հէր երլ վէրկիսինի վէրէ . վէ պեօյլէճինէ ծնու կէրի չէվիրտի , հիչ պիր զարար օլմատան . վէ տէվլէթինի րահաթլըզլա սիւրտիւ չօգ վազիթ եանի 50 սէնէ :

³⁸¹¹
³⁰¹⁰ } Մրտաշաս վէ Ղարեհ՝ Մրտաւազ էօլ տիւքտէ , իքիսիտէ փաշալըզլա կէլտիլէր Հայաստան մէմլէքէթինէ Սելլկիալըլար գարաֆընտան . պիրի պեօյիւք Հայաստանա . վէ օպիրի քիւչիւկէ : Մրտաշաս թաիթ էթտի Մրարատ մէմլէքէթինի Մրազ ըրմաղը եանընտա . վէ Ղարեհ յօպիք տէտիքլէրի էյալէթի Լփրատ չայըն եանընտա , քի օ զամանլարտա քիւչիւք Հայաստան սէմթինէ տիւշէր խտի : Պունլար իքիսի տէ Հայ միլլէթինի կէրէկիկիպի գայըրըրլարիտի :

Պունլարըն կիւնիւնտէ պեօյիւք ճէնք վար խտի Հոմալըլար վէ Մփրիկէլիլէր մապէյնինտէ . վէ սօնղրա Մփրիկէլիլէր եէնկիլտիքտէ՝ պունլարըն պեօյիւք սէրասքէրի օ մէշուր Մնիպալ գաշըպ՝ կէլտի սըղընտը Մնտիքոս փատիշահ : Ղէնք օլտուգտա Մնտիքոս իլէ վէ սօնղրա պարըշըզ վագթինտէ՝ Հոմալըլար Մնտիքոստան իսթէտիլէր Մնիպալը : Սէ

չինքի Մատիոքոս սէվէր իտի Մննիպալը՝ ժմայա
քի շունուն վիւճուտինէ պիր զարար կէլէ տէյի՝
կիզլիճէ Գաչըրտը ծնու Հայաստան սէմթինէ :

Կէտի տախիւ տիւշտիւ Մննիպալ Մրտա-
շասա . վէ քէնտիսինի ծնա սէվտիրիպ տօսթ
օլտու . վէ ծնա մէշվէրէթլէրտէ էյի էօկիւթ-
լէր վէրիպ՝ ագըլլը էօլլարը էօյրէթտի՝ Հայ
տէվլէթինի մանուր սագլամաղ իչին . վէ պիր
կիւզէլ շէհիր պիչիմի կէօսթէրտի ծնա . օ տա-
խի Հապ էտիպ՝ Մննիպալըն գալֆալըղը ըէսմի
իւզրէ՝ պիր շէհիր եափտը Մրազ չայըն քէնա-
ընտա՝ Սեծամօր տէտիքլէրի չայըն՝ Մրազա
գարըշտըղը եէրտէ . վէ օ շէհիրէ քէնտի ատը-
նա Մրտաշաս տէտի քի Հայաստանտա օլան
շէհիրէրին պաշը օլտու , վէ ծնու քէնտիսինէ
թախթ էթտի Մրտաշաս : պագ Հայ թարի-
խինտէ . ք . 1 . (4) :

³⁸²⁰
³⁰¹⁹ } Հաջան կէօրտիւլէր Մրտաշաս վէ Ղա-
րէհ քի Հոռմալըլար՝ Սելէկիալըլարտան իւս-
թին օլտուլար , Սելէկիալըլարը սիլքիպ՝ Հոռ-
մալըլարլա պիր օլտուլար . վէ ծնարըն հիւքմի
ալթընտա օլարագ՝ փատիշահ ատը ալտըլար :
Պունու կէօրտիւլքտէ Մննիպալ՝ Մրտաշաստան
այրըլլապ գաչըր կիթտի Կիրիտէ . օլմայա քի
Հոռմալըլար Մրտաշաստան իսթէսինլէր քէն-
տիսինի տէյի : Պէօյլէ օլտուգտա՝ Մրտաշաս
կիւնտէն կիւնէ պէօյիւլէրէք , վէ միլլէթին կէօ-
ղիւնէ խօշ կէօրիւնէրէք , չօգ էյի շէյլէր տիւզ-
տիւ , վէ ըահաթլըգտա սագլատը պէօյիւք
Հայաստանը . նիճէ քի Ղարէհ՝ քիւչիւք
Հայաստանը :

³⁸²⁸
⁸⁰²⁸ } Պիր գաջ երլտան սօնդրա , հաչան լ'ն-
տիոքոս Լայիփան օլտու Սելեհիա փատիշահ ,
Լրտաշասըն Հոմալըլար իլե պիր օլտուղունու
տուլուպ , վե օնուն փատիշահ տարաթընտա
տեվլեթ սիւրտիւկինե կիւճէնիպ' քեսկինճէ
տարղընլըզլա հապեր կեօնտերտի օնա , քի կինե
քէնտի հիւքմի ալթընա կիրսին , վե վերկիսինի
թէմամէն էտա էթսին : ()¹ տախի հիչ սայմա-
տրգտա լ'նտիոքոսուն քելամընը' իւզերինե կել-
տի լ'նտիոքոս : Ս է Լրտաշաս Հայլարտան
վե զայրը միլեթ լերտէն աոքեր տեվլիւրիպ չըզ-
սը լ'նտիոքոսա գարը . վե օնտան եէնկիլիպ' վե
զապուն տիւշիւպ' գաշտը Հայաստանա . վե իս-
թէր իսթէմէզ կիրտի լ'նտիոքոսուն հիւքմի ալ-
թընա , վե հազնե տեվլիւրիպ Հայաստանտան'
կեօնտերտի , վերկի պօրճունու էօտէմէկ իչին :

³⁸⁵⁸
⁸⁰⁵⁴ } Պեյլե օլտուգտա' իշքիլե վարտը Լր-
տաշաս քիպու շէյէ Ղարեհ սեպէպ օլմիշ տէյի .
պունուն իչին օնտան էօճ' ալմապ իսթէտի :
Պունու տուլտուգտա Ղարեհ' գօրգտու . զերե
պիլըր իտի քի օնունլա պաշա չըգամաղ . պու-
նուն իչին օնա ազիմ փէշքէշէր կեօնտերիպ'
հադրընը ելե ալտը . վե քէնտինին մու հապսեթ
իւզըլե օլտուղունու կեօսթերմէկ իչին' ըհհին
կեօնտերտի օնա Ղորոն ատըլ քիւշիւք օղլունու :

³⁸⁵⁹
⁸⁰⁵⁸ } Սօնդրա Ղարեհ էօլտիւքտե' պեօյիւք
օղլու Սորփիւլիկէս օթուրտու օնուն եերինե
Սաիք էյալեթինտէ : () զէման Լրտաշաս պիր
Ֆուրսաթ պուլուպ' հազըրլանտը եիւրիւմէկ
քիւշիւք Հայաստան իւզերինե , վե օնու տա-
խի ելե կէթիւրմէկէ : Ղօրգտու Սորփիւլիկէս

վէ գաշտը կիթտի Վապադովկիա սեմթինէ .
վէ սըղընտը Լըթեթ փատիշահա : Պոլսու տույ-
տուգտա Լըտաշաս էլչիլէր եօլլատը Լըթեթէ .
նէ իշին վար , տէտի , Վարեհին օղլու իլէ . կէլ
պէնիմլէ պիր օլ , գալտըրալըմ օրթատան Վա-
րեհին իքի էվլատընը . պէն էօլտիւրէյիմ Վա-
րոնուքի պէնտէ տիր , սէնտէ էօլտիւր Սորփիւ-
լիկէսիքի սանա սըղընմըշտըր . վէ ծնարըն եէ-
րինի զապդ էտիպ արամըզտա փայլաշալըմ Վա-
պուլ էթմէտի Լըթեթ պու շէյի , վէ չօգ տիւր-
լիւ սիթէմ սեօզլէր իլէ գրնատը Լըտաշասըն
էլչիլէրինի . վէ քեաղատ կեօնտէրտի Լըտա-
շասա ծնուն էլչիլէրիլէ , վէ ըէճա էթտի քի
կէրի տուրսուն պեօյլէ զալըմըգտան : Սէ Լը-
թեթ աքքէրի իլէ եարտըմ էտիպ՝ փատիշահ
տիքտի Սորփիւլիկէսի քիւլիւք Հայաստանա :

Պու Սորփիւլիկէս պիր պօյլու պօսլու գահ-
րաման իկիտ իտի , հէյպէթլի , վէ ճէնք էհվա-
լինտէ՝ մէշուր վէ նամտար : Պու պեօյլէ իքէն՝
Լըտաշասըն էճէլի եէթիշիպ՝ էօլտիւ , օ քի
Սորփիւլիկէսի էօլտիւրիւպ էօղ էթմէք իս-
թէրիտի . տէվլէթի սիւրտիւ 30 սէնէ :

³⁸⁴¹
⁸⁰⁴⁰ } Լըտաւաղգ՝ Լըտաշասըն օղլու՝ պապա-
սը եէրինէ կէչիպ՝ տէվլէթի սիւրտիւ պեօյիւք
Հայաստանտա 10 սէնէ : Պու Լըտաւաղգ
օլտու կուսակալըսըն եախօտ փաշալարըն սօնդ
ուճու . զէրէ պունուն վազթինտէ զուհուր է-
տիպ կէօրիւնտիւ Լըշակունի փատիշահլըղ :

Ի Ի Զ Ի Ի Ն Ճ Ի Փ Ա Յ

ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ ՏԵՎՐԻ

ՔԻ ՍԻԻՐՏԻԻ 580 ՍԷՆԷ

Բ . 1 .

⁵⁷⁸⁴
⁴⁹⁵⁵ } Հաշան Սեւեկիա տէվէթի Լսիա
սէմթինտէ օլան միլէթէրի հիւքմի ալթընա
ալըպ, փաշալարը իլէ ծնլարը զապդէ տէր իտի.
վէ հիչ պիր քիմնէ գարշը տուրանայըպ՝ իդաէթ
հտէրլէրիտի, օվադիթլէրտէ Սօրասան գարաֆ-
լարընտան Պարթև միլէթինտէն՝ ասլը հայր
Լըրահամըն Վհտուրատան տօղան էվլատը
Ճինսինտէն՝ Լըշակ ասլը պիրի իլէրի կէշտի. վէ
Սեւեկիալըլարըն հիւքմի ալթընտան չըզըպ, վէ
պաշ գալտըրըպ՝ փատիշահ օլտու Բահլ շէհրին-
տէ. վէ էլի ալթընա ալտը Պարթևլէրի, Լճէմ-
լէրի, Վիւրտլէրի, վէ Պաղտատըլարը տաիի.
վէ օվատար նամտար վէ փէրթէվլի օլտու՝ քի
ծնուն էլի ալթընտա օլան միլէթէր՝ Պարթև
տէնտիլէր օ սօյուն ատընա. կէրէք Լճէմ, կէրէք
Վիւրտ, նիճէքի սօնդըա հայլար պիլէ :

3708
4984

ՊԻՆ Լ՛ըշակ քէնտիսի 31 սէնէ փա-
տիշահըդ սիւրտիւքտէն սօնդրու էօլտիւ . վէ
եէրինէ կէջիպ փատիշահ օլտու ծնուն օղլու
Լ՛ըտաշէս 26 սէնէ : ()' տախի էօլտիւքտէ'
ծնուն օղլու իքինճի Լ՛ըշակ պապասընըն թախ-
թընա կէջիպ , փատիշահըդընը օ գատար
պեօյիւթտիւ քի Պեօյիւք Լ՛ըշակ տէնիլտի .
վէ տէվլէթինի եայտը ուլաթտը թա չին-
տիսթանըն Լ՛նդու տէտիքլէրի չայա վարըն-
ճա , վէ պաթըտան էանա Լ՛որիլէրէտէք , վէ
չադ Ֆիւրաթ ըրմաղընա վարընճա : Սօնդրա
եիւրիւտիւ չայաստանա , վէ թէմամ զապդ
էթտի ծնու . վէ Լ՛ըտաշասըն օղլու Լ՛ըտաւաղդ
կուսակալը օրատան գօվալայըպ՝ փատիշահ տիք-
տի չայլարա Ս աղարշակ ատը գարտաշընը՝
քէնտի փատիշահըդընըն գրրգընճը սէնէսին
տէ , Լ՛Ֆէնտիմիզին տօղմասընտան 149 երլ
էվլէլ : վէ օնա սիփարիշ էթտի պեօյիւք վէ
քիւջիւք չայաստանլարը : Ս է պունլարտան
ղայրի Լ՛որպատական վիլայէթինի տախի օնա
վէրիպ՝ էմը էթտի քի զապդ էթտին չէր նէ
գատար եէր զապդ էտէպիլէրսէ՝ պաթըյա տօղ-
րու փօյրաղտան էանա . “Լէ գատար քի ,
տէտի , ազըն վէ գուլվէթին եէթիլէրսէ . զէ-
րէ պահատըրլարըն սինօրու քէնտի սիւահլարը
տըր . նէ գատար քէսէրսէ՝ օ գատար զապդ է-
տիպ մսիլք օլուր ” :

1. Աղարշակի խորհրդանշան ձևերի :

Բ. 2 — 3 :

<sup>3852
3031</sup> } Աղարշակի պեղելիք Արշակուն գաւ-
տաշը Հայկառա փատիշահ օլուպ՝ թախթ էթ-
տի Սժբին շէհրինի . չիւքի էօյլէ էմր էթմիշ-
իտի գարտաշը : Ա է հարպիճէ պիր էզ ապեր
տէվչիրիպ՝ եիւրիւտիւ Հայաստանն իչէրիսի-
նէ՝ Արասի չայրն եանննա՝ Արմաւիրն եագըն .
վէ ծնտա պիր գաչ կիւն օթուրուպ նիզամ վէր-
տի աքերինէ . վէ ծնարլա սալտը կիւն պաթը-
սընա տօղղու փօյրաղ դարաֆրնտան եանա թա-
քիւչիւք Հայաստանն ուճունա վարընճա . քի
օրատա օթուրուր իտի Սորիիւլիկէս փատի-
շահ Ղարեհ կուսակալըն օլու . նիճէքի տէ-
տիք եօգարտա Բ. 2 :

Պունուն կելմիսինի իշիտիպ Ղանիւլիւր վէ
Աղար, Պանտուրուր վէ Ասպադալկիալըլար,
Փուկգիալըլար վէ զայրը միլէթէր՝ քի Սեւ-
կիալըլար պիրլք էթմիշէր իտի, իւրքտիւլէր .
վէ ճիւմէսի պիր օլտուլար , քի Աղարշակա
գարշը տուրալար . պունարըն պաշը Սորիիւ-
լիկէս : Պէօյլէ օլտուգտա՝ վէ իքի օրտու գար-
շպէ գարշը կէտիքտէ՝ պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա
Աղարշակի դարաֆրնտան ճէնք տէփրէշտի :
Աշտի Սորիիւլիկէս քէնտի օրտուսունտան
գուվէթի իկիտլէրի , վէ քէնտիսի տէ պա-
գըր վէ տէմիր զըրի կիլինմիշ՝ պաշլատը սէր-
պէսթիքլէ կելմէկէ . վէ Աղարշակըն օրտու-

սունա տիւշիւս՝ ծրատա Ս աղարշակըն իկիտ-
լերինտէ վէ սէշիւմիշ ապէրինտէն չողունու
զըրտը . վէ խըշմ՝ իլէ Ս աղարշակա եազլաշըս՝
աթտը մըզրաղընը ծնուն իւթիւնէ գանատը
օգ կիպի : Ս է լաքին պիր գաջ իկիտ Հայկըն
սոյունտան վէ Սէնէքէրիմ ճինսինտէն արայս
աթըլըս՝ օ մըզրաղըն ուշմասընը քէստիլէր . վէ
Ս՝ որիիւլիկէսի աթընտան տիւշիւրիւս՝ օրատա
էօլտիւրաիւէր , վէ Հէփիսի պիրլէքտէ ծնուն
ապէրինի օ գատար գըրտըլար քի՝ գան սէլ կի-
պի եիւրիւլիւս՝ եէրլէրի պաստը :

Պ ու պէօլէ օլտուգտա՝ հիւքմի աթընա
ալտը վաղարշակ օ սէմթլէրտէ օլան միլլէթլէ-
րի , Ս աղարը վէ Չէրքէսլէրի վէ Հէփիսինի տէ
խարաճկիւզար էտթի :

⁵⁸⁸⁴
⁸⁰³³ } (Յտան տեօնիւս կէլտի Տայք վիլայէ-
թինէ . վէ Պարխար տէտիքլէրի տաղըն էթէ-
կինտէ եազլըգ եափտը , եանի եազ վազթին-
տէ կեօջէտիպէլլէնէճէք եէր , հայճա աճարտոյ-
օնտան տեօնիւս կէլտի Ս՝ ծրինէ :

⁵⁸⁸⁷
⁸⁰³⁶ } Պ ունտան սօնղըա Ս աղարշակ ըսհաթ-
լանըս՝ տուլմագ աղնամագ իսթէտի քի Հայ
միլլէթի քիմտէն վէ նէրէտէն զուհուրա կէլ-
միշ , վէ քէնտիսինտէն էվլէլ քիմ հիւքմ էտէր
իմիշ , վէ Հայաստանտա նէլէր կէլմիշ , վէ Ս-
խարարըզլար եանի Պէլլէքլէր նիճէ իլէրի կէլ-
միշլէր : Ս է լաքին պիւլմասը պիր քիթապ քի
պու մատտէլէր իշին սէօլէյէ , իլլա պազի շայ-
իր տէյիշլէրի , վէ պազի պէսթէլէր վէ պէյիթ-
լէր պուլտու Հայաստանտա , վէ լաքին ծնար տա-
խի աղնաշըլմագ ապուրճուպուր նէսնէլէր իսի :

Տիւղլւնաիւ Ս աղարշակ քի Վիլտանի քիւ-
 թիւքէրինտէ՝ եանի Վաղգէական քիթասպար-
 տա իսթէտիկինի արասըն . պուլտու պիր Մարի-
 քեամիլատամատը Սարիբաս Սատինա՝ ագը-
 լը քիւնէ , վէ էյի վուգուֆ թագսիլ էթմիշ
 քիլտանի վէ ոււմ աիլէրինէ . եօլլատը ծնու
 մէթուպ իլէ դարտաշը Մըշակա՝ քի թատիթը
 Նինուէտէ իտի , վէ աիլէտի ծնտան՝ քի էսկի
 քիւթիւքէրի ծնա կեօսթէրէ . վէ էկէր ծնար-
 տա Հայ միլէթի իչին եազըլը պիր շէյ պուլու-
 նուրսա՝ չըգարըպ կէթիրէ :

Չօգ սէվինտի պու իշէ Մըշակ փատիշահ .
 վէ էմը էթտի քի կեօսթէրսինլէր Սարիբա-
 սա դարտաշընըն իսթէտիքէրինի : () տախի
 քիւթիւքէրի եօգլայըպ՝ պուլտու ոււմ՝ ճա եա-
 զըլը պիր քիթապ քի իպթիտասընտա պու սեօզ
 եազըլմիշ իտի . “ Պու քիթապ Սաքէնտէր փա-
 տիշահըն էմըի իլէ քիլտանի աիլինտէն թէր-
 ճիւմէ օլունմիշ ոււմ աիլինէ , քի անըլ էսկիլէ-
 րին վէ աթալարըն իւզէրինէ սեօյլէր , : Պու
 քիթասպտան թէթմիլ չըգարտը Սարիբաս Հայ
 թարիխինի՝ Հայկտան պաշլայըպ թա Պարոյրա
 կէլինճէ , վէ ծնտան պերիյէ թա Սահէյէտէք .
 վէ ալըպ կէլտի Սթէինէ վէ սունտու Սաղար-
 շակ փատիշահըն էլինէ :

Սէվինտի Ս աղարշակ պունու կեօրտիւքտէ .
 վէ էմը էթտի քի ծնու դօսունլար քէնտի հազ-
 նէսինէ վէ էյի սագլասընլար : Պունու էթտիբ-
 տէն սօնդրա , Սարիբաս ղայրը էսկի քիթապ-
 ար տախի պուլուպ՝ վէ պուլտուգլարընը Հայ
 միլէթի իչին հէր նէ իսէ եազսը թա էվլէքի

Լ՛ըշակա կէլինձէ . վէ ծնտան սօնղրա եազոր
 Ս աղարշակըն էթ տիբլէրինի վէ Հայլարըն իշէ-
 րինի : Պոռնտան կեօրիւնիւր քի Հայլարըն էս
 կի թարիխի (Լահօւտիւէր թարիխնտէն զայ-
 րի), հէր միլէթին թարիխնտէն սահիհ տիր :
 3858 } Պոռնտան սօնղրա պաշլատը Ս աղարշակ
 8067 տիւղմէ կէ փատիշահլըղընը . էն էվլէլ քէնտի
 սարայընը վէ սարայլըլարը . սօնղրա ըիճալընը ,
 պէյլէրինի , վէ փաշալարընը , էյի սըրայա վէ էյի
 դարզա գօյուպ , եէրլէրի վէ աքէրլէրի թէր-
 թիպ իլէ ույտուրտու . քէզալիք իպատէթլէրին
 դարզընա տախի նիզամ վէրտի :

Պիր ատէթ տախի գուրտու . իքի քիշի թա-
 յին էթտի քի՝ եազը իլէ ծնա տույուրսունլար ,
 էկէր փատիշահ նահապ պիր շէյ էմը հտէրսէ ,
 պիրի սագընտըրսըն : Ս է էկէր փատիշահ եա-
 րամազըն հագգընտան կէլմէ կէ մուգայէտ օլ-
 մաղսա , օ պիրի հապէր վէրսին , վէ հագգը
 հազ էթտիրսին :

Պու Ս աղարշակ փատիշահ՝ քէնտի մասլա-
 հաթհիւղարը լազարատ տէտիբլէրինի՝ խադ-
 դի հիւմայուն իլէ թաճ կիյտիրէն էթտի Լ՛ը-
 շակունի փատիշահլարա . քի հայճա Ռաֆադիդ
 տէրիզ . էյլէ քի լազարատ վէ քէնտի օղու-
 լարը սոյճա՝ քիմքի Լ՛ըշակունի ճինսինտէն փա-
 տիշահ օլուրսա՝ թաճ կիյտիրէն օլունլար :

Պու լազարատ եահուտի միլէթինտէն ի-
 տի , նիճէքի էվլէլ զիքը էթտիք ա . ծ . պահա-
 տըր վէ սաֆտէրուն պիր քիմսէ , իքինձի Լ՛ը-
 շակ փատիշահըն ըիճալընտան վէ Լ՛տրսլատա-
 կան մէմլէքէթինէ հիւքմ էտիճի . վէ չիւնքի

Լ'տրպատական էօլքէսի՝ Ս աղարշակա տիւշ-
տիւ, պու Րադարատ տախի՝ Ս աղարշակըն ըի-
ճալընտան օլտու, վէ չօգ իշէրտէ սնա եար-
տըմ'ճի պուլունտու : Պունուն ատընա քէնտի
զիւրիյէթի Րադրատունիք տէնիլտի. քի ծնար-
տան չօգ քիմնէլէր եահուտիլիք իշին էօլտիւէր
փատիշահլարըմըզըն էմրի իլէ :

⁵⁸⁶⁹
⁸⁰⁶¹ Պու Ս աղարշակըն չիւնքի չօգ երքէք էվ-
լատը վար իտի, ծնարա տախի նիզամ՝ վէրիպ՝
օթուրթտու Հաշտենից տէտիքլէրիէյալէթ տէ,
վէ օ սէմթին քեօլէրինի հէփ ծնարա պաղըշ-
լայըպ ճիւմէսինէ կէլիլէր թային էյլէտի :
Սալթ հալընըզ Բըշակ ատըմ՝ իլք էվլատընը
եանընտա ալը դօտու. քի սօնղրա քէնտի եէրի-
նէ թախթա կէշէ տէյի : Ս է ծնտան սօնղրա
ատէթ օլտու Բըշակունի փատիշահլարա, քի
օղըլլարընտան պիրի գալըր իտի փատիշահըն
եանընտա. վէ օպիրլէրի Հաշտենից էյալէթինէ
կիտիպ օրատա Բըշակունի իսմինէ զիւրիյէթ-
լէրի չօղալըր իտի :

⁵⁸⁷³
⁸⁰⁷² Ս աղարշակ պունլարը տիւզտիւքտէն
սօնղրա 22 սէնէ փատիշահլըգ սիւրիւպ էճէլի
իլէ էօլտիւ Ս'ծբին շէհրինտէ : (յոտան սօնղրա
ծնուն զիւրիյէթինտէն Հայլարա փատիշահ օ-
լանլար՝ Բըշակունի տէնտիլէր էվվէլքի Բըշա-
կըն ատընա. վէ Բճէմլէրին տախի պունճիլէյին :
Ս է չիւնքի Բըշակ՝ Պարթև իտի՝ ծնուն իս-
մինէ կէրէք Բճէմլէր վէ կէրէք Հայլար՝ Պար-
թև տէնտիլէր :

2. Լ՝ԱԷԼԷԻ Լ՝ՐԶԱԿԸ Է Լ՝ՐԹԱԶԵՒԻՆ Լ՝ԿԻԻ :

Բ . 4 .

⁵⁸⁷³
⁵⁰⁷³ } Լ՝ՐԶԱԿ ԿԻՐԻՆՃԻ՝ Ս՝ԱՂԱՐԶԱԿԸՆ՝ ՕՂԸԼ՝
 պապասը եէրինէ կէջիպ փատիշահ ՕԼԹՈԼ , ՎԷ
 ծնուն էյի ամէլլէրինէ կեօրէ եիւրիւտիւ , ՎԷ
 չօգ էյի շէյլէր արթըրտը : ՊՈԼՆԱ ասի ՕԼԹՈԼԳ-
 տա ՊՈՆՏՈՍՈԼԸԼԱՐ ՏԻԼՃՈԼԻՔ ԷԹԱԻ ԻԼԳԷՐԷՐԻՆԷ ,
 ՎԷ կի՛նէ ծնլարը էլի ալթընա ալտը . ՎԷ ԻԼԱ-
 թիւն ՕԼԹՈԼՂՈԼՆԱ ՆԻՇԱՆԷ ՕԼԹՈԼՆ Ե՛ՅԻ՝ ԵԻՔԻԼԻ
 ՂԱՂ , ԵԱԽՍԹ ՂԱՂԵԱՆ ԵՍՆՈԼԸԻՂ ԿԻՐ ՍՈԼԷԹ
 ԵԻՔԵԻ ԿԱՐԱ Ե՛ՅՆԻԳ ԳԵՐԸՍԸՆՏԱ : ՊՈԼՆՈԼՆ ԿԻՐ
 ԵՈԼՎԱՐԼԱԳ Ե՛ՅԻՄԷՆԵԼԻ ՄԵՂԸԱՂԸ ՎԱՐ ԻՍԻ՝ ՔԻ
 ԵԱՎՈԼԸ ԶԻՅԱՆԼԱՐ ԳԱՆԸ ԻԼԷ ԿԻՐՍԷՆԱԵԹԼԱԳԱԳ-
 ԼԱՆԸԻՂ ԻՍԻ . ԿԻՐ ԿԻԼՆ Լ՝ՐԶԱԿ ԵԱԵԱՃԱ Ե՛ՅՆԻԳ
 ՔԷՆԱՐԸՆՏԱ ԿԷՂՆԻՐ ԻՔԷՆ՝ Օ՝ ՂԱՂԸՆ ԻԼԳԷՐԻՆԷ
 ԵԻԼԻԵԵԻԼԱԿ , ԵԹԱՐ ՄԵՂԸԱՂԸՆԸ ծնուն ԻԼԱԹԻԼ-
 ՆԷ . ՎԷ Օ՝ ՂԱՂԵԱՆ ԵՍՆՈԼԸԻՂ ՍՈԼԷԹԷ՝ ՄԵՂԸԱ-
 ՂԸՆԸ ՍԱՓԼԱՐ ԵԻՐԻՆՃԷ , ՍԱՆԱՍԸՆ ԶԱՄՈԼԸԱ
 ՍԱՓԼԱՐ ԿԻԱԿԻ :

ՊՈԼ ՍՈԼԷԹԷ՝ չօգ զաման ըաղպէթ ԷԹԱԻ
 ՊՈՆՏՈՍ Ե՛ՅՆԻԼԷՆ ՎԻԼԱԵԹԻՆ ՏԱԼԳԸ ՍԱՆՔԻ
 Լ՝ԼԱՏԸՆ ԵԱՓԱՐԸՂ ԿԻՐ շէյ ԵԻՐ Ե՛ՅԻ : Լ՝ԱՔԻՆ
 ՎԱԳԻԹԵՆ ՍՈՆՂԸԱ Լ՝ՐԶԱԿԸՆ ՕՂԸԼ Լ՝ՐԹԱԶԵՍ՝
 ԿԻ՛նէ ծնլարըն ԻԼԳԷՐԻՆԷ ՃԷՆԿԷ ԿԱԼԸՐԳԵԱՍ՝
 Ե՛ՅՆԻԳԷ ԿԵՐԱԳԵՐԼԱՐ Օ՝ ՍՈԼԷԹԻ :

⁵⁸⁷⁷
⁵⁰⁷⁶ } ՊՈԼ Լ՝ՐԶԱԿ ԶԻԼՆԻՔԻ ՓՈԼԹԼԱՐԸ չօգ ՍԷՎԷՐ
 ԻՍԻ ՎԷ ՄՈԼՏԱԿԱԵԹ ԻԼԷ ծնլարա ՂԱՓԱՐԻՍԻ ,
 ՏԱՃԱՆ ԵՍԼԵՐԱՐ ՔԻՐԱԳԵՐԱԵՍԸՆԻԼԷՐ՝ Ե՛ՅՆԻ Լ՝Ա

գարատըն օգուլարը ծնւարա դա՛վմայօրլար՝ ի-
քիսինի էօլտիւրտիւ . վէ զայրըլարը իչին էմը
էթտի՝ քի ծնւար եէմին իլէ սեօզ վէրմէյինճէ՝
սիւննէթ էթմէմէք վէ շաբաթ կիւնիւնի դո՛ւթ-
մամադ իչին, ծնւարա գըզ վէրմէսինլէր : () Նլար
տախի նաչար դալըպ՝ սեօզ վէրտիլէր քի սիւն-
նէթտէն վազ կէչսինլէր, վէ էկէր փատիշահ ի-
լէ շաբաթ կիւնլէրի ավա կիտէրլէրսէ եախօտ
ճէնկէ՝ շաբաթ դո՛ւթմասընլար . վէ լաքին
փութփէրէսթլիկի գապուլ էթմէտիլէր : Պու
Րազրատունիլէր Տիգրանըն կիւնիւնտէ տախի
պեօյլէ էթտիլէր, քի պուլ Ղըշակ փատիշահըն
թօնուլ իտի :

3880
3079

() վագիթլէրտէ Վովկաս սէմթլէրինտէ
գարգաշա զուհուր էթմէկիլէ՝ ծնւարըն պեօյիւք-
լէրի՝ Վ ունդ ատլը՝ պիր էզ ապէկրիլէ օրատան
չըգըպ Շայաստանա տիւշտիւ, վէ եօգարքի
Րասենտէ սաքին օլտու, վէ օ էէր ծնուն ատը-
նա Վ անանդ տէնիլտի : Պիր գաչ երլտան սօնդ-
րա պիզիմ էվվէլքի Ղըշակ փատիշահ տախի
էօլտիւ . փատիշահչըզը սիւրտիւ 13 սէնէ :

3886
3088

Ղըտաշէս պիրինճի՝ էվվէլքի Ղըշակըն
օղլու՝ պապասը եէրինէ կէչիպ փատիշահ օլտու
Սժբինտէ վէ կէչտի պապասը վէ տէտէսի-
նի : Պու՝ քիւչիւքլիւկիւնտէ սէվկիւլիւ իտի
տէտէսի Վ աղարշակա . զէրէ պիր դանը սըճագ
վէ գուվլէթլի ուշաղ իտի, էօյլէ քի աշլքեարէ
կեօրիւնիւր իտի ծնուն էտէճէք պեօյիւք իշլէ-
րի . նիճէ քի պաշա չըգարտը . զէրէ փատիշահ
օլտուղու կիպի՝ պահատըրլըզ գուվլէթի իլէ
սիւհաշլանըպ պեօյիւթտիւ քէնտիսինի . վէ Ղ-

սիա դարաֆլարընը՝ հիւքմի ալթընա ալտը : Պունուն կիւնիւնէտէք Ղաճմ փատիշահը իւք սայըլըրիտի , վէ Հայ փատիշահը իքինճի . վէ լաքին սյու Ղրտաշէս՝ քէնտիսինի իւք էտիպ՝ Ղաճմէրի հէփ էլի ալթընա ալտը . վէ Ղաճմիս թանտա քէնտիսինէ փայթախթ եափտը , վէ Օրատա աղէ սիք քէլէտի քէնտի իումինէ վէ սուրէթինէ :

Սէ օղլու Տիգրանը եանընտա սագլայըպ վէ քեամիլ հօճալար վէ ուսթալար թային էտիպ՝ էյի ամէլէրտէ վէ Փազլիլէթլէրտէ պեօյիլթ տիւ . վէ ճէնք էհվալինի ընա թալիմ էթտիրտի : Սէ գըզընը Ղրտաշամա ատը՝ պիր կիւրճի պէյինէ վէրտի՝ ատը Սիհրդատ՝ էվվէլքի Սիհրդատըն զիւրիլէթինտէն կէլմէ՝ օքի Ղաւրէհ փատըշահըն պիր խանը իտի . վէ ընա թէսլիմ էթտի փօյրազ դարաֆլընտա օլան տաղլարըն փաշալըղընը՝ վէ գարա տէնիղլին պէրի դարաֆլընը :

3902 } Պու Ղրտաշէս փատիշահ՝ քէնտիսին
8101 } Սիա դարաֆլարընտա պեօյիլմէսինի կեօրտիւքտէ , Ֆիքըրինէ պիր պեօյիլքիւք կէլիպ՝ լըրոբա սէմթինի տախի զապդ էթմէք իսթէտի . սյու սէպէպտէն էօթիւրի Օգատարաս քէր տէվչիրտիքի հիսապընը պիլէմէտի . զէրէ ընլարըն չօգլուղլու սայմագլա պիլինմէզ իտի , իւլա պիր պաշգաճա էօլլի իլէ պիլմէք գապիլ իտի . սյու ապէրին ճիւլմէսի պիր օղլուրտան օգաթտըզլարընտա՝ կիւնէշին ըլըղը գափանըպ օրասը կիւնտիւղլին գարանլըզ օլուր իտի : Սէ ապէրին սյու գատար չօղ օլտուղլունու կեօտ

Թէրմէք իչին՝ էմր էթտի Ղրտաշէս, քի դաշլըգ եերլէրտէ կէշտիքլէրինտէ՝ պիրէր դաշ ալըպ, գոնապ էթտիքլէրի եերէ պըրագսընլար. պեցլէ էթտիքճէ տաղ կիպի պիր շէյ օլուր իտի օ դաշլարըն երլընը :

³⁹⁰⁵
⁸¹⁰² } Պուգատար ապէրիլէ եիւրիւտիւ Ղրտաշէս կիւնպաթ ըսընա տօղըու. վէ քիւչիւք Ղսիայը զապգ էտիպ՝ տէնիզէ էնտի. վէ հատտիզ հիսապսըզ կէմիլէրիլէ կիթտի թա իլէիլայօլու տէնիզինէտէք. վէ Սուլմէլինիտէ զապգ էտիպ՝ երգտը օ միւքէլլէֆ շէհրլէրի. քի քէնտի վարմա սընտան էվիլէ՝ նամը եէթ իշմիշիտի օրալարա : Ղէնք էթտի Սպարթպըլարա վէ ալտը Սօւալը. վէ տիթրէթտի օ տէնիզէ եադըն օլսն տէվլէթլէրի : Ս է հէր եերտէ իւթիւն օլուպ տէօնտիւ Հայաստանա՝ վէ օրատա քէնտի օղլու Տիգրանը փատիշահ տիքիպ՝ կիթտի եէնի փայթաթթընա քի եափմըլտի Ղէմիսթանտա :

³⁹¹⁰
⁸¹⁰⁷ } Պուգատար իշտէ վէ պեցլէ եիւրիւյիշտէ՝ քի պէշ երլ սիւրտիւ քիմսէ գարշը տուրանատը Ղրտաշէսէ. կէրչի Հոսմալըլար օ զաման զուհուրա կէլմիշլէր իտի, վէ լաքին օնլար զայրը իշլէրէ մէշղուլ օլմաղ իլէ, էլլէրի տէյմէտի Ղրտաշէս իլէ ճէնք էթմէկէ :

³⁹¹⁰
⁸¹⁰⁹ } Թէքրուր եիւրիւտիւ Ղրտաշէս օ սէմթլէրէ, վէ պիր իշ տահա կէօրէյիմ՝ տէյի Ֆիքիրլէնիւր իքէն, ափանսըզ պիր արպէտէ գօփտու ապէրինտէ, էցլէ քի պաշլատըլար պիր պիրինի գըրմաղա : () տախի շունլարըն իւրշմընտան գուրթ ուլայըմ՝ տէյի պիրէզ առամլա գաշտը. վէ տահա Հայաստանա եէթ իշմէտէն. քէն.

տի ազբերինտէն էօլտիւ . “ Ս՝ ա՛հ եազըզ կէշէն շանըմա , տէյէրէք : Փատիշահըղը սիւրտիւ 25 սէնէ :

Պօւ Լ՛ըտաշէս՝ քիւչիւք Լ՛սիայա կիթտիք . տէ՛ իւշ փուծ պուլտու օրատա . պիրի Լ՛ըտէմիդէսին , պիրի Հէրքիւլէսին , վէ պիրի Լ՛պուղունուն . իւչիտէ պագըրտան տեօքմէ ալթըն եալտըղը՝ չօգ սէնաաթլա եափըլմիշ՝ իքի մէշ հուր ուսթանըն իշի . պիրինին ատը Ակիւլէս , օպիրինին Ղիտոնէս՝ իքիսիտէ Աիրիտլ : Պօւ փուծլարը Լ՛ըտաշէս կեօնտէրտի Հայաստանա՝ Լ՛ըմաւիր շէհրինէ : Ս՝ է Ուումէլինէ վարտըգտա՝ օրատա տախի Լյլադա էյալէթինտէ պուլտու կինէ պեօյլէ սէնաաթլա պէշ փուծ . պիրի Ղիտոն , պիրի Լ՛ըտէմիդէսին , պիրի Լ՛թեհնասըն , պիրի Հէփեստէսին վէ պիրի Լ՛իբոդիտէնին . պունլարը տախի կեօնտէրտի Հայաստանա՝ վէ պամանլարը պիլէլէրինձէ . քի սօնդրա Լ՛ըտաշէսին օղլու Տիգրան Լ՛ըտէմիդէսին փուծունու եէրլէշտիրտի Լյրգինկեանտա վէ Լ՛թենասըն՝ լծիլ գասապասընտա :

3 . Իսիւճի Տիգրանէն լադիւ . վէ Ս՛էրդապըն
իշլէրի Հոմալլարա գարշը :

Բ . 4—6 .

5911 } Տիգրան իքինձի՝ էվվէլի Լ՛ըտաշէսին
5110 } օղլու , պապասը էօլտիւքտէ՝ պաշլըպաշընա սիւրտիւ Հայ փատիշահըղընը . վէ չիւնքի պապասընըն ազբերի տաղըլմիշտի , չափըձակ օնլարը

տէվչիրիպ՝ տիւզտիւ տէվլէթինի, վէ քէնտիւ-
սինէ իքինճի էթտի էնիշթէսի օլան Սիհրդա-
տը : Ս է չիւքի Սուլայր Բրտաշէսին էօլմէ-
սինի վէ ապէրինին տաղըմասընը իշիտիպ՝ պաշ-
լամիշլէրիտի հիւճում էթմէկէ Հայաստանա,
ալտը Տիգրան ապէրինի, վէ Սիհրդատը պի-
լէսինճէ . վէ ծնարը դօվալայարագ գաշըրտը օ
սէմթլէրտէն : Ս է կերի տեծնիւպ կէլտի Վայ-
սերի շէհրինէ . վէ թէքրար զապգ էտիպ քիւ-
ջիւք Բիսայը՝ թէսլիմ էթտի Սիհրդատա, վէ
փատիշաճ տիքտի ծնու օ սէմթէ վէ Պոնտոսա .
վէ ծնա ապէր գօշուպ՝ տեծնտիւ կիթտի :

³⁰¹²
³¹¹¹ } Ս է տաճա չօգ վիլայէթլէր վէ միլլէթ-
լէր հիւքմի ալթընա ալըպ՝ տիւնեայը տիթրէթ-
տի . վէ պեօլէճէ օգատար պեօլիւքլէնտի Ֆիք-
րի իլէ քի տիւնեա իւզէրինտէ հէրնէ օլուրսա՝
էօյլէ զանն էտէր իտի քի քէնտի հիւքմի իլէ օ-
լուր պիթէր : Ս էնիճէ քի Հոմալըլար եաղար,
չօգ փատիշաճլար՝ քի էսիր օլմիշլէր իտի ծնա՝
հուզուրունտա էլ գաւուշուրուպ՝ հըզմէթէ
տուրուրլար իտի . վէ օ փատիշաճլարն տեօր-
տի տայիմն ծնունլա պիլէ օլուպ, պաշգաճա հըլ-
մէթ էթտիրիթ իտի ծնլարա՝ շան կեօսթէրմէք
իշին . վէ աթ իլէ պիր եէրէ վարտըգտա, ծնլ-
ըն տեօրտի փատիշաճ քիսլէթինտէ եանը սը-
րա եաեա եիւրիւրլէր իտի . վէ թախթա օ-
թուրուպ՝ տիվան էթտիքտէ, եախօտ միլլէթ-
լէրէ քէլամ եօլլատըգտա՝ գարշըսընտա այադ
իւզրէ տուրուպ քէնտիլէրինի ծնա էսիր վէ
դուլթսագ պիլիւրլէր իտի :

Պոնտուն էնիշթէսի տախի Սիհրդատ իլէ-

րի կէջիպ՝ չօգ նամտար օլտու, վէ իկիրմի լքի միլէթէ հիւքմ էտիպ՝ ճիւմէսինին տիլինի պիւ լէրէք՝ թէրճիմանսըզ ծնւարլա սեօյլէշիրտի :
³⁹¹⁴
⁸¹¹³ Պու Սիհրգատ Վապադովկիա էյալէթինի ալտրգտա՝ ծրայա փատիշահ տիքտի օլլունու՝ ա տը Մըրիարաթ . վէ չիւնքի տահա սէքիզ եաշըն տա իտի՝ ծնա լալա վէ կեօզէտիճի գօտու Ղոր գիտա ատը պիրինի : Վապադովկիալըլար պու իշէ կիւճէնիպ՝ արզ էթտիլէր Հոսմալըլարա . վէ Հոսմա տէվլէթի կեօնտէրտի օրայա Վիւ լիկիա փաշասընը ատը Վուռնեղիտ Սիլա նամ տար պիր քիմնէ : () տախի Վապադովկիա վիւ լայէթինէ կէլիպ՝ ճէնք էթտի Ղորդիոսլա . վէ գօվալատը ծնու վէ Մըրիարաթ . վէ ծրայա փատիշահ տիքտի Մըրիօբարզան ատը Վապադովկիա փատիշահլարընըն սօյունտան պիրինի :

³⁹¹³
⁸¹¹⁴ Պունու տույտուգտա Սիհրգատ՝ չօգ կիւճէնտի Հոսմալըլարա . վէ չիւնքի քէնտի ճէնկէ գալգմադ իսթէմէզ իտի, հապէր վէրտի Տիգրանա . օ տախի թէզչէ եօլատը իքի սէրաս քէրինի՝ պիրի Սիհրան, օպիրիսի Րահուր՝ Մըրիօբարզան իւզէրինէ : Պունլար Հայլարըն կէլմէսինի տույտուգտա՝ գաշըպ Հոսմայա տիւշ տիւլէր . վէ Հայլար կէլիպ՝ կինէ փատիշահ տիք տիլէր Մըրիարաթ Վապադովկիա իւզէրինէ :

Պէօյլէ օլտուգտա՝ եէնիտէն ապէր տէվ շիրտի Սիհրգատ, վէ սալտը ծնւարը քիւճիւք Միա սէմթինէ, եախօտ Մնատօլույա, վէ իւշ եիւզ կէմի էնտիրտի տէնիզէ՝ քի հէր գարաֆ տան գօվալայա տիւշմանլարընը՝ խուսուտա Հոսմալըլարը : Պունու կեօրտիւքէրինտէ Հոսմա

սէրաւքէրէրի՝ իբի եիւզ պին ասքէր իլէ եիւրիւ-
տիւէր Ս'իճրդատ իւզէրինէ . վէ լաքին տաճա
օնա եէթ իւմէտէն՝ օնուն պիր պեօլիւք ասքէրի
գարշը չըգըպ՝ չօղունու գըրտըլար , վէ պիւրէզի-
նի տէ հսիր հէթ տիւէր , վէ գալանլարը գաջըրըպ՝
օնլարտան չօգ տօյումլուգ ալտըլար :

Բէգալիք Տիգրանըն ասքէրի տէ պաշգաճա
պիր եէրտէ րասթ կէլտի պիր զայրը Հռօմա
սէրաւքէրինէ՝ աւը Բ'իւուիլու Ս'անիւա՝ քի հլի
ալթընտա վանրիտի տեօրթ պին աթլը , վէ գըրդ
պին եաեա : Հայլար պունլարըն իւզէրինէ տիւ-
շիւպ՝ օնպինինի գըրտըլար . վէ պեօլիւքէրինտէն
իւզ եիւզիւնի դուլթտուլար . վէ գալանլարընը
տարտաղան հէթ տիւէր , հօյլէ քի կիւճիլէ կէ-
ճէլէյին տար գաչտը Բ'իւուիլու սէրաւքէր . վէ
Սաքարիէ սոյունու կէչիպ տիւշտիւ Պէրդամա
շէճրինէ : () րատա դուլթտու օնու սօնղըա
Ս'իճրդատ , վէ ալթըն հրիտիպ՝ ագըթտը
աղղընա . պունունլա կեօսթէրմէք իսթ հտի քի
քէնտիսի Հռօմալըլարտան ճեօմէրտ տիր . ալ
թընա պոգմազ՝ ալթ հէթ մէկէ պագար Հռօմա-
լըլարը :

³⁹¹⁷
³¹¹⁶ } Պունտան սօնղըա իքի եըլ տաճա ճէնք
հէթտի Ս'իճրդատ Կուռնէլիու Սիլա տէտիք-
լէրի Հռօմա սէրաւքէրիլիլ . վէ օնունլա պարը-
շըգ հէթտի հսկի Ստանպօլ սէմթինտէ՝ պու
շարդ իլէ քի Կապագովկիայը տեօնտիւրսիւն
Բ'րիւբարզանա՝ Հռօմա հիւքմիւնտէ օլարագ :
³⁹²¹
³¹²⁰ } () վագիթլէրտէ տիւրլիւ տիւրլիւ վէլ
վէլէ տիւշտիւքտէ Սեւեկիա փատիշա ճըղընա ,
պեօլիւքէրիմէ շլէրէթ հտիպ՝ օ տէվէթի Տիգ .

րանն հինն վերմէք իսթէտիւնը : Հապէր
կեօնտէրտիւքէրինտէ՝ կէտի Տիգրան աղըր աս-
քէր իւն . վէ Մնտիգրոս փատիշահը օ սէմթէր-
տէն գօլուս , քէնտիսի օլտու Սեւեկիա փատի-
շահը . վէ Մորի վիւյէթինէ տէ՝ հիւքմէթ տի,
պիր հզ եհրէրինտէն զայրի : Սէ քէնտի եհրի-
նէ՝ Սաղգատ ատը պիրիսինի Սեւեկիալըլարա
պաշ թային էտիպ՝ էնտի Պաղեստինէ . վէ Լա-
հուտիւքրտէն պիր հզ էսիր ալըպ՝ տեօնտիւ
Սժբին շէհրինէ . վէ օ Լահուտի էսիրէրինի
օթուրթտու Սարգգէս շէհրինտէ Վասաղ
չայրն Լաննտա :

³⁹²⁶
⁸¹³² } () վագիթ տէ կուռնելիոս Սիլա՝ Հոօմա
սէրաքէրի էօլտիւքտէ՝ Հոօմալըլարն պարը-
շըղը պօղուտու . պուռնուն իչին Սիհրգատ
հապէր վէրտի Տիգրանա՝քի եիւրիւսին կապա-
դովկիա իւզէրինէ : () տախի թէգչէ եէթիշուպ
ալտը կապադովկիայը . վէ օ սէմթտէն օթուզ
պին քիշի տէվշիրիպ՝ կեօնտէրտի Հայաստա-
նա՝ հէփիսինէտէ լահաթ սաքին օլաճագ եհր
վէրմէկիւն . վէ քէնտիսի կէրի տեօնիւպ պիր
պեօլիւք Ռասէնլի աքէրի էօլատը Սիհրգա-
տա Հոօմալըլարա ճէնք էթմէկ իչին :

⁵⁹²⁹
⁸¹²⁸ } Տիւղտիւ Սիհրգատ աքէրինի եիւզ
գըրգ պին եաեա փիւր սիւհա՝ Հոօմա դարզը
թալիմի . վէ օն ալթը պին աթը . վէ եիւզ ա-
րապա դըրփան կիպի տէմիրէր իւն սիւհաշլանմըշ-
քի պիրի պինէ գարշը տուրուր . պուռնարա թէք-
րար քիւչիւք Միւայա տիւշիւպ՝ զապգ էթտի
հէփ էօգալքի սէմթէրինի . վէ չօգ կէմիւք
էնտիւտի տէնիզէ : Պարշը չըգտը Հոօմալըլա-

ընն պեօյիւք սերասքերի | ուքուլէս հիսապսրզ
ասքերիլէ . վէ Կոստաս սերասքեր պիլէսինճէ :
Պունարը գարշըլատը Սիհրդատ . վէ Հոման
ասքերինի գըրարող գօլալատը ծնլարը Թա՛յա-
տը քեօյիւնէտէք . վէ օրատա չօղունու վայ էթ-
տի : | է տէնիզտէ օ կիւն ճէնք էտիպ՝ ալթմըշ
չէքտիրի ալտը Հոմալըլարտան , վէ չէքտիրի-
լէրտէ օլանլարը քէստի , վէ տեօրթ պեօյիւք
ճէնք կէմիլէրինի եագտը . օ գատար օլտու օ
կիւնիւն պօզղունու քի տէտիլէրինէ կեօրէ ,
պիր կիւնտէ տէնիլիլէ գարա տօլտու Հոմալը-
լարըն լէշիլէ : Պունու եագտըլար Հոմալը-
լար Հոմայա . վէ Սիհրդատ Տիգրանա վէ
Լ՛ճէմ շահլնա . ծնլար աղլամնգլա , վէ պու-
էօյիւնմէքլէ :

Պեօյիւտիւ Սիհրդատըն գուվլէթի , վէ
պեօյլէճինէ եիւրիւտիւ Կիւզիկոն տէտիլէրի
շէհրին իւզերինէ՝ քի Հոմալըլարըն էլինտէ
իտի՝ Սարմարա տէնիլինէ եագըն , քի Թիւրք-
ճէ Վափու տաղը տէնիր . վէ ծնունլա ճէնք
էթտի . ուղատըգտա օ ճէնք՝ Սիհրդատըն զահ-
րէսի Թիւքէնիպ՝ գըթլըդ վէ էօլէթ տիւշտիւ
օրտուսունա . վէ ասքեր պաշլատը էօթէյէ պե-
րիյէ տաղըլմնղա՝ քի եէյէճէք պուլտունլար :

Պունու տուլտուգտա | ուքուլէս՝ եէթիշտի
օրայա , վէ տիւշտիւ Սիհրդատըն իւսթիւնէ .
վէ ասքերին չօղունու գըրտը . կերէք օրտուտա
օլանլարը , վէ կերէք տաղըլանլարը : Տարլըղա
տիւշտիւքտէ Սիհրդատ՝ գալան ասքերիլէ
ճէնք էտիպ եարտը Հոմալըլարըն օրտուսու-
նու վէ կիթտի Պինսոս սէմթինէ :

3939 } Պաշլատը արթըգ | ուքուլէս սերպէսթ
5131 } եիւրիւմէ կէ քիւչիւք | Եսիանըն իչերիսինէ . վէ
ճէնք էթ մէտէն զապգ էթտի չօգ եերի : Պու-
նուն իչին պաշլատը աքերի մըրըլտանմաղա՝ քի
նիչին ճէնք էթ մէյօր . զէրէ ճէնք օլուրսա՝ էլ
լէրինէ շէյ տիւշէր : Ղէվապ էթտի | ուքուլէս .
« Ղէնք էտերսէք՝ Սիհրդատ Տիգրանա տիւ-
շէր , վէ ծնու պիղէ գարշը օյանտըրըր . ծնա
քիմ գարշը կէլէ պիլըր » . պագ Հայ թարի-
խինտէ . ք . 6 :

Պիր տահա ճէնկէ պաշլատըգտա Սիհրդատ՝
արպէտէ տիւշտիւ աքերինին իչինէ . վէ սերաս-
քերլէրին չօղու ծնու պըրագըպ՝ Հօմալըլարըն
դարաֆընա տիւշտիւլէր . վէ քէնտիսի դագէթ
կէթիրէմէյիպ կիթտի Հայաստանա , վէ տիւշ-
տիւ Տիգրանա : Ս էլաքին Տիգրան չօգ տարըլ-
տը ծնա՝ գաջմասը իչին . վէ ծնտան եիւզ չէվի-
րիպ՝ իկիրմի այ գատար իզլին վէրմէտի քի հու-
զուրինտէ կեօրինսին :

4 . Տեգրանըն էմտէլէրի Հոմալըլարա վէ Էպլէտա
Պողոմայեդլէլէր ելէ :

Բ . 6 — 11 .

3934 } Տահա Սիհրդատ Հայաստանտա իքէն
5133 } Սեղէնէ սուլդան կղէօպատրա տէտիքլէրի՝ Ղն-
տիոքոս Պիոս Սէլէկիա փատիշահընըն խաթու-
նու՝ գօճասը էօլտիւքտէ՝ փատիշահ դարզընա
օթուրուպ Պողոմայիդ շէհրինտէ , հիւքմ էտէր
իտի Ղսորի վիւլյէթինին պիր դարաֆընա՝ օրա-

սընաքի Տիգրան անմատր : Պու Սեղէնէ սուլ-
դան՝ ճիւղէ Բսորիւերի վէ Սելէկիալըլարը
Թահրիք էթտի՝ քի պաշ գալտըրըպ կէրի տուր-
սունլար Տիգրանտան :

Պեօյէ օլտու գտա եիւրիւտիւ Տիգրան Բսո-
րի սէմթինէ . վէ ալտը Պտղոմայիդ շէհրինի .
վէ չիւնքի Սեղէնէ սուլդան օրատան գաչըպ սը-
ղընմիշ իտի Սելէկիա գալէսինէ, կիթտի Տիգ-
րան, վէ գալէյի ալըպ՝ դութտու Սեղէնէ սուլ-
դանը վէ էօլտիւրտիւ :

Իշիթտիքէրինտէ պունու Պաղէստինտէ օլան
Լահուտիլէր՝ չօգ գօրգտուլար, օլմայաքի Պա-
ղէստինէտէ էնէ Տիգրան տէյի . օնուն իչին սուլ-
դանլարը օլան Բքեքսանդրէ Սաղինա վէ օնլարըն
պեօյիքէրի՝ ազիմ փէշքէշլէրիլէ էլչիլէր կէօն-
տէրտիլէր օնա . օ զաման քի Պտղոմայիդի
մուասէրէ էթմիշտի : () Նլար տախի կէլիպ
րէճա էթտիլէր Տիգրանա՝ քի գլմաւըն Լա-
հուտի միլլէթինէ . վէ քէրէմինի կէօսթէրսին
Սաղինա սուլդանա վէ օնուն հիւքմի ալթընտա
օլանլարա : Տիգրանըն հօշունա կէլտի պունլա-
րըն էթտիկի . վէ սեօզ վէրտի՝ քի հիւ պիր զարար
էթմէսին օնլարա . իլլա զարար եէրինէ էյ-
լիք կէօսթէրսին . պու իշտէ Բադրատունիլէր
տախի րէճաճի օլտուլար, չիւնքի Լահուտիլիք
տինինտէ իտիլէր :

³⁹³⁴
⁸¹³³ } Իշինի տիւղտիւքտէ Տիգրան օսէմթլէր-
տէ՝ կէլտի Բնտիդքա . էլչի կէօնտէրտի օնա Լու-
քուլլէս՝ Բպպիոս ատը պիրինի, քի Սիհրդա-
տը Թէսլիմ էթսին քէնախինէ . վէրմէլլէս տէ-
տի՝ հոօմալըլար հաղըրտըրլար ճէնկէ գալգ-

մաղա : Արաճէնտի Տիգրան պու էտայա . զէրէ պեօյէ սեօզ տաճա հիչ պիրիսինտէն իշիթմէ միշիտի . լաքին տարղընլղընը դու թուպ՝ ճէվապ վէրտի . տիւկիրլիք վէ խըսըմլըգ հազգը՝ գօյ վէրմէզ տէտի ծնու թէսլիմ էթմէկէ . էլչիյէ տէ իքրամ էտիպ՝ լաղպէթիլէ տեօնտիւրտիւ : Աէ Սիհրդատը եիւզ պին աթլը ասքէրիլէ եօլատը Պոնտոսա :

Եչի կէրի տեօնտիւքտէ հազըրլանտը Լուքուլէս ճէնկէ գալգմաղա . վէ քէնտիսինէ սըղընաճազ եէր պուլմաղ իչին՝ ալմազ իսթէտի Տիարպէքրի . խուսուսա քի հազնէ չօգ վաճրտի ծնտա . պու նիյէթիլէ կէլտի գուշաթտը շէհիրի : Տիգրան պունու իշիթտիքտէ՝ ալթը պին ասքէր կեօնտէրտի օրայա . ծնլար տախի կէլիպ՝ վէ հօմալըլարըն օրտուսունու իքի պեօլիւպ՝ կիրտիլէր շէհիրէ . վէ ծնտան չօգ հազնէ գալտըրլուպ , վէ Տիգրանըն ճարիէլէրինի ալըպ , վէ կէճէիլէ չըղըպ կիթտիլէր , վէ Տիգրանա թէսլիմ էթտիլէր . պու շէյէ հօմալըլար շաշտըլար :

3938 } Գալգտը Տիգրան Լնտիոքտան իւչէիւզ
8134 } ալթմըշ պին ասքէրիլէ հէփիսիտէ տէմիր զըրիւլը , վէ պաշատը եիւրիւմէկէ Լուքուլէս իւզէրինէ : Լուքուլէս հապէր ալտըգտա գօրգուսունտան տիթրէմէկէ պաշատը . վէ լաքին կինէ եիւրէքլէնիպ՝ վէ ասքէրին պիլէզինի մուհասէրէտէ ալը գօյուպ՝ ալտը պիլէսինճէ իկիրմի տեօրթ պեօլիւք , վէ պին սափանճի վէ քէմանքէշ . վէ կէլտի օրտուսունու գուրտու պիր պեօլիւք օլատա : Տիգրան կեօրտիւքտէ հօմա ասքէրինի՝ սօրտու քի պունլար քիմլէր տիր .

“ Եւ յիւրեք իսէ՛ չօգ . ճէնքճիւրէր իսէ՛ ազ . , . պեօյ-
լէ՛ տէյերէք՛ Տաճէթի օլմատը , վէ փերվասըզ
օթուրտու , Ֆիքրինէ պունու գոյարագ՛ քի պիր
սօլուգտա օնլարը եութա աղաւքէր իլէ . վէ քէն-
տիսի պաշլատը զէվգ սէֆա էթմէկէ . վէ աս-
քէրի տէ քէզալիք եէմէկէ իչմէկէ վէ օյնամաղա
մէշղուլ օլտուլար : Տաշան կեօրտիւլէր Տոմալը-
լար Տիգրան աքէրինին չօգլուղունու , զայէթ
գօրգտուլար . վէ զօր էթտիլէր Լուքուլէսէ քի
ճանընը գուրթարմաղա պագսըն : Եւ լաքին ,
չինքի Լուքուլէս ագըլը վէ Ֆիրասէթլի քիմ-
սէ իտի , վէ Տիգրանըն Տաճէթի օլմատըզընը
տուլտու , եիւրէք վէրտի աքէրինէ . պունու
պիլէսինիզ քի տէտի պիզ իւսթիւն օլաճաղըզ .
պահմայըն տօյումլուգ ալմաղա , իլա պագըն գըր-
մաղա վէ գօվալամաղա : Պու իսթէքլէ Տէփիսի
պիրտէն սալտըլար Տիգրան իւզէրինէ :

Պունլարըն պեօյլէ կէլիշինի կեօրաիւքտէ
Տիգրան՝ զաֆիլէն Ֆիքրի պիր դարզ օլտու . վէ
շաշըրմագլա մէ՛ Տէրհանէ չալտըրտը՝ քի աս-
քէրի կերի չէքիւսին . վէ աքէր տէ պու իշէ
թաաճճիւպ էտէրէք՛ գարըշմուրիշ օլտուլար :
Պու շաշգընըգտա՛ իքէն՝ Տոմալըլար եէթի-
շիպ , պաշլատըլար օնլարը գըրմաղա վէ գօվալա-
մաղա . պէշ պինի գըրըլտը , վէ պաղիլէրի դու-
թուլտու . վէ չօղու գաշտը . վէ Տիգրան գալան
աքէրիլիլէ տիւշտիւ պիր գալէյէ : Պու պեօյլէ
օլտուգտա տէօնտիւ Լուքուլէս Տիարպէքիւր
իւզէրինէ , ալտը օնու , վէ չօգ Տաղնէ պուլ-
տու օնտա :

Տապէր ալտը Տիգրան , քի Տիարպէքիւր էլին .

տէն չըգմըշ. պու հապերտէն խըշմա կէլիպ՝ եօլ-
լատը աթլը ասքերինի | ուքուլէս իւզերինէ .
օնլար տախի | ուքուլէսին աթլըսնա ռասթ
կէլիպ՝ չօղունու գըրտըլար : Պունու իշիթտիք-
տէ | ուքուլէս՝ քի օ եհրտէն ուզաղիտի՝ գօրգ-
տու վէ շաշըրտը . հէմէն գալգանլը ասքերինի
ալըպ՝ եիւրիւտիւ օ սէմթէ քի եարտըմ՝ էթսին
աթլը ասքերինէ :

Հայ աթլըլարը տախի եիւղտէն գաչամագ
կեօսթէրիպ՝ կէրի շէքիւտիւլէր . վէ Հօմալըլար՝
սաաթ պոլ տուր տէ յէրէք արտլարընճա եիւրիւ,
տիւքլէրինտէ՝ Հայ աթլըլարը կէրի տեօնիւպ
գըրտըլար վէ պերպատէթտիլէր օնլարը՝ տէմրէն
տէմրէնէ կէշմիշ օգլարը իլէ : () Էրէ նիճէ քի
եազարլար Հօմալըլար , Հայլարըն աթլըլարը
չօգ գօրլու վէ շէտիտ իտիլէր . վէ օգլարընըն ու-
ճու չիֆթէ տէմրէնլի իտի պիրիպիրի իւսթիւ-
նէ կիյտիրիւմիշ՝ իւսթիւնտէքի երեհթի քի ի-
շէրտէ գալըրիտի, վէ էյի օլմաղա չարէ պուլուն-
մաղ իտի :

|| Է չիւնքի Հայլար հէր աթմատա եէթիշ-
տիրիրլէրիտի օգու , օրատա Հօմալըլարըն չօ-
ղու գըրըլտը վէ չօղու եարալանրպ տիւշտիւ :

| ուքուլէս տայանամատըղը կիպի պեօլէ
գըրըլմաղա՝ գաչտը վէ հըրսընտան կիթտի
|| Ծերին շէհերի իւզերինէ, քի օրատա օթուրուր
իտի Տիգրանըն գարտաշը՝ ատը Վոռ . վէ օնուն-
լա ճէնը էտիպ՝ ալտը օնու : || Է չիւնքի պու վա-
գիթտէ || Էլէ կիատա օթուրուրիտի Տիգրան գա-
րաֆընտան || աղգատ պեօլիւք նախարար՝ եանի
խան , պու իշէրի իշիթտիքտէ՝ Հօմալըլար

դարաֆրնա տեօնիւս՝ Լուքուլէս իլէ պիր օլ-
տու . վէ Տիգրանա ասի օլուս՝ փատիշահ տիք-
տի Սելէկիալըլարա զնունձի Լ'նտիոքոսու :
Պէօյլէ օլտուգտա Սելէկիալըլարըն փատիշահ-
լըղը չըգտը Տիգրանըն էլինտէն , քի զն տեօրթ
սէնէտէն պէրի զնուն Տիգրանի ալթընտա իտի :

3956
8138

Պու պէօյլէ օլտուղու կիպի՝ էօճ՝ ալմագ
իսթէտի Տիգրան Տոմալըլարտան, վէ պունուն
իլին սէրապէր էթտի. քէնտիսինէ Ս'իհրդատը .
օ տախի աղըր ասքէր իլէ ճէնք էտիպ՝ չօգ. քէր-
րէ էէնկտի Տոմալըլարը վէ պէրպատ էթտի
Լուքուլէսին ասքէրինի . պագ Տայ թարիսին-
տէ . ք . 8 :

Պունլարը իշիթտիքտէ Տիգրան՝ քէնտիսիտէ
կէլտի օ սէմթէրէ : Պօրգու ալտը Լուքուլէսին
վէ ասքէրինին տեօրթ էանընը . էիւրիւմէք իս-
թէտի Տիգրանըն իւղէրինէ , վէ լաքին ասքէրի
տաղըլտը , վէ դալանլար տախի՝ գալմագ իսթէ-
տիլէր . վէ քէնտի պիր էանա չէքիլտիքտէ՝ զապդ
էթտի Տիգրան Կապադովկիայը . վէ զնու Ս'ի
հրդատա թէսլիմ էտիպ՝ տեօնտիւ կիթտի էէ-
րինէ : Պաշլատը արթըգ Ս'իհրդատ գօլմաղա
Տոմալըլարը օ սէմթէրտէն , վէ զապդ էթ-
տիքէրի էէրլէրին Տէրիսինի ալտը էլլէրինտէն :

3958
8137

Ս'իանըն իշի պէօյլէ օլտուգտա՝ Տո-
մալըլար էօլլատըլար Լուքուլէսին էէրինէ
Պանկէս սէրապէրի : Պունունլա տախի ճէնք
էթտի Ս'իհրդատ չօգ. քէրթէ , վէ թէքրար
զապդ էթտի Պոնտոսու վէ քիւլիւք Լ'սիայը :
Սէլաքին՝ Կաստոր առլը զնուն պէօյիւք նա-
խարարը էախօտ խանը՝ վէ փաշալարը պաշ գալ-

տրըրայ՝ ասի օլտուլար ծնա . վէ զայրըլարը տա-
խի ծնտան կէրի տուրուպ՝ Հռօմալըլարլա պիր
օլտուլար՝ Պոմպէոսուն Ֆէնտլէրիլէ : Սէ
Սիհրդատըն օղլու Փառնակէս զօրպա օլուպ, վէ
ասքէրինի պոպասընա գարջը այաղա գալտըրըպ,
վէ եէրինէ կէչիպ փատիշահ օլտուլ . վէ իւզէրինէ
վարըպ Պոնտոս սէմլիսէ՝ պաշլատը տեօյիւշ-
մէկէ ծնուն օթուրտուղու գալէ իլէ :

⁵⁹⁴¹
⁵¹⁴⁰ } Պապտը Սիհրդատ քի Ֆէլէկին չարիւր
թէրսինէ տէծնաիւ, վէ իշ իշտէն կէչաի . չաղըր-
տը գարըլարընը , վէ իքի գըլընը , պիրինին ատը
Սիհրդատէ , վէ օպիրինին՝ Լիւսսա . պիրիսի
Սըսըր փատիշահընա եալու գլու , վէ օպիրիսի
Պըպըրս փատիշահընա : Պունլարըն կեօզի էօ-
կինստէ զէհրըլ գատէհի էլինէ ալըպ իշմէք
իսթէտիքտէ՝ գըղլարը եալվարտըլար՝ քի էվվէլ
քէնտիլէրի իչսին , սօնղըա օ . վէ գատէհի էլին-
տէն ալըպ իչտիլէր վէ էօլտիւլէր . ծնտան սօնղ-
ըա քէնտիսիտէ իչտի , վէ պըչապլա տախի քէն-
տիսինի վուրտու քի թէզ էօլտին . էօլմէտիք-
տէ՝ պաշլատը էօթէյէ պէրիյէ սէյիրթմէկէ՝
քի օ իչտիկի վէհիր թէէսիր էթսին :

Սէ չիւնքի օ սաաթ աքէր իչէրի տեօքիւլ
մէք իւզըէ իտի՝ եանընա չաղըրտը Սիհրդատ
քէնտի աքէրինտէն պիրինի, վէ էմը էթտի ծնա՝
քի եարտըմ էթսին քէնտիսինէ . վէ ծնուն եար-
տըմ էթմէսիլէ քէնտիսինի եարալայըպ՝ օրա-
տա էօլտիւլ : Տէվլէթի սիւրտիւ հէփ հէփ 56
սէնէ . պանգ Հայ թարիսինտէ . ք . 9 :

⁵⁹³⁸
⁵¹³⁸ } Տահա Սիհրդատ էօլմէտէն՝ Տիգրանըն
օղլու Տիրան՝ Հայնախարարլարընը քէնտիսինէ

ուշտուրուպ՝ ասի օլտու • վէ Լ՛ըշէզ ատլը Լ՛ճէմ
շահընա տախիլ տիւշիւալ , վէ ծնու տախի Տիգ-
րանա գարշը այաղա գալարըրպ՝ ծնունլա կէլ-
տի Հայաստանա , վէ պիր գաջ շէհիր ալտը •
կէլտի սօնղրա գուշաթ տը Լ՛ըտաշատ շէհրինի ,
վէ կիւնլէրճէ ճէնք էտիպ՝ ալամատը : Պէօյլէ
օլտուգտա՝ Լ՛ըշէզ շահ՝ օրատա ալլ՝ գօյուպ
Տիրանը ասքէրիլէ՝ քէնտի տեօնտիւ կիթտի
էէրինէ :

Պունլարըն կէլմէսինտէ ուղագ էէրտէ իտի
Տիգրան , պունու իշիթտիկի կիպի՝ տեօնտիւ
էիւրիւտիւ տարղընլըգլա Տիրան իւզէրինէ , վէ
գօվալատը ծնու օ սէմթէրտէն • Օտախի նաչար
գալըպ Հռօմալըլարա տախիլ տիւշտիւ : Ս է
ջիւնքի Պոմպէոս Հայաստանա էիւրիւմէք իս-
թէրիտի՝ ծնու գուլափուլ ալըպ իշէրի կիրտի , վէ
Տիգրանլա պարըշըգ էթտի : Ս է պու պարը-
շըգտա կէրի վէրտի Տիգրան Հռօմալըլարա Լ՛-
սորի վիլայէթինին պիր փայընը • վէ Փիւնիկէլի-
լէրին փայընը տախի Գըրաթ չայընտան չագ
տէնիպէ վարընճա : Ս է պիր փայ տախի Վապա,
գովկիատան վէ Վիւլիկիատան :

Ս է Պոմպէոսլա մուհապէթլէշիպ՝ ազիմ փէշ-
քէշէր չէքտի ծնա • վէ ծնուն էօկիւնտէ քէն-
տիսինի ճէօմէրտ կէօսթէրիպ տաղըթտը Հռօ-
մա ասքէրինէ ատամ պաշընա էիւլ էլլիշէր ղու-
րուշ • վէ էիւլ պաշը օլանլարա՝ պինէր ղուրուշ
վէ պին պաշըլարա՝ ծն պինէր ղուրուշ : Պարըշը-
ղըն իշի պիթտիքտէ , ալտը Պոմպէոս Տիգրանըն
իքի գրգգարտաշ էվլատլարընը , էանի Սէհըր-
դատըն իքի օլլուհու՝ ատլարը Լ՛ըշամ վէ քիւ-

չիւք Ս'իՏրդատ վէ ծնտան Հռոմայա տեօնիւս՝
Հռոմա փատիշահլղղնը պիր սագլայրայ՝ հիւքմ'
էտէնլերի իւչ քիշի էթտի , քի հայճա տերիզ
էապէսահան . էօյլէ քի Յուլիոս վէ Արասոս վէ
Պոմպէոս պույուրուկ հիւքմ' էթսինլէր տիւ-
նեանըն իւչ փայընա , քի Աւրորա , Ափրիկէ ,
վէ Միա տէնիր :

3948
8144

} Պունտան սօնղրա Տիգրան քէնտի սաղ-
լղղնտա՝ սաղգանաթընըն 33 սէնէսինտէ՝ քէն-
տի օղլու Արտաւազդը փատիշահ տիքտի Արա-
րատ սէմթինէ , վէ քէնտիսի օթուրտու Ս'ի-
ջագետտէ : ()՝ կիւնլերտէ Ղաբիանոս տէ-
տիքլէրի Հռոմա սէրապէրի՝ Մարի սէմթինէ
հիւքմ' էտիճի կէլտիքտէ՝ պունունլա պօզուշտու
Տիգրան . վէ Ճէնք էտիպ՝ ալտը Հռոմալըլարտան
օ էերլէրի քի կերի վերմիշիտի ծնլարա : Տար-
լղղա տիւշիւս սրգըլտըգտա Ղաբիանոս՝ պարը-
շըգ էթտի Տիգրանլա . վէ ծնա տեօնտիւրտիւ
էէկէնլերինի Արշամը վէ քիւչիւք Ս'իՏրդա-
տը . վէ քէնտի կիթտի Ս'ըսըրա՝ իմտատ էյ-
լէմէկէ Պտղոմէոս փատիշահա ասիլէրէ գարշը :

3949
8148

} Պիր գաչ էրլտան սօնղրա Արասոս Հռո-
մալըլարըն իւչ պէշին պիրիսի՝ քի ծնուն փայընա
տիւշէրիտի Միա՝ կէլտի Մարի վիլայէթինէ ,
քի կիույա Միանըն թախթը իտի . վէ աղըր
ասքէրիլէ Պարթէլէրին իւլէրինէ էիւրիւյիւս՝
խուրտիւխաշ օլտու քէնտիսի տէ , ասքէրիտէ .
պանգ Հայ թարիխինտէ . թ . 10 : Ա՛ է չիւնքի
ծնտան էվլէլ էօլտիւրմիշէրիտի Հռոմալըլար
Ս'իՏրդատըն Փառնակէս ատըր օղլունու , ծնուն
նագլինիտէ պանգ օրատա 12 պապտա :

Պու իշէր պեօյէ կէշտիքտէ՝ փաշա օլտու
Բսորի սէմթինէ Կասսիոս . օնտան սօնղրա Բի-
բուղա : Պունլարլա Հայլար ճէնք էտիպ՝ չօգ
էօրսէլէտիլէր . Էն սօնղունտա Հոսմալլար
զապղ էթտիլէր Բսորի վիլայէթինի պիր վազի-
թէտէք :

5 . Թէրար Տեգրանէն Կէնէնի օլտն զայր
եշէրէն Կէնէնի :

Բ . 12 .

³⁹⁶³
⁸¹⁸² } Տեգրան՝ զօճալլա փիր օլտուգտա խաս-
թալլալ ալտը քէնտիսինի . վէ պու սէպէպտէն
օնուն սէրապէրլէրի վէ խանլարը՝ քի օնունլա
զուվվէթլէնիպ իշ կէօրիլլէր իտի՝ զապուն
զալտըլար :

Պու հալտէ իքէն Տեգրան՝ հաշան իշիթտի
քի Հոսմալլար ալմիշէր Բսորի վիլայէթինին
օ սէմթինի տէ՝ քի քէնտի հիւքմի ալթընտա
իտի՝ վէ իշէրի եիւրիւմէք իսթէյօրլար , զասա-
վէթ ալտը քէնտիսինի . վէ գօրգտու քի օլմա-
յա Հայաստանա տախի սարգընթըլլալ էթսին-
լէր . պունլարը տիւշիւնէրէք պիր օլմագ իսթէ-
տի Բըշէզ փատիշահլա . վէ լաքին պու պեօյէ
օլմաղա կերէկ իտի քի Տեգրան Բըշէզ տէօն
տիւրէ Բճէմ շահընըն էվվէլքի պեօյիլլա-
կիւնի , եանի օ օլուն էվվէլքի , վէ Հայ փա-
տիշահը՝ իքինճի . զէրէ Տեգրանըն պապասը
Բրտաշէս՝ պու իհթիշամը քէնտիսինէ ալմիշ
իտի . վէ պու մատտէտէ չօգ եանրալ եազըլլալ

պէքէր իտի Արշէզ շահ՝ քի Տիգրան էօլտիւք տէ՝ կի՛նէ քէնտիսինէ չէվիրսին : Պունու պիւլէրէք՝ իրատէթիիլէ օնատեօնտիւրտիւ Տիգրան օ պեօյիքիւկի . վէ պու սէպէպտէն գըզընը վէրտի Արշէզին Ռահուր ատը օղունա :

Պու պիրլիք օլտուգտա ասքէր կեօնտէրտի Տիգրանա Արշէզ շահ, օնլարա սերասքէր էտիպ քէնտի օղլու Ռահուրու՝ (քի ղայրըլարը Պաւարոս տէրլէր) : Չաղըրտը Տիգրան Ուշտունիլէրին նախարարընը եախօտ խանընը՝ ատը Ռազաիրան պիր գօրգունճ՝ քիմնէ վէ եաւուղ ճէնքճի . վէ օնա թէսլիմ՝ էթտի ասքէրինի, վէ ճիւմիլսինին իւզէրինէ օնու սերասքէր տիքտի՝ կէրէք Հայ ասքէրինէ վէ կէրէք Աճէմլէրէ . սալթ սերասքէրլիք ատընը Ռահուրա վէրտի շահգատէ օլտուղու իչին : Խշի պեօյլէճէ տիւլէրէք՝ գօշարագ էօլլատը օնլարը Հոօմալըլար իւզէրինէ :

⁵⁹⁶⁴
⁸¹⁶⁵ } Լնտի Ռազաիրան Որինիկէյէ, վէ զապդ էթտի Մորի մէմլէքէթինի : ()նա գարշը կէլտի Մնտոնինոս . վէ ճէսարէթ էտէմէյիպ կէրի տեօնտիւ կիթտի Հոօմայա : Մորի սէմթինատէ իքէն Ռազաիրան՝ այաղընա կէլտի Երուսաղէմ սէմթինտէն Մրիտաբուլոսուն օղլու Մնտիգոնոս , վէ Մորիլէր փատիշահընըն շէհգատէսինին էլիլիլէ՝ ատը Խլսանոս՝ Ռազաիրանա վատ էթտի պին քէսէ աղչէ վէ պէշէիւզ կիւզէլ գարը՝ էկէր Հիւրկանոս քահանայապետի՝ քի Երուսաղէմ փատըշահը իտի, թախթընտան տիւշիւրիւպ՝ քէնտիսինի օնուն էէրինէ կէչիւրիսէ . վէ Մնթիպատրոսուն օղլու Հերովդէսի սօյճա էօլտիւրիւրսէ :

Պոլ շարդը Ռազափրան գաղուկէտիպ պեօլ տիւ ասքերինի . պիր պեօլիւկիւնի Ռազուրա վէրիպ՝ եօլատը ծնու տէնիզ գլըսընտան Լըրուսաղէմ սէմթինէ . վէ քէնտիսի Սիջազետէ կիտիպ՝ գովալատը օրատա օլան Հոմալըլարը թա Վօսիա շէհրինէտէք . վէ տեօնտիւ քի կէլէ Լըրուսաղէմէ : Լէթիշտի Ռազուր տախի Լըրուսաղէմէ , վէ պաշլատը ճէնք էթմէկէ՝ թա Պէնտէկոստէյէտէք :

Իշիթտի Հիւրկանոս քահանայապետ քի Ռազափրան կէլիօր , էլշի եօլատը ծնա՝ քի պալըշդ էթսին վէ Ռազափրան եիւզտէն գալուկէտիպ՝ եօլատը Լըրուսաղէմէ աթլը աաքերինի՝ ծնարա սերասքեր կտիպ Վնէլ Վնունի տէտիքէրի Տիգրանըն շէրապտարըն , քի Հիւրկանոսու վէ Լ՛նտիգոնոսու պարըշտըրըն . աամն կիզլիճէ Փիքրի՝ Լ՛նտիգոնոսա եարտըմ էթմէք :

Կեօրտիւքտէ սգատար աթլը ասքերինի՝ գօրգտու Հիւրկանոս . վէ գօյվէրմէտի քի իշէրի կիրսինլէր . վէ հէմ չիւնքի գարշի տուրամազիտի՝ սալթ պէշէիւզ քիշիլիէ իշէրի ալտը Վնէլի : Լըտաթմազ իսթէտի Վնէլ Հիւրկանոսու վէ Հէրովզէսին գարտաշընը ատը Փասայէլոս՝ Հիւրկանոսուն տօսթու , էօկիւթ վէրտի ծնարա քի կիթսինլէր Ռազափրանա , վէ սեօզ վէրտի քի քէնտի տէ ծնարա շէֆաէթճի օլտուն : Սէլաքին ծնար շիւպհէսիզ օլմաղիչին՝ էլշի եօլատըլար Ռազափրանա վէ եէմին իսթէտիլէր՝ քի գօրգուսուզ կիթսինլէր : () տախի եէմին էթտի՝ այա , կիւնէշէ , վէ Տիգրանէլա Լը-

չէզին պաշընա : Պու եէմինի ալարգլարընտա՝
էօկիւթ վերտի ծնլարա Հերովգէս՝ քի կիթմէ
սինլեր . զերէ շիւպհէլէնիւր իտի Ռազափրան-
տան վէ Ղանէլտէն . վէ լաքին ծնլար եէմինէ ի-
նանըպ կէլտիլեր Ռազափրանա եալը սէմթինէ՝
Լքտիպոն տէտիքլերի քեօյէ :

Լքրամ իլէ գապուլէթտիպունլարը Ռազափ-
րան . վէ քէնտիսի ծրատան պիր եանա չէքիլիպ՝
էմր էթտի աքէրինէ քի ծնլարը դութուպ էլ-
լերինի պաղլասընլար . վէ էօյլէճինէ Լնտիգո-
նոսուն էլինէ թէպիւմ էթսինլեր , Հաչան Լն-
տիգոնոս կեօրտիւ Հիւրկանոսու՝ սէլամ վերիպ
սարըլտը ծնա . վէ տիշլերի իլէ ըսըրըպ՝ գօփա-
տը ծնուն գուլլաղընը՝ քի սօնղըա էկէր գու-
թուլիւրսա տախի՝ քահանայապետ օլմասըն .
չիւնքի քահանայապետ օլանըն գուսուրու վէ
այպը օլմամալը իտի :

Պունու կեօրտիւքտէ Հերովգէսին գարտաշը
Փասայելլոս՝ գօրգտու զիյատէսիլիլէ . վէ չիւնքի
էլլերի պաղլը իտի՝ պիր շէյ էտէմէյիպ՝ քէնտի
քէնտինէ պաշընը դաշա վուրտու , վէ փէք Ֆէ-
նա եարալատը : ()նա պիր հէքիւմեօլլատը Լն-
տիգոնոս քի եարասընը էյի էտէ , օ տախի Լն-
տիգոնոսուն սեօգի իլէ՝ եարասընա զէհրիլի մէլ
հէմգօյուպ էօլտիւրտիւ ծնու : Պունլարը իշիթ-
տիքտէ Հերովգէս՝ գօրգուսունտան կէճէիլէ
գաշտը վէ կիթտի Հոօմայա :

Պէօյլէ օլտուգտա Հայ վէ Լճէմ աքէրի Լք-
րուսաղէմի պաստըլար , վէ Հիւրկանոսուն վէ
Հիւրկանոսուլլարըն մալ իւ միւլքլերինի եաղմա
էտիպ՝ տօյում օլտուլար . վէ Լնտիգոնոսուն օ-

րատա փատիշահ տիբիպ՝ շէհիրտէն չըգտըլար .
վէ օ դարաֆտա օլան եհրէրէրտէ սօյուուլար վէ
խարապ էթտիլէր , վէ Սարիսսա տէտիբլէրի
շէհրի ալըպ երգտըլար վէ շէհիրտէ սաքին օլան
լարը հսիր էթտիլէր : Պուգատար օլուգտա՝
Բազափրան կերի տեօնմէք իսթհտի . պիրէզ
ասքէր գօտու Մարի մէմլէքէթինտէ , վէ պիր
էզ Կիւլիկիա սէմթինտէ . վէ Բակուրու պը
րագտը Սիջագետտէ աթլը ասքէր իլէ , վէ
Վանլի պիլէլէրինճէ Սժքին սէմթինտէ . վէ
քէնտի Հայաստանա տեօնիւպ՝ կեօթիւրտիւ
Հիւրկանոսու Տիգրանըն էյկիւնէ՝ վէ հսիրլէ
րի տէ պիլէ : Լաի էթտի Տիգրան քի Սարիս
ստտան կէլէն եահուտի հսիրլէրի Սան շէհրին
տէ օթուրթսունլար :

Պու իշլէրի իշիթտիբլէրինտէ Հոմալըլար՝
Հերովգէսի փատիշահ տիբտիլէր Երուսաղէմէ .
վէ Բենդեգէոս սերասքէրիլէ եօլատըլար ծնու
օրայա . պունլարըն ասքէրիլէ Հայլար վէ Բ
ճէմլէր ճէնք էթտիլէր , վէ չօղունու գըրտըլար
վէ օ եհրլէրի գանա պօյատըլար : Պիր գաթ
տահա եիւրիւտիւքտէ՝ քէնտիլէրի տէ գըրըլ
տըլար . էյլէ քի Բակուր վէ Վանլ տախի օ
ճէնքտէ հօլտիլէր : Սէ Երուսաղէմ տիւշտիւ
Հերովգէսին էլինէ՝ Հոմալըլարըն հիւքմի
ալթընտա օլարագ :

5965
5104 } Զօգ իշլէր կէշտիքտէն սօնղրա Տիգրան
կիւնլէրինտէ , ծնուն տախի էճէլի կէլիպ եէթիշ
տի վէ հօլտիւ սէքսէն պէշեաշընտա . սալթանա
թը տիւրաիւ 54 սէնէ՝ պապասը հօլտիւքտէն
սօնղրա :

6. Լ՛ԱԷԼԷԻ Լ՛ԴԻՄԻՄԿԵՆ ԿԷ Լ՛ԴՆԱՏԵՆ Լ՛ԳԻԼԷԴԻ:

Բ. 12 — 15.

3968 } Լ՛րտաւազդ պիրինճի՝ իբինճի Տիգրա-
 8164 } նըն օղլու քի պապասը փատիշահ տիքմիշ իտի
 ծնու Լ՛րարատ վիլայէթինէ՝ պապասը էօլտիւք-
 տէ՝ քէնտիսի օլտու փատիշահ ճիւմլէ Հայա-
 րա . վէ օթուրտու թախթա՝ Լ՛րարատտա . զէ-
 րէ վարմագ իսթէմէտի Սիջագետէ՝ քի ծրա-
 տա իտի Հայլարըն փայիթախթը Ս՛ծբին շէհ-
 րինտէ : Պոլ՝ փատիշահ օլտուգտա՝ Էօլլատը
 Գարտաշլարընը վէ Գըզգարտաշլարընը Լ՛ղիովիտ
 վէ Լ՛գբերանի տէտիքլէրի սէմթլէրէ . վէ ծնա-
 րը ծրատա օթուրտուպ օ Էհրլէրին կէլլրինի
 ծնլարա պաղլատը, հէփիսինէ տէ պաշգա պաշգա
 կէշինէճէք թային Էտէրէք . օ Լ՛ըշակունիլէր
 կիպիքի սաքին օլուրլար իտի Հաշտէնից տէտիք-
 լէրի սէմթտէ :

Լ՛րտաւազդ պունլարը պէօյլէ Էհրլէշտիրտիք-
 տէն սօնդրա՝ զէվգէ սէֆայա վէրտի քէնտիսի-
 նի , էօյլէ քի ասքէրի իքրահ Էթտի վէ տիւշ-
 մանլարը տախի արալըգ պուլուպ՝ չօգ Էհր Գափ-
 տըլար Սիջագետտէն . պունուն իչին միլլէթ
 տախի պաշլատը Ֆէրեատ Էթմէկէ : Պագոր
 կէօրտիւ Լ՛րտաւազդ քի օրթալըգ պօզուլու-
 յօր , քէնտինէ կէլտի . վէ իւճրէթ իլէ ասքէր
 տէվշիլիպ Լ՛տրպատական վիլայէթինտէն վէ
 Կոլկաս սէմթինտէն, Լ՛ղուանլարտան վէ Կիւր-
 ճիլէրտէն . վէ ծնլարլա Սիջագետէ Էնիպ՝ կէ-

րի ատը օ եւրէրի քի տիւշմանլար գափմիշ իտի :
³⁹⁶⁸
⁸¹⁶⁷ } Տաճա լըտաւազդ Սիջագետտէն տէօն
 մէտէն՝ լըտոնինոս Հոմալըլարն պեօյիւկի
 () գոստոս կայսերին թաճտաշը՝ եիւրիւտիւ լը
 սիայա՝ քի լըճմէր իւզերինէ վարա : Գօրգտու
 լըտաւազդ օնուն կէլիշինտէն . պունուն իշին
 օնա էլի եօլլատը , վէ օնունլա տօսթլուգ պաղ
 լայըպ , սեօզ վէրտի քի Հոմալըլարա եարտըմ
 ճիօլուն հէր դարաֆտան : () տախի լըճմէրէ
 դարը օնտան եարտըմ իսթէտի : Սեօզ վէրտի
 լըտաւազդ , վէ տըշարտան տըշարը եարտըմը
 նը տախի կէօսթէրտի . վէ լաքին կիզլիճէ լը
 ճմէրէ իմտատ էյլէյիպ՝ դարաֆկիրէրի իտի :
 Եիւրիւտիւ լըտոնինոս լըճմ թօփրաղընա .
 վէ եէնէյիմ տէրիքէն եէնկիտի , վէ աքէրին
 չօղու գըրըլտը , էօյլէ քի կիւճ իլէ տիւշտիւլէր
 Հայաստան թօփրաղընա . վէ օրատա գըլայըլ
 տեօնտիւլէր լըտրի սէմթինէ . վէ քէնտիսի
 լըտոնինոս կիթտի Սըսըրա լղէոպատրա
 սուլղանըն եանընա . պաճ Հայ թարիխինտէ .
 ք . 13 :

³⁹⁷⁰
⁸¹⁶⁹ } Սէ չիւնքի տույտու լըտոնինոս քի
 լըտաւազդ կիզլիճէ եարտըմ էթմիշիտի լը
 ճմէրէ , եանըպ եագըլըր իտի՝ քի օնտան էօճ
 ալա : Հաջան իշիթտի քի լըտաւազդ Սժրի
 նէ կէլմիշ՝ տօսթանէ էլի եօլլատը օնա , վէ
 մուհապպէթիլէ տալէթ էթտի Սըսըրա : Տույ
 տու լըտաւազդ քի ֆիքրի ֆէնա տըր . օնուն
 իշին կիթմէտի : ()՝ տախի լըտաւազդը ալտա
 տայըմ տէյի՝ օղլունա ալմագ իսթէտի օնուն գը
 ղընը . վէ լաքին վէրմէտի լըտաւազդ :

Եւստ Կիւնլէրին իպթիտասընտա՝ Կէլտի Լ'ն տոնինոս քիւչիւք Տայաստանա, վէ օրատան թէքընր տալէթ Կէթտի Լ'րտաւազդը՝ սանա սըն քի պիր պեօյիւք մասլահաթը վար Կեօրիւ լէճէք: Պու խըրը տալէթ տէյիլ տիր տէյէրէք Կիթտի Լ'րտաւազդ Տայաստանըն իչէրի սէմ թինէ: Կիրտի Լ'նտոնինոս տախի Տայաստանա չալ էտէրէք՝ քի Լ'ճէմ իւզէրինէ Կիտէճէք տէյի վէ կինէ էլչի Կեօնտէրիպ չաղըրտը Լ'րտաւազդը քի Կեօրիւշէ ծնունլա. օ տախի պիր մահանա իլէ չէքիլտի Կիթտի Լ'րտաւազդ շէհրինէ: Պագտը Կեօրտիւ Լ'նտոնինոս քի օ Կէլմէյօր՝ իչէրի եիւրիւտիւ. վէ պիրէզ տօսթլարըն սեօղի իլէ հաղըրըն էլէ ալըպ, պիրէզ տէ աքէրին չօգլուղու իլէ ծնու գօրգուտուպ, վէ էլի եաղըսրիլէ ծնա պեօյիւք շէյլէր վատ էտիպ՝ պունլար լա ալտաթտը Լ'րտաւազդը:

Լ'նանտը Լ'րտաւազդ՝ վէ չըգտը Կիթտի ծնուն օրտուսունա: () տախի օրաճըգտա սօլուգ ալ տըրմայըպ գութու՝ վէ գօտու ծնու ալթըն զէնճիրէ՝ պէշինճի սէնէսինտէ՝ պապասը էօլտիւքտէն սօնղրա: Վութտու ծնուն օղուլլարընը տախի վէ տէմիրէ վուրտու. վէ ծնլարիլէ Լ'աքէնտէրիէ շէհրինէ վարըպ՝ փէշքէշ չէքտի ծնլարը Կղէոպատրու սուլղանա: Օր Կէթտիլէր ծնլարա քի թէմէննա Կէթսինլէր սուլղանա, վէ լաքին գապիլ օլմատը. ծնուն իչին Կեօրէնլէր պիրէզ շաշտըլար, պիրէզ տէ Կիւճէնիպ ծնլար. իլէ պաշատըլար սէրթճէ՝ վարմաղա, պունլար մաղըուր վէ ֆօտուլ տուր տէյի:

Կէլտի Կինէ Լ'նտոնինոս Տայաստանա վէ

օնու իւշ պեօլիւք էտիւ պաղքի Հայաստանու
 փատիշահ տիքտի քէնտի օղլու Ղըէքսանդր՝
 Լըրասի չայընտան Սիջագետէտէք . եօգարքի
 Հայաստանը տախի Լըրասի չայըն օպիր դարա-
 Փընտան վէրտի Վիւրտ փատիշահընա քի օ-
 նուն գըզընը (Յովտապէ ասլը օ կիւնլէրտէ աւ-
 տը քէնտի օղլու Ղըէքսանդրա . քիւչիւք Հայ-
 աստանը տախի Թէսլիւմ էթտի Պանտոս փա-
 տիշահընա : Պիր երլտան սօնդրա վարտը Լը-
 փետոս շէհրինէ , վէ օնտա Թաճ կիյտի պաշը-
 նա՝) գոստոս կայսերէ նիսպէթէն , վէ օրատա
 աղչէ սիքքէլէտիւ , պիր դարա֓ընա գազտըր-
 տը . “ Լնտոնինոս Հայաստանը եէնէն ” :

Տիւշմանըգ տիւշտիւքտէ պունուն վէ ()-
 գոստոս կայսերին մապէյնինէ՝ էօյլէ պիր ճէնք
 օլտու պունլարտա քի տահա տիւնեա էօյլէսինի
 կեօրմէմիշտի : Լն սօղունտա եէնիլիտի Լն-
 տոնինոս վէ Սըսըրա գաշտը . վէ Լլէոպատրա
 ճանը աճըսընտան գուտուրուպ՝ քէստի Լըրտա-
 ւազդ փատիշահըն պաշընը , վէ պիր գաշ նամ-
 տար քիմսէլէրին . վէ քէնտիսի տէ Լնտոնինու
 սուն խըշմընտան գօրգուպ՝ մէզարա կիրտի , վէ
 դարա հապէր կեօնտէրտի Լնտոնինոսա քի
 էօլմիշ տէյի . վէ օրատա էնկէրէք երլանը պու-
 լուպ գօլլու իւզէրինէ գօտու վէ օնուն սօգմասը
 զէհրինտէն էօլտիւ . քէզալիք Լնտոնինոս տա-
 խիքէնտիսինի եարալայըպ՝ ճանընը իւ֓իւրտիւ :
 3970 } Լըշամ՝ իքինճի Տիգրանըն գարտաշը՝
 5169 } Լըրտաւազդ գութուլտուգտա օնուն եէրինէ
 կէչիպ փատիշահ օլտու Հայլարա՝ ալթմըշ եա-
 շընտա իքէն . վէ պաշլատը ճէնք էթմէկէ Հոօ-

մալըլարլա . պագար կեօրտիւ քի պաշա չըգա-
ճագ իշ տէյիլ՝ գաչար կիթտի Մճէմիսթանա ,
գասավէթ հտէրէք քի սօնղու նէ օլաճագ :

⁵⁹⁷³
⁸¹⁷² } Ս է լաքին հաչան հապեր եէթ իշտի օ-
նա վէ Մըշաւիր Մճէմ շահընա՝ քի Մնտոնինոս
էօլմիշ՝ չափըճագ ասքեր չէքիս՝ եիւրիւտիւէր
Հայաստանա . էվվէլ եօգարքի փայլնա տիւ-
շիւս՝ գօվալատըլար օնտան Վիւրտ փատիշահը
ասքերինի . էնտի օնտան Մըշամ աշաղքի Հոյ-
աստանա , վէ սալտը օ Հոսմալըլար իւզէրինէ
քի օրայա պըրագմիշիտի Մնտոնինոս , վէ հէ-
փիսինի տէ գըլըճտան կէշիրտի . վէ զապգ էթ-
տի թէմամ աշաղքի Հայաստանը տախի Վայ-
սերի շէհրինէտէք , Մճէմլէրի քէնտիսինէ
եարտըմճի ալարագ : Ս է Մճէմ շահը Մըշա-
ւիր՝ եօգարքի Հայաստանա փատիշահ եէրինէ
պիրիսինի գօյուս՝ տեօնտիւ եէրինէ կիթտի .
վէ օնտան սօնղու օ եօգարքի Հայաստան զայ-
րըլարըն էլինտէ գալտը թա Լըուանդըն վագ-
թինէտէք :

⁵⁹⁷⁴
⁸¹⁷³ } Մըշամ փատիշահ իշիթտիքտէ՝ քի ()-
գոստոս կայսր րահաթլանմըշ , էլչի եօլատը օ-
նա . վէ տիլէտի օնտան գարտաշը թօռուկարը-
նը . եանի Մըտաւազդըն էվլատլարընը . ամմա
()գոստոս կայսր չիւնքի իշիթմիշիտի Մըշա-
մըն Հոսմալըլարա էթտիկինի՝ գօյվէրմէտի օն-
լարը : (Թէքրար էլչի կեօնտէրտի Մըշամ պա-
րըշմաղ իշին՝ սեօղ վէրէրէք քի երլտան երլա
Հերովգէսին էլիլիլէ վէրկի վէրսին Սիջա-
գետքտէն վէ Վայսէրիտէն : Վասպուլ էթտի
()գոստոս կայսր պու շարդը , վէ տօսթլուգ էթ-

տի Հայ փատիշահը իւն . պեջէ պու իշ
պիթաիքտէ՝ կէլտի Լճամ Դժբինէ վէ օնտա
սաքին օլտու :

³⁹⁰⁴
³¹⁸³ } Պիր դաչ երլտան սօնդրա () գոստոս
կայսր թէքրար կէլտի Լսորի սէմթինէ . պու
նու իշիթաիքլէրինտէ եօգարքի Հայաստանն
նախարարլար , էլչի կեօնտէրտիլէր օնա՝ Լճէմ
լէրին ճէվրինտէն շէքվա էտէրէք . վէ տիլէտի
լէր՝ քի քէնտիլէրինէ փատիշահ տիքսին քիւ
չիւք Տիգրանը քի Լստաւազդըն օղլու իտի ,
վէ Հոսմաւտա օլուր իտի , սեօզ վէրէրէք քի
Հոսմա տէվլէթինին իդաէթինտէ գալլընլար :
() տախի օնլարըն իսթէտիքլէրինէ կեօրէ փա
տիշահ տիքտի օնլարա քիւչիւք Տիգրանը : Պու
շէյի գափատամստը Լճէմ շահը . զէրէ զայրը
աղլը իլէրէ կիրմիշտի : Վէզալիք Լճամ
փատիշահ տախի գարշը կէլմէտի . վէ հազ
պիլէ էթտի . չօզ էյի սայտը քի եատմիլլէթտէն
պիր զայրըսը օլմայա , իլլա քէնտի գարտաշը
թօննու փատիշահ օլա : Սէ Լճամ 29 սէնէ
փատիշահը սիւրտիւքտէն սօնդրա էօլտիւ ,
վէ քէնտի օղլու Լքգարը եէրինէ վարիս պը
րադտը :

7 . Լքգարըն Վաթի :

Բ . 16 — 18 :

³⁹⁹⁹
³¹⁹⁸ } Լքգար Լճամըն օղլու թախթա կէ
չիպ փատիշահ օլտու Դժբինտէ : Պու Լք
գար կեօրքլիւ կեօսթէրիշլի վէ պոյպոս սա

հասլը, մէջըէպի ետ վաշ, տիլի դաթլը, ագըլը վէ ֆիրասէթլի վէ օ վագիթէրտէ օլանլարըն չօղունտան իւսթիւն պիր քիմնէ իտի : Պունուն մէտհի չօգ տուր Սուլմ վէ լաթին քիթապլարընտա . վէ ճիւմէսի տէ պունու պեօյիւտիւրէր, վէ զիյատէսիլիէ էօյէրէր, կիոյա քի էրլէր իչինտէ պիր էր . պունուն իչին լէաֆ այր տէրլէր իտի օնա հայլար, եանի ուլու էր . վէ լաքին լըրիլէր վէ Սուլմար տիլէրինէ ույտուրանայրս վէ տօղրուճա սեօյլէյէ մէյիս, աւագայր եէրինէ՝ պանգիսի աւագար տէտի վէ պանգիսի աբագար . էօյլէ քի լըգար տէմէք ալէսսէվիյէ օլտու : լաքին արապլար լըգար տէտիլէր քի պեօյիւճէք տէմէք տիր . չէ չիւնքի սալթ պու ատ սեօյլէնիր իտի օնա, անուրլատը անղըլմնզ օլտու :

Լքինճի սէնէսինէ վարտըգտա՝ պու լըգար փատիշահըն ոսլգանաթը, հոսմա կայսերի () գոստոս թէֆթիշճի կեօնտէրտի էօթէյէ պէրիյէ քի հէր նէգատար հալդ վար իսէ քէնտի տէվլէթինին հիւքմ էթտիկի եէրլէրտէ՝ սայրս վէ վիլայէթլէրի թահրիր էտիս՝ տէֆթէրէ ալընլար քի հայճա աշխարհագիր աշնէլ տէնիր . պունու պեօյլէ էթտի քի վուգուֆ թահսիլ էտիս պիլէ, էլի ալթընտա օլան հալզըն չօղըն ղու սայըսընը, վէ օնուն էմրի իլէ հէր եէրտէ կայսերին սուրէթի հէփ փութհանէլէրէ գօնուլտու : Պու սէնէտէ վէ պու հանատէ՝ էգէլլի Վէլիմէթուլահ ինսանիէթ գապիյէթի իլէ պիրլէնիս՝ տօղտու հագըէթի Սէրէհմ պիքիր Սալտէտէն . վէ հոսմա կայսերի՝ պէնի առէ,

մի սայմագ իւզրէ իբէն , կէլտի գուրթարմաղա
ինսան ճինսինի կիւնահ շէրրինտէն :

Հերովդէս տախի քէնտինի պեօյիւք կեօս
թէրմէք իսթէտի , չիւնքի Ս' եսիա եէրինէ գօ
միշ իտի քէնտինի , պունուն իչին սուրէթինի
կեօնտէրտի փութ հանէլէրէ քի գօսունլար կայ
սերին սուրէթի եաննա . վէ պիր սուրէթ տէ
Հայաստանա եօլլատը , վէ լաքին Ղբգար գա
պուլ էթմէտի . պունտան էօթիւրի էօձ ալմագ
իսթէրիտի օնտան Հերովդէս :

()' արալըգտա պիր տիւլմանլըգ սէպէպի
զուհուրա կէլիպ ֆուրսաթ պուլտու Հերով
դէս , վէ աղըր ասքէր իլէ օնուն իւզէրինէ եօլ
լատը գարտաշը օլլունու ատը Յովսէփ : Ս' է
Յովսէփ տախի Ղբգարլա ճէնք էտիպ' օ ճէնք
տէ տիւլտիւ , վէ ասքէրի տաղըլըպ գաշտը :
Ս' է Հերովդէս տէ օ էսնատէ Ղլահըն զաղէ
պինէ օղըայըպ' վէ եարալարը գուրթլանըպ'
էօլտիւ :

() կիւնիլէրտէ Ղբգարըն տիւլմանլարը կէչ
տիլէր օնու կայսերէ . կայսր տախի պաշլատը օ
նա էյրի պագմաղա :

⁴⁰⁰⁴
⁸²⁰³ } Ղբգար պունու տուլտուգտա' չըգտը
Եէնի
Սէնի } . կիթտի Հօմայա , քի կայսերին հաղըր
նը էլէ ալա , վէ մապէյլէրինտէ օլան պիրլիք
ահտնամէսինի եէնիլէյէ վէ գալիլէյէ : Հաշան
կայսերին գարշըսընա չըգտը Ղբգար , վէ օնուն
լա եիւզ պէ եիւզ սեօլէշտի , շաշտը կայսր վէ
թաաճճիւպ էթտի օնուն ագըլլը տէփրէնիշի
նէ . վէ ճանիւ կեօնիւլտէն մուհապէլէթիլէ օ
նա պաղլանտը , էօյլէ քի հէր շէյտէն զիյատէ

հօշ կելլի իտի ծնա՝ Լբգար փատիշահը կեօ-
րիւշիւ պօսնուշմագ, վէ ծնունը եէմէք իշմէք,
վէ գօյվէրմէղիտի ծնու քի եանընտան այրը-
լա: Զօգ քերրէ տիւթի Լբգար քի սալը
վէրսին քէնտիսինի վէդանընա վարմաղա. աւ-
մա կայսր մուհապսէթինտէն գօյվէրէմէզ ի-
տի. էն սօնդունտա ծնուն ագըլը սեօղլէրինէ
եէնկիլիպ՝ իսթէր իսթէմէզ ծնա եօլ վէրտի:
() տախի վիլայէթինէ տեօնիւպ՝ կիթաի Սըծ-
բին շէհրինէ, վէ չօգ պեօյիւք իշլէր տիւզտիւ,
վէ չօգ պինալար գուրտու. վէ պիր կիւզէլ
շէհիր տէ եափտը Սիջագետտէ ատը Լբգար-
շատ:

Իօլտիւ օ կիւնլէրտէ () գոստոս կայսր վէ օ-
նուն եէրինէ Տիբեր կէչիպ օթուրտուգտա՝ ծն-
տան սըզընթը չէքտի Լբգար. ծնուն իչին նիյ-
էթ էթաի քի Լճէմլէրէ տայանըպ՝ հօմա-
լըլարա ասի օլա: Պու նիյէթիլէ էլ վուրտու
Սուհա շէհրինէ, վէ եէնիտէն եափտը ծնու.
վէ գալիլէյիպ՝ օրայա կէթիրտի թախթընը
հէփ դագըմը իլէ:

Պունու պեօյլէճէ տիւզիւպ գըզպարտաշը օղ-
լունու՝ ատը Սանատրուկ քի պիր պահատըր վէ
ագըլը ուշաղիտի՝ պէյլէր պէյի էթաի, վէ հայ-
աստանա հաքիմ տիքտի, վէ ասիլիք մասլա-
հաթընը ծնա պէյան էտիպ՝ եօլատը ծնու իչէ-
րի դարաֆլարա Լրտազ սէմթինէ քի օրատա
օթուրուպ ասքէր թէտարիք էթսին ճէնք իչին:

() վագիթլէրտէ էօլմիշ իտի Լճէմ շահը
Լրշաւիր վէ իւչ էվլատը գալմիշ, ատլարը՝
Լրտաշէս, կարէն, վէ Սուրէն, պիր տէ գըզ՝

ատը կ'աշմ : Պունլարն իշինտէ պեօյիւք արպէ-
տէ գօփտու . ղէրէ Լ'ըտաշէս՝ փատիշահ՝ օլմագ
իսթէտիքտէ՝ գարտաշլարը գարշը կէլտիլէր :

() Նլարն իշինտէ գավղա զուհուր էթտիք-
տէ, Լ'բգար փատիշահ ծնլարտան եարտըմ պու-
լանայրպ՝ պըրագտը ասիլիգ մատտէսինի . վէ
քէնտիսի ապէր տէվշիրիպ կիթտի Լ'ճէմիս-
թանա վէ Լ'ըտաշէսի եէրլէշտիրտի թախթը-
նա : () պիր գարտաշլարը գարշը տուրտուգտա՝
ծնլարը իսքեթ էտիպ՝ պիր գանուն գուրտու
ծնլարն մապէյնինտէ, քի Լ'ըտաշէս օղուտան
օղուլ փատիշահ օլսուն վէ գարտաշլարը քի
տէնիրլէրիտի Պահլաւք, Բահլ շէհրին ատը
իլէ՝ նախարարլար իշինտէ ճիւմլէնին շէօհրէթ-
լիսի վէ էվվէլի օլսունլար՝ փատիշահ սօյու
օլմալարը իշին . վէ էկէր Լ'ըտաշէսին սօյու
թիւքէնիրսէ՝ ծնլարն էվլատլարնտան օլսուն
Լ'ճէմ փատիշահը : Պունտան էօթիւրի իւչ
պապէթէ պեօլինտիւ Պահլաւունի սօյ քի տէ-
նիրլէրիտի, Կարէնի Պահլաւ, Սուրէնի Պահ-
լաւ, վէ Լ'սպահապետի Պահլաւ՝ ծնլարն գըգ-
գարտաշլարը կ'աշմուն դարաֆընտան, չիւնքի
օնուն էրի Լ'սպահապէտ իտի, եանի սէրաքէր :

²⁵ } Պու իշի պեօյլէ տիւղտիւքտէն սօնդրա
Լ'ճէմիսթանտա խասթալանրպ Լ'բգար փատի-
շահ ուլուղ օլտու . պունուն իշին էվէթլէյերէք
տեօնտիւ Հայաստանա վէ կէլտի Ուռայա :
Ս է չիւնքի տիւղմանլարը՝ խուսուսա Հերով-
դէս Լ'նթիպաս՝ օնտան շիքեայէթ էթմիշլէր-
իտի Տիբեր կայսերէ քի օ ասի օլմաղ իշին
կիթմիշտիր Լ'ճէմիսթանա, քէնտի սատըգ վէ

սուչսուղ օլտուղունու սապիթ հտիպ՝ իբի էլչի
եօլլատը Մառնոս տէտիքէրի սերասքերէ ,
քի Հռօմայլլար դարաֆրնտան փաշա կիպի
օթուրուպ հիւքմ հտէր իտի Պաղեստին մէմ
լէքէթինտէ , ծնա րէճա հտէրէք քի քէնտի
իչին շէֆաէթճի օլտուն կայսերէ հվվէլքի
տօթլուգտա գալմաղա . վէ հէմ էլչիլէր իլէ
եօլլատը Ղնանէ ասլը՝ պիր սատրգ չավու-
շունու :

²⁹ } Ալչիլէր կիտիպ իշի թէքմիլ էթտիլէր .
վէ տեօնէր իբէն չօգ քիմնէլէրտէն իշիթտիլէր
քի { խուս միւճիգէթլէր հտէյօր խուսուսա
հասթալարս : Պունուն իչին լըրուսաղէմէ կիթ-
մէք իսթհտիլէր քի ծնու կեօրսիւնլէր . կիտիպ
կեօրտիւքլէրինտէ ծնուն էթտիկի միւճիգէթ-
լէրի , շաշտըլար վէ կէլուպ նազլ էթտիլէր Ղբ-
գար փատիշահ :

Ղբգար պու շէյի իշիթտիքտէ՝ սահիհ ֆիք-
րինէ գօտու քի կէրչէք օ՝ Խպնուլահ տըր .
պունու պեօյլէ ինանարագ՝ ծնա էլչիլէր կեօն-
տէրտի՝ Ղնանէ չավուշ տախի պիլէլէրինճէ , վէ
պիր մէքթուպ . վէ օ մէքթուպտէ ծնու Ղլահ
եախօտ Խպնուլահ տէյի իգրար հտէրէք՝ խառ-
թալղղնա ծնտան շիֆա տիլէտի . վէ ծնու տա-
վէթ էթտի . “ Իշիթտիմ , տէտի , քի լահու-
տի միլլէթի սէնտէն հօշնուտ տէյիլ իմիշ վէ ին-
ճիթմէք իսթէրլէր սէնի . պէնիմ պիրքիւչիւք ,
վէ կիւզէլ շէհիրիմ վար , իբիմիզէտէ եէթի-
շիր , պույուր կէլ , : Սէ հմի էթտի էլչիլէրէ
քի լըրուսաղէմէ կիրտիքլէրինտէ՝ քէնտիսի ի-
չին Ղլահա գուրպան էթտիլէր ծնուն հէյքէ :

լինտէ : Սէ պիր միւսավմիր՝ եանի սուրէթ եա-
զան տախի եօլլատը էլչիլէրիլէ , քի էկէր Յի-
սուս կէլմէլսէ՝ ընուն սուրէթինի ըհսմ էթսին :

Ելչիլէր Տրէաստանա վարըպ՝ ըասթ կէլտի-
լէր՝ Օ գալապալըղա քի Յիսուս Եփղազարդ
կիւնի Երուսաղէմէ կիտէր իտի . վերմէք իսթէ-
տիլէր ընա Լքգարըն մէքթուպինի . լաքին ճէ-
սարէթ էտէմէյիպ՝ կէլտիլէր Փիլիպպոս առա-
քեալըն եանընա վէ տէտիլէր , Յիսուսա պու-
լուշմաֆ իսթէրիզ . Օ տախի Լնդրէաս առա-
քեալա սեյլէյիպ՝ իքիսի պիր եէրտէ հասկեր
վերտիլէր Լփէնտիմիզէ : Պու իշ իչին շազ օւ-
տու Յիսուս . վէ էմը էթտի լիովմաս առա-
քեալա քի Լքգարըն մէքթուպինէ ճէվապեազ
սըն . Օ տախի եազտը Յիսուսուն աղղընտան ,
սեօզ վէրէրէք քի պէն կեօյէ աղտըգտան սօնդ-
րա՝ շայիրտլէրիմտէն պիրինի եօլլարմ քի սա-
նա շիֆա վերսին վէ տօղըու եօլ կեօսթէրսին :

() արալըգտա պաշլատը միւսավմիր , եանի
պապէրահան՝ չալըշմաղա քի Յիսուսուն սուրէ-
թինի ալա . էտէմէտիքտէ ալտը Յիսուս պիր
մահրամա վէ գօտու եիւլիւնէ . վէ Օ մահրամա
իւզէրինէ միւճիզէթ իլէ ըհսմ էթտի թէմամ
քէնտի սուրէթինի . վէ Օ մահրամայը Լնանէյէ
վէ օպիր էլչիլէրէ վէրիպ՝ էմը էթտի քի կեօ-
թիւրսիւնլէր Լքգար փատիշահա , վէ ընունլա
պիլէ լիովմաս առաքեալըն եազտըղը քեաղատը ,
քի քէնտիսինէ թէսէլլի օլտուն՝ ինանտըղընա
վէ իսթէտիկինէ կեօրէ : Լքգար ալտըգտա պու-
ազիմ փէշքէշլէրի՝ էն էվիլէլ սէճտէ դըլըպ Օ
սուրէթէ՝ եիւրէքլէնտի , վէ քէնտիսինէ թէ-

սէլլի պուլուպ պէքէրիտի իշին պիթ մէսինի . վէ ըսմարլատը քի օ քեաղատը վէ օ տուրէթի հէր տիւրլիւ սագընարագ , էյիճէ սագլասընլար :

{ Խուսս էֆէնտիմիզ կեօյէ աղտըգտան սօնըրա՝ Թաւմաս առաքեալ՝ քի օնիքիլէրին պիրի իտի՝ Խուսսուն էմրի իւզըէ Լքգարաւ եօլլատը Թաղէոս առաքեալը քի եէթ միշ շայիրալէրտէն պիրի իտի : Ա է օ Ուհայա վարըպ կիթտի Լքգարըն եանընա . վէ վազ էթ մէկիլէ օնուն ճանընը նուրլանտըրըպ՝ Թէնինէ շիֆա վէրտի , վէ օնու մկրտել էթտի . վէ օնունլա հէփ Ուհայլըլարը տախի տինէ կէթիլիպ մկրտել էթտի . պիր պեօյիւք քիլիսէտէ եափտը օրատա . վէ քէնտի եէրինէ եպիսկոպոս գօտու պիրիսինի քի սէնաաթը տիպաճի իտի , վէ Լքգար փատիշահըն սարըգճիսի իտի՝ ատը Լգգէ՝ քի Լսորիլէր Լգգէ տէրլէր :

Գալգտը օնտան Թաղէոս առաքեալ՝ վէ կիթտի իշէրքի Հայաստանա քի օրայա հիւքմ էտէր իտի Սանատրուկ՝ Լքտազ էյալէթինտէ՝ Շաւարշան սէմթինտէ : ()րատա վազ էթ մէկիլէ տինէ կէլտի Սանատրուկ վէ մկրտել օլտու . վէ օնունլա ճէմաաթըն չօլու վէ չօգ Հայ նախարարլարը տօղրու տինի գապուլ էտիպ օնլար տախի մկրտել օլտուլար . քէղալիք Սանատրուկուն գըզը ատը Սանդուխտ : Ա է օ սէմթէտէ եպիսկոպոս գօտու Թաղէոս՝ քէնտի եէրինէ Օպքարիա ատըլ պիրինի՝ վէ քէնտի կիթտի Լըուան սէմթինէ :

31 } Պու իշէր պեօյլէ օլտուգտա՝ Լքգար փատիշահ քեաղատ եազտը Տիբեր կայսէրի է

քի քերրէ Յիսուս իշին . եազոր լճէմ շահընա
տախի՝ առը լճտաշէս վէ ծնուն լերսեհ առը
օղլունա՝ քի լսորեստան փատիշահ իտի , Յի-
սուս լփէնտիմիզէ իման կէթ իրմէք իշին : Սէ
լաքին տահա ճէվապ ալմատան էճէլի եէթ իշիպ
էօլտիւ վէ կեօմիւլտիւ մէզարա Ուհաշէհ Տրին
33 } տէ . սալգանաթը սիւրտիւ 38 սէնէ . 35 սէնէ
Վրիստոսա ինանմասընտան էվվէլ վէ 3 սէնէ
ինանտըգտան սօնդրա :

8 . Լնանէնէն վէ Սանապրո-հոան լադիւլէրի :

Բ . 19 :

34 } Հայ տէվլէթի քի պիզիմ իզզէթը լճ-
գար փատիշահըն էլինտէ իտի , ալթ իւսթ օլ-
տու վէ իքի պեօլինտի . վերէ լնանէ լճգա-
րըն օղլու վէ Սանատրուկ՝ ծնուն գըզգարտաշը
օղլու տիւնէատէն կէօշ էթտիքտէ իքիսի պիւ-
տէն փատիշահ օլտուլար՝ պիրիպիրինէ գարշը :

Լնանէ լճգարըն օղլու Ուհատա փատիշահ
օլուպ լփէնտիմիզին տինինի պըրագտը վէ
փութհանէլէր աշըպ՝ փութլարա թափտը . վէ
շալըշտը քի ճէմաաթընը տախի քէնտիսինէ
ույտուրա : Հապէր էթտի լճդէ եպիսկոպո-
սաքի քէնտիսինէ թաճ գալուղու եափա պա-
պսընա եափտըղը կիպի . ճէվապ վերտի լճ-
դէ . 36 Պէնիմ էլիմ , տէտի , գալուգ եափմազ
էօլլէ պաշա քի Վրիստոսա սէճտէ գըլմազ , :
Պու սեօղէ կիւճէնիպ էմր էթտի լնանէ քի
լճդէնին այապլարընը քէստինէր . 6 տախի
պեօլլէ էօլտիւ :

Պաշլատը Լ՛նանէ եէնիտէն ետփուլար ետփմաղա քէնտի սարայընտա . վէ իշլէյէնլէր եօգարքի գաթտա պիր պեօյիւք մէրմէր տիրէք տիքէրիքէն՝ Լ՛նանէ աշաղտան պագըպ էմը էթտի ծնլարա՝ քի նանըլ տուրղուրմալը ծնու . վէ էմը էտէրիքէն , տիրէք գայտը վէ տիւշտիւ օնուն իւսթիւնէ . վէ պագլարընը խուրտիւխաշ էտիպ ծնու օրատա էօլտիւրտիւ 4 սէնէ փատիւ շաՏըգ սիւրտիւքտէն սօնղւա . վէ սուրք հայրապետին էօձի ծնտան ալընտը :

Սանատրուկ Լ՛քգար փատիւշաՏըն գըզգարտաշը օղլու՝ քի Շաւարշանտա փատիւշաՏ իտի՝ օ տախի պըրագտը տինինի վէ իսթէրիտի քի աշաղքի հայաստանը սալթ քէնտիսի զապգ էտէ . պունուն իչին պաշլատը ասքէր տիւզմէկէ Բագրատունի վէ Լ՛րծրունի սօյլարըն էլլիլէ : Պու իշտէ իքէն՝ հապէր կէլլէտէ քի Լ՛նանէ էօլմիշ , զիյատէսիլէ սէվինէրէք՝ ապէրինի ալլպ էվէթլէմէկիլէ կէլտի Սիջադետէ : Ուռհանըն հալգը պունու տույտուգտա քի չօղու քրիսթիան իտի , զայլէթ գօրգտուլար . վէ էլլի եօլատըլար Սանատրուկա վէ եէմին իսթէտիլէր ծնտան՝ քի տին դարաֆընտան քէնտիլէրինէ տօգիւնմասըն վէ հիչ պիր քիմսէյէ զարար էթմէսին :

Եէմին էթտի Սանատրուկ , վէ Ուռհայա կիւրիպ զապգ էթտի շէհիրի . վէ եէմինինէ գարշը Լ՛քգարըն էվատլարընը վէ սօյունու գըրըձտան կէչիրտի . սալթ գըզլարը սագլայըպ՝ չըգարտը ծնլարը Ուռհատան վէ օթուրթտու հաշտէնից էյալէթինտէ : Սէ Լ՛քգարըն գարըսընը

ատը Հեղինէ եօլատը Խառան շէհրինէ՝ Սի-
 Զագետ մէմէքէթին սուլգանըղընը իւզէրինտէ
 ալը գօյարագ . զէրէ ծնուն էլիլիէ չօգ էլլէք
 կէօրմիշ իտի՝ Բգար փատիշահտան : Պու Հե-
 ղինէ սուլգան՝ տին դարաֆընտան թէմում գա-
 վիլէնմիշ իտի , վէ Սուհուլահըն լուղֆի իլէ
 տօնանմիշիտի . պու գալգար կիթտի Լըրուսաղէ-
 մէ . վէ զըթլըգ տիւշտիւքտէ Լըղոգէոս կայսե-
 րին վազթինտէ՝ Սըսըրտան գաթը՝ չօգ պուղ-
 տայ սաթըն ալըպ՝ միւհթաճ՝ օլանլարա էօլէշ-
 թիրտի : Սէ էօլտիւքտէ օրատա՝ զինթէթ իլէ
 կեօմտիւլէր՝ թէնինի մէզարա՝ Լըրուսաղէմին
 գափուսու էօկիւնտէ , ծնու միլէթլէրէ էլլէք
 էտիճի դանըմագլա , վէ իւզէրինէ պիր միւքէլ-
 լէֆ թիւրպէ եափտըլար :

Թագէոս առաքեալ իշիթտիքտէ Բնանէնին
 վէ Սանատրուկուն էթտիքլէրինի՝ եաս դութ-
 աու . վէ չիւնքի քէնտիսի օ վագիթլէրտէ
 Լապադուկիա սէմթինտէ իտի , թէքըար կիթ-
 մէք իսթէտի Սանատրուկուն եանընա՝ քի կինէ
 ծնու տինէ կէթիրէ : Պու Ֆէքը իլէ ՍիԶագե-
 տէ կիրտիքտէ ծնա րասթ կէլտի պէշ քիշի քի
 Հոօմատան էլլիլլէլէ կէլլրլէր իտի Սանատրուկ
 փատիշահ սօյունտան օլարագ , պէօյիւքլէրինին
 ատը Խրիւսի՝ եանի ալթուն , հայճա Սիի :
 Պունլարա վազ էտէրէք Թագէոս առաքեալ՝
 Վըրիստոսուն տինինի գապուլ էթտիրտի , վէ
 մկրտել էտիպ , Խրիւսի տէտիքլէրինի քահա-
 նայ էթտի : ()նլար տախի հէփ շէլլէրինի սա-
 թըպ վէ Ֆուգարայա տաղըտըպ , պաշատըլար
 էօթէյէ պերէյէ կէզէրէք Վըրիստոս էֆէնտի-

միզին տինինի աշխարհ էթմէկէ վէ իշխտէնլէրի
գանտըրմաղա . պունլար՝ պէջիւքէրինին ատը
իլէ հայճա Սիէանի տէնտիլէր :

48 } () Պունու Սանատրուկ իշխտիքտէ՝ քի օ
զաման (աւարշանտա իտի՝ չաղըտը օրայա
սուրբ (ժադէոսու վէ օրատա էօլտիւրաիւ օնու .
վէ չիւքի Օ աքարիա եպիսկոպոս սաղ իտի՝ օ
գայլըրիտի ճէմնաթը : Նօլտիւրաիւ Սանատ
րուկ սուրբ (ժադէոս իլէ՝ քէնտի Սանդուխտ
ատըլ զըզընը տախի՝ Վրիստոսուն տինինտէ
գալի վէ մէթին գալմասը իչին . վէ օնուն իւս
թիւնէ միւճիգէթէր օլտուգտա՝ չօգ քիշի գա
պուլ էտիպ Վրիստոսուն տինինի՝ օնուն ուղու
րունա էօլտիւլէր . պիր վագիթտէն սօնղրա Ս
իէանի տէտիքէրիմիզ տախի մարտիրոս օլտուլար
իքինճի Մրտաշէս փատիշահըն կիւնիւնտէ սէնէ
107 . պագ հայ թարիխինտէ . ք . 28 :

80 } () վագիթէրտէ Ռարթուղիմէոս առա
քեալ տախի կէլտի հայաստանա , վէ պիլէսին
ճէ կէթիրտի սուրբ Մտուածածինին սուրէ
թինի . պագ հայ թարիխինտէ . ք . 19 : Ս է
քէնտի աշաղքի հայաստանտա վագ էտիպ չօ
ղունու տէօնտիւրաիւ տօղրու տինէ . վէ փատի
շահընգըզարտաշընը տախիատը (ժագուհի՝ վէ
օնուն սէրապէրինի տէ : Պու շէյ չալօլտուգտա՝
դութտու Սանատրուկ գըզգարտաշընը վէ էօլ
տիւրաիւ . վէ սուրբ Ռարթուղիմէոսուն տէրի
սինի եիւղտիւրիւպ խաջա չըգարտը օնու Մրե
բանոս շէհրինտէ , վէ աղիզ թէնի օնտա մէզա
րա կեօմիւլաիւ :

Կէլտի հայաստանա Յուգա առաքեալ տա

խի , օ . քի (լ) ադէոս տէնիլըր ծնիքիլլէրտէն պի-
րիսի . մարտիրոս օլտու (լ) րմի շէ հրինտէ վէ ծնտա
մէզարա կեօմիւլտիւ : Ս ադթիլէ՝ (լ) ումնաս ա-
ռաքեալըն քէմիլքէրի տէ եախօտ պիր փայը կէլ-
տի Հայաստանա . կէրչի քէնտիսի Հինտիս-
թանտա էօլտիւ , վէ լաքին քէմիլքէրի լ' ղճնէաց
վիլայէթինտէ Խողց տէտիլքէրի քեցտէ սագ-
լանտը : Կէլտի Հայաստանա սուրբ Լաւտա-
թէոս տախի եէթ միլլէրտէն պիրիսի . վէ Սիւ-
նիք մէմէքէթինտէ մարտիրոս օլտալ մէզարա
կեօմիւլտիւ՝ օ եէրտէ քի շիմտի ծնուն ատընա
Ստաթէ տէնիլըր քի Տաթէ տէրլէր : Կէլտի
Հայաստանա (լ) ադէոս առաքեալըն Լաղիշէ առ-
լը շայիրտի տախի , վէ կիթտի լ' ղուանա վէ
Ուտի սէմթինէ՝ իւշ շայիրտիլէ վէ հէփիսինի
տէ եախօտ չօղունու քրիսթիան էթտի վէ լ' ը-
ղուն օլտսընտա մարտիրոս օլտու :

Պունլարըն վադթինտէ հաչան կայոր օլտու
' Լեւոն ' Սանատրուկ փատիշաճ ծնա էլչիլէր
կեօնտէրտի փէշքէշէրիլէ քի պարըշըգ շարդը-
նը կիինէ գաւիլէսինլէր : Պունլարըն Լեւոն կեօր-
տիւքտէ՝ եօգարը ալար քի օթուրթսուն պի-
լէսինճէ կայսեր թախթընտա : () րատա պու-
լունուսլ Սենէքա փիլիսոփա Լեւոնուն ուս-
թասը վէ պու իբրամը կեօրիւսլ՝ չէքէմէտի քի
էլչի օլանլարա կայսերէ լայըգ իբրամ օլուն-
սուն . պունուն իչին պիր ալ իլէ իլի չէվիւրտի .
Իշթէ կէլիյօր տէտի վալիտէն լ' ցրիպպինա .
օ տախի ծնունլա օյալանլալ օ իբրամը էտէմէ-
տի Հայ էլչիլէրինէ :

ՅՅ } Րահաթ օլտուգտա Սանատրուկ՝ չօգ շէօհ

րէթը իշէր էթտի վէ չօդ պինալար եափտը .
 օնլարտան պիրիսի տէ օլտու յժքին շէհիրի . զէ-
 րէ պու շէհիր զէլզէլէտէն զէտէլէնտիքտէ՝
 երգտը Սանատուուկ , վէ եէնիտէն եափտը էվ
 վէլքիտէն միւքէլէֆ . իքի գաթ հիսար չէվիր-
 տի էգրաֆընա . վէ քէնտի սուրէթինի դաշ-
 տան եօնմա տիքտի շէհիրին օրթասընա՝ էլին-
 տէ պիր փարա օլարադ . պունունլա կեօսթէր-
 մէք իսթէտի, քի օշէհիրի եափտըգտա հաղնէսի
 թիւքէնիպ՝ սալթ պիր փարասը գալտը մասրա-
 ֆըն չօգլուղունա իշարէթ :

Վէնտիսիտէ սօնղրա զէվգտէ սէֆատա էօմ
 րիւնի կէջիրիպ՝ պիր գազա իլէ էօլտիւ . զէրէ
 պիր կիւն ալա կիտիպ , եապան հայվանլարընը
 գօվալատըլլարընտա՝ էմր էթտի գուլլարընա
 քի հայվանլարըն էօկիւնի ալընլար , վէ օնլարը
 գուշաթսընլար . օ արալըգտա չուհատարլարըն-
 տան պիրի շիտտէթ իլէ օգու ալ գարաֆընա ա-
 թայըմ տէր իքէն , օգ եանղըշ վարըպ տէյտի
 Սանատուուկ փատիշահա վէ օնու էօլտիւրտիւ
 օրաճըգտա : Փատիշահըղը սիւրտիւ 34 սէնէ . 4
 սէնէ լ՛նանէիլէ պիլէ . 30 սէնէտէ պաշպաճա :

9 . Լօգարէի հայաստանու օլտարան փատիշահլարըն
 նաթլէ :

Բ . 20 — 25 .

5970 } Օ ապգ էթտիքտէ հայաստանը օ մէշ-
 8169 } հուր լ՛նտոնինտա՝ նիճէքի տէտիք եօգարտա
 ալթընճը պապտա , եօգարքի փայը թէսլիմ էթ-

տի Վիւրտ փատիշահնա . վէ լաքին Մէմ-
շահը Մըշաւիր՝ օնուն էլինտէն ալըպ՝ օթուրթ-
տու օրայա փատիշահ կիպի՝ Մրտաշիաս ատը
պիրինի : () րատա օլան նախարարլար պունուն
էլինտէն սըգլէթ չէքիպ՝ Հոմալըլարա տիւշ-
տիւէր վէ օնլարտան տիլէտիլէր Մրտաւազդ
փատիշահնն օղլունու՝ ատը քիւչիւք Տիգրան
վէ օնու քէնտիլէրինէ փատիշահ տիքտիլէր :

() էօլտիւքտէ՝ Հոմալըլար օլ Տիգրանըն
Լըուազ ատը գարտաշընը օնուն եէրինէ էօլ-
լատըլար : Ս է լաքին Հայլար օնու գապուլէթ-
մէյիպ՝ վէ Հոմալըլարտան կէրի տուրուպ՝ պիր
ղայրըսընը փատիշահ տիքտիլէր՝ քի սօնղ Տիգ-
րան տէնիտի : Շէնք պաշանտըգտա Հոմա-
լըլարլա՝ կլինէ օնլարըն հիւքմի ալթընա կիրտի-
լէր . վէ իւշ երլտան սօնղըա՝ օ սօնղ Տիգրանը
պըրապըպ՝ Հոմալըլարըն էմրիլիլէ Մարսամատ-
լը պիրինի Մըծրունի սօյունտան փատիշահ տիք-
տիլէր՝ կեօսթէրիլլի վէ կէնիշ էիւրէքլի պիր
քիմնէ : () տախի էօլտիւքտէ՝ Մէմշահը Մը-
տաշէս՝ օղլըլարընտան պիրիսինի Մըշէզ ատ-
լը՝ օնուն եէրինէ փատիշահ տիքտի Հոմալը-
լարա գարըլ : Ս է օնլար պունու չէքլմէյիպ
գաջըրտըլար օրատան Մըշէզլի վէ օնուն եէրի-
նէ տիքտիլէր Օ էնոն ատը՝ Պոնտոս փատիշա-
հընըն օղլունու՝ Մրտաշէս ատ գօմանդիլէ օնա :
38 } Պու Օ էնոն էօլտիւքտէ , Մրտաշէս
շահ՝ Հոմալըլարա տուլուրմայարազ՝ փատիշահ
տիքտի օնուն եէրինէ Մըշակ ատը օղլունու :
Պունու իշթտիքտէ Տիփեր կայսր , էաղտը
Կիւրճի փատիշահընըն գարտաշընա՝ ատը Սի-

Տըրդատ՝ նամը շանը պեօյիւք պիր պահատըր քիմսէ, վէ փատիշահըն ատը Փարսման, քի առքէրիլէ եիւրիւյիւ պ եօգարքի Հայաստանա, զապդընա ալսըն: () տախի գարտաշընըն էլլիլէ Լճակըն թէվապիսինէ չօգ շէյ վատ էտիպ՝ օնուէն վիւճուտինի դալտըրտը. վէ քէնտիսիտէ պիր էզ ասքէրիլէ իչէրի կիրիպ ալտը Լճտաշատ շէհրինի վէ օնտա փատիշահ օլտու: Պու հապէրի ալտըգտա Լճտաշէս շահ՝ եօլատը Սիհրդատըն իւզէրինէ աղըր ասքէրիլէ Լճէզատալը օլլունու, քի եօգարտա զիքը օլլունտու. ամմա Սիհրդատ էվէթէյէրէք հապէր վէրտի Փարսման ատը գարտաշընա. օ տախի Լճանլարը վէ Սարմատլարը պիրիքտիրիպ՝ կէլտի գօվալատը Լճէմէրի վէ գարտաշընը եէրլէշտիրտի օ փատիշահլըգտա:

⁸² } Պիր գաչ երլտանսօնղըա՝ Հռամիզդ Կիւրախի փատիշահընըն օլլու կէլտի օ սէմթէրէ Սիհրդատըն եանընա քի ամուճասը իտի. վէ նախարարլարը էլէ ալըպ՝ տեօնտիւ կի՛նէ պապասը եանընա. օնտան ասքէր ալըպ եիւրիւտիւ Սիհրդատըն իւզէրինէ. վէ օնու գօրգուտարագ գօվալատը վէ արտընա տիւշիւպ դութտու օնու վէ գարըսընը վէ օնլարը գտուպ հսպապլար ալթընա պաստրըրպ՝ պօղտու. հէմ տախի օրատա էօլտիւրտիւ պու պօղուլանլարըն օլլուլարընը քի զար զար աղլաշըրլար իտի՝ օնլարըն էօլմէսի իչին:

Պեօյլէ օլտուգտա Պարեհ շահ էօյքէլէնիպ գալգտը քէնտի կէլտի վաֆիր առքէրիլէ եօգարքի Հայաստանա. վէ օնտան Հռամիզդի

դօվալայրա՝ փատիշահ տիքտի Մարտաշատ շէհ-
րինտէ Տիրիթ ասլը գարտաշներ . վէ միլլէթ
տախի եիւրէքտէն գապուլ էթտի ծնու՝ Մըշա-
կունի օլտուղու իչին :

55 } () Րատան Մէմ ասքերի չէքիլտիքտէ,
թէքրար տեծնտիւ Հռամիզդ վէ զօր իլէ փա-
տիշահ օլմագ իսթէտի : Հայլար պունու կեօր-
տիւքտէ քի պէյէնմիշլէր իտի Տիրիթի , սիլահ-
լանըա՝ սալտըլար Հռամիզդին իւզէրինէ : ()
տախի նաչար գալըա՝ ալտը գարըսընը քէնտի
աթընա վէ գաչարագ կիւճիլէ գուրթարապիլ-
տի ճանընը : Ա է չիւնքի կէպէ իտի գարըսը՝ զէ-
տէլէնիպ էօլմէք իսթէտի . վէ գօճասը տախի
շաշըրըպ վէ տէլի կիպի օլուպ խանէր իլէ եարա-
լատը ծնու վէ չայա պըրագըպ քէնտիսի գաչտը :
() Րատա չօպանլար օլմաղիլէ՝ հաչան կեօրտիւ-
լէրքի գարը սու իւզէրինտէ էօլիւմ հատտին-
տէ ինկիլէյիպ եաթըր , եօգարը ալտըլար սու-
տան , եարալարընը սարտըլար վէ թիմար էտիպ՝
սաղլաթտըլար . վէ քիւմ օլտուղունու վէ նէ՝ չէք-
տիկինի սօրուպ՝ կեօթ իւրտիլէր ծնու Մարտաշատ
շէհրինէ . վէ օրատա տահա՝ զիյատէ թիմար
էթտիլիպ տիպ տիրի էթտիլէր . վէ ծնու ալըպ
Տիրիթ փատիշահա կեօթ իւրտիլէր . օ տախի
էմր էթտի քի րահաթլըգտա գուրթսունլար վէ
սուզան կիպի սաղլասընլար :

58 } Հապէր կիթտիքտէ Հռօմայա՝ քի Մէմ
լէր թէքրար զապդ էթմիշլէր եօգսըքի Հայ-
աստանը , Ֆէրման էթտի Ներոն կայսր քի աս-
քէր պիրիքսին էօթէտէն պէրիտէն՝ Հռօմա
ասքերիլլէ օրայա կիթմէկէ . հապէր վէրտի

Ըջրիպպաս Հերովդէսէ վէ զայրը հաքիմէրէ քի Պաղեստինտէ վէ Կիւլիկիատա վէ Լսորի սէմթլէրինտէ հիբումէթ էտէրլէր իտի, քի ծնլար տախի ասքէր տէվչիրիպ եարտըմճի օլ սունլար Հոսմա ասքէրինէ. վէ պու իշ իւզէրինէ սէրասքէր տիքտի Կորբուղոն Ղասմետիանոս ատը պիրիսինի, ծնա տախի արգատաշ՝ Կուա գրատոս տէտիքլէրի Լսորի սէմթին փաշա սընը :

⁸⁶ } Պեցլէ ալըր թէտարիք իլէ՝ Կորբուղոն տէտիկիմիզ եօգարքի Հայաստանա եագլաշըպ, իշիթտի քի Տիրիթ տէ ասքէր տէվչիրիպ ճէն կէ հազըրլանմիշ : Պունու տույտուքտա Կորբուղոն ճէսարէթ էտէմէտի իլէրի եիւրիւմէկէ՝ Ղարեհ Հահտան վէհմէտէրէք. պունուն իշին էլչի եօլատը Ղարեհէ՝ քի գարտաշընը Տիրիթի եօգարքի Հայաստանտան կէրի չէվիւրսին վէ օրթալըգտա պարըշըգ օլտուն : ()՝ տախի Հոսմալըլարը ալտատարագ՝ քէնտիսինի պու շէյէ ոազի կեօսթէրտի, վէ տիւրլիւ տիւրլիւ սեօզլէրիլէ իշի ուղատըպ՝ պիր եըլտան զիյատէ օյալանտըրտը ծնու : Սէ չիւնքի Կորբուղոնուն աս քէրի ալըշմամիշ իտի օ սէմթին հավասընա՝ փէք ինճինտիլէր վէ չօղու սօղուգտան սագալլանտը :

⁸⁸ } Իլք պահար կիւնլէրի եագլաշտըգտա՝ Կորբուղոն հիշ պիր սեօզէ գուլագ վուրմոյըպ եիւրիւտիւ Սէ անանդ սէմթինէ, վէ իւշ գալէ ալըպ չօղատամ գըրտը : Պունու կեօրտիւքլէրինտէ օ սէմթլէրտէ օլանլար քէնտի իրատէթլէրի իլէ Կորբուղոնա թէսլիմ օլտուլար : ()՝ տախի չօգ

եւեր զապղ էթտիքտէն սօնղըա՝ եիւրիւտիւ Լը-
տաշատ տէնիլէն շէհրին իւզէրինէ :

Լաբին Տիւրիթ կիզլի Եօլտան ափանսըղ ծնուն
իւզէրինէ տիւշիւայ՝ հէր դարաֆտան գուշաթտը
ծնուն առքէրինի վէ իսթէրիտի գօրգուլթմագ
ծնլարը . գօրգուլ կեօրմէտիքտէ ծնլարտա՝ սէս
վէրտի աթլը առքէրինէ քի սալսընլար իւզէրլէ-
րինէ : Սէրառքէրլէրի իւրիւտիւքտէ՝ առքէր
տախի եիւրէքլէնիպ՝ պիր օղուրտան պաստըլար
Հօումալըլարը . վէ ծնլարն Եօլունու վէ տիւ-
ղէնինի ալթիւսթ էտիպ՝ չօղունու օրատա գը-
լըճտան կէջիւտիլէր . վէ քէնտիլէրի տէ ծնլար-
տան զէտէլէնիպ՝ թա ագշամ վագթինէտէք
պիրի պիրինի գըրտըլար վէ սօնղըա պիրի պի-
րինտէն այրըլըլար : Սէ չիւնքի ազ իտի Տի-
րիթին առքէրի , պիր Էանա չէքիւտի քի զայրը
առքէրտէ ճէմ էտէ :

Սորբուղն պունու տույտուգտա՝ օ կէճէ աւ-
քէրին Էարըսընը Եօլատը Լըտաշատ շէհրին
իւզէրինէ՝ քի սապահ վագթինէտէք ճէնը է-
տիպ Էօրուլթսունլար շէհրտէ օլանլարը . վէ
քէնտիսի տախի սապահ օլտուգտա՝ Էէթիշտի
օրայա ճիււղէ առքէրիլէ : ()նուն կէլմէսինտէն
շէհրիլէր գօրգուլյա տիւշիպ , ճէնը էթմէտէն
շէհրի օնա վէրտիլէր : Սէ չիւնքի իսթէմէզ-
իտի Սորբուղն օ շէհրին տուրմասընը , Էագտը
ծնու վէ խարապ էթտի շէհրիլէրէ տօգուն-
մայարագ :

99 } Սէ տահա Տիւրիթ կէլմէտէն՝ իլէրի կի-
տիպ չօգ շէհրլէր ալտը , Լպարան շէհրինիտէ
ալտը քի Տիգրանակերտ տախի տէնիլ իտի :

Եւթ իշէյիմ տէտի Տիրիթ Քիւրտէրտէն վէ
զայրը միլէթլէրտէն տէվլէրտիկի ասքէր իլէ .
լաքին Կորբուղոն ծնուն էօկիւնի ալըպ՝ գոյ վէր
մէտի իլէրի կէլմէ կէ : () տախի իւմիտինի քէ-
սիպ՝ կիթտի Բճէմիսթանա , վէ տախիլ տիւշ
տիւ քէնտի դարտաշը Դարեհէ քի օ վադիթ
Սըկան վիլայէթինտէ իտի : () կիթտիքտէ
զապդ էթտի Կորբուղոն պիւթիւնճէ Եօգարքի
Հայաստանը . վէ օրայա փատիշահ տիքտի սօնդ
Տիգրանըն դարտաշը օղլունու քի սօնդրաքի
Տիգրան տէնիլտի : Պու իշէրի պէոյլէ տիւզիւպ
գօշուպ տեօնտիւ Բորի սեմթինէ :

⁶¹ } Օ իյատէսիլիլէ կիւճէնտի Դարեհ Հօ-
մալըլարըն էթտիքլէրինէ . վէ քէնտի Հազըր
աթլը ասքէրինի Սանէճ աթը սէրասքէրինէ
վէրիպ Եօլլատը Եօգարքի Հայաստանա , Էմի
Էտէրէք քի Բորիստան սեմթինտէնտէ քէնտի
սինէ Էարաւմճի ալըն : () տախի տօստօղլու
օրայա կիտիպ մուհասէրէ էթտի Բպարան շէհ-
րինի : Հապէր կիթտիքտէ Հօմայա՝ Նէրոն
կայսր աղըր ասքէրիլէ Եօգարքի Հայաստանա
Եօլլատը Բէտոս տէտիքլէրի սէրասքէրիքի Էար-
տըմ էթսին սօնդրաքի Տիգրանա վէ սազլասըն օ
վիլայէթի Բճէմլէրտէն : Բէտոս կէլտիքտէ
Հայաստանա՝ գօրգութտու Հայլարը :

⁶² } Հայլար պու գօրգուտա իքէն՝ Էէթիշտի
Դարեհ Հահ Հայլարլա պիլէ խուրտիւխաշ
էթտի Հօմալըլարըն ասքէրինի , վէ տար-
տաղան էթտի օնլարըն ասքէրինի վէ զապդ էթ-
տի սայրագլարընը : Սիւճիլէ Բէտոս սէրասքէր՝
գալան ասքէրի իլէ գաշըպ սըղընտը մէթին Էէր-

լերէ . վէ ծրատան ատամ կեօնտերտի Վորբու-
ղոնա եկեթիչ տէտի՝ քի գուրթարանն Հռոմա-
լը ասքերին պայրադարնը :

Բւտը Վորբուղոն ասքերին եարըսընը . վէ
եարըսընը տախի Բորի սեմթինէ պէքձի պը-
րագըպ՝ էվէթլէտի թէգչէ եկեթիչմէկէ եօգար-
քի Հայաստանա : Բմնա տաՀա կէլմէտէն՝
ՂարեՀ շահ գուշաթտը օ մէթին եկըլէրի՝ քի
ծրայա սըղընմիչլէրիտի Հռոմալըլար վէ Բետոս .
վէ սըգըշտրրտը ծնլարը օգատար քի՝ Բետոս
տոյանամայըպ շէքվանամէ եազտը ՂարեՀէ
քի նիչին էտէյօրսուն պունու . թէքրար շէք-
վա էտինձէ՝ ՂարեՀ շահ եօլլատը ծնա աթլը
ասքերին սերասքերինի՝ ատը Վ ասակ քի եիւզ
պէ եիւզ սեօյլէշին քէնտի դարաֆընտան :
Պիր եերէ կէլտիքլէրինտէ Բետոս վէ Վ ասակ ,
պաշլատը Բետոս անդմադա Հռոմա սերասքեր-
լէրինին Հայաստանտա էթտիքլէրինի . ձէվապ
վերտի Վ ասակ . « Բմագ վերմէք սօհպէթի
կլինիզաէտիր , լաքին գուվվէթ տէրսէն՝ Պար-
թէլերտէ » :

Չօգ սեօզտէն սօնղըա՝ Վ ասակըն դարաֆը
իւսթին չըգտըգտա՝ գավլ էթտիլէր քի Հռո-
մալըլար քէտէրսիզ գալգըպ կիթսինլէր Հայ-
աստանտան , Տիգրան տախի պիլէլէրինձէ . վէ
գալլէր կլինէ վերիլսին Պարթէլէրէ՝ էվվէլքի
ուսլուպ իւլըէ : Հաչան Բետոս վէ ասքերի
պեօյլէձէ գուրթ ուլուպ կէլտիլէր Վորբուղոնուն
եանընա , ծնուն ասքերի պունլարը պեօյլէ մահ-
զուն վէ արլանմըշ կեօրիւպ՝ պաշլատըլար աղլա-
մաղա . ծնլար տախի աղլատըլար , օ գատար քի

կիւճիլէ պիրիպիրինէ սելամ վերմէկէ գատըր
օլտուլար : Պուսլար օ սէմթտէն չէքիլտիքտէ՝
Պարեհ շահ քէնտի դարտաշը Տիրիթի՝ կի՛նէ
եօգարքի Նայաստանա փատիշահ տիքիպ՝ տէօն
տիւ կիթտի եհրինէ :

⁶⁵ } Պու վագիթէտէք հիչ պիր Ֆէնա հապեր
կիթմէմիշ իտի Նոմայա եօգարքի Նայաստան
իչին , իլլա տայիմ սիւրուր հապերլերի եեթի-
շիպ՝ սէվինտիրիթիտի Նոմալըլար . պու հա-
պեր կիթտիքտէ , շաշլպ մաթ գալտըլար վէ
ալտանմըշ կիպի ութանտըլար : Նապեր կէօն-
տերտիլեր Վորքուղոնա քի վարսըն ճէնք էթ-
սին եօգարքի Նայաստանտա օլան Նայլարլա :
() տախի պիր էզ ասքեր տէվշիրիպ երւրիւտիւ
օ սէմթէ . վէ լաքին ճէնկիլէ իշի պաշա չըգար-
մագ իսթէմէտի . իլլա պիր տիւզէն իլէ էօյլէ
պիր պարըլըգ էտէ , քի Նոմալըլարըն նամը
կի՛նէ այաղա գալգըպ եիւճէլէնէ : Պու մատտէ
իւզերինէ չօգ տէֆա պիրիպիրինէ էլչիլեր կէօն-
տերիպ՝ էն սօնղուլնտա իշի էօյլէ քէստիլեր քի
եօգարքի Նայաստան Նայլարըն վէ Ղճէմէրին
էլինտէ գալսըն . վէ լաքին քիմի փատիշահ օլ-
մագ իսթէրլերսէ , օնու կայսր փատիշահ տիք-
սին . վէ օ եհրին փատիշահլըղը կայսերին հիւք-
մի ալթընտա գալսըն :

⁶⁸ } Ղպէօյլէ քէսիլտիքտէ՝ Նոմայա կիթմէք
իսթէտի Տիրիթ քի կայսերին էլինտէն թաճ՝
ալա . վէ չիւնքի աթէշէ , վէ սույա դափարիտի՝
գարատան կիթտի . օլմայա քի տէնիզտէն վար-
տըգտա՝ սույա մուրտարլըգ տօգուլնա : Պու
հավատիս կիթտիքտէ Նոմայա՝ հէր եհրէ , վէ

հեր շէհրէի հապեր եօլլատը կայսր՝ քի Տիրիթ օրալարտան կէշտիքտէ՝ իզղէթ վէ իբրամ էթ սինէր օնա :

⁶⁶) Իթալիայա եէթ իշտիքտէ Տիրիթ՝ արապալար վէ գօշուլար կեօնտէրտի օնա կայսր . զէրէ օ եէրէտէք աթլա կէլմիշտի . վէ Վափօլիյէ կիրտիքտէ՝ Վերոն կայսր քէնտիսի տախի օնա գարշը վարտը : Հաչան կայսերին հուզուրունա չըգաճագ օլտու Տիրիթ՝ տուլուրտուլար օնա քի գըլըճընը պըրագտըն . գապուլէթ մէտի Տիրիթ պու իշի . վէ պիր Ֆէնա իշքիլէ վարմասընլար տէյի՝ գըլըճը գընընա մըխլաթտը վէ պեօյլէճինէ իչէրի կիրիպ կայսերէ սէճտէ գըլարագ՝ սէլամ վէրտի : ()՝ տախի օնա չօգ իբրամ էտիպ ալտը կեօթիւրտիւ Հոմայա , վէ էմը էթտի քի կէճէիլէ տօնաթսընլար պեօյիւք մէյտանը մաշալըլար վէ գանտիլէր , չիչէքլէր վէ փէսաքլէր իլէ :

Զին սապահ էագլաշտըգտա՝ կէլտի Վերոն կայսր փատիշահ սալգանաթը իլէ , վէ արտըսըրա Տիրիթ՝ Լճէմ քէսիմիլիլէ եիւրիյէրէք էօկիւնէ էագլաշըպ սէլամ վէրտի՝ Վերոնա . պիր էզ սեօյլէշտիքտէն սօնղրա՝ օթուրտու Տիրիթ պիր թախթ իւզէրինէ քի օնուն իչին օրատա հազըրլամիլէրտի . Վերոն տախի թաճը կիյտիրտի պաշընա : Վիւլլէտի օ գաման օ պեօյիւք մէյտան Հոմալըլարըն սէսինտէն , ազիմ սէվլինճ էթ մէկիլէ քի Հայ փատիշահը թաճ ալտը Վերոնտան :

Պու զիյնէթտէն սօնղրա տահա չօգ իբրամլար օլունտու Տիրիթէ Վերոն կայսերտէն՝ վէ

իզգէթ իլէ ծրատան այրըլդ տեօնտիւ կիթ տի
եօգարբի Հայաստանա : Ս է չիւնքի Սորբուղոն
եագմըլ երգմըլ իտի Մրտաշատ շէհրինի՝ էմը
էթ տի Սերոն կայսր քի եէնիտէն եափըլըն
կայսերին հարձը իլէ . պունուն իչին Տիրիթ տէ
Հոմնս գալֆալարը կեօթ իւրտիւ պիլէսինճէ օ
եափույի եափմաղա :

⁶⁷ } Տիրիթ եէթ իշտիքտէ քէնտի եէրինէ՝ իզ
զէթ վէ իքրամ իլէ գապուլ օլունտու քէնտի
նախարարլարընտան . վէ չափըճագ Մրտաշատ
շէհրինի եափըլ օրասընը թախթ էթ տի վէ օն
տա սաքին օլտու տօգուլ երլ՝ թա էօլունճէյէ
տէք . իւլ սէնէ՝ տէ օնտան էվվէլ :

Պունուն Հոմնստա փատիշահ օլմասը՝ Ս
Ֆէնտիմիզին 66 սէնէսինտէ օլտու , օ երլ քի
Պետրոս վէ Պօղոս Մաքեալ աղիզէր մարտի
րոս օլտուլար օրատա : Տիրիթ էօլտիւքտէ՝ եօ
գարբի Հայաստանըն փատիշահըլը պիր օլտու
աշաղքիլէ՝ հաչան Լըրուանդ փատիշահ օլտու :
() Հայաստանըն փատիշահըլը սիւրտիւ 85
երլ . պանգ Հայ թարիխինտէ . ք . 20 — 25 :

10 . Իսինճի Լըրուանդըն վագիլ :

Բ . 26 — 27 .

⁶⁸ } Լըրուանդ իքինճի՝ անա դարաֆընտան
Մըշակունի՝ Սանատրուկ էօլտիւքտէն սօնը
րա օնուն եէրինէ կէչիպ՝ փատիշահ օլտու :
Պու Լըրուանդ կէօլտէլի վէ զայէթ եիւրէք
լի պիր քիմնէ իտի . վէ պազըլը տախի դօր-

դուշու վէ եւովուզ, էօյլէ քի հէր նէ գատար
եիւրէքըն ատամ օլտա պունուն պագըընտան
գօրգար իտի . վէ լաքին պունտան պեօյլէ՝ եւ-
վաշըղը տախի օլուպ ալչադ կեօնիւլիւ վէ ճեօ-
մէրտ իտի : Սէօյլէ օլմասը իչին՝ տաճա փատի-
շահ օլմատան , ճիւմէսինէ սէվկիւլիւ օլուպ վէ
հալգըն եիւրէկինի էլէ ալըպ՝ քէնտիսինէ պէնտ
էթտի : Սէ Սանատրուկուն կիւնիւնտէ չօդ
պեօյիւք իշէր կեօսթէրիպ վէ նախարարլար
իչինտէ նամտար օլուպ՝ իլէրի կէչտի : () Նուն
իչին Սանատրուկ էօլտիւքտէ , նախարարլար օ-
նուն էվլատլարընը պըրապըպ՝ պունու փատիշահ
տիքտիլէր Ռագրատունիլէր պիլէ օլմայարադ ,
քի թաճկիյտիւմէք օնլարա մախսուս պիր հըդ-
մէթ իտի :

Սէ վէսէ էթտի Նըուանդ , օլմայա քի Սա-
նատրուկ էվլատլարընտան պիրի ալաղա գալ-
զըպ՝ փատիշահըղը էլինտէն ալա . պու վէսվէսէ
կիւնտէն կիւնէ արթտըգտա , պիւթիւնճէ գըր-
տը օնլարը՝ պիր չօճուգտան զայրի՝ ասը Ռտա-
շէս , քի սիւտանասը ալըպ գաչտը Հէր տէ-
տիքլէրի էյալէթէ . վէ օրատան հապէր կեօն-
տէրտի Սմբատ սէրասքէրէ քի Ռագրատունի
Ռիւրատըն օղլու վէ Ռտաշէս չօճուղուն լալասը
իտի :

() տախի օրայա էէթիլիպ՝ չօճուղու ալտը
գաչըրտը Ռճէմիսթանա վէ թէսլիմ էթտի
Պարեհ շահըն էլինէ : Սէ չիւնքի Պարեհ
էվվէլտէն գանըր իտի Սմբատը , վէ իլիթմիշ
իտի իկիտլիկինի՝ իքրամ էթտի օնա քէնտի սէ-
րասքէրլէրի կիպի . վէ չօճուղու տախի իզլէթ

իլէ սազլատը քէնտի օղուլարը իլէ՝ Ղըշակու-
նի դարաֆընտան խըսըմ՝ վէ շահզատէ ծնու պի-
լէրէք :

⁶⁹ } Հաչան պունու տույտու լըրուանդ, եազար
Պարէհ շահա վէ Սմբատ սերասքերէ քի էօլ-
տիւրսիւնէր օ չօճուղու . զէրէ օ Սանատրուկ
փատիշահըն օղու տէյիլ, պիր քիւլտ չօպանըն
օղլու տուր տէտի : ()նլար տիյնէմէտիքտէ՝
լըրուանդըն վէսվէսէսի արթտը՝ գապիլ չօճուգ
պեօյիւտիւքտէ՝ Ղճէմէրին էլիիլէ իւզէրինէ
գալգըպ՝ գօվալայա քէնտիսինի , վէ փատիշահ-
լըղընը ալա էլինտէն :

⁷³ } Պիր գաչ էրլտան սօնղըա՝ եօգարքի Հայ-
աստանըն փատիշահը Տիրիթ էօլտիւքտէ՝ տիւ-
շիւնտիւ լըրուանդ քի օ փատիշահլըղը տա-
խի քէնտի զապդ իտէ , զէրէ պունունլա ճիւմ-
լէ Հայլարը էլի ալթընա ոլըպ , վէ Հօսմալը-
լարը քէնտիսինէ արգա էտինիպ՝ գօլայճա գար-
շը գօյապիլլիրտի Ղըրտաշէսէ : Պու իշ իչին էլ-
չի եօլատը Ս եօպաստանոս կայսերէ . օ տախի
գայիլ օլտու քի եօգարքի Հայաստանըն փա-
տիշահլըղընը քէնտիսինէ վէրէ . վէ լըրուանդ
տա ծնա մուգապէլէ Ս իջագետտէ՝ օլան Հայ-
լարըն եէրինի վէրէ , վէ վատ էթտի քի էվվէլ-
քիտէն զիյատէ վէրիլի կեօնտէրէ : Պու ումուլ-
մայաճադ շէյի էլէ կիթ իրտիքտէ , ավլատը եօ-
գարքի Հայաստանտա օլան նախարարլարըն
եիւրէկինի . վէ օնլարըն էլ վէրմէսիլէ եամփաեա-
լընըղ զապդ էթտի ճիւմլէ աշաղքի վէ եօգար-
քի Հայաստանլարը . վէ թախթընը Ղըրարատ
տէմթինէ կիօթիւքիւպ՝ վարտը սաքին օլտու
Ղըմաւիր շէհրինտէ :

70 } Սօնդրաեափտը պիր կիւղէլ շէհիր Լըրասխ
չայըն եօգարըսընտա քի գարշըսընտան էնէր
Լխուրեան չայը . վէ օ շէհիրէ ատ գօտու Լ-
րուանդաշատ . վէ իւչ երլ Լըմաւիրտէ օթուր-
տուգտան սօնդրա օրայա կէօթ իւրտիւ թախ-
թընը , փուլթ լարընը Լըմաւիրտէ ալըգօյարագ :
Լափտը տախի պիր ղայրը քիւչիւք շէհիր օ պի-
չիմտէ Լխուրեան չայըն իւղէրինտէ . վէ օրա-
տա փուլթ անէլէր եափըպ՝ օրայա կէթ իւրտի
Լըմաւիրտէն հէփ փուլթ լարընը , վէ Լըրուազ
ատլը գարտաշընը օրատա քիմաղէր եանի հիր-
պէտ գօտու . վէ շէհիրէ ատ վէրտի Լափարան ,
եանի փուլթ մէքեանը : Լափտը պիր ղայրը
միւքէլէֆ շէհիր տախի Լըրուանդաշատըն գար-
շըսընտա ատը Լըրուանդաիերտ . պանգ հայ թա-
րիխինտէ . ք . 27 :

83 } Տիքտի տախի պիր պեօյիւք օրման՝ չինար
աղաճընտան՝ Լըրասխ վէ Լխուրեան չայլարըն
մապէյնինտէ . վէ տուվար չէքիպ՝ սալը վէրտի
իչէրի տիւրլիւ տիւրլիւ հայվանլար վէ ճանաւար-
լար , եապան քէչիւլէրի , վէ կէյիքլէր , տաղ էշէք-
լէրի վէ եապան տօմուլլարը . վէ պուշլար չօղա-
լըպ տօլտուրտուլար օ օրմանը , քի օլտու պիր
սէֆալը ալ եէրի . վէ պու օրմանա տախի ատ
գօտու ծնդոյ , եանի տօղուրմադ եէրի : Պու ա-
րալըգտա հէր նէ քի էտէր իտի Լըրուանդ՝ ճիւա-
լէսինին հապէրինի Սմբատա վէրիւրիտի Տուր
ատլը՝ քէնտի եազընլարընտան պիրիսի . պու-
նու տուլտուլգտա Լըրուանդ էօլտիւրտիւ ծնու :

87 } Պու պեօյլէ օլտուգտա Սմբատ սէրսաքէր
օնսէքիզ երլ Լ՝ճէմիսթ անտա գալտըգտան սօնդ-

րա՝ Լ՛ՋԷՄ խանդարընը ըէճաճի գօյուպ տիւէտի
Պարեհ շահտան՝ քի քէնտի եարտըմընը կեօս-
թէրիպ տեօնտիւրիւն Լ՛ըտաշէսի Հայ փատիւ
շահլըղը Թախթընա քի ծրատա հիւքիւմէթ
էտէր իտի Լ՛ըուանդ : Պու իշ Պարեհէ հօշ
կէլտի . վէ Սմբատըն էլինէ վէրտի Լ՛ըրեստան
ասքէրին պիրէզինի , վէ Լ՛որպատական պեօ-
լիւկիւնի , քի Հայաստանա կիտիպ՝ Լ՛ըուանդը
օրատան գօվալասըն՝ վէ Լ՛ըտաշէսի փատիւշահ
տիքսին քի օ զաման իկիրմի եաշընտա իտի :

88 } () վագիթլերտէ չիւնքի Ուտի մէմէքէ-
թինտէ օլանլար ասի օլմիշլէրիտի՝ ճրայա կիթ-
միշիտի Լ՛ըուանդ . հաջան հապէր ալտը քի
Սմբատ Լ՛ըտաշէսի ալըպ կէլիյօր՝ նախարար-
լարընտան պիր գաշընը աքէրիլէ Ուտիտէ պը-
րագրպ տեօնտիւ Լ՛ըուանդաշտա . վէ հալ-
պիճէ աղէ գուվէթիլիլէ չօղ ապէր տէվլիւրտի
Հայլարտան , Կիւրճիլէրտէն , Սիջագէտտէն ,
Կապադովկիատան վէ Տիւրոս սէմթինտէն :
Կէլտի մըզրադըլարլա Լ՛ըգամ նախարար տախի
քի իքինճիսի իտի Լ՛ըուանդըն . վէ հէր կէլէնէ
աղէ տաղըթտը Լ՛ըուանդ հէփիսինէ եիւրէք
վէրէրէք վէ հէփիսինէտէ մուհապպէթ կեօս-
թէրէրէք :

Տոյմատը Սմբատ քի Լ՛ըուանդ Ուտիտէն
կէրի տեօնմիշ . օնուն իչին Հայաստանա կէլ-
տիկի կիպի Թէզէն կէլտի Լ՛ըապիւ չայըն սոյու-
նու , վէ էվէթէլտի կիթմէկէ Ուտի մէմէքէ-
թինէ : Իշիթաթիքտէ Ուտիտէ օլան օ նախա-
րարլար վէ օ ապէր քի Լ՛ըուանդ պըրագմիշ-
իտի օրայա՝ ասիլէրի զապդ էթմէկ իչին , հէ-

փխի պիր օլուպ՝ մուհապպէթ վէ սէվնիճիլէ գարշլլատըլար Սմբատը վէ Լրտաշէսի : Պուհապէրի ալտըզլարընտա Լըրուանդլա պիր օլան նախարարլար , եիւրէքլէրի գըրըլար վէ գուվ-վէթլէրի քէսիլաի . էջլէ տիւշիւնտիւլէր քի Լըրուանդը պըրազըպ , Լըրտաշէս դարաֆընա կէչէլէր :

Պուշլար պու Ֆիքիրտէ իքէն՝ Լըրուանդ ապէրինի տիւզիւպ՝ կէշտի Լխուրեան չայընը , վէ օրտուսունու գուրտու պիր պէօյիւք օվատա՝ Լըրուանդաշատտան էլլի միլ եըրադ . վէ Լխուրեան չայընա եագըն ճէնք տուվարը չէքտի օտուստան՝ մէթէրիզ կիպի , կեծնիլէ վէ պէզ-իլէ սարըլը . վէ ապէրինի պէօլիւք պէօլիւք էտիպ վէ տեօրթ դարաֆընա պէքճի վէ կեօչ-ճի գօյուպ՝ պէքլէրիտի Սմբատըն կէլմէսինի :

Կէլտի եէթիշտի Սմբատ տախի օրայա եագըն . վէ հաչան տույտու քի Լըրգամ Լըրուանդլա պիր տիր՝ ծնտան սագընարադ իւրքաիւ . զէրէ պիր եավուզ վէ քէսքին ճէնքճիլիաի : Լօկիւթ վէրտի Լըրտաշէսէ՝ քի ծնու ալլասըն . օ տախի կիզլի հապէր էօլլատը ծնա վէ եէմին էթտի . սէնի տէտի տահա պէօյիւք մէրթէպէյէ եէթիշտիրիւմ էկէր Լըրուանդը պըրազըպ պէնիւմ դարաֆըմա տեծնէրսէն :

Տահա Լըրտաշէս ճէվապ ալմատան՝ չըգարտը Լըրուանդ քէնտի ապէրինի ծնուն օրտուսունա գարշը իւչ գօլ : Սմբատ տախի իլէրի սիւրտիւ քէնտի օրտուսունու . վէ հէմէն պիրտէն Լըրտաշէսին պայրազլարընը տիքիպ , պազիսի գարա գուշու , պազիսի կէօվէրճին նիշան

լը վէ պաղիսի աժտէր պաշլը , Էմր Էթտի չալ-
մաղա փիրինճ պօրուլարընը վէ իլէրի եիւրիւ-
մէկէ :

() Եիւրիւյիշտէ Ղըգամ տախի ապէրինի
ալըպ կէչտի Ղըտաշէսին դարաֆընա . պունու
կեօրտիւքտէ Սմբատ՝ ապէրինի գըզըշտըրըպ՝
տիւշտիւ Լըուանդ իւզէրինէ : Ահնք գարըշ-
տըպտա՝ Լըուանդը սաղ գօլունտա վէ սօլ գօ-
լունտա օլան Հայ նախարարլարը պիր օլտու-
լար Սմբատըն ապէրիիլէ . պու պիրլէնամէտէ
պիր Հէնկեամէ տիր գօփտու : Ղըլըճլարըն
գանմագարըշըգ Էնիպ գալգմասը վէ երլտըրըմ
կիսի մըզըագլարըն սափլանըպ չըգմասը վէ պա-
զըր գափլը գալգանլարըն սիւաճլար չարփմա-
սընտան շամաթասը վէ զըրիս տէմիլէրինին
փարլամասը , Հէր նէ գատար գուվլէթ վէրիւ-
լէրսէ իտի ենէնլէրին եիւրէկինէ , օ գատար
գըզըշտըրըրլար իտի պօղուլան ապէրին ճէսա-
րէթինի : Ս Է գան ըէնկի կեօզլէրի գամաշտը-
րըպ , ճիւմլէսի տէ ֆիլ կիպի գուտուրմիշ վէ
գանըգմիշ իտի :

() Երաճըգտա Լիւրճի փատիշահը Փարսման՝
Էվվէլէի Փարսմանըն թօնու վէ ծնուն ապէ-
րի , գափլան կիպի քէնտիլէրինի ճէնք մէյտա-
նընա սալըպ , Հէմ գըրտըլար , վէ Հէմ գըրըլ-
տըլար : Ս Է Սմբատ դարաֆը գուվլէթ լէնին
ճէ՝ Լըուանդըլարըն գըրըլմալարը չօղալտը :

Ահնք տահա վիյատէ գըզըշտըգտա Սիջա-
գէտ ապէրի վէ Լապադօվկիա ապէրի՝ տէլի
կիպի իչէրի սալըպ , Սմբատըլարա չօգ զիյան
Էթտիլէր , վէ լաքին քէնտիլէրի տախի Սմբատ

ասքերինտէն զայն թ իլէ զէտէլէնիպ պերպատ
օլտուլար : Օ հրէ Սմբատ ասքերինի՝ հաղը-
տա կէօրինիւպ տուրան իւթիւն օլմանըն իւ-
միտի՝ իւրէքլէնտիրիւ իտի . Լորուանդ գարա-
Ֆընը տախի իւմիտսիզլիք ալէֆի գուլթուշտու-
րուր իտի : () նլարը ասքերին չօգլուղու՝ ճէսա-
րէթլէնտիրիւ իտի , վէ պունլարը՝ էօլտաշլարըն
խայընլըղը՝ գուտուրտուպ տէլի տիվանէ էտէր
իտի : Ս է պուրաճրգտա օ գատար գըրըլտըլար
քի օ գօճա օվանըն մէյտանը իկիտլերին լէշի ի-
լէ տօլտու վէ գանա պօյանտը : Ս է ճէնքտէ
տիւշիւպ էօլմէմիշլերին ինկիլթիլերի վէ սըղլա-
մալար սէսի՝ օրթալըղը գուլթմիշ իտի :

() գալապալըգտա թէհլըքէտէ գալտը Լւ-
տաշէս , զէրէ Տիւրոսլունուն աթլը ապքերի
Լորուանդտան չօգ շէյ ալըպ՝ սեօզ վերմիշլեր-
իտի Լրտաշէսի վուրմաղա , ծնուն իչին ճէնք
արասընտա Լրտաշէսին արտընա տիւշիւպ
րասթ կէթիրտիքլերինտէ՝ հէմէն ծնու վուր-
մագ իւղըէ իքէն , Լրտաշէսին սիւտ անասը օղլու
ատը Գիսակ՝ եայաճա եէթիշիւպ վէ արալարը-
նա կէշիւպ վէ վուրանլարը էօլտիւրիւպ՝ գուր-
թարտը Լրտաշէսի ծնլարըն էլինտէն . լաքին
քէնտի տէ օրատա տիւշտիւ . զէրէ Տիւրոսլու-
լարտան պիրիսի գըլըճլա պաշընա վուրուպ՝ չալ-
տը չէհրէսինին եարըսընը վէ էօլտիւրտիւ :

Ճէնք ուղատըգտա՝ գարանլըգ պաստը . Լ-
րուանդ ապքերինին գալանլարը տախի տայանա-
մալըպ՝ չէքիտիլեր վէ գաշտըլար . Լորուանդ
տախի կիւճիլէ քէնտիսինի պըրադտը Լորուան-
դաշատա : Լմմա Սմբատ ազ ապքերիլէ Լրտա-

շէստէն այրըլլայ տիշտիւ Երուանդըն արգա-
սընա . վէ շէհրէ եէթիշիւ ալար գափուսունու
վէ պէքէտի Բրտաշէս կէլինճէյէտէք : () տա-
խի եէթիշիւ Երուանդըն օրտուսու եէրինէ ,
եաթար օ կէճէ օ ճէնք տուվարը իջինտէ . վէ
Բրգամըն ասքերի օրտու գուրուսլ լէշէր իւզէ-
րինտէ եաթարլար : Սպաւհ օլտուգտա Էմր
էթտի Բրտաշէս՝ քի հէր նէ գատար գապիլիսէ
էօրիւլէրի կեօմնիւնլէր . վէ Բրգամ ասքերինին
գօնտուգլարը եէրէ առ վէրտի Սարայ Տարգ՝
եանի քիւրտ չայիւրի . չիւնքի Բրգամ Վիւրտ
Ճինսինտէն իտի վէ ասքերի տախի քէզալիք :
Սէ ճէնք եէրինէ տէտի Երուանդաւան : Սէ
լաքին էյալէթի Ճիւսպ տէնիլիւր :

Վիւն եարըսը եազլաշտըգտա եէթիշտի Բր-
տաշէս ասքերիլիլէ Երուանդաշատա քի օրայա
սըղընմիշտի Երուանդ . վէ չիւնքի Երուանդ
էվիլէտէն Բրտաշէս իչին քեաղատ եաղտըգճա
Վարէհէ վէ Սմբատա՝ օնու Տար , եանի քիւրտ ,
լաֆզըլիլէ զիքը Էտէրիտի , Էմր էթտի օրատա
Բրտաշէս քէնտի ասքերինէ՝ քի գալէնին Էգ-
րաֆընը ալլայ՝ պիր աղըզտան Փարսիճէ պա-
ղըրսընլար Տար առա , եանի մար կէլտի . պու
սէպէպտէն օ շէհիլ Սարմէտ տուխի տէնիլտի :

Իշ պուրայա կէլտիքտէ՝ Բրտաշէսին ասքերի
ճէնք Էտիւ պալտըլար Երուանդաշատ շէհրինի .
վէ իչ գալէյի աշըպ վէրտիլէր Բրտաշէս :
Վազէթի գալմատըգտա Երուանդըն՝ սարայը-
նըն պիր պուճաղընա կիրիւ սագլանտը :

Սէ օրատա Բրտաշէս ասքերինտէն պիրի օ-
նու կէօրիւս սուղըր իլէ չալտը պաշընը , վէ տա-

զըթտը պէյնինի եէրէ : Ս է լաքին Լրտաշէս
էմը էթտի քի պիր միւքէլէֆ մէղարա կեօմ
սիւնէր վէ իւզէրինէ դաշ տիքսինէր . չիւնքի
անասը դարաֆընտան Լըշակունի իտի . փա-
տիշահըղը սիւրտիւ 20 սէնէ : Հէր շէյի էյի
տիւղտիւ գօշտու Լըրուանդ . վէ լաքին Սանա-
տրուկ էվլատլարընա գըյտըղը իչին՝ Սանատրու-
կուն օղլու տախի՝ քէնտիսինէ գըյտը :

11 . Իբնէճի Լրտաշէսին վազնի :

Բ . 28 .

⁸⁰ } Լրտաշէս իբնէճի՝ Սանատրուկուն օղլու
Հայլարա փատիշահ օլուպ՝ ալտը վէ պաշընա
կիյտի պապասընըն թաճընը քի Սմբատ պու-
միշ իտի հազնէտէ . վէ զիյատէսիիլէ պախշիշ-
էր վէրիպ Լճէմ ասքէրինէ վէ Վիւրտէրէ՝
եօլ վէրտի օնլարա՝ եէրէրինէ կիթմէկէ :

Ս է Սմբատըն սէրասքէրիք մանսըպընը թա-
զէլէյիպ՝ հիւքմ էտիճի էթտի օնու փաշալարը-
նա : Ս է քէնտիսինէ իբնէճի էթտի Լըգամը,
վէ իզին վէրտի օնա քի եազութլա տօնանմիշ
էքլիւ կիյսին պաշընա , վէ իքի գուլաղընա քիւ-
փէ դազընսըն վէ պիր այաղընա գըրմըղը պաշ-
մաֆ կիյսին . ալթըն գաշըֆ վէ ալթըն չա-
թալ գուլմանսըն վէ ալթըն գատէհիլէ իշսին :
Պեյելթթտի տախի՝ Լէրսէս աաղը Պիսակըն
օղլունու . վէ օնուն սիլսիլէսինէ աա գօտու՝ Պի-
ճախէան , եանի եարըմ չէհրէլի . չիւնքի օնուն
պապասը զոյ էթտի եարը չէհրէսինի Լրտա-

Հէսի գուրթարտըգտա նիճէքի տէտիք եօգարտա : Իբրամ էթտի Տուր տէտիկիմիզնէ կվլատլարընտան ծնակէ ուշաճըղա , սալթ պապալարընըն քէնտիսինէ Լըրուանդըն էթտիքլէրինի գօլլայրպ հապէր վէրմէսի իչին :

Պունտան սօնղըա էմր էթտի Սմբատա քի վարըպ եօլտիւրէ Լըրուազ քըմապետի՝ քի Լըրուանդըն գարտաշը իտի . օ տախի կիտիպ վէ ծնու գուրթուպ վէ պօղազընա տէյիրմէն դաշը պաղլայրպ՝ աթտը Լխուրեան չայըն ագընտըսընա . վէ ծնուն եէրինէ կէչիտի պիր զայրըսընը՝ քի Սոփաշաէ տէնիլտի : Ս է Լըրուազըն հազնէսինի եաղմալայրպ՝ վէ փուլթխանէլէրտէ պուլտուղու մալը ալըպ կէթիւրտի Լըրտաշէսէ . օ տախի օ հազնէլէր իւղէրինէ տահա չօգ շէյարթըրըպ՝ փէշքէշ չէքտի Ղարեհ շահա Սմբատըն էլիլիէ՝ ծնուն պապա կիպի էթտիկի էյլիւլէրինէ մուգապէլէ :

⁸⁹ } Պաշատը սօնղըա Լըրտաշէս չօգ պինալար եափմաղա . եէնիլէտի վէ կէնիլլէթտի Լըրտաշատ շէհրինի , վէ շէօհրէթլի սարայլարլա տօնաթտը , վէ տեօրթ դարաֆտան էմին էթտի վէ փատիշահլըղընա թախթ էյլէտի : Չօգ քեօփրիւլէր եափտը չայլար իւղէրինէ վէ հիսապսըղ կէմիճիքլէր սալտը չայլարա վէ տէնիլլէրէ :

Պու պեօյլէ օլտուգտա , էօյլէ պիր չալըշմադ հավէսինէ տիւշտիւլէր Հայաստանտա օլանլար քի հիչ քիմնէ պօշ տուրմայրպ՝ գանմատը իշլէնմէմիշ պիր եէր , նէ տաղլարտա նէ օվալարտա : Ս է Հայաստան թօփրաղընը պեօլիւք պեօ-

լիւք սինօրլար այրըրայ՝ դաշտան նիշանլար տիք տի գուլէ կիպի՝ նիպամլը վէ եագըջըզը . վէ օ դաշլարըն իւզէրինէ եաղտըրտը ատընը : Սէ մէտընսէլէր եափաը իլիմ իչին տիւրլիւ մարիֆէթլէր էյրէնմէկէ , կերէք վազթ իչին , վէ կերէք ելլտըզլար իչին , կերէք էօլլիւլէր վէ հիսապլար , վէ կերէք զայրը շէյլէր իչին՝ օգուամլարը Հայ տիլինճէ , Ֆարսի եախօտ Մորի եաղըսը իէ : Սէ միւհէնտիսխանէլէր գուրտու տիւրլիւ տիւրլիւ սէնաաթլարա դալիպ օլմաղ իչին . () գատար շէյ էթտի քի ատը սանը Մէմիսթանա վէ Վիւրտիսթանա վէ զայրը եերլէրէ եայրլըպ՝ օնուն շանը պէօյիւտիւ . վէ Հայաստանը տախի տիւնեա իւզէրինտէ հէփիսինէրաղպէթլի էթտի վէ կէօրմէկէ լայըգ . պու սէպէպտէն չօգ քիմնէլէր օրայա կէլիւրլէրտի :
 90 } Տահա պու իշլէրէ էլ վնւրմաստան , Մլանք տէտիքլէրի միլէթ՝ Տաղիսթանլըլար , ի կզկիլէր վէ Վիւրճիլէրիլէ պիր օլուպ՝ եիւրիւտիւ Հայաստան իւզէրինէ : Տէվլիւտի Մրտաշէս տէ քէնտի աքքէրինի , վէ չըգտը օնլարա գարշը . ճէնք գըզըշտըգտա՝ Մլան աքքէրին չօղու գըրըլար վէ փատիշահն օղու՝ ատը Սաթէն՝ էլէ կիլիպ գութուլու : Ճէնքտէն սըգըլըրգտա Մլանլար՝ գոյըպ կէչաիլէր Վիւր տէտիքլէրի չայը , վէ էօթէ գարաֆընտա օրտուլարընը գուրտուլար : Հայլար տախի եէթիլիպ՝ չայըն պէրի գարաֆընտա՝ օնլարա գարշը գօնտուլար :

Սէ չիւնքի գասավէթ չէքէր իտի Մլան փատիշահ՝ օղու իչին , սապահ օլտուգտա՝ րէճա-

ճի կեօնտէրտի Լ՛րտաշէսէ՝ քի օղլունու վէրէ , վէ վատ էթտի.քինէ իսթէրսէ վէրսին , վէ եէ մին էթտի.քի պունտան սօնղրա տայիմ տօսթ լուգտա գալսըն վէ պիր տահա ծնուն թօիրա ղընա աղլն սալլալ չէթէճիլիք էթմէսին :

Ս է լաքին Լ՛րտաշէս տիյնէմէտի՝ վէ իսթէ տիկինի վէրմէտի : Պեօլէ օլտուգտա կէլտի Սաթէնին գըզ գարտաշը՝ ատը Սաթինիկ՝ գըզ օղլան գըզ . վէ չայ քէնարընտա պիր եիւքսէք եէրտէ տուրուպ՝ արայա թէրճիման գօյարագ սէս վէրտի Լ՛րտաշէսէ վէ տէտի . “ Սէտէն րէճա էտէրիմ , Լ՛րտաշէս փատիշահ , սէն քի Լ՛լանլարը եէնկտին՝ կէլ տիյնէ կեօղլէրի կիւզէլ ալան գըզընը , վէ պանա պաղըշլա գարտաշըմը . գըլմա հէմ ծնա վէ հէմ պանա . ղէրէ ճայիզ տէյիլ գահրամանլարա՝ պիր էօճ ալմաղ իչին՝ ղայրը գահրամանլարըն վիւճուտինի գալ տըրմագ , վէ շահգատէ օլանը քեօլէ կիպի սագ լալմագ վէ արամըղա էպէտի տիւշմանըզ պըրադմագ , ” : Լ՛րտաշէս իշիթտիքտէ գըզըն սէսինի՝ կէլտի չայ քէնարընա , վէ սեօղլէրինէ գուլագ վուրուպ՝ հազլանտը . վէ ծնուն տիլ պէրլիկինի պէյէնիպ՝ ծնու ալմագ իսթէտի : Ս է Ֆիքրինի Սմբատա տուլուրուպ՝ եօլլատը ծնու էլլի կիպի Լ՛լան փատիշահընա : Սեօզ քէտիլ տիքտէն սօնղրա կեօնտէրտի Լ՛րտաշէս՝ փատիշահըն օղլունու վէ տօսթ լուգ շարիզ գօյուպ՝ ալտը ծնուն Սաթինիկ գըզընը . վէ ծնանիքեահ լանըպ՝ հարէմինէ պաշ գատըն էթտի ծնու :

Լ՛րտաշէս Սաթինիկ սուլգանը ալտըգտա՝ օնունլա տիւլինճի կիպի պէլլի պաշլը քիմնէլը

կէլտի . վէ պունլար Հայաստանտա գալըս' Լը-
տաշէս փատիշահ պէյլիք վերտի պունլարա' հայ-
ճանախարարութիւն , քի Լըտաշէս տէնտիլէր :
Պունլարա պիլէ կէլտիլէր Սաթինիկ սուլդա-
նըն պիր գաչ խըսըմլարը . պեյիւքլէրինին ատը
Բահադրաս քի սօնղըա Սուքիաս տէնիլտի :
Պունլար վադթիլէ քրիսթիան օլուպ' մարտի-
րոս օլտուլար Վեօսէ տաղընտա վէ տէնտիլէր
Պոտիասի . պապ հայ թարիխինտէ . ք . 28 :

12 . Լըտաշէս Խաչիշէն էվապարը վէ օնլարն
էլաիլէրի :

Բ . 29 .

¹⁰⁷ } Զօգ էվլատ օլտու Լըտաշէս փատիշահ
Սաթինիկ սուլդանտան . Լըտաշէս , Սըյըր ,
Տիրան , Սաթան , Օարեհ , վէ զայրըլարը
վէ էն սօնղունտա Տիգրան : Լըտաշէս պեյ-
իւտիւքտէ օն եկտի հաշընա վարըպ , կիւճիւ
գուվլէթլի պիր իկիտ օլտու , լաքին մադրուր
վէ քիպիլըլի , էյլէ քի փատիշահ իքինճի օլ-
մապ իսթէտի , վէ պունուն իլին չօգ գըզգա-
նըպ հասէտ էտէր իտի Լըգամա , չիւնքի օ
իտի պու-մանսըպտա : ()' գատար օլտու քի էն
սօնղունտա օ իսթիարըն ճանընա զըտը , գըր-
տը էվլատլարընը , վէ օնուն սօյունտան օլան
պեյիւքլէրի , վէ քէնտի օլտու փատիշահ իքին
ճիսի :

¹¹⁰ } Պիր վադիթ տէն սօնղըա Լըտաշէս փա-
տիշահ Սմբատ սէրապէրի քէնտի հըզմէթլէ-

րինէ մուգապէլէ պեօյիւտիւպ շան վերտիքտէ ,
 օնա տախի հասէտ էտիպ Լրտաւազդ էօլտիւր
 մէք իսթէտի : Պունու Սմբատ տույտուգտա՝ սէ
 րաաքերլիկինի պըրուգըպ Լրտաշէսին իզնիլէ՝
 կիթտի Տմորիս էյալէթինէ Լսորեստանա եա
 գըն վէ օնտա սաքին օլտու : Պու պեօյէ օլտուգ
 տա սէրաաքերլիկիտէ ալտը Լրտաւազդ : Պու
 իշէ գարտաշարը գըղգանըպ հասէտ էթտիլէր՝
 գարըլարընըն թահրիքի իլէ :

¹¹² } Պունլարը պեօյէ կեօրտիւքտէ Լրտա
 շէս , հէփիսինին հաղընը հօշ էթմէք իսթէ
 տի . վէ պունուն իշին հէրպիրինի պիրէր իշ իւ
 թիւնէ գօտու քէնտի տէվէթինտէ : Իքինճի
 օղլունու ատը Սրոյր՝ չիւնքի աղըլը վէ Ֆիրա
 սէթլի իտի՝ չէքիպ չէվիրէն վէ գայըրըճի էթ
 տի տէվէթ իշլէրինէ : Տեօրտիւնճի օղլունու՝
 ատը Սաժան՝ քըմապետ էթտի Լրամազդ տէ
 տիքլէրի փութա Վէմախ շէհրինտէ : Սօնղրա
 աքերինի տեօրթ պեօլիւք էտիպ՝ կիւնտօղու
 սու , պաթը , փօյրազ վէ գըպլէ դարաֆլարընա
 թային էթտի . կիւնտօղուսու աքերինի չօղ օլ
 մաղ իլէ՝ վէրտի Լրտաւազդա սէրաաքերլիք
 ատը իլէ : Պաթը դարաֆը աքերինի՝ վէրտի
 իւչիւնճի օղլունա՝ ատը Տիրան : Փօյրազ դա
 րաֆը աքերինի՝ վէրտի պէշինճի օղլունա՝ ա
 տը Օարէհ : Սէ գըպլէ դարաֆը աքերինի՝
 Սմբատը Տմորիստէն կէթիւրտիպ օնա թէսլիմ
 էթտի :

¹¹⁴ } Պագտը կեօրտիւ Լրտաշէս քի օղլու
 րարը էյի իւրի կէտիլէր , վէ հէր նէ իշէ էլ
 վուրուրլարսա՝ պաշա չըդարըյօրլար , պաշ գալ

տըրըպ՝ Հռոմալըլարա ասի օլտու . պեօյլէճէ
էթտի տախի օնուն ատաշը Լճմ շահը : Պու
իշի տուլտուգտա Տրայիանոս կայսր, ապէր կեօն
տէրտի Լնատօլույա վէ օ ասքէր Գայսէրի շէհ
րինէ եէթիշտիքտէ՝ գարշը չըգտը օնլարա Տի
րան . վէ օնլարլա ճէնք էտիպ՝ պաշա չըգամա
տը վէ Հռոմալըլար իւթիւն օլուպ՝ գօվալատը
լար օնու Բասէն սէմթինէտէք : Եթիշտիլէր
օրայա Լըտաւազդ վէ Օլարէհ վէ օնլարլա
ճէնք էտիպ չօգ սըգըլտըլար :

Լամիտլէրի քէսիլտիքտէ , նաչար գալըպ դայ
րէթէ կէլտիլէր շահգատէլէր , վէ ճան հագգը
նա չալըշըպ՝ ճէնկէ կիրիշտիլէր : Ս է պունլար
պեօյլէճէ օղըաշ էթմէտէ իքէն՝ եէթիշտի օն
լարն իւմիտի Սմբատ, վէ երլտըրըմ կիպի Հռո
մալըլար իւգէրինէ էնիպ՝ վէ օնլարա գըլըճ չա
լըպ տօղըատը : Ս է պունտան շահգատէլէր եիւ
րէքլէնիպ՝ տիւշտիլէր Հռոմալըլարն արտըն
ճա : Լ աքին Սմբատ իլէրի կէչիպ՝ գօվալատը
օնլարը Գայսէրի շէհրինէտէք : () պիր Հայ
ապէրի տէ էօթէյէ պէրիյէ տիւշիւպ՝ պէրպատ
էթտիլէր օ սէմթլէրի : Պունլարա պագարապ
Սըսըր վէ Պաղէստին հալլը՝ օնլար տախի
ասի օլտուլար Հռոմալըլարա :

118 } Պեօյլէ օլտուգտա՝ չըգտը կէլտի Տրայիա
նոս կայսր չօգ աղըր ասքէրիլէ . վէ էվլէլ Սըսըր
վէ Պաղէստին , վէ Սիջագէտ հալլընը էլի ալ
թընա ալըպ Հայաստանա եիւրիւմէք իսթէտի :
Գօրգտու Լըտաշէս օնունլա ճէնք էթմէկէ ,
վէ օնա գարշը վարտը ազիւմ փէշքէշլէր վէ վէր
կիլէրիլէ . օղուլլարնըն էթտիքլէրինի պիր թագ

րիպ իլէ էօրթիւպ՝ պարըշտը ծնունլա վէ տօնթ-
լուգ շարդը դօտու : Եիւրիւտիւ Տրայիանոս Լ,
ճէմիսթանա տախի վէ իսթէտիկինի էտիպ՝
տեօնտիւ . վէ աղչէ քէսիպ եաղտըրտը իւս-
թիւնէ «Փառթիքուս էթ առմէնիքուս» . եանի
Պարթևեան վէ Լըամեան :

¹¹⁶ | Ս է չիւնքի Տրայիանոս կէրի տեօնտիւք-
տէ՝ Սաթան քրմապետ շիքեայէթ էթ միշիտի
օնա իքի գարտաշընտան՝ եանի Լըտաւաղգտան
վէ Տիրանտան , պունլար տախի ալ էթ մէ արա-
սընտա՝ օնու տէքէ կէթիւրիպ՝ էօլտիւլէր վէ
կեօթիւրիւպ Ռազնեաց աւան տէտիքլէրի շէ-
հիրէ կեօմտիւլէր :

Պիր գաչ երլտան սօնղրա կիթ տի Լըտաշէս
Վիւրտիսթան սէմթինէ վէ օրատա խասթա-
լանտը . օնուն իչին Սարանգ էյալէթինէ տեօ-
նիւպ գօնտու Ռահուրակերտ գասապասընա վէ
օրատա էյլէնիպ գալտը . վէ չարէ պուլամայըպ՝
էօլտիւ : Պունուն էօլմէսի չօգ աղըր վէ սըղը
օլտու առքէրինէ վէ խըսըմլարնա , տօնթլարը-
նա վէ միլլէթինէ . օնուն իչին չօգ պեցիւք ա-
լայիլէ կեօթիւրտիւլէր օնու կեօմմէկէ : Եւա-
պուլթու ալթունտան , ալթընտաքի թախթը վէ
տեօշէկի տիպատան , ռուպալարըր թէլլի վէ սըր-
մալը , միւքէլլէ ֆ թաճպաշընտա վէ ալթըն սիւա-
հը էօկիւնտէն : Իքի դարաֆընտան շահլատէ-
լէր վէ ապրապալար . էօկիւնտէն պեօլլէք պեօ-
լլէք առքէր , օրթա եէրտէն նախարարլարըն սիւ-
րիւսի ճիւմլէսի սիւահը , ճէնկէ հալըրլանմըշ
առքէր կիպի : Եօկիւնտէն փիրինճպօռու չալան-
լար , վէ արտընտան հանէնտէլէր վէ չալըճը-

լար վէ գարալար կիյովիշ աղլայըճը գարըլար : վէ
էն սօնղունտա ալէսսէվիյէ հալգ սըրամարտը :
Սէ կէօմիւլտիւկի սաաթտա տօսթլարընտան
չօղու մէզարընէ հգրաֆընտա քէնտի քէնտիւլէ .
ըինի իսթէքլէ էօլտիւրտիւլէր էօլէնին աշգընա
վէ օնուն մուհապպէթինէ . զէրէ հէփիսինէ
տէ զիյատէսի իլէ սէվիւլիւլի իտի վէ չօղունա
տախի գափըլաճագ գաաար րաղպէթլի , ղայ-
էթ իլէ չօգ էյի իշէր էթտիկի իշին : Սալգա-
նաթը սիւրտիւ 41 սէնէ . էօլտիւքտէն սօնղըա
չօք թիւքիւլէր վէ տէյիշէր տիւզիւս օնուն իւ-
զէրինէ , չաղըրըրլար իտի թա Սալսէս Սորե-
նայինին վէ Գրիգոր Սագրիստրոսուն կիւնէ-
րինէտէք , նիճէքի էթտիլէր Սմբատ Ռազ-
րատունի իշին տախիքի Ղըտաշէստէն էվլէլ-
ճէ էօլմիշ իտի :

13 . Իբնճի Ղըտաաղղէն Վագիթի Սաղարշա
Վարընճա :

Բ • 30 •

¹²⁹ } Ղըտաաղղէ իբնճի՝ իբնճի Ղըտաշէ-
սին օղու՝ պապաոր եւրինէ թախթա կէջիպ վէ
փատիշահ օղու՝ սիւրտիւ գարտաշարընը Ղըա-
րատ սէմլէինտէն՝ Ղըիւլլտ վէ Ղըքերանի տէ-
տիքլէրի էյալէթլէրէ . նիճէքի էթտի էվ-
վէքի Ղըտաաղղէ : Սէ չիւնքի էվլատը էօղ
իտի՝ հանընտա ալը գօտու Տիրան աալը գար-
տաշընը , քի քէնտի եւրինէ կէջիպ փատի-
շահ օլուն : Պու Ղըտաաղղէ քիւջիւքիւ կիւն .

տէն էօլլենճէյէտէք ֆէնա կէշինտի քի քէնտի պէօյիւքիւկինէ տիւշմէզ իտի : Պօլ պիր կիւն ալա կիթմէք իսթէտի՝ քի եապան տօմուզու վէ տաղ էշէկի ալլասըն Սասիս տաղըն էգրաֆըն տա . Բըտա տէտիքլէրի չայա եէթ իշտիքտէ կէշ տի Բըտաշատ քէօփրիւսինտէն . ծրատա ագլը զայ օլուպ չըտըրտը վէ աթըիլէ էօթէ պէրի կէշինիպ տիւշտիւ պիր տէրին գույու կիպի տէրէյէ վէ իզի զայիպ օլտու կիթ տի . սալդանաթը սիւր տիւ 2 սէնէ :

Եօլտիւքտէն սօնդրա աճուզէլէր աղզընտա մասալ տէնիր իտի քի Բըտաւազդ պիր մաղաբա իշինտէ տէմիր զինճիրէ պաղլը տուրույօր . վէ եանընտա իքի քէլալ վար , վէ ծըլար տայիմ՝ օ զէնճիրի կէմիրիլէր քի Բըտաւազդ ծնտան չէօզիւլիւպ՝ սըշարը չըպա , վէ տիւնեայը պօզուպ խարապ էյլէյէ . վէ պուճու տախի տէրլէրիտի քի տէմիրճիլէրին չէքիճ վուրմա սէսին տէն ծնուն զէնճիրի փէքիշիր . պու սէպէպտէն էվիլէլ զամանտա , Սովսէս խօրէնացինին վազթինտէ տախի տէմիրճիլէրտէն պաղի պեօն քիմ սէլէր՝ պաղար կիւնլէրի իւշ տեօրթ քէրրէ չէքիճ վուրուրլար իտի էօրսէ , օլմայա քի էօյլէ իշտիզ կիւնլէրտէ կէվշէսին Բըտաւազդըն զէնճիրի :

131 } Տիրան էվվէլքի՝ իքինճի Բըտաւազդըն գարտաշը՝ օնապէտիտ օլուպ էօլտիւքտէ՝ ծնուն եէրինէ կէշիպ փատիշաճ օլտու վէ պիւթիւն էօմիրենտէ զամսըզ վէ ըաճաթ օթուրուպ , ալա կիթմէ կէ վէ սէֆայա մայիլ օլտու : Պուճուն իքի աթը վար իտի՝ օ գատար խաֆիֆ վէ չափ-

զըն քի հաժատա ուշան գուշարտան սայրլը-
լար խտի : Պիր կիւն Ռգնունիւէրին պեօյիւկի՝
ատը Ղատաքէ՝ Տիրանըն զամըզ մէջըպինի
օնա տուլուրմաղ իչին՝ եալվարտը՝ քի օ աթլա-
րըն պիրիտինէ պինէ . իզին ալըպ պինտիքտէ՝
տէտի . “¹³⁰] Կէր պեօյլէ աթլարա կէզէյիտիմ՝
փատիշահտան զիյատէ շեօհրէթլի Էօկիւնիւր
իտիմ ” :

¹³⁰ } Պու Տիրանըն կիւնիւնտէ Ղնտոնինուս
Պիոս կայսր օլտուգտա Հռօմատա՝ էլլի կեօն-
տէրտի օնա Տիրան, վիլայէթին խարաճվէրկիսի
իլէ . վէ եէնիլէտի օնունլա պարըզդ ահտնամէ-
սինի . օ տախի գալլի տօսթլուղունու կեօսթ էր-
մէկ իչին կեօնտէրտի օնա պիր կիւզէլ թաճ՝ վէ
էրճիւվանի գըրմըզլար . վէ եէնի աղչէ սիքքէ-
լէտի քէնտի ատընա . պիր եիւզիւնտէ կայսր՝
էլլի Տիրանըն օմուղունտա՝ սանքի փատիշահ Էս-
պապը Էրճիւվանիլէր կիյտիրիյօր օնա վէ օպիր
եիւզիւնաէ եազը՝ պու սեօզլէրիլէ . “ Ուէ ”
Լըմէնիի գալթուս ” . Եանի Հայլարա փատիշահ
վէրիլմիշ :

¹³¹ } Պիր գաչ երլտան սօնղրա՝ կիթտի Տիրան
Լյկէղէայ էյալէթինէ՝ րահաթլը պիր եէրէ, վէ
Լըարատ սէմթինէ կեօզէտիճի գօտու Լըրախ-
նափու տէտիքլէրի նախարարը քի քէնտիսինէ
իքինճի էթմիշիտի : () սէմթլէրտէ սարայ
եափտը Տիրան՝ Ղըրմէս տէտիքլէրի գասապա-
տա վէ օրասընը թախթ էյլէտի : Պիր կիւն տաղ
էթէքլէրինտէն կէջիպ սէյիրէ կիտէր իքէն ,
գար երղընը , քի գապա թիւրքճէ չըղ տէրլէր ,
տաղ կիպի Էօգարտան տէվրիլիպ ալթընա ալտը

ծնու վէ էգտի. սաղաւնաթընը սիւրտիւ 22 սէնէ:

132 } Տիգրան իւչիւնճի՝ Տիրանըն գարտաշը՝
վէ Լըտաշէսին քիւչիւք օղլու՝ Պերոզ շահըն
էլլիլէ Հայլարա փատիշահ օլտու : Սէ հաչան
էօլտիւ Լըտանինու Պիտ կայսր՝ պու՝ Պերոզ
շահ՝ Տիգրանլա պիր օլուպ՝ եիւրիւտիւ Հոսմա
լըլար իւզէրինէ : Պունու իշիթ տիքտէ Սապա
դովկիա փաշասը Սէրիանուս՝ օ քի Հոսմալըլար
դարաֆընտան ծրատա օթուլուր իտի, չօք գօր
դուսունտան փութլարա տիւ շիւպ սօրտու ծնա
րա Լըքսանդր հիւպէտին աղզը իլէ . վէ ճէվապ
ալտը՝ քի եէնէճէքսին Լըքմէրի վէ Հայլարը :
Պու ճէվապա կիւվէնիպ, Սէրիանուս թէղէ
եիւրիւտիւ Հայաստանա չօք ապէրիլէ : ()նա
գարշը չըգտը Խոսրով սէրապէր Հայ վէ Լըքմ
ապէրիլէ, վէ գրըճտան կէչիւտի ծնուն աւ
քէրինի, վէ ծնա տախի օգ աթըպ էօլտիւրտիւ .
Պունու իշիթ տիքտէ Լըքսանդր հիւպէտ՝ սիւ
տի փութխանէ քիթապլարընտան էվվէքի քէ
լամը, վէ ծնուն եէրինէ եազտը պեօլէ պիր
սեօզ . “ Լիթմէ Հայաստանա՝ տիւշէրսին . օգ
տէյէր սանա էօլիւրսին :

162 } Պու հապէր եէթիշտիքտէ Լըրեղիտ
կայսերէ քի Լըտանինուսուն եէրինէ կէչմիշ իտի,
եօլասը Հայլար վէ Լըքմէր իւզէրինէ քէնտի
թաճտաշընը՝ ատը Սէրոս Պուկիտ : Պու տա
հա եէթիշմէտէն Տիգրան Հայ փատիշահը ի
լէրի եիւրիւմիշ իտի՝ քի զապդընա ալսըն Լըտ
տօլու վիւրայէթինի . վէ լաքին պիր գըզա ալտա
նըպ՝ ծնուն էլլիլէ դութուլտու վէ հապսա գօն
տու :

() սէմթէրէ կէտիքտէ Վ երոս՝ Տիգրանը
 օ հալտա կէօրիւ պ շաշտը . վէ ռահմ էտիպ՝ ա
 ճըտը օնա՝ վէ աղատ էթտի օնու . վէ օնուն
 հիւսիննիւ դարդընը պէյէնիպ՝ հօշանտը օն
 տան , վէ մուհապպէթիլէ պաղլանտը , վէ օնա
 թաճ կիյաիրիպ թէքրար փատիշահ տիքտի
 հայարա՝ հռօմսլըլարն հիւքմի ալթընտա .
 վէ պիր գըզ օղլան գըզ տախի օնա վէրտի՝ ատը
 Սոփի վէ սալըվէրտի օնու քէնտի սերասքերի
 իլէ Ղրտաշատ շէհրինէ : Վ է պու իշ ունու
 տուլմայրպ անղըլըն տէյի՝ աղչէ սիքքէլէտի
 Ղնտոնինոսուն դարգընա , Նիճէքի եօգարտա
 զիքը օլունտու :

¹⁶⁸ } Տիգրան հայաստանա կէտիքտէ՝ պիր
 փութիւանէ եափտը քէնտի գարտաշը Սաթա
 նըն մէզարը եանընտա , վէ չէվըէսինտէ միւսա
 Ֆիր խանէ , գուրթուլմասընա շիւքրանէ իշին :
 Պու Տիգրանա տէօրթ էվլատ օլտու՝ Սոփի
 սուլդանտան . օնլարը պէյլէր եախօտ նախա
 րարլար սըրասընա կէչիրտի Տիգրան՝ քի Սոփ
 սեանք տէնիլտիլէր . վէ տահա ղայրը նախարար
 լըգ տախի տիւլիւպ՝ պիր էզ վագիթտէն սօնը
 րա էօլտիւ . սալդանաթընը պիւթիւնիճէ սիւր
 տիւ 42 սէնէ :

¹⁹³ } Վ աղարշ՝ իւշիւնճի Տիգրանըն օղլու՝ Սեմ
 փար ատը իլք գարընտան տօղմիշ , օնուն եէ
 րինէ կէչիպ փատիշահ օլտու Ղրտաշատ շէհ
 րինտէ : Պաւնուն անասը Սեմփար՝ գըշաղա
 կիտէր իքէն՝ պիր եէրէ եէթիլիպ՝ քի օնտա
 Սուրց չայ Լըրասիւ չայընա գարըլըր՝ Բասէն
 սէմթիւտէ , օրաճըգտա տօղուրտու չօճուղու .

պու սէպէպտէն, Ս աղարշ փատիշաճ օլտուգտա՝
 օ սօղտուղու եէրի պիր շէհիր եափտը վէքէն-
 տի իսմինէ օնա Ս աղարշաւան ատ գօտու :

197} Պուստան սօնղրա մէթին հիսար չէվիրտի
 Ս արդգէս շէհրինէ Վասաղ չայըն քէնարընտա
 վէ օնա տախի Ս աղարշապատ տէտի վէ օրա-
 սընը թախթ էյլէտի : Պու Ս աղարշ պիր եէնի
 զիյնէթլի պայրամ իճատ էթտի նաւասարդ այ-
 ըն պիրինտէ Րապուան շէհրինտէ Րամազդ
 տէտիքլէրի փութա թազիմ օլարագ քի փութ-
 լար պապասը տէնիր իտի . պու պայրամըն եէ-
 րինէ սօնղրա գօլտու սուրք Յովհաննէս կարա-
 պետին վէ Րամազինէս հայրապետին եօր-
 թուսու : Նափտը Ս աղարշ զայրը եէրլէր տա-
 խի Րագրեանդ սէմթինտէ, վէ պու սէպէպտէն
 օ էյալէթ Ս աղարշակերտ տէնտի քի շիմտի
 թիւրքճէ Րաշիկերտ տէնիր :

215} Պունուն կիւնիւնտէ՝ Սազիրք վէ Րասիւք
 տէտիքլէրի միլէթլէր Սարմատացի սօյունտան՝
 տէմիր գափուտան կէչիպ՝ եիւրիւտիւլէր Նայ-
 աստանա : Պունլարա գարշը չըգըպ Ս աղարշ
 աղըր վէ քէսքին ապքերիլէ, օնլարը զըրտը
 պէրպատ էթտի . վէ գալանլարը գալըրտը կիւնէ
 օ կէշտիքլէրի գափուտան . վէ տահա գօվալայ-
 ըմ տէրիքէն՝ օնլարըն քէմանքէշլէրինտէն վու-
 րուլուպ էօլտիւ . սալդանաթընը սիւրտիւ 20
 սէնէ : Ս է սօնղրա առքէրի էօճ ալմաղ իչին՝
 զիատէսիլիլ օնլարը գօվալայըպ՝ եասիլէ կերի
 տէօնտիլ :

14. Լ՛վկէլէի Խոսրովն Վազի :

Բ . 31 — 32 .

214 } Խոսրով էվկէլէի՝ Սողարչըն օլլու՝ պա-
պասը եերինէ կէջիպ փատիշահ օլտու , վէ Փիւ-
հալ Հայ ասքերինի ճէմ՝ էտիպ՝ հէմէն պիրտէն
եիւրիւտիւ պեօյիւք տաղը աշարագ՝ Խազիրք
վէ Ռասիւք տէտիքլէրի միլէթլէր իւզերինէ՝ քի
էօճ ալսըն ծնարտան պապասը գանը իջին . վէ
ծնլարա զօրլու ճէնք էտիպ՝ ղայէթ իլէ գըրտը
ծնլարը , վէ օ էավուզ միլէթլէրի սըգըշտըրըպ
հիւքմի ալթընա ալտը . ծնլարըն պեօյիւքլէրին-
տէն եիւզտէն պիրիանի ըհհին ալտը , վէ օ
սէմթլէրտէ քէնտի հիւքիումէթինէ նիշանէ օւ-
մագ իջին՝ դաշ տիքիպ ուում էաղըսի իլէ , տեօն-
տիւ կէլաի երինէ :

Լ՛վ վուրտու սօնղըա շէհրլէր վէ քեօյլէր
եաւիմաղա վէ եէնիլէմէկէ , սարայլար վէ իւան-
լար պինա էթմէկէ , երլարճա չալըշարագ : Սէ
ջիւքի օ վագիթտէ քրիսթիանլար վաճիտի
Հայլարտա , ծնլարըն չօղունու պու իշլէրտէ հըլ-
մէթէ գօտու Ֆիրավուն փատիշահըն էթտիկի
կիպի , վէ ծնլարըն չօղունու տախի մարտիրոս
էթտի :

217 } () կիւնլէրտէ Րնտոնինոս Վարակալա
կայսը Սիջագետ սէմթինէ կէլիպ՝ կէչտի ծն-
տան Հայաստանա : () նուն կէլմէսինի տույ-
տուգտա Խոսրով՝ ծնու գարշըլատը տօսթանէ
վէ պիր գաջ կին տուրտու եանընտա . կէրի

տեօնմէք իսթէտիքտէ՝ ալը գօտուօնու կայսր քէնտի եանընտա, զէրէնիյէթ էթմիշիտի Հայաստանը զապղընա ալմաղա : Պու իշ Հայլար իշինտէ թէվաթիւր պուլտուգտա՝ հէփիսիտէ Ճիւմհուր իլէ սէֆէրէ գալգտըլար օնուն իւզէրինէ : Հապէրինի ալտըգտա կայսր՝ չօգ գօրգտու վէ գօրգուսունտան սալը վէրտի Խոսրովու իզզէթ վէ իքրամ իլէ . լաքին տեօնիւպ Իշնիմիտէ կիթտիքտէ՝ պէօյիք թէտարիք իլէ չօգ ասքէր կեօնտէրտի Հայլար իւզէրինէ մըգտարլաբընը պիլտիրմէկ իշին : () Ելարա գարշը չըգտը Խոսրովուն ապքէրի , վէ օնլարը ինսաֆիւրզ գըրըպ վէ գալանլարը գօվալայըպ՝ գաչըրտըլար : Պունտան սօնղրա կիթտի Լնտոնինոս կայսր Լըտաւան շահըն իւզէրինէ վէ էօլտի :

228] Պու պէօյէ օլտուգտա՝ շահըն քիպրի չօղալտը օ գատար քի թէմամ տիւնեայը զապղ էթմէք իսթէտի . վէ լաքին իշ թէրսինէ վարտըգտա՝ էլինտէ օլանը տախի զայ էթտի : Օէրէ Լըտաշիր խան՝ Ֆարսի Սասանըն օղու՝ զայրը խանլար իլէ օնա ասի օղուպ վէ պիր էրլ օնունլա Ճէնք էտիպ՝ էօլտիւրտիւ օնու վէ քէնտիսի եէրինէ կէչիպ շահ օլտու : Պիր օլտուլար օնունլա Պահլաւարըն իքի սօյու , Սուրենեանք վէ Լսպահապէտեանք տէտիքէրի . սալթ իւչիւնճի սօյ՝ Լարենեանք տէնիլէն գարշը գօտուլար , ամմա պիր շէյ էտէմէտիլէր : () վապիթտէն գալգտը Լճէմէրին Պարթև սօյունտան կէլէն փատիշահըգ՝ քի սիւրտիւ 472 եախօտ 475 էրլ , վէ օնուն եէրինէ կէլտի Սասանեան տէտիքէրի սօյ 226 սէնէտէ . վէ սիւրտիւ 409

Եախսօս 411 երլ, Թա Հագարացիէրին տէվէ-
թի զուհուրա կէլինճէ :

²⁴⁶ } Ելլարճա չօգ ճէնք էթտի Խոսրով Լը-
տաշիր շահիւն, վէ Լճէմ Թօփրաղընտան սիւ-
րիւս գօվալատը Հինտիսթան էօլքէսինէտէք .
սօնղրա կէրի տեօնիւս՝ կէլտի Լտրպատական
մէմէքէթինէ . ճրատա պիր շէհիր եափտը վէ
ատընը գօտու Դաւէթ . քի՝ պու էօճ տէմէք
տիր . Եանի պու շէհիր Լտրաշիրտէն էօճ ալ-
մաղ իչին եափըլմիշ : Պու շէհիր Թէմամ օլուս
պիթտիքտէ, կիթտի Խոսրով Ուտի սէմթինէ :

²⁵⁵ } Պագտը կեօրտիւ Լտրաշիր՝ քի պիւթիւն
զապգ էտէմէյօր Լճէմէրի Խոսրովուն սաղը-
ղընտա . տիւշիւնտիւ քի պիր ալ իլէ ծնու էօլ-
տիւրէ . պու իշ իչին պէօյիւք շէյլըր վատ էթ-
տի իւանլարընա կէր ծնու պիր զարգիլէ Էօղ
էտէպիլըրէրտէ : Խանլարըն պիրի Սուրենեան
սօյունտան՝ ատը Լնակ՝ պօյնունա ալտը պու ի-
շի . վէ պու սէպէպտէն՝ օղու ուշաղընը տէվ-
շիրիփ՝ պիր տիւզմէ հիլէիլէ գաչտը Հայաս-
տանա : Լտրաղ էյալէթինէ Էէթիշտիքտէ՝ օ
Էէրէ գօնտու քի ճրատա իտի Թադէոս առա-
քեալըն մէզարը . վէ ճրաճրգտա Լնակըն գա-
րըսը Ոգոհէ՝ համիլէ օլտու սուրբ Գրիգոր Լու-
սաւորիլիլէ . նիճէ քի օ Ոգոհէ անասը ծնու
տօղուրտուգտա՝ Եանընտա օլանլարա նաղլ
էթմիշ :

²⁵⁷ } Հաչան Էէթիշտի Լնակ Խոսրովուն տէր-
կեահընա . իքրամ էթտի ծնա Խոսրով, վէ սօնղ-
րա սաքին օլտուգտա Սաղարշապատ շէհրին-
տի, ծնտա տօղուրտու Ոգոհէ սուրբ Գրիգոր

| ուսաւորիչի : | Ծնողրա Լ'նակ խան պիր ալ կիւ-
 նիննտէ արաւըգ պուլուպ' սափա եէրտէ Խոս-
 րովիլէ սեօյլէշիրիքէն՝ օնու օրաճրգտա էօլտիւր-
 տիւ . վէ տահա Խոսրով ճանընը վէրմէտէն՝ օ
 օնտան գաչարիքէն՝ Հայ ասքէրի տէօրթ գա-
 րաֆընը գուշատըպ , վէ օ տախի քեօփրիւտէն
 Լ'րասիս սուլունա տիւշիւպ' պօղուլտու : (Յուն
 սօյսօփունու Խոսրովուն էմիրի իլէ Հայլար գըր-
 տըգտա , սալթ սուրբ Գրիգոր Լ ուսաւորիչին
 սիւտանասը՝ ատը Սօֆիա վէ օնուն գարտաշը
 Լ'ւթալիոս , քի օնլար Վրիստթիան իտիլէր՝
 Գայսէրի շէհրինտէն կէլմէ , չօճուղու ալըպ կեօ
 թիւրտիւլէր Գայսէրի շէհրինէ . վէ օնու մկըր-
 տէլ էտիպ' ատընը Գրիգոր Կօտուլար , նիճէ քի
 մէլայիքէտէն իշիթմիշ իտի սիւտանասը : Պիր
 վագիթտէն սօնղրա էվլէնտիրտի օնու սիւտա-
 նասը վէ ալտը օնա Դաւիթ ատլը քրիսթիան
 քիմնէնին գըզընը՝ ատը Ս'արիամ քի օնտան
 տօղտու իքի էվլատ , Ս ըթանէս վէ Լ'րիստա-
 կէս . Լ'րիստակէ թէրքի տիւնէա էտիպ' մու-
 նասթըրա կիրտի . վէ լաքին Ս ըթանէս էվլէ-
 նիպ իքի էվլատը օլտու՝ Գրիգորիւ վէ Յուսիկ-
 պազ Հայ թարիխինտէ . ք . 31 :

³⁶⁰ | Լ'րտաշիր իշիթտիքտէ Խոսրովուն էօլ-
 մէսինի , աղըր ասքէրիլէ եիւրիւտիւ Հայաս-
 տանա վէ զապգ էթտի օնու . վէ Խոսրովուն
 էվլատլարընը գըրտըգտա՝ նախարարլարըն պի-
 րի՝ ատը Լ'րտաւազգ Ս'անգակունի՝ օնուն պիր
 օղլունու Տրգատ ատլը՝ գաչըրտը Գայսէրի շէհ-
 րինէ . վէ օրատա օնու սագլայըպ' կեօթիւր-
 տիւ սօնղրա Հ'օմէյա . օ տախի օնտա գալըպ

տէվէթ Տրդմէթինտէ օլտու քիպար սրբասըն
տա , ի կիանէ ատը պեօյիւք պէյին էլի ալթըն
տա : Վէզալիք պիր զայրը նախարար Լմատու
նի՛ ատը՝ () տա՛ խոսրովուն պիր գըզընը ա
տը խոսրովիդուխտ՝ գաջըրտը Վէմախ գալէսի
նէ վէ օրատա կիզլիճէ պէսլէտի օնու :

() արալըգտա Տաճատ ատը պիրիսի տէ՛
Լրտաւազդըն գըզգարտաշընը չալըպ կէօթիւր
տիւ Պալսէրի սէմթինէ վէ օնու ալըպնիքէահ
լանտը : Լրտաշիր Հայաստանը ալորգտա՛ եէ
նիտէն նիգամա գօյուպ՝ հիւքմի ալթընտա սագ
լատը էօլլունճէյէտէք :

Տրդատ Հռօմատա պեօյիւտիւքտէ՛ չօգ պեօ
իւք իշլէր էտիպ՝ օ գատար գուլվէթէ տայիր
հիւնէրլէր կէօսթէրտի քի հէրքիւլէսի աշտը :
Պունու տուլտուգտա Պրիգոր Լ ուսաւորիչ ,
չըգտը կիթտի Հռօմայա վէ օնա եանաշտը՝ քիմ
օլտուղունու պիլտիրմէյէրէք :

²⁸⁸ } () վադիթլէրտէ Ղիոկղէտիանոս կայսր
վէ հռէ՛ Պուլթք տէտիքլէրի միլլէթին փա
տիշահ՛ ճէնք էթտիքլէրինտէ՛ Տրդատ Հըու
չէրլէ կիւլէշիպ օնու դուլթտու . օնուն իչին
Ղիոկղէտիանոս կայսր Տրդատը պեօյիւք մէր
թէպէյէ չըգարմադ իսթէտի . վէ հաչան պիւ
տի քի օ խոսրով փատիշահըն օղլու իմիշ՝ փա
տիշահ տիքտի օնու Հայլարա . պա՛դ Հայ թա
րիխինտէ . ք . 32 :

15. Տրդատ քաղաքացին լազնի վէ հայաբուն Կեն-
կելէսի առբ Գրեգոր Լուսաւորիչին ելեկէ .
Լուսաւորիչին վէ Սրբանէսին հայրապետ օլաւար :

Բ . 33 — 41 :

206 } Տրդատ՝ Եվկելքի Խոսրովուն օղուն՝ հայ-
լարա փառիշահ օլուպ Գիողեփիանոս կայսե-
րին իւշիւնձի սէնէսինտէ՝ հռոմատան չըգալ
կէլտի հայաստանա հռոմա ասքերիիլէ . սուրբ
Գրիգոր Լուսաւորիչ տէ պիլէսինձէ՝ ծնուն հըղ-
մէթինտէ օլաւադ պիր աօսթ կիպի : Գայսերի
շէհրինէ եէթիշտիքտէ ծնու իղղէթ վէ իբրամ
իլէ գարշըլատըլար հայ նախարարլարը . վէ
թէքրարէն ծնու փառիշահ տիքաիլէր հայլար
իւզէրինէ . ծնուն թաճընր ասէթ իւզրէ կիյ-
տիրտի Սմբատ Բագրատունի՝ Բիւրատեան
Սմբատըն սցունտան : Պեօլէ օլտուգտա կէլտի
Տրդատ ծնալալ Բնի գալէսինի, եանի Վհմա-
խա, վէ օրատա գըզգարտաշընը պուլուպ () տա
նախարարըն հըֆըլ ալթընտա, զիյատէսի իլէ
սէվինտի . վէ () տայա իբրամ էտիպ՝ վէզլիլ էթ-
տի ծնու, հայճա հաղարապետ, քի հաքիմ օլտուն
հայաստան վիլայէթինէ . քէզալթ Լըտաւազդ
Սանդակունի տէտիքլէրինի՝ սէրասքէր էթտի-
զէրէ օ սէպէպ օլտու . քէնտի գուլթուլմասընա .
վէ չիւնքի Տաճատ տախի գուլթարմիշիաի Լը-
տաւազդըն գըզգարտաշընը՝ Լըոց տէտիքլէրի
էյալէթէ պէյ էթտի ծնու :

Այլտի սօնղըրա Տրդատ Լիկեղեաց Էյալէթի-
նէքի օրատա իտի Լիւահիտ փութուէն փութիա-
նէսի . վէ օնա շիւքրանէ օլարագ՝ գուրպանլար
քէստի . վէ օնա թէքրար պիւր փէշքէշ չէքմէք
միւրատ էտիպ՝ իսթէտի քի Վրիգոր Լուսաւո-
րիչ սուէնա փէշքէշի : () տախի պու շէյի գապուէ
էթմէտիքտէ՝ Էղիյէթ էթտի օնա Տրդատ օնիքի
տիւրլիւ իսքէնճէլէր իլէ : Են սօնղըրնտա հա-
լան աույտու քի պու Վրիգոր օ Լիւահիւն օղլու
տուր քի քէնտի պապասընը Էօտիւրմիշ, Էօլ-
լատը օնու Լարտաշատ գալէսինէ վէ պըրագտըր
տը Խոր Վերապ տէտիքլէրի տէրին գույոյա . օն-
տա գալտը սուրք Վրիգոր թէմամ 14 սէնէ, վէ
պիւրէյի գարը ալլահըն էմրիլիլ օնու պէսլէրիտի

287 } Տէվշիրտի սօնղըրա Տրդատ Հայլարտան
պիւր էզ ապէր , վէ օնլարը տախի Հոսմա աս-
քէրիլիլ պիւր էտիպ՝ Էիւրիւտիւ օնլարլա Հայ-
աստանտա օլան շէհիրլէր իւզէրինէ քի օրայա
հիւքմ էտէրլէր իտի Լճէմլէր , վէ զապդ էթտի
օնլարը . վէ թէմամ Հայաստանը Էլի ալթընա
ալտը՝ տահա իլէրի Տիսքոնա վարընճաքի Վի-
նուէնին գարշըսընտա տըր . սալթ Լորպատահան
գալտը տըշարտա Լճէմ էլլիտէ , վէ Սիջագէտ
վիլայէթի Հոսմալլարըն հիւքմի ալթընտա :

Հէր իշի տիւզտիւքտէն սօնղըրա ալտը Տրդատ
Լան փատիշահընըն գըզընը՝ ատը Լշէսէն , վէ
օնու Էվլէլ Լըշահուէնի Էաղտըրըզ վէ թագու-
հի էթտիլիպ՝ նիքէահ էթտի քէնտիսինէ քի
օնտան տօղտու քիւլիւք Լոսրուլ . պագ Հայ
թարիխինտէ . ք . 33 :

() Կիւնլէրտէ Էէթիշտիլէր Հայաստանա

Հռոմա սեմթինտէն Հռիփսիմեան տէտիբէրի կուսանք, վէ Տրդատըն էմիի իլէ տին ուղուրունա գան տեօթիւլէր. ընկարըն սայըսը օլտու 37. պակ. Հայ թարիխնտէ. ք. 34 :

301 } Պու իշէր պեօլէ օլտուգտա, Մլաճըն զազէպինէ օղըայըպ Տրդատ, նախարարըն տախի տէլի տիւանէ օլտուլար. օ զաման Տըրդատըն գըզգարտաշը Խոսրովիդուխսա՝ մէլայի. քէնին տուլուրմասընտան՝ հապէր վէրտի Հայլարա քի սուրբ Գրիգորու չըգարսընլար խոր վիրապտան : () տախի գուլուտան չըգըպ կէլտի վէ շիֆա վէրտի հէփիսինէ վէ Մլաճըն էմիինի վազ էտիպ այտընլըզ էթտի ընկարա : Սօնըրա Գայսէրի շէճընէ կիտիպ՝ օրատա սուրբ Պ Լոնդրիտտան արքէպիսկոպոս օլտու սէնէ 302. վէ Հայաստանա տեօնկալ մկրտէլ էթտի Տրդատը վէ ատընը Յուլիանէս գօտու. վէ զայրըլարընը տախի քէզալիք մկրտէլ էտիպ՝ ճիւմէսինի քրիսթիան էթտի. ձեռնադրէլ էթտի տեօրդէիւզ գատար եպիսկոպոս վէ հիսապսըզ քահանալար. չօդ քիլիսէլէր էափտը վէ մանասթըրլար, վէ պիքիւր գըզլար իշին տուրագլար վէ միւսաֆիւր խանէլէր վէ մէտրէսէլէր. տիւզտիւ չօգ եօրթուլար վէ տօնաթտը Հայաստանը էյի շէյլէր իլէ վէ քէնտիսիտէ տէնիլտի Լուսաւորիլ՝ էանի այտընլըզ էտիճի :

318 } Սօնըրա քէնտի եէրինէ արքէպիսկոպոս էթտի Մրիստակէս ատըր քիշիւկ օղլունու, վէ կեահիճէ չըգըպ էապան սէմթլէրէ վէ իսսիդ եէրլէրէ էալընըզ օլարուգ՝ սալթ ուուհանի շէյլէրէ եէլթէնիւր իտի. վէ կլինէ կէրի տեօնկալ ճէմասթընը զայըրմագ իւզրէ իտի :

Պու սուրբ Վրիգոր I ռսաւորիչ վէ ազիզ Տրդատ փատիշահ՝ իշխեթիքլերինտէ քի Վոստանդիանոս կայսր քրիսթիան օլմիշ՝ իքիսի տէ կիթտիէր Հռոմայա վէ օրատա մուհապէթ ահմամէսի եազըպ՝ դօտուլար արաւարընա . սուրբ Սեղբեստրոս ձեռնադրել էթտի սուրբ Վրիգորու հայլարա Բաղրիգ . վէ իղին վէրտի քի քէնտի եպիսկոպոսլարընտան ձեռնադրութիւն ալըն Հայ Բաղրիկի :

319} Տեօնտիքլերինտէ Հռոմատան Տրդատ վէ սուրբ Վրիգոր , հապէր ալտը Տրդատ՝ քի փօյրազ սէմթինտէ օլան միլէթէր կէլիշէր Լղուան դարաֆլարընա . պունու իշխեթիքտէ՝ առքէր տէվշիրիպ սալտը օրայա . վէ ափանսըզ ծնլարըն իւզէրինէ տիւշիւպ չալտը գըլըճը . Ճէնք իքի դարաֆտան տախի գըզըշտըգտա՝ Լրտաւազդ սէրապէր եարալանըպ էօլտիւ : Պունու կեօրտիքտէ Տրդատ՝ եիւրէկի գըրըլտը վէ կեօլէրի գարարտը . ամմա՝ ղայրէթ կիւնի պուտուր տէյէրէք Ճէնկինի իլէրի սիւրիւպ՝ գօվալտը տիւշմանլարը վէ ծնլարը գաջըրըպ՝ տեօնտիւ եէրինէ :

Սօնդրա իսթէտի Տրդատ եիւրիւմէք Լ՝Ճէմշահը Ը ապուհ իւզէրինէ . վէ չիւնքի էօլմիշ իտի Լրտաւազդ սէրապէր՝ ծնուն եէրինէ տեօրթ սէրապէր գօտու . վէ Լ՝Ճէմէր իլէ Ճէնք էտիպ՝ սօնդունտա պարըշտը Ը ապուհլա . պա.գ Հայ Թարիխինտէ . ք . 35 — 39 :

323} () վազիթլէրտէ Նիկիա սուրբ սինոդոսու գուրուլտուգտա՝ Վոստանդիանոս կայսր հապէր կեօնտէրտի Տրդատայ քի սուրբ Վրի-

դոր | ուսաւորիչի ալըպ՝ կէլէ՝ օ սինոդոսա : Ըմ
մա չնչքի օնլար կիտէմէղ իտիլէր՝ եօլլատըլար
սուրբ Ըրիստակէսի . օ տախի սինոդոսա եէ-
թիշիպ վէ օ սինոդոստա պուլունուպ՝ սինոդոս
պիթտիքաէ՝ օ սինոդոսուն քէլամլարընը ալըպ՝
կէլտի Հայաստանա . սուրբ Գրիգոր տախի օ-
նու գապուլ էտիպ՝ իմզալատը պու սեօյիլէ .
“Իսկ Ռէ քառասորէսցոս և այլն” պագ Հայ
թարիխինտէ . ք . 40 :

551 } Պունտան սօնղըա սուրբ Գրիգոր Հէր շէլէ
տէն էլ չէքիպ կիթտի իւքսէք Հայաստան սէմ
թիննէ, վէ օրատա Սեպուհ տաղընտա այր Սանէայ
տէտիքլէրի մաղարատա սաքին օլուպ եալընըզ
էօմիլենի կէչիրաի մէլայիքէ դարզէ իւզընէ եա-
լսօտ պիր քերօքէ կիպի , թա քի կիտիպ նայիլ
օլտու արզուլէտիկի սէվկիւլիւսինէ վէ ճէննէ .
թին էպէտի շազըզընը պուլուպ , քէնտի ճէ-
մաաթընա շէ ֆաէթ ճի օլմատա տըր : Հայրա-
պետիկի սիւրտիւ 30 սէնէ , օ զամանա կէլին .
ճէ քի անթըզ կեօրիւնմէզ օլտու : Սէ պիլ
վագիթտէն սօնղըա օնուն ազիզ թէնի պուլուն-
տու ԸլաՀըն պէյան էթմէսիլէ պիր սուրբ
Ճգնաւորուն էլիլէ՝ ատը Գառնիկ . վէ գօնուլ
տու Թորդան քեօյիւնէ քի սօնղըա կէթիտի-
լէր Ս աղարշապատա :

552 } Ըրիստակէս , էախօտ Ռըստակէս՝ սուրբ
Գրիգոր | ուսաւորիչին քիւչիւք օղլու՝ հաչան
թէմամ չէքիլպ կիթտի պապատը՝ եէրինէ կէ-
չիպ հայրապետ վէ կաթուղիկոս օլտու օնուն
սիփարիշ էթտիկի իւզընէ : Սէ պապաաղնաան
գանալըպ՝ օնճիլէյին միլէ թի գայրօրօր իմի վէ

ամէլի իլէ, քիլիսէլէր վէ մանասթըրլար եալիտը
վէ հէր տիւզկիւնլիւքլէ միլլէթինի տօնաթաղը :

Պազիլէրինտէ եօլսուզ իշ կեօրտիւքտէ սա-
գընմայրպ նասահաթ հտէր իտի, կեահիճէ տէ
սէրթաէ հօկիւթ վէրիւրիտի : Սէ պազլի պեօյ-
իւքլէրէ տէ տօգունտուպտա՝ ծնլարըն պիւրի
տեօրտիւնճի Հայաստանըն հաքիմի ատը Մը-
քեղայոս՝ սնա տիւշման օլտու . վէ սուրբ Մը-
րիստակէս Նափք էյալլէթինէ կիտէրիքէն՝ օ-
նու եօլտա էօլտիւրտիւ : Պունուն ազիզ թէ-
նինի տախի կեօթիւրտիւլէր Ակեղեաց տէ-
տիքլէրի էյալլէթէ վէ մէզարա կեօմտիւլէր
Թիւլ գասապասընտա . հայրապետլիկի սիւր-
տիւ 7 սէնէ :

339 Ս ըթանէս՝ Մըրիստակէսին պեօյիւք գար-
տաշը՝ ծնուն եէրինէ կէշիպ կաթուղիկոս օլտու
վէ օթուրտու սուրբ Վրիգորուն քիւրախինէ ,
ռուհանի իլմ իլէ տօնանմիշ պիւր գաթ , վէ
Սուհուլլահըն լուգֆի վէ նիմէթի իլէ տօլմիշ :
Պու սուրբ հայրապետ հէր դարաֆտան չա-
լըշտընուրլանտըրմաղա Հայ ճէմաաթընը, Սէ
Մըլանլարա տախի աըքեպիսկոպոս էթտիքէն
տի պեօյիւք օղլունու՝ ատը Վրիգորիս քի մար-
տիրոս էթտիլէր ծնու ծրատա . պազ Հայ թա-
րիսինտէ . ք . 41 :

Տույմագ իսթէտի սուրբ Ս ըթանէս Արու-
սաղէմտէ օլան քիլիսէ թեօրէլէրինի վէ ծնլարըն
դարզընը . պունուն իշին էլլի կեօնտէրտի Արու-
սաղէմ հայրապետէ սուրբ Ս աւարիոսա . վէ
սուրբ խորհուրդլար իւզէրինէ պիւր գաշ շէյ սօր-
տու . օ տախի սինոդոս էտիպ՝ սէքիզ գանուն

340 } Եազար ծնա օ շէյլէր իշին : Ա է չինքի պու.
վազիթ տէ սուրբ Յակոբ Ա ծբնայ չայրապետին
շանը պեօյիւմիշ խի իւմ իլէ վէ ամէլ իլէ՝ ծնա
տախի Եազար սուրբ Ա ըթանէս վէ տիլէտի քի
պաղի շէյլէր Եազա քէնտիսինէ՝ կէրէք տին
խուսուսու իշին վէ կէրէք զայրը մատտէլէր իշին :
()՝ ազիզաէ ծնսէքիզ շէյ իւղէրինէ պիր քիթապ
Եազար վէ կեօնտէրտի ծնա Եիւճէ սեօզլէրիլէ՝
պսգ չայ թարիխինտէ . ք . 41 : Պու սուրբ
Յակոբ սուրբ Վրիգորուն հալասը օղու խի ,
Եանի Լ'նակըն Խոսրովու հի գըզգարտաշընըն օղ
լու : Ա է լաքին չայ պեօյիւքէրի պաշատըլար
կէվշէքլէնմէկէ վէ Ֆէնա Եօլարա կիթմէկէ ,
վէ լայրգ օլմայան իշլէրէ էլ վուրմաղա , պսգիւ
լէրի տախի օտալըգ ալմաղա : Զօգ թէնպիհ է
տէր խի ծնլարա Տրգատ քի կէրի տուրուուն
լար էօյլէ մուրտար իշլէրտէն վէ քրիսթ իանլըգ
տինի իւղէ էյի ամէլլէր կեօսթ էրսինլէր : Պագ
տը կեօրտիւ քի ծնլար տիյնէմէյօրլար վէ կիւն
տէն կիւնէ տահա Ֆէնայա վարըօրլար , պըգ
տը ծնլարտան . վէ տիւնէատան տախի իքրահ
էտիպ՝ պըրագտը տիւնէա փատիշահլըղընը վէ
կեօյ փատիշահլըղընը արգուլէյիպ վէ հէր շէյ
տէն էլինի չէքիպ՝ կիթտի Աեպուհ տաղընաքի
օրատա կէջինտի սուրբ Վրիգոր Դուսաուրիչ . վէ
ծնտա սաքին օղուպ՝ սալթ ճանընը գայըրմաղա
Եէլթէնտի :

341 } Պունու կեօրտիւքաէ չայ նախարարա
րը՝ մշշվէրէթ էտիպ՝ ատամ կեօնտէրտիլէր վէ
Եալվարըպ չաղըրտըլար օնու վէ սեօզ վէրտիլէր
քի տիւզսիւնլէր ամէլլէրինի : Ա քին Տրգատ

խուլարընը պիւրէք, տիյնէմէտի ճնլարըն սեօ-
վինի : ()նլար տախի՝ օ աղիղի զէհրիւլէյիպ ,
վիւճուտինի գալտըրարլար . վէ էօյլէճէ՝ պիր
զիյասը չօգ՝ տինտարլոգ շէֆաֆընը սեօյիւն-
տիւրտիւլէր սէքսէնպէշ եաշընտա իքէն , 56 սէ-
նէ փատիշահլըգ սիւրտիւքտէն սօնղրա . պու-
նուն թէնի տէ կեօմիւլտիւ մէզարա Վէմախ
շէհրինտէ :

Պունտան սօնղրա էօլտիւրմէք իսթէտիւլէր
սուրբ Ս ըթանէսի տէ, ճնուն իչին տեօթ.քիշի
կեօնտէրտիւլէր օլտուղու եէրէ սուրբ Սարապետ
վանքընա : Ս քին ճնլար վարըպ՝ ճնա էլ ուզաթ-
մապ իսթէտիւլէրինտէ պաղլանտըլար Մլահըն
էմրիիլէ , վէ պիր շէյ էտէմէյիպ գալտըգտա՝
կէչտի աղիզ արալարընտան զարարսըզ, կիթտի
Սրդինկեան սէմթինտէ լիփլ գասապասընա վէ
օրատա սաքին օլտու : Վէզալիք Տրդատըն խա-
թունու սուրբ Մշէն սուլգան վէ գըզ գար-
տաշը Սոսրովիգուխտ՝ Վանի շէհրինտէ մէ-
լայիքէ կիպի էօմիւրլէրինի կէչիւրիպ՝ ճէննէթէ
նայիլ օլտուլար :

16. Սիւնի Սոսրովան լաֆի :

Բ. 42 .

³⁴² } Սօլտիւքտէ Տրդատ փատիշահ՝ ասի օլ-
տու Մլուանլար . վէ նիճէքի եօգարտա զիքը
էթտիք՝ էօլտիւրտիւլէր սուրբ Վրիգորիսի :
()նլարա պաշպօղ օլուպ Սանատրուկ առլը պի-
րիսի Մշակունի սօյունտան, վէ պաշընա թաճ՝

կիյիպ՝ փատիշահ օլտու վէ զապղընա ալմագ իսթէտի Հայ միլլէթինի :

Պունու կեօրիւպ լ'ըճնիք էյալէթին հաքիմի՝ ատը իսկուլ՝ օ տախի ասի օլուպ՝ քէնտի պաշընա՝ օթուրտու փատիշահ կիպի վէ քէնտիսինէ տըգա էթտի լ'ճէմէրի : Վէզալիք տահա Հայալարըն զայրը պեօյիւքէրի տէ պաշ գալ տըրըպ՝ մուսիպէթի վէլլէլէլէր պըրագտըլար Հայ միլլէթի իշինէ : Սէ իւչ պեօյիւք նախալարըզ եախօտ պէյլիք տէ , լ'զնունիք , Սա նաւազէանք վէ Որդունիք տէտիքէրի՝ պիրի պիրինէ տիւշիւպ՝ պիր պիրինի գըրտըլար , էօլլէրի ծնլարըն սօյու սօփու թիւքէնտի կիթտի :

343 } Պու իշլէրի պեօյլէ կեօրաիւքտէ զայրը նախարարըլար , պիրիքտիլէր սուրբ Սթանէսին եանընա , վէ ծնունլա մէշվէրէթ էտիպ՝ սեօզ էթտիլէր քի Տըգատըն օղլու խոսրովու՝ փատիշահ տիքսինլէր : Սէ ծնուն փատիշահըղը շուպհէսիզ հէմ գօրգուսուզ գալսըն տէյի , կիւ վէնտիլէր Սոստանդին կայսերէ քի Սոստանդիանոսուն օղլու իտի : () տախի պու իշէ գայիլ օլուպ՝ Հայաստանա եօլլատը քէնտի սալայ աղասընը՝ ատը լ'նտիդըոս՝ աղըր ասքէրիլէ , վէ փատիշահ թաճը վէ էրճիւվանի էսպապ տախի կեօնտէրտի , վէ քեաղատ եազտը քի խոսրովու փատիշահ տիքսինլէր :

344 } խոսրով իքինճի՝ Տըգատըն օղլու՝ Հայալարա փատիշահ օլուպ Սոստանդին կայսերին հէմ ըրի իլէ վէ լ'նտիդըոս սէրադքէրին էլլի իլէ , պապասընըն էթտիկի կիպի՝ կինէ ասքէրինի տեօրթ պեօլիւք էտիպ՝ տեօրթ սէրասքէր տիքտի :

պիրի Սիհրան Կիւրճի փատիշահը՝ իբնճիսի Սանաճիհը՝ Ուղտունի սոյուն պեյլիկի, իւ-
ջինճիսի Բագարատ ասպետ Բագրատունի,
տեօրտիւնճիսի Վահան՝ Բմատունի սոյուն
պեյլիկի :

Պունլարը պեյլէ տիւզիւս՝ Սանաճիհի
գըպլէ դարաֆըն ասքերի իլէ եօլատը Բակու-
րուն իւզերինէ՝ քի Բլճնիք մէմլէքէթին հա-
քիմի իտի՝ Օնուն էլինէ թէսլիմ հտէրէք Կիւ-
լիկիա ասքերինի քի Բնտիոքոս պիլէ կէթիր-
միշ իտի : Սոնդրա Վահանը տախի եօլատը
կիւնտօղուսու սէմթին ասքերի իլէ Բորպատա-
կան դարաֆընա՝ Օնուն էլինէ թէսլիմ հտէրէք
Ենկիւրի ասքերինի : Բլտը Բնտիոքոս տախի
Սիհրանը փոյրաղ դարաֆըն ասքերի իլէ վէ Բա-
գարատը պաթը դարաֆըն ասքերի իլէ վէ էիւ-
րիւտիւ Սանատրուկուն իւթիւնէ՝ Ուումաս-
քերի տէ պիլէսինճէ : ()՝ տախի գօրդուսուն-
տան գաւտը Բլէմիսթանա Բլունան պէյլերի ի-
լէ վէ սըղընտը Շապուհ շահա : Պեյլէ օլտու-
ղունու կեօրտիւքտէ Բնտիոքոս սէրասքեր՝ օ
սէմթլէրէ Նայլարտան պիր էզ ասքեր պըրա-
գըպ կերի տեօնտիւ վէ Նայաստանըն խարաճ՝
վերկիսինի ալըպ՝ կիթտի Ստանպօլա :

Սանաճիհը տէ կիթտի Բակուրուն իւզերի-
նէ վէ Օնունլա ճէնք հտիպ՝ հօլտիւրտիւ, վէ
գըրտը Օնուն ասքերինի : Թուլթու Բակուրուն
օղլունու՝ ատը Նէշա վէ գըզընը տախի, վէ եօլ-
ատը Խոսրովա : Լիւրիւտիւ Սիհրան սէմթինէ-
տէ վէ օրալարընը՝ հարամի կիպի սոյուս՝ հսիր
էթտի չօղլունու : Ելէ կէթիրտի սուրբ Յակօք

Տայրապետին սէքիզ նէֆէր սարկաւազընը , վէ տէնիզէ աթտը ծնլարը : Պու իշէ զիյատէսի իւլէ կիւճէնիպ սուրբ : Յակոբ՝ պէտտուվա էթտի Ս՝անաճիհրէ վէ ծնուն էօլքէսինէ . օ տախի Լ՝լահըն զազէպինէ օղրայրպ էօլտիւ վէ օ էյալէթին թօփրաղը չօրագ վէ պիթիւրմէզ օլտու :

⁵⁴⁶ } Ս է լաքին Խոսրով պաշաաթը զէվգէ սէֆայա տիւշմէկէ . վէ չիւնքի ալը սէվէրիտի՝ ալ իշին պիր պէօյիւք օրման տիքտի Լ՝լատ չայըն էանընտա՝ քի տէնիլտի Խոսրովակէրտ : () օրմանա էագըն պիր շէհիր տէ էափտը պիր քիւլիւք տաղ իւզէրինէ , վէ ատընը գօտու Ղուին՝ քի Փարսիճէ Բը-բ տէմէքտիր , էանի տէփէ , վէ օրայա կէթիրտի թախթընը Լ՝րաաշատտան :

⁵⁸⁰ } Պու իշէրտէ իքէն Խոսրով Ը ապուհ շահ Սանատրուկուն թահրիք էթմէսի իլէ գըղըշտըրտը փօյրազ զարաֆընտա օլան միլէթէրի Խոսրովա գարշը : () Նլար տախի իկիրմի պին ասքէրիլէ Տայաստանա կէլտիքտէ , ալար Խոսրով գըպլէ սէմթին ասքէրինի , վէ Կիւրճի Սիհրանը փօյրազ սէմթին ասքէրի իլէ , վէ Երասխ սուլունու կէչիպ՝ էիւրիւտիւ պաթըյա աօղըու : () կիթտիքտէ՝ Լազարատ վէ Սահան սէրասքէրլէր տէ՝ կիւնաթաթըսը վէ կիւն աօղըսու զարաֆըն ասքէրի իլէ էիւրիւտիւլէր փօյրազ սէմթինէ աօղըու :

Տիւշմանլար Խոսրովուն նէրէտէ օլտուղունու աույտուգտա՝ էիւրիւյիշ էթաիլէր ծնուն իւզէրինէ . վէ քէսքին ճէնք էթմէկիլէ գըրաըլար Սիհրանըն էլինտէ օլան փօյրազ զարաֆըն

ապքերինսի . վէ Սիհրանը տախի էօլտիւրտիւլէր ,
վէ խոսորով փատիշահը գըպլէ դարաֆըն ապքէ-
րիկէ գօվալայըպ գաչըրտըլար Նափք էյալէ-
թինէ , վէ քէնտիլէրի Արարատա կէլիպ՝ մու-
հասէրէ էթտիլէր Սաղարշապատ շէհրինի :
Սէ հէմէն ճէնկէ պաշլամագ իւզըէ իքէն՝ ա-
փանսըզ եէթիշտիլէր օրայա Ռադարատ վէ
Սահան քէնտի ապքերլէրի իլէ վէ տիւշմանա
կեօզ աչըրմայարագ՝ իւզէրլէրինէ վարըպ գօ-
վալատըլար օնլարը վէ արտլարընա տիւշիւպ
Ուսկան գալէսինտէնէօթ էյէտէք՝ տիւշիւրտիւ-
լէր օնլարը դաշլըգլարա վէ սարփ եէրլէրէ քի
պեօյիւք թէհլէքէ իտի օնլարա օ սէմթէրտէ
իլէրի սէկիրթմէք :

Տիւշմանլար տար եէրէ գըսըլտըգտա՝ գու-
տուրուպ , վէ թէքրար քէնտիլէրինի տիւզիւպ
գօշուպ՝ պաշլատըլար Շայլար իլէ ճէնք էթմէ-
կէ : () րաճըգտա տիւշմանլարըն սէրաաքէրի . քի
հէր դարաֆտան թէնինի գափլամիշ իտի՝ սի-
լահ քեար էթմէզ զըրի իլէ , Շայլարըն իւզէ-
րինէ տիւշիւպ՝ պօղտու Սահանըն ապքերինի
վէ այագ ալթընա ալըպ՝ չըղնատը Ռադարատըն
պեօլիւկինի : Պադտը օղաման Սահան սէրաս-
քէր՝ Նմիածին քիլիսէսի դարաֆընա քի Նու-
սաւորիչին եափտըղը իտի վէ եալվարմագլա
հայգըրարագ տէտի . “Լարտըմ էյլէ պանա ,
եա Ռապպի , սէն քի Վաւիթին սափան դաշը-
նը րասթ կէթէրտին Վողիւթըն ալընա քի
պեօյիւքէնիլ իտի , տօղընթ պէնիմմըրաղըմը
տախի շու զօրու ճէնքճինին կեօզիւնէ , ” Պու-
նու տէյէրէք սալար մըղրաղընը վէ օնու վու-

րուպ աթըն սաղըրսը դարաֆընտա եերէ երգ-
տը: Պունու Հայլար կեօրտիւքտէ՝ եիւրէքլէնիպ
պաշլատըլար տիւշմանլարա գըլըճ՝ չալմաղա .
գալանլարը տախի գալըրըպ՝ տեօնտիւլըր () ուիք
էյալէթինէ :

Պու իշէ չօգ սէվինտի Խոսրով փատիշահ վէ
օ ճէնք եերինի վէ Ուսկան գալէսինի պաղըշ-
լատը Վ ահանա : Վ է Սիհրանըն եերինէ սէ-
րասքէր էթտի Վարջոյլ ատը Սաղխապունի-
լըր պէյինի . վէ Սանաճիհրին եերինէ կէշիտի
օնուն օղլունու՝ ատը Օուրա : Վ էգիրլիկի վէր-
տի Կամնարական Լըշաւիրէ վէ քէնտիսի տէ
պիր էգ վազիթտէն սօնղըա էօլտիւ վէ կէօմիւլ
տիւ Վէմախտա՝ պապասը եանընա : Փատի-
շահլըղը սիւրտիւ 9 սէնէ :

17. Խիւճի Տերանէն Վաֆլի, Յոսիֆէն Վէ
Փառնէրսէհին Կաթողիկոս օլմալըր :

Բ . 43 — 44 .

³⁸³ } Իքինճի Խոսրով էօլտիւքտէ՝ սուրբ Վըր-
թանէս ճէմ էթտի Հայ նախարարլարընը վէ
սէրասքէրլըրինի քի Խոսրովուն եերինէ փա-
տիշահ տիքսինլըր օղլունու՝ Տիրան ատը : Վ է
ճիւմլէնին իրատէթի իլէ Հայաստանը թէս-
լիմ էտիպ Կամնարական Լըշաւիրին էլինէ՝ ալ
տը կեօթիւրտիւ Տիրանը Ստանպօլա քի կայ-
սերին էմրիլիլէ փատիշահ օլսուն :

Հաչան իշիթտի Շապուհ Խոսրովուն էօլմէ-

սինի վէ Տիրաննն կայսերէ կիթ մէսինի, ասքէր տէվչիրիպ վերտի էօկէյ դարտաշննն էլննէ ա- տը՝ Երսէհ վէ Եօլլատը ծնու Հայաստանա, զէրէ Հայլարա փատիշաճ տիքմէք իսթէր իտի ծնու՝ Տիրաննն եէրինէ : Պու իշին հապէրինի ալտըգտա Կամարահան Բըշաւիր՝ ալտը Հայ ասքէրինի վէ նախարարլար ին՝ գարշը չըգտը՝ Երսէհէ . ծնու Սուլ Օլասընտա պուլուպ՝ ճէնք էթտի ծնունլա՝ փէք քէսքինճէ վուրուշ մագլա էօյլէքի իքի դարաֆտան չօդ քիմնէլէր տիւշտիւէր : Ս էօ ճէնքտէ, հէր նէգատար նա- խարարլարըն պիրլիկի իսթիւն էթտիիսէ քէն տիւշերին տիւշմանա, ծ գատար տախի թէքրար պիրլէք ծլմամալարը սէպէպ օլտու նէչէ՝ նէչէ՝ պէօյիւք վէ րաղպէթլի քիմնէլէրին տիւշման գըլլաշննա տիւշ օլմասընա : Հէլէ հէր նէիսէ էն սօնղունտա գուվվէթ ալլպ վէ Բճէմէրի պօղուպ՝ դաչըրտըլար :

Ս է գօվալատըլար փօյրապ դարաֆընտան կէ- լէն տիւշմանլարը տախի քի Բըլուան սէմթին- տէն Հայաստանա ազըն էտէրլէր իտի :

³³³ } Տիրան իքինճի՝ իքինճի Խոսրովուն օղլու՝ Խոստանգին կայսերին իրատէթի վէ իսթէկիլիէ փատիշաճ օլուպ՝ Ստանպօլտան կէլտի Հայաս- տանա : Ս է Դապուհ շահիլէ պարըշըգ էտիպ՝ ծնա տախի պաշլատը վէրկի վէրմէկէ նիճէքի կայսերէ վէրիւր իտի . վէ գալտը րահաթլըգտա, խոսուսա քի կէվէքլէքտէ լայրգ ծլմայա իշէրէ եէլթէնմէկ իլէ :

Պունա իւշ էվլատ օլտու . պիրի Բըտաշէս՝ քի ծնտան տօղտու Տիրիթ, իքինճիսի Բըշակ

քի սօնղրա փատիշահ՝ օլտու՝ վէ իւչիւնճիսի
Տրդատ Ղանէլին պապասը քի Ստանպօլտա էօլ-
տիւրտիւ ծնու Ս աղէնտիանոս կայսր :

388 } Պունուն կիւնիւնտէ սուրբ Ս րթանէս
թէմիզ ամէլէր իլէ էօմիւնի կէչիւրիպ վէ էճէ-
լի կէլիպ՝ եէթ իշիպ , տիւնեասընը տէյիշտիրաի
15 սէնէ վէ պիր էզ զիյատէճէ կաթ ուղիկոսլըզ
էթտիքտէն սօնղրա վէ նայիլ օլտու ճէննէթին
շաղլըղնա . լաքին ծնուն թէնի քէնտի վասիյ-
էթի իւզըէ կեօմիւլտիւ մէզարա թորթան
դասապասընտա :

386 } Յուսիկ՝ սուրբ Ս րթանէսին քիւչիւք
օղլու՝ կաթ ուղիկոս օլտու ծնուն եէրինէ : Պու-
սուրբ Յուսիկ՝ պապասը սաղլըղնտա էվէնիպ՝
իքի էվլատը օլտու պիրի Պապ՝ պիրիսի Մթանա-
զինէ . սօնղրա թէրքի տիւնեա էտիպ՝ տուվայէ
վէ ըիյագէթէ եէլթէնտի . վէ քէնտի թէ-
միզ ամէլէրիլէ վէ Մլլահըն քէլամլարընա
վուգուֆ թահսիլ էթմէսի իլէ՝ աճայիպ պիր
զաթ օլտու . ծնուն իշին սուրբ Ս րթանէս
էօլտիւկի կիպի՝ ծնու կաթ ուղիկոս էթտիլէր
Ս ուսաւորիչին քիւրսիսինէ : Պունուն կիւնիւն-
տէ մարտիրոս օլտու Ստեփաննոս Ուլնէցի .
պագ Հայ թարիխինտէ . ք . 43 :

361 } () վագիթլէրտէ Յուլիանոս ուրացօղ
տէտիլէրի՝ կայսր օլուպ , եիւրիւտիւ ասքէրիլէ
Մճէմ իւզէրինէ վէ Լփրատ չայընա եազըն
վարըպ եէթ իշտիքտէ՝ ծրատա չիւնքի պիր պի-
լինէ պաղլը կէմիլէրտէն եափըլմիշ քեօփըլի
վարիտի՝ Մճէմլէր օ քեօփըրինին Հալաթընը
քէսիպ ծնա կէչիտ վէրմէտիլէր : Պունու կեօր-

տիւքտէ Յուլիանոս՝ եազար Տիրան փատիշա-
հա՝ քի եարտրմ՝ էթսին քէնտիսինէ . օ տախի
ահտնամէսինէ գարշը՝ քի շարգ էթմիշ իտի
Շ ապուհ շահ իլէ , Ղաէմ աքէրինին իւզէրի-
նէ վարըս՝ օնլարը գովալատը վէ թէքրար. քեօի-
րիյի գուրուպ իքրամ՝ իլէ կէշիրտի Յուլիանո-
սու հէփ դագըմը իլէ : Օ օր էթտի օնա Յու-
լիանոս քի պիլէսինճէ կիտէ Ղաէմ իւզէրինէ .
լաքին Տիրան օ գատար եէրէ աթա պինիպ կի-
տէմէյէճէկինի մահանա էտիպ , քէնտի եէրի-
նէ կեօնտէրտի գըպլէ սէմթին աքէրինի վէ
օնլարըն սէրաքէրինի ատը Օւրա Ռըշտու-
նիլէրին ուլուսու . րէհին տէ վէրտի օնա՝ իւ-
ջիւնճի օղլունու ատը Տըգատ՝ գարըսը վէ էվլատ-
լարը իլէ . վէ թօնունու Տիրիթ ատը Ղըտա-
շէսին օղլունու . սաթթ եանընտա գալտը իքին-
ճի օղլու ատը Ղըշակ քի սօնղրա քէնտի եէրի-
նէ փատիշահ օլտուն , զէրէ իլք օղլու Ղըտաշէս
էօլմիշ իտի :

Րէհինլէրի Ստանպօլա էօլլատը Յուլիանոս
վէ Տիրանա վէրտի քէնտի մուրտար թասվիրի-
նի քի թախթա իւզէրինէ չէքիլմիշ իտի , վէ
եանընտա ճին դարղընա սուրէթլէր . վէ էմը
էթտի օնա քի քիլիսէ իջնտէ տիքսին օնու՝
կիւնտօղլունու դարաֆընա : Տիրան տախի Յու-
լիանոս չէքիլիպ կիթտիքտէ՝ քէնտի էլլիլէ եէր-
լէշտիւմէք իսթ էտի օնու . քիլիսէտէ Օտի էյա-
լէթինտէ : Եթթ իշտի օրայա սուրք Յուսիկ
վէ էօկիւթ վէրիպ եալլարտը Տիրանա քի էօյ-
լէ մուրտար շէյիլէ քիրլէթմէսին սուրք քիլի-
սէյի , աշքիեարէ կեօսթ էրէրէք քի պեյիւք

կիւնահ տըր պեօյլէ իշ էթմէք : Տիյնէմէտիք-
տէ Տիրան՝ դափտը սուրբ : Յուսիկ օ թասվիրի
օնուն էլինտէն վէ եէրէ չարփըպ , վէ այաղ ալ-
թընա ալըպ՝ օնու պասարագ փարչա փարչա
էթտի :

Պու իշէ չօգ կիւճէնտի Տիրան վէ հէմգօրգ-
տու քի օլմայա Յուլիանոս իշիտիրսէ՝ հօճ ալ-
սըն քէնտիսինտէն . պունու տիւշիւնիւպ վէ
հօյքէսինտէն գուտուրուպ՝ էմր էթտիքի տեօյ-
սիւնլըր սուրբ Յուսիկի գըրպսաճ իլէ օ դատար
քի օ քեօթէք ալթընտա ճանընը թէսլիմ էթ-
տի 6 սէնէ հայրապետիք սիւրտիւքտէն սօնդ-
րա . թէնի կեօմիւլտիւ լիորդան քեօյիւնտէ
պսպասը եանընա :

(Յուն եէրինէ Հայլար կաթուղիկոս էթմէք
իսթէտիլըր սուրբ Ղրիգոր Սուսաւորիչին
չայիրտին՝ ատը Ղանիէլ իսթիար պիր քիմնէ
Լսորի միլէթինտէն՝ քի քահանայ օլմիշ իտի
սուրբ Ղրիգորտան : Ա է լաքին պու սուրբ
Ղանիէլ չօգ սիթէմ էթտիքտէ Տիրանա՝ քիլի-
սէյէ խայընլըգ էթմէսի իչին վէ սուրբ Յուսի-
կէ գըմասը իչին՝ իֆրագ իլէ տարըլըպ Տի-
րան , էմր էթտիքի օնու պօղուպ հօլտիւրէլըր .
սօնդրա օնուն թէնի կեօմիւլտիւ մէզարա քէն-
տի եափտըղը մանասթըրտա՝ քի Հայէայ դրախտ
տէնիլ իտի , եանի տիշ պուտագ պաղչէսի :

Հայլար իսթէր իտիլըր՝ Սուսաւորիչ սօյուն-
տան պիրինի կաթուղիկոս էթմէք . վէ լաքին
պուլմաստըլար պիր լայըգ օլանը : Քի էվլատը
վարիտի սուրբ Յուսիկին , Պապ վէ Լթանագի-
նէ՝ պիրիպիրինտէն քեօթիւ Պունլարըն պիրինի

էտէլիմ տէյերէք՝ իքիսինի տէ սարկաւադ էլթ-
տիլէր . լաքին պունլար սուրբ կարգըն գըմէ-
թինի պիլմէյիպ՝ խօրլատըլար կարգը , վէ տահա
զլյատէ ֆէնա եօլլարա կիթտիլէր օ գատար քի՝
կեօյտէն երլտըրըմ կիպի աթէշ էնիպ վէ Ղ.Է
լահըն զաղէպինէ օղըայըպ՝ օ այըն իչինտէ զայ
օլտուլար :

Պիր օղլանճըղը գալմիշ իտի Ղ.թանագինէ-
նին՝ ատը Ղ.երսէս՝ տէտէլէրինէ պէնկզէր , պիր
կիւզէլ գօգուլու չիչէք : Պու Ղ.երսէս չօճուգ-
լուղունտա Գայսէրի շէհրինէ վարըպ՝ էօյրէն-
միշ իտի էլէնիքա իլիմլէրինի , վէ էյի ամէլլէր-
տէ թէրպիյէ օլմիշ . սօնղըա Ստանպօլա կիտիպ՝
զիյատէսի իլէ իլէրի կէլտի օգուր եազարըզ-
տա . օնտա էվլէնիպ ալտը Ղ.սպիոնէս ատըլ՝ ըի-
ճալտան պիրինին գըղընը , վէ պիր էզ վագիթ
էյլէնտի օրատա : Պունու Հայլար կաթուղիկոս-
լուղա ալմագ իսթէտիլէր . լաքին չիւնքի եէնի
էվլէնմիշ իտի՝ պունտան իւմիտլէրինի քէսիպ՝
զայրըսընը էթտիլէր :

362 } Փառներսէհ եախօտ Փառէն՝ Ղ.շտիշատ
շէհրինտէն , սուրբ Յովհաննէս Վարապէտին՝
Տարոնտա օլան մանասթըրընտան՝ կաթուղի-
կոս օլուպ կէչտի սուրբ Վրիգոր Ղ.ուսաւորիչին
քիւրսիսինէ :

Հէր նէ քի իշլէտի Տիրան՝ ճիւմլէնին հա-
պերի տէ եէթիշտի Օուրա սէրասքէրին գու-
լաղընա քի Տիրանըն էմրի իլէ կիթմիշ իտի
Յուլիանոս քեաֆիլ իլէ , վէ եիւրէկի սըզլա-
տը օ գատար քի Տիրանտան վէ Յուլիանոստան
եիւզ չէվլիիպ կէրի չէքիլմէք իսթէտի . օնուն

իշին ասքէրի իլէ սեօզի պիր հտիպ՝ կիթտի Տմւրիս էյալէթինէ վէ օրատա սաքին օլուպ պէքլէր կեօզէտիր իտիքի պու իշին սօնղու նէրէյէ վաւրաճագ :

Պունու տույտուգտա Յուլիանոս պիր չափար կեօնտէրտի Տիրանա , էկէր տէտի սէն պիլմէտէն տեօնտիւ իսէ Օլուրա , էօլտիրէսին օնու սօյսօփու իլէ : () տախի ալիլէ վէ եալան եէմին իլէ Օլուրայր եանընա չաղըրըպ՝ էօլտիրտիւ վէ գըրտը օնուն սօյունու . սալթ պիր օղլանճըգ օնուն գարտաշը Սէհէնդակըն օղլու սաղ գալտը դայալար էլի իլէ : Օլուրանըն եէրինէ սէրապէր էթտի Տիրան գըպլէ դարաֆըր ասքէրինէ՝ Լնձիտ էյալէթին պէյինի՝ ատը Սաղամուտ :

³⁶³ } Յուլիանոս Լլահըն զագէպինէ օղրայըպ Լճէմտէ էօլտիրէտէ՝ Սաղէնտիանոս կայսր պարըշըգ էթտի Շապուհ շահ իլէ . վէ լաքին Շապուհ պարըշըգ շարդընը պասըպ . ասքէր իլէ եիւրիւտիւ Սուլթար իւղէրինէ , վէ չայաստան դարաֆընտան կէչէր իքէն չիւնքի ֆիքրինտէ իտի Տիրանըն Յուլիանոսա էլ վէրիպ եարտըմ էթմէսի , օնու ալտատարագ դութմագ իսթէտի . պու նիյէթ իլէ տօսթանէ չաղըրտը օնու եանընա : չաչան Տիրան վարտը դարշըսընա Լըծուղ քեօյիւնէ՝ Լպահունի էյալէթին տէ . եիւղիւնէ վուրտու Շապուհ էթտիկիւնի վէ օրաճըգտա իքի կեօզիւնի տէ չըգարտը 12 սէնէ սալղանաթ սիւրտիրէտէն սօնղրա : Սէ էմի էթտի օնա Շապուհ քի վարա սաքին օլա Կաւաշ քեօյիւնտէ Լըրագած տաղըն

էթէկինտէ : Ս Է ծնուն եւերինէ Լ՛ըշակ աալը
օղլունու Հայլարա փատիշահ տիքիպ վէ նախա-
րարլարտան տախի րէհինլէր ալըպ սալտը Սուլմ
տէվլէթի թօփրաղընա . վէ չիւքի պիր շէյ է-
տէմէտի՝ էօթէյէ պերիյէ չէթէճիլէր կեօնտէր-
տի . էն սօնղունտա Սուլմասքէրինտէն գօվա-
լանըպ՝ կիթտի քէնտի վիլայէթինէ վէ էօքէ-
սինի զապգ էտէմէյիպ՝ էօճալտը օրատա պու-
լունան քրիսթիանլարտան քի կիզիլիճէ տին
սաղլայըպ կէչինիրլէրիտի օ սէմթլէրտէ վէ օն-
լարըն չօղլունու մարտիրոս էթտի . նիճէ քի
սուրք Սարգիսիտէ մարտիրոս էթմիշիտի՝ օղլու
Սարտիրոս իլէ վէ օնտէօրթ քիշի տախի պի-
լէլէրինճէ . պաճ Հայ թարիխինտէ . ք . 44 :

18. Իբնճի Լ՛ըշակէն լափի վէ էլլէլի Լ՛երսէսին
հախաղէկոսլուղա :

Բ . 44 — 45 .

³⁶³ } Լ՛ըշակ իքինճի՝ իքինճի Տիրանըն օղլու՝
Հայլարա փատիշահ օլուպ , միլլէթի գայըրմադ-
լաղըմ իքէն՝ պաշլատը քէնտի չիքքին ամէլլէրի-
նի գայըրմաղա : Պունուն իքինճի սէնէսինտէ
էօլտիւ Փառնէրսէհ կաթուղիկոս 3 սէնէ հայ-
րապետլիք սիւրտիւքտէն սօնղրա :

³⁶⁴ } Լ՛երսէս՝ Լ՛թանագինէսին օղլու՝ սուրք
Պրիգոր Լուսաւորիչին թօնունուն թօնուն-
քի Ստանպօլտա սաքին օլուր իտի՝ պիւթիւն
միլլէթին տալլէթ էթմէսիլիլէ՝ կէլտի Հայաս-
տանա վէ կաթուղիկոս օլուպ կէշտի սուրք

Վրիգորուն քիւսիսինէ : Պու սուրբ Ներսէս ձեռնադրել օլտուգտա Վայսէրի շէհրինտէ՝ ձեռնադրութիւն վազթինտէ Սուհուլլահըն նիմէթի կեօվէրճին սուրէթինտէ կեօրիւնիւպ՝ էնտի օնուն սաշը իւլէրինէ : Պու ազիզ եէնիլէտի Հայաստանտա ճիւմէն աթալարընտան գուրուլան նիզամլարը . վէ Ստանպօլտա կեօրտիւկի էյի շէյլէրի տէ գըլմէթլի ճէվլահիր կիւպի կէթիւրիպ Հայմէմէքէթինէ՝ եէրլէշտիրտի :

Զօգ մանասթըրլար եափտը վէ օնլարա կեօղճի գօտու Շ ազիտա ատըլը պիր ազիզ քիմէյի իսթիար սուրբ Վանիէլին շայիրտի , վէ օնա ույղուն պիրինի տէ ատը Լպիւփան . պունլարտան զայրի իքի քիշի տախի պիրի Լպիւփմ , օ պիրի Վինդ Սղիւնի : Սանասթըրլարտան զայրի տուրափ եէրլէրի եափտը էօքսիւլլէրէ , տուլլարա , խասթալարա , ույուլլուլարա , վէ եօգսուլլարա : Ս է պունլար իչին ագարէթ վէ կէլիւ պաղլատը քեօյլէրտէն վէ շէհրլէրտէն . պունլարըն իւզէրինէ կեօզէտիճիլէր վէ գայըրանլար գօտու , վէ ճիւմէնին գայըրմասընը սիփարիշ էթտի քէնտի սուրբ սարկաւագընա ատը Լյադ Լյըզիրում էյալէթինտէն Սարգաց տէտիքլէրի քեօյտէն :

568 } Պունլարը տիւղմէտէն՝ չիւնքի օ վաքիթլէրտէտիւրլիւ տիւրլիւ եօլուղ շէյլէր կիրմիշ իտի Հայաստանա , պունուն իչին պիր պեօյիւք սինոդոս գուրտու Լշտիշատ շէհրինտէ վէ էօյլէ շէյլէրի իլաճ էտիպ չարէ պուտու տիւրլիւ տիւրլիւ գանունլար պաղլամագլա . պափ Հայթարիսինտէ . ք. 44 : Ս է քէնտիսի տէ վիւճու-

տինէ ռահաթըզ վէրմէյերէք տայիմ տօլաշիր-
իտի շէհրէրի վէ քեօյլերի, մանասթըրլարը
վէ քիլիսէլերի՝ վէ հէփիսինի գայըրըպ՝ ճիւմ-
լէսինի սէվինտիլիր իտի :

566 } Պէօյլէ վէ պու գատար պու աղիզին ճահ-
տընը վէ իշինի կէօրիւպ Բըշակ փատիշահ վէ
նախարարլար վէ ղայրը Հայ ուլուլարը՝ եպիս-
կոպոսլարլա սինոդոս էտիպ, օ սինոդոստա Բադ-
րիգ էթտիլէր սուրբ Երեսէսի . պէյան էյլէյ-
իպ՝ աշիքեարէյէ չըգարմապլա՝ կերէք ատ վէ
շան դարաֆընտան, կերէք պէօյիւքիւք վէ
սուրբ կարգ դարաֆընտան, օ Բադրիգիլը փայէ-
սինի քի սուրբ Պրիգոր Լուսուրիչ ալմըշիտի
սուրբ Սեղբեստրոստան . պէօյլէ օլտուգտա՝ ար-
թըզ օնտան սօնղրա Հայլար ձեռնադրութիւն
ալմատըլար Պայսէրիտէն, իլլա սալթ միլլէթին
եպիսկոպոսլարընտան ալըրլարիտի նիճէ քի
սուրբ Սեղբեստրոս Թերթիպ էթմիշ իտի :

() սէնէ էլչիլէր եօլլատը Սաղենտիանոս
կայսր պիղիմ Բըշակ փատիշահանմէ իլէ, վէ
Թահրէք էթտի օնու քի Բէմլէրէ օլան իգանէ-
թինի պըրազըպ՝ Ռումլարըն հիւքմի ալթընա
կիրսին : () տախի օնուն քէլամընը տիյնէմէյիպ՝
ճէվլապ վէրմէկէ տէ լայըզ կէօրմէտի վէ օնուն
էլչիլէրինի ութանտըրարազ կերի շէվիրտի . վէ
Բէմլէրտէն տախի տօսթլուղու քէսիպ՝ փեր-
վատըզ զէվգէ սէֆայա տիւշտիւ :

Զօգ կիւճէնտի պու իշէ Սաղենտիանոս
կայսր վէ վագիթ վէրմէտէն էօլտիւրտիւ օնուն
Տրդատատըզ գարտաշընը՝ քի լէհին իտի Ստան-
պօլտա . վէ էմր էթտի (Ը) սինոդոս տալը սերաս-

քերինէ քի աղըր սաքերիլէ Հայլար իւզերինէ
 եւրիւյիւպ՝ հազարընտան կելէ : Պունու տույ-
 տուգտա Ղըշակ՝ փէք գորգտու վէ սուրբ Ներ-
 սէսէ տիւշիւպ՝ եալվարտը քի պիր չարէ պուլուպ
 պարըշտըրա քէնտիսինի կայսէր իլէ : () տա-
 խի Հայլարըն պիր գաչ պեօյիւքէրինի ալըպ՝
 ծնլարլա կիթտի լմէոգոս սերասքերին գարշը-
 սընա վէ ծնա եալվարարագ՝ հազրընը էլէ ալտը :
 () նուն էմրիլիլէ չըգտը կիթտի Ստանպօլա վէ
 քէնտի ագըլը սեօզէրիլիլէ՝ կայսերին տարղըն
 լըղընը տինտիրտի . կայսր տախի չօգ րայէթ
 կեսթերիպ թէսլիմ էթտի ծնա րէհինլէրի՝
 եանի Տրդատըն էվ ուշազլարընը վէ Տիրիթի՝
 քի Տիրանըն թօնու իտի . վէ քէնտի սօյուն
 տան պիր պիքիր գըզ եօլլատը Ղըշակա ատը
 Ուլումպիադա քի ծնու նիքեաճ էտէ քէնտիսի
 նէ զերէ Ղըշակըն իլք գատընը էօլմիշ իտի :

Պունլարը հէփ ալտը կէթիրտի սուրբ Ներ-
 սէս Հայաստանա վէ թէսլիմ էթտի Ղըշակա :
 Պաշգաճապիր րաղպէթտէ էթտի Սաղենտիա
 նոս կայսր Տրդատըն օղլունա Ղանէլէ . չիւնքի
 նահագ եէրէ էօլտիւրմիշ իտի ծնուն պապատը-
 նը , հիւպատոս էթմէկիլիլէ Ղանէլի , եանի Ճիւմ
 լէ պէյլերտէն վէ փաշալարտան ուլու վէ չօգ
 հաղնէ վէրտիծնա : Պու սէպէպտէն չօգ գըզգան
 տը Տիրիթ , վէ պիր քեօթիւլիւք էթմէք ծնա
 տիւշիւնիւր իտի վագիթ կեօզէտէրէք :

Հաչան պիլտի Ղանէլ քի տէտէսի Տիրան
 տահա սաղտըր վէ իքի կեօզտէն մահրում գա-
 լըպ Ղուաշ քեօյիւնտէ օլուր . կիթտի եանընա
 վէ նագլ էթտի ծնա Ստանպօլտա օլան իշլէրի ,

վէ նաւարկէ յաւարտիւք Երինի պապասընը՝ Եանի
Տրդատը։ Պունու Տիրան իշխեալ տեղատէ մահչուն
օրու պ չօգ աղլատը . պէն օլտու մ տէտի սէպէպ
օնուն է օլմէսինէ, վէրէ պէն վէրտի մ օնու ըհհին
Յուլիանոսա վէ օ սէպէպտէն քեօր օլու պ՝ պու-
րատա գալտը մ։ Սօնղըա նէսի վար իսէ անը մի-
րասը մաւրնտան վէ քեօլէր ագարաթ ընտան
Ղանէլէ վէրիպ, Էմր Էթտի օնա քի սաքին օլ-
տուն օրատա, Եանի Վուաշ քեօլնտէ։

567 } () Նտա իսթէտի Ղանէլ Էվլէնմէք վէ ալ-
տը Լնդովկ նախարարըն գըզընը քի Սիւնէք
տէտիքլէրի սօյուն պեօյիւկի իտի վէ գըզըն ա-
տը Փառանձեմ . վէ փատիշահա Էարաշըր տիւ-
կիւն էտիպ, օ տիւկիւնտէ աղի մ փէշքէշլէր վէր-
տի նախարարլարա վէ չօգ պախշիշ տաղըթ տը
տիւկիւն ալայընա կէլէնէրէ՝ օ վազթին ատէ-
թինէ կեօրէ . պունու պեօլէ Էթ մէկիլէ հհփի-
սինին կեօգիւնէ էյի կեօրիւնտիւ . վէ չիւնքի օ
վազիթլէրտէ Հայլարըն պեօյիւքլէրի փատիշահ
հըզմէթինէ գօշարլար իտի Էվլատլարընտան պի-
լինի, Ղանէլէտէ Էթտիլէր պունու։ () տախի
օնլարը զիյատէսիլէ իօշաա կիյտիրիպ վէ տօնա-
տըպ՝ շեօհրէթլի կեօսթէրտի վէ պապալարընա
րաղպէթլի վէ սէվկիլլիւ օլտու։

Պունտան պիր մահանա պուտու Տիրիթ՝ օ-
նու գօվլամաղա . վէ չիւնքի պու Տիրիթի ըիաալ
սըրասընտա պեօյիւք Էթ միշտի Լըշակ՝ հայաա
իշխանայ իշխան, Էլէ ալտը Լըշակըն պաշ սիլէհ-
տարընը ատը Ս արդան Ս ամիկոնեան՝ Ս առա-
կըն գարտաշը վէ օնունըա պիր օլու պ՝ կէտի
Ղանէլի Լըշակա. «Կեօրիւրմիսին, փատիշահ մ,

տէտի՛քի Ղանէլսէնին եւերինէ կէջիպ փատիշա՛հ
օլմագ իսթէյօր վէ պունուն իջին սաքին օլմիշ
Լ՛րարատտա՛ փատիշահ միւլքլէրինտէ . վէ նա
խարարլարըն տախի՛ ծնունլա կեծնիւլլէրի պիր
տիր , վէ գապիլ տիր քի կայսերինտէ նիյէթի ծ
տուր . չիւնքի հիւպատոսլուգ փայէսի վէրտի
ծնա , , :

Պունլարըն նիֆագ էթմէլէրի իլէ Լ՛րշակ
գուլթուլու՛ պ՛ հապեր սալտը Ղանէլէ քի ծ սէմթ
տէն պիր եանա չէքիլին կիթսին . օ տախի
ծնուն էմրինէ գարշը տուրմայըպ՛ թէգչէ չըպը
կիթտի Լ՛ղիովիտ էյալէթինէ վէ սաքին օլտու
Օարիշատ շէհրինտէ : Եւքին Տիրան Լ՛րշա-
կըն պապասը իշիթտիքտէ Լ՛րշակըն Ղանէլէ էթ-
տիկինի, սէրթ սեօլլէր իլէ ծնա հապեր կեծնտէ-
րիպ վէ էթտիկինի իւղիւնէ վուրուլ՛ այըլլատը
ծ խուսուս իջին : Լ՛րշակըն տախի կիւճինէ կէ-
լիպ՛ կիլլիճէ էմր էթտի Տիրանըն իչ աղալարընա
քի պօղսունլար Տիրանը . ծնլար տախի իշիպիթ ի-
րիպ՛ կեօմտիւլէր մէզարա Կուաշ քեօյինտէ :

() կիւնլէրտէ ավա կիթմէք լաղըմ՛ կէլտի
Լ՛րշակա . վարտը Սասիս տէտիքլէրի տաղըն
արդասընտա օլան օրմանա , օրատա պօլճա ալ
օլտուգտա , Լ՛րշակ սէֆասընտան շաղլանըպ՛
պաշլատը էօյինմէկէ քի պեօյլէ ալ զէվգի՛
հիչ պիր փատիշահ էթմիշտէյիլտի : Եւ չիւնքի
Տիրիթ վէ Սարդան տիւշմանլուգ էտերլէր ի-
տի Ղանէլէ , Լ՛րշակըն էօյինմէսինի իշիթտիք-
լէրինտէ տէտիլէր քի Ղանէլին ալը տահա՛ իւս-
թիւն տիր . զէրէ ծնուն պիր օրմանը վար Շա-
հապիւլան տաղընտա Նաղկոտն էյալէթինտէ ,

անասնոստան գալմա միրաս քէնտիսինէ քի պու
օրմանտան չօգ պէօյիւք՝ հայվանաթը պօլ վէ ավ
նիզամը տախի աճայիպ, ճիւմէ փատիշահարըն
գալընտան զիյատէ՝ շաշըլաճապ պիր շէյ տիր :

Հասէտ էթտի Ղըշակ պու շէյէ, վէ պիր Փէր
ման կեօնտէրտի օնա՝ քի ավ թէտարիքի կեօր
սիւն , պէն տախի վարըրըմ տէտի վէ պիր ավ
սէֆասը էտէլիմ : Քէնտիսիտէ արտընճա եօ
լա կիրտի քի կիտիպ օրայա , էկէր հազըր պու
մազսա՝ հադըրնը երգսըն եախօտ դութուպ
պաղլասըն : () րայա վարըպ եէթիշտիքտէ վէ օ
եէրին կիւզէլիկինի վէ ավ թէտարիքինի վէ
եապան հայվանլարընըն չօգլուղունու կեօրտիւք
տէ , զիյատէսի իլէ եիւրէկի եարալանտը դըզ
գանճըղընտան . վէ արթըգ տայանամայըպ՝ սեօ
զի պիր էթտի Վ արդանլա քի օնու օրատա էօլ
տիւրսին . օ իւային տախի Ղըշակըն սեօզլենէ
ույուպ վէ ավ էտէր իքէն՝ օգունու Վնէլին ար
դասընա եէթիշտիքիպ՝ էօլտիւրտիւ օ տէրտի
մէնտի :

() վագիթ կերէք Ղըշակ վէ կերէք Վ արդան
սանքի իշի պիլմէյերէք՝ Տիրիթտէ պիլմէլերին
ճէ , պիր վէլվէլէ տիր գօփարտըլար վէ պաշա
տըլար եալան եէրէ զանդան աղլամաղա . վէ
օնուն թէնինի օրատան գալտըրըպ, վէ պէօյիւք
ալայ իլէ կեօթիւրիւպ Օ արիշատ շէհրինէ՝
կեօմաիւլէր : Պէօլէ եալան եէրէ աղլամագ
լա քէնտիլերինի սուշտուզ կեօսթէրմէք իսթէ
տիլէր , լաքին հէր քէս տույտու օնլարըն Ֆիք
ընի վէ էթտիքլերի իշի : Սուրը Ներսէս տէ
տույտու պու իշի վէ պէտտուվա էտիպ Ղըշակայ,
Վ արդանայ վէ Տիրիթէ , եաս դութտու :

569 } Սէ լաքին Մըշակ պու իշի էթտիքտէն սօնղրա քրիսթիան տինինէ գարշը օլարագ՝ գալըսը վար իքէն՝ ալտը Ղանէլին գարըսընը ատը Փառանձեմ, նիճէքի եօգարտա զէքը էթտիք : Պու Փառանձեմ, հէրնէ գատար թէն դարաֆընտան կիւզէլ իսէ, օ գատար ճան դարաֆընտան չիքքին վէ խայրն պուլունտու . զէրէ եիւրէ կի ֆէնա օլմագլա՝ հասէտ էտիպ Սլուլմպիադա սուլգանա իշիտիլմէմիշ վէ գօրգաճագ պիր իշ էթտի օնա . զէհիր գաթըպ սուրբ հաղօրդու թիւնա պիր Սլիւնիկ ատը քահանանըն էլի իլէ վէ օնա վէրտիրիպ՝ վիւճուտինի գալտըրսը : Պունու էթտիքտէն սօնղրա սլ իլէ էօլտիւթտիւ կիւնտօղուսու սէրապէրինի՝ ատը Սաղինակ Սիւնի վէ օնուն եէրինէ սէրապէր էթտիրտի պապասընը՝ քի Սիւնիք տէտիքլէրի մէմլէքէթիւ պիօյիւկի իտի, հէմ Տիարպէքիւր շէհրինէ հաքիմ գօտու օնու : Պու իշլէրի կիօրիւպ սուրբ Ներսէս՝ չօգ ինճինտի վէ արթըգ տայանամայըպ՝ չէքիլտի կիթտի մանասթըրլարա վէ եանփա եալընը օրալարտա աղլայըպ՝ սըլլայըպ՝ ինկլէրիտի :

19. Ը ապուհ շահէն Տիարպէրէր շէհրինի հայլարտան ալմասը :

Բ . 46 .

570 } Իֆրադ իլէ կիւճէնմիշիտի Ը ապուհ շահ Մըշակ փատիշահա քի նիչին քէնտիսինի պըրագըպ՝ կայսերին հիւքմի ալթընա կիրտի տէյի

վէ օնտան էօճ՝ արմագ իսթէրիտի . վէ լաքին ղայրը ճէնքէր իշինտէ օլմագլա՝ Փուրսաթ կեօ ղէտիր իտի : Հաշան պարըզդ էթտի խասիմէր իրիլէ , հաղըրլանտը ճէնկէ գալգմաղա Ղըշակ իւզէրինէ վէ օնուն հագգընտան կելիւ՝ Ռում լար իւսթիւնէ եիւրիւմէկէ :

371 } Ղըշակ իշիթտիքտէ Շ ապուհուն կելւ մէսինի՝ օնա գարշը եօլատը Տիրիթ իլէ Ս արդանը ազիւմ փէշքէշէրիլէ՝ քի հագրընը ելէ ալա : () տախի պու իշտէն հաղլանըպ՝ էմը էթտի քի Ղըշակ հեփ Հայ ապէրինի ալըպ պիլէսինճէ կելէ Ռումլար իւզէրինէ : Գօրգտու Ղըշակ պու իշտէն վէ Շ ապուհա ելչի կեօնտէրիպ եալվարտը քի պու թէքլիֆի էթմէսին , տիւրլու տիւրլու մահանալար էտէրէք . լաքին գօրգուսունտան սեօզ վէրտի քի օնա ապէր կեօնտէրէ . վէ սեօզ վէրտիկի իւզըն՝ կեօնտէրտի պիր պեօլիւք ապէր . վէ լաքին վէսվէսէ կելիւք քէնտիսինէ՝ տիւշիւնմէկէ վարտը քի պու իշին սօնղունէրէյէ գարար գըլաճագ : Սօնղուա իշքիլէ վարտը քի Տիրիթ իլէ Ս արդանըն թահրիք էթմէլէրինտէն Շ ապուհ իսթէտի քէնտիսինի վէ ապէրինի . պու իշքիլտէ իքէն՝ Ս արդանըն գարտաշը Ս ասակ՝ քի խասաօլմիշ իտի իքիսինէ տէ , իղվա էթտի Ղըշակա՝ քի իքիսին տախի մանսըպլարընտան աղէտէ :

Չաղըրտը Ղըշակ իքիսինի տէ Տիրիթ իլէ Ս արդանը քէնտի հուզուրունա վէ սերթ չըզըշա օնլարա աղար էտիպ , իքիսինի տախի գօլտու եանընտան՝ մանսըպլարընը իւզէրիլէրինտէն արմագլա : () նլար տախի պու ըէզալէթէ տայա .

նամայրայ, տարղընըգլա կիթտիէր Շ ապուհ
հունն արաւսըրա: Տահա ծնլար Շ ապուհա եէ
թիշմէտէն, Լճաւկըն էմրի իլէ արաւարընճա
եէթիշիպ Վ ասակ՝ Վ արգանըն գարտաշը, ի
քիսինի՝ տէ էօլտիւրտիւ եօլտա կիտէր իքէն:

³⁷² } Պաշլատը Շ ապուհ էիւրիւմէկէ Ռում
լար իւզէրինէ վէ Տիարպէքիւրէ եագլաշտըգտա՝
տօսթանէ իշէրի կիրիպ պիր էզ եօլ ազըզը ալ
մագ իսթէտի: Վ է լաքին Լճաւկըն գայնաթա
սը Լճգովկ Սիւնի՝ շէհիր գափուլարընը ծնա
գարշը գափատը: Եւշիւէր եօլայըպ ծնա Շ ա
պուհ՝ տէտի: “ Սէն տէ պիլիրսին քի պէնիմ
Հայլարլա տօսթ լուզում վար, նիշին պանա գար
շը շէհիր գափուլարընը գափայօրսուն,, () տա
խի էլշիւէրէ չըգըշ էտէրէք, ութանտըրմագլա՝
ծնլարը կէրի չէվիւրտի վէ պաշլատը ճէնք էթմէ
կէ, վէ Լճմէրտէն չօղունու գըրմաղա. էօլէքի
արթըգ գարշը տուրամայըպ՝ պըրագտըլար օշէ
հիրի վէ Ս իջագետէ կիտիպ՝ կիրտիւէր Ս ծքի
նէ:

() րատա նիզամայըպ տիւզտիւ Շ ապուհ
աղքէրինի վէ էիւրիւտիւ Ռումլար իւզէրինէ, վէ
կիտէր իքէն մէթուպկեօնտէրտի Տիարպէքիւ
լիւէրէ: “ Պէն տէտի հէր շէհիրտէն տօսթ լուգ
լա կէչմէք իսթէր իտիմ. լաքին սիզ սէրքէշլիք
էտիպ՝ ղայրըլարընա տախի էօրնէք օլտունուզ
պէօլէ սէրքէշլիք էթմէկէ, վէ լաքին կէրի տեօ
նիւշիւմտէ՝ էօլէ էտէյիմ սիզի. քի՝ ղայրը սէր
քէշլիք էտէնլէրէ իպրէթ օլասընըգ,,:

Վ է քէնտի Շ ապուհ իլէրի էիւրիւյիւպ վէ
չօգ էիւզ ազըզը էտիպ՝ Ռումլարը եէնտի վէ

խայլիճէ ատամ հսիր հեծտի, վէ իշի պիթիրտիք տէն սօնդրա՝ տեօնտիւ կէլտի Տիարպէքիր իւս թիւնէ . վէ չիւնքի իշքիլէ վարտը Լաշակնն Հայ ապքերի իչնն , օ ապքերի Սժքինէ կեօն տէրտի քի օրատա պէքլէսինլէր :

Շ ապուհ Տիարպէքիրէ կէլտիքտէ՝ շէհիրլի լէր հէր գարաֆտան շէհիրին կիրիշ եհրլէրինի գափայըպ՝ գավիլէտիլէր վէ հիսար իւզէրինէ չըզըպ՝ պաշլատըլար մասքարայա դուլթմաղա Լճէմ ապքերինի վէ տէտիլէր . “ Եվ վէլճէ թէ ճ ըիպէ հտիպ աղնամատընըզ քի շիմտի թէքըար դըրըմադ իսթէյօրսունուզ պիզտէն , : Իչլէրլնտէն պիրիտի տէ Շ ապուհա սէս հտէրէք սէֆիհճէ տէտի . “ Եւ ար կիթ շուրատան Շ ապուհ , եօքսա չօդ ֆէնա օլուր սանա վէ ապքէրինէ , :

Լաքին Շ ապուհ օնլարըն գարշըսընտա տուրուլ չաղըրարադ տէտի , : Կէրչէք՝ սիզ Հայ իկիտլէրի սինիզ վէ պահատըրլըղընըզը կեօսթէ . ըիյօրսունուզ , վէ լաքին իկիաճէ իշ կեօրմէյօրսունուզ . զէրէ պահատըր իկիտ օլանլար տէյիլ քի՝ հիսար իչնտէ սազլանըպ՝ սէս հտէրլէր տըշարըյա էյիւնմէքլէ , իլլա մէյտանա չըզըպ՝ վէ ճէնկէ կիրիշիպ՝ իկիտլէք հիւնէրինի կեօսթէրիլէր . զէրէ գարըլար իշի տիր՝ գօրգուլարընտան իչէրտէ սազլանըպ՝ վէ աթըպ դուլթուլ տըշարը չըգմամադ , :

Տահաղիյատէ սեօզ գապարտըգտա գուտուր տու Շ ապուհ վէ օրաճըգտա հուզուրունա չաղըրըպ Ռուլմ հսիրլէրի տէտի օնլարա . “ Եվ կէր ճանիւ կեօնիւտէն պիզլիմ իլէ ճէնք հտէրսէնիզ

պու շէհիրի արմաղա , շէհիրի արաբգտա՝ հէփի-
նիզիտէ օղուլ ուշաղընըզ իլէ աղատ էտիպ՝ չօգ
պախաշլէնիլէ եօլլարըմ սիզին եհրինիզէ , Լ
սիրէր պեօյլէ եարար սեօզէրի իշիթտիքտէ՝
աթէշ կիպի դութուշտուլար՝ օգատար քի հէ-
մէն օ սաաթ շէհիրի եալամագ իսթէրէր իտի :

Լ ամրէթտի Ը ապուհ քի Լճէմասքէրի դալէ-
նին տեօրթ դարաֆընը ուզագտան գուշաթսըն-
լար՝ պեօլիւք պեօլիւք քէմանքէշլէր, վէ մըզըազ
լըլար վէ սափան աթանլար վէ սորա վէրմէյէ-
րէք օգ վէ դաշ աթսընլար հիսար իւսթ իւնտէ օ
լան աքէրէ : Լ Խում էսիրլէրին եարըսընը տախի
գալէյէ եագըն տուրղուրուպ՝ էլլէրինէ վէրտի
դութ ուշան շէյլէր վէ ալէթլէր. քի օ դութ ուշան
շէյլէրի իշէրի աթսընլար : Ը Նլարըն եարըսընա
տախի թէսլիմ էթտի թէքէրլէքլի օտա կիպի
եափըլմիշ շէյլէր իւսթլէրի գափալը՝ քի ծնլա-
րա պիզ չէշ տէրիզ , վէ էմր էթտի. քի ծնլարը
իլէրի սիւրիպ գալէյէ տայաթսընլար վէ ծնլա-
րըն ալթընա կիրիպ՝ քիւլիւնք վէ գաղմաիլէ
գալէնին թէմէլ գաշլարընը սեօքսիւնլէր. քի օ
մէֆրէգ գաշլարը Տիգրան փատիշահ եհրլէշ-
տիրմիշ իտի :

Լ շէր պեօյլէ տիւզիւլտիւքտէ՝ պաշլատըլար
գալէտէն Լճէմէրէ օգ աթմաղա վէ օտա շէք-
լինտէ օլան շէյլէրին իւզէրինէ իրի իրի գաշլար
պըրադմաղա , վէ լաքին պիւ շէյ էտէմէտիլէր .
ալթլարընտա օլանլըր տախի հատտէն զիատէ
չալըշարագ՝ գալէնին պիրդարաֆընը զէտէլէտի-
լէր, վէ զայրը իքի եհրինի տէ էօյլէ էթտիլէր. քի
հէմէն երգըմաղա եագլաշտըլար : Լ Եօյլէ օլ-

տուղունու կեօրտիւքտէ Շ ապուհ՝ էմր էթտի
քի աիանսը պիրտէն չալընլար ճիւմէ փիւրին՝
պօրուլարը : Լքէր օ սէսի ալտըգտա՝ հէփ իւէ-
լի սալըպ պաշլատըլար սաղանագլը եաղմուր կի-
պի տեօքմէկէ հէր դարաֆտան օզլար, իրըթ-
լար վէ դաշլար գալէտէ օլան հայլարըն իւղէ-
րինէ վէ աթէշ տախի իչէրի պըրաքմաղա :

Պօրգույա տիւշիւպ՝ շաշտըլար հայլար վէ չօ-
ղու տախի եարալանըպ տիւշտիւ . լաքին չօղու
եիւրէքէնիւպ վէ գուվէթէնիւպ՝ տահա շէտիտ
ճէնք էտէրլէր իտի : Պէօյլէճինէ ճէնք գըղըշ-
տըգտա՝ ղաֆիլէն պիր կիւրիւլթի իւէ գալէնին
իքի դարաֆը եըգըլտը վէ պիր գաշ էէր աջըլտը :
Սալտը արթըգ սէլ կիպի իչէրի Լճէմ աաքէրի
վէ ճիւմէ րասթ կէթիրտիքէրինի գըլըճտան
կէշիրտիլէր : ()՝ րատա կէրչի հայլարտան չօղու
իւմիտէրինի քէսիւպ՝ գուտուրտուլար վէ տիւշ-
մանլարտան չօղունու գըրտըլար, վէ լաքին ա-
փանսը պէօյլէ իշէ գուլթուլտուգլարընտան,
քէնտիլէրինի դայիւպ էտիւպ, օ գալապալըգ ա-
րասընտա ղայրըլարընը տիւշիւրմէք իւզըէ իքէն,
քէնտիլէրի տախի ղայրըլարտան տիւշիւպ էօլ-
տիւլէր : ()՝ գատար օլտու պունլարըն գըրըլ-
մալարը քի գանլարը սաղանագ սէլի կիպի շէհի-
րին սօգագլարընը պաստը :

()՝ արալըգտա Սուլմ էսիրլէրի տէ շէհիրտէ
հէրնէ գատար աղաճտան եափու վար իսէ՝ հէր
դարաֆտան աթէշէ վուրտուլար : ()՝ րատա պիր
մուսիպէթ տիր գօփտու չօճուգլարըն աղլաշմա-
լարը վէ գարըլարըն չաղըրշմալարը, քի ճիւմէ-
նին սէսի պիր օլուպ՝ իշիտէնլէրին գուլագլարընը
սաղըր էսէր իտի :

Պիր զայրը շէյ տէ գըյամէթ շէքլինտէ կեօ-
րինիւր օլտու օրատա, զէրէ ծնլարքի աթէշտէն
գաչըպ ճան աթարլար իտի՝ կիզլի եէրլէրէ տիւշ-
մէկէ, գըլըճ խըշմընա օղըայըպ՝ էօլլըրլէր իտի.
վէ ծնլարքի գըլըճտան գուրթուլըմ տէյի պիր
էվէ տիւշէրլէր իտի՝ աթէշէ դութուլուպ եա-
նարլար իտի : Պունլարլա պիլէ եանտը պիւլ իշէ
սէպէպ օլան Լ'նդուկ Եիւնի Փառանձեմին պա-
պասը :

Հաչան կեօրտիւ Եապուհ քի շէհիր պօզու-
տու կիթտի, վէ ազ քիմնէ գալտը շէհիրլիլը-
տէն, Էմր էթտի ասքերինէ քի էլ չէքիպ Փէ-
րաղաթ էթսինլէր . վէ գալանլարը Էսիր Էտիպ՝
պըրագտը շէհրի վէ կիթտի զայրը պիր եագըն
եէրէ . օրատա ատամ եօլատը օ Հայ ասքերի-
նէ քի Ս'ծքինէ կեօնտէրմիշիտի վէ Էմր էթ-
տի քի թէզչէ կէլինլէր օրայա : Ս է չիւնքի
Լ'նդուկ սէրասքէր իտի կիւնտօղուսու ասքերի-
նէ՝ օ էօլտիքտէ օնուն եէրինէ սէրասքէր օլտու
Վանէլ Լ'նձևացիլլէրին պէյի :

20 . Լ'ըշախան շէհրէն Էաթլըմասը, վէ եթլըմասը,
վէ Լ'ըշախն Խայնլըշ :

Բ . 47 .

370 } Լ'ըշակ պարըշըգ էթտիքտէ Եապուհ
շահ իլէնիճէքի տէտիք եօգարտա, էլ վուրուպ՝
պիր շէհիր եաթտը Վոգ էյալէթինտէ Ս'ասիս
տէտիքլէրի տաղըն արգասընտա վէ ատընը գօ-
տու Լ'ըշակաւան . վէ չիւնքի իսթէրիտի քի

Թէզէն տօլտուն օ շէհիր հալգ կէլմէկիլէ , էմր
էթտի քի օրայա կիտիպ սաքին օլան՝ ազատ օլ
տուն հաքիմ հիւքմիւնտէն վէ օնուն իւզէրինէ
հիչ շերաամ օլմասըն՝ հէր նէ սուչու օլուրսա :

Պու էմր վէ քէլամ Թէվաթիւր պուլտուգտա՝
պիրիքտիլէր օրայա Ֆէնա քիմնէլէր , պօրձիւ-
լար վէ էմանէթ ալանլար , գանլըլար վէ գափը-
ձըլար , հարամիլէր վէ խըրսըղլար , գարը գաչը-
րանլար վէ եամթագլար , սուչու հըզմէթքեար-
լար վէ հէր տիւրիւ զիյանքեարլար , վէ պեյլէ-
ձինէ չափըձագ տօլտու օ շէհիր մուրտարատամ
լարըն գալապալըղը իլէ , վէ օնլարա նէ Թէֆ-
թիլ վէ նէ սօրու սիւվալ եօղ իտի :

573 } Տայանամատըլար պու շէյէնախարարլար
վէ հէփ Հայ պեյիքլէրի խուսուսա քի քէն-
տի չուհատարլարը վէ հըզմէթքեարլարը տախի
քէնտիլէրինտէն գաչըպ օրայա տիւշտիւլէր : Զօգ
քէրէ տատիւ Ֆէրեատ էթտիլէր Ղըշակա . վէ
լաքին օ հիչ գուլագ դուծմատը : Վախարարլար
իշիթտի քի Շապուհ Ռումլարը եէնիպ կիթ-
միշ Տիարպէքիրէ՝ էլչիլէր կեօնտէրիպ օնա
մէքթուպ իլէ վէ Ղըշակըն էթտիկինի օնա
տույուրուպ եալվարտըլար քի քէնտիլէրիլէ
պիր օլուպ՝ երգսըն օ Ղըշակաւան շէհրինի վէ
էօձալըն Ղըշակտան :

Հօշ կէլտի Շապուհա օնլարըն քէնտիսինէ
սըղընմալարը վէ օ սէմթտէ պիր գաչ կիւն օ-
թուրուպ () ծքինտէն Հայ աաքէրի եէթիլ-
տիքտէ , չիւնքի՝ եօգարտա զիքը օլունտուղի իւզ-
րէ՝ օնլար պէքլէրիտի , օ աաքէրի սէրաաքէրին
պիրինէ վէրիպ եօլատը Հայաստանա , պիրէզ

Լճէմ՝ ասքերիտէ պիլէ գօշուպ . վէ Էմր Էթտի
օնա քի նախարարլարըն իսթ Էտիքլերինի Էթտին
վէ Լըշակի փատիշահը դուծսուն . իշի պեօլէ
տիւզիւպ գօշուպ՝ չըգտը կիթտի Շապուհ քէն
տի մէմլէքէթինէ :

Լըշակ տույտուգտա Լճէմլերին կէմէսինի՝
գօրգուսունտան կիթտի սըղընտը Լճի գալէսի
նէ քի թիւրքճէ Վհմախ տէնիր : Եթիշտի
Լճէմ սէրասքերի տէ վէ նախարարլարա պիր
օլուպ՝ մուհասերէ Էթտի Լճի գալէսինի քի
դուծսուն Լըշակը . օ տախի կիզլիճէ օրատան
գաջուպ՝ կիթտի Կովկաս սէմթլերինէ վէ սըղըն
տը Կիւրճիլերէ : Լըտը շէհրի Լճէմ սէրաս
քէրի . վէ լաքին Լըշակը պոլլմատըգտա գալ
աըրտը օրատան փատիշահ հազնէսինի վէ փա
տիշահլարըն քէմիքլերինի, վէ կեօթիւրտիւ Լ
ճէմիսթանա :

574 } Հաջան տույտունախարարլար քի Լըշակ
գաջմըշ Կովկաս սէմթինէ , հէփիսի պիր օլուպ՝
Էիւրիւյիշ Էթտիլեր Լըշակաւան իւսթիւնէ ,
վէ օրատա պուլտուղլարընը հէփ գըրտըլար՝ Էր
քիշիտէն՝ գարըա վարընճա . սալթ սիւտ Էմէն
չօճուգլարը դուրթարըպ՝ Էսիր ալտըլար . վէ
պիւթիւն շէհրի Էօլլէ եըգըպ խարապ Էթտի
լեր քի սանանըն օրատա անլա եափու եափըլ
մամիշ :

Սուրբ Երսէս իշիթտիքտէ պու շէյի՝ թէգ
չէ Էթիշտի օնլարա , վէ չօճուգլարը Էլլերին
տէն ալըպ Էօլլատը պիր քեօլէ վէ օ չօճուգլա
րա պէսլէյիճիլեր թային Էթտի վէ օնլար տա
խի օրատա պեօյիւլուպ՝ Սրթ տէնիլտիլեր :

Վէնտիսի սօնորա նախարարլարն րէճա էթմէլէրի իլէ փատիշահլարն քէմիքլէրինի կէլի տէ օնտիւրիւպ կեօմտիւ մէզարա Ղըք տէտիքլէրի քէյտէ Ղըրագած տէնիլէն տաղըն էթէկինտէ :

573 } Բըշակ տուլտուգտա Բըշակաւանըն խաւապ օլմասընը՝ կիւճէնտի վէ էյքէլէնտի , վէ Կիւրճիլէրտէն ապէր տէվլիրիպ կէլտի Հայաստանա , վէ թէմամ պիր երլ էօթէ պերի չապալարպ՝ Հայ ճինսինտէն տէ ալտը պիր գաչընը՝ քի օնլարա նախարարլարը վարըպ պասա : Պոլնու կեօրտիւքտէ Երեսէ Կամաւրականըն օղլու Բըշակիւրին գարտաշը , Կամաւրականլարն պէյիւկի՝ նախարարլարը Հէփ պիր էտիպ՝ եիւրիւտիւ Բըշակ իւզէրինէ : () Բատա ճէնք գըզըշտըգտա՝ իքի գարաֆտան տալի չօղլու գըրըլտը վէ պէլլի օլմատը քի Հանկի գարաֆ պօղտու վէ Հանկի գարաֆ պօղուտու . պոլնուն իչին պիրիպիրինտէն այրըլպ պիր էզ վագիթ րահաթ լանտըլար :

574 } Պոլ արալըգտա Ռում ապէրի եէթիշտի Հայաստանա . զէրէ Սաղէս կայսր հաջան տուլտու քի Բըշակ Շապուհա ապէր խմտատ վէրմիշ Ռումլարա գարշը , չօգ տարըլտը . վէ պուլուրտու լիւտոս սէրապէրէ քի ապէրիլէ եիւրիւսին Բըշակ իւզէրինէ վէ Հայաստանը տախի եաղմա էթսին : Պոլնու կեօրտիւքտէ Բըշակ՝ պասըրէթի պաղլանտը . վէ զայրը չարէ պուլամայըպ՝ ատամ եօլատը սուրք Երեսէս եալլարտը քի արայա կիրիպ պարըշտըրա քէնտիսինի նախարարլարա վէ գուրթարսըն լիւտ

դոսուհն էլինտէն : Այլիսկոպոսլարա տախի եաղ-
տը քի ըհճա էթսինլեր սուրբ Ներսէսէս պու իշ-
իչին :

Այլտի սուրբ Ներսէս Արշակըն եանընա . վէ
օրայա չաղըրտը Ներսէս Ամնարականը վէ նա-
խարարլարը վէ պարըշտըրտը ծնլարը , պու շարդ-
իլէ քի ծնտան սօնղրա տօղըուլուպլա վէ էյի ա-
մէլիլէ կէչինսին Արշակ . նախարարլար տախի
օնա իղաէթ էթսինլեր : Ամնա Արծրունիլերին
պէօյիւկի Սերուժան վէ օնուն հնիշթէսի Սա-
հան Սամիկոնեան՝ տիյնէմէյիպ չըգըպ կիթ-
տիլեր Շապուհ շահըն եանընա , վէ Աֆէն-
տիմիզի ինքեար հտիպ՝ սաքին օլտուլար Աճէմ
իչինտէ :

Պու պարըշտըր էթտիքտէն սօնղրա կիթտի
սուրբ Ներսէս (Թ)էօդոս սերասքերէ վէ եալլար-
տը քի պիր զարար էթմէսին Հայաստանա . վէ
վատ էթտի վերկի վերմէկէ վէ նախարարլարըն
էվլատլարընտան ըհճին , քի պիրի տէ փատիշա-
հըն օղըու իտի՝ ատը Պապ : Ա է չինքի դաթը
դապիէթի պիր ազիզ քիմնէ իտի (Թ)էօդոս ,
գապուլ էթտի սուրբ Ներսէսին ըհճասըն . վէ
ըհճինլերիլէ վերկիլերի ալըպ՝ տեօնտիւ Ստան-
պօլա՝ Արշակ փատիշահըն մէքթուպի իլէ .
եալլարտը (Թ)էօդոս սուրբ Ներսէսէս քի պիլէ-
սինճէ կիթսին . օ տախի քէնտի եէրինէ վէ-
քիլ գօյուպ Այադ ատը սարկաւազընը , քի
Աազընանդա վէ Արշարունիլերէ եայիսկոպոս
էթմիշ իտի՝ պիր ազիզ քիմնէ , կիթտի (Թ)էօ-
դոս սերասքերիլէ պերասլեր :

378 } Հաջան (Թ)էօդոս սերասքեր Սաղէսին

գարշնսրնա չըգտը վէ օլան իշէրի նազլ էտիպ՝
 Լ՝ըշակըն մէքթուպինի օնա վէրէճէք օլտու , օ
 նէ մէքթուպի օգուտու նէ պարըշղը գապուլ
 էթտի , իսթէմէտի պիլէ քի սուրբ Երսէսի
 կեօրէ , վէ էմր էթտի քի օնու սիւրսիւնլէր , վէ
 րէհինլէրիտէ էօլտիւրսիւնլէր :

Չօգ եալլարտը թէոդոս Ե աղէսէ քի քէն-
 տիսինէ պաղըշլասըն օնլարը . լաքին Ե աղէս՝
 սալթ րէհինլէրի պաղըշլայըպ՝ թէքրաք էմր
 էթտի քի սուրբ Երսէսի ուզադ եէրէ սիւր-
 կիւն էթտիլէր , վէ օնուշլա իքի սարկաւազընը ,
 ատլարը Ռասսում վէ Տիրանամ վէ պիր գաչ
 քահանայ : Ե չիւնքի գըշ վազթի իտի՝ պուն-
 լարը կեօթիւրտիւքլէրինտէ՝ եօլտա պիր գա-
 սըրղա գօփտու վէ կէմիյի պիր իսսիզ ատայա
 պըրագտը , կէմի տախի գաշա վուրուլուպ փա-
 րալանտը : Իչինտէ օլանլար տըշարը տեօքիւ-
 լիւպ՝ գուրթուլտուլար , վէ լաքին պիր եէյէճէք
 շէյ օնտա պուլանայըպ՝ էլ վուրտուլար աղաճ՝
 քեօքի եէմէկէ . տէնիզ տախի Լ՝լաշըն էմրի-
 իլէ հէր կիւն պաշատը պալըգ տըշարը աթմա-
 ղա , էյլէքի պօլ պօլ եէյէրէք կէչինտիլէր օ-
 րատա սէքիզ այ գատար :

Հաան հապէր ալտը Լ՝ըշակ փատիշահ՝ քի
 սուրբ Երսէս սիւրկիւնէ կիթմիշ՝ քէնտիսինի
 օնուն պօյունտուրուղընտան ազատ օլմիշ սայա-
 րագ՝ այաղ ալթընա ալտը օ գալլիլ քի սուրբ
 Երսէսին ելիլէ օլմիշ իտի նախարարլարա .
 վէ օնլարտան էօճալայըմ տէյի՝ վիւճուտլէրինի
 գալտըրմա իսթէտի վէ պաղիսինին տախի քեօ-
 քիւնի գաղըտը : Ե չիւնքի օնլարա պաշ օլ-

միշտ իտի՝ լերսէ՛հ Վամնարական՝ Ֆիքրինէ՛ գօտու-
քի Վամնարականլարն սոյունու սիւսին թիւ-
քէթսին . պու նիյէթ իլէ չաղըրտը հէփ ծնլարը
Լ՛ըմաւիր շէհրինէ՛ ծնլարա փայէ վերմէկ իլին ,
վէ հէփսինիտէ ծրատա գըրտը գարըլարընա վէ
էվլատլարընա վարընճա նէրէտէքի պուլունտու-
լարիտէ . սալթ լերսէհին գարտաշը օղլու գալ-
տը ատը Սպանդարատ , զէրէ պու ծնլարլա կիթ-
մէմիշիտի . վէ պու իշի իշիթտիքտէ՛ դաշտը
Ուլմ թօփրաղընա էվ ուշագլարը իլէ՛ իքի օղ-
լու տախի պիլէ , ատլարը Ը աւարշ վէ՛ Վա-
զաւոն :

Սուրը՝ լերսէսին վէքիլի խադ եպիսկոպոս՝
Լ՛ըշակըն էթտիկինի տույտուգտա , գաթը վէ
սէրթ սեօզէր իլէ ազարլատը ծնու . Լ՛ըշակ ծնա
կիւճէնիպ՝ քին դութտու վէ էօլտիւրմէք իս-
թէտի ծնու : Պիր տահա ազար էթտիքտէ՛
էմր էթտի Լ՛ըշակ քի ծնու եէրէ սիւրիւյէրէք՝
դաշլասընլար : ()՛րատա պուլունտուլար խադ
եպիսկոպոսուն գըղընըն գայընլարը Լ՛պահունի
սոյունտան պահատըր քիմնէլէր , ծարալըգտա
պունլար եիւրիւյիւպ սիւրիւյէնլէրին իւզէրինէ ,
խադ եպիսկոպոսու գուրթարմագ իսթէտիլէր .
ծնլար գարշը գօտուգտա , պունլար հէմէն գը-
լըճլարընը չէքիպ՝ ծնլարը եարալատըլար վէ ա-
զիզի էլլէրինտէն գափըպ՝ կեօթիւրտիլէր քէն-
տի էյալէթլէրինէ : Լաքին պիր շէյ էտէմէտի
Լ՛ըշակ պունլարա , վէ գօրգտու պիլէ՛ ծլմայաքի
ծպիր նախարարլըր տախի պաշ գալտըրալար :
Սէ չիւնքի Լ՛ըշակըն գըղլար ազասը՝ ծնունլա
կեօնիւլար իտի , իլին ալտը ծնտան քի կիզլիճէ

էօլտիւրէ յադ հայրապետի : Պունու տույ-
տուգտա Շ աւասպ Բրծրունիքի տաճա տէլի
գանը իտի , ալա կէօթիւրիւպ օնու , օնտա
էօլտիւրտիւ :

³⁷⁹ } () կիւնէրտէ էօլտիւ Ս աղէս կայսր վէ
օնուն եհրինէ կէշտի թիւոգոս սերաքէր , վէ
նէ գատար հայրապետէր սիւրկիւն էթմիշտէ
իտի Ս աղէս՝ պու թիւոգոս ճիւմէսինի կերի
չէվիրտի , օնլարլա պիղիմ սուրբ Ներսէսիտէ ,
վէ եանընտա սագլատը պիր վագիթ : Իքի
երլտան սօնլըա Ստանպօլ սինոգոսու օլտուգ-
տա Ս ալէգոն հերետիկոսա գարշը՝ սուրբ Ներ-
սէս տաիթ օ սինոգոստա պուլունուպ՝ գասուլ
էթտի օնուն քէլամլարընը վէ գանունլարընը
վէ օնտա գալտը օ երլ :

21 . Բըշալ քապիշահըն էսիւր օլմասը վէ հայա-
պանըն պօղոլմասը Ս երոթանըն իւրյանէիիւպէն :

Բ . 48 — 49 :

³⁷⁹ } Ստանպօլա կիթտիքտէ սուրբ Ներսէս՝
տաճա օնտա իքէն՝ Շ ապուհ շահ պիր գաշըն
թահրիքի վէ օնլարըն մշվէրէթի իլէ Բըշակ
փատիշահ իւզէրինէ եօլատը աղըր ասքէրիլէ
Բլանոզան սերասքէրիքի Պահլաւ սօյունտան
պիր պահատըր քիմնէ իտի : Բըշակ իշիթտիք-
տէ օնուն կէլմէսինի՝ պաշլատը գասավէթ չէք
մէկէ , զէրէ հիչ պիր եարտըմ ճի եօղ իտի .
պունուն իչին սավուշուպ կիթտի պիր եագլա-
շըլմազ եէրէ վէ օնտա սագլանտը : Բմնա նա-

խարարլար իզգէթ վէ իբրամ իւն Ղլանողանը
գապուլ էտիպ՝ քէնտիլէրի տէ օնտան իբրամ
կեօրտիւլէր, վէ օնունլա պիր օլուպ եօլլարը
դուլթտուլար՝ օլմայա քի Ղրշակ գաչա :

Ղրշակ տարլըղա տիւշտիւքտէ՝ հապէր կեօն-
տէրտի Ղլանողանա . “Եւ տէտի տիւշմիւշտին
արտում սըրա , սէնտէ Պաշլաւ տէյիլմիտին պէ-
նիմ սօյուման , նիչին գըլարսըն պանա . իը-
սըմըղընը կեօմթէրմէք իսթէրսէն՝ գօյվէր
կիտէյիմ տիւշէյիմ Ուում թօփրաղընա , վէ
պէն տէ իշթէ սանա թէսլիմ էտէրիմ սիւլթիւն
Հայաստանը , : Ղէվապ եօլլատը օնա Ղլա-
նողան՝ “ Սէրքի , տէտի , գըլտըն Վամնարա-
կանլարա քի պէնտէն եագըն իտի օնլար սա-
նա կէրէք տինճէ վէ կերէք սօյճա , նէ իւմիտին
օլաճադ քի պէն գըլմայըմ սանա . վէ նանըլ օ-
լապիլիր քի սէնին իշքիլլի վատ էթտիկինէ
կիւվէնիպ՝ իշքիլիզ փատիշահըման էլիմտէ
օլանը պըրադըպ զայ էտէյիմ , :

Պու ճէվապը ալտըգտա Ղրշակ՝ հէր դա-
րաֆտան իւմիտինի քէսիպ՝ տիւշիւնտիւ քի
կիթսին Ղլանողանըն ալաղընա . էվվէլ եէմին
վէրտի օնա քի քէնտիտինէ զարար էթմէսին ,
վէ պու եէմինիւ գալգտը կիթտի : Պիր գաչ
նախարարլար քի Ղրշակա տիւշման տէյիլլէր-
իտի՝ օնլար տախի կիթտիլէր . Սասակ Սամի-
կոնեան վէ Ղրաստամատ ատըլ Ղրշակըն սա-
րայ քեահէասի տէ եէթիշտիլէր օրայա :

Պունլարը հէփ ալտը կեօթիւրտիւ Ղլանո-
ղան Շապուհուն եանընա . օ տախի իբրամ
էտիպ սազլատը օնլարը պիր սարայ իչինտէ , վէ

էմր եթտի Լըշակա քի եազսրն Փառանձէմ
սուղանա կէլին տէյի . պիր պեօլիւք ապէր տէ
եօլատը Հայաստանա վէ եազտը նախարար-
լարա վէ Հայլարըն պեօլիւքէրինէ քի Փա-
ռանձէմ սուղանը ալըպ թէզչէ կէլինլէր քէն-
տիսինէ : Պու տալէթի պէյէնմէտիլէր նա-
խարարլար վէ գօրգտուլար . վէ չիւնքի պիրլիք
օլմատըղընտան էլլէրինտէն պիր իշ կէլմէզիտի ,
էլչիլէր եօլատըլար փէշքէշլէրիլէ վէ տիլէտի-
լէր Շ ապուհտան քի քէնտիլէրինի գօյլէրսին
էէրլէրինտէ տուրմաղա , Ս է լաքին Շ ապուհ
քի նիյէթ էթմիշ իտի՝ Հայլարը պիւթիւն
զապղընա ալմաղա վէ ծնլարը հէփ քըիսթիւն
տինինտէն չըգարմաղա , տիյնէմէտի ծնլարը :
() Նլար տախի պու շէյէ գըզըպ՝ եիւրիյիշ էթ-
տիլէր օ ապէրին իւզէրինէ քի Շ ապուհ կեծն
տէրմիշ իտի . վէ ծնլարը գօվալայըպ՝ քէնտի-
լէրի տէ Հայաստանտան չէքիլիպ էօթէյէ պէ-
րիյէ տաղըլտըլար . քիմի օղուլ ուշաղընը ա-
լըպ գաչտը Ռում թօփրաղընա վէ քիմի տէ
զայրը եէրէ : Պիր Ս արազգատ ատը ուշաք
տախի Լըշակունի սցոնտան Ստանպօլա վա-
րըպ կայսերին հըզմէթինէ կիրտի , վէ չօգ ի-
կիտլիք հինէրի կեօսթէրտի Ռումլար իչինտէ :
Բէզալիք Փառանձէմ սուղան տախի փատի-
շահ հազնէսինտէն չօգ շէյ ալըպ կիթտի Լը-
տագերս տէտիքլէրի մէթին գալէյէ վէ Սու-
շէղ Ս ալիկոնէան պիլէսինձէ . օրատան մէք-
թուպ եազտը Պապ շահգատէյէ քի ըհհինտէ
իտի Ստանպօլտա , վէ եալլարտը ծնա.քի սուրք
Երսէսին ըհճաար իլէ վէ Ռում ըիճալընըն

էլիիւն պուլսուն պապասընըն զայրպտա օլան
փատիշահըզընը , եախօտ պիր զայրը չարէ իւն
գուրթարօըն քէնտիսինի Շապուհուն էլին-
տէն :

380 } Հաչան պու իշէրին հապերի տէյտի
Շապուհուն դուլաղընա՝ էօյքէսինտէն գու-
տուրտու . վէ օ սաաթ էմը էթտիքի Մըշակըն
այաղընը զէնճիրէ գօյուպ՝ սիւրսիւնլէր Խու-
ժաստանա վէ գօսունլար Մնյուշ գալէսինէ :
Ս է չօգ ապէր Սերուժան իւն Սահանա վէ-
րիպ քի քրիսթիան տինինի ինքեար էթմիշէլ-
իտի , պիրի Մըծրունի վէ օ պիրի Սամիկոնլու ,
եօլատը Հայաստանա : ()նլար տախի մէմէ-
քէթի սահապօրը պուլուպ՝ խարապ էթտիլէր .
Մրտագերս շէհրինի ալըպ՝ օրատա օլանլարըն
ճիւմէսինի էսիր էթտիլէր , Փառանձէմ սուլ-
զանը տախի ծնլարլա . վէ Մոդրեստանա կեօ-
թիւրիւպ հէփիսինի տէ գաղըղա վուրտուլար
վէ չօղունու մարտիրոս էթտիլէր : Ս է նէ գա-
տար Եահուտի պուլտուլարսա՝ ծնլարը տախի
էսիր էտիպ՝ Մճէմիսթանա կեօթիւրտիլէր :

381 } Սէքրար տեօնտիւ Սերուժան Հայաս-
տանա , վէ չիւնքի Մճէմ մէղհէպինի օրայա սօգ-
մագ իսթէր իտի , օ մէղհէպին օգումիշէրինտէն՝
պիլէ կէթիտի : Գութտու էլվէլ նախարար-
լարըն գարըլարընը վէ խըսըմլարընը , վէ գալէ-
լէրտէ սապլատը ծնլարը քի էրլէրի իշիտիպ
տեօնսիւնլէր Հայաստանա : Գութտու եպիս-
կոպոսլարը վէ քահանալարը , վէ ծնլարը զէն-
ճիրէ գօյուպ էօլատը Մճէմիսթանա վէ Մո-
րեստանա քի ծնլարըն չօղու օրալարտա մարտի-

րոս օլտու վէ չօղու զէնճիրտէ չիւրիւտիւ : Հէր
նէ գատար Ուում եաղըսը իլէ Հայ. քիթապլարը
պուլտու իսէ՝ եագտը . վէ Էմը Էթտի. քի Ուում
եաղըսը , Ուում տիլի գուլլանմասընլար , սալթ
Փարսի , եանի Լըսրի եաղըսը օլտուն : () Կէ-
լէն Փարսի օղումիշ քիմսէլէր տախի քի Հայճա
Տագ տէրիզ՝ ճէլլատլարլա քեօյլէրէ տաղըլդա՝
Հէփիսինի սըգըշտըրտըլար քի տինլէրինտէն
տեօնսիւնլէր . վէ տինլէրինտէն տեօնմէյէնլէրի
իսքէնճէլէրիլէ Էօլտիւրտիւլէր : Պու օլան մու-
սիպէթլէրի Լըշակ փատիշահ իշիտիպ , վէ
քէնաիսինի տէ զէնճիրտէ կեօրիւպ՝ իւմիտինի
քէստի , վէ աճըսընտան տայանանայրպ՝ Հան-
չէրի եիւրէկինէ վուրուպ Էօլտիւ . տէրլէր քի
Վրաստամատ օնտա պուլունուպ՝ օ տախի օրա-
տա քէնաիսինի Էօլտիւրտիւ : Պու իքինճի Լը-
շակ 18 եաիօտ 30 սէնէ եաշատը տէվլէթին-
տէ՝ Էսիրլիկի տէ պիլէ սայըլարագ :

Պու իշէր օլտուգտա Սուշեղ Սամիկոնեան
արալըգ պուլուպ դաշտը կիթտի Ստանպօլա վէ
նագլ Էթտի սուրբ Երսէսէ . օ տախի թասա-
լանրպ վէ չարէսինի պուլլանայրպ Լըլահա սը-
ղընտը : Սօնղըա արզուհալ սունուպ լիէոդոս
կայսերէ տիլէտի օնտան քի Լըշակլէն օղլունու
տտը Պապ՝ օքի Ստանպօլտա ըէհին գալմիշ ի-
տի՝ Հայլարա փատիշահ տիքիպ՝ Հայաստանա
կեօնտէրսին վէ միլլէթի Լըճէմ էլինտէն գուր-
թարսըն : () տախի սուրբ Երսէսին հաղընը
կեօգլտէրէք՝ հասըլլէթտի օնուն տիլէտիկինի .
վէ Էմը Էթտի սէրաղէրի օլան Տերենտիանոսա
քի ասքէր տէվլիրիպ՝ ալսըն կեօթիւրսին Պա-

պը Հայաստանա վէ օրատա ծնու փատիշահ
տիքսին Հայլար իւզէրինէ, վէ լաքին ըհհին
եհրինէ՝ եանընտա սագլատը Պապըն գարըսընը՝
ատը Օարմանդուխտ վէ իքի օղլունու՝ ատլարը
Լըշակ վէ Վաղարշակ :

22. Պապ Ժորիշահըն լազնի վէ Շահահըն հաւու-
ղիհաւղ-ղո :

Բ . 49 — 50 .

⁵⁸¹ } Պապ՝ իքինձի Լըշակըն օղլու՝ (Թէոդոս
կայսերին հմրի իլէ Հայլարա փատիշահ օլուպ՝
Տերենտիանոս սերասքէրիլէ վէ Սում ապէ-
րիլէ կէլտի Հայաստանա, սուրբ Երեսէս տէ
պիլէսինձէ : Պունու իշիթտիքլէրինտէ տաղը-
լան նախարարլար՝ կէլիպ պիրիքտիլէր վէ Պապ
փատիշահլա պիր օլտուլար . կէլտի տախի Վամ-
սարահան Սպանդարատ . կէլտի Բագարատըն
օղլու Սմբատ բագրատունի քի ծնու սերասքէր
էթտի Տերենտիանոս . կէլտիլէր օպիրլէրի տէ
վէ կիրտիլէր Հայաստանա :

Պունլարըն կէլմէսինի իշիտիպ Սերուժան,
ալտը երւրիյի վէրտի Հայաստանտան, գալէ
աղալարընա հմր հտէրէք քի նախարարլարըն
գատընլարընը գալէ տուվարլարընա ասսընլար
կէօրէնլէրէ իպրէթ վէ հրլէրինէ ըհզիլլէք իչին .
վէ հօյլէ պըրագսընլար, թա քի չիւրիւլէր վէ
գուշարա եհմ օլալար : Պու խայընլըղը տույուպ
նախարարլար՝ տիւշտիլէր օ գալէլէր իւզէրինէ .
պէքլէյէնլէրի գըրտըլար վէ աղալարընը զայ

էթտիւն , վէ ասըւան գարըւարնն էշէրինի ա-
շաղա էնտիրիւյ՝ կեօմտիւէր : Վէշալիք ղայ-
րըւարնը տախի քի դուծուպ պողլամիշ իտի
Սերուժան՝ չեօղտիւէր վէ եէրէրինէ եօլա-
տըւար :

Թէքըւար ասքէր տէվչիրտի Շ ապուհ՝ կերէք
Ղէմէրտէն վէ կերէք ղայրը միլէթէրտէն ,
Ղուանլարտան վէ ի հգկիւէրտէն , Վիւրճիւէր-
տէն վէ Տաղըւարտան վէ Սերուժանն էլիւիւէ
եօլատը ծնլարը Հայլարա գարը : Պունլար
եէթ իշտիքտէ Հայ թօփրաղընա , Հայ ասքէրի
Սոււմարլա էնտիւէր Չիրաւ տէտիքէրի օլպա-
Ղէմէր տէ օրայա կէլիւ օնլարա գարը՝ Գուր-
տուլար օրտուլարնն : Ղէնկէ պաշլանտըգտա՝
տուրք Սերսէս՝ քի օրտուտա՝ իտի՝ Սպատ տա-
ղըն տէփէսինէ չըգըպ վէ էլէրինի կեօյէ գալ-
տըրըպ տուվայա պաշլատը : Սէ չիւնքի կիւնէ-
շին ըըղը Հայլարնն կեօղիւնէ վուրուպ վէ
սըղէթ վէրիւպ սէրպէսթ պագամաղլար իտի
օնլարա՝ Ղլահըն քէրէմիլիւ պիր պեօյիւք պու-
լութ եէթիշիւպ՝ քեօլիւ էթտի օնլարա վէ ամ-
անսըղ պիր գայ ըիւզկէարը էսիւպ՝ վէ Ղէմէր-
տէն աթըւան օղլարը կէրի տեօնտիւրիւպ՝ ա-
թանլարնն իւզէրինէ տեօքմէկէ պաշլատը : Պու-
ղուհուրաթտան տահա պէթէր գուտուրուպ
Ղէմէր , Ճանաւար կիպի սալտըլար Հայլար
իւզէրինէ . պունլար տախի օնլարա գարը կէլ-
տիքտէ՝ Ղէնք գամաղարըղըգ օլտու . իքի դա-
րաֆտան տախի տիւզէնլէրի պօղուլտու վէ
չաղըրշմա սէսի եիւքսէքլէնիւպ գապարտը : ()
կիւրիւլթիւտէ ի հգկիւէրինն պէյի Շ եգիր ատը՝

գուվվէթլի պիր քիմնէ՝ քէնտի թէվապիսի իլէ քեօփիւրմիշ տալլա կիպի տիւշտիւ Հայլար իւ ղէրինէ սանքի պօղաճադ ծնլարը : () Նու կեօր տիւքտէ Սպանդարատ Սամնարահան՝ երլարըրմ կիպի ծնուն եիւզիւնէ սալլա՝ վուրտու , վէ ծնու երգըպ՝ եէրէ տիւշիւրտիւ , վէ ծնունլա օլանլարըր գաջըրտըրգտա՝ Ուում ապէրի ծնլարըր գարշըլայրա՝ գըրըճտան կէշիրտիլէր : () րատա Սուշեղ Սամիկոնեան՝ ԼՃէմ սէրասքէրինէ եէթիշիպ ատը Սարէն՝ թէքէր մէքէր էաէրէք եէրէ չարփաը ծնու աթըրիլէ վէ էօլտիւրտիւ վէ ծնուն էամագլարըրնը տարտաղան էթտի : Ս է օրատան պիր էանա տեծնիւպ , եէթիշտի օգ կիպի Լղուան փատիշահրնա ատը Ուռնայր վէ ծնու էարալատը . իսթէտի պիր տահա վուրմագ , ամմա ծնա գըլմայրա՝ իլլա գըրըճը արգասը իլէ պիրազ գօվալայրա՝ տեծնտիւ : () գալապալլգտա Սմբատ Հայլարն սէրասքէրի տէ Սերուժանըն էլի ալթընտա օլան պեօլիւկիւն սաղ դարաֆըրնը ալէվ կիպի էալայարագ վէ սօլ գօլունու չալարագ չըրփարագ սօլուգ ալտըրմայրա ծնլարա՝ ալթ իսթէթտի : Սըգլէթի կեօրտիւքտէ ԼՃէմէր՝ պաշլատըրլար գաչմողա : Ս է չիւնքի Սերուժանըն աթըր էարալանըպ վէ՝ գաչանլարա եէթիշէմէյիպ՝ քէնտի էամագլարըր իլէ կէրիճէ գալար , պունուն Ֆարգընա վարտըրգտա Սմբատ՝ եէթիշտի արտըսըրա ապէրիլիլէ , վէ զըրտըր ծնունլա օլանլարըր վէ գուլթուպ Սերուժանըր էլլէրինի արտընա պաղլատըր : Սեօրտիւ ուղագտան պիր գաչ չատըր վէ էանլարընտա աթէշ . կիթտի ծ

րայա վէ կեօրտիւ աթէշ իւթ իւնտէ շիշէ սաիւ
լանմիշ էթ , զէրէ սահապլարը գօրգուլարըն
տան պըրագըրպ գաջմըշարիտի : () շիշի թաճ
գարզընա տէյիրմէ չէվիրիպ վէ օ աթէշէ գօյ-
ուպ գըզտըրտը , վէ Սերուժանը օրայա կէ-
թիրիպ՝ տէտի ծնա . “ Սէն թաճ կիյմէք վէ
Հայլարա փատիշահ օլմագ իսթէրիտին , էօյլէ
իսէ՝ չիւնքի Ղազրատունիլէրէ տիւէր Հայ
փատիշահընա թաճ կիյտիրմէք , պէն Ղազրա-
տունիլէրին պէօյիւկի օլմագլա՝ պանա տիւշէր
սանա թաճ կիյտիրմէք , ” . պունու տէյերէք
ալտը մաշա իլէ օ աթէշ կիպի գըզարմիշ շիշ-
տէն օլան թաճը կիյտիրտի ծնուն պաշընա , վէ
օ տախի օրատա կէպէրտի . սօնդրա տեծտիւ
Սմբատ օրտույա վէ ըահաթլանտը հէմ.քէն-
տիսի հէմ ասքէրի :

389 } Պապ՝ թախթա կէչտիքտէ չօգ իքրամ
էթտի Տերենտիանոս սէրապէրէ վէ չօգ փէշ-
քէշէր չէքտի ծնա . կայսերին էմրի իւզըն օ
թուրթտու ծնու Հայաստանտա ծնուն քէնտի
պաշգաճա պեօլիւկի իլէ , օպիր առքէրի տէ
պախշիշէրիլէ կէրի կեծնտէրտի : Պունտան
սօնդրա սուրբ Սերսէս պիր եէրէ Ջէմ էթտի
Սաղարշապատ շէհրինտէ պէյլէրի վէ փաշալա-
րը , փատիշահ տախի օրատա . եպիսկոպոսլար
վէ քահանալար , ճիւմլէսիտէ օրայա չաղըրը-
լլպ . վէ Ղլահըն հուզուրունտա շարգ գօտու
փատիշահըն վէ նախարարլարըն մապէյնիլէրինէ
քի փատիշահ տօղրուլուգլա կէչինսին , վէ նա
խարարլար տախի ծնուն իգաէթինտէ գալլայ՝
եարտահ օլսունլար . վէ հէր նէ քի ալմիշիտի

Պապըն պապասը Արշակ փատիշահ նախարար-
լարտան, կէնէ ծնւարա վերիւսին :

383 } Պիր երլ կէշտի կէշմէտի՝ պաշխար Պապ
Ֆէնա եօլլարա կիթմէկէ . էօկիւթ վերտի ծնա
սուրբ Ներսէս վէ ազար էթտի . լաքին Պապ
պիլտիկինտէն շաշմատը վէ տահա Ֆէնա օլտու,
վէ սուրբ Ներսէսէ տարըլլայ՝ կիլլիճէ ծնա զէ-
հիր իշիրտի՝ Ակեղեաց էյալէթինտէ Այախ
քեօյիւնտէ 20 եախօտ 34 սէնէ հայրապետիք
էթտիքտէն սօնղրա : Աօլիւր իքէն սուրբ Ներ-
սէս հապէր վերտի եանընտա օլանլարա քի էլլի
երլտան սօնղրա սուրբ Վրիգոր Առաւորիկին
սօյունտան հայրապետիք գալգաճագ, վէ պիր
ղամանտան սօնղրա թաթարլար հայաստանա
կէլէճէքլէր, վէ եէտի եիւզ երլ թէմամ օլտուգ-
տա՝ հայլար Առաւ հիւքմի ալթընտա գալա-
ճագլար . սօնղրա կինէ թաթարլար կէլիպ չօգ
եէրլէր զապդ էտէճէքլէր . նիճէ քի օլտու :
Պու սուրբ Ներսէսին պիր օլտու վար իտի Սա-
հակատը քի Ստանպօլտա իլմէ վէ մարիֆէթէ
եէլթէնիլ իտի քի պիր վագիթտէն սօնղրա
կաթուղիկօս օլտու հայլարա : Սուրբ Ներսէս
էօլտիւքտէ՝ Պապ փատիշահ քէնտի գասպահա-
թընը գափաթմագ իշին ծնուն իւզերինէ եա-
լան եէրէ եաս դութտու, վէ պեօյիւք զիյնէթ-
իլէ ծնու գալտըրլայ կեօթիւրտիւ կեօմտիւ
մէզարա թիլ տէտիքլէրի գասապատա : Սէ
շիւն կեօրտիւ քի հայաստան պիւթիւն եաս
դութմիշ սուրբ Ներսէս իշին, իսթէտի ծնուն
եէրինէ պիր րազպէթլի քիշի գօմաք քի թէ-
սէլլի սյուսուն միլէթ :

184 } Ը ահակ՝ Բարհուհիք էյալեթինտէն՝
Սանազկերտ շէհրինտէն՝ լայրգլ վէ իզգէթլի
պիր զաթ՝ կաթուղիկոս օլտու Հայլարա սուրբ
Երեստին եէրինէ Հայ եպիսկոպոսլարրնտան
ձեռնադրութիւն ալմաղ իլէ , սուրբ Սեղեհտ
րոս Հայրապետին էմր էթտիկի գանունու իւղ
րէ , նիճէ քի իշարէթ էթտիք եօգարտա : Պու
Ը ահակ կաթուղիկոս քէնտի էյի ամէլէրի վէ
ուսլու ազլլը տէփրէնիլի իլէ շազ էթտի միւ
լէթին եիւրէկինի : Ս էլաքին Պապ փատիշահ
քէնտիսինի ռահաթլըգտա կեօրիւպ վէ շանը
նա մաղրուրանըպ՝ ասի օլտու կայսերէ . պու
նուն իլին գօլտու Հայաստանտան Տերենտիա
նոս սէրասքերի ասքերիլիլ , վէ աճէլիլէ աս
քեր տէվլիլիպ երղտը Բադրեանդ սէմթինէ՝
քի կայսր սէֆերէ գալգարսա՝ ճէնք էթսին օ
նունը : Տուլուրտու կայսերէ Տերենտիանոս
Պապրն էթտիկինի . կայսր տախի ճէվապ էթ
տի Տերենտիանոսա քի կէրի տեօնիւպ կիթսին
Պապ իւզերինէ , եաղտը Վապադովկիա ասքէ
րինէ տէ քի թէզլէ եարտըմճի եէթիշսինլըր
Տերենտիանոսա :

Պու արալըգտա Հայ ասքերի՝ փէրվասըզ օ
թուրուպ տուրուր իքէն Բադրեանդ օվասրն
տա , Փարգընա վանմայարագ՝ քի էյլէ թէզ
տեօնէճէք Տերենտիանոս , ափանսըղ ումու
մազ պիր վադիթտէ եէթիշտի օրայա Տերեն
տիանոս վէ օնլարլա քէսքին ճէնք էտիպ՝ չօ
ղունու գըրտը վէ չօղունու գաչըրտը : () ճէնք
տէ Վանէլ Բնձեացի կիւնտօղուսու ասքերինին
սէրասքերի եարարլըզ կեօսթէրիպ՝ չօգ ասքեր

գրքոր (Սուլմարտան : Եթ իշտի ծնա խլշմիլէ
Տերենտիանոս վէ գրլըճընը չալլա ծնուն պա-
շընա՝ եարը քէլլէսինի ուչուրտու վէ իլերի կէ-
չիպ՝ եթ իշտի Պապա վէ գութտու ծնու : ()'
տախի ծնա եալվարտըգտա՝ քի էօլալլւմէսին
քէնտիսինի՝ պաղլայըպ վէ տէմիրէ վուրուպ օ-
նու ալտը կեօթիւրտիւ Ստամպուլա : Հաշան
Թէոդոս կայսերին հուզուրունա չըգտը Պապ՝ օ-
նուն էօկիւնէ գօտու կայսր քէնտի էթաիկիէյ-
լլքէրի վէ եիւզիւնէ վուրտու ծնուն նամքեօր
օլուպ՝ էյլլք պիլմէզլիկինի քի կեօսթէրտի
քէնտիսինէ վէ Տերենտիանոսա վէ վոյատէ-
սիլիլ սուրբ՝ Ներսէսէ , վէ էմր էթաի քի սա-
ղըր իլէ էօլտիւրսիւնլէր ծնու . պեօյլէ էօլլւմ՝
իլէ Պապ աիւնեասընը տէյիշտիրտի , 3 սէնէ՝
ղայրը հիսապա կեօրէ 7 սէնէ փատիշասլըգ
սիւրտիւքտէն սօնղրա :

23 . Սարազդատըն Վաթիէ Իւլիանճի Խոսրովա
Վաբէնճա՝ վէ Օսմէնի վէ Բադրաշէնի Կաթու-
ղիէն օլմալար :

Բ . 50 — 52 .

311} Սարազդատ Բըշակունի՝ Թէոդոս կայսե-
րին էմիրիլէ Ստամպուլտա իքէն՝ Պապըն էէրինէ
փատիշաս օլուպ կէլտի Հայաստանա . պու
Սարազդատ՝ Բըշակ փատիշասըն վազթիւտէ
Հայաստանտան գալլալ՝ կիթաի Ստամպուլա վէ
կայսերին հըզմէթիւնէ կիրիպ՝ չօգ իլերի կէլտի .
պու պիր զայէթ գուվլէթլի վէ կեօսթէրիլլի
քիմնէ իտի վէ Սուլմար իլինտէ էչպէհ օլուպ՝

չօգ իշէր էթտի • խուսուսա ոլումպիադ օյունլա-
րընտա վէ փէհէվանլըգտա, ասլան օյունունտա
տախի ասլանլար էօլտիրտի : | օնգոբարտիա,
լըլար ճէնկինտէտէ պէշ քիշլլէ Եալընլը գար-
շը չոգըպ՝ պէշինտէ գըլըճըիլէ երգտը պիր
պիրի իւզերինէ • պիր քէրէ տէ պիր գալէ իւս-
թիւնէ Եիւրիւլիւպ՝ հիսար իւզերինտէ օլան-
լարտան օն Եէտի քիշի օգ աթմադ իլէ պիր
տագիգէտէ վուրուպ՝ պիր պիրի արտընճա աշա-
ղայա տեօքտիւ, սանքի սիւքէրէք՝ աղաճտան
Եէմիշ տեօքէր կիպի : | Ե տահա չօգ Եարար-
լըգ կեօսթէրմէկիլէ նամտար օլտու Ռումլար
իշինտէ վէ սէվկիւլիւ (ժ)էոդոս կայսերէ օ գա-
տար քի օնու Հայլարա փատիշահ տիքտի :

Հաշան Եէթիշտի | արազդատ փատիշահ
Ռում ասքերի իլէ Հայաստանա՝ իշիթտի քի
Ղարանաղի էյալէթինտէ Բորիլէրտէն հա-
րամիլէր պիրիքմիշ : Տիւշտիւ արալարընա վէ
գօլալատը սարփ Եէրլէրէ վէ օնլարը տարլըղա
գըստըրտը քի կիւճիլէ տիւշտիւլէր | յիրատ չայ-
լն կէչիտ պօղաղընա քի օրայա պիր պէօյիւք
վէ գալըն տիրէք գօմիշլէրիտի քէօփրիւ Եէրի-
նէ • պու տիրէկին իւզերինտէն գարշըլա կէչիպ
տիրէկի աշաղայա պըրագտըլար քի | արազդատ
կէչէմէյէ : | Եքին | արազդատ պիր Եալուզ
սէկիրտիմ իլէ սալըպ վէ գուշ կիպի ուշուպ՝
սըչրատը չայըն օ պիր դարաֆընա իկիրմի իքի
արշըն մըգտարը վէ սէկիրթտի իւզերլէրինէ •
պունու հարամիլէր կեօրտիւքլէրինտէ, սիւհա-
լարընը Եէրէ պըրագըպ՝ թէսլիմ օլտուլար օ-
նա : Տահա չօգ Եարարլըգ կեօսթէրէք վէ

տիւշմանլարըն հագգընտան կէլերէք, հիւքմի ալթընա ալտը Սարազգատ հէր դարաֆընը 388 } վէ ֆիքրի գապարըս' մաղուրլանտը : Սէ շիւնքի Սուլսէրասքերլէրի քէյֆլէրինէ կեօրէ ծնու գուլանմագ իսթէրլէր իտի, պունտան իֆրադ իլէ կիւճէնիս' չէլտի ծնլարը վէ նիյէթ էթտի կայսերին հիւքմի ալթընտան չըգմաղա . պունուն իչին էլչի եօլլատը (ապուհ շահա վէ շարդ էթտի ծնունլա : « Վէր տէտի պանա եար տըմ էտէրսէն Հայաստանըն վերկիսինի քի կայսր ալըր' սանա վերիւրիմ », օ տախի սեօզ վերտի' եարտըմ էթմէկէ վէ օղլունուն գրչլաւընտան պիրինի ծնա վերմէկէ :

Պու ասիլքէ գօգուսունու Սուլսէրասքերլէրի ալտըգլարընտա չափըճագ հապէր վերտիլէր կայսերէ . օ տախի էմր էթտի ծնլարա քի էօկիւթ վերսինլէր Սարազգատա' Ստանպօլա կիթսին . էկէր տիյնէմէգսէ տէտի' պաղլայըն ծնու վէ էօյլէճէ կէթիւրին : Սարազգատ տույտուգտա կայսերին էմրինի' գարշը գօյամատը , խուսուսա քի տահա պիր եարտըմ պուլմամիշ իտի շահտան : յաչար գալըս չըգտը կիթտի վէ էէթիշտիքտէ Ստանպօլա' կեօրմէկէ պիլէլայըգ էթմէտի ծնու կայսր . իլլա էմր էթտի քի պիր ասի գօրպա կիպի տէմիրէ վուրուս' սիւրսիւնլէր թուլիս ատասընա քի Սվկիանուսուն էրլտըգ փօյրազը դարաֆընտա պիր ուզագ էէրտէ տիր : Պունուն փատիշահլըղը սիւրտիւ 2 սէնէ քի ղայրըլարը տեօրթ տէրլէր : () սէնէնին սօնղունտա էօլտիւ (ահակ կաթուղիկոս 2 եախօտ 4 երլ հայրապէտլիք սիւրտիւք տէն սօնղրա :

³⁰⁶ } Օւաւէն՝ Շ ահակ հայրապետին խնայմը՝ ծնուն եկերինէ կէշիպ՝ Հայլարա կաթուղիկոս օլտու վէ էյիճէ կեօղէթտի միլլէթի : Պազար կեօրտիւ թիւոգոս կայսր քի Հայլարա փատիշահ օլան՝ պաշ գալտըրլպ՝ ասի օլոյօր , տիւշիւնտիւ՝ իքի փատիշահ տիքմէք , քի պիրի ասի օլուրսա՝ օ պիրի ծնա իւլմայրպ՝ քէնտիսինէ միւղի օլուր : Պու Ֆիքրիլէ փատիշահ էթտի Պապըն իքի օղլունու քի Ստանպօլտա իտիլէր ծնլար րէհին կիպի , ատարը Լըշակ վէ Ս աղարշակ , իքիսիտէ տէլիգանլը եաշլարը ազ : Պունլարըն անասընը քի Ստանպօլտա իտի աւար Օարմանդուխտ՝ Ստանպօլտա ալլ գօլուպ՝ եօլլատը պունլարը Հայաստանա Ռուս ապէլիլիլէ վէ իշ պիւէն քիմնէլէրիլէ քի պունլարա եարտահ վէ գայրըրճի օլսունլար :

³⁰⁶ } Լըշակ վէ Ս աղարշակ Պապըն օղլուլարը Հայաստանա կէշիպ՝ պաշլատըր փատիշահլըգ սիւրմէկէ . Լըշակ օթուրտու Ղուին շէհրինտէ վէ ալար Բաբիկ նախարարըն գըզընը քի Սիւնիք մէմէքէթին պէօյիկի իտի : Ս աղարշակ օթուրտու Լըզինկեանտա վէ ալար Սահակ Բազրատունիին գըզընը , վէ օ երլ էօլտիւ պիր սէնէ փատիշահլըգ սիւրմէտէն : Իքինճի երլընտա էօլտիւ Օւաւէն կաթուղիկոս 3 եախօտ 4 սէնէ հայրապետլըք սիւրտիւքտէն սօնղրա :

³⁰⁷ } Ս աղարշակ էօլտիւքտէ , Շ ապուհ շահ պարըրլըգ էթտի կայսեր իլէ . վէ պու պարըրլըտա կայսր վէ Շ ապուհ իքի պէօլտիւլէր Հայաստանը . պիր փայը քիւլիւք Հայաստանտան վէ

Ո՛րջագետտէն՝ թա Տարոն սէմթինէտէք՝
Ուումլարըն հիւքմի ալթընտա , օ պիր փայը
կիւնտօղուսու դարաֆընա տօղըու՝ Լըարատ-
տան էօթէյէտէք՝ օնտան կէնիշ վէ օնտան մահ-
սուլտար՝ Լճէմ էլինտէ, օտէնիլտի Ուում փայը
վէ պու Լճէմ փայը :

508 } Պունու պեօյէ կեօրտիւքտէ Լըշակ փա-
տիշահ՝ եիւրէկի գըրըլտը վէ տիւրլիւ տիւրլիւ
վէսվէսէլէր էտիպ՝ նախարարլարը եանընա չա-
ղըրտը, վէ օնլարա տանըշըպ օնլարըն մշվէրէթի
իլէ Լճէմ փայընը պըրագտը վէ Ուում փայընա
վարըպ՝ օթուրտու Լըղինկեանտա : ()նունլա
պիլէ կիթ տի նախարարլարըն չօղու օղուլուշաղի
իլէ միւլքլէրինի վէ եէրլէրինի Լճէմ դարա-
ֆընտա պըրագմաղիլէ : Պու իշէ չօգ կիւճէնտի
Շ ապուհ շահ վէ սիթէմ սեօղլէրի եազտը Լը-
շակա “ Լեֆին տէտի պէնիմ փայըմտա օլսն նա-
խարարլարը պարտըպ սէնին իլէ Ուում փայընա
կեօթիւրտիւն , : Ղէվապ եազտը Լըշակ վէ
տէտի քի “ Պէն պըրըլտըմտա սէնին փայըն-
տան՝ սէն օրայա Լճէմտէն պիր պաշ գօյաճաղ
իտին , նախարարլար տախի պունու չէքէմէյիպ՝
քէնտի փատիշահլարը իլէ կէլտիլէր պուրայա .
էկէր պանա ինանըրսան քէնտի փայընը՝ պէն
պիր պաշ տէքէյիմ օրայա , վէ վէրկինիտէ վէ-
րէյիմ վէ նախարարլար տախի տեօնսինլէր
եէրլէրինէ . պունու պեօյէճէ իսթէմէզսէն՝
պէն նախարարլարը զօր իլէ կէրի չէվլըմէմ, վէ
կիտէրլէրսէ տէ ալը գօմամ , :

Պու ճէվապը հագ սայտը Շ ապուհ . վէ լա-
քին նախարարլարըն հագըրըն էլէ ալմագ իշին

քէնտի փայլնտա Հայլարա փատիշահ տիքտի
Լճալիւնի սոյունտան պիրինի՝ առը Խոսրով.
վէ եազոր նախարարլար՝ քի քէնտի փայլնա
տեօնսիւնլէր, սեօզ վէրմէկիլէ քի հէրքէսին
մալինի միւլքինի սահապլնա տեօնսիւնլէ վէ
կէլմէյէնլէրին շէյլէրինի միրիյէ զապի էտէ :
Պու քեաղատը կեօրտիւքլէրինտէ օնախարար
լար, չօղու Լճալի փատիշահը պրրազըպ տեօն
տիւ կիթտի Լճէմ փայլնա, վէ Խոսրով փա
տիշահտան չօզ իզզէթ վէ իքրամ կեօրիւպ օ
րատա րահաթ օթուրտուլար : Լաքին կիթ
մէյէնլէրտէն աղ քիմնէ գալոր Լճալիւն եա
նլնտա . պեյիւքլէրի՝ Պարա Լճալիւն գայնը
վէ Պաղաւոն կամարական վէ տահա զայրը
լարը . պունլար չիւնքի կիթ մէտիլէր Լճէմ փայլ
նա, մալլարնը միրիյէ ալոր Խոսրով՝ Շապուհ
շահըն էմիր իւզըէ :

309 } () կիւնլէրտէ նախարարլար սաւուշուպ
կիթտիքտէն սօնղրա, պիր խուսուլմէթ տիւշ
տիւ՝ Լճալի փատիշահ իլէ Սաղարշալիւն գայ
նաթասը Սահակ Բագրատունի արասընա քի
պունուն մալի միւլքի Լճէմ փայլնտա գալմիշ
իտի, էօյլէ քի Սահակ կիզլիճէ գաշմադ իսթէ
տի Լճէմ փայլնա . իւչ նախարար տախի օնա
ույուպ՝ Պուլմ փայլնտա օլանլարտան, ալլարը
Սուրէն, Սահան վէ Լճալի գար, կիթ մէքնիլէթ
էթտիլէր : Լավլէ կիթտի Սահակ վէ իքրամ
կեօրտիւ Խոսրովտան . սօնղրա օ պիրլէրի տէ
կիթտիքտէ, չիւնքի Լճալիւն խալնէսի կէլլօր
իտի՝ Վէմախտան, օնու ափարըպ եէթ իշտիլէր
Լճէմ փայլնա : Խոսրով պունլարա իքրամ է

տիպ կէլմէյէն նախարարլարն միւլքէրինի պունլարա վերտի վէ օ կէթիլտիքէրի հազնէ տէն փայ չոգարույ՝ կեօնտերտի Շապուհ շահահտիյէ կիպի :

300 } Պունու իշիթտիքտէ Ղըշակ փատիշահ՝ էլլի կեօնտերտի խոսրուլ փատիշահա վէ իսթէտի քէնտի հազնէսինի . օ տախի ճէվապ էթտիքի օ հազնէ փատիշահըն օլմաղիլէ՝ պանա տիւշէր : Չօգ սեօզ կիտիպ կէլտիքտէն սօնղրա՝ ոսքէր տէվլիիրիպ Ղըշակ՝ եիւրիւտիւ խոսրուլուն իւզէրինէ , օ տախիքէնտի առքէրինի ալըպ կէլտի Սեւան տէնիզին սէմթինէ : Սէ օրատան իլէրի կէշիպ՝ պուտու Ղըշակը Սանանգ էյալէթինտէ : Հաշան իքի դարաֆըն օրատուարը պիրպիրլէրինի ուզագտան կեօրիւպ՝ գարշըլատըլար Նըւէլ տէտիքէրի օլատա , ազլամ վազթինտէն ճէնկէ հազըրլանտըլար . սապահ օլտուգտա՝ տիւշտիւլէր պիրպիրի իւզէրինէ իքի եիւքիւ կէմի կիպի քի իւզկէար շիտտէթինտէն պիր պիրինէ չաթար , էօյլէճէ չաթըլըպ՝ խըսըմ խըսըմնա գըլարազ վէ գարտաշ գարտաշնա աճըմայըպ՝ գըրարագ : Ճէնք գըզըտըգտա՝ Դարա Ղըշակըն սէրասքէրի աթտէր կիպի գալապալըզ իլինտէ տեօնէրէք , չօղունու եէրէ չարփսը վէ քէնտի տէ օրատա եարալանըպ էօլտիւ . պունուն տիւշիւպ էօլմէսինտէն՝ խոսրուլուն դարաֆը գուվլէթլէնիպ փարլամաղա պաշլատը , խուսուսաքի Սահակ խոսրուլուն սէրաքէրի աւլան կիպի Ղըշակ դարաֆընա սալըպ չօղունու երգտը : Սէ օ գատար պօղղունլուգ վէ գըրըլմագ օլտուքի ,

ԲՐՆԱԿԸՆ զարաֆընտա օլանլար եէնկիլիպ՝ պաշ-
լատըլար գալմաղա . վէ լաքին Վազաւոն Վամ-
սարական պիր գաչ քիշի իլէ գալմալայլա՝ գալ-
տը ճէնք իշինտէ . ծնու գուշաթտըզլարընտա
Խոսրովուն ասքերի , Վազաւոն գուլվէթինէ
կիւլէնիպ վէ իւզէրլէրինէ հիւճում էտիպ՝
երըթտը ծնլարըն պիր զարաֆընը վէ օրատան
գալըպ՝ վարտը եէթ իշտի ԲՐՆԱԿԱ՝ Պունլարըն
արտընա տիւշիւպ Սահակ սերապէր , պաշլատը
խըլմ իլէ գօվալամաղա : Պագտը կեօրտիւ Վա-
զաւոն քի թէհլիքէտէ տիր ԲՐՆԱԿ , անանըզ
կերի տեօնիւպ վէ ծնունլա օղըաշլապ տաղըթտը
ծնուն ասքերինի՝ վէ տեօնտիւ . պիր քէրրէ տա-
հա եէթ իշտիքտէ Սահակըն ասքերի ծնլարա ,
կէնէ տեօնտիւ Վազաւոն վէ թէքրար տեօյիւ-
շէրէք էվլէլէքի կիպի տաղըտըպ կերի թէօս-
քիւրտիւ Սահակըն ասքերինի . պունու պիր
գաչ քէրրէ պեօյլէ էթմէկիլէ՝ քիւշատ վէրտի
ԲՐՆԱԿԱ թաքի վարըպ տիւշտիւ Խըզինկեանա
վէ Սահակ սերապէր կերի տեօնիւպ , Խոսրով
փատիշահ տաթի կիթտի եէրինէ : Լաքին պիր
գաչ կիւնտէն սօնղըա ԲՐՆԱԿ փատիշահ իսհալ
աղըքընա դութուլուպ էօլտիւ . փատիշահլը-
ղը սիւրտիւ 5 սէնէ . զայրը հիսապա կեօրէ 7
սէնէ :

ԲՐՆԱԿ Էօլտիւքտէ՝ կայսր քէնտի փայընտա
փատիշահ տիքմէք իսթէմէյիպ , պիր Ռում
պէյի գօտու վէ Վազաւոնու տաթի սերապէր
վէ օ զարաֆլարտա օլան հայլարա պաշպօղ
էյլէտի : Վախարարըն պուն իլէ կիւճէնիպ վէ
ճիւմէսի պիր օլուպ , եազտըլար Խոսրով փա-

տիշահա, քի էկեր քէնտիլերինի գապուլ էտեր սէ, կիթսինլեր Լճէմ թօփրաղընա :

Խոսրով տախի գապուլ էթտիքտէ, կիթտիլեր օրայա օնախարարլար քի Լճէմ փայլնտա եերլերի վէ ագարաթլարը վար իտի : Պէօլէ օլտուգտա Խոսրով փատիշահ էլլի կեօնտերտի Լճկազէոս կայսերէ, վէ տիլէտի քի Ուում փայլնա տախի քէնտիսի պոչուրսուն վէ օ փայլն վերկիսինի թէմամէն օնա վերսին : Լճկազէոս կայսր գայիլ օլուպ, պունու սայտը քի օլմայա վերմէզսէմ տէտի, նախարարլար Տէփ պիր օլուպ էլիմտէն պիւս պիւթիւն չըգարալար օ փայլ . վէ Խոսրովուն տիլէկի իւզըն թէսիմ էթտի օնա իսթէտիկինի : Ա է օնտան սօնղրա ճիւմլէ Հայ միլլէթինէ Խոսրով Տիւքմ էտիպ՝ Տէփիսինէ փատիշահ օլտու, վերկի վերմէկիլէ՝ Տէմ շահա վէ Տէմ կայսերէ :

24. Խոսրովուն սիւրհիւնլիւնի վէ Ասաճապուհուն եերինէ էէլիպ փափշահ օլմասը : Սահալ վէ Սէսրոպ աշիւլէրէն շայրէն էմէլէրէ ելէ՝ Հայ էաղընըն պոլունմասը :

Բ. 53 — 55.

³⁹⁰ } Սահակ Պարթև սուրբ՝ Երեսին օղու, Լճպուրակէս կաթուղիկոս էօլտիւքտէ քի 3 եախօտ 5 սէնէ Հայրապետիլք էթտի, օնուն եերինէ կէջիպ՝ կաթուղիկոս օլտու սուրբ Լուսաւորիչին քիւրսիսինտէ՝ Խոսրով փատիշահն վէ ճիւմլէ միլլէթին իրատէթիլլէ : Պու սուրբ

Սահակ աճայիպ պիր քիմնէ իտի, հէր դարաֆ-
տան իզգէթը վէ էյի ամէլլերիլէ՝ տօղրուլուղա
եօլ կեօսթ էրիճի ճիւմէսինէ, վէ ալէսսէվիլէ
պիւթիւն հալգըն սէվկիւլիւսի: Պաճ Հայ
թարիխինտէ. ք. 53:

391 } Պիր երլ կէչտի կէչմէտի՝ պազի Հայ նա-
խարարլարը, քի պօզուշուգ վէ խասիմ՝ իտիլէր
Խոսրով փատիշահա, պունու մահանա պուլ-
տուլար՝ քի Խոսրով Շապուհ շահտան իզին
ալմայրու՝ սուրբ Սահակը կաթուղիկոս տիքտի.
վէ չըզըպ կիթտիլէր Շապուհա՝ վէ շէքվա
էթտիլէր օնա քի Խոսրով ասի օլմագ իսթէյօր:
Պունլարըն շիքեայէթինի տիյնէյիպ վէ սերթ
սեօղլէր եազըպ կեօնտէրտի Շապուհ Խոսրու-
վա վէ էմի էթտի քի թէյ կէլսին եանընա:
()՝ տախի կիւճէնիպ չօգ տարրլտը. Շապու-
հուն նէ իշի վար տէտի պէնիմ իլէ. վէ օնուն
էլիլէրինի խօրլայըպ ութանտըրարագ եօլ վէր-
տի օնլարա, վէ քէնտիսի տէ էլլի կեօնտէրիպ
Լըկադէոս կայսերէ եալվարտը քի եարտըմ
էթսին քէնտիսինէ՝ Լճէմէրէ գարշը. լաքին
Լըկադէոս գուլագ գուլթմայըպ օնուն սեօղիւ-
նէ՝ կէրթ չէքիլտի եարտըմ էթմէքտէն: Պու-
նիյէթտէ կեօրտիւքտէ Շապուհ Խոսրովլա՝
պիր էզ ապէր վէրիպ Լըտաշիր ատը օղլունա,
եօլլատը Հայաստանա: Պիլմէտի Խոսրով նէ
եափաճաղընը. վէ պիր չարէ պուլմայըպ՝ իսթէր
իսթէմէզ չըգտը կիթտի Լըտաշիրին այաղընա,
սալգանաթընըն պէշինճի սէնէսինտէ. օ տախի
օնու գուլթուպ զէնճիլէր գօտու վէ եէրինէ օ-
նուն գարտաշընը ատը Սահակապուհ՝ Հայլա-

րա փատիշահ տիքտի, վէ Խոսրովուն՝ նախա-
րարլար իշխնէ գօտուզու ըիւթպէլէրի՝ հէփ
տէյիշտիրտի: Սէ սուրբ Սահակը տախի կեօր-
մէտէն կեօրիւշմէտէն քիւրսիսինտէն էնտիւրիպ՝
ազլէթտի: Ղաութուպ Ղազաւունու վէ ծնուն
օղլունու Նրահատը տէմիրէ վսւրտու: վէ պիր
պեօլիւք առքէր պըրագըպ Նայաստանտա, ալտը
պիլէսինճէ Խոսրովու վէ Ղազաւունու՝ օղլու
իլէ, վէ կեօթիւրտիւ Տիսթոն շէհրինէ:

Պունլար կիթտիքտէ՝ Ղազաւունուն գարտա-
շը Շաւարշ, վէ Պարգեւ նախարար Լիստու-
նի՝ օղլու Սանուէլ իլէ, եիւրէքլէրի եանարագ՝
ալտրլար եէտի եիւզ քիշի վէ կիզլի եօլտան
տիւշտիւլէր ծնլարըն արտընա: Գուրսաթ ա-
րայըպ՝ պիր գօնագտա ամանսըզ էնտիլէր իւ-
զէրլէրինէ, վէ գափմագ իսթէտիլէր Խոսրով
փատիշահը, լաքին էտէմէտիլէր: Վերէ զէնճիրէ
գօնմուշ պաղլը իտի, վէ զէնճիրին ուճու եէրէ
գագըլմըշ: () րատա պիր գավղա գօփտուգտա՝
Նայլար գըզըշըպ վէ գըլըճլարընը չէքիպ՝ կի-
րիշտիլէր ծնլարա: իշ ուզատըգտա՝ տիւշտիւլէր
Շաւարշ վէ Սանուէլ վէ տահա ղայրըլարը օ-
ճէնքտէ: վէ Պարգեւ գաշմագ իւզրէ իքէն՝
դութուլուպ Լճէմէրտէն՝ Լրտաշիրին հուզու-
րունա կէթիւրիւտի: ծնու կեօրտիւքտէ Լրտա-
շիր, էմը էթտի՝ տէրիսինի եիւզտիւլէր: վէ
Խոսրովու վէ Ղազաւունու օղլու Նրահատ իլէ՝
Լիյուշ գալէյէ սիւրկիւն էտիպ, էմը էթտի քի
Պարգեւին տէրիսինի Խոսրովուն գարըսընա
ասսընլար: Ղազաւուն տախի իքի ոյտան սօնղրա
օրատա էօլտիւ: () ղաման ետզտը Լրտաշիր

Ս ռամհապուհա քի միրիյէ ալըպ զապդ էթսին
 Ղազաւոնուն վէ Շ աւարշըն վէ Պարդեին
 շէյլերին : Ս է էմր էթտի քի սուրբ Սահակ
 կինէ քերսիսինէ կէշիւսին : Վէնտիսիտէ՝
 Տիսբոնա եթիշտիքտէ՝ Շ ապուհ շահը էօւ
 միշ պուլուպ վէ օնուն եէրինէ կէշիպ՝ շահ
 օլտու :

399 } Ս ռամհապուհ Ղըշակունի՝ Խոսրով փա-
 տիշահըն գարտաշը օնուն եէրինէ կէշիպ՝ փա-
 տիշահ օլտու , վէ հէր դարաֆտան իգաէթ
 կէօսթերտի Ղճէմ շահընա վէ պեօյլէճինէ բա-
 հաթլըպտա գալտը . վէ չիւնքի պիր երլէվիլէ՝
 էօլմիշ իտի Սահակ սերասքէր , ըէճա էթտի
 սուրբ Սահակ Ս ռամհապուհա քի Համազասպ
 տէտիքլէրի կիւվէյիսինէ վերսին օ մանսուպը ,
 զէրէ օնա վերմիշ իտի Սահականոյշատլը քէն
 տի զըզընը : Ս է օնտան քեաղատ ալըպ կիթ-
 տի Ղըտաշիր շահըն եանընա , վէ չօգ իքրամ
 կէօրտիւ օնտան՝ մահաւապ կէօսթերիշլի վէ
 ալապ կէօնիւլիւ օլմասը իչին . Ղըտաշիր օ-
 նուն իսթէկի իւզրէ՝ սերասքէր էթտի Համա-
 զասպը . վէ չիւնքի Համազասպ Սամիկնիւլ
 աշիրէթինտէն իտի , սիճիլէ գայտ էթտի քի
 Սամիկնիւլար նախարարլըպ սըրասընտա պէ-
 շինճի օլտունլար : Տիլէտի սուրբ Սահակ քի
 Սամնարաթիւնլարըն վէ Ղմստունիլէրին շէյլերի
 քի միրիյէ ալընմիշ իտի՝ կէրի վէրիւսին , պու-
 նու տախի էթտի Ղըտաշիր . վէ լաքին պույ-
 ուրտու քի նախարարլըգտա՝ աշաղըքի սըրատա
 օլտունլար : Իշ պեօյլէ օլտուգտա , սուրբ Սա-
 հակ նամէ ալըպ Ղըտաշիր շահտան , տեօնաիւ

կէլտի Հայաստանա . վէ Ս ռամշապուհ տախի
Բրտաշիր շահըն Էմր Էտիպ պոյուրտուզլարընը՝
շափրճապ իճրա Էթտի :

395 } Իօլտիւ օ կիւնէրտէ Բրտաշիր շահ վէ
օնուն եէրինէ կէշիպ օթուրտու Ս ռամ օ քի
Լրման շահ տէնիլիր : Պու շահ զիյատէսիլէ
ռահմ կեօսթերտի հայ միիլէթինէ , վէ
տօսթլուպ Էթտիպիլիմ Ս ռամշապուհ փատի-
շահիլէ . վէ օնուն մուհապպէթինտէն դարտա-
շընը եանի Լյոսրուլ փատիշահը՝ քի Լնյուշ տէ-
տիքլերի գալէտէ զէնճիրէ գօնուպ՝ պաղլը ի-
տի՝ գուրթարտը վէ օնու ըահաթլըգտա իքրամ
իլէ սաղլատը :

398 } Հայաստան՝ տիւզէլտիքտէ Էլ վուրտու
սուրբ Սահակ եէնիլէմէկէ սուրբ Հռիփսիմէ-
լերին քիլիսէսինի . վէ պուլտու սուրբ Հռիփ-
սիմէնին մէզարընը քի սուրբ Լուսաւորիչին
խաչպիլիմինտէ միւհրի իլէ միւհրլէնմիշ իտի .
վէ Սահակ հայրապէտ տախի թէքրար քէնտի
396 } միւհրի իլէ միւհրլէտի : Պունուն կիւ-
նիւնտէ կիւնէշ կիպի փարլայըպ կեօրինտիւ
սուրբ Սեբրոպ՝ Սարգան ատը պիր սալիհ
քիմնէնին օղլու Տարոն սէմթինտէն Հացեկաց
տէտիքլերի քեցտէն : Պու սուրբ Սեբրոպ ,
քի սուրբ Սաշոց տախի տէնիլիր , ելէնիքա
իլիմլերինտէ թէրպիլյէ օլուպ՝ սուրբ Երեսէս
շայիրտլը Էթտի . վէ սօնղրա իսսիզ եապան
եէրլերէ չէքիլիպ , ռուհանի եօլլարա վերտի
քէնտիսինի : Ս Է իլիթտիքտէ սուրբ Սահակըն
Էթտիքլերինի՝ կէլտի օնուն եանընա վէ օնտան
վարդապետլը փայէսինի ալըպ՝ օնուն Էմրիլէ

401 } պաշտօնը վազ էթմէկէ հէր եհրտէ : Պու
սուրբ Սեորոպ՝ Սահակ հայրապետ ինէ պիր օ-
լուպ՝ չօգ չալըտը հայ եազըսը տիւզմէկէ . զե-
րէ օ վագիթէտէք հայ եազըսը օլմայըպ, ղայրը
միլէթէրին եազըլարը ինէ կէշինիրէր իտի :
Վիլիսէ մատտէլէրինտէ Մորի եազըսընը , ի-
լիմ խուսուսլարընտա՝ Ռում եազըսընը , վէ գա-
փու իշէրինտէ Փարսի լիսանընը գուլանըպ՝
օլտուգճա իշէրինէ կեօրիւրէր իտի : Սէ սօնդ-
րա՝ ջիւնքի ինսան ճահտի ինէ էտէմէյիպ ա-
ճիզ գալտըլար , նիյազ ինէ տուվայա մէշղու-
օլուպ՝ Ղլահըն գուվվէթինէ սըղընտըլար :

Պիր գաշ երլտան սօնդրա ալտը սուրբ Սե-
րոպ շայիրտլէրինտէն պիր գաշընը վէ էնտի
Սիջաբէտէ . օրատա շայիրտլէրինի պըրագըպ՝
վէ սալթ իբիսինի պիլէսինճէ ալըպ , ատլարը
Յովհան Եկեղեցացի վէ Յովսէփ Պաղնացի ,
օնլարլա կիթտի Սամուսատա , վէ օրատա տու-
վայա մէշղուլ օլուպ՝ տուվատա իքէն Ղլահըն
պէյան էթմէսիլինէ կեօրաիւ վէ ալտը Ղլահ-
տան իսթէտիկինի . վէ տուվատան գալցըպ օ
սաաթ տիւզաիւ հայ եազըսընը հէր դարաֆ-
տան թէքմիլ . վէ չափըճադ էլ վուրուպ թէր-
ճիւմէ էթտի Ռում տիլինտէն Սողոմոնուն ա-
ռակաց քիթապընը՝ քէնտիսինէ եարտըմճի է-
տէրէք օ իբի շայիրտի . սյու եազընըն պուլուն-
մասը օլտու Եփէնտիմիղին 408 սէնէսինտէ ,
սուրբ Սահակըն կաթուղիկուս օլմասընըն օն
էէտինճի սէնէսինտէ , վէ Սուսմայուհ սալ-
407 } դանաթընըն օնպէշինճի՝ երլընտա : Պու
հայ եազըսընը կէթիրտիքտէ հայաստանա

սուրբ Մեսրոպ՝ Սևադայուհի փատիշահ վե
սուրբ Սահակ պունու տույուպ՝ Թախօր վե ա-
լայիլե օնա գարշը վարտըլար, վե պեօլեք զիյ-
նեթիլե շեհիրե սօգտուլար՝ Լլահա չիւքիւր
408 } հտերեք: () նտան սօնղրա մշտրեսէլեր
աշըլըպ, օ եաղըլը կերէկի կիպի հօկրէնտիլեր
Հայ ուշագլարը: Ս հ պու իշիննէ շեքիլ օլաու-
ղունու՝ եերլի եերինե փատիշահ քիւթիւքլե-
րինե եազտըրտը Սևադայուհի. վե միլլեթ
տախի հեփ շահիտ օլարապ: Պունտան սօնղրա
տիւզտիւ սուրբ Մեսրոպ Լլուան վե Կիւրճի
եազըլարընը օնլարըն տիլինե կեօրե:

411 } Պեօլե օլաուգտա՝ էլ վուրաու սուրբ
Սահակ՝ աստուածաշունչ քիթապը եախօտ
Թեվրամի շերիֆի՝ Լլորի տիլինտէն Թեր-
ճիւմէ էթմէկե Հայ տիլինե, նիճէ քի սուրբ
Մեսրոպ եէնի կտակարանը: Ս հ չիւնքի սուրբ
Սահակ վե սուրբ Մեսրոպ արզուլերի վար իտի
տիւրլիւ տիւրլիւ քիթապլար տախի Թերճիւմէ
էթմէկե, լաքին վապիթ պիւլմատըգլարընտան,
Փիրասեթլի քէնտի շայիրալերինտէն պիր գա-
շընը սէչիպ՝ հօթէյե պերիյե եօլատըլար, քի
էյի վե մեշհուր քիթապլար պուլուպ՝ Հայ տի-
լինե չեվլիրսիլեր. Յովսէփ Պաղնացի վե Լազ-
նակ Կողբացի կիթտիլեր Ուռհայա. Յովհան
Լակեղեցացի վե Լլոման Լլոմուրի Ստանպօլա.
Իքի շայիրա տախի օրայա վարտըլար քէնտիլե-
րին իսթեքլի օլմալարը իլե՝ Վ Էնդ Լըրեց տե-
տիքլերի, վե Կորիւն՝ լաղապը Սքանչեղի. Ուռ-
հայա կիտէնլերտե եեթիշտի պունլարա, վե
պու ալթը շայիրա Ստանպօլտա էլ պիր հտիպ՝

չօգ քիթապ թերձիւմէ էթտիւր , եէտի երլ
չալըջարագ : Պունլար Մաքսիմիանոս ատը
Ստանպօլ բաղրիկինին էլի իլէ կայսերին քի-
թապ խանէսինտէ պուլտուլար Սում տիլինձէ
թէմիզ վէ սաղ աստուածաշունչ եէթմիշէրին
թէրձիւմէսիքի հայճա յօնանանիյ խարֆմանու-
նէն տէրիզ , վէ սահիհ նոր կտակարան , վէ
կէթիրտիւր հայաստանա : Պունլարը կէօր-
տիւքտէնք Սահակ եէնիտէն պաշատը պիր ուճ
տան օ պիր ուճա հէփ թէրձիւմէ էթտի հայ
տիլինէ՝նք Մեսրոպ տախի ծնա եարտըմ էտէ-
րէք : Ս է չիւնքի պու աղըր իշտէ պիլինէձէք վէ
սահիհլէնէձէք մատտէլէր վարիտիքի քէնտի-
լէրինէ վագիթ եօղ իտի ծնլարը պաշա չըգար-
մաղա , միւշալէրէ էտիպ՝ պիր գաչ շայիրտ եօլ
լատըլար Սքէնտէրիէ վէ Մթինա մէտրէսէլէ-
րինէքի թէքմիլ էօյրէնսինլէր հէր շէյի , վէ տեօ
նիւշտէ՝ օ թէրձիւմէտէ ազի գալան շէյլէրի
թէմամասընլար . նիձէ քի պիր վագիթտէն
սօնղրա զիյատէսի իլէ էթտիւր . պագ հայ
թարիխինտէ . ք . 54 վէ 58 :

25. Իւլէնի Սոսրոլուն Ռէքթար փափշահ օլմասը
վէ Մադուհոն ծնոն էէրիէն էէլմէսի :

Բ . 55 .

⁴¹³ } հայ եազըսը պուլունտուգտան ալթը
երլ սօնղրա՝ Ս աամհապուհ փատիշահ քի բա-
հաթըգտա էյի ամէլլէրիլէ կէչնտի , 21 սէնէ
փատիշահլըգ սիւրիւպ էօլտիւ , վէ պիր օղլու

գալոր ըն եաշընտա ատը Լճտաշէս : Սէշվէ-
րէթ էթտիլէր նախարարլար փատիշահ տիբ-
մէկ իշին . վէ չիւնքի չօճուգլուգ հալինտէ իտի
Լճտաշէս շահգասէ՝ եալլարտըլար սուրբ Սա-
հահա, կիթսին Լճէմ շահընա՝ քի օ զաման
Յազկերտ իտի, վէ տիլէսին քի թէքրար Խոս-
րովու տեօնտիւրիւպ՝ Նայլարափատիշահ տիբէ :
Կիթտի սուրբ Սահակ Յազկերտին այաղընա
նախարարլարըն մէթուկի իլէ վէ րէճա էթտի
պու շէյ իշին . օ տաիի ազիզին րէճասընը գա-
պուէ էտիպ սալլ վէրտի Խոսրովու : Տիլէտի
Խոսրով՝ քի Նրահատ Կամսարականը տաիի
իզլագ էտիպ՝ տեօնտիւրսիւն սիւրկիւն եէրին-
տէն Սիճիսթանտան, ընուն սեօզիւնի տէ էթ-
տի . վէ լաքին Խոսրով կեօրէմէտի Նրահատը .
զէրէ պիր երլ՝ եախօտ սէքիզ այ եաշատը պու
իքինճի քէրրէ փատիշահ օլմասընտա, վէ Նրա-
հատ Նայաստանա կէլմէտէն՝ էճէլի եէթ իշիպ՝
էօլտիւ : () սէնէ էօլտիւ Նայլարըն սերասքէրի
տէ ատը Նամազասպ վէ ընուն իւշ էվլատը
գալոր, ատլարը Սարդան, Նմայեակ վէ Նա-
մազասպեան :

413 } Եապուհ Յազկերտ շահըն օղլու, Խոս-
րով էօլտիւքտէ ընուն եէրինէ կէչիպ՝ փատիշահ
օլտու Նայ միլէթինէ . զէրէ չիւնքի Յազկերտ
շահ՝ տայիմ տիւշիւնիւպ զայրէթ էտէր իտի
Նայլարը քրիսթիանլըգ տինինտէն տեօնտիւր-
մէկէ, վէ Սուլթարտան ընլարը ուղագլանտըր-
մաղա՝ Նայլար փատիշահ իսթէտիքլէրինտէ,
ալտը քէնտի օղլու Եապուհու փատիշահ տիբ-
տի քէնտի փայը իւզէրինէ, վէ թէնպիհ էթտի

օնա քի Հայ նախարարւարընը զէվզ ու սէֆա-
տէ դուծսուն, թա քի կէվէքլէնիպ՝ քրիս-
թիանըզ տինինտէն սօղուսունլար : Վ է լաքին
Հայ նախարարւարը իսթէքսիզ օնու գնպիւլ է-
տիպ՝ փերվասըզ գօնուշուրարիտի օնունլա, վէ
տայիմա սիթէմ էտէրլէրիտի օնա, ատամ եէրի-
116 } նէ գօմամագլա օնու : Պիր կիւն օնունլա ա-
վա կիթտիլէր . վէ եանլարընճա կիթտի Մտոմ
նախարար քի Սիկէյալէթին պէյի իտի : Պուն-
լար ուզագտան տաղ էշէկի սիւրիւսի կեօրիւպ
տիւշտիլէր արտլարընա, թա քի գափաթտը-
լար օնլարը պիր սարփ դաշըզ եէրէ . իլէրի սաւ-
տըգտա նախարարլար՝ կէրի գալտը Շապուհ,
զէրէ ճէսարէթ էտէմէտի, դագըլտը օնա Մ-
տոմ. “Վէ գօրգայօրսուն տէտի . սէն էրքէք
սին, գարը տէյիլսին, իլէրի եիւրիւ, : Ղէ-
վապ վէրտի Շապուհ. “Ղինլէրէ մախսուս
տուր տէտի պէօյլէ դաշըզ եէրլէրտէ աթ օյ-
նաթմագ, : Սիւճէնտի պու սէօզէ Մտոմ լա-
քին եուծգունտու, վէ պիր Ֆուրսաթ արար-
իտի օ սէօզիւն գարշըլըղընը օնա վէրմէ կէ :

117 } Պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա՝ կինէ պէրու-
պէր ալա կիթտիլէր եապան տօմուզու ալլա-
մաղա գաւուշըզ եէրլէրտէ, վէ դամըչլարա ա-
թէշ վուրտուլար քի գուշաթսընլար տօմուզլա-
րը . գամըչլար դուծուշտուգտա կէշէմէտի Շա-
պուհ վէ աթէշ տէօրթ դարաֆընը ալտըգտա,
էօթէյէ պէրիյէ պաշլատը աթը իլէ սօլաշմա-
ղա, վէ էղրաֆընա պագարագ՝ գուրթուլմագ
չարէսինի արամաղա : Եթէիշտի օնա Մտոմ
Սիկայի. “Վէ գօրգայօրսուն տէտի իշմէ

սէնին պապան վէ թանկըն , , , չիւնքի աթէշ-
փերէսթ իտի Շ ապուհ : Ա՛նվապ վերտի Շ ա-
պուհ . “ Շ իմտի տէտի շագայը պըրագ վէ շու
աթէշտէն սավուշ քի պէն տէ արտընճա կէչէ
պիլէյիմ . զէրէ պէնիմ աթըմ իլէրի վարմաղա
իւրքէր , , : () սեօզտէ Ղտոմ տախի ծնու մաս-
խարայա դութարագ տէտի . “ Պու եէր տէ դաշ-
լըգ եէր մի տիր քի պէն իլէրի տիւշէյիմ , , . նի
ճէ քի էվվէլ տէմիշիտի Շ ապուհ , վէ Ղտոմու
ճինէ պէնզէթմիշ իտի . “ իյ տէտի չիւնքի սէն
Սոկացիլէրէ ճին սոյու տէրսէն , պէն տէ Սա-
սանլըլարա դարը եիւրէքլի տէյի ան դագա-
լըմ , , : Պունու տէյէրէք աթը գամըլայըպ՝ ա-
թէշտէն կէշտի սանքի պիր չիւէքլի չայըլըգ-
տան կէչէր կիսի վէ գուրթարտը Շ ապուհու .
վէ չիւն պիլտի քի Շ ապուհ ապու սիթէմի չէ-
քէմէշ՝ չըգտը կիթտի Սոկ սէմթինէ : Պեօյ-
լէ տահա պիր գաչ սիթէմի սեօզլէր իշիթ
տիրտիլէր Շ ապուհա Հայ նախարարլարը քի
ճանընա քեանը էթտի :

⁴¹⁸ } () վագիթլէրտէ պու Շ ապուհուն պա-
պասը : Յագկերտ շահ՝ հալաճանք չըգարտը
քրիսթիանլարա գարշը վէ օ սէպէպտէն չողու
մարտիրոս օլտու : Ս է չիւնքի սուրբ Սահակըն
սէրպէստիկի վարիտի : Յագկերտին հուզուրուն
տա՝ կիթտի օրայա վէ րէճա էտիպ՝ ուսլու ա-
գըլլը սեօզլէր իլէ՝ տինտիրտի ծնուն տարղըն-
լըղըն . պու շէյի էթտի սուրբ Սարութա ե-
պիսկոպոս տախի . պագ Հայ թարիխինտէ
թ . 55 :

⁴¹⁹ } Հալաճանքտան սօնղրա խասթալանտը

Յազկերտ . պունու իշիթտիքտէ օնուն օղլու
 Շ ապուհքի տեօրթ սէնէ փատիշահլըգ սիւրէր
 իտի Հայաստանտա , աճէլէիլէ չըգտը կիթտի .
 վէ Բճէմ աւքէրի պրրագրայ Հայաստանտա էմր
 էթտի Վ արա ատլը սէրաւքէրինէ . քի Հայ նա-
 խարարլարընը վէ պէօյիւքլէրինի դութուպ Բ
 ճէմիսթանա կեօթիւրէ : Վ է քէնտիսիտէ եէ-
 թիշտիքէ պապասընա՝ օնու էօլմիշ պուլտու .
 Շ ապուհու տաիի Յազկերտին գուլարը օ
 կիւն էօլտիւրտիւլէր վէ թախթա կէչտի իքինճի
 Վ ռամ շահ : Հաչան Հայ նախարարլարը տույ-
 տուլար Յազկերտին վէ Շ ապուհուն էօլմէսինի
 վէ պիտիլէր . քի նէ թէնպի՛՛՛ էթմիշ Շ ապուհ
 քէնտի սէրաւքէրինէ , հէփիսի պիր օլուպ՝ Եր-
 սէհ Ղիհրակացի տէտիքլէրինի սէրաւքէր սէհ-
 տիլէր . վէ օնուն գուլաղուզ օլմասի իլէ աւքէր
 տէվչիրիպ՝ տիւշտիւլէր Շ ապուհտան գալան Բ
 ճէմ աւքէրին իւզէրինէ վէ օնլարա գըյարադ
 գըրտըլար : Պ ագտը կեօրտիւ Վ արա սէրաւքէր
 քի ճիւմլէտի զայ օլույօր վէ պիր դարաֆտան
 եարտըմճի եօգ , գուվէթինէ կիւվէնիպ խըշմ
 իլէ կիրտի Հայ աւքէրինին իչինէ . վէ տահա պիր
 իշ իշլէմէտէն՝ երլտըրըմ կիպի էնտի օնուն իւ-
 զէրինէ Բպրսամ Վպանդունի . վէ սաղ օմուզու-
 նու չալըպ՝ տիւշիւրտիւ աթընտան վէ այագ
 ալթընա ալըպ պասարագ սավուշտու վէ գալան
 աւքէրիտէ գաչըրտը : Պ էօյլէ օլտուգտա տաղըլ-
 տը նախարարլար հէր քէս քէնտի եէրինէ վէ
 չօղու սըղընտը մէթին վէ էմին եէրլէրէ . հէր-
 պիրի քէնտի պաշընա օլարագ , նէ պաշ վար նէ
 սահապ , էօյլէ քի ըահաթլըգ գալգտը , եօլար

գափանտը վէ ալըշվերիշ օրմատը թէմամ իւչ երլ : Ս ռամ շահ իշիթտիքտէ նախարարլարլն էթտիկինի՝ օնլարտան էօճ ալայրմ տէյի՝ օ տախի պիր դարաֆտան միլլէթի էօրսէլէտի . վէ չայաստան մէմլէքէթինին ալթընը իւս թիւնէ կէթիրտի :

420 } Պէջլէ օլտուղունու կէօրտիւքտէ սուրբ Սահակ՝ Լճէմ փայընտան կէրի չէքիլիպ , ալտը պիլէսինճէ սուրբ ՍԵՐՈՍԿՈՒ Վէ իւչ թօռնու նու , ատլարը Ս արդան , չմայեակ վէ չամա զասպեան վէ կիթտի Ռում փայընա : Ս է լա քին օրատա օլան նախարարլար օնու կաթուղիկոս եէրինէ գապուլ էթմէտիլէր . զէրէ կիր միշլէր իտի Գայսերի եպիսկոպոսուն Տիւքմի ալթընա : Գայլէրմէտիլէր Ռում զապիդէրի տէ սուրբ ՍԵՐՈՍԿԱՔԻ չայ եազըսընը օրատա դալիպլէրէ էջրէտէ : Պու Տալի կէօրիւպ սուրբ Սահակ՝ քեաղատ եազտը (Ժէոդոս կայսերէ վէ Լտտիկոս բաղրիկէ , վէ Լնատալիոս սերասքերէ քի Սալաղիատա էյլէնիր իտի . վէ պու եաղըլարը եօլլատը սուրբ ՍԵՐՈՍԿՈՒՆ էլիլիլ վէ քէնտի թօռնունու Ս արդանը պիլէ գօշտու . վէ ըէճա էտիպ իզլն իսթէտի քի գաաըր օլ սուն կաթուղիկոպուղունու սիւրմէկէ Ռում փայընտա տախի վէ մէտրէսէլէր աչմաղա չայ եազըսը իչին : (Ժէոդոս կայսր պու ըէճայը գապուլ էտիպ իսթէտիքլէրի իւզրէ իզլն վէրտի , վէ Ս արդանը օ սէմթտէ օլան չայլար իւզէրինէ ՍԽԵՄԵԼԱՔ էթտի եանի սերասքեր : Քէզալիք Լտտիկոս բաղրիգտէ սուրբ ՍԵՐՈՍԿՈՒ պաշ խօճա էթտի եանի վարդապետլէր

վարդապետի. Ռուսնոր տախի ծնա «ԳԻԴՈՒ
ատը վերտիւնէրքի ույգու ույումնալ տէմէք տիր.
եանի իլմէ չալըըպ՝ վուգուֆ Թահսիլ էտէն:
Տիւնտի սուրբ Մեսրոպ Լտտիկոս բաղրիգտէն՝
պիր տօղըու վէ սահիհ աստուածաշունչ էօրնէ-
կի. բաղրիգ տէ սեօզ վէրտի վէ սօնղրա ծնու
պուլաու Մաքսիմիանոս բաղրիգ քի պիղիմ՝
Թարգմանիչէր պիր վազիթտէն սօնղրա կէ-
Թիրտիւն Հայաստանա, նիճէ քի իշարէթ
էթտիք եօգարտա:

Սուրբ Մեսրոպ Հայաստանա տեօնտիւքտէ
Ռում փայընտա օլան Հայլար գապուլ էթտի-
ւն սուրբ Սահակ կայսերին էմրիիլէ, վէ չա-
փըճագ մէտրէսէլէր ալըըպ՝ Հայ եազըսընա
էէլթէնտիւն: Պիր էզ րահաթլանտըգտան
սօնղրա՝ սուրբ Սահակ վէ սուրբ Մեսրոպ էլ
վուրուպ տիւզտիւնէր քիլիսէ քիթապլարընը,
Ժամնգիրք օլտուն վէ կէրէք Գօնադոյ, կէրէք
Կաթարաֆաճադոյ վէ կէրէք զայրը քիթապ-
լար քի սօնղրա տահա զիյատէ շեօհրէթ պուլ
տուրտուլար Գիւտ վէ Մանդակունի վէ զայրը
Հայրապետէր:

¹²⁶ } Պիր պեօյիւք սինոդոս ճէմիյէթի տէ
էթտի սուրբ Սահակ Ս տղարշապատ շէհրին-
տէ վէ պիր ալէսսէվիէ քեաղատ տօնաթտը ալ
Թը Ֆասըլ իւզրէ, էյի եօլա գօմաղա եպիսկո-
պոսլարը, քորեպիսկոպոսլարը, քահանալարը վէ
Ճէմնաթը. պագ Հայ Թարիխինտէ. ք. 56:

¹³¹ } () կիւնէլէրտէ պեօյիւք սինոդոս օլտու
Լափեսոտա Լեստորա դարշը. վէ սինոդոս պիթ-
տիքտէ՝ Ռում բաղրիգլէրի քեաղատ եաղտը.

լար Հայաստանա սինոդոսուն դանունլարը իլէ , վէ վէրտիլէր պիզիմալթը նէֆէր Թարգմանիչ լէրիմիզէ՝ քի Ստանպօլտա պուլունտուլար : ()նլար տախի կէթ իրտիքլէրինտէ Հայաստանա աստուածաշունչուն հօրնէկի իլէ՝ սուրբ Սահակ կինէ սինոդոս ճէմիյէթի էտիպ Մշտիշատ շէհ-րինտէ՝ գապուլ էթտի օ սուրբ սինոդոսուն քէլամլարընը , վէ լանէթ իլէ ըէտտ էթտի Նեստորու վէ օնուն դարաֆընտա օլանլարը . պագ Հայ Թարիխինտէ . ք . 58 : Չալըշտրլար Նեստորականլար Հայաստանա սօգմաղա՝ Նեստորուն մէզհէպինի վէ օքիթապլարը քի եափ միշլէրիտի լիէոդորոս Սոպսուեստացի վէ լիէոդորոս Տարսոնացի : Ս է լաքին սուրբ Սահակ կինէ Մշտիշատտա սինոդոս ճէմ էտիպ վէ օքիթապլարը նգնվէլ էտիպ՝ եազոր Ստանպօլա՝ քի սագընսընլար . պագ Հայ Թարիխինտէ . ք . 59 :

26 . Սօնդրաթի Մարաշէսին վագնի թի Մարաշի
պէնիլտի :

Բ . 56 — 60 .

⁴²² } Չիւնքի Ս ռամ շահ իւչ սէնէ գատար տո՛ւրմայըպ հօրսէլէմէք իւզըն իտի քէնտի փայը դարաֆընտա օլան ռահապսըզ Հայաստան մէմլէքէթինի , էն սօնդունտա եօրուլուպ՝ վնզ կէչտի . խոսուսա՝ պագտը կեօրտիւ քի պեօյլէ գըպզլըզ էթմէկ իլէ կիթտիքճէ Հայաստան խարապ օլուպ՝ միրի կէլիւրի տէ ազա-

լլօր : Սօնորա տիւշիւնտիւ քի դաթլըլըզլա
 ճիւմէսինի տէ հիւքմի ալթընա ալուլ՝ ըհհաթ-
 լըգտա օլտուն կէրէք քէնտի վէ կէրէք Հայ
 միլէթի : Ս է չիւն պիլիւր իտի քի նախարար-
 լար քէնտիսի իլէ պիր օլմազլարսա եախօտ եար-
 տըմ էթ մէզլէրսէ , իշ իլէրի վարմազ , պունուն
 իչին ատամ եօլասը Սմբատ Ռազրատունիէ
 քի արայա կիրիպ՝ նախարարլար իլէ պարըջդ
 իշի կեօրսիւն , պեօլէ սեօզ վէրէրէք քի քէնտի
 տախի ունութսուն օնլարըն Ղճէմ ապքերինէ
 էթտիքլէրինի . վէ վատ էթտի քի Ս ռամհա-
 պուհ փատիշահըն օղլու շէհգատէի տէ՝ Հայ-
 լարա փատիշահ տիքէ : Պու իշէ նախարարլար
 ըազի օլուպ հապեր վէրտիլէր սուրք Սահակա
 քի Սոււմ փայընտա սաքին իտի . օ տախի սուրք
 Ս՝ եսրոպու վէ իքի թօնունու օրատա պըրա-
 գըպ , ալտը Ս արդան ստրատելատը վէ կէլտի
 Ս աղարշապատ շէհրինէ : () րատա նախարար-
 լար իլէ մէշվէրէթ էտիպ՝ էլչի կիպի կեօնտէր-
 տիլէր Ս ռամ շահա Սմբատ ասպետի վէ Ս ար-
 դան ստրատելատը , վէ սեօզ վէրտիլէր օնա քի
 իդաէթտէ օլտունլար . վէ Ս ռամ շահ տախի
 վատ էթտիկի իւզրէ՝ իշլէրի էթտի պիթիւրտի :
 422 } Ղրտաշէս սօնորաքի՝ Ս ռամհապուհուն
 օղլու օն սէքիզ եաշընտա իքէն՝ Ս ռամ շահըն
 էմրիիլէ՝ Հայլարա փատիշահ օլտու : Ս է չիւն
 քի Ս ռամըն ճէտտի , եանի պեօլիւք պապասը
 Ղրտաշիւր Սասանեան տէնիւր իտի , օնուն նա-
 մընա վէ շանընա եատիկէար օլմաղ իչին՝ Ղր-
 տաշէսին ատընը տէյիշտիրիպ՝ Ղրտաշիւր տէյի
 վէրտի , վէ Հայաստանը թէմամ օնուն էլինէ

Թէսլիմ էթտի, վէ Լճէմէրտէն Տիւ պիրինի
 եանընա նազըր վէ կեօզճի գօշմաոր: Պոլ Լճ-
 տաշիր պիր ագըլը իկիտ իտի վէ փատիշահըգ
 ումուրինի էյի կեօրիւր իտի, վէ լաքին տէլի
 Գանլըըգ սէպէպինտէն՝ եօլուզ հարաքէթէրէ
 եէլթէնտի վէ զէնան դայիֆէսի իլէ կիզլիճէ
 տօսթլուգ էտիպ քեօթիւ եօլարա սաիտը:
 եափճա եափճա մատտէ մէյտանա չըգտըգտա՝
 միլէթին կեօզիւնտէն տիւշտիւ՝ խուսուսա նա-
 խարարլարն: Չօգ քէրրէ նասահաթ էթտի օ-
 նա սուրբ Սահակ լաքին Ֆայտասընը կեօրմէտի,
 զէրէ օ քէնտիսինի սուչուզ կեօթէրիպ՝ խոյ-
 137 } ունտան վազ կէշմէտի: Իշ պեօյէ օլտուգ-
 տա՝ պիրիքտիլէր նախարարլար սուրբ Սահակը
 եանընա քի ծնունլա աղըգ պիր օլուպ՝ շէքվա
 էթսինլէր Ս ռամ շահա քի Լճտաշիրի փատի-
 շահըղընտան աղլ էտիպ՝ եէրինէ Լճէմէրտէն
 պիրինի կէշիրսին փաշա կիսի:

Պոլ իշէ Գարշը տուրուպ սուրբ Սահակ
 Գայիլ ծլմատըգտա՝ ծնիւ տախի կաթուղիկոս-
 լըգ քիւրսիսինտէն պըրադըպ՝ կիթտիլէր Ս ռամ
 շահա պիլէլէրինճէ ալմագլա Սուրմահի ստըը
 քահանանըն պիրինի քի ծնու կաթուղիկոս
 էթսինլէր: Ս ռամ իշիթտիքտէ պունլարըն
 շէքեայէթինի, Էմր էթտի քի կէլինլէր հու-
 զուրունա Լճտաշիր վէ սուրբ Սահակ: (Ն-
 լար օրայա վարտըգլարընտա, Էն էվլէլ եա-
 լընըգճա սեօյէշտի Ս ռամ շահ Լճտաշիր իլէ,
 “Եթ տիր պու քի նախարարլար սէնտէն շէք-
 վա էտէյօրլար”, Շէվապ վէրտի Լճտաշիր,
 “Պէն, տէտի, Տիւ պիր մատտէտէ էքսիքլի իշ

Էթմէմիշիմ փատիշահըդ խուսուսարընտա, վէ
հիւ քիմնէյէ զարարըմ տօգիւնմամիշ վէ պունու
քէնտիլէրի տէ պիլիւր վէ դանըր. լաքին չիւնքի
պունլարըն դապիէթի տիր՝ սահապլարընա գար
շը տուրմադ վէ ֆէնա սեօյլէմէք, օ սէպէպտէն՝
պանն տախի դապիէթլէրինին իճրասընը Էթ
մէք իսթէյօրլար, ՝: Պունտան սօնղըա տի
վան գուրուլուպ՝ Ս ռամ շահըն հուզուրունտա
թէֆթիշ օլունտուգտա, հէր նէ տիւրլիւ Էթ
տիլէրսէ, հէփիսինին գարշըլդ Զէվապընը
վերաի Րտաշիր: Ս է չիւնքի Ս ռամ շահըն
իսթէտիկի տէ պիւ իտի քի Հայլարտան փա
տիշահըղը գալտըրա՝ նախարարլարըն սեօգիւնի
Րտաշիրին սեօյլէրինտէն տահա՝ զիյատէ տիյ
նէտի. խուսուսա քի օրատա ճիւմիէ նախարար
լար պիր աղըզ օլարադ չաղըրշտըլար, քի “Լէ
լաղըմ տըր պիգէ փատիշահ, Րճէմտէն պիրի
կէլիպ՝ պիգի գայըրա պիլիւր, ՝:

Պունլարը Ս ռամ շահ իշիտիպ, ալտը
Րտաշիրտէն փատիշահըդ հիւքիումէթինի.
սուրբ Սահակը տախի էնտիրտի կաթուղիկոս
ըդ քիւրսիսինտէն. Րտաշիրի սիւրիւպ Սու
ժաստանա՝ հէր շէյինի միրիյէ զապդ Էթտի
վէ սուրբ Սահակը զընտանա դօտու: Ս է Ր
տաշիրին եէրինէ Րճէմին պիրինի Դարգլան՝ եա
խօտ փաշա Էթտի ատը Ս Էհմիհրշապուհ, վէ
սուրբ Սահակըն եէրինէ տէ Սուրմակ քահա
նայը կաթուղիկոս նասպ Էթտի. պէօյլէճէ իշի
տիւզիւպ դօշտուգտան սօնղըա, աղիւմ իբրամ
իլէ նախարարլարը եէրլէրինէ եօլլատը:

130 } Իշթէ պէօյլէճինէ գալգտը Հայլարտան

Լըշակունի սոյուն փատիշահըղը քի Վաղարշակտան պաշայրպ թա Լըտաշիրէտէք սիւրտիւ 580 երւ. վէ Լըտաշիր տէ Խուժաստան տա էօլտիւքտէ, օ տէվլէթին նամը նիշանը գալմատը : Գալգտը Լուսաւորիչ սոյունտան տախի կաթուղիկոսլըգ վէ զայրըլարտան պաշգա սոյ պաշատը : Ըանընտան այրըլպ Հայաստան՝ շեօհրէթսիզ գալտը վէ տէվլէթինտէն տիւշիւպ եապանճիլէրէ էսիր օլտու, վէ չէքմէտիքլէրինի ինկլէյերէք չէքտի, վէ թէսէլլի տէ պուլտու իսէ՝ խայրընը կեօրմէտի :

ՏԵՕՐՏԻԻՆՃԻ ՓԱՅ

ՄԱՐԶՊԱՆԼԸԳ ՏԵՎՐԻ

ՔԻ ՍԻԻՐՏԻԻ 456 ՍԵՆԷ

130 } Հայ միլլէթինտէն Ալշակունի փատի-
շահըզը գալգտըգտա , զայրը տէվլէթլէրին
հիւքմի ալթընա կիրտի Հայլար 456 սէնէ թա
Աշոտ Բագրատունի փատիշահ օլունճա : ()
զամանա կէլլնճէյէտէք Սարգսն վէ Սար-
հան , կիւրապաղապ վէ Պարբէշ զայրը տէվ-
լէթլէրտէն կէլիպ հիւքմ էտէրլէր իտի միլլէ-
թէ : Սարգսն կէլլր իտի Աճէմ փատիշա-
հընտան պէլլէրպէյի կիպի էլլնտէ իւչ մանսըպ
օլարագ . պիր քի վէքիլ կիպի՝ փատիշահ դա-
րաֆընտան հիւքիումէթ էտէրիտի . իքինճի
քի փատիշահտան զայրը հիւչ պիր քիմնէ ծնա
պոլոյուրմանդիտի . իւչիւնճի քի քէնտի պաշընա
հէր նէ իւթէրսէ էտէպիլլր իտի՝ թա գաթլէ
վաճիպ օլսնը էօլտիւրմէկէտէք վէ զայրը էէր-
լէրէ փաշա նասպ էթմէք եախօտ ազլ էթմէք
էլլնտէիտի . վէ լաքին նախարարլարըն ըիւթ .

պէլէրինի տէյիշտիրէմէզիտի, վէ պիրիսինտէն պիր եէր զապգ հտէմէզիտի: ԲՃէմէրտէն պաշպաճա ասքերի օլմայըպ՝ հէմէն պիր գաչ նէֆէրի օլուպ՝ հէփ գուլանտըղը՝ Հայ ասքերի իտի. լաքին լազըմ օլտուգճա՝ փատիշահտան կէթիրտէ պիլլիրիտի, վէ քէնտիսի սաքին օլուպ՝ էյլէնիր իտի Ղուլն շէհրինտէ, վէ միլլէթին վէրկիսինի ալըպ՝ փատիշահա կեօնտէրիր իտի: Պազի քերրէ Հայլարտան տախի շահըն էմրի իլէ Սարգպան օլուպ կինէ օրիւթպէտէ իտի:

Ստիկան կէլլիրիտի Բմիրապետտէն՝ եանի Հադարացիլէրին խալիֆէսինտէն՝ սէրապէր կիպի քէնտի ասքերի իլէ վէ Ղուլնտէ սաքին օլուպ՝ գայըրըրիտի Հայաստանը վէ տիւշման լարտան սազլայըպ հըֆը հտէրիտի, վէ մէմլէ քէթին խարաճընը ալըպ՝ կեօնտէրիր իտի ա միրապետէ. պու ոստիկան՝ Բորպատականտա օլան ոստիկանըն հիւքմի ալթընտա իտի. լաքին քէնտի տէ եալընըզ պաշըպաշընա իսթէտիկինի հտէրիտի. ատամ տախի էօլտիւլէ պիլլիրիտի վէ զայրը եէրլէրէ տէ քիւշիւք ոստիկանլար գոյապիլլիրիտի:

Պատրիկ օթուրուր իտի պազի քերրէ ոստիկան եէրինէ ամիրապետին էմրի իլէ՝ Հայ միլլէթինտէն. վէ նէ փայէտէ իսէ ոստիկան՝ օփայէտէ իտի պատրիկ տէ հէր դարաֆտան:

Բիւրապաղատ օլուր իտի Հայ միլլէթինտէն կայսերին էմրի իլէ՝ պէյ կիպի, վէ կեօղէտիրիտի միլլէթի: Սէ նիճէ քի կեօրիւյօրսուն՝ մարզպան ԲՃէմ տէ վլլէթինտէն կեօնտէրիլիր իտի. ոստիկան վէ պատրիկ՝ Հադարացիլէրին էմրիլի

լէ, վէ կիւրապաղատ կայսերին դարաֆրնտան :
 Սէ չիւնքի պունլարըն մանսըպը արէսսէվիէ
 մարզպանըգ տէնիլիր, օնուն իշին պու քիթա-
 պըն տեօրտիւնճի փայըն իպթիտասընտա, մարզ-
 պանըգ տէվըի տէյի ատ վէրտիք. չիւնքի Ֆէր-
 պան լուղէթի՝ Փարսի տիլինճէ դարաֆ պէք-
 լէյիճի տէմէք տիր. եանի մէմլէքէթին պիր
 սէմթինի հըֆս էտիպ՝ գօրույան :

1. Սէ հիհըշապուհ մարզպանըն լաֆիի վէ պիր
 գաւ լայըթ օլմայանլարըն կաթուղիէոս օլուրմալարը վէ
 Յաւէիէն հայրապէտէի :

Բ. 57. Լ. Գ. 1 — 2.

⁴²⁸ } Սէ հիհըշապուհ Փարսի սօյտան մարզ-
 պան օլտու հայլարա Ս լամ շահըն եմիլիլէ.
 պու օլտու էվվէլքի մարզպան. վէ չիւնքի պիր
 էյի քիմսէ իտի՝ փէք էյիճէ կեօղէթտի միլլէ-
 թի : Սէլլամ շիմտի կաթուղիկուլարըն նազ-
 լինէ :

Սուրմակ ատը պիրիսի՝ Բզնունի էյալէ-
 թինտէն, Բըծկէ քեօյիւնտէն սուրք Սահա-
 կըն եէրինէ կաթուղիկուս օլտու հայլարա վէ
 լայըգ օլմայան իշլէրէ եէլթէնիպ՝ պիր եըլտան
 սօնղրա սալ օլտու նախարարարըն էլլիլէ, վէ
 վարըպ սաքին օլտու քէնտի էյալէթինտէ փիշ-
 ման օլարապ էթտիքլէրինէ, խուսուսա սուրք
 Սահակա գարը օլտուղունա :

⁴²⁹ } Բըքիշա՝ Բորի միլլէթինտէն Սուրմա-
 կըն եէրինէ կէջիպ կաթուղիկուս օլտու վէ փէք

Ֆէնալըգլա սիւրտիւ մանսրպընը խուսուսա ե-
պիսկոպոսլարա գարշը, ծնլարտան էօլէնլէրին
մալընը քէնտիսի զապդ էթմէկ իլէ. պունուն
իչին նախարարլարըն պիր գաշը ծնուն էէրինէ
ղայրըսընը գօմապ իսթէտիլէր. վէ պազլիլէրի
տէ սուրբ Սահակը տէծնտիւրմէք իսթէր իտի
քի Լճէմիսթանտա հապս օլունմիշ իտի: Պու
մատտէ իչին իքի դարաֆտան եազտըլար Սում
շահա. օ տախի իքի դարաֆըն հադրընը հօշ
էտիպ, սուրբ Սահակը սալլ վէրտի քի վարըպ
էէրինէ օթուրա. վէ իզին վէրտի քի ձեռնա-
դրուլէին էթսին, վէ էյրէտէճէք շէյլէրի էյ-
րէթսին. պիր զայրըսընը տախի գօտու ատը
Ը մուէլ Լսորի ճինսինտէն քի կաթուղիկոսլըգ
մատտէլէրինտէ հիւքմ էթսին: Պունլարը էթ-
տիքտէն սօնղրա Սումշահ սէրասէր տիքտի
Սարգան ստրատէլատը. վէ Սահան Լմատու-
նի տէտիքլէրի պէօյիւք նախարարը վէղիր էթ-
տի հայլարա վէ հէփիսինի տէ՝ էօլլատը հայ-
աստանա:

452 } Ը մուէլ Լսորի՝ կաթուղիկոս կիպի օթու-
րուպ՝ չօգ ֆէնա գուլանտը կաթուղիկոսլուղու
վէ քէնտիսի դամահ դարաֆընտան Բրքիշը
459 } տան զիյատէ: Եւտի երլտան սօնղրա
Ը մուէլ էօլտիւքտէ՝ պիրիքտիլէր նախարարլար
սուրբ Սահակըն եանընա, վէ ծնտան աֆվ տի-
լէյէրէք՝ եալլարտըլար քի սալթ օ օլսուն կի-
նէ քէնտիլէրինէ կաթուղիկոս: () տախի պու-
իշտէն կէրի տուրուպ՝ պէյան էթտի ծնլարա օ
րույայը քի Լլահ կեօսթէրմիշ իտի քէնտիսի-
նէ իքի շէյ իւզէրինէ. պիրի՝ քի օ զաման գալ-

գաճաղ **I** ռուսաւորիչ սոյունտան հայրապետիւք .
 իբրն ճիսի օ քի՝ թիւքէնէճէք հայլարտա՝ **I**ւր
 շախունի փատիշահլըգ : **U** է քէնտիսի տէ չէ
 քիւտի կիթտի Ռադրեանդ սէմթինէ , վէ սա
 քին օլտու **I**ւր տէտիքլէրի քեօյտէ վէ ծնտա
 էօլտիւ . սէնէ 440 . նաւասարգ այրն 30 եախօտ
Iյամաւուրքա կեօրէ սեպտեմբերին 9 . թէնի
 կեօմիւտի մէզարա **I**շտիշատ քեօյիւնտէ վէ
 ծրատա պիր տիլպէր քիլիսէ եափլլալը վէ չօգ
 միւճիզէթլէր օլտու . վէ տայիմ օլուր իտի , օ
 նուն իչին երլտան երլա եօրթու կիւնի գօնտու
 քի շիմաիլէտէք դութուլուր :

⁴⁴⁰ } **U**՝ եսրուպ վարդապետ՝ սուրբ Սահակ էօլ
 տիւքաէն սօնղրա Վայիմմադամ գարդընա կա
 թուղիկոսլըգ քիւրսիսինի ալթը այ կեօրիւպ
 կեօղէտիպ՝ քէնտիսի տախի էօլտիւ **U**աղարշա
 պատ շէհրինտէ վէ կեօմիւտիւ մէզարա () շա
 կան քեօյիւնտէ . վէ ծնուն իչին տախի կիւն
 թային օլտու երլտան երլա եօրթուսունու
 դութամաղա :

⁴⁴¹ } **S**ուլսէփ՝ սուրբ Սահակըն վէ սուրբ
U՝ եսրոպուն շայիրաի՝ **U**այոց Չոր էյալէթին
 տէն՝ սուրբ **U**՝ եսրոպուն էմր էթտիկի իւզրէ՝
 կաթուղիկուս օլտու . վէ չիւնքի տահա եպիսկո
 պոս տէկիլ իտի՝ **U**ուրմակ ձեռնադրու թիւն է
 տէրիտի : **I**ւթը երլտան սօնղրա եպիսկոպոս
 օլուպ քէնտիսի էտէրիտի հէմ ձեռնադրու թիւն
 վէ հէմ կաթուղիկոսլուղա միւթաալիկ զայրը
 իշլէրի . վէ հէր շէյի տիւզէլթմէկէ միւրատը
 օլուպ՝ սինոդոս էթտի **T**ահապիվան շէհրին
 տէ սէնէ 447 . վէ իկիրմի դանուն պաղլատընի .

զամ ինծիզամ իշին, դու թմայանտան ճերիմէ
ալմնգ թէնպիհ օլունուպ. օնուն իշին օ զանուն
լար ճերիմէ գանունլարը տէնտիլը. պնգ Հայ
թարիխնտէ. ք. 2 :

() կիւնլերտէ իբինճի Յազկերտ Մէմլերէ
շահ օլուպ՝ նիյէթ էթտի քի Հայլարը տեօն
տիւրէ աթէշիւրէսթլիք մէզհէպինէ. վէ պու
իշէ զիյատէսի իլէ գըզըշտըրտը օնու՝ քէնտի
վէզիւրի Սիհրներսէհ : Պու Ֆիքիրտէ իքէն՝
Սարազվաղան Սիւնի Սասակըն կիւվէյիսի՝
գայնաթասընախասմ օլուպ՝ չըգտը կիթտի Մ
ճէմիսթանա վէ օրատա տիւնիսի ինքէար է
տիպ՝ պաշտաը Սիհրներսէհի թահրիք էթ
մէկէ քի Հայլարը քէնտի մէզհէպինէ տեօն
տիւրէ իւմիտլէյէրէք քի պեօյլէ էթմէկ իլէ պիր
ա } պէօյիք փայէ սահապը օլա : Պունուն սեօզ
լէրինտէն զիյատէսի իլէ գապարտը Սիհրներ
սէհ վէ դութ ուշտուրտու Յազկերտի : ()՝ տա
խի քէնտի օգուր էազարլարը վէ ալիմլէրի իլէ
մէշվէրէթ էտիպ՝ պիր շէյ գուրտու քի գօլայ
լըզլա Հայլարը ալլայա : Պու նիյէթ իլէ էազ
տը Հայլարա վէ Ղուանլարա վէ Վիւրճիլէրէ
քի ասքէր կեօնաէրսինլէր նախարարլարա պի
լէ՝ Մպար տէտիքլէրի էյալէթէ, քէնտի պիլէ
սինճէ ճէնկէ վարմաղ իշին Հօնք տէնիլէն
միլլէթին իւզէրինէ քի պիր սօյ իմաթար տըր :
Պեօյլէճինէ օնլարը քէնտի էէրլէրինտէն ու
ղաղա չէքիպ՝ տիւլէրինտէն չըգարմազ իսթէրի
տի, վէ ասըլ էէրլէրինտէ վէ էուրթլարընտա
օլանլարը տախի՝ օ էօլա պըրազմազ : Սէ
քէնտիսինի Հայլարա սէվկիւլի կեօսթէրմէկ

իջին՝ Հայլարտան մարդպան գօտու Ս ասակը ,
վէ Ս արդանը տախի՝ սէրապէրելիկինտէ գավը
լէտի :

2 . Ս ասակ մարդպանըն վագըի վէ Ս արդան էլէ
պիր օլանլարըն էլադիլէրի վէ չէրդիլէրի :

Գ . 2 — 10 .

¹¹² } Ս ասակ Սիւնի եանի Սիւնիք մէմէքէ-
թին պէյի՝ Հայաստանա մարդպան օլուպ վէ
Ս արդան սէրապէր էլէ վէ զայրը նախարար-
լարլա մէշվէրէթ էտիպ , օնլարըն իրատէթ իիլէ
Յազկերտ շահըն էմրի իւզըն՝ պիր պեօյիւճէք
պեօյիւք ապէր եօլլատը նախարարլար վէ քա-
հանալարլա Բպար Սէմթինէ : Բղունլարտան
վէ Սիւրճիլէրտէն տէ կիթտիլէր օրայա : Պուն-
լարը կեօրտիւքտէ Յազկերտ՝ չօգ սէվինտի . վէ
պունլարլա եիւրիւտիւ Հոնք իւզէրինէ : Իքի
եըլ ճէնք էթտի պիր շէյ էտէմէտի . պագտը
կեօրտիւքի իշ կէճիքէճէք՝ գօրգտու՝ օլմայա
քի քրիսթիանլարըն եիւրէկի զըրըլըն . պու-
նուն իջին պազիլէրինի կէրի տեօնտիւրիւպ՝ օն-
լարըն եէրինէ զայրըլարընը կէթ իրթտի . վէ օ
արալըզ վագիթլէրտէ՝ Տէմիր գափույա եագըն
գալէ եափտը վէ պիր գաչ եըլ օրատա օթուր-
¹¹⁷ } տու գալտը : Պաշլատը արթըզ օրատա օ-
լան Հայլարը տավէթ էթմէկէ քի աթէշէ
գափսընլար . պիր կիւն սէրպէսթ ճէվապ վէր-
տիքտէ պունա Գարեգին՝ կէնճ նախարարլա-
ըն պիրիսի՝ իֆրադ իլէ տարըլույ զընտանա

գօտու ծնու : Պունու կեօրտիւքտէ իբի նախա-
րար՝ Լտում Վնունի վէ Սանաճիհր Սըշտու-
նի՝ օրատան կիզլիճէ սավուշուպ կիթտիւր
ասքէրլէրիլէ : Լսքէր եօլատը Յազկերտ արտ-
լարընճա վէ հէփիսիսիտէ մարտիրոս էթտի :
() նտան սօնղրա պաշլատը կեաճիճէ դաթլը-
լըզլա վէ կեաճիճէ աճը սեօզլէր իլէ տայիմ
տավէթ էթմէկէ քրիսթիանլարը աթէշէ դափ-
մաղա : Ս է ծնլարա գօրգու վէրէյիմ տէյի՝
Հայլարտան տեօրտիւնի՝ պեօյիւքլէրտէն օլա-
րագ՝ իսքէնճէյէ գօշտու վէ սօնղրա զընտանա
գօտու : Վ այրըլարընա տախի էլ վուրուպ պիր
449 } շէյ էտէմէտիքտէ՝ Վենշապուհ ատը պի-
րինի եօլատը Հայաստանա քի աղըր վէրկիլէր-
իլէ վէ զայրը տիւրլիւ էզիյէթլէրիլէ ծնլարը
սըզըշտըրըպ՝ ավլայա , վէ լաքին պիր շէյ գա-
զանամատը :

480 } Տեօնտիւ Յազկերտ Լճէմիսթանա , վէ
օնտան քեաղաս եազտը Հայլարա քի Լճէմ
մէզհէպինի գապուլ էթսինլէր . Սիհրներսէհէ-
տէ եազտըրտը : Պու քեաղատլար Հայաստա-
նա կէլտիքտէ՝ սինոդոս էթտի Յովսէփ կա-
թուղիկոս Լըտաշատ շէհրինտէ եպիսկոպոսլար
վէ նախարարլարլա . վէ հէփիսի կեօնիւլ պիր
օլուպ ճէվապ եազտըլար՝ ըիւսվայ էտէրէք օ
Լճէմ մէզհէպինի : Պունտան չօգ գըղտը Յազ-
կերտ , վէ Փերման կեօնտէրտի նախարարլարա
քի կէլպ քէնտի հուզուրունա եիւզ պէ եիւզ
սեօյլէշտինլէր : Նախարարլար գարշը տուրա-
մայըպ , վէ միւշավէրէ էտիպ չըգտըլար կիթ-
տիլէր . Ս ասակ մարզպան , Ս արդան սէրաս-

քեր , վէ զայրըլարը տախի . վէ պիլէլերինճէ
ԼՂուանլարըն պէյի Ս աչէ , վէ Սիւրճիլերին
պէյի Ս ազգէն՝ քի Ս արդանըն կիւմէյիսի ի-
տի վէ Վուգարլար փաշասը ԼՂուշա : Պուշ-
լարը կեօրտիւքտէ Յազկերտ՝ սերթճէ սեօյլէշ-
տի . վէ չօգ սեօզլէրտէն սօնղրա՝ հէփիսինի տէ
զընտանա գօտու , եէմին էտէրէք քի էկէր
տէօնմէզլէրսէ , ուզագ եէրէ սիւրէ ծնլարը՝
էօյլէ քի կէրի տէօնմէք գապիլ ճլմայա վէ մաւ-
լարը տախի միրիյէ ալընա :

Պէօյլէ օլտուգտա՝ շահ գուլլարընտան պի-
րիսի՝ քի կիզլի քրիսթիան իտի՝ պուշլարա էօ-
կիւթ վէրտի . “ Պուշու պիլէսինիզ քի տէ-
տի՝ էկէր սիզ սիւրկիւնէ կիտէրսէնիզ՝ քրիս-
թիանղգ տախի սիւրիւլիւր սիզլն վիլայէ-
թինիգտէն . զէրէ շահ ասքէր եօլլար օրայա ,
վէ մէճուսիլէր , քի ճիւմլէսինի տէ իսթէր իս-
թէմէզ ԼՂէմ մէզհէպինէ տէօնտիւրիւլէր .
վէ լաքին էկէր սիզ շիմտի հիւզտէն շահըն
հաղրընը էլէ ալըպ՝ սաղ էսէն եէթիշիրսէնիզ
Հայաստանա՝ միլլէթինիզի գուրթարըրսը-
նըզ , : Պու մասլահաթա իսթէքսիզ զօր զար
գայիլ օլուպ սեօզ վէրտիլէր , վէ Յազկերտ
շահըն կեօղիւ էօկիւնտէ կիւնէշէ սէճտէ գրլ-
տրլար . վէ Յազկերտտէն իքրամ վէ րաղպէթ
կեօրիւպ տէօնտիւլէր Հայաստանա պիր էզ
մէճուսիլէր տախի պիլէլերինճէ , քի հայճա
հօգ տէրիզ՝ վէ ծնլարըն պաշը՝ քի հօգպէտ տէ-
րիզ : Պուշլար եէթիշտիլէրէրինտէ յաղկուտն
տէտիլէրի էյալէթէ , մէճուսիլէրին պաշը՝
ասքէրտէն պիր գաչ նէֆէր ալըպ կիրտի ԼՂգզ

քեօյիւնէ վէ երգմագ իսթէտի քեօյիւն քիլիսէսինն : Պունա գարշը տուրուպ, Վ ևոնդ երէց տէտիքէրի քահանայ՝ թէվապիսի իլէ , գօվտու մէճուսիլէրի վէ ծնարըն պաշըն :

Պու իշ թէվաթիւր պուլտուգտա՝ եւթիշ տիլէր օրայա Հայլարտան չօգ սիւահլը քիմնէլէր սերպէսթ լիկիլէ . եւթիշտի Յովսէփ կաթուղիկոս տախի վէ զայրը եպիսկոպոսլար , ճիւմիէսի տէ հազըր՝ տին տօղըուլուղունա վէ սուրբ եկեղեցի ուղուրունա ճանլարընը ֆիտա եթմէկէ : Պու հէսկեամէտէ՝ կիզլիճէ կէլտի օրայա Վ արգան սերապէր եալընը . վէ եպիսկոպոսլարըն այաղընա տիւշիւպ՝ պէյան եթտի ծնարա քէնտի եիւրէկինի վէ օպիր նախարարլարըն նիյէթինի . վէ քէնտի ինքեարընը աղլայարապ՝ աֆվ տիլէտի ծկարտան : (Նլար պիր էզ ուհաթլանտըգտա՝ եւթիշտի Վ ասակ Սիւնի , քի ճանիւկեծնիւլտէն տիւնինի ինքեար եթմիշ իտի . վէ ծնունլա պունունլա սեօյլէշէրէք չօղունու րազի եթտի քի պիր վագիթ մէճուսիլէրի գապուլ եթսինլէր՝ կիտինճէյէտէք : Պեօյլէճինէ ծնլար եէր պուլ տուգտա պեօյիւքլէրին էվլէրինտէ՝ եայլըրը Հայլարա աթէշփէրէսթլիք՝ խոստուսա ծնլարա քի կէվշէքլէնմիշլէր իտի տինլէրինտէ : Պունու պեօյլէ կեօրտիւքտէ Վ արգան՝ չարէսինի պուլամայրպ ալտը օղուլուշաղընը , վէ պիր եանա չէքիլտի Հայաստանտան : Վախարարլար պունու տույուպ էլչի եօլատըրլար ծնա , վէ եալլարարապ կէրի չէվիրտիլէր , վէ ծնունլա պիր օլուպ գօվտուլար էվլէրտէն մէճուսիլէրի :

Պազտը կեօրտիւ Ս ասակ քի իշ թերսինէ տեօնտիւ , տէվչիրտի Նճէմասքերինի , քի օնլարա Հայլարը զապդ էտէ . վէ լաքին Հայլար օնլարըն իւզէրինէ տիւշիւպ՝ չօղունու զըրտլար վէ պիրէվինի դութտուլար . Ս ասակը տախի էլէ տիւշիւրտիւլէր . վէ լաքին Ս ասակ եալվարըպ՝ աւետարանա եէմին էթտի քի գավի վէ միւհքէմ սագլայա քրիսթ իանլըգ տինինի . օնլար տախի եէմինինէ ինանըպ՝ սալը վէրտիլէր օնու :

Սօնղրա սինոդոս գուրտուլար Շ ահապիվան շէհրինտէ վէ չաղըրտըլար եպիսկոպոսլարը . վէ Հայաստանըն Ֆէնա հալլէրինի մէյտանա կէթիրիպ՝ տէտիլէր . « Նշէրիմիւզաղըրաշտը զիյատէսի իլէ , շիմաի նէ եափաճաղըզ . եա օտուր քի տինիմիզի ինքեար էտիպ զայիպ էտէլիմ , վէ զայիպ օլան փատիշահլըղըմըլը պուլալըմ . եա օտուր քի տինիմիզտէն վազ կէհմէյիպ՝ մարտիրոս օլալըմ . էվվէլքինի էտէմէյիզ . իքինճիսինի էտէրսէք , կէրչի մարտիրոսլըգ թաճընը ալըրըզ , վէ լաքին միլլէթիմիզ զօրղար պիւթիւն տեօնէր Նճէմ մէզհէպինէ . վէ պիր վազիթտէն սօնղրա քրիսթ իանլըղըն նամը տախի գալղաճազ Հայաստանտան վէ Սլահըն ատը խօրլանաճազ : Իմտի եօյլէ պիր իշ էտէլիմ քի՝ մարտիրոսլըգտան աշըրը օլուոն . էօմիւրիմիզի գօրուզ տին ուղուրոնա , վէ սուրբ եկէղէցի շանը իչին սէֆէրէ գալղարըզ Նճէմ իւզէրինէ . վէ օնլարլա ճէիք էտիպ՝ եա օտուր քի իւսթիւն օլուպ՝ միլլէթիմիզի քրիսթ իանլըգտա սագլարըզ , եա օտուր քի Սլահըն մուհապպէթ իիլէ

Զէնքոէ գանձմըղը տեօքերէք՝ ճանձմըղը ծնա
 թէսիմ էտէրիզ, օ դարզ ճէնկիլէ քի լճէմէր
 Հայլարտան վէհմ էտիպ՝ գօյ վէրսինէր ծնլարը
 քրիսթիան տինինտէ, յի Կեյլէ ճէ սեօզի քէսիպ՝
 եէմին էթտիլէր աւետարանա լլլահըն հու-
 զուրունտա քի կերի տեօնմէսինէր : Սէ հէ-
 փիսի եէքտիլ օլուպ տիւշտիլէր Հայաստանտա
 պուլունան լճէմէր իւզերինէ, վէ ծնլարըն աւ-
 քերինէ սաթաշտըլար, քի եէնիտէն տէվլիբմիշ
 իտի Սասակ. վէ պազի տինլէրինտէն տեօնէնլէ-
 րին իւզերինէ հիւճում էտիպ գօլտուլար վէ գօ-
 վալատըլար ծնլարը վէ գարշը տուրանը գըրտը-
 լար : Եարտըմճը եէթիշտի Հայլարտան եիւզ
 պին քիշիտէն զիյատէ. վէ տիւշտիլէր քեյ-
 լէր վէ շէհրիլէր իւզերինէ վէ նէրէտէ մէճու-
 սի պուլտուլարսա՝ էօլտիւրտիլէր. վէ աթէշ-
 քէտէլէրի երգտըլար վէ քիլիսէլէրի թէմիզ-
 լէտիլէր : Եօլտիւրտիլէր Ղուին շէհրինտէ
 Շաւանպ լլրծրունի ատը պիր պեյիւք նա-
 խարարը. եագտըլար տախի պեյիւքլէրտէն
 պիրիսինի՝ ատը Սնդոյ, վէ ծնուն Շերոյ ատը
 օղլունու աստըլար : Սէ հանպիճէ ծրատա ա-
 զաճտան պիր քիլիսէ եագտըլար, սուրբ Ղրի-
 գոր լուսաւորիչատընա՝ նիշան օլտուն տէյի, քի
 ծնուն էլիլիլէ պուլտուլարը տինի եէնիլէտիլէր-
 պու իլլէրտէ չօգ միւճիզէթլէր օլտու քի լճ-
 ճէմէրին չօղու ծնու կեօրիւպ ինանտըլար լլ-
 ֆէնտիմիզէ :

Հայլար պու իլլէրտէ իքէն՝ գարա հապեր
 կէլտի լլլուն էօլքէսինտէն քի օ սէմթէ տէ
 Եազիերու շահ՝ մէճուսիլէր վէ ապէր կեօն

տէրմիշ քի ծնւարը տախի տինէրինտէն չը-
 փարսնլար . վէ տիւրէր իտի Ղլուանլար քի
 Հայլար քէնտիւրինէ էլ ուզատուպ եարսում
 էթսինլեր : Պունու Հայլար իշիթտիքտէ՝ միւ-
 շավէրէ էտիպ՝ էվվէլ էլլի եօլլատըլար քիւչիւք
 թիւոդոս կայսերէ՝ մէքթուպ իլէ , վէ եարտում
 իսթէտիւր . լաքին օ պիր շէյ էտէմէտի . զէ-
 րէ օ կիւնլերտէ էճէլլի եէթիշիպ էօլտիւ . օ-
 նուն եերինէ կէչէն Սարկիւանոս կայսր տախի՝
 Ղէմլերտէն գօրգուպ՝ պիր եարտում նիշանէսի
 կեօսթէրմէտի . խուսուտա քի օ կիւնլերտէ
 Քաղկէդոնտա սինոդոս էթմէկիլէ Եւտիքէսէ
 գարշը՝ էլլ տէյմէտի զայրը շէյլէրի գայըրմա-
 զա . պագ Հայ թարիխինտէ . 7 . 19 : Հէր
 նէ իսէ Հայլար ճէվապա պէքլէմէյիպ՝ Ղլա-
 Տա սըղընարագ՝ իւչ պեօլիւք էթտիւր ասքեր-
 լերինի , պիր պեօլիւկիւնի ալտը Սլմբոսեան
 Երշապուհ Քրծրունի , վէ կիթտի Ղորպատա-
 կան սէմթինէ քի օ դարաֆլարը կեօզէտիպ
 սագլայա Ղէմլերէ գարշը : Եքինճիսինի ալտը
 Սասակ սիւնի , քի Հայաստանը կեօզէթսին :
 Իւչիւնճիսինի ալտը Սարդան վէ եիւրիւտիւ
 Ղլուան սէմթինէ . Սլտի սինօլընա եէթիշ-
 տիքտէ՝ ծնտա՝ պուլտու Ղէմ ասքերինի , սէ-
 րասքերլէրի՝ Սեբօխտատըլ , Պունու կեօրտիւք-
 տէ Սարդան՝ ասքերինէ նիզամ վէրիպ՝ սալտը
 Ղէմլէր իւզերինէ . վէ պունլար հէփիսի պիր
 աղըղտան ՂլաՏա եալվարարագ՝ սալտըլար
 ճէնկէ , վէ գըրտըլար էօնկտէքի ասքերի : ()-
 րատա Քըշաւիր Կամսարական վէ Սուշ Դի-
 մաքսեան իլէրի կիրիշիպ՝ օ եերլէրի դանլունտըգ-

ւարը իշին՝ տիւշտիւէր պաթագ եհրէրէ վէ
 աթլարը պաթտը : Տիւշմանլար պունու կեօր-
 տիւքտէ՝ պաշլատըլար իւզէրլէրինի օգ եաղտըր
 մաղա քի ծնլարտան եարալանըպ էօլտիւ Ս ուշ .
 լաքին Ղըշաւիր գուվէ թլէնիպ էնտի աթլնտան,
 վէ պաթաղա պաթարագ աթը արտընտան
 տիւրթիւպ գուրու դարաֆա պըրագմագ իս-
 թէտի , վէ պաղընտան չիլմէսինին պիր թէքի
 չամուրտա գալտը : Պագտը կեօրտիւ քի կէ-
 ճիքմէք օլմալ՝ աթլնը ծնտա պըրագըլ՝ եանան
 եիւրիւտիւ տիւշմանլար իւզէրինէ վէ չօղունու
 գըրարագ եէթիլտի Ս ուփ փատիշահընըն գար-
 տաշընա՝ ասը Ս ուրկ . վուրտու էօլտիւրտիւ օ-
 նու ծրատա , վէ գարշը տուրանլարը տախի գօ-
 վալայըպ տեօնտիւ աթլնը ալտը . պինտի վէ
 թէքըրար հիւճիւմ էտիպ տիւշմանլարը տիթ-
 րէթտի : Պունտան՝ ղայրը նախարարլար տախի
 եիւրէքլէնիպ՝ պերպատ էթտիլէր Ղճէմ աս-
 քերինի : Ղճէմէր տույանանայըպ գաշտըլար ,
 եարըսը գատարը Տէմիր գաիույա տօղըու , վէ
 եարըսը Ս ոքնաս չայըն քէնարընա . վէ ծնտան
 կէչէրքէն Հայլար օգ աթմանգլա ղայ էթտիլէր
 ծնլարը . հէմէն սալթ պիրիսի գուրթուլա պիլտի :
 Աիրտիլէր սօնղըա Հայլար Ղըուան մէմէքէ-
 թինէ վէ հէր նէ գատար Ղճէմ պուլտուլար-
 սա ծրատա , վէ Ղճէմմէճուսիլէրի հէփիսինի
 գըրտըլար : Սնտան եիւրիւտիւլէր Տէմիր գա-
 փույա , վէ ծնտա տախի գըրտըլար Ղճէմէ-
 րի , վէ երգտըլար Յագկերտին պինալարընը .
 ծնտան իչերի էլքի կեօնտէրիպ տօսթլուգ էթ-
 տիլէր Ղլանք վէ Հոնք տէտիքլէրի միլէթ-

լերիւն վէ տեօնտիւէր Հայաստանա : Տա-
հա պունար օ ճէնքէրտէ իքէն՝ Սասակ Սիւ-
նի՝ վէ ծնունլա օլան նախարարլար քրիս-
թիանըղը թէմամ պիր եանա պըրագըպ , շէ-
հերլերէ վէ քեօյլերէ վէ քիլիսէլերէ տախի ա-
թէշիերէսթըք մէզհէպինի սօգտուլար : Իս-
քէնճէ վէրտիւէր քահանալարա . երգտըլար
չօգ եերլերի . դու թուպ նախարար էվլատըրը-
նը , Մէմիսթանա եօլատըլար . վէ թէքրա-
րէն շարդ գօտուլար Յազկերտ վէ Սիհնէրսէհ
վէ մէճուսիլերին պաշիլիէ քի Հայլարը պիւս
պիւթիւն աճէմմիզհէպինէ սօգտունլար : Եազ-
տըլար Ռուհարա տախի վէ զայը միլէթլերէ
քի Սարգան վէ ծնա թապի օլանլար ասի օլ-
միլէր տէվլէթէ :

() վագիթտէ Սամիկոն սօյունտան պիրիսի՝
ատըր Սասակ՝ միւսպաշիր օլմիշ իտի օ Հայլարա
քի Ռումփայընտա սաքին օլուրլար իտի . պու-
նա պաշղաճա քեւղատ եազտըր Սասակ Սիւնի ,
Ֆէնա իֆթիւլար երղարագ Սարգանլա պիր
օլանլարըն իւզերինէ : () տախի չիւնքի պունա
պէնկզէր պիրի իտի՝ պունուն իֆթիւլարըն-
տան գըղըպ՝ աղըր աղըր չիքեպէթլեր եազտը
կայսերէ , վէ մէքրուհ կեօսթերտի ծնարը .
պուլտու պու Սասակ օ Սասակը , պիր պիրինէ
ատաշ վէ սըրտաշ . վէ պու իքի հարամզատէնին
պիրիլիլի խարապ էթտի Հայաստանը :

431 } Հաչան պու իշլերի իշիթտի Սարգան
վէ Սարգանլա պիր օլանլար՝ աճէլէիլէ Հայաս-
տանա կէրիպ սիլտիլեր թէքրար մէմէքէթի ,
վէ Սասակըն վիլայէթինէ կիրիպ՝ քի Սիւնիք

տէնիր՝ եաղմա եթտիլէր չօգ եկրլէրի վէ հսիր
 եթտիլէր օնա թապի օլուպ՝ դարշը գոյանլարը :
 իշլէրինի տիւզտիւքտէն սօնզըա՝ մէշվէրէթ է-
 տիպ՝ չըգարտըլար զընտանտան դուծսագ ի-
 ճէմլէրին պիրինի . վէ էլլի կիպի եօլատըլար
 օնու ՝ Յազկերտէ . “ իշթէ տէտիլէր պիզ հազըր-
 ըզ շահա հըզմէթ էթմէկէ, էկէր պիզէ զօր էթ-
 մէզսէ քէնտի մէզհէպինէ տեօնմէկէ , , : Հազ-
 լանտը ՝ Յազկերտ պու իշտէն , վէ լաքին Ֆիքրի
 տեօնմէտի . զէրէ օնլարը տինլէրինտէն չըգար-
 մագ իսթէր իտի . վէ չիւնքի պագտը կեօրտիւ-
 քի զօր իլէ օլմայօր , տէք իլէ օնլարըն պիրլիկի-
 նի սեօքմէք իսթէտի քի գօլայըզլա օնլարը՝
 էլէ ալա : Պու նիյէթ իլէ Ֆէրման էթտի քի
 Հայլար վէ քէնտի հիւքմի ալթընտա օլմա զայ-
 ըր ճինստէն քրիսթ իանլար , հէր եէրտէ աշի-
 քեարէ տինլէրինի դուծսունլար . վէ պունու
 էմր էթտի քի հէր քէս քէնտի եէրինէ տա-
 ղըլըն : Սէ լաքին Հայլար օնու Ֆիքրինի
 պիլէրէք՝ պիրիպիրինտէն այրըլմատըլար . իլա
 քի տահա զիյատէսի իլէ պիր օլուպ հազըրլան-
 տըլար քի՝ լազըմ կէլիւսէ ճէնք էթսինլէր :

3 . Սէ ասանլըն էթիէի չեօթի-լի-ք լէ Սէ արդանլա
 պիլէ օլանլարըն պիրլիէի լէ շէհիտ օլմալարը :

Գ . 10 — 13 .

181 } Հաչան կեօրտիւ ՝ Յազկերտ՝ քի Հայլարը
 ալտատամայօր՝ իֆրագ իլէ գըզտը . վէ միւպա-
 լէզէ ասքէրիլէ եօլատը Հայաստանա Սիհըր-

ներսէհի , քի վարսըն գըրսըն Հայլարը պիւ-
թիւնաճէ : Կէլտի Սիհրներսէհ Փայտակարան
սէմթիւնէ վէ Սասակը եանընա չաղըրըպ՝ սօր-
տու վէ տույտու ծնտան՝ պիրլիքտէ օլան Հայ-
լարըն Ֆիքըրինի վէ թէտարիքինի . վէ թահրիք
էթտի ծնու՝ քի ծնլարըն պիրլիկինի սեօքսիւն :
() տախի պուլտու իքի եալան եանղլըշ եիւ-
րէքլի քահանայ՝ Լտլարը Օանգակ վէ Պետ-
րոս , իքիտէ ծնլարա ույղուն սարկաւագ՝ Սա-
հակ վէ Սուշի . վէ պունլարըն էլիլիէ եէմին
էտէրէք վէ շէյ ատայարագ ալտաթտը Հայ-
լարըն չօղունու չօգ քէրրէ . “ Ը իմտէն սօնղրա
տէտի էմր օլտու շահտան քի քրիսթիանլար
աշիքեարէ վէ սէրպէսթլիկիլէ դութսունլար
քէնտի տինլէրինի . վէ պիւմիշ օլասընըզ քի
պու մատտէ իգին կէլմիշ տիր Սիհրներսէհ .
եանի եկէր Հայլար թէք տուրմաղլարսա տին-
լէրինտէ , ծնլարլա ճէնք էտիպ՝ հազլարընտան
կէլին , : Պեօյլէ եալանլարլա էվվէլ սեօքտիւ
Հայլարտան՝ Կիւրճիլէրին վէ Լղուանլարըն
պիրլիկինի վէ Հայլար իգինտէտէ պազիսինէ
սօղուզլուզ պըրագտը : Պագտը Սիհրներսէհ
քի Սասակ էմին վէ սաղ պուլունույօր քեօ-
թիւլիքտէ վէ ծնուն էլիլիլէ շահըն իսթէտիկի
օլույօր , էվվէլ թէպիմ էթտի օ պեօյիւք օր-
տույի Լճէմսէրասքէրինէ՝ ատը Սուշկան Լիւ-
սալաուրտ . վէ սօնղրա էմր էթտի ծնա քի
Սասակըն իշարէթի իլէ տիւզսին գօշտուն հէր
իշի . վէ քէնտիսի չըգտը կիթտի Լճէմիսթանա ,
վէ շահըն հուզուրունտա էօյմէք լազըմ իքէն
եէրտի Սասակը՝ ալլագ վէ իպյին կեօսթէր-

մէքէ ծնու : Իշին պէոյլէ օլտուղունու կեօր-
տիւքտէ Ս արդան՝ իւմիտինի Ղլաճա սալըպ՝
Հապէր եօլլատը Հայլարա քիմքի տէտի իսթէր-
սէ՝ ճէնկէ կէլսին պէնիմէ : Պու սեօզ իլէ պի-
րիքտիլէր ծնուն եանընա Ղրտաշատ շէհրինտէ
ալթմըշ ալթը պին քիշի ճանլարընը ֆիտա էթ-
մէկէ տին ուղուրունա վէ սուրբ Եկեղեցիյի
սագլամաղա՝ Քրիստոս էֆէնտիմիզին աշգը-
նա : Կէլտիլէր տախի օրայա Յովսէփ կաթու-
ղիկոս վէ Սահակ եպիսկոպոս , վէ Ղ Լոնդ ե-
րէց վէ տահա պիր գաչ քահանայ վէ սարկա-
ւագ :

Իշիթտի Ս արդան քի ՂՃէմլէրին օրտուսու
եէթիշմիշ Հէր տէտիքլէրի էյալէթէ վէ առքէ-
րին պիր պէօլիւկի պաշլամըշ չէթէճիլք էթ-
մէկէ . պունու տույտուգտա եօլլատը չէթէճի-
լէրին իւզէրինէ Ղմատունի սոյունտան Ղռան-
ձար նախարարը՝ պիր գաչ նէֆէր աքէրիլէ :
() տախի ծնլարը գօվալայըպ վէ ՂՃէմ օրտու-
սունուն նանըլ օլտուղունա վուգուֆ Թահսիլ
էտիպ՝ սէվինմէկիլէ տեծնտիւ կէլտի այազտաշ-
լարը եանընա : Տէվչիրտի Ս ասակ տախի քէն-
տիսիլէ պիր օլան Հայլարը ՂՃէմ օրտուսու-
նա . վէ ծնլարա եիւրէք վէրիպ՝ Թէքրար եօլ-
լատը եօգարտա զիքը էթտիկիմիզ քահանայա-
րը Ս արդանլըլարա վէ ծնլարըն սեօզի իլէ պիր
գաչըն ֆիքրինի տեծնտիւրտիւ . ծնլար տախի
կէրչի կէրի չէքիլմէտիլէր Ս արդանտան , լաքին
եիւրէքլէրի պաղլանտը Ս ասակլըլարա : ՂՃէ-
մին աքէրի եէթիշտիքտէ Ղլարայը քէօյիւն
օվասընա՝ Ս արդան տախի վէ ծնունլա պիր օ-

լանլար՝ կէտիլէր օրայա, վէ օրտուլարընը գուր-
տուլար Տղմուտ չայըն քէնարընա : () րատա
չօգ թէսէլիլի տայիր եիւրէք վէրիճի սեօզլէր
սեօլէտի Ս արդան քէնտիսիլիլէ պիր օլանլա-
րա . Ղ Լոնդ երէց տախի քէզալիք . վէ օ կէճէ
հէփիսիտէ խոստովանանք օլմալլա վէ սրբութի
ալմալլա՝ գուվվէ թլէնտիլէր ճան վէ թէնիլէ վէ
սիլահլանտըլար էֆէնտիմիլին մուհապպէթիլ-
իլէ : Սապահըր՝ քի Ս արերի այըն իկիրմի ալ-
թընճի կիւնի իտի վէ հոգեգալուստուն եէտին-
ճի կիւնի ճէնք պաշանտըգտա , հայլար՝ պիր
տուսամիշ քիմնէ չէշմէյէ սէյիրտիր կիպի՝ եիւ-
րիւտիլէր Ղճէմիլէր իւզէրինէ քի տին ուղուրու-
նա գանլարընը տեօքսիւնլէր . վէ չայը կէճիպ
տիւշտիլէր օրտույա վէ պաշատըլար գըրմաղա
վէ գըրըրմաղա . օ արալըգտա հայլար իւսթէ
չըգաճագ օլտուգլարընտա՝ ծնլարտան պէշպին
քիշի գատար քի եիւրէքլէրի Ս ասսիլա պիր
իտի՝ էնկէլ օլտուլար վէ գաշամագ վէրմէկիլէ՝
ղայրըլարընա քէտէր կէթիրտիլէր : Ս է լա-
քին Ս արդան՝ էֆէնտիմիլին մուհապպէթիլիլէ
գութուշուպ ալէվ կիպի տիւշմանլարը եագտը
վէ թէհլիլէրէ սալըպ տիւշտիւ . տախի օ-
նունլա պիլէ ճէնքտէ տիւշտիլէր տօգուզ նա-
խարար վէ ասքէրինտէն իքի եիւզ սէքսէն ալ-
թը քիշի : Ղալանլարը կերի չէքիլիպ գաշտը-
լար վէ մէթին չէհիրլէրէ սըզընտըլար : Տիւշ-
մանլար տախի արտլարընա տիւշիպ զայըֆլա-
րընտան եէտի եիւզ գըրգ քիշի էօլտիւրտիլէր
քի՞ճիւմլէտի օլտու պին օթուզ ալթը : Ղճէմ-
լէրտէն տահա զիւստէ էօլտիլէր օ կիւն . եանի

իւշ պին պէշ եիւզ գըրդ տեօրթ քիշի քի տօ-
 ցուզու պեօյիւքէրտէն իտիշահ սէվկիւլիւէրի :
 իշին պեօյլէ օլտուղունու կեօրտիւքտէ Սասակ՝
 չօգ կիւճէնտի . զէրէ պիր շէյ գազանամատը ,
 խոսուսա քի գազանայրմ տէր իքէն՝ չօղունու
 զայ էթտի , տիւշտիւ արթըգ էօթէյէ պէրիէ
 վէ ֆէնտիլէ վէ եալան եէմինլէրիլէ չօղունու
 գալէլէրտէն էնտիրիպ՝ էօլտիւքտիւ : Պեօյլէճիւ
 նէ դութուպ : Յովսէփ կաթուղիկոսու վէ քա-
 Տանալարտան պիր գաշընը զէնճիլիէ դօտու :
 Նիթտի Տայք մէմլէքէթիսէ քի օրատա իտի
 սուրը Սարգանըն գարտաշը Հմայեակ վէ օ-
 նունլա ճէնք էտիպ՝ պիր շէյ էտէմէտի . վէ լա-
 քին օ ճէնքտէ տիւշտիւ Հմայեակ : Պեօլիւք
 պեօլիւք էթտի սօնղըա Սասակ լճէմ ապէ-
 րինի վէ չէթէճիլիկէ սալար օնլարը Հայ-
 աստան իշինէ : Պունու կեօրտիւքտէ Հայլար
 եիւրիւտիւլէր լճէմլէր իւզէրինէ՝ վէ չօղու-
 նու գըրտըլար , վէ եիւրիւյիշ էթտիլէր լճէ-
 միսթանա , եապտըլար երգտըլար քեօյլէր
 վէ գասապալար , վէ չօգ էսիր ալտըլար : Իֆ-
 րադ իլէ գըզտը պու իշէ Սուշկան Նիւսա-
 լուուրտ վէ պիր շէյ էտէմէյիպ՝ եազտը Յադ-
 կերտէ վէ տույուրտու կէջէն իշէրի , վէ Տէփ
 օլան զարարլարը վէ զիյանլարը՝ Սասակըն
 իւսթիւնէ պըրապտը : իշի թէրս կեօրտիւքտէ
 Յազկերտ՝ էօյքէլէնիպ չօգ տարըլտը վէ մադ-
 րուրլուղունտան վանգ կէջիպ՝ տույտու քի ար-
 թըգ տին մատտէսինտէ զօր էտէմէզ Հայլարա .
 պունուն իշին ՍիճրներսէՏիլէ միւշալմէրէ է-
 տիպ Տապէր կեօնտէրտի Սուշկան Նիւսալա-

ևուրտա քի ռահաթլըդ վերսին Հայլարա,
եհմինիլէ սեօզ վերերէք՝ քի շիմոնէն սօնդրա
զօր էթմէսին Հայլարա տինլերինտէն տեօն-
մէկէ. վէ էմը էթտի քի Հայլարա Սարգպան
էթսին Լորորմիզդ ասլը Բէմի վէ քէնտիսի
տեօնսին Բէմիսթանա: Պու իշլէր իշին պագ
Հայ թարիխինտէ. 7. 2 — 13:

4. Լորորմիզդ Սարգպանէն վէ Լորվշնասպէն Վագիէ
վէ Սելիպէ հայրապետին հաւոադէհուլըն՝ Յովան
Սահրախէնյէ վարէնճա:

Գ. 13 — 21.

⁴³¹ } Լորորմիզդ Բըշական՝ ասլը Բէմի
Հայլարա Սարգպան օլուպ խայրնլըդ կեօս-
թէրտի, էն էվվէլ քիլիսէ խիւտտամլարընա,
սօնդրանախարարլարա. քիլիսէ խիւտտամլարըն-
տան պիր գաչընը զէնճիրէ գօյուպ՝ կեօնտէրտի
Բէմիսթանա. ասլարը Յովսէփ կաթուղիկոս,
Սահախ՝ Ուշտունի եպիսկոպոսու. Պ Լոնդ Ե-
րէց, Բըշէն քահանայ, Սուշէ քահանայ, Սա-
մուկէլ քահանայ, Բըրահամ քահանայ, Վա-
ջաջ սարկաւագ, Խորէն, Բըրահամ վէ զայլը
լարը տախի: Պունլար Բէմիսթանա եէթիշ-
տիքլէրինտէ Սիհրներսէհ պունլարա սիյասէթ
էթտիքտէն սօնդրա՝ էնտիրտի գանլը գուլոյա:
Պու պեօյլէ օլտուգտա՝ նախարարլարա էլսալ-
տը Լորորմիզդ Սիհրներսէհին սեօզիլիլէ վէ
Յազկերտին էմրիլիլէ, Էօկիլթ վէրտի օնլարա
քի կիթսինլէր Բէմիսթանա. օնլը տախի

Յազկերտին եէմինինէ ինանրայ՝ չըզլայ կիթ-
տիւէր : Ս է պու կիտէնլէրի տէ տէմիրէ վու-
րուայ Սիհրներսէհէն տիրտի օ զընտանա :

432

Սեւտէ՝ Սանազկերտ եպիսկոպոսու՝
Յովսէփ հայրապետին եէրինէ կաթուղիկոս-
լըղա սէչլտի . զէրէ Յովսէփ կաթուղիկոսու
եօլլատըգտա Ստորմիզդ՝ նախարարլար տահա՝
Րճէմիսթանա կիթմէտէն՝ օնուն կէրի տեօ-
նիւայ կէլմէսինի ումմատըգլարը իչին՝ պիր զայ-
րըսընը օթուրթմագ իսթէտիւէր : Պունուն ի-
չին Պուին շէհրինտէ եպիսկոպոսլար սինոդոս
էտիւայ՝ կաթուղիկոս տիքտիւէր Սեւտէ եպիս-
կոպոսու վէ կաթուղիկոսլըգ քիւրսիսինի օրայա
գօտուլար : Պու կաթուղիկոսլա էյի կէչինտի
Ստորմիզդ մարպան , վէ Յազկերտին էմիթ-
իլէ պաշլատը միլլէթի սատըգանէ գայըրմաղա
վէ իզլին վէրտի.քի հէրքէս եէրինէ տեօնիւայ՝
էվվէլքի կիպի գուլանսըն քրիսթիանլըգ տի-
նինի քիմնէ քիմնէյէ քէտէր վէրմէյէրէք : Սա-
խարարլար՝ Րճէմիսթանա կիթտիքլէրինտէ
թէֆթիլ էթտի Յազկերտ Ս ասակըն իշլէրի-
նի վէ օնու գաթլէ միւսթահագ վէ սուչլու
պուլուայ՝ տիւշիւրտիւ մանսըպընտան վէ էնտիր-
տի գանլը գուլույա , օ տախի օրատա չիւրիւյիւայ
կէպէրտի . պագ Հայ թարիխինտէ . 7. 14 վէ
15 : Եէրինէ կէչտի Սիւնիք մէմլէքէթինտէ
օնուն կիւվէյիսի Սարաւվաղան քի տինինի
պըրագըլայ՝ ինքէար էթմիլ իտի վէ ճիւլէրտէն
չարփընարագ էօլտի : () կիւնլէրտէ Սիւր-
ճիլէրին պէյի Սաղսէն՝ քի ալմիշտի սուրք
Սարգանըն պեյիւք զըզընը ատը Մուշան վէ

քէնտիսի տինինի պըրագըրպ տաճա ՄՃէմիս-
թանտա օյալանըրիտի, տեօնտիւ կէլտի Վիւր-
ճիսթանա վէ պաշլատը գարըսընա զօր էթմէ-
կէ քի տեօնտիւն ՄՃէմ մէզհէպինէ. ալթը եըլ
էզլիէթ էթտի օնա պու շէյ իչին՝ օգատար քի
օ տախի էօլտիւ սէնէ 458. պագ Հայ թարի-
խինտէ. 7. 13 :

454 } Իգթիզա էթտի օ կիւնլէրտէ քի Յագ-
կերտ շահ կինէ կիտէ Հոնք տէտիքլէրի միլէթ
իւզէրինէ. վէ օլմայա քի քէնտի ուզազլանըր-
սա րաճաթըզ վէրիլէ զընտանտա օլան քա-
հանալարա վէ նախարարլարա, Էմր էթտի
քի օնլարը էօյլէճէ պաղլը կեօթիւրտիւնլէր
Վիւշապուհ գալէսինէ. վէ թէսլիմ էթտի օն-
լարը Տոգդէ, Էանի մէճուսիլէր պաշը օլանա քի
օնլարը տեօնտիւրտիւն տինլէրինտէն. օ տախի
չօգ էզլիէթ էթտիքտէն սօնղըա քահանալարա,
օնլարտա միւճիզէթ կեօրիւպ՝ մէզհէպինի պը-
րագտը վէ քրիսթիան օլտու. պագ Հայ թա-
րիխինտէ. 7. 15 : Ս է լաքին Յագկերտ Հոնք
իւզէրինէ կիտիպ վէ օնլարտան եհնկիլիպ՝
րէզալէթ իլէ կէրի տեօնտիւքտէ՝ ինթիզամլնը
օ քահանալարտան ալտը. չիւնքի մէճուսիլէր
տէտիլէր օնա քի “Իշիմիզին պեօյլէ թէրսինէ
կիթմէսի պուշտան օլտու, զէրէ սէն տաճա
էօլտիւրմէտին փութլարըմըզը էօլտիւրէն քա-
հանալարը, : Պուշու իշիթտիքտէ Յագկերտ՝
չաիրճագ օրաճըգտա էօլտիւրտիւ իքի քահա-
նայը՝ ատլարը Սամուէլ վէ Մըրաճամ քի պի-
լէսինճէ կեօթիւրմիշ իտի : Սմր էթտի սօնղ-
ըա Վեշապուհ խանա՝ քի օպիլլէրինի տէ

էօլտիւրսին : () տախի՝ լիւշապուհ գալէսինէ վարըպ՝ չըգարտը ծնտան քահանալարը , քի ծնլարա՝ Ղ Լոնդէանք տէրիզ վէ պիր ուզադ եհրէ կեօթիւրիւպ՝ մարտիրոս էթտի ծնլարը , քէզալիք մագպետի տէ . սէնէ 454 } Յուլիս այրն 31 : () նլարըն թէնինի տէվչիրտի խուժիկ ատը պիրիսի քի կիզլի քրիսթիան իտի . վէ քէմիքլէրինի քրիսթիանլարա տաղըթտը . պագ Հայ թարիխինտէ . 76 . 16 : } Վլուրտու Ղ Ենշապուհ ծնլարըն շայիրտլէրինէ տախի վէ հզլիյէթ էթտի ծնլարա , վէ իքիսինին գուլագլարընը վէ պուրունլարընը քէսիպ՝ սիւրտիւ Բորեստանա . ատլարը խորէն վէ Բերահամ . պագ Հայ թարիխինտէ . 76 . 17 :

455 } Պունլար պեօյլէ օլտուգտա՝ Հայ նախարարլարը գարանլըզ զընտանտա օթուրմիչլէրիտի էօրթիւ տեօլէք եօգ , չամաշըր տէյիշմէ եօգ , եայգանմա եօգ , աճ՝ սուսուզ տէրտիմէնտլէր , քէնտիլէրի պիրէր փատիշահ կիպի իքէն՝ պեօյլէ սիյասէթտէ՝ տայիմա Բլահա շիւքրէտէրլէր իտի , տին ուղուրունապու զահմէթի չէքտիքլէրի իչին : () զալըմ՝ } Յագկերտ շահ տախի քի տօսթանէ պունլարը չաղըրմիչիտի՝ պուհալտէ պեօյլէճէ կեօրիւպ՝ տահա զիյատէ արթըրտը հզլիյէթլէրինի քի տինլէրինտէն գըմըլտաթսըն ծնլարը . սեօգ վէրէրէք քի հկէր տեօնէրլէրսէ , իքրանիլէ վէ պեօյիւք մանսըպլարլա տեօնտիւրսին Հայաստանա , լաքին Ֆիքիրլէրինի տեօնտիւրէմէտի : Սօնղըա Շ զումշապուհ խան՝ շահաբէճա էտիպ՝ չըգարտը նախարարլարը զընտանտան տէօրթ երլ օրատա գալտըքտան սօնղըա .

վէ լաքին գոյվէրմէտի ծնւարը Յազկերտ, Վէ-
զաւիք Լճուշա՝ Վուգարլար պէյի՝ Սիհնէրսէ-
հին հլիլիլէ ալտը շահտան՝ Սարգանըն գար-
տաշը օյան Հմայեկին իւչ էվլատընը, ատլարը՝
Սահան, Սասակ վէ Լրտաշէս, վէ կեօթիւր-
տիւ վլլայէթինէ։ () Նլարընանասըատը Զուիկ՝
քի Լճուշանըն պալտըզը իտի՝ էյի թհրպլէյէիլէ
սագլատը ծնւարը. պուհլարըն քիւ չիւք գարտաշը
Սարգ ատլը՝ Տայք սէվթինստէ իտի լալասընըն
եանընտա :

167 } () կիւնլէրտէ էօլտիւ Յազկերտ շահ վէ
քիւ չիւք օղլու Պերոզ՝ շահ օղլուպ եէրինէ կէչտի
վէ ռահաթլըզ վէրտի Հայ նախարարլարա. վէ
էօլէֆէ թային էթտի ծնւարա, վէ չօգ իշլէրտէ
ծնւարը էմին վէ սատըգ պուլուպ՝ ըաղպէթիլէ
տեօնտիւրտիւ ծնւարը Հայաստանա՝ եէնի
մարզպանլա, քէնտի փատիշահլըղընըն սէքի-
զինճի երլընտա սէնէ 464 : Պու նախարարլա-
րըն էթտիքլէրինի վէ չէքտիքլէրինի պապ Հայ
թարիխինտէ . 17 . 18 :

164 } Լտրվշնասպ՝ մարզպան կէլտի Հայաստա-
նա՝ Լտրորմիզգին եէրինէ՝ օնուն օնիքի սէնէ
մանսըպընը սիւրտիւկիւնտէն սօնղըրա : Պուսուհ-
լանախարարլար Հայաստանա եէթ իշիպ սէվին-
տիրիպ շազ էթտիլէր Հայլարը, խուսուտա խը-
սըմ ազրապալարընը . վէ քէնտիքլէրիտէ ռա-
հաթլանըպ՝ ռուհանի իշլէրէ եէլթէնտիլէր :
Սէ լաքին եիւրէքլէրի տայիմ էզլիլըրիտի . զէրէ
պագտըլար կեօրտիլէր Հայաստանտա գալան
պագի նախարարլար քի Լճէմլէրտէն ըաղպէթ
պուլալըմ տէյի՝ փութխանէլէր աջըպ, սուրէթա

ժրալարտա աթէշէ վէ կիւնէշէ դափարլար իտի,
 վէ պեօյլէ էթմէկ իլէ՝ տըշարտան ուսհաթ է-
 տէրլէր իտի . պազլիլէրի տախի եիւճէ մշլթէ
 պէյէ երէրլէր իտի : Դայրը քիմնէլէր տէ պու-
 նու կեօրիւս՝ քէնտիլէրիտէ պեօյլէ շէյէ դալիպ
 օլմիշլէրիտի . վէ պեօյլէ ճինէ տէյիլքի սալթ
 տին դարաֆընտան , իկիտիլք դարաֆընտան
 տախի կէվշէմիշլէրիտի . վէ օ Հայ ճինսինին
 եիւրէքլի պահատըրլըղընը դայպ էտիպ զայիֆ
 վէ ալլազ օլմիշլէր իտի . օ գատար քի , պիր կիւն
 Պերոզ շահ տէտի , « Պէնիմտէվլէթ իմնէ Լ'սու-
 րիլէրտէն ալլազ կեօրիւյօրում Հայլարը , Պուն-
 լար պու հալտէ իքէն՝ էնտիլէր Հայաստանա
 Հոյք միլլէթի վէ Լ'ըճախ սէմթինէ տիւշիւպ՝
 չէթէճիլքէ էտէրէք չօգ եերէ զարար վէրտիլէր
 չօգ քիմնէյի եսիր էթտիլէր . տին ուղուրունա
 չօղունու էօլտիւրտիլէր՝ քի ծնարտան պիրի
 իտի Լ'թանաս քահանայսուրը Սահակըն շայիր-
 աի : Եօլտիւրտիլէր օ էսիրլէրտէն իւազուհի
 ատլը պիր գարը տախի . վէ պու դարընն թէնի
 իւզէրինէ միւլճիլլէթլէր օլտուգտա՝ պիր գաջը
 օ տիւլմանլարտան քրիսթիան օլտու վէ քրիս-
 թիանլըզ իլին էօլտիւլէր . պազ Հայ թարի-
 խինտէ . 76 . 18 :

437 } Սուլէս պիրինճի Սանազկերտլի՝ նա-
 խարարլար կէլմէտէն՝ հաչան Սեւիտէ հայրա-
 պետ պէշ սէնէ կաթուղիկոսլըզ սիւրտիւքտէն
 սօնղրա էօլտիւ՝ ծնուն եէրինէ կէչիպ օթուր-
 տու Դուլինտէ վէ սէքիզ սէնէ եաշայրպ էօլտիւ :
 463 } Գիւտ սուրք Սահակըն վէ սուրք Սեւ-
 րոպուն շայիրտի՝ Տայք էյալէթ ինտէն Լ'ըահէզ

քեօյիւնտէն՝ ազըլը վէ ալիմ պիր քիմնէ վէ
Ուում տիլինձէ քիթապլարա վուգուֆ թահ
սիլ էթմիշ, Սոփէսին եերինէ կէջիպ կաթուղի
կոս օլտու Ղուին շէհրինտէ եէթմիշ եաշընտա
իքէն : Պու չօգ չալըշտը կերէք նասահաթ վէ
էօկիւթ իլէ , վէ կերէք ազար էթմէ կիլէ՝ էյրի
կիտէնէրի տօղրուլուղա տեօնտիւրմէ կէ : Սէ
լաքին ծնլար պունուն սեօզլէրինտէն ալընրայ՝
հազգընտան կէլմէք իսթէտիլէր : Պունլարըն
իչինտէն Ղադիշոյ Խորխուունի տէտիքլէրի՝
473 } Պերօզ շահա կիտիպ շէքվա էթտի : ()
տախի ծնու չաղըրըպ վէ թէֆթիշ էտիպ՝ պիր
սուչ պիւլմատըգտա՝ զօր էթտի քի տեօնսին
Լճէմ մէզհէպինէ : Ղապուլ էթմէտիքտէ
Ղիւտ օ տինսիլլիկի՝ ազլ էթտի ծնու Պերօզ
կաթուղիկոսլըգտան , վէ ծնուն եերինէ պիր
ղայրըսընը գօտու ատը Ղրիստափօր . պագ
Հայ թարիխինտէ . 7 . 20 : Տեօնտիւ Ղիւտ
Հայաստանա վէ իքինձի երլը էօլտիւ վէ կեօ
միւլտիւ Ոթմնու քեօյիւնտէ . կաթուղիկոսլու
ղու սիւրտիւ 10 սէնէ : Պու հայրապետ Սան
դակունիլիլէ պիր օլուպ պիլլիմ ժամապիրքի
թէքմիլ տօնաթտը վէ տահա չօգ էյի շէյլէր
եազտը :

475 } Ղրիստափօր Լըծրունի՝ Պերօզ շահըն
էմիլիլէ կաթուղիկոս օլտու Ղիւտ հայրապե
տին եերինէ պէշ սէնէ : () կիւնլէրտէ՝ Լէսի
պին եախօտ Սժբին շէհրին եպիսկոպոսու
ատը Լարծումա՝ Լեստորուն մէզհէպինտէ օլ
մաղ իլէ՝ չալըշպ զայրէթ էտէր իտի մէզհէպի
նի եայմաղա . ծնուն իչին Ղրիստափօր կաթու

ղիկոս Էօթէյէ պէրիյէ քեաղատ եազտը քի սագընարնլար ծնուն սեօզէրինտէն : Աիրմէք իսթէտի Նարծումա Հայաստանա , լաքին գօվ տու Ներշապուհ Նարծրունի , պագ Հայ թաւրիսինտէ . 7 . 20 :

⁴³⁰ } Յովհան Սանգակունի՝ Նշամունի էյաւ լէթինտէն՝ Նախնոտ քեօյլնտէն՝ աճայիպ պիր քիմնէ՝ Քրիստափօրուն եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու եէթմիշ պէշ էաշընտա իւքէն : Պու ալիղ զիյատէսիիլէ տօնաթտը մաշտոց քիթապընը վէ խորհրդատէտրի . մաղթանքլար , աղօթքլար , վէ քարօղլար տիւղտիւ ժամա գիրքտէ պիրիպիրինտէն եախշի , վէ տահա ղայրը կիւզէլ քիթապլար եափտը : Պու Հայրապետէրին վագթինտէ տահա սաղիտի պունլարըն այագտաշլարը սուրբ Լղիշէ , սուրբ Սովսէս Խորենացի վէ ղայրըլարը քի ելլտըզ կիպի Հայաստանտա փառլայըպ՝ ըլժգ վէրիւրէր իտի . վէ լաքին տինեայը ալթիւսթ կեօրիւպ՝ եաւընըզըը սէչտիլէր վէ Հալզըն գալապալըզընտան պիր եանա չէքիլիպ իսսիղ եէրլէրտէ վէ դանըլմազ սէմթլէրտէ սաքին օլտուլար , վէ Էօմիւրլէրինի ըուհանի իշէրտէ կէչիտիլէր , տիւրիւ տիւրիւ Փայտալը քիթապլար թէրաիւմէ Էթմէկիլէ , վէ պաղիլէրինի տախի եէնիտէն վիւճուտէ կէթիւմէկիլէ . պագ Հայ թարիսինտէ . 7 . 60 :

5. ՍՆԿԱՆԸ ԷՌԴԻՆ ԵՂԷՐ :

Գ. 21 — 22 .

¹⁶⁶ } Սուրբ Սարգանքն գարտաշը Հմայեա-
կըն տեօրթ էվլատը վար իտի , աալարը՝ Սա-
հան , Սասաի , Բրտաշէս վէ Սարգ : Պու-
Սարդ սաքին օլուր իտի Տայք սէմթինտէ լա-
լանընըն եանընտա . օպիր իւչ գարտաշարը տա-
խի Ղուգարք սէմթինտէ նիճէ քի զիքը էթ-
տիք եօդարտա : Պունլար հաչան իշիթտի-
լէր ա-խապահ եանի սատրգ նախարարըն
Հայաստանա տեօնտիւքլէրինի , կէլտիլէր քէն-
տի եերլէրինէ Տարոն սէմթինտէ վէ օրատա
պեօյիւտիւլէր վէ էշպէհ իշլէրիլէ շանլարընը
եիւճէլէթտիլէր , խոսուսա Սահան քի իւչ
շէյիլէ հէփ նախարարլարտան իւթիւն կեօ-
րիւնտիւ . պիր քի էյի դապիլէթէ մալիք քիմնէ
իտի . իքինճի՝ քի իֆրադ իլէ ագըլլը իտի . իւ-
չիւնճի՝ քի գուվլէթ դարաֆընտան մէնէնտի
եօդ իտի վէ գուվլէթինէ կեօրէտէ եիւրէքլի
իտի . պեօյլէ օլմաղիլէ հէփիսինէ սէվիւլլու
օլտու , մարգպանա պիլէ : Սէ լաքին հէր նէ-
գատար իզլէթլի օլտու իսէ եիւրէքլէրի թէ-
միզ նախարարլարա , օ գատար մէքըուհ վէ ալ-
չագ կեօրիւնիւրիտի գըսդանճլարա վէ տինլէ-
րինտէն ավարա օլանլարա , խոսուսա Ղադի-
շոյ տէտիքլէրի Խորխոռունի նախարարընա : ()
գատար քի հազմ էտէմէյիպ՝ հէփիսի պիր օլա-
րագ շէքլանամէ եազտըլար Պերուզ շահա քի

Ո՛հ հան ասի օլմագ վէ միլլէթի տախի ասի
էթմէք իսթէյօր տէվլէթինիդէ : Պոռնու Ո՛հ
հան տուլտուգտա վէսվէսէ էթտի օլմայա քի
տիւշմանլարը պիր գազայա օղըթթսնլար քէն-
տիսինի . պեօյլէ տիւշիւնմէկիլէ՝ Ֆիքրի Ֆէնայա
վարըպ, չըքտը կիթտի քէնտի քէնտինտէն Պե-
րոզ շահըն Եանընա վէ տինինի պըրագըպ՝ Լ-
ճէմ մէզհէպինի գապուլ էթտի, վէ պու իշ ի-
չին Պերոզտան րազպէթ պուլուպ պեօյիւք մէր-
թէպէյէ Էրտի : Լաքին չիւնքի Պերոզ շուպհէ
Էտէրիտի օնու չմինլիկինէ՝ գօյլէրմէտի օնու
քի տեօնսիւն Հայաստանա . Թաքի կէթիրթ-
տի Տայք մէմլէքէթինտէն Ո՛րդ ատըլ քիւ-
չիւք գարտաշընը, վէ օնու րէհին կիպի ալըգօ-
տու Էանընտա . սօնղրա տէվլէթ մատտէսինի
գայըրմագ մանսըպընը տախի Ո՛հ հանա սիփա-
րիշ Էտիպ՝ սալը վէրտի օնու :

479 } Հաջան կէրի տեօնտիւ Ո՛հ հան էթտիկի
Ֆէնա իշի հադընա կէթիրիպ՝ փիշման օլտու
վէ Եաս չէքէրէք շանսըլ շեօհրէթսիլ Էօմիւ-
նի կէչիրիտի վէ օնու սատըգ սօսթլարը
տախի օնտան չէքինիլէր իտի : Պոռնու էթ-
տիկինի տուլտուգլարընտա ուխապահ Եանի
սատըգ նախարարլար՝ շաշտըլար վէ գօրգտու-
լար վէ այըպլայըպ Էէրէրլէր իտի օնու՝ պեօյլէ
քեօթիւ իշ էթմէսի իչին : () պիր տինլէրինի
ինքեար Էտէն նախարարլար կէրչի վէհմ Էտէր-
լէրիտի օնտան . լաքին օնու փայէսինէ վէ շա-
նընա հասէտ Էտիպ՝ տայիմա օնու Փապ Էտէր-
լէրիտի վէ օնա քէմիլք տիւշիւնիւրլէրիտի :
Ո՛հ Էլաքին քէնտիսի Ո՛հ հան նէ շեօհրէթէ

սէվինիբրիտի, նէ ֆատլ էթմէլէրի իչին մահ-
զուն օլուր իտի, անճադ տալիմա գապահա-
թը իչին տերունի քէնտիսինի րահաթսըզ է-
տիպ էրիր իտի, վէ տիլէրիտի] Ֆէնտիմիլտէն
քի պիր էյի սաաթ գլսմէթ էյլէյէ քէնտիսի-
նէ. “] Ե Րապպիմ տէրիտի, հէր շէյէ գատըր-
սըն, սանա տայանմըշըմ. սէն սին սըղընաճադ
էէրիմ. սէն պանա եարտըմճի օլուպ՝ պիր եօլ
կեսթէր քի օ եօլա կիտէյիմ, վէ խոստովա-
նանք վազթի քերէմ էյլէ պանա՝ քի եաշայրպ
ալգըշայըմ սէնի, : Պու սըրըրնը կեանհիճէ ա.
չար իտի էմին վէ սատըգ օլան նախարարլարա,
վէ ծնլար էիւրէք վէրիրլէրիտի ծնաքի աշիքեա-
րէճէ տին ինքեար էթմէնին լէքէսինի իւզէրին
տէն գազըսըն. օ տաիի հէր կիւն պիր էյի
ֆուրսաթ կեօզլէր իտի :

401 }] Իգթիզա էթտի օ կիւնլէրտէ Պերոզ
շահըն կիթմէսի Հեփթաղ տէտիքլէրի միւ-
լէթ իւզէրինէ. եազտը] տրվչնասպ մարզպանա
քի Հայլարտան ասքէր տէվչիրիպ՝ Հայ նախա-
րարլարը իլէ պիրիքսին] շուան սէմթինտէ վէ
ծնտա գալսըն՝ տիւշմանըն չէթէճիսինէ գարշը
տուրմալա : Պուսլար կիթտիքտէ չիւնքի Հայ
նախարարլարըն վէ ասքէրին եարըսը գատարը
տօղու տինտէն ավարա օլմիշլէր իտի՝ պէօպիւր-
լէնէրէք մասխարայա գութարլարիտի սատըգ
օլանլարը վէ էիւրէքլէրինի տաղլարլար իտի ա-
ճը սեօզլէրիլէ՝ ծնլարը ինատճի վէ խային սայ-
արագ : Պուսլար կէրի տեօնտիւքտէ կէլտիլէր
Ը իրակ օվաւընա վէ օրայա իքի պէօլիւք օր-
տու գուրտուլար. պիր պէօլիւքտէ մարզպան

պիր գաչ աճէմիլէ վէ տինտէն տիւշէնլերիլէ .
 օպիր պեօիլըքտէ տինտէ գալի գալան Հայլար :
 Պունլար տահա տաղլրմատան՝ սատրդ նախա-
 րարլարտան պիր գաչը մապէյնլերինտէ միւշա-
 վէրէ հտիպ տէտիլէր . “ Եւշէյէտէք կեօրէլիմ
 արամըլտա Բճէմ մէզհէպինին մուրտարըղընը .
 կիւն պու կիւն տիւր , կէլինիզ գուրթարալըմ
 պիզի Բճէմ էլինտէն . պունու պիզ հտէպիլըլիզ
 էկէր պիր օլուրսագ Կիւրճիլէր իլէ , եախօտ
 Հանք միլլէթիլէ , եախօտ հէփիսինտէն էյի-
 սի՝ Սոււմարա . Բլլահ տախի էիւրէկիմիզէ
 պագըպ՝ պիզէ եարտըմընը կեօսթէրիլ . զէրէ
 միւրատըմըզ՝ պիզիմ Ֆայտամըզ իչին տէյիլ ,
 իլա՝ սուրք քիլիսէյի եալան մէզհէպտէն գուր-
 թարմագ իչին , : Պու Փիքիրտէ Ճիւմէսի պիր
 օլուպ՝ աչտըլար մատտէի Ս ահանա : () տախի
 սէվինէրէք տէտի . “ Պէնտէ պունու արաբըմ
 վէ պունու իսթէրիմ . վէ լաքին պու մատտէտէ
 ճէսարէթ էթ մէմ սիզլինիլէ պիր օլմաղա . զէրէ
 սիզ եէմին հտիպ վէ պիր օլուպ , սօնղըա եէմինի
 պօզուպ այրըլըրսընըզ . վէ էկէր եապանճիլէրէ
 կիւվէնիրսէնիզ՝ օնլարտան երգըլըրսընըզ . իմտի
 պօշ տիւշիւնմէլէրի պիր եանա պըրագըպ՝ Բլլա-
 հա սըղընըն օ հէր շէյէ գատըր տըր , : Ճէվապ
 վէրտիլէր նախարարլար . “ Պիզ նէ քէնտիմիզէ
 վէ նէ զայրըսընա կիւվէնմիշիզ , իլա սալթ Բլ-
 լահըն քէրէմինէ՝ պիզէ շէֆաէթճի հտէրէք սը
 Գրիգոր Լ Ուսաւորիչի վէ զայրը մարտիրոսլարը
 էօլմէմիզի կեօլիւմիզէ ալարագ . տահա էյի
 տիր պիզէ էօլմէք սուրք քիլիսէնին շէօհրէթ-
 սիզ գալմասընը կեօրմէքտէն , : Ս ահան իշիթ

տիքտէ տին ուղուրունա էօլմէսինի՝ եիւրէք ալ
լըպ շազ օլտու վէ գուվէթլէնիպ՝ հազըրլանտը
գանընը տեօքմէկէ սուրբ քիլիսէ իչին վէ ճա-
նընը գուրթարմագ իչին : Սօնզրա ճիւմլէսիտէ
սեօզլէրինի պիր էտիպ՝ տուվա էթմէկէ տուր-
տուլար : վէ չիւնքի քէնտի եանլարընտա պիր
քահանայ վարիտիատը Ղթիկ՝ ինա եալվարտը
լար քի աւետարանը կէթիրսին վէ հէփիսիտէ
էլլէրինի իւլլէրինէ գոյուպ եէմին էթտիլէր քի
աւետարան քելամընա կեօրէ իլլէրինի կեօր-
սիւնլէր, վէ ծնուն ուղուրունա գանլարընը տեօք-
սիւնլէր : Պեօլլէճէ իշի գուրուպ պիրիպիրին-
տէն այրըլտըլար վէ չատըրլարընա կիրիպ՝ լա-
հաթլանտըլար օ կէճէ : Պունլարտան պիրիսի
Սարագչապուհ ատըլ՝ Ղմատունի սօյունտան՝
կէճէիլլէ այրըլպ կիթտինազլ էթտի Ղտըվըշ-
նասպ մարգպանա վէ ծնունլա պիլլէ օլանլարա՝
պունլարըն մէշվէրէթինի : (Յլար իշիթտիքտէ
պու իշի՝ էօտլէրի գօփտու . վէ սապահա գարշը՝
գօրգու վէ տիթրէմէքլէ օրատան կեօջ էտիպ՝
եազլաշտըլար Ղնի շէհրինէ վէ կիւնտիւզլին օ-
րատա գալտըլար , էլլէրի շաշմըշ , վէ կեօզլէրի
գտամաշմըշ . ազլամ օլտուգտա՝ էվէթլէտիլէր
գաշմաշա վէ տիւշտիլէր Ղրտաշատ գալէսինէ :
Պունլար տախի ծնլարը գօվալայարագ կէրի գա-
լանլարը գուրթտուլար վէ Ղազիշայ Սուրիսուու-
նի նախարարը վէ հէփիսիտէ կեօթիւրտիւ-
լէր Ղուին շէհրինէ . ծնտան տեօնիւպ կէլտի-
լէր մուհասէրէ էթտիլէր Ղրտաշատը : Ս էլա-
քին Ղտըվըշնասպ մարգպան , վէ ծնուն վէզիրի
Ս էհվէհնամ վէ ղայրըլարը կէճէիլլէ գալէտէն

էնիպ գաչտըլար Լտրպատական սեմթինէ :
Պունու տույտուգտա Վ ահանլա պիլէ օլանլար՝
Լտրաշատը պըրագըլ կէլտիլէր Վուլինէ վէ
օրատա եէնի մարգպան տիքիպ՝ պաշլատըլար
Ճէնկէ հաղըրլանմաղա :

6. Վ ահանլըլարէն երտիւլէր Սահակ ասպետին մարդ
պանլըլընդա Լտրվշնասպ գարշը :

22 — 23 .

101 } Սահակ Ռազրատունի ասպետ տէտիք-
լէրի նամտար վէ շեօհրէթլի իտի օ վագիթ-
լէրտէքի Սուլէս Խորենացի օնուն իսթէմէ-
սիլիլէ Հայ թարիխինի ետիտը : Վ է նիճէքի
տէտիք , չունքի Լտրվշնասպ մարգպան Հայաս-
տանը պըրագըլ կիթմիլ իտի , Վ ահանլըլար
օնուն եերինէ մարգպան տիքտիլէր պու Սահակ
ասպետի , սերասքէր էթտիլէր Սամիկոնեան
Վ ահանը սեօղ վերերէք վէ եէմին էտերէք , քի
հէփ ճէնք խուսուսլարընտա՝ օնլարըն իղաէթին
տէ օլունլար : Պունլար պու իշտէ իքէն՝ տին-
տէն ավարա օլան նախարարլար քի Լտրվշնասպ
մարգպանլա գաչմիլլէրիտի էօկիւթ վէրիպ օ-
նա տէտիլէր քի “ Տահա Վ ահանլըլար հաղը-
րանմըլ տէյիլ իքէն , պիղ եիւրիւյիլ էտէլիմ իւ-
ղէրլէրինէ ” . պու նիլէթ իլէ ապէր տէվլիտի-
լէր Լտրպատական սեմթինտէն վէ զայրը եեր-
լէրտէն , Ճիւմէսի եէտի պին քիլի . վէ Հայաս-
տանա կիրիպ՝ կէլտիլէր Լորասի չայլն եանընա
վէ օնու կէչիպ՝ Լախջուանա կիրմէք իսթէ-

տիւնք . Պունուն հապերի եկեթիշտիքտէ Վ ա-
հանլըլարա՝ միւշալէրէ հտիպ՝ Սահակ մարդ-
պանը վէ Վ ահան սերասքերի Դուին շէհրին
տէ պըրագտըլար , պունլարտան ղայրի Վ ահան
Լիամարականը պիր գաչնախարարիլէ քի սագ-
լասընլար օ շէհիրի : Վ է քէնտիլէրի տեօրթ
եիւզ քիշի օլարագ քիլիսէէ կիրիպ Լլահաթէս
լիւմ օլտուլար . վէ ծնտան Վ արագկերտ քեօյիւ-
նէ կէլիպ եօլլատըլար պիր գաչ քիշի իլէ Սեպուհ
Վ ասակ ատըլ Վ ահան սերասքերին գարտա-
շընը Լիուակ քեօյիւնէ քի կեօղտէն կէչիլէ
Լ՛ճէմ աքերինի : () քեօյէ կիթտիքտէ՝ սա-
պահ օլտուղու կիպի եկեթիշտի օրայա Լտըվըշ-
նասպ եհտի պին աքերիլէ պիլմէյերէք Վ ասա-
կըն ծնտա օլտուղունու . սօնղրա տուլտուգտա
շաշտը վէ գօրգտու . քէզալիք Վ ասակ տախի
ծնուն կէլիշինտէն գօրգույա տիւշիւպ՝ պաշլատը
չարէ արամաղա քի քէնտիսիլիլէ օլանլարը սե-
լամէթէ չըգարա . պու Ֆիքրիլէ էմր էթտի ծն-
լարա քի իքիշեր իքիշեր , եախօտ իւչեր իւչեր՝
օ քեօյտէն չըգըպ վէ պաշգու պաշգա եօլլար-
տան կիլիլիճէ սիվիշիպ կիթսինլեր արգատաշ-
լարընըն եանընա :

() Նլար կիթմէկէ պաշլատըգտա՝ քէնտի տա-
խի պաշլատը Լտըվշնասպը օյալանտըրմաղա .
ատամ եօլլատը ծնա սեօղիւմ վար տէտի Հայ-
լարտան սանա , էկեր տիյնէրսէնիզ՝ էյի օլուր
սիզէ : Պու սեօղի իշտիպ , կէրչի սէվլնտի Լ-
տըրվշնասպ վէ սանտը Հայլարը թէքրար
միւհքէմճէ էլի ալթընտա զապղընա ալա , լա-
քին սերթ ճէվապ կեօնտէրիպ պիր ատամը իլէ՝

տէտի . “ Բքի մէմէքէթին հալգը՝ նէ սեօղի վար քի կեօնտերէ պանա , , : Պու ճէվապը կէթիրէն փերվասըզ սեօյլէտիքտէ՝ տէտի Վ ասակ . “ Վ ար սեօյլէ Բտրվչնասպա , պիզիւմ սուչու մուզ՝ եօգ վէ պիր զարար վէրմէմիշիզ միրի մատ տէսինէ . վէրմիշսէք տէ էօտերիզ . շիմտիլիք իզին վէրսին պանա՝ քի հայլարըն քէլամընը սեօյլէյիւմ , սօնղրա սիզ հէրնէ ճայիզ կեօրիւրսէնիզ՝ էտին , , : () կէրի կիթտիքտէ հաչան պիլտի Վ ասակ քի արգատաշլարը էմը էթտիկի իւզրէ սավուշմիշէր՝ քէնտի տէ պինտի աթընա վէ տէտի օնտա պուլունան Բճէմէրէ՝ քի Բտրվչնասպըն օրտուսունտան կէլմիշէրիտի օրայա՝ շէյ ալմնղա . “ Պէն սիզի մասխարայա դութմնղ իչին օ հապերի եօլլատըմ սիզէ . ղերէ պէն սեօղ կէթիրմէք իչին կէլմէտիւմ պուրայա իլլա սալթ սիզի կեօրմէք իչին քի նէ շէքիլ սինիզ . վէ նիճէ քի կեօրիւյօրոււմ , սիզ տէրպէտէր վէ իշէ եարամնղ քիմնէլէր սինիզ վէ չօգ Փէնա օլաճազ սիզէ , , : Պունու տէյերէք գօրդուսուզ վէ փերվասըզ օրատան չըզլպ կէլտի արգատաշլարընըն եանընա քի պիրիքմիշէրիտի Վ արուզ կերտ քեօյիւնտէ . օլտուզունու ծնլարա նազլ էտիպ տէտի , “ () նլար կէրչի պիզտէն չօգ տուր , վէ լաքին չօղու իշէ եարամնղ ալլազ ատամլար տըր , , : Պունու իշիթտիքտէ՝ օրատան գալզլպ կէլտիլէր Ոտն Սասեաց տէտիքէրի եէրէ , վէ օրտու գուրտուլար Բկոռի քեօյիւնտէ՝ տաղա եազըն , հէփհէփ տեօրթեիւզ քիշի օլարագ : Հաչան տուլտուլար Բճէմէրին եազլաշմասընը վէ պիլտիլէր քի ծնլարտան եարըսը գատարը

տինի պըրագան Հայլարտըր, տեօրթ պեօլիւք
օլտուլար՝ եիւզէր քիշի. հվվէլքի պեօլիւկի
վէրտիլէր իքի նախարարն էլինէ, պիւրի Սա-
սակ Սամիկոնեան՝ օքի կեօղձիլիք էթտի, օ
պիւրիսի Րաբկէն Սիւնի քի իլէրիտէն կիթսին-
լէր: Իքինձի պեօլիւկի վէրտիլէր Մտոմ Գնու-
նիյէ վէ ծնուն Մռաստոմ ատլը գարտաշընա,
քի սաղ դարաֆընտան եիւրիւսիւնլէր: Իւչիւն-
ձի պեօլիւկի վէրտիլէր Գարջոյլ Սաղխազունի
նախարարա քի սօլտան սալըն: Տեօրտիւնձի
պեօլիւկի վէրտիլէր Սերսէճ Կամսարականա
վէ ծնուն Հրահատ ատլը գարտաշընա քի արտ-
տան կէլիպ՝ հանկի գարաֆը զայիֆլէնիւսէ՝
օնա եէթիշիպ՝ եարտըմ էթսինլէր:

Իճէմ ասքէրի եէթիշտիքտէ, Հայլարըն ազ-
լըղընը կեօրիւպ շաշտըլար վէ տէտիլէր: «Պուն-
լար տէլի օլմիշլէր վէ գանլարընա սուսամիշլէր
վէ էօլիւմ արամաղա կէլմիշլէր», պունու տէյէ-
լիք ծնլարըն իկիտլէրի իլէրի սալտըլար վէ
գուվվէթսիղլէրի արտլարընձա: Հայլար տախի
եիւրիւտիւքտէ՝ Գարջոյլ Սաղխազունի եիւզ-
նէֆէր ասքէրիլիլէ Իճէմ գարաֆընա տեօնիւպ՝
պիւրլէնտի տինտէն տեօնէնլէրիլէ: Պու խայըն-
լըղը կեօրիւպ Հայլար՝ Մլաճա սըղընարագ
հիւճում էթտիլէր Իճէմլէր իւզէրինէ. վէ չօ-
ղունու ծրատա եէրէ երգտըլար, վէ օ ասքէրին
գալապալըղընը տէրէլէրի վէ դաշըգ եէրլէրէ
տաղըթտըլար, վէ Մտրվշնասպ մարզպանը Րաբ-
կէնին գարաֆընտա՝ կէպէրթտիլէր. զայրիքի-
շիգատէլէրի Մտոմուն գօրունտա գըրտըլար. օ-
րատա եէթիշտի Մտոմ՝ Սիւնիք մէմլէքէթին

պէյի օլան Վադիհոն նախարարա քի տինի ին-
քեար էմմիշէրտէն օլուպ Րաէմ ապէրիլիէ
կէմիշիտի քէնտի առամլարը պիլէ օլարադ : Ս է
չիւնքի Րաբկէն Սիւնի վագթիլէ ծնտան էյլիք
կեօրմիշ իտի՝ ծնու Րտոմուն էլինտէն դուր-
թարտը : Չըգտը օրատա Րաէմ դարաֆրնտան
պադգալ պիր քիշի վէ գուտուզ կիպի եիւրիւյիշ
էտէլքէն՝ ծնա դարշը կէլտի Տրահատ վէ մըլ-
րադլա վուրուպ՝ էօլտիւրտիւ ծնու : () արա-
լըգտա Վարջայլ Սաղիսաղունի թէքրար չափը
ճագ պիրիքտիրտի Սատշաց տէտիքլէրի ապէրի
վէ քէնտի եիւզ նէֆէրինի վէ տին ինքեար է-
տէնլէրի , վէ տաղ արտընտան կիզլիճէ կէլիպ՝
կէրիտէն գուշաթտը Տայլարը վէ օրատա պիր
Տայ պուլուպ պօղաղլատը . ծնուն սէսինտէն
շիւպհէլէնիպ Տրահատ Սամնարահան վէ չա-
փըճագ կէրի տեօնիւպ՝ կեօրտիւ , վէ հապէր
վէրտի քի տիւշման կէլմիշ : Պունու իշիթ-
տիքտէ ծնուն գարտաշը Սերսէհ , պիր գաչ իկիտ
ալըպ քէնտի եիւզնէֆէր ապէրինտէն՝ դարտա-
շը իւէ էնտի Վարջայլուն պեօլիւկինէ վէ Սատ-
շաց ապէրին սէրապէրինի մըզրադլա էօլտիւր-
տիւ . արգատաշարը տախի սաղա սօլա տիւշիւպ
չօղունու գըրտըլար վէ գալանլարը տարտաղան
էտիւպ գաչըրտըլար : Պու Ճէնքտէ Տայլարտան
սալթ օ պօղաղլանան քիմնէ թէլէֆ օլուու :

Տիւշմանլար տաղըլտըգտա՝ Տայ ապէրի սէ-
վինիպ տուրուրիքէն՝ իքի ալադ քիշի՝ աալարը
Ս առգոշ Վնթունի վէ Ս տսակ Սահաուունի
քի՝ օ Ճէնքտէ տէյիլէրիտի՝ գօշարագ կիթտի-
լէր Վուին շէհրինէ վէ գարա հապէր վէրտի-

էր Յովհանն Տայրապետէ Սահակ մարգարանա
վէ Սահան սերասքերէ, տէյերէք. “Իբի աւ-
քեր խըշմիլէ գարըշտրդտա, իւթիւն օլտու
Լճէմասքերի վէ եէնկիլտի Հայլար վէ էշպէհ-
էրտէն չօղու Լճէմ գըլըճընտան կէշտի. Սա-
սակ Սամիկոնեան էօլտիւ, Բաբկէն Սիւնի էօլ-
տիւ, Լոտմ վէ Լոսստոմ իբի գարտաշէօլտիւ-
էր. գալանլար տախի Լիւռի քէօյիւն էօկիւն-
տէ տիւշտիւլէր, սալթ պիզ գաշտրգ կէլտիք, :
Պու հապէրի իշիթտիքտէ ճիւմէսի շաշտը
գալտը վէ գօրգույա տիւշիւպ՝ տէրին եասա
կիրտիւլէր : Սէ լաքին տահա չալ ծլմատան՝ Լ-
ոսստոմ միւթտէճի կէլտի սէվինճիլէ : () պիւ-
լէրի տախի եէթիշտիքտէ՝ հէփիսի պիր աղըղ-
տան Լլահա շիւքը էտէրէք կիթտիւլէր քիւլ-
սէյէ. ծրատա Յովհանն Տայրապետ էզկիլիլէ տէ-
տիրթտի իկիրմի տօգուզունճի սաղմոսու. “Ի-
շիթտի Լլահա պէնի վէ քէրէմ էթտի. . . . պէ-
նիմ եասըմը սէվինճէ տէօնտիւրտիւ, : Ե ալն.
քիլիսէտէն չըզըպ հէրքէս եէրինէ կիթտի :

() կիւնլէր չիւնքի գըշ վագթի իտի՝ ու-
հաթլանտըլար քի պահարտա ճէնկէ գալգը-
լըրտա պօշ պուլունմասընլար : Լճէլէ իլէ հա-
պէր կէօնտէրտիւլէր Սախթանկ տէտիքէրի
Կիւրճի փատիշահընա քի սեօզ վէրտիկի իւզըէ
Հոնք միլլէթիստէն քէնտիլէրինէ ասքեր էօլ-
լասըն : Սէ լաքին օ պօշ սեօզլէրիլէ պուլնարը
օյալանտըրըպ էյլէնտիլիլ իտի : Սօնղըա պիր
գաշ փէրսքէնտէ ապուրճուպուր ատամ պու-
լուպ ծնլարտան՝ իւշ էիւզ գատար՝ էօլլատը
Հայաստանա, վէ տահա պիր այ կէլմէտէն մա-

Հանա իլէ օնլարը կերի չաղըրտը : Պու թշտէն աշիքեարէ տույտու Հայլար քի Նիւրճիլերտէն պիր Ֆայտա եօգ վէ նէ զայրըսնտան իմտատ օլաճագ . օնուն իլին սալթ լ'լլահա պաղլատըլար իւմիտլերինի վէ օնա թէսլիմ էթտիլեր քէնտիլերինի վէ պաշլատըգլարը իշի :

7. Սահանլըլարէն շայրը ելէրէ՝ Սաշար հաս լ'լլեր-
նէրէհէ գարշը :

Գ. 24.

⁴⁸² } Իէօրտիւ Սահան քի լ'լլահան գուտրէ-
թիլիլէ ճէնկի էյի իլերի կիտէյօր լ'ճէմլերէ
գարշը , պունտան եիւրէքլէնիպ՝ ելշիլեր կեօն-
տէրտի տէօրթ նախարարըղա , եախօտ տէօրթ
գապիլէ պէյլիկինէ . եանի լ'լ'ծրունիլերէ , լ'ն-
ձևացիլերէ , Սըշտունիլերէ վէ Սոկացիլերէ քի
օնլարտան տախի պաղիլերի գօրգուլարընտան
քէնտիլերինի կիւնէշէ վէ աթէշէ գափան կեօս-
թէրիլերիտի , վէ օգշայրպ եիւրէք վերտի օն-
լարաքի կէլսինլեր վէ քէնտիլերիլէ պիր օլուպ
ճէնք էթսինլեր քիլիսէի շերիֆ ուղուրունա :
Պու տալթէ օնլար գուլագ դու թմաարլար վէ
մասխարաղղա ալտըլար : Ս է լաքին իքի նա-
խարար սեպուհ ըիւթ պէսինտէ , ատլարը՝ Յով-
հան լ'նձևացի վէ՝ Ներսէհ Նըրուանդունի՝ Ս ա-
հանըն սեօղիւնէ պէյէնիպ վէ չօգ քիմսէլերին
ֆիքրինի տեօնտիւրիւպ չըգըպ կիթտիլեր օ
քիմսէլեր իլէ Սահանըն պեօլիւկինէ գաթըլ-
մաղա : Պու իշէ կիւնճէնիպ իքի պեօյիւք նա-

խարար ատլարը՝ Սևուկ Լ'նձևացի վէ Յովհանն
Սոկացի վէ պիր ալայ դաւապալըդ տէվչիրիպ
տիւշտիւլէր ծնլարըն արտընա : Յովհանն վէ
Ներսէճ եւթիշտիքլէրինտէ Լուեստ տէտիքլէ-
րի գասապայա , պունլար վարըպ մուհասէրէ
էթտիլէր ծնլարը : () Նլար տախի Լլահա սը-
ղընարագ եիւրիյիշ էթտիլէր պունլարըն իւ-
զէրինէ վէ պազիսինի տիւշտիւլէրտէ՝ Յովհանն
Լ'նձևացի վուրտու մըզընագլա Յովհանն Սոկա-
ցիի : Պու Յովհանն Սոկացի պիր վագթ իւն
զէվզլէնմիշտի Յովհանն Լ'նձևացիի պեօլէ
տէյէրէք . “ () Տիւ պիր իշէ եարամաչ , Տէ-
մէն ծնուն պոյնունա հալգա դագմալը ինէք
կիպի , . պու սեօզէ Ճէվապ վէրմիշտի Սևուկ
Լ'նձևացի . “ Հալգայը պէն կէթիրիրիմ սէն
դագ պոյնունա էկէր գատըր իսէն , . իշթէ օ
Լ'նձևացի Յոհանն քի Յոհանն Սոկացի ինէք
տէմիշ իտի ծնա , պոյնուզի եանի մըզընաղը իւն
վուրուպ էօլտիւրտիւ ծնու : Պունու կեօրտիւք-
տէ Սևուկ վէ դայըրլարը դաշտըլար . պունլար
տախի արտլարընա տիւշիւպ՝ պազիլէրինի եերէ
չարփտըլար վէ գալանլարը տարտաղան վէ թա-
րիւմար էտէրէք , կէլտիլէր Դուին շէհրինէ վէ
պիր օլտուլար Սահանըն ապէրի իւն :

Պու իշլէրի իշիթտիքտէ Պերող շահ , էօյ-
քէլէնիպ տարըլտը Սահանա վէ ծնունլա պիր
օլանլարա վէ օ սաաթ՝ Սահանըն Սարգ ատը
գարտաշընը քի եանընտա ըէհին իտի՝ տէմիրէ
վուրտու . վէ հիսապսըզ ապէր տէվչիրիպ՝
տեօրթ պեօլէք էթտի վէ իլք պահարտա սալը
վէրտի ծնլարը Հեր վէ Օարուանդ տէտիքլէրի

սէմթլերէ քի վարրայ դուծսունլար Վ ահանը վէ զայրըլարընը գըրըճտան կէշիըսինլէր . պունլարա պաշպօղ վէ սերասքէր էթտի Լտրներսէհատը պիրիսինի՝ Սաղար նամընտա քի եալուզ ճէնքճի իտի : Պսւգատար աղըր աւքէրին կէլ տիկինի տուլտուգտա Վ ահան՝ կէլտի : Յովհան մանդակունի հայրապետին եանընա վէ հապէր կէօնտէրտի քէնտի նախարարըրընա՝ քի կէլ սինլէր Ղուին շէհրինէ . օնլար եէթիշտիքտէ՝ հէփիսի տուվայա տուրուպ՝ քէնտիլէրինի Լւլա հա թէսլիմ էթտիլէր վէ պաշլատըլար ասքէր տիւզմէկէ , վէ լաքին օնլար պիլէ ազ . սօնղրա սուրբ հայրապետի պիլէլէրինճէ ալըպ՝ օնուն տուվասընա կիւվէնէրէք չըգտըլար Ղուինտէն վէ Լրտազ էյալէթինէ կիտիպ օրտու գուրտուլար Լերսէհապատ տէտիքլէրի քէօյտէ քի չօղ ուզադ տէյլիլտի Լճէմ օրտուսունտան :

Սապահ օլտուգտա Վ ահան իւշ պեօլիւք էտիպ ապքէրինի , օրթատաքինի թէսլիմ էթտի Սահակ մարզպանա , սաղ գօլու վէրտի Բարշղ Վ ահեռէնի նախարարա , օնա եարտահ Բաբկէն Սիւնի վէ Լտովմ Ղանունի վէ Փապակ Պալունի . սօլ գօլու վէրտի Լերսէհ Կամսարա կանա վէ օնուն իւշ գարտաշընա , Վ ահան , հրահատ վէ Վ ասակ . քէնտիսի ալտը Վ ըէն Վ անանդացի վէ Պապ Լրտակունի նախարարըլըր քի օ իւշ պեօլիւկէ եարտըմ եէթիշտին : Պունու պեօլէ նիզամլայըպ վէ պիր պիրինտէն այրըլըպ՝ տիւլիտիլէր Լճէմլէրէ գարշը ուզագտան : Սապահ օլտուգտա Լճէմլէր իըշմիլէ տիւշտիլէր հայլար իւղէրինէ վէ օնլարա վէլ

վէլէ պըրագարագ ալթ իւսթ էթ տիւէր ծնլարըն
նիզամընր, վէ սաղ գօլունու տաղըտըլ գաչըրտը-
լար՝ Բարշղ նախարարիւն : () գալապալըգտա
Սահակ մարգպան՝ Լտրներսէ՛՛՛ Սաղարնամ Լ-
Ճէմ սէրադէրինի կէօրտիւքտէ՛ մըզրագլա հիւ-
ճում էթ տի իւզէրինէ, Լտրներսէ՛՛՛ տէ պու-
նուն իւզէրինէ . մըզրագլարընը պիր պիրինէ
սալըլա՝ իքիսինին մըզրագլը տախի զըրխլարընա
տօգունուլ գայփտը . արթըգ իքիսիտէ՛ ասլան
միսալի օլուլա վէ եավուլ աթլարը իլէ պիրիպի-
րինէ եագլաշըլ՝ պիր պիրիիլէ չէքիշտիլէր վէ
սաչլարընտան դութարագ՝ աթ իւսթ իւնտէ
տէօյիւշաիւէր եումրուգ վէ միւլթաիլէ, չէք-
մէք վէ իթիվէրմէքլէ օ գատար քի Սաղար
սէրասքէր գուվվէթ տէն գալըլա՝ աթ տան տիւշ
տիւ վէ գալապալըգտա սավուշուլ գաչտը :
Հաչան կէօրտիւ Սահան քի Հայ ապքէրի պօ-
զուլույօր՝ սէս վէրտի Սրէն նախարարա քի
իլէրի կէչտին . Սրէն տէ Ճէվալ էթ տի քի
սէն պու սաաթ տա պանա կիւվէնմէ, գատըր
տէյիւ իմ : Պունու իշիթ տիքտէ Սահան օրա-
տա եիւզիւնէ խաչնիշանը ետիլ՝ եըլտըրըմ կի
պի էնտի տիւշմանլարըն սաղ գօլունա . եէթ իշ-
տիլէր օրայա իքի գարտաշ Սամսարահանլար
Լերսէ՛՛՛ վէ Հրահատ, վէ օ պէօլիւկի գըզղըն-
լըզլա թէմամէն տիթրէտիլա՝ պիր կէօզ գըրփմա-
տա պինլէրՃէ ապքէր գըրտըլար . սօնղրա սօլ
գօլունա տիւշիւլա՝ ծնլարըն իկիտլէրինտէն հիւ-
սապսըղ ՃէնքՃիլէրի եէրէ սէրտիլէր սանքի ա-
ղաճտան թուլթ եէմիշինի սիլքէր կիպի, վէ օ
օրտունուն թէմամ ալթընը իւսթ իւնէ կէթի-

րիպ հէփիսնի տէ տարտաղան վէ թարիւմար
էթտիլէր : () րատա տեօրթ Մճէմսէրապէ-
րինտէն պիրիսի առը Ս ին խուեան եաւուզ
պիր քիմնէ՝ քէնտի գաֆատալարը իլէ Նայա-
րա գարշը իկիտլիլէ ճէնքիլիպ տուրուր իտի :
Պունուն հարինտէն գուվլէթլէնիպ պիր զայրը
սէրապէր տախի առը Ս չնասպ՝ եիւրիւտիւ
Նայլարըն զայիֆլէնմիշ դարաֆընա : Ս է լա-
քին Ս ահան հիւճում էտիպ սալտը Ս ին սէ-
րապէրին իւզէրինէ վէ օրաճրգտա օնու էօլ-
տիւրտիւ : Պունճիլէյին Ներսէհ Սամնարա-
կան մըզրագլա Ս չնասպ սէրապէրի վուրուպ
վէ աթընըն պաշը դարաֆընտան եէրէ երզըպ
տէպէլէթտի օնու : Ղաչան Նայլար տախի վէ
Րարշնախարար՝ հաչան կերիյէ պազըպ կեօր-
տիւլէր՝ քի Մճէմլէր եէնկիլիպ գաչայօրլար ,
եիւրէքլէնտիլէր վէ կերի տեօնիպ տիւշտիւլէր
գաչանլարըն արտընա վէ չօղունու վուրուպ էօլ-
տիւրտիւլէր՝ ճէնքտէ էօլտիւքլէրինտէն զիյա-
տէ վէ գալանլարընը ուզուն ուզագ գօվալա-
տըլար . սօնղրա կերի տեօնիւպ օրտու եէրինէ
եէթիշտիլէր վէ չօգ տօյումուգ պուլուպ՝ փայ
էթտիլէր մապէյնլէրինտէ վէ Մլահա շիւքը
էտիպ՝ տեօնտիւլէր Ներսէհապատ քեօյիւնէ
վէ օնտան սուրք հայրապետի ալըպ կէլտիլէր
Ղաղկոտն տէտիքլէրի էյալէթէ վէ րահաթ-
լանտըլար Ս արշակի տէտիքլէրի եէրտէ ճիւմէ-
սի տէ շաղլըգ վէ սէվինճէտէրէք :

Պու սէվինճտէ իքէն միւժտէճի եէթիշտի
քի Ս ահան սէրապէրին գարտաշը Ս արդ միւ-
ճիլէթիլէ գուրթուլուպ կէլէյօր . օ սաաթ

Ս արդ տախի եէթիշտի հըզմէթքեարլարիւն
պիլմէյերէք նաւըլ գուրթուլտուղունու : Սէ-
վինտի վէ շաղ օլտու Ս ահան զկյատէսի իւն .
խոստուսա պու իշին պեօյլէ օլմասնտան պիլտի
քի Մլահ օնուն ինքեար կիւնահընը աֆվ էթ-
միշ . զէրէ քէնտիսի զայրը նախարարլարլա պիր
օլտուգտա՝ տէմիշ իտի քի էկէր Մլահ կիւնա-
հըմը աֆվ էտիպ պու էթտիկիմ պիւրլիկի պէյէ-
նիրսէ՝ թէզէ կեօսթերսին պանա սէվկիւլիւ
գարտաշըմը : Վէզալլէ Ս ասակ օպիր գարտա-
շը տիւնմիշիտի Մլահտան քի էվվէլ Ս արդը
կեօրէյիմ սօնղրա պէնի թէզէ եէթիշտիւսին
մարտիրոսլուղա , նիճէ քի պիր գաջ կիւնտէն
սօնղրա օլտու :

8. Ս ախանէն հիյէսի վէ Ս հանլէարէն Սէ-
րան էթտիշէրի :

Գ . 25 .

¹⁰³ } Հաջան ռահաթլըգտա օթուրուպ տու-
րուր իտի Հայլար Ս արշակի տէտիքլէրի եէր-
տէ Նազկոտն էյալէթինտէ , էլլի կէլտի Վիւր-
ճի փատիշահը Ս ախթանկտան գարա հապէր
վէրէրէք եալանտան քի Մէմլէրտէն աղըր ա-
քէր կէլտի Վիւրճիսթան մէմլէքէթինսէ սէ-
րաքէրլէրի Սիհրան տըր՝ պիզէ եարտլմ եէ-
թիշտիւրին : Եալանտան տէտիք , զէրէ նէ ա-
քէր կէլմիշ իտի նէ կէլէճէկ իտի էկէր հապէր
վէրմէսէիտի : Սէճպուր օլտու Հայլար եար-
տլմ էթ մէկէ , զէրէ եէմին էթ միշլէրիտի Ս ախ-

Թանկա տար վագիթտէ օնա իմտատ էյլէմէկէ :
 Պու սէպէպտէն չափըճագ հէր շէյլէրինի էմին
 եէրլէրէ եէրլէշտիրիպ՝ եօլա տիւշտիւլէր Վախ
 Թանկա եէթիշմէկէ . օ տախի պունլարա գար-
 շը կէլիպ միւնասիպէթսիզ սեօզլէրիլէ օյալան-
 տըրտը պունլարը պիր գաչ կիւն . պիզէ եար-
 տըմճի կէլիյօր Հոնք միլլէթի տէյերէք՝ Սիհ-
 րանա գարշը . վէ քէնտի հիլլէքեարլըղընը գա-
 փաթմագ իչին կիզլիճէ ատամ՝ եօլատը եագըն-
 տա օլան օվալարա քի եէր եէր էօթէտէ պէրի-
 տէ աթէշ եագսընլար վէ պեօյլէճինէ օնլարը
 ինանտըրմագ իսթէրիտի քի իշթէ Հոնք ապէ-
 րի կէլմիշ , վէ աղաճ քիւթիւքլէրինի ինսան
 եէրինէ կէօսթէրիլիտի օնլարա , պունլար սի-
 լաջը ապէր տիր տէյի . վէ եալանճի չաշըթ-
 լարըն սեօզի իլէ իսպաթ էտէրիտի քի սիզլի
 պէքլէյօր Հոնք ապէրի օվատա : Հայլար պու-
 նուն Թէլիսլիկինի տույմայարագ ինանտըլար
 վէ օ օվայա էնիպ հիչ պիր քիմսէ կէօրմէտիլէր :
 Ըիւպհէյէ տիւշտիւլէր՝ քի պու նէ օլաճագ ,
 լաքին Վախթանկ օնլարը տիւզմէ լաֆլար իլէ
 էյլէնտիրիպ՝ էնտիրտի Վիւր չայըն եանընա վէ
 օրտուլարընը գուրտուրտու օրատա : Փէրվա-
 սըզ օրաճըգտա իւչ կիւն օթուրուպ տուրուր
 իքէն՝ եէթիշտի Սիհրան աղըր ապէրիլէ վէ
 Ֆիլլէրիլէ վէ զայրը միլլէթլէրին փիւր սիւաճ
 աթլը ապէրիլէ վէ օրտուսունու գուրտու
 Հայ օրտուսունա գարշը : Հայլար պունու կէօր-
 տիւքլէրինտէ՝ գօրգտուլար վէ շաշա գալտըլար
 վէ օ կիւն պիր եանա չէքիլտիլէր . պիր գաշը
 տախի օնլարտան եիւրէքսիզ օլմաղիլէ՝ գօր-

գույա դուլթուլուկ վէ կիզլիճէ Լճէմէրէ հա-
պեր վերիս՝ ծնլարլա շարդ գօտուլար վէ ճան
իւ կեծնիւլտէն պիր օլտուլար :

Սապահ օլտուլգտա՝ ապէրինի կէթիրտի
Ս ահան ճէնք եերինէ վէ օլտուլգա տիւղտիւ
գօշտու ծնլարը : Աճէնք վագթի կէլտիքտէ՝ օր-
տու օրտու իւզէրինէ տիւլտիւ վէ Ս ահան օ-
րտա Սամարահանլարլա գարշլլարլընտա օլան-
լարը պիրտէն պիրէ եերէ երգարագ վէ զայրը-
լարլըն տաղըտարագ գօճա պիր Լճէմ օրտու-
սունու տիթրէթտի , ատը սանլը պեօյիւք. քիմ
սէլերտէն չօղունու աթա չըղնաթտը , վէ զկա-
տէսի իլէ սրգէթ վերտի Ս իհրան սերապէրէ :
Աճէնք գարշտըգտա՝ Սահակ մարգլյան էֆէն
տիմիղին աշգը աթէշի իլէ եանրպ դուլթուլուկ ,
զկյատէսի իլէ իլերի սիւրէրէք՝ օրտա ճէնք
էտէր իքէն տիւլիւկ մարտիրոս օլտու : () գըզ-
ղընլըգտա Ս առակ՝ Ս ահանըն գարտաշը՝ վուր-
տու մըզրագլա Լճէմին պիրինի քի տէմիր զըրի
կիլմիշ՝ էշպէհ իկիտ իտի . պու երգըլըկ տիւլ-
տիւքտէ՝ Ս առակըն մըզրագը գըրըլտը , զայրը
մըզրագ պուլուկ՝ տեծնտիւ վէ տալգըլըճլար ի-
չինէ տիւլիւկ՝ տօլաշըկ՝ չօգ իշ կեօրտիւ վէ
սօնղրա քէնտիսի տախի շէհիտ տիւլտիւ :

Պունլար պու իշտէ իքէն՝ օ խային Հայլար
քի կէճէտէն շարդ էթմիլէր իտի Լճէմէրիլէ՝
Ս ահանըն պեօլիւկիւնտէն գաչմագ կեօսթէ-
րիպ հայգըրտըլար . գուրթարըն սիզի : Պու
սէստէն Հայլար զայէթ իլէ գօրգուկ պաշլա-
տըլար գաչմագա . հիլէքէար Ս ախթանկ տա-
խի ծնլարլա պիլէ քէնտի ապէրիլէ գաշտը :

Պունու կեօրտիւքտէ Վ ահան վէ կամարա-
կանլար՝ ճէնքտէն չէքիլիւ՝ կիթտիլէր գաչան-
լարըն արտլարընճա . ծրատան չգտըգտա՝ կեօր-
տիւ Վ ահան քի Ռաբկէն Սիւնի եարալանմիշ
տիւշմիշ իտի պըրագամատը ծնու՝ հէմէն էնիւ
ալտը վէ քէնտի քիւհէյլան աթընա պինտիլիւ
գուրթարտը : Իճէմ ասքէրի տախի Հայլարըն
գաչտըղընը կեօրիւ պօվալատըլար ծնլարը վէ
պիր գաչընը գըրտըլար : Պու գաչմագտա կամ
սարական Հրահատըն աթըր զայնթ իլէ գօշուպ՝
եէրէ տիւշիւրտիւ ծնու . օ տախի ետեան
սէյիթտիքտէ Իճէմիլէր եէթիշտիլէր . վէ չիւն-
քի եօրուլմիշ իտի՝ գուրթտուլար վէ կեօթիւր-
տիւլէր Սիհրանա . Սիհրան սէրասքէրտէ ծնու
տէմիլէ վուրուպ՝ նէրէյէ կիտէրսէ պիլէսինճէ
կէզտիլիլ իտի : Դուրթուլտու պիր Սիւնի նա-
խարար տախի ատը Յագդ , վէ կիւրճիլէրտէն
պիր գաչը . պունլարը՝ տախի գէնճիլրէ գօյուպ
սագլտտըլար : Պունտան սօնղըրա ալտը Վ ահան
իքի կամարականը եանի՝ Երսէհ վէ Վ ահան՝
Հրահատըն գարտաշարընը վէ կիթտի՝ Տայք
սէմթինէ , վէ սարի եէրլէրէ սըղընըպ՝ օթուր-
տու Սկնառինջ քեօյիւնտէ . զայրը գաչանլար
տախի պիրիքտիլէր ծրատա Վ ահանըն եանընա
Ճիւմէսի եիւզ քիշի :

Տույտու Սիհրան քի Վ ահան Տայք մէմէ-
քէթինէ կիթմիշ , ծնա եէթիշէյիմ տէյի՝ աս-
քէրինի ալըպ եիւրիւտիւ օ դարաֆա վէ իլէրի
կէչիպ՝ կէլտի օրտուսունու գուրտու Դու տէ-
տիլքէրի քեօյտէ , պիլմէյէրէք քի եագըն եէր-
տէ տիր Վ ահան . հաչան հապէր ալտը քի

Ս ասան օրալարտանոր Ս կնառինջ քեցին-
տէ՝ պաշլատը գորգուսունտան տիթրէմէկէ՝
կերէք քէնտի վէ կերէք օրտուսու : Ս է չիւնքի
կերի գալմագ օլմագ իտի, ատամ եօլլատը Ս ա-
հանա քի պարըղա կէլին , վէ Լճէմ տէվէ-
թինէ միւղի օլտուն : Շէվապ վերտի Ս ասան .
“ Լ կեր դոյվերիւսէնիզ տէտի քի հայլար րա-
հաթ գալընլար քրիսթիանլըգտա , պիզ տայ-
իմա հեր իշտէ հըզմէթ էտերիզ Լճէմ տէվէ-
թինէ . եօխսա՝ չօգ էյի տիր պիզէ շեօհրէթիւ
միզ իլէ քրիսթիանլըգտա էօլմէք , տինիմիզի
ինքեար էտիպ տիւնեա շանընա նայիլ օլմագ-
տան իսէ , : Պեցլէ հապերլէր տահա կիտիպ
կէլմէտէ իքէն Ս ասան վէ Ս իհրան արալա-
րընտա , Պերոզ շահտան Ֆերման եէթիշտի
քի Ս իհրան տեօնիւպ կիտէ Լճէմիսթանա .
օ տախի ապերինի ալըպ՝ եօլա տիւշտիւ պիլէ-
սինճէ կեօթիւրիւպ հրահատ Սամարականը՝
քի զէնճիրտէ իտի՝ վէ Յազդ նախարարը վէ
ղայրը պաղը դութսագլարը : Լշիթտիքտէ
Լէրսէհ Սամարական հրահատըն պեցիւք
գարտաշը քի Ս իհրան կեօթիւրիւյօր օնու ,
շաշտը գալտը . չիւնքի դութուլտուղի կիւնտէն
պերի աղլամագտան Ֆերաղաթ էթմէյիպ ,
տէօշէկէ րահաթ եաթմամիշ վէ աղլամագսըզ
եէմէք եէմէմիշ իտի : Լըթըգ եիւրէք աճըսը-
նա տայանամայըպ , չըգտը կիթտի Լճէմ օրտու-
սու արտընճա՝ պիր գաչ գուվվէթլի իկիտլէր իլէ,
վէ ուղապտան գոլլայարագ՝ Փուրսաթ կեօզլէր
իտի քի օնու օրտունուն պիր գօլունտա պաշգա-
ճա պուլուպ էլէ կէթիւրէ . եախստ պէն տէտի

օրատա էօլէյիմտէ ուհաթլանայըմ թէսէլլի-
սիղ Կասալէթիմաէն :

Հաչան օրտու կէլտի եէթիշտի Ռագըռանդ
էյալէթինէ Ռագուան քեօյինէ քի օրատա
սուրբ Վրիգոր I ուսաւորիչին պիր քիւչիւք
քիլիսէսի վարիտի . Ֆիքրինէ կէթիլտի Վեր-
սէհ օ ազիզին քերէմէրինի վէ ծնուն շէֆաէ-
թինէ ճանիւ կեօնիւտէն սըղընարաք՝ տէտի .
“ Լիս տէր Վրիգոր , սէն քի կիւնահըմըզն
տումանընը տաղըթտըն Հայաստանտան , կէլ
տաղըթ եիւրէքտէն մէլալէթիմին չէթին վէ
միւշքիլ տումանընը ” : Պունու տէյիպ ծրատա
տուվա էթտիքտէ՝ ծնուն գարտաշը Հրահատ
միւճիղէթիլէ զէնճիրինտէն չէօլիւլիւպ չըգա՝
կէլտի եանընա : Պու իշէ թաաճճիւպ էտէ-
րէք գարտաշը լէրսէհ՝ սէվլինճինտէ զար զար
աղլամաղա պաշլատը վէ պոյնունա սարըլըպ
չիւքը էթտի գուրթարանա , վէ Ֆիլհալ ալըպ
կեօթիւրտիւ ծնու Վուինէ վէ սուրբ Յովհան
հայրապետէ վէ զայրըլարընա կեօսթէրիպ
նաքլ էթտի սուրբ Վրիգոր I ուսաւորիչին էթ-
տիկինի : Պու իշէ իֆրադ իլէ կիւճէնիպ Սիհ-
րան վէ հէմէն Յազդ նախարարը էօկիւնէ
չաղըրըպ՝ տալէթ էթտի ծնու կիւնէշէ վէ ա-
թէշէ դափմաղա . օ տախի գապուլ էթմէյիպ՝
պաշընը քէստիրտի . վէ սօնղրա ծրատան կիթ-
տիքտէ Մէմօրտուսու՝ Յաղըրն սուրբ թէնի
կեօմիւլտիւ մէվարա օ քիւչիւք քիլիսէտէ :

9 . Թե՛րար Սահանլըւրէն եւրիւրէրի Հալարա-
տաւիս :

Գ . 27 — 28 .

⁴⁸³ } Տուլուպ պիտիքտէ Սահան սերասքեր
քի Սիհրան սաւուշուպ կիթմիշ Հայաստան-
տան , չըզըպ Սկնառինջ քեօյիւնտէն կէլտի
Դուին շէհրինէ վէ օրատա պուլուպ Ներսէհի
վէ Հրահատը՝ չօգ սէվինտի . վէ չիւնքի գըշ
կիւնլէրի իտի՝ օնտա պիրէզ ռահաթլանտը :
Պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա եալանճի միւժտէ-
ճիլէր եէթիշտի օրայա Սիւրճիլէրտէն՝ տէլի
տիվանէ շէյդանի քիմնէլէր վէ չալ էթտիլէր
քի Սահակ մարզպան վէ Սահանըն գարտաշը
Սասակ օնլար քի ճէնքտէ շէհիտ տիւշտիւլէր
սաղ վէ տիրի տիրլէր վէ տաղլարտա տօլաշըր-
լար տիւշմանտան գօրգմալսըր իշին , վէ շիմտի
սիզտէն եարտըմ իսթէյօրլար : Պու հապէր
կէրչի աշիքեարէ եալան վէ տիւզմէ իտի , վէ
լաքին օնլարըն գարլլարը վէ ղալլըլարը Սա-
հանա զօր էտիպ վէ պիր քիւչիւք պեօլիւք աւ-
քէր Սամիկոնլու Սուշեղէ գօշուպ՝ եօլլատը-
լար : (յըլար տախի էօթէյէ պէրիյէ տիւշիւպ ,
տաղլարտա վէ տէրէլէրտէ տօլաշըս՝ Թա իլք
պահար վադթինէտէք՝ պիր քիմնէ կեօրմէ-
տիլէր :

Իլք պահար գափուսու աշըլտըզտա անիան-
սըղ կէլտի եէթիշտի սըգլէթիլէ Հայաստանա
Օարմիհր Հազարաւուխտ՝ լճմէրին պեօյ-

իւք սերապքերի հիսապսրդ ապքերիւն՝ տինտէն
 ավարա նախարարլար տախի պիւլէլէրինձէ՝ քէն
 տի ապքիլլէրիւն , վէ Ղուին շէհրինէ եագլա-
 ջըպ՝ օրտու գուրտու Սոսրովակերտ օրմանըն-
 տան թա՝ Քրվէթ տէտիքլէրի տաղ դարաֆը-
 նա վարընձա : Պունու կեօրտիւքտէ Սահան՝
 մէշվէրէթ էթտի քէնտիսինէ ույան քիմնէլէր
 իլէ . “ Պունլարըն տէտի շէհրիլէ իշլէրի եօգ ,
 սալթ պիզի իսթէրլէր . էկէր պիզ պիզի գուր-
 թարըրսագ՝ պունլար շէհրի պըրագլըպ պիզիմ
 արտըմըգա տիւշէրլէր , վէ օ զաման պիզէ գօլայ
 օլուր մէթին էէրլէրէ տիւշմէք վէ գուրթուլ-
 մագ , , : Պէօյլէ սեօզ պիլլիկիլիլէ Ճիւմլէսիտէ
 հազըրլանըպ՝ էվվէլ շէհրի գավլիէտիլէր վէ
 պիր պիրինի Մլահնն ատը իլէ գուվվէթլէնտի
 ըիպ՝ պիրէր պիրէր , իքիշէր իքիշէր՝ պիր պիրի ար-
 տըսըրա շէհրտէն տըշարը տիւշիւպ՝ իկիտլիքլէ
 Մճէմ օրտուսունուն պիր դարաֆընը վուրարաք
 վէ ծնլարըն էշպէհլէրինի էէրէ եըգարագ վէ
 եաեան աքէրին սըգ գալապալըզընը՝ պէզ կի-
 պի եըրթարագ՝ պիր եանա սավուշուպ կիթտի-
 լէր էօյլէ պիր էիւրիւյիշ իլէ քի Մճէմլէրին
 հէփիսի տէ շաշըպ՝ գօրգտուլար վէ տէլլի օլտու-
 լար : Ս է լաքին ծնլարտան իքիսի՝ ատլարը Ու-
 դի Ղիմաքսեան վէ Վաջաջ Սահառունի քի
 պիլէլէրինձէ ալմիշէրիտի սուրբ Յովհան հայ-
 րապետի գուրթարմագ իշին , կէրի գալըպ՝
 գարըշտըլար գալապալըգ իշինէ վէ տարա
 տիւշմէքլէ՝ օրտունուն ալթընը իւթիւնէ կէ-
 թիրտիլէր վէ չօղունու էէրէ եըգըպ՝ հայրա-
 պետէ եօլ աշտըլար . վէ հատտէն զիյատէ

տիւշմանլարա կիրիշիպ՝ քէնտիւէրի տէ տիւշ-
տիւէր օ գալապալըգտա . սուրբ հայրապետ
տախի՝ օրտունուն ուզունլուղունու կէչէմէյիպ
վէ Ղճէմէրտէն եարալանըպ աթտան տիւշտիւ
վէ լէշէր իշինտէ գալտը էօլիւ կիպի : Սօնղըա
Լլահըն ինայէթիիլէ՝ ասքէր տաղըլտըգտա՝
օրատան գալգըպ՝ սանղ էսէն տեօնտիւ շէհիւրէ՝
քի հէրքէս թաաճճիւպ էթտի պու իշէ :

Պէօյէ իշ տահա կեօրմէմիշ վէ իշիթմէմիշ
իտի հազարաւուխտ . կեօղիիլէ կեօրտիւքտէ
կեօղլէրի տեօնտիւ , վէ քէնտիսինի զայըպ էթ-
տի . սօնղըա նէ՝ օլուրսա օլտուն տէյէրէք՝ օր-
տուսունու ալըպ տիւշտիւ Սահանըն էքսէսի-
նէ . տինինի ինքեար էտէն Վշիհոն Սինի տա-
խի քէնտի ասքէրիիլէ պիլէսինճէ՝ տիւնեայը
եուտան պիր ատամ՝ գուվլէթտէ վէ եիւրէք-
տէ մէնէնտի եօգ : Պունու պիլէրէք Սահան
վէ քէնտի արգատաւլարը՝ կիտիպ տիւշտիւէր
Ը աղագում էյալէթինէ վէ սըղընտըլար Սա-
րայրվարոյ տէտիքլէրի գալէյէքի Սում փայըն-
տա իտի : Եիւրիւտիւ հազարաւուխտ օրայա .
վէ չիւնքի Սահան չէքիլտի օրատան՝ օնու օն-
տա պուլմայըպ՝ տէլի կիպի օլտու վէ զաղէպէ
կէլիպ՝ տիւշտիւ գալէտէ օլանլարըն իւզէրինէ ,
վէ օնլարըն չօղունու գըրտը : Սէ լաքին պիր
պէօյիւք ալ էլէ կէթիւրիպ՝ զաղէպի պիր էզ
տինտի . զէրէ օ գալէտէ պուլտու իքի Սամսա-
րախանլարըն՝ եանի Եիւրսէհին վէ հրահատըն
գարըլարըն . պունլարը գուլթուպ կեօթիւրտիւ
օրտուսունա վէ հէր դարաֆտան սապընարապ՝
փաք վէ թէմիզ սապլատը օնլարը . զէրէ ումար

խոր քի Վամնարականլար հիշ օլմազսա գարը-
լարընա աճըլարագ՝ օնլարըն հադըր իչին՝ Ս ա-
հանը պըրագըլ քէնտիսինէ կէլիըլէր : Պու
իշտէ իքէն Հազարաուխտ՝ Էմր կէլտի օնա
Պերոզ շահտան քի Սիհրան սոյունտան Շ ա-
պուհ ատը խանը՝ Հայլարա մարզպան էտիպ
վէ օնու սէլմէ աքէր իլէ Հայաստանտա պըրա-
գըլ՝ քէնտի կիթսին Վիւրճիսթանա . օ տախի
էվէթլէյէրէք՝ Շ ապուհու պըրագտը Րասէն
սէմթ ինտէ իւչպին ետրար աքէրիլէ վէ օնլարլա
պիլէ տինսիզ Վիդիհոն Սիւնի նախարարը՝ աքէ-
րիլէ վէ քէնտիսի կիթտի Վիւրճի սէմթինէ :

10. Թէքրար Ս ահանլէլարէն էմրիլէրի Շ ապուհ
Տարզպանա :

Գ . 28 — 30 .

¹⁸³ } Շ ապուհ Սիհրանեան՝ Հազարաուխտ
սէրաքէրտէն Հայլարա մարզպան թալին օ-
լուպ՝ Էն էվվէլ Վամնարականլարը Էլէ կէթիւ-
մէք իսթէտի, եանի՝ Վերսէհի վէ Հրահատը .
պու նիյէթ իլէ գարըլարընը Րասէն գալէսինէ
գոյուպ՝ հապէր կէօնտէրտի օնլարա քի Ս ա-
հանը պըրագըլ կէլինլէր վէ ալսընլար գարը-
լարընը վէ չօգ շէյ վատ էթտի օնլարա : ()ն-
լար տախի չօգ սեօղլէրտէն սօնղըա , սօնղ ճէ-
վապը վէրտիլէր . “ Պիղիմ իշիմիզ վէ չալըշտը-
ղըմիզ տէտիլէր նէ տիւնեա սէֆասը իչին տիր
վէ նէ գարը վէ էվլատ իչին , անճագ սալթ տօղ-
րու տին ուղուրունա տըր . վէ պու տին իչին

տիւնեանն Տէր իՅԹիշամբնը քիւջիւք պիր շէյ
սայարըզ • գարըլարըմը իչին տէրսէն ումարըզ
Լլւահտան քի ծնլարը Թէմիզլիքտէ սագլայա
վէ պիզէտէ ծնլարը կեօսԹէրէ եա պու տիւ
նեատէ եա ախրէԹտէ „ : Պու Ճէվապտան
չօգ գըզտը Եապուհ վէ տեօրԹ դարաֆա
տիւշտիւ ծնլարը ավլամաղա • տույտու քի ծնլար
Լըշամուենի սէմԹինէ կիԹմիշէր Սահանլա
պէրապէր , քէնախ տախի կիԹտի օ դարաֆլա
րա վէ ապէրինի գօնտուրտու պէլլիսիզ եէրէ
պիր ինճէ չայ քէնարընա : ՉաշըԹ էլլիլէ պու
նու տույտուգտա Սահան տէվշիրտի Լըզին
կեան քեօյլիւլէրինի վէ կէճէիլէ սեսսիզճէ
կէլտի օրայա եազըն վէ ծնլարը գալգանլարլա
սըրավարտը տուրղուրտու Լճէմէրէ քարշը աւ
քէր դարզը կիպի : Պունու պեօյլէ տիւղիւպ
քէնախի ապէրիլէ կիլլի եօլտան ղաֆիլէն
տօլու եաղար կիպի տեօքիւլտիւ Լճէմէր իւ
զէրինէ վէ էօյլէ գարըշմուրիշ էԹտի ծնլարը քի
շաշըրըպ պաշլատըլար պիր պիրինի գըրմաղա :
()րատա նախարարըն պիրի՝ ալըր Կաբաղ
Կաբէղէան՝ սեպուհ սըրասընտան՝ պիր սէվինճ
իլէ սէս չըգարըպ տէտի • “ Կիւն պու կիւն
տիւր էօմրիւմի իմանըմ ուղուրունա ֆիտա էԹ
մէկէ վէ Յիսուս Քրիստոս Լաֆէնտիմտէն
ումտուղումու պուլմաղա „ • պեօյլէ Տէյէրէք
կիրտի տին տիւշմանլարը իչինէ վէ չօգ իշ կեօր
տիւ , վէ եարալանըպ աԹտան տիւշտիւ • սօնը
րա օ եէրտէն չէքիլիպ՝ եէԹիշտի պիր քեօյլէ վէ
օնտա սըբուԹիւն ալըպ՝ պիր գաշ կիւնտէն
սօնղրա էօլտիւ : () կիւն Լճէմտէն տիւշտիւ

ալթը եիւզ քիշի վէ գալանլարը՝ քի իւչ պին-
տէն զիյատէ իտի՝ ծրատան գաշտըլար :

Պեյլէ օլտուգտա՝ շէքիլտի Ս ահան պիր
եանա վէ սապահըսը՝ կիրտի պիր քեյլէ՝ ատը
Ը տեայ վէ ծնտա րահաթլանտը : Թէքրար
հաղըլանտը Ը ապուհ վէ ապէրինի չօղալտըպ՝
մըրըլտանարափ տեծնտիւ եա էօլլըրիւմ եա
էօլտիւրիւրիւմ տէյերէք : Ս ահան ծնուն կէլ
մէսինի կեօրտիւքտէ՝ թէպէ տիւզտիւ զօշտու
եանընտա օլանլարը եիւզ քիշի գատար վար
եօփ : Պունլարը կեօրտիւքտէ՝ տիւզմանլար
զիյատէսի իլէ գուտուրուպ եթիշտիլէր էօյլէ
քի Ս ահանըն եանընտա օլանլարըն չօղու գօր-
գուպ գաշտըլար , գալտը սալթ քէնտիսի Ս ա-
հան վէ իւչ կամարականլար , Լէրսէհ , Հըա-
հատ վէ Ս ահան , ծնլարլա տախի Ս ուշեղ Ս ա-
միկոնեան վէ պիր գաչ ասըլգատէլէրտէն հէփ
հէփ օթուզ քիշի :

Պունլարը կեօրտիւկի կիպի շաշտը գալտը
Ը ապուհ , վէ տուրտու . չաղըրտը Վզիհնու
քի՝ Սիւնիք մէմլէքէթին պէյի իտի՝ “ Պիր
եէնի շէյ կեօրիւյօրում տէտի . պունլար՝ եա
տէլի օլմիշլէր՝ քի պեյլէ սէրպէսթ պիզէ գար-
շը կէլլիօրլար . եա պիր կեօրիւնմէզ գուլլիթ
պունլարը իլէրի սիւրէյօր . լաքին էկէր ալտան-
մանղսամ պունլար ագըլլարընը զայ էթմիշլէր
վէ գանլարընա սուսամիշ՝ էօլմէք արայօրլար ,
պունլարը հէմէն գուլթուպ՝ տէմիւրէ վուրմալը ,
() սըգլէթտէ Ս ահանըն եանընտա օլանլարըն
պիրի , պագտը կեօրտիւ քիեազլաշտը տիւշման ,
սէս վէրտի Ս ահանա . “ Լըլընը պաշընա կէ-

Թիր տէտի , հէմէն պագքի պիր եանա սաւլու-
շալմ վէ պիր եէրէ տիւշէլիմ , () պու սեօզի
տէտիքտէ՝ Վ ահան եիւզիւնէ խաչ նիշանընը
էտիպ տէտի . « Պանա շիմտէն սօնղրա ագըլ
անղմա . պէն ատամա կիւվէնմէմ վէ ինսան
գուվվէթիիլէ իշ կեօրիւպ՝ էօյիւնմէմ , անճագ
սալթ Վ ֆէնտիմիզլն խաչը տըր պանա սըղը-
նաճագ՝ եէր , » : Պունու տէյէրէք գօյուլտու
տիւշման իչինէ , մէսէլա տօղան գուշարըն սիւ-
րիւսինէ սալար կիպի . քէզալէք քէնտի դաֆա-
տարլարը տախի օնունլա սիւր սալըպ կիրիշտի-
լէր վէ եարըպ եըրթըպ պիւթիւն Վ ճէմէր
պեօլիւկինի , վուրտուլար գըրտըլար չօգ գուվ-
վէթի ճէնքճիլէրի . վէ պեօլիւկին օ պիր դա-
րաֆընա կէչիպ եափ եափ եիւրիւյէրէք պաշ-
լատըլար օրտունուն եանընտան կիթմէկէ :
Պու եիւրիւյիշտէ Վ ահանըն պեօլիւկինտէն
տեօրթ քիշի՝ տինի ինքեսար էտէնլէրին պեօլիւ-
կինէ կիրիպ վէ չօղունու տէփէլէյէրէք՝ Վգիւ-
հօնա եագլաշըպ վուրտուլար օնու մըրսագլա՝
գօլթուզու ալթընտան ճիկէրինէտէք զըրիւն-
տան կէչիրիպ սափլայարագ . վէ ալթընտան եէ-
րէ տիւշիւրտիւլէր՝ քի ազ սօնղրա կէպէրտի վէ
քէնտիլէրի տախի չօգ քիմսէլէրի հէլլաք էտիպ՝
վէ օրատա տիւշիւպ՝ շէհիտ օլտուլար :

Պու իշ պեօյլէ օլտուգտա՝ իֆրագ իլէ արլա-
նըպ գօրգտու (ապուհ վէ օնուն աաքէրի . վէ
գօրգուլարընտան տիթրէյէրէք՝ չըգըպ կիթտի-
լէր Ռասէն սէմթինէ վէ չէթինլէքլէ սըգլէթէ
գուլթուլուպ վէ վէսվէսէյէ տիւշիւպ՝ կիւճէն-
տիլէրինտէն պօղուլմագ մէրթէպէսինէ վար-

տըլար . վէ կեօղէրինի էօթէյէ պերիյէ սալլայ
 սաղընարագ պագարլարիտի օլմայա քի եէթիշէ
 Ս ահան : Պու տէրտտէ իքէն Շ ապուհ պիր
 դարա հապէր կէթիրէն քիմնէ կէլտի քի
 “ Պերող շահ Հեփթաղ միլէթի իւզերինէ կի-
 տիպ՝ ճէնքտէ էօլտիւ վէ ասքերի զայ օլտու վէ
 սէն տէ թէզ կէլէսին Մ ճէմիսթանա ” : Պու
 հապէրտէն էօթիւրի չոզլայ կիթտի Շ ապուհ
 Մ ճէմէ վէ զայրը խանլար տախի օրայա եէթիւ-
 շիպ Պերողուն եէրինէ շահ տիքաիլէր օնուն
 դարտաշընը ատը Ս աղարշ քի սուհ սէվէն վէ
 ազըլը պիր քիմնէ իտի : Տիվան գուրուլտուգ-
 տա՝ Հազարսուլտ սէրապէր՝ քի տեօնմիշ
 իտի Սէրաթիսթանտան , քէզալիք Շ ապուհ
 Ս իհրանեան՝ շահըն հուզուրունտա չօգ շէյ
 սեյլէտիլէր Ս ահանըն վէ արգատաշլարընըն
 հագգընա , վէ նագլ էթտիլէր օնլարըն եարար-
 լըղընը քի կեօղէրի իլէ կեօրմիշէր իտի : Սօղ-
 լա պեօլէ ճայիզ կեօրտիւլէր քի դաթլըլըլա
 Ս ահանը ավլայըպ Հայաստանը օնա թէսլիմ
 էթսինլէր : Պու մէշվէրէթի պէյէնտի շահ վէ
 րիճալընտան օլան քիմնէլէր . վէ չափըճագ
 մարզպան էթտիլէր աճէմին պիրինի ատը Սի-
 իտը Ս շնասպդատ , եավաշ վէ էյլիք տիւշիւ-
 նիւր ատալէթ էտէն վէ տիւնեայը շէն դու-
 թան պիր քիմնէ . վէ եօլատըլար պունու աս-
 քէր իլէ Հայաստանա , տէյիւլ քի ճէնք էթմէ-
 կէ , իլլա էյի սեօղէր իլէ վէ դաթլըլըլա՝
 Ս ահանը վէ պիւթիւն Հայաստանը սուհա վէ
 իդաէթէ կէթիրմէկէ :

11. Ս Կաննն պարըշըդ էթէսի Լ'ճէճ էլէ Լիխոր
ճարդպանն վէ Լիդէհանն էլէիլէ :

Գ. 30 — 32 .

101 } Լիխոր մարդպան Հայաստանա կելիպ
վէ ճէսարէթ էտէմէյիպ իչէրի կիրսէկէ՝ սափ-
աը Հեր տէտիքլէրի էյալէթէ վէ էյլէնտի
Լուարսակ քեցիւնտէ : () րատան իբի էլչի
եօլլատը Ս Կաննա քէնտի պէցիւքլէրինտէն
վէ տույտուրտու ծնա քիսէ սէպէպ իչլին կելմիշ
Հայաստանա : Պու մատտէ իւզէրինէ միւշա-
վէրէ էտիպ Ս Կանն քէնտի արգատաշարը իլէ
ճէվապ վէրտի . “ Պիզիմ իշիմիզ տէտիսն էլչի
իլէ պիթէր վէ նէ եազըիլէ , իլլա շահն հու-
ղուրունտա սեցիլէմէքլէ . շիմտիլլիք իւչ շէյիմիզ
վար տէյէճէք . էկէր Լիխոր մարդպան պաշարա
պիլըրսէ շահն եազըսը իլէ վէ միւհիւրի իլէ ,
պիլսին քի պիզ տայիմա հէր իշտէ միւդի օլու-
րուզ Լ'ճէմ տէվլէթինէ . եօքսա՝ սիզի տիյ-
նէյէճէք տէյիլ իզ վէ հըզմէթ էտէմէյիզ : Խմ
տի էվլէլլէրի իսթէտիկիլմիզ պու քի գօյվէրէսի-
նիզ պիզէ սէրպէսթ վէ գօրգուսուզ քրիսթ իրան-
լըզ տինինի դութ մաղանէրէտէ իսթ էրսէք , վէ
Հայլարտան պիլրինի մէճուսի էթ մէզսիլնիզ : Խ-
քինճիսի պու քի պիզլէրտէն սէչմէք պիլէսինիզ
սաղընը վէ չիւրիւկինի , էյիսինի վէ Ֆէնասընը .
տէյիլ քի քեօթ իւլէրի աթէշէ դափտըղլարը
իչլին պէցիւտէսինիզ : Խչիւնճիսի պու քի շահ
իբի դարաֆտան մատտէլէրի իշիտիպ՝ տօղըու

շերիաթ քէսսին , : Պունու տէյիպ իբրամ իլէ
կերի տեօնտիւրտիւ էլչիլէրի վէ քէնտիսի տա
իսի պէշ էլչի գօշաու ընլարըն եանընա : Պուն
լար եէթիշտիքլէրինտէ ազլամն գարշը Նուար
սակ քեօյիւնէ՝ Նիսուր մարդպան չօգ իզզէթ
էթտի Վ ահանըն էլչիլէրինէ վէ ազլամ դա
համընը ընլարլա էթտի վէ հեր գատէհտէ Վ ա
հանըն ատընը վէրիպ շազլանըրիտի վէ էօյլէճէ
իլէրիտի : Սնդրա Վ ահանըն օ իւչ թէքլիֆի
նի պէյէնիպ՝ քէնտի պեօյիւքլէրինին իրատէ
թիլիլէ քեաղատ կեօնտէրտի ընա՝ օ էվլէլքի
էլչիլէր իլէ վէ տավէթ էթտի ընու քի փեր
վասըզ եանընա կելլին սեօզ վերէրէքքի օ իւչ
մատտէյիտէ քէնտի թէքմիլ էտէ վէ տահա
զիյատէ իշլէր կեօրէ : Պու իշին կերչէքլիկինի
պիլտիքտէ Վ ահան՝ ալտը եանընտա օլան նա
խարարլարը վէ քիւչիւք պեօլլիկիւնի վէ ընլար
լա կիթտի Նրտազ էյալէթինէ . վէ Նդինդ
տէտիքլէրի քեօյտէ գօնազ էտիպ տույուրտու
Նիսուրա օրայա կելտիկինի վէ տէտի . “ Վկեր
իսթէրսէնիզ սիզէ պուլուշմամը վէ սիզին իլէ
կեօրիւշմիլ՝ Նէմլէրին պիր գաչ պեօյիւքլէ
րինի կեօնտէր եանըմն , քի պուրատա տուր
սունլար պէնիմ պեօլլիկիւմլէ՝ թա իշիմիզ պի
թինճէ , :

Հազլանտը Նիսուր պու իշտէն վէ ֆիլհալ
կեօնտէրտի ընա սէքիզ քիշի՝ պեօյիւքլէրտէն
օլարազ . պունլարը իզզէթիլէ ալտը Վ ահան
վէ թէսլիմ էթտի արգատաշլարընա վէ քէնտի
սի պիր գաչ նախարարլա վէ պիր հզ ասքէրիլէ
էօլա տիւշտիւ : Հաչան եազլաշտը Նուարսակ

քեօյիւնէ քի օրատա սաքին օլուր իտի՝ Նիխոր՝
 էմր էթտի ասքերինէ քի ճէնք դարզընա հա-
 զըրլանսընլար վէ ճէնք պօրուլարընը չալընլար :
 Պու սէսի իշիտիպ Նիխոր վէ ծնուն ասքերի՝
 զայնթ գօրգտու վէ տէտի քի ալտաթտը պիզի
 Սամիկոն օղլու, շիմաի օ պիզի եօղ էտէր : Ս է
 չափրճագ օնա գարշը պիր գաչ խան կեօնտէրիպ
 տէտի քի “ Լտէթ տէյիլտիր քի Իրանիլէրտէն
 պիր քիմնէ պունու էտէ՝ կէրէք կեօջմէտէ վէ
 կէրէք գօնմատա պիր եէրէ . իլա եալընըղ սէ-
 րասքերէ եագըշըր պունու պեօյէ էթմէք . վէ
 սանա կէրէկ իտի սագլամագ Իրանիլէր ատէ-
 թինի , : Ճէվապ կեօնտէրտի օնա Ս ահան
 վէ տէտի . “ Լպվէլպէնի գուլ էյլէ Լճէմ շա-
 հընա վէ օ վագիթ սէնտէն էօյրէնմէտէն սագ-
 լայըմ օ ատէթի վէ նիզամը . զէրէ սանըրըմքի
 պէն տէ պիլիրիմ օ Իրանիլէր էրքեանընը , : Պու
 ճէվապը կեօնտէրիպ՝ ալայ իլէ կիրտի Ս ահան
 օ քեօյէ վէ կիթտի Նիխորուն եանընա : Նի-
 խոր օնու կեօրտիւքտէ չօգ սէվինմէքլէ օնուն
 պօյնունա սարըլըպ՝ էօփիւշտիւլէր . վէ շահ
 դարաֆընտան վէ աճէմ խանլարընտան՝ օնա
 սէլամ կէթիրտի . օնտան սօնղըրա օնունլա կէլէն
 նախարարլարլա վէ ասքեր իլէ՝ սէլամլաշըպ ,
 հէփիսինէտէ զիյատէսի իլէ մուհապպէթ նի-
 շանէլէրի կեօթէրտի : Ս ահան տախի շահ
 դարաֆընտան օլան սէլամը իշիթտիքտէ էյի-
 լիպ սէճտէ գըլտը վէ չօգ մէֆնուն օլմաղիլէ գա-
 պուլ էթտի օնու : Սօնղըրա տիվան գուրտու Նի-
 խոր քէնտի խանլարը իլէ , վէ սեօյլէշտի Ս ա-
 հանլա հէր նէ սեօյլէնէճէք վարիսէ , վէ Ս ա-

Հանտան տախի սէրպէսթ լիբլէ ուսուլլու սեօզ
լէրի իշխտիպ՝ սէվինէրէք տէտի . “ 1) ահանն
պեօյլէ հապ ճէվապլարը տաղըթտը պէնտէն օ
գաթը գարանլըղը քի եիւրէկիմէ չեօքմիշխտի , , :
2) ուտիվանտա պուլունուպ կեօրմէլի իտին տին
տէն ավարա օլան նախարարլարն սիւրիւսինի
քի ըհզիլ վէ ըիւսվայ օլմիշէր իտի . էօյլէ քի
ուլթանտըղլարընտան գափտըղլարը քիւլին ըհն
կի սուրէթ լէրինէ էնիպ՝ պիւրիւմիշ իտի . 3) էք
րար տիվան օլտուգտա՝ 4) իխոր վէ ծնունլա օլան
խանլար՝ պիւրլէտէ սեօզ վէրտիլէր 1) ահանա
քի հէփ իսթէտիկի իշէրի էթսինլէր . վէ հէր
շէյի եաղտըլար 1) աղարշ շահա վէ էօկիւթ
վէրտիլէր 1) ահանա քի շահա կիտէ . քէնտի
լէրի քէֆիլ օլարապ 1) ահան իչին վէ ծնունլա
կիտէնլէր իչին :

1) լշէր պեօյլէ օլտուգտա՝ տեծնիւպ 1) ահան
կէլտի 2) ուլին շէհրինէ վէ ալըպ սատըգ նախա
րարլարը վէ ծնլարն գուլլարնը վէ եօլա տիւ
շիւպ կիթտի 3) ճէմիսթանա վէ չօգ իզզէթ վէ
իբրամ կեօրտիւ խանլարտան : 1) աղարշ շահ
իշխտիպ 1) ահանն կէլմէսինի վագիթ թային
էթտի հուզուրունա վարմաղա . 1) ահան տախի
հուզուրունա չըգտըգտա իֆրադ իլէ սէվինտի
1) աղարշ վէ տայիմա պերապեր կեօրիւշէն գօ
նուշան տօսթ կիպի՝ մուհապպէթ իլէ սեօյլէշտի
ծնունլա : 1) քինճի կիւնի տիվան գուրուլուպ
թէքրար սեօյլէշտի 1) աղարշ 1) ահանլա խան
լարն հուզուրունտա : 1) է օ սեօզլէրէ հէրքէս
պէյէնիպ , քեաղատ վէ միւհիւր իլէ 1) ահանն
իսթէտիլէրինի վէրտի 1) աղարշ շահ եօգար

տա եազտորդմը մինչև իւզը. վէ էմը էթտի
քի քէնտիսինտէն սօնորա կէլէնլէրին հիւ պիրի
օ էմրին քէլամարընը տէլիշտիրմէյէ :

Պու իշ պիթտիքտէ Ս աղարշ շահ Սամի-
կոնլուլարըն պէցիւքլուկինի Ս ահանա վէրիպ
սէրասքէր էթտի օնու ալէսսէվիէ ճիւմէ հայ
միլլէթինէ : Սատրգ նախարարլարըն հէր պի-
րիսինէ տախի քէնտիլէրինէ կեօրէ պէցիւք
մանսըսլար վէրտի վէ գուլլարընա պախշիշլէր
վէ հէփիսինիտէ րայէթիլէ եօլա գօտու : ()ն-
լար տախի շիւքր էտէրէք սէվինճիլէ տեօնիւպ
կէլտիլէր հայաստանա : Գարշըլատը պուլլարը
Յովհան հայրապետ Սանդակունի՝ սուրբ խաչ
իլէ վէ Գրիգոր Ս ռասաւորիւ փէտէրիմիվին մա-
սունքլարը իլէ, վէ ալգըշլատը ճիւմէսինի : Սօնը-
րա հէփիսի պիրտէն Ս աղարշասլատ շէհրինէ
կէլպ, կիրտիլէր Սւլու քիլիսէյէ, վէ Սլահա
շիւքր էտիպ վէ քիլիսէյէ չօդ փէշքէշլէր վէրիպ
վէ եօխսուլարը դայըրըպ, օնտան կիթտիլէր
Դուին շէհրինէ, վէ օրատա րահաթլանըպ՝
հէրքէս եհրինէ վարտը եհրլէշտի :

184 } Ինդեկան ատըլ Իճէմին պիրի՝ ուսլու վէ
ազըլլը պիր քիմնէ քի ֆիրասէթ իլէ սէչէ պի-
լլը իտի ալիմի՝ ճահիլտէն, վէ էյիի քեօթիւ-
տէն, Ս ահան հայաստանա տեօնտիւքտէ,
Ս աղարշ շահըն էմրիլէ հայլարա մարդպան օ-
լուպ՝ կէլտի սաքին օլտու Դուին շէհրինտէ վէ
հայաստանըն նէ օլտուղունու տուլուպ վէ Ս ա-
հանըն ուսլուճա գըմըլտանմասընը կեօրիւպ, օ-
նուն մէտհինի եազտը շահա : Ս է չիւնքի պու
Ինդեկանը չաղըրմիշ իտի շահ, օ տախի կի-

տիպ՝ զիյատէսիիլէ մէտճ էթտի Վ ահանը շահըն հուզուրունտա վէ խանլարըն էօկիւնտէ . վէ խսպաթ էտիպ կեօսթերտի քի Վ ահանա եազըշըր հայ մարզպանլըղը . վէ նէլէ քի սաղ տըր Վ ահան՝ ճայիղ տէկիլտիր զայրը մարզպան կեօստէրմէք հայաստանա : Պու իշէ պէյէնտի Վ աղարշ շահ , վէ քէնտի խանլարընըն իրատէ թի իլէ ֆերման կեօստէրտի Վ ահանա էլլի իլէ վէ օնու մարզպան էթտի պիւթիւն հայաստան իւզէրինէ :

12 . Վ ահան մարզպանըն վաֆլէ , վէ Ռաբէէնին հաւոշէհուլըղը իսինճի Վ ահալա վարընճա :

Գ . 32 — 35 .

⁴⁸⁸ } Վ ահան Վ ամիրինեան՝ հայլարըն սէրապէրի Վ աղարշ շահըն ֆերմանը իլէ հայ մարզպանլըղընը ալըպ՝ տօս տօղրու կիթտի Յովհան հայրապետէ վէ օնուլա կիրտի Վուին շէհրին պեօյիւք քիլիսէսինէ : () րատա պեօյիւք ալայ օլուպ , վէ ճէմաէթին հէփիսի պիրի քիպ՝ Վլահա շիւքիւրլէր էթտիքտէ , Յովհան հայրապետ պիր կիւզէլ վազ էթտի եիւրէքլէն տիրմէքլէ սատրգ նախարարլարը՝ մուհապպէթլէրինի արթըրմաղա , վէ էօկիւթ վէրմէքլէ տինտէն ափսրա օլան նախարարլարա՝ տօղրու տինէ տեօնմէկէ . պափ հայ թարիխստէ . 7 . 32 : հայրապետ վազընը պիթիրտիքտէ պիր աղլամագ տըր գօփտու քիլիսէտէ , պազիլէրի՝ սէվինճլէրինտէն վէ պազիլէրի տինի ինքեար

էտէնլէրէ աճրմալարընտան : Սօնդրա ճիւմէսի տէ Ս ահանա ըաղպէթ էտիպ տաղըլտըլար օրատան . օ տախի կիթտի սարայընա վէ շահըն էմրիիլէ Ս արգ ատըլ քէնտի գարտաշընը սէրասքէր տիքտի հայլարա :

() Իտան սօնդրա պաշլատը Ս ահան հայաստանըն հէր էյալէթիսի կէղմէկէ վէ ճիւմէսի նէ վազ էթմէկէ քի տօղըուլուգտան շահմասընլար . վէ հէր նէրէտէ աթէշքէտէ պուլտուիսէ՝ երգտը վէ օնլարըն եէրինէ քիլիսէլէր եափտը , վէ էմր էթտի քի հէրքէս փէրվասըլ վէ սէրպէսթ գափսըն քրիսթիանըլ տինինէ : Եհնիլէտի մանասթըլլարը . չօղունու տախի եէնիտէն եափտը քէնտիսինէ եարտըմճի պուլլարազ : Յովհան Ս անդակունի հայրապետի քի իքի երլտան սօնդրա էօլտիւ 6 սէնէ կաթուղիկոսըլդ էթտիքտէն սօնդրա : () մանասթըլլարա միւպաշիր վէ նաղըր օլտու Ղ աղար Փարպեցի քի Ղջան վարդապետին շայիրտիտի օ քի սուրբ Ս արդանըլլարըն վէ Ս ահանըլլարըն թարիխինի ուղունճա եաղտը :

⁴⁰⁷ } Բաբէկէն՝ Ս անանդ էյալէթիստէն Սթմոյ տէտիքլէրի քէօյտէն : Յովհան Ս անդակունի հայրապետին շայիրտլէրինտէն օ էօլտիւքտէ՝ օնուն եէրինէ կէջիպ կաթուղիկոս օլտու : Պունուն կիւնլէրինտէ Ս աչական ատըլ Ղջուան փատիշահընըն էլիլէ պուլունտու սուրբ Ղրիգորիսին թէնի՝ քի Ղջուանլարըն կաթուղիկոս սու իտի . պազ հայ թարիխինտէ . ք. 33 : () կիւնլէրտէ կէնէ Ղջուան սէմթինտէ մէյտանա չըգտը սուրբ Եղիշէնին թէնի՝ քի Սաղէոս

առաքեալըն շայիրտի իտի : Պու Քաբկէն կա-
 թուղիկոսուն կիւնիւնտէ ատլը սանլը քիմնէլէր
 վարիտի . Յուհան Սանգակունի հայրապետին
 շայիրտլէրինտէն պիրի՝ Լ'բրահամ Սամիկան-
 լուլսրըն եպիսկոպոսու քի Սաչական փատիշա-
 հըն տիլէմէսիլիլէ մէգալէլէր տիւղտիւ խոսու-
 սա մասունքլարա րաղպէթ էթմէկ իչին վէ էօ-
 լիւլէր իչին տախի եազտը քի կէրէքլի վէ Փայ-
 տալը տըր տուլա վէ գուտաս էթմէք օնլարտան
 էօթիւրի : Լ'քինճիսի Սուշէ եպիսկոպոս Սիւ-
 նեաց եանի Սիւնիք մէմլէքէթ ին եպիսկոպոսու :
 Պունտան հչպէհ պունուն շայիրտի Պետրոս
 եպիսկոպոս քի օնուն եէրինէ կէչիպ օթուրտու՝
 հէր իլմէ վուգուֆ թահսիլ էթմիշ վէ եազը
 եազմագտա իւսթիւն քի կէնէ Սաչական փա-
 տիշահըն իսթէմէսիլիլէ զայէթ իլէ չօդ էյի շէյ-
 190 } լէր եազտը վէ լաքին պիգէ ազը գալտը : Լ'
 թէշփէրէսթլէրին ճէֆասընտան պիր էզ ուս-
 հաթլանըպ Հայաստան մէմլէքէթի էօյլէճէ
 օթուրուպ տուրուր իքէն, օ ճան տիւշմանը շէյ-
 դան՝ կէլտի էքտի տէլիճէ թօխումունու Լ'ս-
 տիքական վէ՝ Լ'եստորական քիմնէլէրին էլիլիլէ .
 զէրէ Քաղկեդոն սինոդոսունու Լ'ստիքական
 լար ալլագլամագ իսթէյիպ՝ Հայլար իչինտէ
 թէվաթիւր էթտիլէր քի սինոդոս Լ'եստու-
 րուն տէտիքլէրինի գապուլ էթտի . պունա գար-
 շը Լ'եստորականլար տախի Լ'եստորու եիւճէ-
 լէթմէք իսթէյիպ՝ սեօզ պըրագտըլար օրթայա
 քի կէրէքտէն օ սինոդոս Լ'եստորու գապուլ
 էտիպ օնուն սեօզլէրինի պէյէնտի :

Հայլար պու սեօզլէրի իշիթտիքտէ՝ Ֆիքիլ-

լերնէ գօտուլար քի Վրաղկեդոն սինոդոսի
 յետտորուն մէզհէպինէ տիւշմիշ . վէ տահա
 պու շիւպհէտէ իքէն եէթիշտի Հայաստանա
 Օ ենոն կայսերին պէյաննամէսի քի պու նամէ
 տէ Օ ենոն կայսր էվմէլքի իւշ սինոդոսու գա
 պուլ էտիպ , Վրաղկեդոն սինոդոսունու չիւրիւ
 տիւր կիպի կեօսթէրիւ իտի . վէ չօգ էպիսկոպոս
 191 } լար պու նամէյէ իմիւ չէքմիշէր իտի : Պու
 նու պեօյէ կեօրտիւքտէ Րաբկէն կաթուղիկոս ,
 վէ ղայրը էպիսկոպոսլար՝ պիր պեօյիւք սինոդոս
 գուրտուլար Սաղարշապատըն Ուլու քիլիսէսին
 տէ . սինոդոսա կէլտիւէր Րշուան վէ Վիւրճի
 կաթուղիկոսլարը տախի՝ քէնտի էպիսկոպոսլա
 րը իլէ . վէ Օրատա յետտորականլարա վէ Նա
 տիքականլարա լանէթ օգուստուգտան սօնորա ,
 Օ ենոնուն նամէսինի տէ օգուստուլար վէ ծնու
 պէյէնիպ վէ օ նամէնին շուրուգու իւզրէ զանն
 էտիպ քի Ուումլար նէֆրին էթմիշէր Վրաղ
 կեդոն սինոդոսունա , կեօյա յետտորական ֆիք
 րինտէ օլմասը իչին , քէնտիւէրի տախի նէֆրին
 էթտիւէր ծնա : () Սաղարշապատ սինոդոսու
 օլտուղու սէնէտէ՝ կայսր օլտու Րնաստաս . պու
 փատիշահ հաչան կեօրտիւ քի Րսիա սէմթին
 տէ վէ Ուում՝ էլի դարաֆլարընտա պեօյիւք վէլ
 վէլէ վար Վրաղկեդոն սինոդոսու հագգընա ,
 պույրուլթու չըգարտը քի հիշ պիր քիմնէ գա
 տըր օլմասըն Վրաղկեդոն սինոդոսու իչին սէօհ
 պէթ էթմէկէ նէ էյի վէ նէ քեօթիւ : Հայ
 լար պունու իշիթտիքէրինտէ՝ թէմամա պը
 րագտըլար օ սինոդոսու , պեօյէ տէյերէք .
 Զիւնքի Ուումլար դապուլ էթմէյօրլար քէն

տի էթտիքլէրի սինողոսու, պիզնիլին ծնու դա-
պուլ էտէլիմ, պագ Հայ Թարիխինտէ. 7. 34:
Պու Ս աղարշապատտա օլան սինողոսուն էր-
թէսի սէնէսինտէ Բաբկէն կաթուղիկոս էօլ-
տիւ 5 սէնէ քիւրսիյէ օթուրտուգտան սօնդրա:

⁴⁹² } Սամուէլ Բաշունիք էյալէթինտէն՝
Բրծկէ քեօյիւնտէն Բաբկէնին էէրինէ կէչլապ
կաթուղիկոս օլտու Պուին շէհրինտէ: Պու-
նուն կիւնէրինտէ պիրէզ Բաղկէգոն իչին օլան
արպէտէլէր Թիւքէնիպ, իզլիհատ եանդընը
գութուշմաղա պաշատը Հայաստան էօլքէսին-
տէ ԲՃէմ գարաֆրնտան. զէրէ Պերոզուն օղ-
լու Սաւատ ԲՃէմէ շահ օլտուգտա, Ս աղարշ
շահըն պույրութուսունու քի վէրմիշիտի Հայ-
լար իչին այաղ ալթընա պըրագըպ, Հայլարը
քէնտի մէզհէպինէ սօգմագ իսթէտի. պունուն
իչին սիւրիւ իլէ մէճուսիլէր կեօնտէրտի Հայ-
աստանա ԲՃէմ մարգպան իլէ վէ չօգ ասքէր
իլէ: Պունլար Հայաստանա կէլիպ վէ զօր իւ-
ղար իլէ էէր պուլուպ՝ էօթէտէ պէրիտէ ա-
թէշքէտէլէր փէյտա էթտիլէր, քէնտիլէրինէ
արգա պուլմաղ իլէ օլ ԲՃէմլէրիքի Հայաստան
պուճագլարընտա սաքին օլուրլար իտի, վէ պաշ-
լատըլար տին գարաֆրնտա կէվշէք օլանլարը
սովլամաղա. պէօյլէճինէ Թէքրար կիրտի Հայ-
աստանա ԲՃէմին աթէշփէրէսթլըք մէզհէպի
⁴⁹³ } վէ արպէտէլէր գօփտու տին իւզէրինէ: Պու-
նու պէօյլէ կեօրտիւքտէ Սահան մարգպան՝
դագէթ կէթիրէմէյիպ՝ պաշատը Թէտարիք
կեօրմէկէ՝ քի պաշ գալտըրըպ ԲՃէմլէրէ ասի
օլա վէ գուրթարա էլլէրինտէն Հայ միլլէթինի:

Պու նիյէթ իւն նախարարաւորը քէնտիսիւնէ պիր էտիպ վէ ծնարըն աքէրինի ալըպ, էն էվ վէլ էիւրիւտիւ եէնի կէլէն մարդպանըն իւզէ-րինէ վէ էօլտիւրտիւ ծնու. գըրտը տախի ծնուն աքէրինի վէ պիւն օլան մէճուսիւնէրի վէ զայրը Լ'ճէմէրի, վէ երգըպ խարապ էտիպ աթէշքէ տէլէրի, եէնի պաշտան թագէլէտի Հայաս-տանը :

⁴⁹⁶ } Պու հապերէր Կաւատ շահա կիթտիք-տէ՝ Հայլարտան էօճ'ալմագ իսթէտի. վէ լա-քին չիւնքի հազըրլանմիշ իտի Ռումլար իւզէ-րինէ աքէր չէքիպ վարմաղա, պիր եօլունու պուլուպ պարըլըգ էթտի Հայլարլա Ս աղարշ շահըն շուրուդու իւզրէ, ծլմայա քի Հայլար Ռումլար իւն պիր օլուպ հազընտան կէլէլէր : Պու պարըլըգլա՝ Հայլարտան Ս արգ սէրասքէ-րի ալըպ աքէրիւնէ էիւրիւտիւ Ռումփայը օ-լան դարաֆա վէ ալտը էն էվվէլ Տիարպէքիւրի. սօնղրա տահա զայրը շէհիրէր Ս'իջագետ սէմ' թինտէ վէ տեօնտիւ եէրինէ : Ի պէրն Ռում-լար՝ թէքլար կէրի ալըպ օ եէրլէրի Լ'ճէմէր-տէն՝ պարըլըգ էթտիլէր : Պու արալըգտա՝ էօլտիւ Սամուէլ կաթուղիկոս 10 սէնէ քիւր-սիսինէ օթուրտուգտան սօնղրա :

⁸⁰² } Սուշէ՝ Կոտայք էյալէթինտէն, Լ'յա-բերից տէտիքլէրի քեօյտէն՝ Սամուէլ էօլտիւք-տէ ծնուն եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու 8 սէնէ :

⁸¹⁰ } Սահակ՝ իքինճի Հարք էյալէթինտէն Ուղիկ տէտիքլէրի քեօյտէն՝ Սուշէտէն սօնղ-րա կաթուղիկոսլըգ քիւրսիսինէ կէչտի : ()

սէնէ Մամիկոնեան Վ ահան մարզպանն է՝ ԶԷ
 լի եէթիշիպ՝ էօլտիւ 26 սէնէ մարզպանլը
 սիւրիւպ էյի ամէլէրիլէ վէ տին ուղուրունա
 ծգատար էմէք զահմէթ չէքմէկիլէ . վէ չիւնքի
 տէօրթ երլ տախի էվվէլտէն քէնտի պաշնա
 միլլէթ ումուրինի կէօրիւր իտի 30 սէնէ սայը
 լըր ընուն պէյլիկի : Պու Վ ահանն էյլիկի
 չօղ օլտու Հայ միլլէթինէ , ծգատար քի էկէր
 պու մէյտանա չըգմայրպ զուհուր էթմէսէ իտի՝
 Հայլարտան քրիսթ իանլըգ գալլըպ սօնղու Ֆէ-
 նատան Ֆէնայա կիտէճէկ իտի :

13 . Վ արդ Գարպան վէ Մթէթին Վագիւ վէ Իսիւճի
 Վրէսպադրուն Կաթուղիէն Վագիւ Յիւ
 Կաննէսէ վարընճա :

Գ . 36 — 39 .

⁸¹¹ } Վ արդ Մամիկոնեան Վ ահան մարզպա-
 նն քիւչիւք գարտաշը Կաւատ շահնէ էմրիլիլէ
 ալտը Հայ մարզպանլըղըն . վէ լաքին ազ սիւր-
 տիւ մանսըպըն . զէրէ չօղու ընա տիւշման օ-
 լուպ շէքվա էթտիլէր ընտան , վէ ընուն եէրինէ
 իսթէտիլէր պիր Լճէմ միւսպաշիր : Պունուն
 իչին Կաւատ շահ չաղըրտը Վ արդը , վէ ընու
 մարզպանլըգտան ազլ էթտի 4 սէնէ օ փայտէ
 տուրտուգտան սօնղրա . օ տախի իսսթթալմընրպ՝
 էօլտիւ տիյարի զուրպէթտէ վէ սօնղրա ընուն
 թէնինի խըսըմլարը Տարոն սէմթինէ կէթի-
 րիպ կեօմտիլէր :

118 } Բուրդան ատլը Բճէմին պիրի իշէ եա-
րաւաղ վէ եւրէքսիզ քիմնէ՝ Կաւատ շահն
էմրիկիւն Հայարա մարզպան օլուպ՝ կէտի օ-
թուրտու Գաւին շէհրինտէ : Պունուն կիւ-
նինտէ էօլտիւ իքինճի Սահակ կաթուղիկոս օ
սէնէ հայրապետլիք սիւրտիքտէն սօնղրա :

Բրիտտափոր իքինճի՝ Բագրւանդ էյալէ-
թինտէն՝ Տիրառիճ տէտիքլէրի քեյտէն Սա-
հակ հայրապետին եերինէ կէջիպ կաթուղիկոս
օլտու : Պունուն կիւնիւնտէ Հոնք միլէթի
պէյիք Հայաստանա կէլիպ՝ վէ ծնտան քիւ-
ջիք Հայաստանա եիւրիւլիպ՝ չօգ եեր եագ-
տլլար վէ չօգ քեյլէր թալան վէ եաղմա էթ-
տիլէր : Պունլար օրատան տեօնիւպ Սասուն
սէմթինէ սալտրգլարնտա , Գնունի տէնիլէն
օյմաղըն պէյի ատը Սժեժ՝ շանլը շէօհրէթլի
վէ գուլվէթ տէ տախի մէշհուր պիր քիմնէ ,
քէնտի աքէրինի ալըպ չըգտը պունլարա գար-
չը , վէ պունլարն չօղունու գըլըճտան կէջիւլպ
վէ գալանլարը սիւրիւպ՝ Հայաստանտան տը-
շարը աթտը : Տահա ղայրը տիւշմանլար փէյտա
օլտուգտա՝ պէյիք նախարարլարլա պիր օլուպ՝
օնլարա տախի գարչը գօյուպ , վէ Հայաստան
մէմլէքէթինի րահաթլանտըրըպ՝ նամը շանը
տեօրթ գարաֆա կիթտի :

119 } Սժեժ գնունի Կաւատ շահա րաղպէթլի
օլուպ վէ ծնուն կեօղիւնէ էմին վէ սատըգ կեօ-
րիւնիւպ՝ վէ էմրիկիւն մարզպան օլուպ՝ կէտի
Բուրդանն եերինէ իւչ երլ մարզպանլըղընտան
սօնղրա . չօգ պինալար տիւգտիւ վէ խարապ օ-
լան եերլէրի եէնիլէտի . ղայրէթի պու խտի քի

Հայաստանը րահաթըգտա դուծա : Պունուն տեօրտիւնճի երլընտա էօլտիւ Վրիստափոր կաթուղիկոս 6 սէնէ հայրապետլըք մանսըպընը սիւրտիւքտէն սօնղրա :

³²¹ } Պ Լոնդ' Լ'դբերանի էյալէթինտէն' Փոքր Լ'րաստ տէտիքլէրիքեօյտէն' Վրիստափորտան
³²¹ } սօնղրա կաթուղիկոս օլտու 3 սէնէ : Լ'եր-
 սէս իքինճի' Լ'ագրեւանդ էյալէթինտէն' Լ'շտա-
 րակ քեօյիւնտէն' Պ Լոնդուն եէրինէ կէչիպ
 կաթուղիկոս օլտու : Պուն Լ'երսէս եօլտու իշ-
 վէր կեօրիւպ պազի քահանալարտա վէ ղայրը
 քիլիսէ խիւտտամլարընտա խոնսուսա քեօյէր-
 տէ' նիզամլամագ իսթէտի . պունուն իչին սի-
 նոդոս էթտի եպիսկոպոսլարլա Պուն շէհրին-
 տէ : Վ է օ սինոդոստա օթուղ սէքիզ գանուն
 զօնուլտու քիլիսէ խիւտտամլարընն նիզամը
 իչին . պագ Հայ Թարիխինտէ . ք . 36 : Վէն-
 տի Լ'երսէս կաթուղիկոս տախի 9 սէնէ հայ-
³³³ } րապետլըք էտիպ էօլտիւ : Յովհաննէս ի-
 քինճի' Պարեղենից էյալէթինտէն' Սիւնձեղն
 քեօյիւնտէն' Լ'երսէսին եէրինէ կէչիպ կաթու-
 ղիկոս օլտու Պունտէ : () վագիթլէրտէ սէ-
 ֆէր գափուլարը աչըլըպ' ալթիւսթ օլտու Հայ-
 աստանըն Սումլար փայլնտա օլան պիր սէմթի .
 պունու կեօրտիւքտէ Յոստինիանոս կայսր'
 տիւղէթտի օ սէմթլէրի վէ օրատա օլաննախա-
 րարարա եէնի նիզամվէրիպ վէ միւպալըր է-
 տիպ' օնլարա սէրասքէր տիքտի Տաճատ ատլը
 նախարարըն պիրինի քի վուգուֆի օլուպ ճէնք
 իշլէրինէ' չօգ իշկիւղար քիմնէ իտի . վէ էվէն-
 տիրիպ վէրտի օնա Սոնոդորա սուլգանըն գըղ-

դարտաշէնը ասոր կ'ոմէտոնէ : Բէզալիք շէն վէ մամուր էթտի չորրորդ Հայք տէնիլէն մէմլէ . քէթի վէ օրատա քիլիսէլէր վէ մանասթըրլար եափտը : () կիւնլէրտէ չօգ ասլը սանլը քիմ սէլէր Հայ միլլէթինտէն օլարագ՝ Ռում տէմլէթինտէն կայսերին հըղմէթինտէն շէօհրէթ պուլտուլար : () Նլարտան տըրր Երսէհ նախա ըրար Բասէնլի վէ օնուն դարտաշչարը Հրահատ վէ Սահակ վէ զայրը քիմնէլէր . Յովհան Բը շակունի՝ վէ օնուն օղլու Բըտաւան . Յովհան Բօշ՝ Գրիգոր, Բըտաշիր՝ քի չօգ նամլը էշպէհլիք կէօսթէրտիլէր . պագ Հայ թարիխինտէ . ք. 37 — 39 : Պունլարտան զիյատէ իւսթիւն օլտու օ մէշհուր Երսէս պատրիկ տէտիքլէրի՝ պէյիք Հայաստանտան օլան նախարարլարըն սոյունտան պիլիսի քի չօգ պէյիք իշլէր վիւ ճուտէ կէթիրտի . պագ Հայ թարիխինտէ . ք. 42 : Պունտան սօնղըս զուհուր էթտի սօնղըսքի Երսէս՝ Բասէնլի՝ Երսէհին օղլու . պագ . ք. 46 : Պունլարըն կիւնիւնտէ էօլտիւ Սթեթ Գնունի քի մարգպանլըղը սիւրտիւ 30 սէնէ :

14 . Դէնշապուհ Տարպանըն Հաֆէ Նիհր Սընա Վարենճա . վէ իսինճի Սիսէսին Կաթուղիլուլուլու ի Հայ պոմարընը պիւպիւ :

Գ . 40 — 45 .

⁸¹³ } Դէնշապուհ Բէմ Սթեթ Գնունի էօլտիւքտէ Կոսրուլ շահըն էմիրիլէ մարգպան կէլտի Հայաստանա . պու պիր ալչագ քիմնէ օլմաղլա՝ չօգ սըգլէթ վէրտի Հայլարա՝ մէրհա .

մէթսիզլիբէ վէ խայրըսըղ ամէլէր իլէ վէ Է-
տէպսիզլիբէ Էթմէսիլէ խուսուսա Ղրարատ վէ
Ս ասպուրական սէմթլէրինտէ : Ս Է պունա
գանաաթ Էթմէյիպ՝ պաշլատը զօր՝ Էթմէկէ
Հայլարա աթէշէ դափմաղա . պու սէպէպտէն
Ղուին շէհրինտէ քի պիր աթէշքէտէ վար
իտի օրատա օլան Ղճէմլէր իլին՝ պու չօղսլթ տը
Զօգ քիշի մարտիրոս Էթտի , պիրիսի Ղրի-
գոր ատլը՝ Սաթիկ սօյունտան : Պու սիյասէթ-
լէր տահա օլմագ իւզրէ իքէն Էօլաիւ իքինճի
Յովհաննէս կաթուղիկոս 17 սէնէ հայրապետ
լիք Էթտիքտէն սօնղրա :

831 } Սովսէս իքինճի՝ Ղրագածոսն էյալէ-
թինտէն Լզիվարդ քեօյիւնտէն , ազլը ճօշգուն
պիր քիմսէ՝ Յովհաննէսին եերինէ կէչիպ կա-
թուղիկոս օլտու Ղուին շէհրինտէ : Պու Սով-
սէս Էվվէլտէն պէրի համլէսի օլարագ Հայ տու-
մարընը տիւզէլթմէկէ՝ կաթուղիկոս օլտուղու
կիպի՝ իլք երլը սինոդոս Էթտի Ղուինտէ Է-
պիսկոպոսլար վէ ալիմ քիմսէլէր իլէ . վէ չօգ
ուզուն ուզագ թէֆթիլէրիլէ տօյրուսունու
պուլուպ՝ եէնիտէն Էափտը ծնու օ վագթին
իգթիզասընա կէօրէ : Ս Է չիւնքի ծնտան պաշ-
լատը Հայ սէնէսի , ծնու տախի գօրուզ պուն-
տան Էսթէ Լաֆէնտիմիզին սէնէսիլիլէ պիլէ
Հայճա Էազը իլէ , պէշ Էիւզ Էլլի իքինճի երլըն-
տան պաշլայարագ : Պու Սովսէս կաթուղիկո-
սուն կիւնիւնտէ օլտու Ստանպօլտա պէշինճի
պէօյուք սինոդոս 165 հայրապետ իլէ սէնէ 553 .
պու սինոդոստա քէսքին ալէթ օլտու Սոպ-
սուէստացի լիկոդորոսուն ֆէնալըղընա գարըլ՝

օ քեաղատ քի սուրբ Սահակ Պարթև Հայոց
Հայրապետէրին պիրլիկի իլէ եազմիշ կեօնաէր-
միշ իտի Պրօկղ Բագրիկէ՝ Բշտիշատատ օլան
իւշիւնճի սինոդոստա . պապ Հայ թարիխինտէ .
թ. 59 վէ 7. 41 : () վագիթէրտէ պաշլատը
լար պիր գաշ քիշի Հայլար իշինէ էքմէկէ () ու-
լիանոս Բղիկաւնացի տէտիքէրի հերետիկո-
սուն մէզհէպինի : Պուշու տույտուգտա Սու-
սէս կաթուղիկոս գօլտու ծնլարը Հայաստան-
տան : Ս է լաքին չօգ աճիլ գալմիշ իտի Գեն-
շապուհ մարգպանըն էլինտէն վէ Բճէմ մէճու-
սիլէրին էթ տիքէրինտէն . զէրէ տայիմա է-
զիյէթ էտէրլէր իտի Հայլարա՝ քի տեօնտիւր-
սիւնլէր ծնլարը քրիսթ իանլըդտան . օ գատար
քի արթըգ Սուսէս կաթուղիկոս տայանա-
մայըպ էլլի եօլատը Խոսրով շահա ալլիմ փէշ-
քէշլէրիլէ վէ քեաղատլա վէ տիլէտի օնտան քի
պիր էզ րահաթըգ վէրսին Հայաստանա Ս ա-
ղարշ շահըն ահանամէսինի կեօսթ էրմէքլէն քի
Բճէմլէր էզիյէթ էթ մէսինլէր Հայլարա տին
մատտէսինտէ : () տախի պու իշէ րիզա վէրիպ՝
օնուն րէճասընը էթ մէք իսթ էտի :

³³²
Ս } Ս շնաս Ս ահրամ Գենշապուհուն եէ-
րինէ օնուն տէօրտիւնճի սէնէսինտէ Խոսրով
շահըն էմրիլիլէ Հայաստանա մարգպան կէլիպ՝
մէն էթտի մէճուսիլէրին սըգընթըսընը . վէ
լաքին ծնլարըն զօր էթ մէսիլիլէ խաչա կէրտի՝
մէճուսիլէր պաշը օլանըն օղլունու ատը Ս ա-
խոթ զէրէ պու պիր միւճիզէթ կեօրիւպ տեօն-
տիւ քրիսթիան օլտու ատընը () իզտիբուղտ
գօյարազ : Պուշուն իշին էօլտիւրմէք իսթ էտի

Լէր ծնու : Ս է քէնտի Ս չնաս Ս ահրամ տա-
 խի 6 սէնէ մարգպանլըգ էթ տիքտէն սօնդրա
⁵⁵⁸ } աղլ օլտու : Ս արաղդատ Լ'ճէմ' Ս չնաս
 Ս ահրամըն եէրինէ մարգպան օլուպ մանսըպը-
 նը սիւրտիւ 6 սէնէ : Սուրէն՝ Ճիհ' Ս չնաս-
 պուհէն տէտիքլէրի Սոսրու շահըն խըսըմը
 մարգպանլըգլա Հայաստանա կելիպ' էլ վուրտու
 Հայլարա վէ պաշլատը ծնլարը էօրսէլէմէկէ վէ
 զօր էթ մէկէ քի աթէշէ վէ կիւնէշէ դափսըն-
 ար . չօգ սըգլէթ վէրտի միլէթէ , թա պըչադ
 քէմիկէ տայանընճա վէ չօգ մուրտար իշլէր իշ-
⁵⁷⁰ } Լէտի : () կիւնէրտէ զուհուր էթ միշ իտի
^{ԺԺ} նախարարլար իշինտէ իքինճի Ս արդան Ս ա-
 միկոնտն Ս ասակըն օղլու՝ Ս արդըն թօնու
 քի Սուլար տախի մէտհ էտէրլէր ծնու՝ քէն-
 տի քիթապլարընտա : Ս է չիւնքի պու Ս ար-
 դանըն Ս անուէլ ատըր գարտաշընը էօլտիւրտիւ
 Սուրէն մարգպան , պունա տայանամայրպ միւ-
 շապլէրէ էթտի նախարարլարլա քի կէրի տուր-
 տունլար Լ'ճէմ տէվլէթինտէն : Պու իշ իշին
 էլլի էօլլատը իքինճի Յուստինոս կայսերէ
 փէշքէշլէրիլէ վէ քեաղատլա վէ տիլէտի քի էլ
 վէրսին Հայլարա , սեօզ վէրէրէք քի Լ'ճէմէ
 վէրտիքլէրի Հայաստան խարաճընը ծնա վէրսին
⁵⁷¹ } վէ պիր գաշ շարդ տախի արթըրտը : Բաղ-
 պէթիլէ գապուլ էթտի Յուստինոս օ էլլիլէրի .
 վէ օ շարդլարա պէյէնիպ' աղըր եէմիլէրիլէ
 սեօզ վէրտի Հայլարա արգա օլմաղա : Պու
 սեօղէ կիւվէնիպ' աւքէր տէվլիւրտի Ս արդան
 Լ'րտաշատ շէհրինտէ՝ ճիւմէսի Հայ միլէթին
 տէն օլարագ վէ ամանսըզ Ղուին շէհրինէ կի-

տիպ դուժտու Սուրեն մարզպանը վէ պօղազ-
լատը 7 սէնէ մարզպանըդ սիրտաւքտէն սօնը-
րա . պեօյլէճէ Էօլտիւրտիւ ծնուն քեաճեաւսնը
ատը Ս երտ , վէ Տէր նէգատար Մճէմաաքերի
վաճիսէ՝ Ղուին շէճրինտէ՝ Տէփիսինի տէ գըր-
տը մէճուսիւրի տախի ծնւարլա պիւլ :

Պու Տապէր Խոսրովուն գուլաղընա տէյտիք-
տէ դուժուշտու տարղընըղը վէ Ֆիքրինէ Կօ-
տու քի Տայլար իւզէրինէ աաքէր չէքիպ՝ Ճիւմ
լէսինի տէ Էօղ Էտէ վէ մէմլէքէթի տախի ա-
թէյէ վուրա : Ս Է լաքին Սեբօխտ աալը խան-
լարըն պեօյիւկի սուճ սէվէն ազըլը քիմսէ օ-
նուն տարղընըղընը Էնտիրմէքլէ վէ Էօկիւթ
վէրմէքլէ ծնտան իղին ալըպ՝ օնուն դարաֆըն-
տան Էյլի կէլտի Տայլարա՝ ծնւարա նասաճաթ
Էթմէկէքի կէրի չէքիլինլէր կայսերին Տիւք-
մի ալթընտան : Ս արգան տույտուգտա պու-
նուն կէլմէսինի՝ Կօյվէրմէտի կիրմէկէ Ղուին
շէճրինէ : Ըօգ կիւճէնտի Սեբօխտ պու իշէ
վէ քէնտի դաթը դապիէթինէ գարըը խուսու-
մէթ դարաֆընա տէօնիւպ , կիթտի գըզըշտըր-
տը Խոսրով շաճը Տայլար իւզէրինէ . օ տախի
Էմի Էթտի սէրաաքէրլէրինէ քի իֆրադ իլէ
աաքէր տէվլիրիպ Ճէնք Ֆիլէրինի Տազըրլա-
սընլար վէ Տայլար իւզէրինէ Էիւրիւյիւպ՝ Տէ-
փիսինի գըլըճտան կէչիրսինլէր :

Պու թէտարիքին Տապէրինի ալտըգտա
Ս արգան՝ տէվլիրտի Տայլարըն Ճիւմլէ աաքէ-
րինի վէ Էօթէյէ պերիյէ չաղըթլար կէօնտէ-
րիպ՝ Էյիճէ վուգուֆ թաճսիլ Էթտի Մճէմլէ-
րին կէլմէսինէ . վէ Տաչան տույտու քի ծնւար

էնմիշէր խաղամախ տէտիքէրի օվայա իւջ պեօլիւք էթտի ապէրինի . պիրինէ էմր էթտի քի պերի դարաֆտա հազըր տուրսունլար փուստտա տուրուր կիպի քի ճէնք գըզըշտըգտա իւզերլէրինէ եիւրիւսիւնլէր . իքինճիսինէ էմր էթտի քի սալընլար սօլ դարաֆընա . իւջիւն ճիսինի ալտը քէնսիսի՝ սաղ դարաֆընա աիւշ մէկէ : Եւթէսի կիւն սապահ օլուպ՝ Լճէմլէր ճէնկէ պաշլամագ իւզրէ հազըրլանըր իքէն . ափանսըզ տիւշտիւ Եւրդան իւզերլէրինէ վէ ծնլարը գօրգուտուպ ալթ իւթ էթտիքտէ՝ իքինճի պեօլիւկի տէ սօլ դարաֆը չարփըպ պիր կիւրիւլթիւ տիւր գօփտու վէ պաղըրմա սէսի օրթալըզը ալար . Լճէմ ապէրի շաշըրըպ . վէ ծնլարըն սէրապէրի հըրսընըպ վէ ֆիլէրին սիւրիւսի գուտուրուպ գարգաշա օլտուգտա , վիւր էթտիլէր հայլար վէ գըլըճը չալըպ՝ գօվալատըլար ծնլարը : () Երատա Լճէմլէրին պիր սէրապէրի՝ ատը Դէրէն իֆրադ իլէ գըզըպ՝ եափանալընըզ պիր եալուզ ճանալար կիպի՝ Եւրդանըն պեօլիւկինէ հիւճում էտիպ՝ չօղունու գըրտը : Պունտան ծնուն ապէրի եիւրէքլէնիպ՝ գըրտըլար հայլարտան պիրէզինի : Պեյլէ օլտուգտա՝ տիւշտիւ Եւրդան Լճէմլէրին արտ դարաֆընա վէ գասըրղա կիպի ծնլարը չարփարագ՝ իլէրի սիւրտիւ ֆիլէր իւզերլինէ վէ ծրատա քէնսի պեօլիւկիլէ՝ չօղունու եէրէ սէրտի :

Եթէթիշտի փուստտա կիզլէնէն ապէր տախի վէ պերի դարաֆտան աթէշ կիպի եադտըլար Լճէմլէրի էյլէ քի արթըգ դադէթ կէ-

Թիրէմէյիս, վէ գուվվէթլերինտէն տիւշիւս՝
պաշատըլար գաշմաղա : Հայլար տախի արտ-
լարընտան ծնարը գովալայլայ՝ չօղունու թէլէֆ
էթտիլէր : Աիւն պաթմաղա եագլաշորգտա
կերի տեօնիւս՝ տիւշէնլէրին տօյունիւզլարընը
տէվշիրտիլէր վէ Հայլարտան ճէնքտէ տիւշէն-
լէրի քրիսթիան ատէթի իւզրէ կեօմթիւլէր :

Պու հապերի ալտըգտա Խոսրով շահ՝ գու-
տուրտու, վէ թէքրար ասքէր տէվշիրիս էվվէ-
քինտէն զիյատէ տիւրլիւ տիւրլիւ միլլէթլեր-
տէն՝ վէրտի Արհամ սէրապէրին էլինէ քի
կիթտին գըրսըն՝ Հայլարը : Ա է չիւնքի օ վա-
գիթտէ Հայ նախարարլարըն պիրլիկի տարտա-
ղան օլտու վէ թէքրար տիւզէմէտի Արդան
Հայ ասքէրինի Բճէմէ գարշը, ալտը օղու ու-
շաղընը վէ պիր գաշ նախարար իլէ կիթտի
Ատանայօլա վէ Յուստինոս կայսերէ պուլուշուս՝
իքրամ կեօրտիւ ծնտան . եալլարտը սօնղրա օ-
նա՝ քի Հայլարա պիր չարէ էտէ Բճէմլէրէ
¹⁷²
₁₇₃ գարշը : Այսը տախի սէրապէր էտիւս ա-
մուճասը օղունու ատը Սարկիանոս՝ աղըր աս-
քէրիլէ եօլլատը Հայաստանա՝ Արդանլա
պիլէ : Արտըմճի կէլտի ծնարա կայսերին
էմրիլէ Յուհան նախարար քիւչիւք Հայաս-
տանըն միւսլաշիրի . պիր օլտուլար տախի Չեր-
քէսլէր վէ Ապաղալար վէ Ալանք միլլէթին
փատիշահը Օարէհ՝ քէնտի ասքէրիլէ : Պուն-
լար իքի պեօլիւք օլուս՝ եարըսը գալտը Սիջա-
գետ սէմթինտէ վէ եարըսը կէչտիպեօլիւք Հայ-
աստանա . վէ ճրատա պուլուս Արհամ սէ-
րապէրի քի եէնի եէթիշմիշ իտի Բճէմ ասքէ-

րի իլն , ծնու օրթայա ալտըլար , վն ծնլարտան
պին իքի հիւզ քիշի գըրարագ հէփիսինիտէ գօ-
վալայրպ գաջըրտըլար : Սէ լաքին Ս արգան
շիւպհէյն տիւշիւպհի պու իշին սօնղու չըգ-
մայաճագ վն գապիլ քի կիզլի տիւշմանլարըն
հէյնէ հթմէլէրի իլն՝ Ստարովուն հլինէ տիւշէ ,
կինէ չըգտը կիթտի Ստանպօլա վն ծնտա սա-
քին օլտու հօլինճէլէտէք :

Կէճտէն կէճ տույտու Խոսրով ԲՃէմ աս-
քերինին եէնկիտիկինի վէ էօքէսինտէն տայա-
նամայրպ ալտը պիէսինաճէ գըրգ պին աթլը վէ
եիւզ պին եաեան, վէ եիւրիւտիւ Ռումլար իւ-
զերինէ: ()նլար գաչտըգտա՝ ԲՃէմ ասքերի
տաղըլտը քիւչիւք Հայաստանա վէ զիյատէսի
իլէ պօզգունլուգ վէրտի: Զօգ ճէնքէրտէն
սօնղոր պարըշըգ օլտուգտա ԲՃէմլը վէ Ռում-
լար արասընտա՝ Հայաստան տիւշտիւ ԲՃէմին
հիւքմի ալթընա, վէ Խոսրով շահ եէնի մարգ-
պան եօլլատը օրայա: Թիէքրար ճէնկէ գալլ-
մագ իւզըն իքէն Ռումլար, Խոսրով աղըր խաս-
թալըղա տիւշիւպ տեօնտիւ եէրինէ վէ օ խաս-
թալըգտա Բլլահըն լուգֆի իլէ նուրլանըպ՝
գապուլ էթտի քրիսթիանլըգ տինինի վէ մկըր-
տեւ օլուպ՝ եիւրէք շաղըղը իլէ էօտիւ:

⁸⁷⁸
Ի Ե } ԱՆՀԸ Ս շոն Միհրան առլը պիրի՝
Ս արդանըն եէտի սէնէ պաշ գալտըրլպ ասի
օլմասընտան սօնզըրա՝ Խսարով շահըն էմիլ իւե
օ էօվէտէն մարզպան կէլիպ Հայաստանա՝ բա-
հաթըգտա սապլատը միլէթի 15 սէնէ : Պու-
նուն կիւնիւնտէ թախթա կէջիպ Ստանպօլտա
Սօրիկ՝ կայսր օլտու քի ասլը Հայ Ճինսինսէն

իտի՝ Լքագածոտն էյալէթինտէն՝ () շահան տէտիբէրի քեօյտէն . պապ Հայ Թարիխին տէ . 7 . 45 վէ 46 :

() վագիթլէրտէ իբինճի Խոսրով շահ՝ էվ վէթի Խոսրովուն Թօնու . Սարհամ սերաս քերին էլինտէն գաջու տախիլ տիւշտիւ Սօրիկ կայսերէ : () տախի առքեր տէվչիրիպ վէրտի քիւչիւք Ներսէսին էլինէ քի Րասէնլի Ներսէհին օղու իտի , վէ վագթիլէ Յուստինոս կայսերին սիւէհտարը իտի . վէ պունա եարտըմճի էթտի Սուշեղ Սամիկոնեանը՝ քէնտի պաշ գաճա ապքերիլէ՝ քի հիւքմ էտէրիտի Ռում³⁸⁹ 1.2 } փայրնտա օլան Հայլարա : Պունլարլա եօլ տար Խոսրովու Սարհամ իւզէրինէ . եէթիշտիլէր պունլարա Սմատ Րադրատունի տախի , վէ Խուլթայ Սատունլու աշիրէթին պէյի : Պունլար Սարհամըն առքերինի զըրլպ վէ Սարհամը էօլտիւրիւպ Թէքլար շահ տիքտիլէր Խոսրովու :

Սէ չինքի պուիշտէ Ռումլար Սուշեղէ հասէտ էտիպ՝ կէշտիլէր օնու Խոսրովա , Խոսրովալ իլէ օնուն վիւճուտինի գալտըրմագ իսթէտի : () տախի շիւպհէլէնիպ՝ չէքիտի կիթտի Տարոնա քի քէնտի վիւյէթի իտի : Տույտու սօնլար Խոսրով օնուն սուշտուզ օլտուղունու . պունուն իլին օնա փէշքէշէր կէօնտերիպ՝ հաղըրնը էլէ ալտը վէ փայէսինի պեօյիլթտիւ : Քէզալիք Սմատ տախի չօգ շէյ կէօնտերիպ՝ չաղըրտը եանընա օղուլարը իլէ , ալտարը Լշոտ վէ Սարազաիրոց , վէ Սմատը սերառքեր էթտի Լճէմ առքերինէ :

15. Սբառ Ժարդանն Վաթի Ղաւիւն Սահա-
ռոնիէ Վարենճա վէ Լբրահմէն Կաթողիկոս լըշը:

Գ. 46 — 47.

⁸⁹³
Եր } Սմբատ Բագրատունի՝ Բաղնայաղն տէ-
տիքներն՝ չօգ էշպէճ իկիտլը կեօսթ էրմէկիլէ
Լճէմ տէվլէթինտէ՝ Խոսրով շահն տիւշ-
մանլարընա քարշը, ծնա սէվկիւլիւ օլուպ ծնուն
էմիլիլէ մարգպան օլտու Հայլարա վէ Ս րկան
վիւայէթինէ: Եվլէլ Ս րկան սէմթինէ կիտիպ՝
չօգ Հայ պուլտու օրատա՝ քի վազթ իլէ Լճէմ
լէրէ էսիր օլուպ տիւշմիշէրիտի օրալարա . վէ
Հայ տիլինի վէ եաղըսընը ունուտուպ թէրք
էթմիշէր իտի: Պու Հայլար Սմբատը կեօր-
տիւքէրինտէ՝ զլյատէսն իլէ սէվինտիլեր . օ
տախի սէվինէրէք էօթէտէն պէրիտէն փա-
փաղար վէ ուսթալար տէվլիլիպ ծնարա միւ-
պաղիր էթտի՝ քի էյի էօյրէթսինլեր վէ թէր-
պիլիէ էթսինլեր: () էսիր օլան Հայլարտան
պիր Լբէլ ատըլ էյի փափաղ պուլուպ էօլատը
ծնու Ս՝ովսէս կաթուղիկոսա վէ եպիսկոպոս
էթտիրտի ծնու Ս րկանտա օլան Հայ ճէմա-
թը իւլէրինէ վէ օ Ս րկան մէմէքէթինի Հայ
կաթուղիկոսուն Տիւքմի ալթընա սօգտու վէ
տահա Տէր շէյի տիւղիւպ գօշուպ՝ կէլտի Հայ-
աստանա:

⁸⁹⁰
Իթ } Պու պէօյլէ օլմատան՝ Կիւրճիլէրին կա-
թուղիկոսու էօլտիւքտէ՝ վէլլէլէ գօփտու ծն-
լարտա եէնի կաթուղիկոս օթուրթ մաղ իշին . օ

սէպէպտէն եազտըլար Սովսէս կաթուղիկոսա
քի քիմի իսթէրսէ՝ քէնտիլէրինէ կաթուղիկոս
էթօն : () տախի ծնլարա ձեռնադրել էթօն
կիւրիոն ատլը աքըլը պիրիսինի՝ կիւրճի միլէ-
թինտէն՝ վուգուֆ թահսիլ էթ միշտեօր թաիլէ,
Սոււմա, Հայա, Ֆարսիճէ վէ կիւրճիճէյէ,
օ քի էվվէլէ քորեպիսկոպոս օլմիշ իտի Մու-
րատ վիլայէթինէ : Պու կիւրիոն կիւրճիսթա-
նա կիտիպ՝ Ստանպօլտան կէթիթթի Վաղ-
կեդոն սինոդոսուն թարիխինի վէ գանուլարը
նը վէ սուրբ Անն տումարընըն սօղորու թէր-
ճիւմէսինի շէհատէթլէրիլէ : կիւրճիլէր պու-
նու կեօրտիւքտէ գապուլ էթաիլէր, քէզալիք
կիւրճիսթանա եազըն օլան միլէթլէր տախի :
Եթէսի սէնէսինտէ՝ Սովսէս կաթուղիկոս՝
օթուգ երլ հայրապետիք էթաիլտէն սօնղրա՝
իսթիարլանրալ վէ գուվվէթտէն տիւշիւպ վէ-
քիլ գօտու քէնտիսինէ Սթանէս ատլը վար-
դապետին պիրինի . վէ ծնուն էլիլիլ գուլանըր-
իտի հայրապետիք մանսրպընը օն իւշ սէնէ
գատար, շէրէ եալընըզ պաշարամազ իտի . սօնղ-
րա էճէլի եէթիշիպ՝ կեօշտիւ տինէատէն :

¹⁸⁹⁴
¹⁰⁹ } Լբրահամ՝ Սըշտունի էյալէթինտէն
Լղբաթան տէտիլէրի քեօյտէն՝ Սովսէսին
եէրինէ կէշիպ կաթուղիկոս օլտու Սմբատմարզ
պանըն էմիլիլէ : Պու Լբրահամ տույտուգտա
քի կիւրճիլէր գապուլ էթմիշէր Վաղկեդոն
սինոդոսունու՝ իֆրադ իլէ կիւճէնտի . վէ եազտը
կիւրիոն կաթուղիկոսա իւշ քէրրէ քի պըրադ-
սըն օ սինոդոսու . օ տախի լայըղընա կեօրէ ճէ-
վապ եազտը իսպաթ էտէրէք օ սինոդոսուն

տողրուղուղունու . սօնղ սեօզի պու օլտու .
 “ Ե աշարմտէտի , նաճըլ տիւշիւնմէք իսթէ-
 մէզսինիզ պոճգատար քրիսթիանլարն տիւ-
 շիւնտիւկինի վէ դանրտըղինի քի Վաղկեդոն
 սինոդոսուն իգրարը վէ իմանը հէր դարաֆտան
 պիր տիր իւշ ազիզ սինոդոսուն սեօզի իլէ , , .
 և այլն : Ս է լաքին Լքրաճամ կաթուղիկոս
 հիշ սեօզ էսէմէյերէք պիր գաշ եպիսկոպոսլա
 սինոդոս էտիպ Ղուինատէ՝ նզուլէլ էթտի իլիւ-
 ըրին կաթուղիկոսու վէ իլիւճիլէրի , վէ ծնլա-
 ըր տախիքի գապուլ էտէրլէր Վաղկեդոն սի-
 նոդոսունու . պագ Հայ Թարիխինտէ . Գ . 47 :
⁵⁶⁷
^{N 2} } Պունու իշիթտիքտէ Սօրիկ կայսր՝ կիւ-
 ճէնտի վէ էմր էթտի քի սինոդոս գուրուլ-
 սուն Ստանպօլտա վէ պիրիքսինլէր օրայա ե-
 պիսկոպոսլար՝ կերէք Ուումլարտան կերէք
 Հայլարտան : Պու Ֆէրման մուճիպինճէ Լք-
 րաճամ կաթուղիկոս եօլլատը օրայա քէնտի
 վէքիլինի Ս րթանէս վարդապետի՝ վէ Ղրի-
 գոր վարդապետի . ծնլարլա կիթտի տաճա ծն
 տօգուզ Հայ եպիսկոպոս Ուում փայընտա օ-
 լանլարտան : Սինոդոս օլտուգտա վէ մատտէ
 Թէֆթիլէ կիրտիքտէ՝ օ Հայ եպիսկոպոսլարը
 գապուլ էթտիլէր սուրբ սինոդոսու . սալթ
 Ս րթանէս վէ Ղրիգոր՝ ագըլարը էրմէյերէք՝
⁶⁰⁰
^{N 3} } պօշ տէօնտիւլէր : Պու սէպէպիլէ զըտըդ
 տիւշտիւ Լճէմ փայընտա վէ Ուում փայընտա
 օլան Հայլար արասընա . էյլէ քի Սօրիկ կայսր
 ծնլարտան իքրաճ էտիպ Ուում փայընտա օլան
 Հայլարը կերի չէքաի Լքրաճամ կաթուղիկո-
 սուն հիւքմի ալթընտան , վէ ծնլարա պաշգա

կաթուղիկոս տիքտի՝ ասոր Յովհանն՝ Կող էյալէթինտէն՝ Բագարան քեօյիւնտէն պիր էյի քիմնէ, վէ պույուրտու ծնա քի կիթսին օթուրսուն Կոտայք էյալէթինտէ Բւան տէտիքէրի քասապատա . վէ պու իքի Փրրգա օլմագլըգ՝ սիւրտիւ ծն ալթը սէնէ՝ Թա Յովհանն կաթուղիկոս էօլիւնճէյէտէք :

Բքրահամ կաթուղիկոս օլտուգտա՝ Սմբատ մարզպան էլ վուրուպ եափտը օլ էսկի քիլիսէյի քի սուրբ Սարգան էվէթէյէրէք աղաճտան եափմիշիտի . պունու եէնիտէն եափտը Սմբատ իշէնմիշ վէ եծնմա դաշարտան սուրբ Գրիգոր Սուսաւորիչ ատընա Դուին շէհրինտէ : Պու քիլիսէ եափըլտըգտա շիքեայէթ էթտիլըր Խորուլ շահա Դուինտէ սաքին օլան Բճմէլը քի օ պինա զարար էտէր գալէյէ . Լաքին Խոսրուլ տիյնէմէյիպ՝ էմը էթտի քի գալէնին օ սէմթինի եըգըպ ուզագտա եափսընլար , վէ քիլիսէնին եափըլմասընա հիչ մանի օլմասընլար : Պունտան վիյատէսիլիէ եիւրէքլէնիպ Սմբատ՝ քիլիսէնին պինասընը չօգ մէշհուր եափտը : Բիլիսէ պիթտիքտէ՝ Սմբատ շահըն տալէթիլիէ կիթտի Տիսըոնա Սուսուլսէմթիւնէ վէ ծրատա չօգ իշէր կեօրիւպ վէ էճէլի եէթիշիպ՝ էօլտիւ 8 սէնէ մարզպանլըգ սիւրտիւքտէն սծնղրա . ծնուն Թէնինի Կող էյալէթինէ կէթիլիպ կեօմտիւլըր մէզարա Դարոնս քեօյիւնտէ : Սմբատ էօլտիւքտէն սծնղրա՝ Նայլարտան օլտու մարզպան Թա Ռում դարաֆընտան կիւրապաղատ օթուրունճա վէ Թա Ռաբիան վէ Պարբիէ կէլինճէ Նազարապիլըր դարաֆընտան :

⁶⁰¹
Ծ } Գաւիթ Սահառունի՝ նախարարւարն
րէճասը իլէ՝ Սմբատտան սօնղրա մարզպան օլ-
տու Հայլարա՝ խորով շահըն էմիրիլէ վէ ու-
հանի շէյլերէ մուհապպէթի օլմաղիլէ պիր քի-
լիսէ եափտը : Պունուն կիւնիւնտէ լննակնեան
տէտիքլերի մանասթըրըն ուհպանը լուդիկ
ատը՝ օ մանասթըրը եէնիլէյիպ էյի շէյլերիլէ
տօնաթտը էօյլէ քի օրայա պիրիքտիլէր տեօրթ
եիւզ գատար ալիզ քիմնէլէր . եէտի ճգնաւոր
տախի կէլտիլէր՝ տեօրտի Սոււմ դարաֆլարըն-
տան վէ իւջի Սագաստան վիլայէթինտէն .
պունլարըն եէտիսիտէ պիրլիք էտիպ վէ օ մա-
նասթըրա եազըն իսսիզ եէրտէ սաքին օլուպ՝
օթլուգլա էօմիւրլերինի կէջիրտիլէր . ծնուն ի-
ջին ծնրարա խոսաճարալ տէրիզ , վէ զայրըլարը-
նա էօրնէք կէսաթէրիպ այնա օլտուլար էյի
էօմիւր կէջիրիպ ալիզ օլմաղա : Պու եէտի նէ-
ֆէր ճգնաւորլար իւջ երլտան սօնղրա մարտի-
րոս օլտուլար լ՝ճէմլէրտէն :

16. Գայլ Սահանըն էմիրիլէրի լ՝ճէմլէրէ Գարշը :

Գ. 48 — 50.

⁶⁰⁴
Ծ-Գ } () վագիթլէրտէ խորով շահ ճէնկէ
գալգտը Փոհիսս կոյսեր իւզերինէ վէ տահա
լ՝նասօլույա եէթ իշմէտէն՝ Սամիկոնլու Սու-
շեղէ կինէ տիւշման օլուպ՝ ծն պին սաքերիլէ օ
նուն իւզերինէ եօլատը քէնտի գրզգարտաշը
օղլունու ատը Սիհրան : Սէ չիւնքի Սուշեղ
կէօզիւնէ քէստիրէմէտի ծնա գարշը չըգմաղը ,

զերէ ի խթիարանմիշ իտի , չաղըրտը Ողկան
գալէսինէ Գալլ Ս ահան տէտիքէրի խըսըմընը
վէ ծնու քէնտի եկրինէ գոյուպ՝ ծնա հէվալէ
էթտի ճէնք մատտէսինի : () տախի Ֆէնտ-
պազ քիմնէ օլմաղ իլէ՝ միւրատ էթտի ռահաթ-
լըղլա իշի պէճէրմէկէ . պունուն իշին էլլի
եօլլատը Սիհրանա վէ րէճա էթտի քի եկրինէ
տէծնսին : Ղէվապ կէծնտէրտի Սիհրան .
տէծնէրիմ տէտի էկէր Սուշեղի էլլմէ վէրիւ
սէն : Սեօզ վէրտի Ս ահան՝ շարգ էթ մէկիլէ
քի Սուշեղի ալտըգտան սօնղըա՝ ալմասըն մէմ
լէքէթի : Հաչան Սիհրան եէթ իշտի Սուշ
շէհրինէ , ծնա գարշը կիթտի Ս ահան տօսթանի
վէ ծնունլա շօգ միւզաքէրէ էտիպ պու մատտէ
իւզէրինէ , ալտը ծնտան տէօրթ պին աթլը քի
եիւրիւսին Սուշեղին իւզէրինէ : () Կլարլա
Խարձ քեօյիւնէ եէթ իշիպ՝ ծնլարտան էլլի
քիշի պըրագտը օրատա վէ սըմարլատը ծնլարա
“ Կէր , տէտի , իշիմիզ րասթ կէլիւսէ՝ պիւրիսի
նի եօլլարմ սիղէ պէնիմ նիշանըմլա . սիղ տէ
իշիթտիքտէ՝ թէզ հապէր կէօթիւրէսինիլ
Սիհրանա վէ պիւր էզ աքէր տախի կէթ իրէ-
սինիլ () ձ տէտիքէրի գալէյէ , Կէնտիսի տէ
Իճէմաքէրի իլէ եիւրիւիւպ եէթ իշտի () ձ
գալէսին գափուսունա , քի կիւրիշի տար վէ սարի
իտի : () րատա սըմարլատը աքէրէ քի արտը-
սըրա կիւրսինլէր իշէրի տօսթ կիպի . հաչան
սիղէ պիւր նիշան վէրիւսէմ տէտի՝ հիջ քիմնէյէ
պագմայըն նէ իխթիարա վէ նէ չօճուղա հէ-
փիսինի գըրընը : Իշէրի կիթտիքտէ օ աքէրի
էվէրէ տաղըթտը քի ռահաթլանսընլար . վէ

լաքին օ հվլերտէ կիզլէնէն քիմնէլէր սէզսիզճէ
 պունլարը պօղտուլար : Պու իշ պիթմէտէն
 հարպիճէ եօլլատը Վ ահան պիր գուլունու օ
 էլլի քիշիէ . վէ օնլարըն էլիլիէ իքի պին նէֆէր
 ապէր տախի կէթիրթտի : () յւար եէթ իշմէ-
 տէն՝ էօլէն ապէրին էսպապարընը կիյտիրտի
 հայլարա վէ աթլարընը տախի օնլարա վէրիպ՝
 տըշարը չըգարտը օնլարը : () իքի պին ապէր
 եէթ իշտիքտէ՝ պունլար ալայիլէ իչէրի կիրիպ՝
 պօռու չալտըլար գալէյի ալմըշարտըր տէյի .
 օնլար տախի իչէրի եիւրիւտիւքտէ շէհիրտէ
 օլանլար գըլըճը պասըպ գըրտըլար հէփիսինի՝
 պօռու չալարագ վէ ահէնկ կէօսթէրէրէք ,
 Պու իշ պէօյլէ պիթտիքտէ՝ ալտը Վ ահան սէ-
 քիզ իւզ իկիտ ապէր հայլարտան վէ Վեղտի
 քէօյիլն կէչիտինէ եէթ իշիպ փուսույա գօտու
 օնլարը . վէ քէնտիսի պիր գաչ քիշլիլէ Վիհ-
 րունըն եանընա վարըպ՝ շէքվա էթտի օնու
 ապէրինտէն վէ իքի պին ապէր տահա ալըպ՝
 կէչիրթտի Վեղտի քէնարընտան քի օնլարը օ-
 րատա էօլտիրտիւլէր փուսույա կիրէնլէր : ()
 րատան միւթտէճի եօլլատը Վիհրանա քի հէր
 իշ սէլամէթ իլէ պիթտի , քէնտիսի տէ եիւզ
 ատամլա եէթ իշտի Վիհրանըն եանընա վէ օնու
 պիր էզ խասթա պուլուպ թէսէլլի էթտի օ-
 նա . “ Պու կիւն տիւր տէտի-սանա շաղ օլմագ
 կիւն զէրէ եարըն կիօզիւնլէ կէօրէճէքսին Վու-
 շէղի զէնճիրտէ : Պունու տէյերէք զիյաֆէթ
 էթտի Վիհրանըն ատամլարընա իքի եէրտէ .
 վէ քէնտիսի թէքրար Վիհրանըն եանընա կի-
 տիպ վէ օնու եալընըզ պուլուպ՝ խըշթընը սօգ-

տու ծնունդ Կարեննա տեօշէքտէ իքէն : () Նտան տըշարը չըգըպ վէ պիր զայրը օտայա կիրիպ չաղըրտը Ս'իհրանըն քեաթիպինի վէ չալու շունու . վէ եաղտըրտը քեաթիպէ Ս'իհրանըն աղզընտան Ս'արշիր խանա քի Ղահունի էյալէթին հաքիմի իտի վէ էմր էթտիքի իւչ կիւն տէն սօնղրա իւչ պին ապէրիլէ կէլին եանընա : Պու քեաղատը եօլատըգտան սօնղրա չալու շուն էլիլիլէ , պօղտուրտու օրատա քեաթիպի , սօնղրա չալու շու տախի . վէ օ տագիգէտէ՝ նէրէտէ քի զիյաֆէթտէ իտի Ս'իհրանըն ա տալարը՝ դափուլարընը գափատըպ՝ եօգարտան աթէշ տեօքէրէք հէփիսինիտէ եագտը :

() րատան կիթտի Սուլթ տէտիքլէրի տաղա վէ օրայա գուրտու Ս'իհրանըն չատըրընը վէ փուսույա դօտու ապէրինի . պիր գաչ հայա տախի կիյտիրտի Ղալմ խանլարըն էսպապլալընը վէ ծնլարը տուրղուրտու չատըրտան տըշարը : Երազլաշտըգտա օրայա Ս'արշիր իւչ պին ալթը եիւզ ապէրիլէ՝ ապէրինի ուզագտան ալլըգոյուպ՝ կէլտի չատըրա տօղրու զանն էտէրէք քի ծնտա տըր Ս'իհրան : Տահա օ եէթիլմէ տէն՝ տըշարտա տուրան թէպտիլ հայլար Ս'արշիրի կեօրտիւքտէն սօնղրա՝ Ս'ահանըն չատըրընա կիրտիլէր : Կէլտի կիրտի սօնղրա Ս'արշիր վէ սէլսմ վէրտի Ս'ահանա՝ Ս'իհրան եէրինէ սայարագ : Զըգըշ էթտի ծնա Ս'ահան վէ տէտի . « Ս'արշիր , նէ գօտունուղ ֆիքրինիլէ . զանն էթտինիլ քի հայլարը Ղալմ մէզ հէպինէմի սօգասընըղ » , Պունու տէյերէք էմր էթտի գուլարընա՝ քի ծնու պաղլայլպ տեօկ

սիւնէր : Շաշտը Սարշիր , վէ գօրգուսուն .
տան եերէ տիւշտիւ . վէ քեօթէք չալարիքէն
օնա Սահաննն գուլարը՝ հալվարտը Սահանա
քի գլմասըն ճաննա : Ղըմամ սանա տէտի
Սահան՝ էկէր տէտիկիմի էտէրսէն . վէ օրա
ճըգտա եազտըրտը սէրասքէրինէ , քի եարըն
եօլասըն պին նէֆէր ասքէր տաղըն էթէկինէ ,
պին ասքէր տէ տէրէյէ եաղըն . գալան պին
պլթը եիւզ ասքէրի նէրէտէ իսէ՝ օրատա պը-
րագսըն . վէ քէնտիսի տէ օն ատամա կէլտին :
Պու քեաղատը եօլատըրգտան սօնղրա օրաճըգ-
տա պօզտու Սարշիրի . սէրասքէրի տէ կէլտիք-
տէ՝ օնու տախի պօզտու : () իւչ պեօլիւք աս-
քէր տէ իւչ եերտէ՝ հաճէթէրի օլմայըպ տու-
րուր իքէն , փուսույա կիրէնլէրտէն գըրըլտը-
լար : Սպլթ գըրգ քիշի գատար գուրթուլուպ
գաշտըլար Ղէմիսթանա վէ կեօրտիւքլէրինի
նագլէթտիլէր խոսրով շահա :

⁶⁰³
Եր } Պունու իշիթտիքտէ իֆրադ իւլ տարըլ-
տը խոսրով . վէ աղըր ասքէրիլէ եօլատը Սա-
հաննն իւզէրինէ Սախթանկ ատը Սիհրանն
ամուճասընը : () եէթիշտիքտէ Ղպահունի
էյալէթինէ՝ տէվշիրտի Սահան իկիրմիսէքիզ
պին ասքէր վէ եազտը Սախթանկա . “ Շա-
շարըմ տէտի քի սէն Սիհրաննն եօլմէսինի ի-
շիթտիքտէն սօնղրա , ճէսարէթ էտիպ կէլտին .
գութալըմ քի սէն կէլտին , զէվճէնի նիւն կէ-
թիրտին , եանի երքէքլէրիմիգտէն էվլաթ մը
իսթէյօրտուն , : Սօնղրա ճէնք գըղըշտըգտա՝
իքի քէրրէ գըրտը հայլար Ղէմ ասքէրինի :
Լօլտիւ օ կիւնլէրտէ Սահան վէ կեօմիւլտիւ

մէջարա Ղլակ վանքընտա վէ ծնուն օղլու Սըմ
բատ մէյտան ալըպ վէ Լճէմէրիլէ ճէնք էտիպ
գօվալատը ծնլարը վէ ծնլարըն իւչ սէրուքէրինի
ատլարը Սուրէն, Ղեհրան վէ Սըրուհը :
⁶¹⁷_{ԾԷ} } Պու տախի էօլտիւքտէ՝ եէրինէ կէչտի
պունուն օղլու Սահան քի անա դարաֆընտան
կամաարական սօյունտան իտի . պակ Հայ թա-
րիխինտէ . Դ. 48 — 50 . 52 : Պունուն կիւ-
նիւնտէ էօլտիւ Լճըրահամ կաթուղիկոս 23 սէ-
նէ օթուրտուպտան սօնղըա :

17 . Կոփասըն հառաւիժիկոսը—դու Ելըէ վէ՝ Լէր-
սէսէպէս . վէ Սարաղտիւրոցուն հարզպանլըշէ (Թէ-
դորոսս վարընճա :

Դ. 51 — 53 .

⁶¹⁷_{ԿԶ} } Կամիտաս՝ Լճրադաժոտն էյալէթինտէն՝
Լըցից քէօյիւնտէն քի Տարոն սէմթին եպիս-
կոպոսու իտի՝ Լճրահամըն եէրինէ կաթուղի-
կոս օղլա՝ պուլտու սուրք հօիփսիմէնին մէ-
ջարընը քի թէնի սանտըգ իչինտէ մէվճուտ
տուրուր իտի , միւհիւրլէնմիշ սուրք Ղըրիգոր
Լուսաւորիչին վէ սուրք Սահակ Պարթևին
միւհիւրլէրիլէ . վէ պիր շէօհրէթլի քիլիսէ
եափըպ՝ օրայա եէրլէշտիրտի վէ ծնուն իւղէրի-
նէ պիր եագըշըղլը մէշճուր շարական տիւղտիւ .
օ քի պաշար Լիֆէնի նո—իւնալ : Պու հայրապետ
քիթապար տախի տիւղտիւ քի էլիմիզէ կիր-
մէմիշ . վէ Լըմիաժին քիլիսէսինին գուպպէսի-
նիտէ պու եափտը եօնմա դաշլարտան , ղէրէ էվ

վէլքի աղաճտան իտի : Պու իշտէիքէն Կոմիտաս կաթուղիկոս՝ Դաւիթ Սահառունի Լ՝ ճէմէրտէն շուպհէլէնիպ՝ Ստանպօլա գաչար , 24 սէնէ գատար մարզպանըգ էթաիքտէն սօնղրա :

⁶²⁸
27 } Ս արաղտիրոց՝ Սմբատըն օղու քի Լ՝ ճէմիսթանտա իտի՝ Սոսրուլ շահըն էմրիիլէ Դաւիթին եէրինէ մարզպան օլտու : Պու Ս արաղտիրոց տահա եէթիլմէտէն Հայաստանա , էօլտիւ Կոմիտաս կաթուղիկոս . Հայրապետիկի սիւրաիւ 8 սէնէ : Վրիստափոր իւլինճի՝ Լ՝ պահունիք էյալէթինտէն՝ Լ՝ բրահամ կաթուղիկոսուն խըսըմը Կոմիտասըն եէրինէ կէչիպ օթուրտուգտա՝ պիր գաչ քիլինիննիֆապը իլէ՝ ծնա գարշը տուրտու Ս արաղտիրոց մարզպան : Պէօյլէ օլտուղունու կէօրտիւքտէ Վրիստափոր՝ քէնսիլիկինտէն կէրի տուրուպ կաթուղիկոսլըգտան՝ կիթտի Ստն մասեաց տէտիքլէրի էյալէթէ 3 սէնէ Հայրապետիք սիւրտիւքտէն սօնղրա , վէ ծրատա Ուղիք քէօյինտէ պիր մանասթըր եափըպ՝ ծնտա սաքին օլտու :

⁶²⁹
28 } Լ զը՝ Լիգ էյալէթինտէն Փառաթնա կերտ քէօյինտէն Վրիստափորուն եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու Դուինտէ : () վաղիթլէրտէ չիւնքի Լ՝ ճէմէր տուր խաջը Լ՝ րուսաղէմէն ալըպ կէօթիւրմիլէրիտի Լ՝ ճէմիսթանա , Հերակլ կայսր միւրատ էթտի ծնտէօնտիւրմէկէ վէ պունուն իլին ճէնք էթտի Լ՝ ճէմէրիլէ վէ էն սօնղունտա խաջը ալըպ ⁶²⁹
29 } կէթիւրտի Լ՝ րուսաղէմէ : Կէլլիքէն՝ Լ՝ պրիուումէ օղրայըպ՝ ծրատա վուգուֆ թահսիլ

էթ տիրեալ քի Հայլար Վաղկեդոն սինոդոսու
նու գապուլ էթ մէղէր՝ էմր էթ տի քի ծրայա
Հայ վէ Ռում եպիսկոպոսաւորը իլէ սինոդոս օւ
սուն . պունուն իլին եօլատը Լզը կաթուղի
կոսա Սժեթ գնունի նախարարը քի էվվէլ
քի Սժեթին սօյունտան իտի , վէ տավէթ էթ
տի ծնու սինոդոսա : Պու տավէթ իլէ Լզը կա
թուղիկոս պիր գաչ եպիսկոպոս ալըպ կիթ տի
Լըղիուուն քի Հայճա Կաբէն տէնիլըր : ()
րատա սինոդոս գուրուլտուգտա , հէր տիւրիւ
թէֆթիշտէն սօնղրա Լզը կաթուղիկոս վէ
քէնտիեպիսկոպոսաւորը գապուլ էթ տիլէր Վաղ
կեդոն սինոդոսունու վէ ծնուն քէլամնըր : Պուն
լար տեօնիւպ Վուին շէհրինէ կէտիքէրինտէ՝
կաթուղիկոսուն էթ պայիլէրի վէ ճէմսաթ՝
ճիւմհուր իլէ վէ սէվինճիլէ գարջը վարըպ
գապուլ էթ տիլէր : Սալթ պիրիսի Յովհան
Սայրազումեցի տէտիքէրի աբեղայ գարջը սուր
տու . ծնուն իլին Հայաստանտան սիւրտիւ
լէր ծնու : Կիթ տի Սայրազումեցի՝ Վարդման
սէմթինէ քի Հայաստանըն պիր ուճունտա տըր
վէ ծրատա գալըպ՝ ծնտա էտինտի քէնտինէ
կեօրէ՝ Սարգիս ատըր պիր շայիրս : Սօնղրա
պունլարըն իքիսիտէ պիր գաչ գարըջգ քիթ ապ
լար չըգարտըլար պիրիպիրինտէն քեօթիւ վէ
տինիմիգէ գարջը տախի շէյլէր եազտըլար , վէ
Լաֆէնտիմիղին տիւնեայէ կէլմէսինի վէ չէք
աիքէրինի սալթ կեօզէ կեօրիւնէն իւէյալէթ
սայտըլար վէ ծնուն գան թէրլէմէսինի ինքեար
էթ տիլէր : Պունլարըն մէղհէպլէրինէ գարչը
տուրտու Վրիգորատուր ատըր վարդապետին

պիրիսի. սօնդրա (Թ)էոդորոս Վաթենաւորճամ վարդապետ պունլարա գարշը չօգ շէյլէր եաղտը. սօնդունտա (Թ)էոդորոսուն շայիրտի (Յովհանն) Վմաստասէր՝ նիճէ քի քիթապը կէօսթէրի :

⁶³¹₂ } Արգիւռումտան տեօնտիքտէն սօնդրա
Լըր կաթուղիկոս՝ իքի երլ կէչտի կէչմէտի ,
Ա արաղտիրոց մարդպան պիր գաշընտան շիւպ-
հէլէնիպ՝ գօրգուսունտան Ստանպօլա գաշտը
եէտի սէնէ մարդպանլըգ մանսրպընտա տուր-
տուգտան սօնդրա : Ա է չիւնքի Վաւիթ Սա-
հաունի Ստանպօլտա իտի՝ Ներակկայսը Նայ-
լարըն ըէճասը իլէ՝ ծնու միւպաշիր կիպի Նայ-
աստանա եօլլատը : Ա է լաքին իւչ երլտան
սօնդրա պըրագտըլար ծնու նախարարլար վէ
պիրիպիրինէ տիւշտիլէր , ծգատար քի տիւշ-
մանլար մէյտան պուլուպ՝ Նայաստանա կիրտի-
լէր , վէ չօգ սարգընթըլըգ էթտիլէր :

⁶³⁶_{2b} } (Թ)էոդորոս Ուլտունի Նայաստանըն
պօղլունլուղունու կեօրտիւքտէ՝ պիր մրգտար
ասքէր տէվչիրիպ վէ տիւշմանլարա գարշը տու-
րուպ՝ պիր էգ տիւզէլթտի օրթալըղը : Պու-
նուն կիւնիւնտէ զուհուրա կէլտիլէր Սարակի-
նուսլարքի Նայճա Նաֆաբաշի տէրիլ . պունլար
Իճէմ փատիշահլըղընը գալտըրըպ փատիշահ
եէրինէ ասպիէն տիքտիլէր սէրասքէր կիպի :

⁶³⁷₂₂ } Պունլարտան ծնսէքիլ պին քիլի Տարոն
սէմթինէ տիւշիւպ՝ չօգ ատամ գըրտըլար : Սէ-
քիլ պին ասքէրիլէ պունլարա գարշը տուրտու
Տարոն էյալէթին պէյի Տիրան Աահանըն
գարտաշը . վէ լաքին ճէնքտէ էօլտիւ վէ ասքէ-
⁶³⁹_{2c} } ըիտէ գըրըլտը : Լիւրիւտիլէր Նագարա-

յիւէր տահա՛ իչերի վէ՛ Վաւին շէհրինի ալըպ՝
 օնիքի պին քիշի գըրսըլար՝ էրքէք օլարագ , վէ
 օթուզպէշ պին քիշի էսիր էթտիւէր : Պէօյէ
 մուսիպէթլի իշէր կեօրիւպ լազր կաթուղիկոս՝
 եաս դութտու վէ խասթալանըպ էօլտիւ 10
 սէնէ հայրապետիք սիւրաիւքտէն սօնղրա :
 Պու եափտը սուրբ Վայիանէնին վկայարանընը
 եօնուլմուշ թաշտան : Ս է պու տիւզտիւ աբաւ
 ֆաւ ժամերգութիւնուն սաղմոսունու , եղէյի ա-
 նուն աբաւն և այլն :

⁶¹⁰
^{2թ.} } 'Երսէս՝ Տայք էյալէթին եպիսկոպոսու՝
 կաթուղիկոս օլուպ՝ չօգ քիլիսէլէր եափաը . օ.
 նուն իշին շէնղ տէնտի լաղապը , եանի եափըճը :
 Պու եափաը սուրբ Վրիգոր լուսաւորիչին
 պէօյիւք քիլիսէսինի Ս աղարշապատ շէհրինտէ
 վէ օնուն ալիզ քէմիքլէրինի օ քիլիսէնին թէ-
 մէլլէրինէ եէրլէշտիրտի՝ զայ օլմասըն տէյի .
 սալթ միւպարէք պաշը տըշարտա գալտը վէ
 պիր գաշ փարշա քէմիքլէրինտէն : Պիր զաման-
 տան սօնղրա օ ալիզ պաշ՝ կուսանքլար էլիլիէ
 'Խափօլիյէ կիթտի վէ շիմտիյէտէք օրատան տըր
 մանասթըր իշինտէ՝ քի կուսանքլար օթուրու-
 լար . պու սէպէպտէն հէր երլ սէպտեմբերին
 օթուզունտա 'Խափօլիտէ սէքիզ կիւն սուրբ
 լուսաւորիչին զիյնէթինի էտէրլէր . վէ հէր
 նէ գատար հայ միլլէթինտէն կիտէրսէ օ մա-
 նասթըրա՝ օլ ալիզ պաշը կեօսթ էրիւրլէր : Տէր-
 լէր քի օրատան տըր սուրբ լուսաւորիչին զէն-
 ճիւրի տախի , քի օ զէնճիւրէ գօյուպ՝ կեօթիւր-
 տէ կայսր օլտուգտա Վոստանգ՝ հերակլըն

Թօնու՝ Ներսէս կաթուղիկոս օնա ընձանամէ
եազըպ՝ կիւրապաղատ էթաիրտի Վարազտի-
րոցու քի Ստանպօլտա՝ իտի : Բայր Վարազ-
տիրոց կիւրապաղատըղը վէ Հայաստանա կէ-
լիպ՝ սէրաքէր էթաի Թէոդորոս Սըշտունի
նախարարը վէ պիր եըլ եաշատրգտան սօնդրա
էօլտիւ, վէ Վարունս տէտիքէրի քեօյտէ մէզա-
րա կեօմիւլտիւ :

18 . Սմբատ իւրապաղատըն Վազնի Ներսէհէպէ :
վէ Զապաւանն հաւոյնի հոսըղը իւլիւնճի Սահակայ
վարընճա :

Գ . 53 — 57 .

⁵⁴⁴
ՂԳ } Սմբատ՝ Վարազտիրոցուն օղըու՝ կայսե-
րին էմիր իլէ կիւրապաղատ օլտու Հայարա .
պունուն իլք կիւնլէրինտէ պիր էզ ըահաթըզ
պուլտու Հայաստան : () կիւնլէրտէ պիր դաջ
հերետիկոս քիթապլարը մէյտանա չըգտրգտա՝
Ներսէս կաթուղիկոս սինոդոս էթաի Ղուին
շէհրինտէ վէ հէր նէ գատար հերետիկոս եա-
խօտ հերետիկոս քիթապը վարիսէ՝ Ճիւմլէսինի
տէ նզովլէ էթաի . վէ չիւնքի օ սինոդոստա
սեօղ օլտու քի Քաղկեդոն սինոդոսու գապուլ
էթմիշ Սոպսուեստացի Թէոդորոսուն քիթա-
պընը՝ պըրագտըլար օնու . վէ օնիքի գանուն
տախի դօտուլար նիզամ ինթիզամ իլին . վէ
թէքրար չիւնքի օ կիւնլէրտէ շարականլար չօ-
ղալմիշ իտի՝ էմր էթաիլէր Քարսեղ վարդապե-
տէ լաղապը Ղոն՝ քի շէօհրէթլի շարականլարը

այլըսեն վե օ սէջիւմիշ շարականարն քիթա-
պընա Ղուէնի տէտիւէր եանի Ղու վարդա-
պետին մարիֆէթիիւ սէջիւմիշ :

⁶⁴⁶
ԴԵ } Պիր գաջ սէնէ Հայաստան ռահաթլըդ
պուլուպ կէջինիւ իքէն՝ Հադարացիւէր կէնէ
սէլ կիպի եիւրիւյիւպ չօդ զիյան էթտիւէր :
Պէօյլէ օլտուգտա՝ Սմբատ Կիւրապաղատ վէ
Թէոդորոս սէրապէր ազիմ՝ փէշքէշէրիւն օն-
լարա գարշը վարդպ վէ հադըրլարընը էլէ ալըպ՝
օնլարըն հիւքմի ալթընա կիրտիւէր , սեօզ վէ-
րէրէք քի ելլտան ելլա վէրկի վէրսինէր ա-
⁶⁴⁷
^{ԴԵ} } տամ պաշընա հէրնէ տիւշէրսէ : Պունու
իշիթտիկի կիպի Կոստանդ կայսր՝ չօդ տարլըլու
աղըր ապէրիւն կէլտի Հայաստանա : Կարշը-
լատը օնու Կերսէս կաթուղիկոս եպիսկոպոսլար
քահանալար վէ սարկաւազլարլա վէ օնուն տար-
ղընլըղընը էնտիրիպ՝ կէթիլտի օնու Կուլին
շէհրինէ : Սապահըսը պատարագ էթտիրտի
կայսր քէնտի փափաղլարընա պէօյիւք քիլիսէ-
տէ վէ վաղ էթտիրտի Քաղկեդոն սինոդոսու
իւզէրինէ : Պէօյլէ օլմաղ իլէ՝ կաթուղիկոս վէ
օրատա օլան զայրը Հայլար՝ սուրբ սինոդոսու
գապուլ էտիպ՝ կայսերիլէ եէքտիլ օլտուլար
պատարագտա : Օ իյատէսի իլէ սէվինտի կայսր
պու իշէ . վէ լաքին կէրի տեօնտիւքտէ՝ շիւպհէյէ
տիւշիւպ՝ ապէր պըրագտը Հայաստանտա վէ
պիր գաջ միւպաշիւր քի էյիճէ պաղրպ կէօզէթ-
սինլէր օլմայաքի Հայլար սէօզէրինտէն կէրի
տէօնէլէր : Լաքին պունլարըն իշի՝ պաղրպ
կէօզէթմէք օլմալը իքէն օլմայաճապ իշէր է-
տիպ , պաշլատըլար Հայլարը սըգըշտըրմաղա քի

Ուում դարձնա կիթսինյէր վէ քիւիսէ շէյլէ-
րինի եախօտ թէօրէլէրինի Ուումատէթի իւզ-
րէ էթսինյէր . օ գատար քի պաղիւլէրի պաշա-
տըլար փէրհիլի վէ եօրթ ուլարը Ուումա էթ-
մէկէ . պաղի քիւիսէլէրտէ մայալը էքմէկիլէ պա-
տարադ էթմէկէ , վէ պատարադտա՝ բաժակա
սու գաթմաղա : Զօղու պունլարա գարշը տու-
լուս՝ պաշատըլար գալղա գրգըշտըրմաղա վէ
Քաղկէդոն սինոդոսունու աշիքէարէ պըրա-
զըպ՝ Ուումլարտան կէրի տուրմաղա :

Պու իշէ միւպաշիւլէր կիւճէնիպ շէքվա եազ-
տըլար կայսերէ . օ տախի Վաւիթ փիլիսոփա-
նըն էլթիլէ քեաղատ եազտը Հայլարա քի սեօզ
648 շէ } վէրտիքլէրի իւզրէ էիւրիւսիւնլէր : Հայլար
տարըղա տիւշիւպ սինոդոս էթտիլէր Վաւին-
տէ վէ եազտըլար կայսերէ , լէճա էտէրէք քի
գօյ վէրսին քէնտիլէրինի՝ ատէթլէրինտէ գաւ-
մաղա նիճէ քի | ռասաւորիչտէն վէ էվվէլքի ա-
զիզ աթալարըմըգտան ալմըշըգ տէտիլէր : Վայսը
պունու իշիտիպ՝ կէրչի գայիլ օլտու Հայլարըն
իսթէկինէ վէ աշիքէարէ զօրլամատը , վէ լաքին
միւպաշիւլէր ծնլարա ռահաթլըգ վէրմէյիպ պիր
էզինի Ուում էօլունա սօգտուլար : Վ է չիւնքի
Վերսէս կաթ ուղիկոս Ուում դարաֆընա մէյլ
էթմիշ իտի վէ ծնլարըն դարաֆընտա կեօսթէ-
րիր իտի քէնտիսինի , պունուն իչին պաղիւլէրի օ-
նա գարշը գրգըշտըրտըլար լիւնոդորոս սէրապէ-
րի : Պունու տույտուդտա՝ Վերսէս կաթ ուղիկոս՝
գօրգուսունտան չըգտը կիթտի քէնտի մէմէ-
քէթինէ՝ օ քի Տայք էյալէթի տէնիլիր , վէ օ-
րատա գալտը ալթը սէնէ :

⁶⁴⁹
ԴԸ } Պու կիթտիբտէ՝ թէոգորոս սերապէր
պունուն եերինէ վէքիլ կիպի գօտու վարդապէ-
տին պիրինի՝ ատը Յովհաննէս՝ Վրիգորատու-
րուն շայիրտի։ Պու Յովհաննէս չինքի Թրադ-
իլէ գարշը իտի Ռումլարա վէ Վաղկեգոն սի-
նոդոսունա, պիր գաչ Նայ վարդապետէրի ճէմ
⁶⁵¹
Ժ } էտիպ՝ սինոդոս էթտի Սանազկերտ շէհ-
րինտէ վէ օ սինոդոստան զովք օգուտու Վաղ-
կեգոնուն սուրբ սինոդոսունա . վէ սիճիլ իլէ
փէքիշտիրտի քի Ռումլարըն դարզընա կիթ-
մէսինլէր՝ խոսուսա պէշ մատտէտէ . իլք էվ-
վէլ՝ սուրբ բաժակա սու գաթմասընլար . իքին-
ճի՝ նշխարքը մայալը էթմէսինլէր . իւչինճի՝
ծնունդ վէ մկրտութիւն տօնլարընը պաշգա
պաշգա էթմէսինլէր . տեօրտինճի՝ փերհիզտէ
պալըգ , եումուրթա , եաղ եէմէսինլէր վէ շա-
րապ իւմէսինլէր . պէշինճի՝ աագ հիգշաբիի ,
եանի պեօյիւք փերշէնպէտէ սրբութիւնմասըն-
լար : Ս է պունլարը եաղըյա կէչիրիպ էօթէյէ
պերիլէ տաղըթտըլար : Ս է պիր գաչ երլտան
սօնղըա Սանազկերտ սինոդոսունու գապուլէ-
տէնլէր՝ պունուն Փասըլլարընը եաղտըլլարըն-
տա՝ Յովհաննէս վէքիլէ Իմաստասէր նամը
վերտիլէր . պեօյլէ օլմաղիլէ պու սինոդոսուն
սեօղլէրի Յովհան Իմաստասէրին ատը իլէ
շէօհրէթ պուլտու , էօյլէ քի օ հայրապետին
ատը քիրլէնտի թա իշին տօղրուլուղու իսպաթ-
օլունճա գատար : Սէլէլիմ շիմտի Նազարացի-
լէրին կէլմէսինէ :

⁶⁵²
ԺԸ } Նաչան տույտու Նազարացի միլլէթի քի
Նայլար թէքար Ռումլարըն հիւքմի ալթընա

կիրմիչէր՝ զայն թ տարրելայ վէ Հայաստան սէմ
 Թինէ հիւճում հաիւս՝ վէ չօգ եէրէր վուրուպ
 չօգ զիյան էթտիւէր : () կիւնէրտէ քիւճիւք
 Հայաստան սէմ Թինտէ փաշա կիւպի օթուրուր
 իտի Վ ասակ պատրիկ տէտիքէրի քի Հագարա
 ցիւէրին հիւքմի ալթընտա իտի . պու Վ ասակ
 իշիթտիքտէ հագարացիւէրին էթտիքէրինի ,
 ըէճաճի վէ շէֆահթաի օլուս՝ օնլարըն տար
 զընլըզընր տինտիրտի վէ օնլարը կէրի չէվիտի :
 Վ է լաքին օնլար հմինլիք իշին Հայլարտան ըէ
 հին ալտըլար պին եէտի եիւզ եէթմիշպէշ քիշի
 վէ կեօթիւրտիւէր Շամա . օնլարա կիթտի
 Թէհոդորոս Սրշտունի վէ օրատա էօլտի : Վ Եր
 Թէսի սէնէ Սմբատ Կիւրապաղատ տախի էօլ
 տիւ քի Վ արազտիրոցուն օղլու իտի 10 սէնէ
 մանսըպընը սիւրտիւքտէն սօնղըա : Պունլարըն
 էօլտիւկինի տույտուգտա՝ Երսէս կաթուղիկոս՝
⁶⁸³
^{ՃԲ} } տէօնտիւ կէլտի Վուին շէհրինէ : () վա
 ցիթէրտէ կեօրիւնտիւ Վ արագ տաղընտա
 Վրիստոս էֆէնտիմիղին սուրբ խաչը , կենաց
 փայտըն փարչասընտան . վէ չիւնքի պու կեօ
 րիւնմէտէ չօգ իշէր վէ չօգ միւճիզէթէր օլ
 տու , օնուն իշին էմր օլունտու եօրթուսունու
 Թուգմաղա վէ օնուն զիյնէթինի էթմէկէ :
⁶⁸⁴
^{ՃԳ} } Համաղասպ Սամիկունէան՝ Սմբատ էօլ
 տիւքտէ՝ Հագարացիւէրին էմրի իլէ պատրիկ
 օթուրտու պէյ կիւպի . վէ օնուն էլի իլէ Թէհ
 դորոսուն օղլու Վ արդ՝ սէրասքէր օլտու : Պուն
 լար իքիսի վէ Երսէս կաթուղիկոս պիրլիք է
 տիպ փէք էյիճէ գայրըտըլար միլէթի : Պու
 րահաթլըգտա իքէն կեօրիւնտիւէր Հայաստան

իշխնտէ Պօղիկեանք տէտիբլէրի իմանսրլար :
 Սէ չիւնքի օ վագիթլէրտէ տահա պուլունուր
 իտի Սայրագունցի թապիլէրինտէն պիր գաջը,
 պունլար ծնլարա գարըջըպ՝ մէզհէպլէրինտէն
 չօգ շէյ ալտըլար : Պունու տույտուգտա՝ Ներ-
 սէս կաթուղիկոս՝ հէփիսինիտէ սիւրտիւ Հայ-
 656 } աստանտան : () կիւնլէրտէ Հագարացիլէր
 86 } աղըր վերկի սալտըլար Հայլար իւզէրինէ՝ օ
 գատար քի արթըգ Հայլար տայանամայըպ՝ կէ-
 րի չէքիտիլէր ծնլարտան վէ կայսերին հիւքմի
 ալթընա կիրտիլէր : Վայսր տախի Համազասպ
 պատրիկի Վիւրապաղատ էթտի : Պունու իշի-
 տինձէ Միրապետ օլտուգտա՝ Հայլար ծնա տիւշտիւ-
 տարէհին օլան քիմնէլէրի էօյքէսինտէն պօղազ
 լատըպ՝ էօլտիւրտի : () նուն էէրինէ Սաւիէ
 Միրապետ օլտուգտա՝ Հայլար ծնա տիւշտիւ-
 լէր վէ ծնուն հիւքմի ալթընա կիրտիլէր : Վր-
 թէսի երլը Համազասպ էօլտիւ պէշ սէնէ ման-
 սրպընը սիւրտիւքտէն սօնղըա :

659 } Գրիգոր Սամիկոնեան՝ Համազասպըն
 87 } գարտաշը Սաւիէ Միրապետին էմրիլէ պատ-
 րիկ օլտու Հայլարա : Պու Գրիգոր պիր պէօյ-
 իւք քիլիսէ եափտը Ղըրուճ գասապասընտա՝
 Ղրագած տաղըն էանընտա . պիր մանասթըր
 տախի եափտը Նշլիվարդ քէօյիւն կիւնտօղու-
 սու գարաֆընտա : Պունուն կիւնիւնտէ ճէնք
 գափուլարը աջըլտը Ռուսլար վէ Հագարացի-
 լէր մապէյնինտէ , վէ Հայլարըն սէրապէրի
 Սարդ՝ Ռուսլարտան էօճ ալայըմ տէյի՝ էօյլէ
 պիր հիյլէ էթտի քի Ռուսլար Հագարացիլէ-
 րին գըլըճընա օղրատըլար : Պու խայընըգ ի-

չին մահչառն օրուս վէ քէնտի սուչունու դա-
նըրս զայն ժ փիշման օլտու վէ չօգ ապաշխա-
րանքարս վէրտի քէնտիսինի : () կիւնլէրտէ
էօլտիւ 'Երսէս Շ ինօզ 21 սէնէ կաթուղի-
կոսլըզ էթտիքտէն սօնղրա :

⁶⁶¹
ՃԺ } Լ'նաստաս՝ Ոտն Սասեաց տէտիքլէրի
սէմթտէն՝ Լ'րկուռի քէօյիւնտէն 'Երսէսին
եէրինէ կէչիս վէ կաթուղիկոս օլտուս՝ պիր մա-
նասթըր վէ պիր քիլիսէ եափտը Լ'րկուռիտէ
վէ ծնուն եանընտա միւսաֆիրիսանէ վէ Ֆա-
գըրիսանէ . վէ 6 սէնէ կաթուղիկոսլըզ սիւրիւս՝
էօլտիւ :

⁶⁶⁷
ՃԺ 2 } Իսրայէլ՝ Սաննդ էյալէթինտէն՝ Սթ-
մըսոյ տէտիքլէրի քէօյտէն Լ'նաստասըն եէրինէ
կէչիս կաթուղիկոս օլտու վէ 10 սէնէտէն սօնղ-
րա էօլտիւ : Պունուն կիւնիւնտէ պիր գաչ
ատը սանը վարդապետ զուհուր էթտի չայ-
աստանտա . պիրի Լ'նանիա Շ իրակացի քի չօգ
քիթապլար եափտը , իքինձիսի լծէոգորոս
Բռթենաւոր տէտիքլէրի քի Սայրագոմեցիյէ
գարշը չօգ շէյ եաղտը , իսպաթ էտէրէք քի
էֆէնտիմիլին հէփ չէքտիքլէրի՝ կէրչէք վէ
սահիհ իտի . իւչիւնձի Սովսէս՝ լաղապը
Հռետոր՝ Սիւնիք էյալէթին եպիսկոպոսու քի
չօգ շէյլէր եաղտը :

⁶⁷⁷
ՃԺ 2 } Սահակ իւչիւնձի Ոտտիաց եպիսկոպոս՝
Չորափոր էյալէթինտէն՝ Լ'քունաշէն քէօյիւն-
տէն Իսրայէլին եէրինէ կէչիս կաթուղիկոս օլ-
տու : Եթտի երլ կէչտիքտէ՝ Լ'յազիրք սէմթին
տէն չէթէձիլէր պաստըլար չայաստանը Պուն-
լարս գարշը տուրուս Վրիգոր Սամիկոնեան ,

Ճէնքտէ տիւշտիւ 24 սէնէ մանսըպընը սիւր-
տիւքտէն սօնդրա . պու պեօյլէ ճլտուգտա իքի
եըլ սահապսըզ գալտը Հայաստան , վէ հէր
դարաֆտան սըգլէ թէրէ տիւշ օլտու :

⁶⁸⁸
ՃԼԴ } Լշոտ Լադրատունի՝ Հայլարըն տարը-
ղընը կեօրիւպ վէ ԼլաՀա սըղընարադ , ապէր
տէվչիրիպ տիւշմանլարտան հըֆզ էթ տի Հայ-
աստանը վէ Հադարապիլէրին էմիլիլէ պատրիկ
օլուպ՝ Սմբատ տալը գարտաշընը սէրապէր էթ
տի վէ ծնունլա եէքտիլ օլուպ՝ պաշատը միլլէ թի
⁶⁸⁹
ՃԼԵ } էյիճէ գայըրմաղա : Ս էլաքին Յուստինիա-
նոս կայսր պու իշէ կիւճէնիպ , ապէր կեծնտէր-
տի Հայաստանա , վէ օ ապէր էօթ էյէ պերիյէ
տիւշիւպ իկիրմի պէշ էյալէթ խարապ էթ տի-
լէր , վէ սէքիպ պին էվ էսիր էտիպ՝ վէ եատ էլլէ-
րէ կեօթ իւրիւպ սաթալըլար : Պու խըյանէթ լի
իշէ գանաաթ էթ մէյիպ Յուստինիանոս կայսր՝
էրթէսի սէնէսինտէ գըրգ պին ապէր թէքրար
⁶⁹⁰
ՃԼԸ } օլտալըքի Հայաստանը չըղնատըլար , Պեօ-
լէ օլտուգտա՝ Հադարապիլէր զանն էթ տիլէր
քի Հայլար քէնտի իրատէթ էրի իլէ թէքրար
Սուստէվէթ ինէ իգաէթ էթ միլլէր , պունուն
իչին սիւրի իլէ եիւրիւտիւլէր Հայաստանա վէ
չօգ եէր եըգըպ Կադալըլար վէ հիսապսըզ էսիր
ալըպ կեօթ իւրտիւլէր : Պունլարա գարշը տու-
րուպ Լշոտ Լադրատունի Ճէնքտէ էօլտիւ 4 սէ-
նէ մանսըպընը սիւրտիւքտէն սօնդրա : Թէքրար
եիւրիւպիւպ Հադարապիլէր Հայաստանա Սոհ-
մատ տալը սէրապէլէրիլէ վէ եաղմալայրպ շէ-
հիրլէրի վէ քեօյլէրի , չօղունու էսիր էթ տի-
լէր : Պադալը կեօրտիւ Հայլար քի զայ օլույօր-

լար, իսթեր իսթէմէզ պիւթիւնճէ իղանթ է-
տիպ՝ թէսլիմ օլտուլար Նազարացիլէրէ :
⁶⁹⁰
ԸԼԹ. } Բմն Յուստինիանոս կայսր պուճու հաղմ
էտէմէյիպ՝ գալգտը քէնտիսի աղըր առքէրիլէ
կէլտի Նայաստանա . չաղըրտը նախարարլարը
վէ ծնլարտան զօրզւարիլէ րէհին ալտը . վէ օ-
թուզ պին ասքէր Նայաստանա կեօզճի վէ
պէքճի պըրագըպ Նազարացիլէրէ գարշը՝
տեծնտիւ կիթտի Ստանպօլա :

⁶⁹⁰
ԸԼԹ. } Երսէհ Ը իրակացի Սահաննն օղու
կամնարական սօյունտան Յուստինիանոսուն
էմրիլէ Վիւրապաղատ օլուպ՝ րահաթըգտա
դութմագ իսթէտի միլլէթի, լաքին Յուստի-
նիանոսուն պըրագտըղը ատամլար գօյվէրմէտի-
լէր . զէրէ ծնլարն փախսղարը պաշատըլար սը-
գըշարմաղա Նայլարը քի Ռում ատէթիլիլէ
կիթսինլէր . վէ չիւնքի ծնլարա ույանլար՝ Ռում
լարտան րաղպէթ պուլուրլարիտի, չօղու պաշա-
տը Ռումաա կիթմէկէ վէ էօյլէ կիթմէյէնլէրէ
սըգընթըվէրմէկէ : () պիր գարաֆտան պուճու-
րա գարշը կէլիպ պաշատըլար պիրիպիրինի երգ-
մաղա նիճէ.քի օլտու 647 սէնէսինտէ : Երսէհ
Վիւրապաղատ պուճուրը պէօյլէճէ կեօրիւպ վէ
պիր չարէտէ պուլմայըպ՝ սուսօլտու օթուրտու,
վէ քէնտիսի օգումաղա եէլթէնիպ՝ պիր գաչ
քիթապ տախի թէրճիւմէ էթտիրտի Փիլոն
ատը վարդապետին էլիլէ.քի ծնլարն պիրի
Սոկրատըն եափտըղը թարիխ քիթապը տըր :
Պու Երսէհին պապասը Սահան՝ Վրիգոր
Լաշարունի եպիսկոպոսա եափտըրտը պէօյիւք
փէրհիլտէ օգունան քիթապլարն շէրհինի քի

Կոչումն ինծայուծեան տէտիքէրի քիթապըն
սօնղունտա պատմա օլանտան պըր տըր :

19. Իբրեւ ռաբիանն Վաֆէի Սիւնեպէ* . վէ
Լաշեանն վէ Յոնան Իմաստասէրին Կաթաղէիոս
օլաւարը :

Գ. 58 — 60.

⁶⁹¹
ՃԽ } Իշիթտի Սիւնեպէի Իմրապետ Յոստի
նիանոս կայսերին էթտիկինի. վէ չիւնքի ճէսա-
րէթ էթմէտի ճէնկէ գալգմաղա, ուսուլիւն
կինէ Հայալը ելէ կէթիրմէք խթէտի. խու-
սուսա հապէր ալըր քի Ուում ապէրի կէրի
չէքիւմիշ Հայաստանտան. պու Ֆիքրիւն լքի
իւշ երլտան սօնղրա պիրինի Ոստիկան Եօլատը
օրայա :

⁶⁹³
ՃԽԲ } Իբրեւ Կվէլքի Ոստիկան՝ սէրապէր
կիպի Իմրապետին էմրիլիւն Հայաստանա կի-
րիպ վէ Ուումարտան պիր գարշըլըպ կէօրմէյիպ՝
կէլտի օթուրտու Գուինտէ : Կվէլ գաթը-
լըզլա կէչինտի. սօնղրա պաշլատը նախարարլա-
րը սրգմաղա. ծնա պունա մահանա պուլըւպ վէ
շէրը աթըլա՝ գութտու տէմիրէ վուրտու վէ
մալլարընը զապդ էթտի : Գութտու տախի Սա-
հակ կաթուղիկոսու վէ զէնճիրէ գօյուպ Դա-
մա Եօլատը, Սաքատ սէրապէր տէ պիլէսին-
ճէ : Իւրարտ մէմլէքէթին քիլիսէլէրինի սօյ-
տու վէ չօգ քիլիսէլէր երգտը : Գութտու
Գաւիթ Գունեյիյի վէ տին իչին չօգ էգլէթ
էթտիքտէն սօնղրա՝ պապտը քի խաշա մու հապ-

պէթի վար՝ խաչա կերտի : Պունարը կեօր-
տիւքտէ՝ Ներսէ՛Տ կիւրապաղատ՝ գաշտը Տայք
սէմթինէ՛ 5 սէնէ մանսըպընը սիւրտիւքտէն
սօնդրա : Շամա կիտիպ Սմբատ սէրապէր՝
օնտա պիր գաչ կիւն տուրտուգտան սօնդրա՝
պիր դարգիլէ օնտան չըզըպ կէլտի Հայաստանա
վէ էլչի եօլատը : Յուստինիանոս կայսերէ քի
պիր իմտատ էթսին Հայլարա : () տաիի աղըր
ասքերիլէ Հայաստանա եօլատը Վ Լոնդիոս
694 } սէրապէրի : () նա գարշը տուրայրմտէր-
8104 } իքէն Մբղլա՝ Վ Լոնդիոս սիւրտիւ օնու թա՝
Վարդանանկերտ էյալէթինէտէք , վէ օրատա
եէքիարէ գըրտը օնուն ապէրինի : () նտան
Ստանպօլա տեօնիւպ կայսր օլտու վէ կիւրապա-
ղատըզ փայէսի եօլատը Սմբատա :

695 } Սմբատ Բագրատունի Բիւրատեան՝
8104 } Ղշտուն գարտաշը՝ Վ Լոնդիոս կայսերին էմ-
րիիլէ կիւրապաղատ օլտու Հայլարա : Պունու
իչիթտիքտէ՝ Ներսէ՛Տ Շիրակացի քի գաշմիշ-
իտի Տայք սէմթինէ՝ տեօնտիւ օնտան : Վ է
պոլ իքիսի պիր օլուպ չալըշտըլար՝ Հայլարը էյի՛
702 } գայըրմաղա : Ղմա Սէրվան Ղմիրապետ
8104 } արալըզ պուլուպ՝ ազիմասքերիլէ Հայաստանա
եօլատը Սոճմատ Ոգբա սէրապէրինի : Պու-
նուն էօկիւնի ալտըլար Սմբատ վէ Ներսէ՛Տ վէ
ասքերինի գըրտըլար : Կէրի տեօնտիւ Սոճ-
մատ վէ իֆրագ իլէ ասքէր տէվչերիպ հազըր-
լանտը Հայաստանա եիւրիւմէկէ :

Պունու տուլտուգտա Սահակ կաթուղիկոս
քի տահա Շամտա իտի՝ պիլտի քի իշ Ֆէնայա
վարաճազ , օնուն իչին ատամ եօլատը Սոճ-

մատա վէ տիւնտի քի իզին վէրսին եաննա
վարմաղա : Իզին ալըպ կիտէրքէն՝ եօլտա խաս
թալանըպ՝ եօլտիւ . լաքին եօլմէտէն պիր ըէճա
քեաղատը եաղըպ էլինտէ սագլատը : Պունու
իշիթտիքտէ Սոհմատ սերասքէր՝ օ կէլէմէտի
խսէ պէն կիտէպիլըրիմ տէյէրէք՝ չըգտը կիթ
տի ծնուն այաղընա . ծնա սէլամ վէրտիքտէ՝ օ
տախի տիրի վէ ճանը կիպի քէնտի էլլիլէ սէ
լամընը ալըպ՝ ըէճա քեաղատընը ծնա ուղաթ
տը : Պու իշտէն զայէթ իլէ շաշըպ գօրդտուղու
իշին Սոհմատ, տիթըրէմէ ալտը քէնտիսինի, վէ
լքրամ իլէ օ քեաղատը օգուտուգտան սօնղրա
տէտի . Բէլամըն պաշըմ իւթիւնէ, վէ եիւ
րէկի էնիպ՝ Տայաստանը պըրագտը կիթտի :
Սօնղրա ազիպին թէնինի Տայաստանա կեօ
թիւրիւպ՝ ծնտա մէզարա կեօմտիւլէր : Պու
սուրբ Սահակ չօգ էյի շէյլէր եաղտը վէ կիւ
զէլ շարահանըար եափտը՝ կէրէք խաչ վէ կէրէք
եկէղէցի իւղէրինէ : Տայրասպետլիկի սիւրտիւ
26 սէնէ :

⁷⁰³
ԽԵՐ } Եղիա Բզնունի՝ Բղիովիտ էյալէթին
տէն՝ Բըճէշ քեօյիւնտէն՝ Սահակ եօլտիւքտէ
ծնուն եէրինէ կէջիպ կաթուղիկոս օլտու Դուին
շէհրինտէ : Պունուն կիւնլէրինտէ՝ Երսէս Բ
ղուանլարըն կաթուղիկոսու՝ ծնլարըն հաքիմէսի
իլէ պիր օլուպ գապուլ էթտիլէր Բաղկէգոն
սինդոտունու : Ս է չիւնքի Եղիա կաթուղի
կոս՝ Ֆիքրինէ եէրլէշտիրմիշ իտի քի օ սինդոտ
Եեստորուն մէզհէպինի գապուլ էթմիշ՝ գարշը
տուրտու Երսէսէ վէ օլ հաքիմէ իւթունա :
Ս է ծնլարը իսքեաթ էտէմէտիքտէ Տաքարա

ցիւնէրէ տիւշիւպ՝ ծնւարըն հիւքմի իլէ՝ սիրտաւուր տիւ հէմ՝ Երսէսի հէմօ խաթունու վէ պաշլատը քօվալամաղա Վաղկէդոնլուարը . պաճ Հայ թարիխինտէ . 76. 59 :

⁷⁰⁴
ՃԾԳ } Կաշմատը պիրիօ կիւնլէրտէ Լ՝միրապետին հմրի իլէ ոստիկան կէլտի Հայաստանա Սմբատ կիւրապաղատըն 9 սէնէսինտէ . վէ չիւնքի պու Կաշմ Հայլարա չօգ գարշը խտի՝ ուսուլիլէ վէ անլիլէ պիր գաչ նախարար Ճէմէ տիպ Լախջուան քիլիսէսինէ՝ եագտը ծնւարը ծրատա վէ մալլարընը ալտը վէ էվ ուշաղլարընը էսիր էտիպ էօլլատը Շամա : Պունլարլա էսիր օլտու Սահան Ղաղթնայի քի սօնղրա մարտիրոս օլտու : Պիլէիտի տախի Սահան Կամնարականըն գըզը Շուշան քի տին ուղուրունա հէլիլէթ չէքիպ՝ էօլտիւ Խառան շէհ-
⁷⁰⁶
ՃԾԵ } ըինտէ : Պու մուսիպէթլի իշլէրտէ՝ Սըմբատ կիւրապաղատ վէ զայրը պիր գաչ նախարար՝ Կաշմըն էլինտէն գուրթուլուպ՝ գաշտըլար Լգէր սէմթինէ քի Սուլմարըն էլինտէ խտի : Լ՝մնա Սուլմար եարտըմ էտէճէք եէրինէ՝ թէրսինէ կիթտիլէր : Պունլարըն էիւրէկի եանտըգտա՝ աթէշէ վուրուպ եագտըլար օթուրսուգլարը շէհրի վէ տեօնտիլէր Հայաստանա :

⁷¹⁷
ՃԳԶ } Սիլթատը պիրի՝ Կաշմըն 14 սէնէսինտէ՝ ծնուն էէրինէ ոստիկան կէլիպ օթուրսու Ղուլնտէ : Պունուն մարիֆէթլիլէօ Հայլարքի Կաշմըն կիւնիւնտէ էսիր կիթտիլէր Շամա , արզուհալ սունտուլար ()մար Լ՝միրապետէ վէ ծնուն էմրիլիլէ տեօնտիլէր Հայաստանա : Լ՝գաճըգ րահաթլըգ սուլտուգտա

Հայաստան՝ Թէքրար մէյտանա չըգտըլար Պօղիկեանք տէտիքէրի իմանսըզլար վէ Հայլարտան պիր գաչը տախի պունըլարա պիր օլուպ պաշլատըլար մէզհէպէրինի էօթէյէ պէրիէ եայմաղա : Պունըլարը գօվմագ իսթէտի Լըղիա կաթուղիկոս . վէ լաքին էճէլն եէթիշիպ էօլտիւ՝ վէ պիր շէյ էտէմէտի . կաթուղիկոսըզ մանսըպընը սիւրտիւ 14 սէնէ : Պու էօլտիւք տէ՝ քիւչիւք Հայաստանտան պիր էզ փէրաքէնտէ քիմնէլէր՝ Ուումլարա մագպուլ օլալըմ տէյի պէօյիւք Հայաստանա կէլիպ՝ ծնա պուհա սաթաշտըլար քի Ուում դարզընա կիթսինէր վէ իշն պէօյիւտիւպ՝ միլէթ իշինէ վէլվէլ սլըրադտըլար :

⁷¹⁸
^{քԳԷ} } Յովհան Խմաստասէր՝ Տաշիրք էյալէթինտէն՝ Ուճուն քէօյիւնտէն Լըղիանին եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու Ղուինտէ : Պու Յովհաննէս՝ Թէոդորոս Վաթենաւորուն շայիրաի օլուպ , փիլիսոփալըղը վէ հէր իլմի Թէքմիլ էթմիշ՝ պիր քիմնէ իտի . էօյլէ քի Խմաստասէր լաղապընա լալըզ օլտու . էօմիի փաք վէ ըիյազէթ իշինտէ գալ օլմիշ : Զօք քիթալլար եափտը՝ Ճիւմլէսի տօղըու տին վէ տօղըու ամէլ իւզէրինէ . աւագ եօրթուլարըն շէօհրէթի շարականլարընը տախի՝ պու տիւղտիւ : ⁷¹⁹
^{քԳԸ} } Պագտը կէօրտիւ պու Խմաստասէր Հայրապետ քի Պօղիկեանլար իւրիւյիւպ չօղալըլըլար վէ օպիր դարափտան պիրէզի Ուում Թէօրէսի իշին միլէթի ալթիւսթ էտէյօրլար , սինոդոս էթտի Ղուինտէ . էվվէլ Պօղիկեանլարը նզովէլ էթտի . սօնղրա օթուզ իքի գանուն գօ

տու վէ սիճիլ էթտի քի հէր նէ ալմըշսագ
 | ռսաւորիչտէն՝ ծնա գարշը եէնի շէյ զլմասըն .
 սաթ վերջին օծում տէտիքլէրի խորհուրդու
 եէնի պաշտան էմր էթտի գուլլանմաղա : Պուն
 տան սօնղրա Րսորիլէրիլէ պիր քիւչիւք սինո .
 դոս էտիպ , օ սինոդոստա Յուլիանիտ տէտիք
 լէրի հերետիկոսլարա լանէթ օգուտու . պագ
 չայ թարիխինտէ . 76 . 60 :

20 . Սահմէր ոստիկանըն վագթի Հասանա լարընճա
 լէ Ղաւիւնի նաւաղիկոսլըղը Լաայիէպէ :

Գ . 60 — 63 .

Հէր նէ գատար միւպաշիր կէլտիիսէ Չայ
 աստանա Հագարացիլէր դարաֆընտան՝ ճիւմ
 լէսինսէն էյի գայըրտը միլլէթի Ս իլթ ոստի
 կան քի թիւրքճէ Ս էլիտ տէնիր . վէ լաքին օն
 երլ կէչմէտէն՝ չաղըրտը օնու Րմիրապետ : Պու
 ոստիկան Շամա կիթտիքտէ՝ զիյատէսի իլէ
 մէտհ էթտի Յուլլան Իմաստասէրի Րմիրապե
 տին հուզուրունտա , օ գօտար քի կեօրմէք իս
⁷²⁷
 ճէշ } թէտի Րմիրապետ օնու : Սահմէտ ոստի
 կան Հայաստանա կէլիպ՝ օթուրտու Ղուին
 շէհրինտէ : Լաղտը պունա Րմիրապետ քի իզ
 զէթ վէ իբրամ՝ իլէ Շամա եօլլասըն Յուլլան
 Իմաստասէրի քի պիր քէրրէ օնու կեօրէ : ()
 տաիի Շամա կիթտիքտէ՝ չօգ րաղպէթ կեօր
 տիւ Րմիրապետտէն . վէ օնտան Հայաստանա
 տեօնիւպ պիր էչ վագիթտէն սօնղրա էօլտիւ .
 Հայրապետիկի սիւրտիւ 11 սէնէ :

⁷²⁹
ՔԶԸ } Դաւիթ եվկելքի՝ Կոտայքէկալեթին
տէն՝ Արամոնս քեօյիւնտէն՝ Յովհան Իմաս-
տասէրին եէրինէ կէջիպ՝ կաթուղիկոս օլտու :
Պուսուս կիւնիւնտէ շեօհրէթլի իտի Ստե-
փաննոս Սիւնեցի, օ քի քիւշիւքլիւքտէ Ստան-
պօլա կիտիպ չօգ իլիմէր էօյրէնտի. սօնղրա
Հռոմայա վարրպ վէ ծնտա իլմինի թէքմիլ է-
տիպ՝ թէքրար կէլտի Ստանպօլա վէ սուրբ
Ղաերմանոս Բաղրիգտէն պիւլիք իչին մուհապ-
պէթ քեաղատը ալըպ՝ տեօնտիւ Հայաստանա :
Ս է Բաբէկէն նախարարըն ըէճասը իլէ եպիս-
կոպոս օլտու Սիւնիք մէմէքէթինէ : Ս է չիւն-
քի պիր գաչընը Փէնա եօլ իչին աղար էտէր ի-
⁷³⁰
ՔԶԹ } տի, ալիլէ էօլտիւրտիւէր ծնու : Հայաս-
տանա կէլտիքտէ Սահմէտ ոստիկան՝ եվկելքի
Հայլարը ինճիթմէյիպ՝ սօնղրա պաշտտը ծն-
լարը էօրսէլէմէկէ՝ օ գատար քի Դաւիթ կա-
թուղիկոս տայանամայրպ չըգտը կիթտի քէն-
տի քեօյիւնէ վէ ծրատա պիր տիլպէր քիլիսէ
եափտը վէ ծնտա սաքին օլտու : Պագտը կեօր-
տիւ Դաւիթ կաթուղիկոս քի Սահմէտ ոս-
տիկան կիթտիքճէ սըգըշտըրըօր միլէթի՝
ըէճա քեաղատը եազտը Բիւրապէտէ՝ քի պիր
զայրըսընը եօլլասըն Սահմէտին եէրինէ՝ ծնուն
Յ սէնէսինտէ :

⁷³²
ՔԶԵ } Ապտիւլաղիգ մէրհամէթլի վէ ագըլը
պիր քիմսէ ոստիկան կէլիպ Դուին գալէսինի
մէթինճէ եափտը վէ դաթլըլըզլա միլէթի
գայրտը : Պուսուս պեօյլէ կեօրտիւքտէ Դա-
ւիթ կաթուղիկոս տեօնտիւ Դուինէ վէ ծն-
տա էօլտիւ 12 սէնէ հայրապետիք էթտիքտէն
սօնղրա :

⁷⁴¹
ՃՂ.} Տրդատ էվվէլքի՝ Սանանդ սէմթինտէն՝
Սթմոյ քեօյիւնտէն՝ ազիզ պիր քիմնէ՝ կաթու-
ղիկոս օլուպ՝ Ղաւիթին եէրինէ կէչտի : Պու-
նուն կիւնիւնտէ Ստանաօլտա Ղրտաւազդ ատը
Հայլարն պիր պեօյիւկի՝ Վոպրոնիմոս Վոստանդ
կայսերին գըզգարտաշնա նիքեաՏլանտը՝ ատը
Լնա . սօնղրա կայսր օլուպ Ճէնք էթտի Վոպ-
րոնիմոսա վէ սօնղունտա Ճէնքտէ գութուլուպ
կեօղէրինտէն մաՏրում գալտը՝ Տէմքէնտի վէ
Տէմիքի վլատը : () կիւնէրտէ էօլտիւ Ղպտիււ
ազիզ ոստիկան 10 սէնէ մանսըպընը գուլան-
տըգտան սօնղրա :

⁷⁴²
ՃՂ.} Սէրվան ոստիկան Ղպտիււազիզին եէրի-
նէ կէլիպ՝ պիր երլտան սօնղրա՝ իքինճի սէնէ-
սինտէ Հայաստանը թէսլիմ էթտի Ղշոտ Բազ-
րատունիյէ քի Սասակըն օլուլ իտի . վէ քէն-
տիսի Շամա կիտիպ՝ սօնղունտա Ղմիրապետ
օլտու :

⁷⁴³
ՃՂ.} Լշոտ Բազրատունի՝ Սէրվան Ղմիրա-
պետին էմրիլիլէ պատրիկ օլուպ՝ փէք էյի գայըր-
տը միլլէթի : Շանը պեօյիւտիւքտէ՝ Ղաւիթ
վէ Ղրիգոր՝ իքի գարտաշ Սամիկան սօյունտան
օնա Հասէտ էտիպ՝ կեօղէրինի չըգարտըլար վէ
պատրիկիլիկինտէն պըրագտըլար 15 սէնէ ման-
սըպընտա տուրուր իքէն , վէ սօնղրա 14 սէնէտէ
⁷⁴⁴
ՄԵ} Եաշայըպ՝ էօլտիւ : Լզիտ պիրինճի՝ Լշո-
տուն եէրինէ ոստիկան օլուպ՝ չօգ սըզլէթ վէր-
տի Հայլարա՝ աղըր վէրկիլէր իսթէմէքլէ վէ
մալլարընը գալիմաղիլէ վէ ղայըր զարարլար
էթմէկիլէ թաքի կէրի չէվիրտի օնու Ղմիրա-
պետ 2 երլտան սօնղրա :

⁷⁶⁰
ՄԺ. } Սահակ՝ Բաղրատունի Բաղարատըն
օղլու՝ Եղիտին եերինէ կէջիպ, պատրիկ օլտու
Լժիրապետին էմրիլէ : Պունուն կիւնիւնտէ
Լճէմիսթան սէմթինտէն շէթէճիլէր զուհուր
էտիպ՝ պաստըլար Սասպուրական վիլայէթինի
քի Լըծրունի սոյուն հիւքմի ալթընտա իտի :
Պունլարա գարշը տուրուպ իքի գարտաշլար
Սահակ վէ Համաղասպ՝ Լըծրունի սոյուն
պեցիւքլէրի, ճէնքտէ էօլտիւլէր, սալթ Գա-
գիկ աօլը քիւլիւք գարտաշլարը գաշար Ողկան
գալէսինէ, ամմա կինէ դուծուրուպ զընտանա
⁷⁶¹
^{ՄԺ.} } գծնտու վէ օնտա էօլտիւ : Պու Գագիկին
իւշ էվլատը վարիտի, Սահակ, Համաղասպ վէ
Սէրուժան. Սահակլա Համաղասպ պիր գաջ
էրլտան սօնղըա մարտիրոս օլտուլար, օպիրի
տինինի ինքեար էթտէքտէ, Գաւիթ Սամի-
կոնեան՝ Գրիգորուն գարտաշը օնու էօլտիւր-
տիւ : () վագիթլէրտէ Հայլարըն վէրկիտի չօ-
ղալար վէ տիւրլիւ տիւրլիւ մուսիպէթլէր Հայ-
աստանը գուշաթտը օ գատար քի Տրդատ կա-
թուղիկոս եիւրէկի աճըսընտան խասթալա-
նըպ՝ էօլտիւ հայրապետլիկինին 23ինճի սէնէ-
սինտէ :

⁷⁶⁴
^{ՄԺ.Գ.} } Տրդատ իքինճի՝ Տուրուքերան վիլայէ-
թինտէն՝ Լասնաւոյքսէմթինտէն կաթուղիկոս
⁷⁶⁶
^{ՄԺ.Ե.} } օլուպ՝ 3 սէնէտէն սօնղըա էօլտիւ : Սիոն՝ Լը-
րաբաժոտն էյալէթինտէն՝ Բաւոն քեցիւնտէն՝
Տրդատըն եերինէ կէջիպ կաթուղիկոս օլտու .
վէ իքինճի սէնէսինտէ սինոդոս էթտի Պար-
տաւ շէհրինտէ. իկիրմի տեօրթ գանուն դօտու
նիզամ ինթիզամ իջին : () նտա իտի տախի

Սահակ պատրիկքի 6 սենեսինտէ ազլ օլտու :

Սիւլէյման ոստիկան օ երջարտա Սահակ պատրիկին եերինէ կէջիպ՝ 3 սենէ գալտը ման-
⁷⁶⁹ ^{ՄԺԸ} } սըպընտա : Պէքիր ոստիկան՝ Հայաստանա
 կէլիպ 9 սենէ մանսըպընը սիւրիւպ՝ փէք էօր-
 սէլէտի Հայլարը : Պու եէթէր օլմայըպ աս-
 քերի տախի օնուն էմրիիլէ պիր գաչ եեր խա-
 րապ էթտիլէր , վէ օրալարտա եէտի եիւզ ա-
 տամ էօլաիւրտիւլէր , վէ պին իքի եիւզ քիչի է-
 սիր էթտիլէր : Սէ անիլէ Սահակ պատրիկի
 դուծուպ կեօթիւրտիւլէր Սուսի Բմիրապե-
 տէ վէ օնտան շիքեպէթ էթտիքտէ՝ գաթլ
 էթտի օնու Բմիրապետ վէ մալինի միրիյէ աւ-
 տը : () կիւնլէրտէ էօլաիւ Սիոն կաթուղիկոս
 Հայրապետիկի սիւրտիւ 8 սենէ :

⁷⁷⁵ ^{ՄԻԳ} } Երայի Եիգ էյալէթինտէն՝ Եղա-
 պատուր՝ քեօյիւնտէն Սիոնուն եերինէ կէ-
 չիպ կաթուղիկոս օլտու : Պունուն կիւնիւնտէ
 նամտար օլտուլար պիր գաչը Հայ վարդապետ-
 լէրինտէն , ատլարը՝ Ստեփաննոս Դունեցի ,
 տէր Եփրեմ , Բնաստաս , Եյաչիկ վէ Դաւիթ
 Հոռոմայրեցի :

⁷⁷⁸ ^{ՄԻԵ} } Հասան ոստիկան Պէքիրին եերինէ կէ-
 լիպ՝ օնտան պէթէր 2 սենէ սըգըշտըրտը միւ-
 լէթի , օ գատար քինախարարլարտան պիր գաչը
 տայանամայրպ՝ օնա գարշը տուրտուլար . պուն-
 լարըն պաչը Սուշեղ Սամիկոնեան , Սմբատ
 Տափէր վէ Սամուէլ . պունլար պիր օլուպ պա-
 տըլար ոստիկանըն ապքերինի վէ ոստիկանը
⁷⁸⁰ ^{ՄԻԹ} } գօվտուլար : Սէ էթէքար Ճէնք էտիպ
 Հադարապիւլէրիլէ՝ Ճէնքտէ էօլաիւլէր : Սէ

լաբին Սմբատըն օղուլարը Լճոտ վէ Շապուհ
եիւրէք աճըսընտան ապէր տէվչերիպ' էօթէյէ
պերիյէ սալտըլար վէ տիւշմանլարը գօվալա-
տըլար : () վազիթլերտէ Ջահապատը Հա-
գարացիլէրին պիրի կէլիպ զնպդ էթտի Շի-
⁷⁸²
ՄԼԵ } րակ էյալէթինի : Եիւրիւտիւ Լճոտ օ-
նուն իւզէրինէ վէ Շիրակը ալտը էլինտէն վէ
օրատա եափտը իքինձի Լճի շէհրինի քի սօնդ-
րա օ շէհիր փայթաիւթ օլտու : Պու գարըջդ-
լըգ ալթը սէնէ սիւրտիւ թա պիր եէնի ոստի-
կան կէլինձէյէտէք :

21. Իյինձի Ելիպ ոստիկանըն Վագիթ Լճոտ-սէնէ
Վարընձա, վէ Սրեփաննատան հաթուշիտուլըն պէշ-
ինձի () վէսնէսէպէք :

Գ. 63 — 69 .

⁷⁸⁶
ՄԼԵ } Ելիտ իքինձի' Լճիրապետին հիւքմի
իլէ ոստիկան օլուպ' ասի օլան Հայլարըն հագ-
զընտան կէլտի վէ չօղունա չօգ էզիյէթ էթտի-
պու Ելիտ տիր քի մարտիրոս էթտի Սահակը
վէ Համադասպը նիձէ քի տէտիք 760 սէնէ-
⁷⁸⁷
ՄԼԵ } սինտէ : Պեյլէ օլտուգտա' չօղու Հայաս-
տանտան պըգտը վէ զայրը սէմթէ գաչտը :
() յիքի պին քիշի տախի Ռում թօիրաղընա
տիւշտիւլէր . պունլարըն պաշը Շապուհ Լճ-
մատունի վէ ծնուն օղու Համամ : Պեյլէ վա-
գիթտէ էօլտիւ Եսայի կաթուղիկոս 13 սէնէ
հայրապետիք սիւրտիւքտէն սօնդրա :

⁷⁰⁶
 ՄԼԵ } Ստեփաննոս Դուին շէհրինտէն՝ Դրան-
 երէց տէտիբլէրի ալիմ պիր քիմնէ՝ Եսայի կա-
 թուղիկոսուն եերինէ կէջիպ կաթուղիկոս ու-
 տու : Պունուն իւք երլընտա Կոստանդին կայսր
 նիքեաշլանտը Սարիամ սուլդանա՝ օ քի Փի-
 լարէտ նամ պիր շանլը հայ նախարարըն գըզը
 իտի : () նտան տօղտու Եփրոսինէ պիր գըզ
 քի Ռումլար իչինտէ հայլարաշան օլտու : պագ
 հայ թարիխինտէ . 7 . 64 : () կիւնլէրտէ
 Դայսէրի սէմթինտէ օլան հայլար՝ Ռումլարա
 ստի օլտուգտա՝ օնլարըն իւղէրինէ կիթտի
 Ռումգարաֆընտան Սուլէղ հայ քի Ռում-
 լար իչինտէ րիճալտան պիր պեցիւք քիմնէ ի-
 տի : Պու Սուլէղ օ հայլարը զապգ էտիպ
 կէրի տեօնսիւքտէ՝ Ռումլար օնու կայսր էթ-
 մէք իսթէտիլէր : Պունու տույտուգտա Կոս-
 տանդին կայսր՝ դութտու Սուլէղի վէ կեօզ-
 լէրինէ միւ չէքիպ՝ քեօր էթտի : Սէքրար այա-
 ղա գալգսըգտա Դայսէրի հայլարը՝ Կոստան-
 դին կայսր աղըր աքէրիլէ օնլարա գարշը եօ-
 լատը Լըտաշիր ատըը հայ նախարարը՝ քի
 Ստանպօլտա րիճալտան պիր քիմնէ իտի , վէ
 լաքին հայլար պօղտուլար օ աքէրի : Պագտը
 կեօրաիւ կայսր քի պաշա չըգամայօր , ալ իլէ
 դութուպ օնլարըն պեցիւքլէրինի էօլտիւրտիւ .
 պագ հայ թարիխինտէ . 7 . 64 : Պու արալըգ-
 տա էօլտիւ Ստեփաննոս կաթուղիկոս 2 սէնէ
 հայրապետիք սիւրաիւքտէն սօնղրա : Յովաբ
 եախօտ Յովը՝ Ստան շէհրինտէն՝ Ստեփան-
 նոստան սօնղրա կաթուղիկոսլըգ էթտի ալ-
 թը պ :

⁷⁹¹
ՄԽԵ } Սողոմոն Վեղարբունի էյալէթինտէն
Վառնի քեօյիւնտէն՝ Յովսէփի Եօլտիւքտէ կաթու-
ղիկոս օլտու 1 սէնէ : Վեորդ Հոյլորբուկ տէ-
տիքէրի՝ Լըրաբաժոսն էյալէթինտէն , Ուշական
քեօյիւնտէն՝ Սողոմոնուն եերինէ կէչիպ կա-
թուղիկոս օլտու 3 սէնէ :

⁷⁹⁸
ՄԽԵ } Յովսէփի իքինճի՝ Վարիճ տէտիքէրի՝
Լըրաբաժոսն էյալէթինտէն՝ սուրբ Վեորդ
քեօյիւնտէն Վեորդտան սօնդրա կաթուղիկոս
օլտու 11 սէնէ : Պունուն տեօլտիւնճի սէնէ-
սինտէ ազլ օլտու Լըլիտ ոստիկան :

⁷⁹⁸
ՄԽԵ } Խուզիմա՝ Լըլիտին եերինէ ոստիկան
օլուպ՝ Էվվէլէրի դաթլըլըլա կէչինտի Հայ
միլլէթի իլէ , սօնդրա պաշլատը Էօրսէլէմէկէ :
Օօր Էթտի Յովսէփի կաթուղիկոսա քի կա-
թուղիկոսարանն իւշ քեօյիւնիւ քէնտիսինէ
սաթսն . օ տիյնէմէտիքտէ՝ պիրինի զօր իլէ ալ-
տը ատը Լըրտաշատ . վէ կաթուղիկոսա խասմ
օլուպ՝ ծնուն գարտաշնը պիր մահանա իլէ պօղ-
տուրուպ Էօլտիւքթտիւ քէնտի գուլլարնա :
Պեօյլէ օլտուգտա՝ եիւրէք աճըսընտան խաւ
թալանտը կաթուղիկոս վէ Էօլտիւ 11 սէնէ
Հայրապետիք Էթտիքտէն սօնդրա :

⁸⁰⁶
ՄԽԵ } Վաւիթ իքինճի՝ Սազալ էյալէթին-
տէն՝ Վակաղ քեօյիւնտէն՝ Յովսէփին եերինէ
կէչիպ կաթուղիկոս օլտու : Պունուն կիւնիւն-
տէ իքի գարտաշ Սահակ վէ Յովսէփի մարտի-
րոս օլտուլըր Լըլիտում շէհրինտէ : () վա-
գիթէրտէ Խուզիմա ոստիկան 20 սէնէ ման-
սըպընը սիւրտիւքտէն սօնդրա Էօլտիւ . օ զաման
չէթէճիլէր եիւրիւտիւլէր Սիջադետ գարաֆ-

լարրնտան Հայաստանա . վէ չիւնքի տահա ուտիկան կէլմէմիշ իտի , Լճոտ Բագրատունի ճախէր տէսիքլէրի՝ տուրտու ծնարա գարշը վէ ծնարըր գովարատը . օ ճէնքտէ տիւշտիւ Շ ապուհ ծնուն գարտաշը , օ քի Սպեր տէտիքլէրի էյալէթին պէյի իտի . վէ չիւնքի պու Շ ապուհ Տուն պիր Լճոտ ատըր օղլու վար իտի՝ օ կէշտի պապասը եէրինէ . պունուն տախի պիր օղլու օլտու , օ քի Շ ապուհ պաթափէր տէնիլիր : Պու պեյլէ օլտուգտա՝ Լճոտ Բագրատունի եաղտը Լմիրապետէ վէ Խուզիմանըն էօլմէսինի տույուրուպ՝ եալլարտը քի էօլլասըն քէնտի Սմբատ ատըր օղլունու քի Պաղտատտա րէհին գծնմիշ իտի . վէ լաքին քէնտիսի ծնու կեօրմէտէն էօլտիւ :

⁸¹⁶
ՄԳԻ } Հաւ՝ եախօտ Հօլ՝ հօշ պիր քիմսէ
Խուզիմանըն եէրինէ ոստիկան օլտուգտա , Հայաստանա կէլտի Լճոտուն օղլու Լքըսբաս տէտիքլէրի Սմբատ՝ սէրասքէրնամը իլէ : () կիւնլէրտէ թաճապըն օղլու Սկադա՝ Հայլարտան գարը ալըպ՝ ատըր Լքուսեակ՝ Բագրատունի սօյունտան՝ չալըշտը տէվլէթ սիւլմէկէ Հայաս⁸¹⁸
⁸¹⁸
ՄԶԴ } տանտա : Պունուն իլին ասի օլուպ ոստիկանա՝ ասքէր պիրէքտիրտի . պիր օլտու պունունլա Սմբատ սէրասքէր վէ Սահակ Սիւնի վէ դայրի պեյլիքլէր : Պունու տույտուգտա Հօլ ոստիկան՝ պիր էզ պահատըր իկիտլէր տէվլէրիպ՝ ափանսըզ եէթիշտի ծնարա , քիմինի գըրտը վէ քիմինի գալըրտը . օ ճէնքտէ տիւշտիւ Սահակ Սիւնի վէ եէրինէ կէշտի ծնուն օղլու Ղարիգոր Սուփան : Պաղտըր Ղաւիթ կաթուղիկոս քի

իշ ֆէնայա վարաճագ, պարըշտըրոր ոստիկանը
Սմբատա վէ զայրը նախարարարաւ : Պիր գաչ
սէնէ էվվէլ Ստանպօլտա իլէրի կէջտիլէր շանիւ
շէօհրէթ իլէ Նայլարտան պիր գաչ քիշի. պիրի
Սարգան վէ պիրի Լըշաւիր քի պունլար կայսր
օլուպ՝ կայսերիքտէ տուրանմատըլար : Պունլար-
տան սօնղրա Լոն Լըծրունի Նայ քի Սուլա-
րըն սերապքէրի իտի, ճիւմլէսինէ սէվկիլիւ օլ-
մնղ իլէ՝ կայսր օլտու 7 սէնէ՝ քի սօնղունտա քի-
լիսէ իջինտէ փարալատըլար : () Նուն եէրինէ կէ-
չիպ կայսր օլտու թէոփիլէ Սիբայէլին օղլու,
վէ պիր սէպէպիլէ Նայաստանա եիւրիւլիւպ՝
Նայլարտան չօղունու գըրտը վէ չօղունու Սուլ-
թօփրաղընա կէթիրաի : Պու թէոփիլուս կայսր
Նայաստանտան տեօնէրքէն՝ Տարոն էյալէթի-
նէ օղըատը վէ օրատա Յրօնլու Սուշէղ նախա-
րարը կեօրիւպ՝ չօգ սէվտի օնու վէ Ստանպօլա
կեօթիւրիւպ քէնտիսինէ տամատ էթտի, սօնղ-
րա խասմ օլուպ զընտանա գօտու. հէլէ Լըտու
նինոս Լադրիկին րէճասը իլէ գուրթուլուպ՝ պիր
վանք եափտը վէ ծրատա սաքին օլտու էօլիւն-
ճէյէտէք : Պու վազիթլէրտէ իտի Սանուէլ
Սամիկոնեան քի Սուլաւրա սերապքէր օլտու
վէ չօգ իշէր էթտի : Պունուն կիւնիւնտէ էօլ-
տիւ Դաւիթ կաթուղիկոս 27 սէնէ Նայրա-
պետիք սիւրտիւքտէն սօնղրա :

⁸⁵⁵
¹⁷²⁸ } : Յովհաննէս պէշինճի՝ Կոտայք էյալէ-
թինտէն՝ Սվայից եախօտ Ս կայից տէտիքէրի
քէօյտէն՝ Դաւիթին եէրինէ կէչիպ կաթու-
ղիկոս օլտու : Պունուն իւլիւնճի սէնէսինտէ
Նօլ ոստիկան աղլ օլուպ Պաղտատա տեօնտիւ .

մանսրպընը սիւրտիւ 17 սէնէ : Բազարատ
 Բագրատունի՝ գուլվէթլի վէ շէօհրէթլի պիր
 քիմնէ՝ Սմբատ սէրապէրին խըսըմը՝ քի Սա-
 սուն դարաֆլարընա հիւքմ հտէր իտի՝ ծնուն
 րէճասի իլէ պատրիկ օլտու Հայլարա : Պու
 Բագարատըն իսթէկի իլէ՝ Վանա Բորի սար-
 կաւագ փիլիսոփայ՝ Յովհաննու աւետարանըն
 շէրհինի եափտը Բորիճէ վէ Բրապճա . չիւն
 քի Բագարատ Բրապճա աղնայա պիլիթի իտի .
 վէ սօնդրա պու քիթապ Հայ տիլինէ թէրճիւ-
⁸³⁹
^{ՄՁԸ} } մէ օրունտու : Պունուն կիւնիւնտէ Բճէ-
 մին պիրի՝ ատը Բաբան՝ քի Պաղտատտա սա-
 քին իտի՝ ասի օլուպ վէ ապէր տէվչիրիպ ճէն-
 կէ գալգտը Բմիրապետէ գարշը . պունուն իւղէ-
 րինէ եիւրիւտիւ Բմիրապետին սէրապէրի ԲՖ-
 չին . Սմբատ սէրապէր տախի Հայ ապէրիլիլէ
 ծնա եարտըմճի : Ղէնք գըղըշտըգտա՝ Բա-
 բանըն ապէրի գըրըլտը վէ Բաբան գաշտը :
 Պունու կեօրտիւքտէ Սմբատըն օղլու Սահլ՝
 պիր գաչ քիշիլիլէ սալտը արտըսըրա վէ ծնու
 դութուպ կէթիրտի ԲՖչինին հօկիւնէ : Ըօգ
 սէվինտի ԲՖչին պու իշէ վէ չօգ պախշիլէր
 վէրտի Սահլա : Վ է ծնուն հօկիւնտէ Բաբա-
 նըն էլինի այաղընը քէսիպ գազըղա վուրտու :
 () րատան կերի տեօնիւպ մէտհ էթտի Բմիրա-
 պետին հուզուրունտա Սմբատըն վէ Սահլըն
 սատըգանէ օլտուգլարընը : Իսթէտի Բմիրա-
 պետ քի Սահլա պիր փայէ վէրէ . ամմա օ տա-
 հա կէնճ իբէն հօլիւպ՝ մահրում գալտը : ()
 ԲՖչին սէրապէր հէր նէ գատար մէտհ էթ-
 տիիտէ Սմբատը վէ Սահլ՝ ծգատար աշաղա

վուրտու Բմիրապետին եանընտա Րազարատ
պատրիկի, կիույա քի եարսրմ էթմէմիշ օլա
քէնտի ապէրինէ. պունուն իչին Բմիրապետ
օնտան էօճ ալմագ իսթէրիտի վէ լաքին ֆուր-
սաթ կեօզէտիր իտի :

⁸⁴⁰
ԽՁԹ. } () կիւնէրտէ՝ եանի Յովհաննէս կա-
թուղիկոսուն սէքիզինճի սէնէսինտէ կաթու-
ղիկոսուն քէնտի ատամլարընտան պիր գաչը օ-
նա պիւհթան էթտիլէր, վէ գարշը տուրուպ՝
գըղըշտըրտըլար Րազարատ պատրիկի՝ քի օնու
ազլ էտիպ զայրըսընը կաթուղիկոս էտէ, օ գա-
տար քի՝ Րազարատ էօթէյէ պերիյէ ֆէրման
կեօնտէրիպ պույուրտու քի Հայլար Յովհան-
նէս կաթուղիկոստան կէրի տուրսունլար : Ս է
չիւնքի պու պիր աշիքեարէ նահագ իշ իտի՝
Յովհաննէս կաթուղիկոս օնու բանագրել է-
տիպ կիթտի Գեղամ էյալէթինէ վէ պիր գաչ
այ սագլը օթուրտու գալտը Ս անք այրից տէ-
⁸⁴¹
ԽԴ. } տիքլէրի մանասթըրտա : Պու իշ թէվա-
թիւր պուլտուգտա՝ Սմբատ սերապէր, վէ
Գրիգոր Սուփան՝ Սիւնիք մէմէքէթին պէյի
վէ զայրը նախարարլար Լըրնջակ շէհրինէ ճէմ
օլուպ՝ չաղըրտըլար եպիսկոպոսլարը վէ թէֆ-
թիշ էթտիլէր տիւշմանլարըն շէքվասընը՝ խու-
սուսա իւշ քիչինին՝ քի օնլար պէլի պաչը ի-
տի : Ս է օնլարըն սեօզինի եալան վէ իֆթի-
րա պուլտուգլարընտա՝ չաղըրտըլար Յովհան-
նէս կաթուղիկոսու վէ թէքրար գալիլէտիլէր
⁸⁴²
ԽԵ. } օնու կաթուղիկոսլըզ մանսըպընտա : Ս է
չիւնքի պու նախարարլար՝ սինոդոսա չաղըրմա-
տըլար Րազարատ պատրիկի՝ իֆրադ իլէ կիւ-

Ճէնտի, վէ օ սինոգոսու հիչ պիր շէյէ սայմայրայ՝
 էլ վարտու զայրրսրնը կաթուղիկոս էթմէկէ,
 վէ պիր պեօյիւք վէվէլէ պըրադտը Հայլար ի-
 չինէ : Սէ իսթէտիկինի վիւճուտէ կէթիրմէք
 իւզրէ իքէն՝ Մլահըն զաղէպի եէթիշտի օ իւչ
 քիշիյէ . պիրի եիւքսէք քայալարտան տիւշիւպ՝
 փարչա փարչա օլտու . օ պիրի տամտան եու-
 վարլանտը վէ աշաղա տիւշիւպ էօլտիւ վէ իւ-
 չինճիսի չայա տիւշիւպ՝ սույուն ագընտըսընա
 պաթտը վէ զայ օլտու : Պիր գաչ երլտան սօնդ-
 րա Րադարատ տախի պէլայա օղըատը . չիւնքի
 ծնա տարղըն օլուպ ինճինմիշ իտի Միրապէտ՝
 ծնու սուչու պուլուպ՝ հագգընտան կէլմէք
 իսթէտի :

⁸⁴⁸
 ՄԴԵ } Մպուսէթ եախօտ Մպուսէճթ՝ ոստի-
 կան օլուպ՝ ապէր իլէ պիլէ՝ տօս տօղրու կէլտի
 Տարոն սէմթինէ՝ քի ծրատա Րադարատ պատ-
 րիկի պուլուպ՝ դութա : Մլ իլէ չաղըրտը եա-
 նընա՝ սանքի սեօզի վար ծնա : Տույմայրա Րա-
 դարատ ծնուն Ֆիքրինի, փերվասըզ կիթտի եա-
 նընա : () ու կեօրտիւքտէ Մպուսէթ՝ իքրամ
 սուլէթի կեօսթերտի ծնա . վէ իքրամ էտէրիւ
 քէն զէնճիրէ դօյուպ՝ Միրապէտէ եօլլատը՝
 ծնիւչինճի սէնէսինտէ պատրիկ օլտուգտան
 սօնդրա , վէ օ տախի Միրապէտին խըշմընտան
 գուրթուլայրմ տէյի՝ տինինի տըշարտան ին-
⁸⁴⁹
 ՄԴԵ } քեար էյլէտի : Հաչան տույտու Սասուն
 հալգը Րադարատըն դութուլտուղունու վէ
 տէմիրէ վուրուլուպ սիւրիւլտիւկինի՝ էսիրաի-
 լէր , վէ աթէշ կիպի դութուշուպ՝ սիւրիւ իլէ
 ափանսըզ տիւշտիւլէր ոստիկանըն իւղէրինէ

վէ ծնու ինսաֆ Էթմէյերէք՝ Էօլտիւրիւպ՝ աս-
քերինի տաճարադան Էթտիլէր : Պոնու իշիթ-
տիքտէ Սիւթասըմ Լիւրապետ քի Հայլար
Սաքսամ ջաիր տէրէր , հատմէն զկատէ
ղազէպէ կէլիպ՝ տարըլտը ծնարա , վէ ծնարտան
ղայրի՝ ճիւմէ Հայ միլէթինէ պիր գաչն նի-
ֆազ Էթմէսիլէ . վէ հըրսընտան տայանա-
մայրպ՝ ահտ Էթտի քի Հայլարը գըլըճտան
կէլիլէ , տինինտէն տեօնէն օլուրսա՝ անճազ
սալթ ծնու սաղ պրադա : Պիրի վար իտի եա-
նընտա՝ ատը Պուղա՝ Էսիրմիշ Պուղա կիսի
զալիմ պիր քիմնէ . պունուն էլինէ վէրտի հա-
սիզ հիսապսըզ ասքէր , վէ Էմր Էթտի քի Հայ-
աստանա կիտիպ՝ ճիւմէ Հայ նախարարըլընը
վէ հէփ ծնարըն պեցիւքլէրինի պաղլը քէն-
տիսինէ եօլլայա , վէ գալանլարը՝ Էկէր տինէ-
րինտէն տեօնմէլլէրսէ , գըրա կէլիլէ : Վէ
լաքին ըայէ մապուլէսի հալգա՝ զարար Էթմէյէ :

22. Պուղա ոստիկանն Էմրիգլէրի վէ Օւսա-
րէանն Կաթուղիէն Լըլը :

Գ. 70 .

²⁸⁰
Մ. Պ. } Պուղա ոստիկան օ գատար ասքէրիլէ
սէլ կիսի Հայաստանա ագըպ՝ կէլտի Էվլէլ Տա-
րոն սէմթինէ վէ օ Էյալէթի տեօրթ դարաֆ-
տան գուշատըպ՝ հէփիսինի գօրգու իլէ զէտէ-
լէտի . վէ Ֆիլ հալ Էլէ կէթ իրիպ Լազարատըն
իքի օլլունու՝ առլարը Լըլու վէ Դաւիթ , պաղ-
լատը ծնարը . դութտու տախի օ Էյալէթին

պէօյիւքէրինի վէ ծնարըն արդատաշարընը վէ
 'Կրեգոր Սամիկոնլու տէտիքէրինի, վէ պուն-
 լարը հէփ տէմիրէ վուրուպ հապս էթտի : Աը-
 դարտը սոնդրա ասքէրինի Սասուն սէմթինէ .
 պու ասքէր հէր ներէտէ հայ պուլտուլարսա՝
 գըրտըլար . չօղունու տախի կէրէք Սասունտան
 վէ կէրէք Տարոնտան էսիր էտիպ՝ վէ պաղ-
 լայըպ կէթիրտիլէր Պուղանըն էօկիւնէ : ()
 տախի կիւզէլէրինի սէջիպ սագլատը քի ծնա-
 րը տինտէն չըգարա , վէ օ պիր գալանլարը կէօ-
 զիւ էօկիւնտէ պօղազլաթտը . վէ օ սաաթ Բա-
 դարատըն օղուլարընը վէ դայրը պէօյիւքէրիքի
 հապս էթմիշիտի, օղուլ ուշագլարը վէ խըսըմլա-
⁸⁸¹
⁸ } րը իլէ Լմիրապետէ էօլլատը : Պու իշէրի
 իշիթտիքտէ Լշոտ Լըծրունիքի Սասպուրա-
 կան տէնիլէն մէմէքէթին պէյի իտի՝ չիւնքի
 պիր պահատըր վէ հէղարիֆէնտ քիմնէ իտի ,
 հազըրլանտը՝ Պուղայա գարչը տուրուպ՝ ճէնք
 էթմէկէ : Ս է լաքին ծնուն նախարարլարը քի
 Պուղա իլէ պիր օլմագ իսթէրլէր իտի՝ ծնտան
 կէրի տուրտուլար : Ս է չիւնքի քէնտի էափա-
 եալընըզ պու իշի պաշարամաղ իտի՝ չըգտը կիթ-
 տի փէշքէշլէրիլէ Պուղանըն էանընա : () Խու
 կէօրտիւկի կիպի Պուղա՝ օ սաաթ տէմիրէ
 վուրտու . վէ ծնուն գարսընը վէ էվլատլարընը
 վէ խըսըմլարընը հէփ դուլթուպ Լմիրապետէ
 էօլլատը : Երիւրիւտիւ սոնդրա Պուղա Սաս-
 պուրական իշէրիսինէ . վէ ծրատա ասքէրինի
 տաղըտըպ էմը էթտի ծնարա՝ քի դուլթուպ
 պաղլասընլար հէփ սիլահ գուլանմաղա գատըր
 օլան էրլէրի , վէ պունլարտան կիւճիլ գուլ-

վէթիլ օլանլարը սէչիպ սագլատը . գալանլարը
վէ զայրըլարընը հէփ գըլըճաւան կէչիրտի, օ գա-
տար քի գանա պոյանըպ՝ գըպ գըրմըզը օլտու օ
մէմլէքէթին եհրի, վէ լէշէր իլէ տէրէլէր տօւ
տու : Վ վուրտու սօնղրա ծնլարա քի սագլա-
միշ իտի, վէ չօգ զօր էթտի քի քըիսթիանլըզ
տինինի պըրագսընլար . լաքին ծնլար գապուլ
էթմէտիքէրինտէ, հէփիսինէ իսքէնճէ վէրիպ՝
չօղունու հէլաք էթտի : Պու մէմլէքէթի սի-
լիպ սիւփիւրտիւքտէն սօնղրա՝ հազըրլանտը
Պուղա Ղարատ մէմլէքէթինէ կիթմէկէ :
832
831 } Պունլարը պեօլէ կեօրտիւքտէ Սմաւ
սէրասքէր՝ պիր չարէ պուլամատը վէ կեօղինէ
քէստիրէմէտի ճէնկիլէ իշ կեօրմէկի խոսուսա
քի վագիթ գալմատը . տիւշիւնտիւ տօսթլուզլա
Պուղայա գարշը չըգմագ քի եաղըն կէլմիշ իտի
Ղուին շէհրինէ : Պու նիյէթիլէ ազիմ փէշ
քէշէր ալըպ կիթտի ծնուն եանընա : Հաղլան-
տը Պուղա Սմաւտըն կէլմէսինտէն, վէ ծնու
րայէթիլէ գապուլ էտիպ՝ քէնտիսինէ գըլա-
վուզ էթտի հէր իշտէ : Վ է ծնունլա Ղուինէ
կիրիպ՝ ասքէրինի պեօլիւք պեօլիւք տաղըթտը
օ մէմլէքէթէ : Պու ասքէր էօթէյէ պէրիյէ
տաղըլըպ հէր նէ գատար երքէք պուլա պիտի-
լէրսէ դութուպ՝ քիմինի փիլիճ կիպի պօղագ-
լատըլար, վէ քիմինի տէ իփիլէ սիւրիւյիւպ՝
Պուղանըն էօկինէ կեօթիւրտիւլէր : Պուն-
լարը սէչիպ այըրտը Պուղա . իշէ կէլմէյէնլէրի
պօղաղլաթտը, վէ իշէ եարայանլարը թէքրար
պաղլայըպ հապս էթտի :

833
832 }

Սօնղրա պունլարը վէ էվլէքի պաղլան-

մըշարը տախի հուղուրունա չըգարտըպ սօրտու .
 գապուլ էտէրմիսինիզ տէտի պիզիմ տինիմիզի .
 պազիլէրի գապուլ էտիպ գուրթուլտու . վէ լա-
 քին չօղու պիրիպիրինէ եիւրէք վէրիպ տէտի-
 լէր , “ Պու առամ պիզի գուվիլէթլի վէ իկիտ
 կեօրմէքլէ՝ քէնտի տինինէ ճէնքճի էթմէք
 իսթէյօր . էկէր կէրչէք պիզ իկիտ իսէք՝ իկիտ
 լիկիմիզի շիմտի կեօսթէրէլիմ Վրիստոս է-
 Ֆէնտիմիզին հուղուրունտա . էօլէլիմ ծնուն ի-
 չին . օ ալսըն գապուլ էթսին պիզի , ” : Պուն-
 լարըն սեօղիւնէ տարըլըպ Պուղա՝ չօգ իսքէն-
 ճէ վէրտիքտէն սօնղրա՝ պիրէր պիրէր աթէչէ
 եագտը ծնարը 150 քիշի գատար՝ հէփիսի պի-
 րիպիրինտէն կեօսթէրիշլի : Պունլարըն իչին-
 տէ եէտիքիշի վար իտի , պեօյիւքլէրինին ատը
 Լտոմ . եէտիսի տէ տիլպէր , պօյլու պօսլու ,
 կիւլէր եիւզլիւ , իկիտիքտէ մէնէնտլէրի եօգ .
 օլ գատար քի՝ կէրէք Պուղա վէ կէրէք ծնուն
 ապէրի ծնարա հայրան գալմիշէր իտի . պուն-
 լարա էօյլէ իսքէնճէլէր վէրտի Պուղա քի տիլ
 իլէ թապիր օլունմազ . վէ սօնղրա խաչա կէրտի .
 պունլար իչին էմր էթտի Յովհաննէս կաթու-
 ղիկոս քի հէր սէնէ մէհէկան այըն 25ինտէ
 եօրթու դուրթուլսուն էվվէլքի Լտոմէանլարա
 պիլէ : Տահա չօղունու մարտիրոս էթտի Պու-
 ղա քի իչէրինտէ նամտար օլտուլար Վէորգ՝
 Լիէաց տէտիքլէրի սօյտան , վէ Խօսրուլ՝ Վա-
 բէղեան գապիլէսինտէն :

354
 37

Պուղա Լրարատ մէմլէքէթինի պէր-
 պատ էթտիքտէն սօնղրա՝ ապէրինի սալըր
 Սիւնիք մէմլէքէթինէ վէ Սիսականլարա :

Պունլար հէրնէ էթտիլէրսէ իւչ մէմլէքէթտէ,
 եանի Տուրուքերանտա քի Տարան թօփրաղը
 տէնիլը վէ Վասպուրականտա վէ Բարատ-
 տա՝ պուրատա տախի օնուն միսլինի էթտիլէր :
 Պունլար տահա կէլմէզտէն էվլէլ օ սէմթին
 նախարարլարը ղայրը սէմթէ գաջուպ կիզէն-
 տիլէր . չօղու տախի գալէլէրէ սըղընրպ վէ սօն-
 ղունտա դուծուլուպ վէ Պուղանըն էլինէ
 տիւշիւպ՝ զընտանա գօնտուլար . պունլարըն պի-
 րի իտի Սիսական Բշտ պէօյիւք նախարար՝
 Բաբկէնին օղլու : Պունուն օպիր գարտաշը
 Վասակ ասլը՝ գաչարքէն Պուղանըն ապէրինէ
 րասթ կէլիպ վէ պիր ալիլէ կիւճիլէ գուրթու-
 լուպ՝ էվէթլէտի գաչմաղա : Վէ լաքին օ աս-
 քէր՝ Վասակըն արտընա տիւշիւպ եէթիշտիլէր
 օնա : Պապտը կեօրտիւ Վասակ քի նէ գաչ-
 մաղա չարէ վար վէ նէ կիզէնմէկէ պիր եէր .
 հէմէն գուլվէթինէ կիւվէնիպ վէ հիւնէրինի
 կեօսթէրմէք իսթէյիպ կերի տեօնտիւ , վէ զը-
 լըճընը սըլըրըպ ասլան կիպի եանիաեալընըզ
 սալտը ապէր իւզէրինէ , վէ խըշմիլէ գըղընճա
 օնլարլա տեօյիւշէրէք՝ եէրէ սէրտի հէփիսինի .
 վէ չիւնքի սէրապէրլէրի գաչայօր իտի , եէթիւ-
 շիպ՝ թէքէրմէքէր պըրագտը աթընտան . վէ
 օնու քէնտի աթընա չըղնատարագ , վէ լէշէր
 իւզէրինտէն սէյիրտէրէք՝ կէչտի կիթտի Սլտի
 մէմլէքէթինէ՝ Վարդման էյալէթինէ վէ սը-
 ղընտը օրանըն պէյինէ՝ ատը Ստրիճ : Սու-
 հապպէթ վէ րաղպէթիլէ գապուլ էթտի օնու
 Ստրիճ , վէ սօնըրա պաղլայըպ օ պահատըր ի-
 կիտի Պուղայա կեօնտէրտիքի օնտան պիր փայէ

պուլա, եախօտ շէրրինտէն էմին օլա . լաքին իշ
 թէրսինէ զուհուրա կէլտի նիճէքի աշաղտա
 զիքր օլունսա կէրէք տիր : Պուղա Վ սասակը
 կեօրտիւքտէ չօգ սէվինտի . օ սէվինճտէ իքէն
 ծնուն առքէրի կէթ իրտի դու թուլան նախարար-
 լարը , Վ սասակըն գարտաշը Ղշտ վէ անալարը
 տախի պիլէլէրինճէ : Պունլարը հէփ գաթ պէ
 գաթ պաղալը պէ ճիւմէսինի եանընճա ալըպ
 եիւրիւտիւ իչէրիյէ՝ Ղըցախ մէմէքէթինէ
 տօղըու վէ Սաչէն էյալէթինէ կիլիպ՝ քի
 թիւրքէ Վարապաղ տէնիր , դու թուու օրանըն
 պէյինի Ղտրնէրսէհ ատը վէ օ սէմթին պէլլի
 պաշը ատամլարընը , վէ հէփ գարշը գօջանլարը
 գըլըճտան կէչիրտի : () րատան սիւրտիւ Ուտի
 մէմէքէթին վէ Վարդման սէմթինէ կիտիպ
 դու թուու Վտրիճիքի եօգսրտա զիքր էթտիք .
 դու թուու Վեորդիլէրին պէյինի տէ ատը Ստե-
 փաննոս Կոն : Կէշտի Շ իրուանա . վէ օրանըն
 պէյինի տախի դու թուու Նսայի ատը , վէ ծնուն
 իւրըմլարընը , վէ տահա չօգ քիմնէլէրի : () ն-
 տան թփֆիլսէ կէլիպ՝ չօգ զիյան էթտի : () -
 րատա էօլտիւրտիւ Վ անանդըլարըն պէյինի
 ատը Սահակ , վէ պիր զայրը Վ անանդըլ տախի
 Սոկաթլ ատը տին ուղուրանա :

Պու գատար իչէր էթտիքտէն սօնղրա Պու-
 զա՝ Ղճէմ միլէթինտէն շէխի նամ՝ պիրինի
 միւպաշիր գօյուպ Նրմէնիսթանա , դու թուու-
 դու ատամլարըն ճիւմէսինիտէ ալըպ կէօթիւր-
 տիւ Պաղտատա , Սմէատ Ղագրատունի տախի
 օնլարը պէրապէր : Հաչան Ղմիրապետ կեօր-
 տիւ պունլարը՝ ճիւմէսինի զընտանա գօտուր-

տու՝ Պուզանըն իւերիճէ կեօնտէրաիկի նախա-
բարլար իւէ : Պաշլատը Լ՛միրապետ պունըսը
սըզըշտըրմաղա՝ տինլէրինտէն տեօնսիւնէր
տէյի . չօղու տըշարտան տեօնտիւ , վէ չօղու
մարտիրոս օլտու , Ստեփաննոս Լոն տախի օն-
լարիւէ պէրապէր : Սէ Սմբատա տախի զօր էթ-
տիւէր , օլմատըգտա՝ պիր գարանլըզ զընտանա
գօտուլար : () տախի օրատա քէնտի էթտիւ-
լէրինէ փիշման օլարագ՝ կեօզ եաշը իւէ ճանընը
եայգատը . վէ պիր կիւն տուվատա իքէն ճանը-
նը թէսլիմ էթտի . մարտիրոս օլմատը , լաքին
խոսադանօղ նամընը գազանտը :

⁸³⁴
⁸⁴ } Օաքարիա Կոտայք էյալէթինտէն՝
Չադ քէյիւնտէն՝ Յովհաննէս կաթուղիկոս
էօլտիւքտէ՝ օնուն եէրինէ կէչտի , տահա Սըմ-
բատ Հայաստանտան չըգմատան : Պու Օա-
քարիա պիր կիւնտէ հէմ սարկաւագ օլտու հէմ
քահանայ հէմ եպիսկոպոս վէ հէմ կաթուղի-
կոս . զէրէ վսգիթ պիւլմատըլար իշի ուզաթ-
մաղա , վէ սաքին օլտու Ղուին շէհրինտէ :
⁸³⁸
⁸⁷ } Եխի Փարսի քի Պուզա միւպաշիր տիւ-
միշ իտի օնու Հայաստանա՝ ոստիկան կիպի օ-
թուրտու Ղուին շէհրինտէ 4 սէնէ վէ փէք
էյի գայըրտը միւլէթի :

Պ Է Շ Ի Ն Ճ Ի Փ Ա Յ

ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ ՏԷՎՐԻ

ՔԻ ՍԻՒՐՏԻԻ 200 ՍԷՆԷ ԳԱՏԱՐ

Բագրատունի սոյու նիճէքի զայրը եւրտէ տէտիք՝ էնմիշ տիր հայր Լբրահամտան : Պու սոյուն էվվէլքիսի օլտու Շամբատ ատըլ պիրի քի Լորուսաղէմ շէհրինի Նաբուքոդոնոսոր ալ տըղտա՝ Հայաստանա կէլիպ՝ էվլատտան էվլատա գիւրիյէթի չօղալտը : Պունտան զուհուր էթտի Բագարատ ատըլ նամտար պիր քիմնէ քի էվվէլքի Սաղարշակ փատիշահըն կիւնիւնտէ իտի . վէ շանը շէօհրէթի պեօյիւմէքլէ՝ պու սոյ պունտան նամ ալըպ՝ Բագրատունի տէնիլտի վէ պիր պեօյիւք նախարարըգ օլտու , էօյլէ քի պունլարա անճագ տիւշերիտի արշակունի փատիշահլարա Թաճ կիյտիրմէք քի հայճա Խագադէր տէրիզ :

Պու սոյտան փատիշահ օլտուգտա Լշոտ՝ պաշլատը ծնտան Բագրատունի տէվլէթի վէ պունունլա Թէքմիլ օլտու Սուլէս Խորենացի նին մարգարէլիք էտիպ Սահակ Բագրատունիյէ

եազտըղը քելամ. սէնին սցունտան տէտի Հայ-
լարա փատիշահ օլտա կերէք : Պեցլէճինէ Լէ-
լահըն քելամը տախի թէքմիլ օլտու հայր Լէ-
րահամա պէյան էթտիկինէ կեօրէ , քի սէնտէն
միլէթլերէ փատիշահլար չըգսա կերէք, նիճէրի
Հայլարա օլտու , էվլէլ Լըշակունիլէր՝ Վե-
տուրտան էնմէ , սօնղրա Բազրատունիլէր՝ Սար-
րատան տօղմա : Կէլէլիմ շիմտի Լըշտու թա-
րիֆ էթմէկէ :

1. Լվլէլէի Լըշտան լաֆլէ , վէ Օլաթարեա էա-
րուշիէտան վէ իսինճի Պէրրֆուս էնպիլէրի :

Դ. 1 — 4.

⁸⁵⁶
85 } Լըշտ Բազրատունի՝ Խոստովանօղ Սլմ
բատըն օղլու՝ պապասը Պաղտատտա էօլտիւք-
տէ՝ ծնուն եկրինէ սերապէր օլտու Հայլարա՝
Ը էխի միւպաշիրին էլլիլէ , վէ հեր դարաֆ-
տան միլէթի էյի կեօղէթմէքլէ , վէ ճիւմլէսի
իլէ էյի կէլնմէքլէ , վէ տէվլէթ մատտէլէրին
տէ էմին վէ սատըգ պուլունմաղլա հէփիսինէ
սէվլիլիլ օլտու : Պունուն պեցլէ օլտուղունու
իլիթտիքտէ Լմիրապետ , պեցիլթմէք իսթէ-
տի ծնու պեցիւք փայէիլէ . ծնուն իլին աղըր
փէշքէշլէրիլէ Հայաստանա եօլլատը պեցիւք-
լէրինտէն պիրիսինի Լլի Լըմէնի աղլը՝ Սահէ
տէտիքլէրինին օղլու քի Լըշտու պէյլէրպէյի
տիքսին . թէմամ Հայաստանը ծնա թէպիմ
էթսին վէ Հայլարըն վէրկիսինի օ պիլթիրսին :
Պու իշ օլտու էֆէնտիմիլին 859 սէնէսինտէ :

Սէօ զամանտան պաշտաւոր Հայկարտա՝ Բագ-
րատունի տէվլէթի :

³⁶⁰
Եթ } Հաչան պու մանսրալ ալտը Լճոտ՝ պաշ-
լատը եէնի պաշտան տիւղէնէ գօմաղա Հայաս-
տանը . եէնի առքէր տէվլիւտի վէ եէնի դարզա
դօտու . վէ քէնտինին Լճաս ատլը գարտաշընը
սէրառքէր էթտի . վէ չիւնքի պիր ագըլը վէ
գուվլէթի իկիտ իտի Լճաս, ծնուն էլիլէ չօգ
իշէր կէօրտիւ վէ տիւշմանլարընը էլէ կէթի-
րիս՝ զապդ էթտի . քէնտի սաքին օլտու Լճի
շէհրինտէ, վէ կէաճիճէ Լճազգաւորս տէնիւ-
լէն գասապատա՝ օքի Շ իրակվան տէնիւր Շ Լ
րակ էյալէթինտէ : Պունուն պիր գաչ գըլը
վարիտի՝ պէօլիւկինի վէրտի Ս ասակա՝ լաղապը
Գաբոււ, Սիւնիք տէտիքլէրի վիլայէթին պէյի
քի ծնտան տէօրթ էվլատ օլտու, Գրիգոր, Լճ-
շոտ, Սահակ վէ Ս ասիլ՝ քի սօնղըս պապասը
նըն ատրիլէ Ս ասակ տէնիլտի . պու թարիխ
իչինտէ պունլարա Սիւնի տէրիւ : Լքինճիսինի
վէրտի Գրիգոր Լճրօրունիլէ՝ լաղապը Գերե-
նիկ, Ս ասպուրական էյալէթին պէյի : Պունլար
եարտաճ օլտուլար Լճոտա . պունլարլա տախի
լէրի գարտաշ՝ Սիսական նախարարլարը Ս ասակ
վէ Լճոտ քի թարիխտէ Սիսական տէրիւ . վէ
տահա իւչ գարտաշ Սիւնի նախարարլարը Սըմ-
բատ, Սահակ վէ Բաբկէն քի Սիսակէան տէ-
³⁶¹
Եթ } րիւ : Պունլար Լճոտ իլէ շէօհրէթ պու-
լուպ իլէրի կէշտիքտէ՝ Սահապ ատլը պիրի՝
Սլադանըն օլլու՝ էօթէտէն պէրիտէն իւճրէթ
իլէ սէքսէն պին առքէր տէվլիւտի՝ Եիւրիւտիւ
Հայաստանա . կէլտի Լճոտի չայըն քէնարընա,

պիղ ծնու գապուլ էթմէմիշիզ՝ Էվվէլքի իւչ սի-
նոդոսլարա գարշը տըր տէյի»։ Պու քեաղատա
ճէվապ եազտը Փոտ վէ օ քեաղատտա կեօս-
թէրտի օ սինոդոսուն տօղրուլուղունու . վէ
եալւարտը քի օ սինոդոսու գապուլ էթսին
քէնտիսի վէ քէնտի միլէթի . պունա կեօրէ
եազտը Ղշտտա տախի , վէ պու քեաղատարը
եօլատը ծնլարա՝ Նիկիա եպիսկոպոսու օլան
Ս ահանն էլիլիէ քի Ուումա Յովհան տէ-
նիլի . վէ քեաղատա պիլէ եօլատը Էֆէն-
տիմիզին սուրբ խաչըն փարչասընտան վէ ըէճա
էթտի քի պու շէյ իչին սինոդոս էթսինլէր Հայ
եպիսկոպոսլարը :

Պու սեօզէ եաթտը Օ աքարիա կաթուղի-
կուս վէ Ղշտ . վէ ծնլարըն էմիլիլէ պեյիւք սի-
նոդոս օլտու Շիրակաւանտա Վֆէնտիմիզին
862 սէնէսինտէ . Ղշտ տախի կէլտի օրայա վէ
քէնտի ըիճալընտան օլարագ պեյիւք քիմնէլէր
տէ պերապէր : Չօգ տիւրլիւ սեօզլէրտէն
սօնղրա՝ Ս ահան եպիսկոպոս չօգ շէյ տէտի տին
իւզէրինէ վէ ծնպէշ տօղրու գանոն գօտու .
սօնղ գանոնու Վաղկեզոն սինոդոսունու գա-
պուլ էթմէք իչին :

⁸⁶³
ՅՁԲ } Սինոդոս պիթտիքտէն սօնղրա՝ իքինճի
սէնէսի կէլտի օ սէմթլէրէ Տայք եպիսկոպոսու
Սահակ աալը Սուումն տէտիքլէրի՝ լաղապը Ղ-
պուկուրէշ . վէ Շիրակաւան սինոդոսունտա
օլան իլլէրի իլիթտիքտէ՝ ծնա գարշը տուրտու ,
վէ պաշատը միլէթի ալթ իւսթ էթմէկէ :
Ս էլաքին Օ աքարիա կաթուղիկուս ծնու զապգ
էտիպ , միլէթի ըահաթլըգտա սապլատը վէ

Լլահհըն մուհապպէթինէ պաղլատը . հէ-
 փիսինէ էյի էօրնէք օլտու վէ ճիւմէսինէ սէվ-
 կիւլիւ պապա : Սէ րազպէթ կէօրտիւ Լմիրա-
 պետին ատամընտան՝ ատը Յիսէ՝ Եիսի միւ-
 պաշիրին օղլու քի թէֆթիշճի կիպի կէլմիշիտի
 Հայաստան սէմթլէրինէ . պու օ գատար սէվտի
 կաթուղիկոսու քի օղուլ կիպի ծնա րայէթ է-
 տէրիտի , վէ իղլին վէրտի քի էօկիւնտէն խաչը
 պայրագ կէօթիւրսիւնլէր էսկի ատէթ իւղրէ :
 Պու Օպարիա կաթուղիկոս չօգ էյի շէյլէր
 եազտը վէ էյի քարոզլար , վէ սուրբ աւետա-
 րանըն պիր գաչ էէրինի , վէ Լըգերգոց քիթա-
 պընը թէֆսիր էյլէտի . վէ 21 երլ կաթուղի-
 կոսըգ սիւրիւպ՝ էօլտիւ : Պունուն կիւնինտէ
 իտի Համամ վարդապետ Լըւեղի տէտիքլէրի
 օ քի Լռակայ քիթապըն թէֆսիրինի եափտը ,
 վէ Յօր երանեղի սէօղլէրինին պիր գաչընը , վէ
 աւագ օրհնութիւնլարը . վէ ՃԺԸ սաղմսու
 շէրհ էթտի . պիր էզ տէ Հայ թարիխի
 եազտը , պիր գաչ շէյ տէ քերականութիւն
 իւղէրինէ վէ լաքին պունլարըն հիչ պիրի գաւ-
 մատը : () վագիթլէրտէ իտի Ղազիկ ատը
 վարդապետ՝ Լտում մանասթըրընըն առաջնոր-
 դու : Պունուն պիր սարկաւագը վար իտի Ղրի-
 գոր ատը՝ օգուր եազար պիր քիմնէ : Պունլա-
 րըն իքիսի տէ պիր էէրտէ չալըշարագ՝ սուրբ-
 լարըն հիքէայէթլէրինի տէվշիրիպ պիր քի-
 թապ եափտըլար՝ քի առաջադէր տէնիլտի . վէ օ
 քիթապ օլտու Հայ այսմաւուրքունուն պաշլան
 ղըճը : Պունլարըն վագթինտէ իտի Յալհան-
 նէս ատը պիր օգուլիշ հէքիմ քի չօգ տիւ պիւ-

մէքէ վաճիր սուրբ հիքեայէթլէրի թերձիւ-
մէ էթտի վէ Ղիսնեսիոս Լըիսպազացիսին
հիքեայէսինի :

⁸⁶⁷
⁸⁶⁸ } () կիւնլէրտէ կայսր օլտու Ստանպօլ
տա Հայ միլլէթինտէն Սասիլ Լըշակունի .
վէ չիւնքի հսկի ատէթ իւզըն քիմքի Լըշակու-
նի սօյունտան փատիշահ օլուրսա՝ օնուն թաճը-
նը Բագրատունի ճինսինտէն օլան կիյտիրիւր
իտի, օնուն իչին էլլի էօլլատը Լըշտա Նիկէտաս
ատլը պիրինի՝ Եանի Նիկոգիմաս , վէ իսթէտի
քի Լըշտ կիյտիրսին թաճընը : Սէ լաքին Լը-
շտուն իչի չօգ օլմաղլիլէ՝ քէնտի կիտէմէյիպ՝
պիր միւքէլլէթ թաճ կէօնտէրտի . Սասիլ տա-
իս օնու գապուլ էտիպ՝ չօգ մուհապպէթ կէօս-
թէրտի Լըշտա վէ օնա օղուլ տէյի աւ վէրիպ՝
օնունլա տօսթլուգ շարղը պաղլատը :

⁸⁷⁶
⁸⁷⁶ } Ղիհորգ իքինճի Ղիառնի շէհրինտէն
Օաքարիա կաթուղիկոս էօլտիւքտէ օնուն
էէրինէ կէչիպ՝ օթուրտու Ղուին շէհրինտէ .
վէ չիւնքի օյանըգ վէ տօղրուլուգ սէվէն պիր
քիմնէ իտի՝ հէր դարաֆտան էյիճէ գայըրըպ
⁸⁸³
⁸⁸³ } կէօզէտիր իտի ճէմասթը : Պու Ղիհորգ
կաթուղիկոս վէ Հայլարըն պէօյիւքլէրի Լըշ-
տուն հէր շէյինի պէյէնիպ՝ ըէճանամէ Եազտը-
լար Լմիրապէտէ Յիսէսին էլլիլէ քի Ղուին
շէհրինտէ սաքին օլուր իտի միւպաշիր կիպի , վէ
տիլէտիլէր քի Լըշտու փատիշահ տիքսին Հայ-
լարա , սեօզ վէրտիլէր քի հէր շէյտէ էվվէլլէ-
տէն զիյատէ էմին վէ սաարգ վէ իգաէթտէ
պուլունսունլար վէ վէրկիլէրինի սույիմ պիր
թէմամ էտա էթսինլէր , Ղիպուլ էթտի Լը-

միրապետ ոլու րէճայի խոսուսա քի իշխեմիշ
 իտի Ղշոտուն էյի օլտուղունու . ծնուն իշին փա
 տիշահ թաճը կեծնտէրտի ծնա՝ փատիշահ
 լայրգ էսպապլար իլէ : Պունու իշխեմիքտէ
 Վասիլ կայսր՝ օ տախի պիր քէրնամէլի թաճ
 կեծնտէրտի Ղշոտա : Պեօյլէճինէ իքի տէվ
 լէթտէն րաղպէթ պուտուգտա Ղշոտ , էլին
 տէն կէլէն իշլէրի հէփ էթտի . եէնիլէտի Հայ
 աստանտա փատիշահլըղըն հէր նիզամըն օ
 քատար քի հիշ պիր էքսիք շէյ գալմատը . պուն
 տան զայրի հէր եէրի էօյլէ տօնաթտը վէ իշ
 լէթտի քի պիր շէյէ զայրը եէրտէն միւհթաճ
 ծլմայա Հայաստան մէմլէքէթի : Պունլարը
 պեօյլէ տիւզէլտիպ՝ Վովկաս սէմթինտէ օլան ա
 սիլէրի էլէ կէթիրտի . Վուգար սէմթինտէ վէ
 Ուտի սէմթինտէ օլանլարը տախի եօլա կէ
 թիրտի վէ քէնտիսինէ թախթ էթտի Ղադա
 րան շէհրինի :

⁸⁸⁶
⁸¹⁵ } Պիր սէնէ կէչտի կէչմէտի՝ Ղշոտուն
 պեօյիք կիւվէյիսի Վրիգոր Ղրծրունի ծնա
 քարըը պաշատը իշլէր էթմէկէ . իքի էյալէթէ
 տէ էլ վուրտու առլարը Հէր վէ Օարուանդ
 քի ծրալարտա զայրը միլլէթլէր սաքին օլուր ի
 տի քի պիզ այլադէ տէրիզ վէ ծնլարը զապդ
 էթտի : (Յլար իսէ եօլարը կիզլիճէ պէք
 լէյիպ վէ փուսուտան կեօզէտիպ՝ էօլտիւրտիւ
 լէր ծնու . վէ օղլու Ղշոտ առլը թէնինի կէ
 թիրտի Վասպուրականա վէ ծնուն եէրինէ
⁸⁸⁷
⁹¹² } կէչտի : Ղալտիւ օ կիւնլէրտէ օպիր կիւ
 վէյիսի տէ Վասակ Սիւնի տէնիլէն : Վ է օ
 նուն եէրինէ կէչտի օղլու Վրիգոր Սուփան ի

քինճի. վէ պունուն անասը Սարեմ Դիկէն պաշ-
 լատը ուռհանի եօղարտա ըիյազէթիլէ հօմիւ-
 888 } նի կէջիւմէկէ : Սիւրատ էթտի լ'շոտ քի
 813 } վարըպ կէզէ քիւչիւք Հայաստանը. Սիվաս շէհ-
 ըինէ կէլտիքտէ՝ օնտան կէչտի կիթտի Ստան-
 պօլա վէ չօգ ըաղպէթ կեօրտիւ լ' Էոն կայսեր-
 889 } տէն : () Նտան տեօնէրիքէն հաջան կէլ-
 813 } տի եէթիշտի Կարապօլա տէտիքէրի եէ-
 ըէ՝ խասթալանտը. չաղըրտը Վեորդ կաթուղի
 կոսու վէ խոստովանանք օլուպ սլբութիւն ալտը
 օնուն էլինտէն. օրատա էմր էթտի քի հազնէ
 տաղըլըն Ֆուգարայա, մանասթըրլարա, քի-
 լիսէլէրէ, խասթալարա վէ ճիւմէ միւհթաճ'
 օլանլարա. Ճանընը լ'լահա թէսլիմ էտիպ՝
 էօլտիւ եէթ միշ պիր եաշընտա. պէլլիկի սիւր-
 տիւ 26 սէնէ վէ փատիշահլըղը 5 սէնէ հէփիսի
 31 սէնէ : Վալտըրըպ օրատան թէնինի կեօ-
 թիւրտիւլըր լ'ադարան շէհրինէ չօգ պեօյիւք
 ալայ վէ զիյնէթիլէ. հէր նէ դատար նախարար
 վարիսէ տէյէպիլլիւմ քի ճիւմէսի տէ կէլտի
 աաքէրլէրի իլէ, եպիսկոպոսլար վէ վարդապետ-
 լըր, կրօնաւորլար վէ տիրացուլար թափորլար-
 լա, վէ զայլը հատսիզ հիսապսըզ առամլար.
 օնլարլա պէրապէր իտի իւշ էվլատըր Վաւիթ,
 Սահակ վէ Դ ապուհ. անճադ սալթ պեօյիւք
 օղլու Սմբատ վէ դարտաշը լ'բաս կէլլէմէտի-
 լըր. գէրէ Սմբատ Վուգարք վիլայէթինտէ
 իտի վէ լ'բաս Ս անանդտա :

2. Ելիլէի Սմբատն հիշեայէս, լէ Սաշոյոյուն
լէ ալիւնձի (Յովհաննէսին հաւոյնի հոսւելը :

Դ. 5 — 11.

⁸⁹⁰
^{81.6} } Սմբատ պիւրինձի՝ էվվէլքի Բշոտուն
օղու պապասընըն էօլմէսինի իշիթտիքտէ՝ չոգ-
տը Վուգարք սէմթինտէն վէ իլզար իլէ Ե-
րազգաւոր շէհրինէ կէլիպ՝ եաս դութտու պա-
պասը իլին : Ս է Կիւրճիլէրին պէյի Բտրներ-
սէհ կիւրապաղատ տախի իշիթտիկի կիպի՝
չոգտը կէլտի : Ս է չիւնքի Բշոտուն գարտաշը
Բբաս օ կիւնէլտէ Ս անանդ սէմթինտէ իտի,
էվվէլ օնա օղրատը . օ տախի գոյվէրմէտի քի
Սմբատա կիթսին . օլմայա քի օնու պապասընըն
եէրինէ կէլիւրիպ փատիշահ տիքսին , գէրէ քէն-
տիսի փատիշահ օլմագ իսթէր իտի : Են սօն-
ղունտա չոգ լէճա իլէ օնտան այրըլմայ՝ կէլտի
Սմբատըն եանընա վէ կաթուղիկոսուն վէ հէմ
պէօյիւքլէրին իրատէթիլէ Սմբատը փատիշահ
տիքտի հայլարա :

Տեօնտիւ կիթտի Բտրներսէհ Բբասըն եա-
նընա . օ տախի օնու տէմիլէ վուրուպ զընտանա
գօտու վէ չալ էթտի քի Բբաս օլտու հայլա-
րա փատիշահ : Վեօյլէ օլտուգտա՝ օրթալըգ
ալթ իւսթ օլուպ միլլէթ իքի պէօլիւնտիւ , վէ
իքի դարաֆտան ասքէր պիւրիքտի վէ պիր պի-
րինի պաշտաւըլար գըլմաղա : Բրայա կիրտի
Վեորգ կաթուղիկոս վէ չոգ լէճա էթտի Բ-
բասա քի գոյվէրսին Բտրներսէհի վէ վազ կէլ

սին պու իշտէն . օ տախի րէհին իսթէտի Լտըր
 ներսէհին օղլունու վէ իքի գալէ վէ եէմինիլէ
 քեաղատ վէրտի : Ս է իսթէտիկինի ալտըդտա
⁸⁹¹
⁸¹⁰ } եէմինինի պօղտու : Սմր էթտի օ զաման
 Սմբատ փատիշահ քի քէնտի էօլքէսինին հէր
 դարաֆրնա զիյատէ ասքէր երղըլսըն , վէ զայրը
 միլլէթլերտէն տախի իւճրէթ իլէ ասքէր տէվ
 շիրտի կէրէք աթը , կէրէք եաեա , վէ կէլտի
 մուհասէրէ էթտի Սարուց տէտիքլէրի գալէյի .
 զէրէ օնտախտի Լբատ : Տարա տիւշտիքտէ էլլի
 եօլլատը Սմբատա վէ օնուն Լբատ ատըլ օղլունու
 րէհին ալըպ՝ գօյվէրտի Լտրներսէհին : Սմբատ
 տեօնտիւ Լադարան շէհրինէ վէ Լըրազգաւորս
 շէհրինտէ պիր քիլիսէ եափտը՝ ատը Լթնադէնիւ
 վէ օ շէհրի թախթ էյլէտի : Ս է լաքին Լբատըն
 եիւրէկի տօղրուլմատը . օնուն իշին պիր գաչ
 քիշի ուլտուրուպ իսթէտի քի էվվէ կաթուղի
 կոստան էօճ ալա : Պու Ֆիքիրտէ էքէն օնուն
 լա պիր օլանլար թանկրընըն զաղէպինէ օղրա
 տըլար . օ տախի դօրգուսունտան թեօպէյէ կէ
 լիպ , ճան իւ կեօնիւլտէն պարըշտը կաթուղի
 կոսալ վէ Սմբատ իլէ . պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա
 էօլտիւ : Ս է Սմբատ օնուն եէրինէ սէրասքէր
 էթտի քէնտի գարտաշընը ատը Դապուհ :
⁸⁹²
⁸¹⁰ } Հէր նէ քի օլտու կէչտի՝ Սմբատ օնլարը
 տուլուրտու Լմիրապետէ . օ տախի պէյէնիպ՝
 եէնիտէն փատիշահլըգ թաճը կեօնտէրտի քի
 քէնտի եէնի եափտըղը քիլիսէսինտէ պաշընա
 կիյտի : Սլլի տէ կեօնտէրտի Սմբատ Սման
 կայսերէ վէ եէնիլէտի օնունլա քէնտի տօսթ
 լուղունու վէ պեօյիք ըաղպէթ կեօրտիւ օն

տան : Պաշլատը արթըգ Սմբատ՝ քէնտի տէվ
լէթինի տիւղիւպ պեղիւթ մէկէ վէ տիւղման
լարընը դօրգութմաղա , վէ կիթտիքճէ ատը
շանը պեղիւտիւ :

⁸⁹⁵
895 } () վագիթլերտէ Մարպատական էյալէ-
թինտէ օթուրուր իտի Միրապետին պեղիւթ
փաշասը՝ ատը Միշին՝ քի Մճէմէ պույուրուր իտի
Պու հաջան կեօրտիւ քի պեղիւյօր Սմբատ վէ
Միրապետտէն վէ հէմ կայսերտէն րաղպէթ
պուլույօր , դութուշտու օնա գարշը . պիր քէրիւ
եիւրիւյիշ էթտի օնուն իւղէրինէ , վէ պիր շէյ
էտէմէյիպ պարըշգ էթտի : Իքի երլտան սօնդ-
րա փիշման օլտու վէ հայլարը րահաթլըգտա
կեօրտիւքտէ չօգ աքէրիլէ կէլտի հայաստանա
Խաիջուան շէհրինէ քէնտիսինի տօսթ կեօս-
⁸⁹⁶
896 } թէրմէքլէ : Տույտու Սմբատ օնուն նիլէ-
թինի , վէ պիր եանա տուրուպ հապէր սալը
նախարարլարա . օնլար կէլաիքտէ՝ Միշին էլի
եօլլատը Սմբատա Վէորգ կաթուղիկոսու՝ քի
եանընա չաղըրա . Սմբատ կիթմէտիկի կիպի ,
դութուպ կաթուղիկոսու զէնճիրէ գօտու , վէ
քէնտիսին կէլտի Ղաղս տէտիքլէրի քեյէ :
Լէթիշտի Սմբատ տախի օրայա . տիւղտիւ աւ-
քէրին իւղէրինէ , չօղունու գըրտը վէ դալանլարը
գալըրտը : Պու շէյտէն սընտը Միշինին ֆօ-
տուլուղու , վէ եէմին էթմէքլէ՝ պարըշտը Սըմ
բատիլէ . վէ իքի պտան սօնդրա սալը վէրտի
Վէորգ կաթուղիկոսու :

⁸⁹⁶
896 } () վագիթլերտէ Մճէտ ատը Սիջա-
պետ էյալէթին փաշասը՝ ասի օլուպ Միրապե-
տէ , աքէրիլէ կէլտի Տարոն սէմթինէ . վէ

չինքի Ս ահան՝ Շ ապուհ սէրաքէրին տա-
մատը օ սէմթէրէ հիւքմ էտէրիտի՝ էլինտէն
կէլտիկի գատար գարշը գոյուպ՝ հապէր սալտը
Սմբատա . օ տախի նախարարլարլա պիր օլուպ՝
եէթիշտի օ սէմթէրէ ալթմըշ պին ասքէրիլէ ,
ճիւմէսի եիւրէքլի իկիտէր . Ս ասպուրական
էյալէթին պէյի տէ պիլէ՝ Վազիկ ատը՝ գըլա
ղուզ կիպի . չինքի օ սէմթէրին եօլլարընը պի-
լրիտի , վէ Սմբատ տախի քէնտիսինի պունա
ինանտը . պու խային իսէ կիզլիճէ սեօզ էտիպ
Լճմէտիլէ՝ ասքէրի սիւրտիւ գըպլէ դարաֆընա
վէ տաղ սէմթինտէն պըրագտը ծնլարը օրման-
լարա վէ դաշըգլարա . նէ եիւրիւյէճէք եէր
վար վէ նէ իչէճէք սու . ասքէր տէ եօրուլտու
գալար . քիմի սուսուզլուգտան էօլտիւ վէ քիմի
տէ եօրուլուպ կիտէմէզ օլտու . գալանլար կիւճ՝
իլէ սապահա գարշը եագլաշտըլար պիր սույա՝
Թուխ տէտիքէրի քեօյէ եագըն վէ օրատա
լէշ կիպի տիւշիւպ ույգույա վարտըլար : Աին
տօղմատան եէթիշտի Լճմէտ քէնտի ասքէրի-
իլէ : Հայլար տախի այագ սէսինտէն օյանըպ
հազըրլանտըլար : Տիւշմանլար տիւշտիւքտէ
պունլարըն իւզէրինէ՝ Սմբատ ալթընա պինիպ
եիւրիւյիշ էթտի վէ ասքէրիտէ պիլէսինճէ :
Տիւշմանլար շաշտըգտա՝ պունլար պիլէզինի
գըրտըլար : Վալանլար գալմաղա պաշլատը քէնտի
եանընտա օլանլարա՝ քի կէրի տուրուպ գաշըն-
լար , տահա չօգ ասքէր պիզէ գարշը կէլիյօր
տէյի : Հայ ասքէրի տէ ծնուն ֆէնա ֆիքրինի
պիլմէյէրէք՝ պաշլատըլար գալմաղա . Սմբատ

տախի ծնւարւա պէրապէր : Սէ լաքին Լճոտ
 Սիւնի Սմբատըն զըզպարտաշը օղլու՝ էլլի քի-
 շիիէ գարըշտը տիւշման ապէրինէ . վէ ծնւարը
 զըրարագ՝ ծրատա տիւշտիւ էլլի նէֆէր եօւ-
 տաշլարը՝ իլէ : Լճմէտ տէ ապէրինի ալըպ
 տեօնտիւ կիթտի եէրինէ : Տաշան տեօնտիւ
 Վազիկ քէնտի մէմլէքէթինէ՝ սէվլինճինտէն
 ալայ Գուրաու՝ Սան շէհրինտէ . օ զիյնէթտէ
 իքէն՝ ծնուն ատաշը Վազիկ Լըծրունի՝ իքի
 Լճատունի իկիտ իլէ պիր օլուպ՝ ծնու ծրատա
 էօլտիւրտիւ , վէ գալը զօյանլարը պիր էանա
 երգըպ՝ կիթտի եէրինէ : Պեօլէ օլտուգտա օ-
 նուն կիւվէյիսի Լճոտ եէրինէ կէշտի , իքի գար-
 տաշը տախի քէնտիսինէ եարտըմճի՝ Վազիկ
 վէ Վուրգէն : Պու իշէրի կեօրիւպ Վէորգ
 կաթուղիկոս՝ կիթտի Սասպուրական սէմթի-
 նէ վէ ծնտա էճէլի եէթիշիպ էօլտիւ 21 սէնէ
 Տայրապետիք սիւրտիւքաէն ոօնղրա : Սէնի
 կեօմիւլտիւ Տոսպ էյալէթինտէ՝ Չորոյ վանք
 տէտիքլէրինին մէզարլըղընա քի օրատա իտի
 սուրք Սուսաւորիլին Տէզարէնի , վէ ծնուն խու-
 րանը եախօտ շարթական սէղանը , քի քէնտիսիլի
 պէրապէր կէզտիրիւ իտի :

197 } Սաշոոյ իքինճի՝ Կոտայք էյալէթին-
 810 } տէն՝ Լաղիվարգ քեօյիւնտէն ալիմ վէ աղիզ պիր
 քիմնէ , Վէորգուն եէրինէ կաթուղիկոս օլտու
 եէտի այ : Պու աղիզ կաթուղիկոս ծլմատան
 կիթտի Սևան ատաշընա վէ եէնիլէտի օրանըն
 վանքըն . քիլիսէ տէ եախտը ծրատա՝ Լճա-
 քեալք ատընա , վէ չօգ քիմնէլէր ծրայա տէվ-
 շիրիս՝ իլմիլէ վէ Թէմիլ ամէլ իլէ ծնւարը Տէր

դարաֆտան թէքմիլ էթտի : Սէ չինքի օ
կինէրտէ պիր գաջը գարջը տուրտու (Խրակ-
վան սինոդոսունա քի Վաղկեգան սինոդոսունու
գապուլ էթմիլտի , պունլարա գարջը քեաղատ
եազտը սերթ սեօղլէր իլէ :

⁸⁹⁷
^{810.2} } Յուհաննէս ալթընճը , Պատմաբան
տէտիքլէրի Ղասհոնակերտ շէհրինտէն Սաշ-
տոցուն խըսըմը վէ շայիրտի ծնուն եերինէ կե-
ջիպ՝ կաթուղիկոս օլտու : Չօգ սըգլէթլէր
չէքտի վէ հէփ պաշընտան կէչէն հալլէրի
⁸⁹⁹
^{810.2} } եազտը : Պունուն կինիւնտէ Սմբատ փա-
տիշահ Սիւրճիլէրին պէյինի փատիշահ էթտի
օ քի եօգարտա զիբը օլունտու Մորնէրսէհ իս-
մինտէ : Պու իշէ չօղու հասէտ էտիպ՝ Մփլինի
այաղա գալտըրտը . օ տախի իքի քէրլէ կէլտի
Հայաստանա վէ պիր շէյ էտէմէտի . խուսուսա
քի իքինճի կէլիլինտէ պիր քէսքին սանճլյա
⁹⁰²
^{810.5} } օղըայըպ էօլտիլ : Սէ եերինէ կէչտի օ-
նուն գարտաշը Յուսուփ եանի Լուսուֆ : Սէ
չինքի պու Լուսուֆ փէք խային իտի՝ հիչ
տօսթլուգ էթմէտի պունունլա Սմբատ . վէ Մ-
միրապէտին էմրի իլէ ծնուն հիւքմի ալթընտան
⁹⁰³
^{810.6} } չէքտի չըգարտը քէնտիսինի : (Յտան
էօթիւրի ասքէրիլէ եիւրիւտիւ Լուսուֆ Հայ-
աստանա վէ սօնղունտա պարըշըգ էտիպ՝ տեօն-
տիւ կիթտի եէքինէ : () կինլէրտէ էօլտիւ
Սմբատըն քիւչիւք գարտաշը Շապուհ սերաս-
քէր . Սմբատ տախի Շապուհուն եերինէ սե-
րասքէր տիքտի ծնուն օղլունու , տտը Մշոտ :
⁹⁰⁴
^{810.7} } Պիրէզ րահաթ պուլտուգտա Հայաստան՝
Լգէր փատիշահը Սոստանդին՝ Մորնէրսէհհին

կիւ վէյիսի կէլտի Սմբատըն թօիրաղընա, վէ
պաշլատը սարգընթըլըզ էթմէկէ : Հապէր
կեօնտէրտի օնա Մորնէրսէհէ՛քի կերթի չէքիւսին .
տիյնէմէտիքտէ , Սմբատ վէ Մորնէրսէհէ՛ աւ
քէրիլէ երւրիւտիւլէր օնուն իւզէրինէ : () տա
խի նաչար գալըպ սըղընտը պիր մէթին եէրէ ,
վէ պարըլըզ իսթէտիքտէ՝ Մորնէրսէհէ՛ պիր
գաչ նախարարլա կէլտի օնուն եանընա քի պա
րըլըզ մասլահաթընը տիւզսիւնլէր : Մէճլիս
օլտուգտա՝ նախարարլար Մորնէրսէհէ՛ն էմրի
իլէ դութտուլար Սոստանդինի վէ պաղլայըպ
կեօթիւրտիւլէր Սմբատա . օ տախի օնու զէն
ճիրէ գօյուպ եօլլատը Միի գալէսինէ վէ տեօրթ
այտան սօնղրա օնու գօյվէրտի քի կիթսին եէ
րինէ : Պու իշ իչին օգատար ինճինտի Մորը
նէրսէհէ՛քի տիւշման օլտու Սմբատա :

907
802 } Իքի իւշ երլտան սօնղրա նախարարլար
տան պիրի Հասան Հաւնունի էօյլէ պիր քիմնէ
քի՝ հէփիսի տէ օնուն սեօղիւնի տիյնէրլէրտի՝
Սմբատիլէ կէրէկի կիպի պօզուշտու վէ օնպէշ
նախարարլա պիր օլուպ՝ էօլտիւրմէք իսթէտի
Սմբատը : Հապէր վէրտիլէր Մորնէրսէհէ՛քի
օ տախի ույսուն . վէ սեօզ վէրտիլէր քի Սըւ
բատըն եէրինէ քէնտիսինի փատիշահ էթսին
լէր : Պու պիրլէքտէ Հասանըն գայնաթատընը
եօլլատըլլար Սմբատա՝ քի պիր ալ իլէ օնու էօլ
տիւրէ վէ քէնտիլէրիտէ ապէրիլէ կէլլա Սը
րաղգաւորս շէհրինէ , հապէր ալմաղիչին պէք
լէրլէրիտի : Ս է չիւնքի օ կիւնլէրտէ Տաշիք
սէմթինտէ իտի Սմբատ, օրայա կէլտի Հասանըն
գայնաթատը . վէ Սմբատլա տօսթանէ կեօրիւ

չէրէք՝ ֆուրսաթ կեօղէր իտի ծնու էօլտիւր-
մէկէ : Սրբ պէյան օլտուգտա՝ գաչտը վէ ղայիպ
օլտու . Սմբատ տախի ափանսըղ աքքէր իլէ եէ-
թ իշտի Շ իրակ սէմթինէ : Արաղզաւօրսա կիլը
մէտէն՝ ասի նախարարլար տարտաղան օլտուլար .
վէ Տայք սէմթինէ տիւշիւպ՝ պաշլատըլար աա,
քէր տէվշիրմէկէ : Պու իշ թէվաթիւր պուլ-
տուգտա , միլթ.թ այաղա գալգտը վէ հէր դա-
րաֆտան սիւրիւ սիւրիւ աքքէր եէթ իշտի Սրմ
բատն իմտատընա : Սմբատ տախի եիւրիւտիւ
Բտրներսէհին թօփրաղընա վէ այագ ալթընա
ալըպ չըղնատը պէրպատ էթ տի մէմէքէթինի :
Բոի նախարարլար տախի Բտրներսէհ իլէ աա-
քէրլէրինի ալըպ կէլտիլէր Սմբատ իւզէրինէ .
վէ օրտու գուրուլտուգտա , Սմբատը օլանլար՝
նէ էմրէ վէ նէ վագթէ պագմայըպ՝ տիւշտիւ-
լէր ծնլարն իւզէրինէ , վէ գըրա գըրա խարապ
էթտիլէր ծնլարը : Պագտը կէօրտիւ նախարար-
լար քի չարէ եօգ՝ պաշլատըլար պաղըրմաղա վէ
ինայէթ տիլէմէկէ : Պեօյլէ օլտուգտա Սմբատ
ծնլարտան իսթէտի սալթ ասի օլանլարը : Ան-
տի օ զաման Բտրներսէհին պուրնու . կէլտի
տիւշտիւ Սմբատըն էօնիւնէ վէ աֆիլ տիլէտի :
Ս է Սմբատ րէհին ալըպ ծնուն պեօյիւք օղու-
նու վէ ծնուն էլլիլէ ասի նախարարլարը գու-
թուպ վէնճիրէ գօտու . վէ ծնլարը Շ իրակ
էյալէթինէ կէօթիւրիւպ՝ կէօլէրինէ միլ չէք-
տի . քիմինի Անն կայսերէ եօլլատը վէ քիմինի
Աստանգին փատիշահա :

3. (Ժեդարար Ս) Բաբուն հիշեալեան, օ վագիլեան յի
Ղազին Լ. Թորանի օնա զըս քապիշան օլտա :

Դ. 12 — 15.

⁹⁰⁸
⁸⁰⁵ } Պու Թարիսէտէք հէր նէ գատար սըգ-
լէթ չէքտի իսէ Հայ միլլէթի՝ կէրչի շէտիտ օլ-
տու, վէ լաբին պունտան սօնղրա չէքտիքլէրի
խարապ էթտի միլլէթի : Ղայլըսընտան չէք-
մէքլէ արըզլանտը . քէնտի ճինսինտէն չէքերէք
հէմէն էօլիւպ մէզարա եագլաշտը . նիճէ քի ա-
շիքեարէ կեօրիւնիւր շիմմէն սօնղրա եագլա-
ճագլարըմըզտան : Սմբատ փատիշահէն պիր
գըզգարտաշը օղլու վաւիտի Ղազիկ ատլը Լ. Թ-
րունի քի Սասպուրական մէմլէքէթինէ պույ-
ուրուպ հիւքմ էտէրիտի : Պու Ղազիկ Սմբա-
տա ասի օլուպ կիթտի Լոսուֆ ոստիկանա վէ
Սմբատտան շիքեայէթ էթտի : Լոսուֆ տա-
խի պեօլէ պիր Փուրսաթ կեօզլէրիտի քի Հայ
փատիշահըղընը իքի պեօլսին վէ իքիսինիտէ
եօզ էթսին . պունտան իչին Ղազիկի Հայլարա
փատիշահ տիքտի . վէ օնա եարարմաճի օլտու
Սմբատա գարշը, քի էվվէլ Սմբատըղայ էթսին,
սօնղրա Ղազիկի : Պու շէյի կեօրտիւքտէ Սըմ-
բատ՝ աճէլէ իլէ եօլլատը Լոսուֆա Հոմ-
հանէս կաթուղիկոսու ազլմփէշքէշլէրիլէ քի
օնուն հագըրընը էլէ ալա : () տախի էվվէլի
րայէթ էտիպ կաթուղիկոսա՝ պիր գաշ կիւնտէն
սօնղրա գարանլըգ զընտանա էնտիրտի աղըր
զինճիրիլէ վէ պաշլատը ապերինի տիւզիւպ

գօշմաղա : Պահար կիւնլերի կէտիկի կիպի՝
ալտը Եոլսուֆ քէնտի տաքերինի վէ Ղազիկին
Ճիւմհուրինի վէ եիւրիւտի կէտի իչէրիյէ .
Ղախուլանտա գօնապ էտիպ՝ էվվէլ աաքերինի
սալտը Սիւնիք սէմթինէ , ծնտան սօնղրա զայրը
սէմթլէրէ . վէ քիմի սլուլտու իոէ՝ դըլճտան
կէջիրտի . սօնղրա կէտի Ղաւին շէհրինէ :
Պունու տույտուքտա Սմբատ փատիշահ՝ կէտի
Եորազգաւորս շէհրինէ վէ ծնտա գըշտոր :

³⁰⁹
8ԾԷ } Սըգըյա կէտիքտէ Հայաստան , նա-
խարարարըն չօղու վէ Սմբատըն գարտաշը օղ-
լու Բշտ սերաաքէր կիթտի Եոլսուֆա . օ
տախի հէփիսինի եանընտա ալըգօյուպ՝ պիրէր
պիրէր էօլտիւրտիւ . քիմինի սլոլտու վէ քիմինի
զէհրլէտի . սաղ գալան ապ օլտու : Օյր էթ-
տի Յովհաննէս կաթուղիկոսա քի աղչէ վէր-
սին , օ տախի պու մահանա իլէ եալլարտը քի
զընսանտան չըգըպ կիթսին աղչէ տէվչիրտիւն :
Իզին օլտուգտա կիթտի վէ տէվչիրտիքլէրինի
Եոլսուֆա կեօնտէրիպ՝ քէնտիսի գաշտը Բ-
ղուան սէմթինէ :

³¹⁰
8ԾԲ } Ղըշ կէչիպ պահար կէտիքտէ՝ հազըր-
լանտը Եոլսուֆ՝ եիւրիւմէ կէ Սմբատ իւզէրի-
նէ . վէ չիւնքի պիլլիւրտի քի Սևորդիք տէտիք-
լէրի եարտըմ էտէրլէր Սմբատա , հապէր էօլ-
լատը ծնլարա քի Սմբատիլէ պիր օլմասընլար .
չաղըրըրսա քէնտիլէրինի՝ կիթսինլէր վէ լաքին
Ճէնկէ կիրիշմէյիպ կերի չէքիւլինլէր : Պու
շէյէ գայիլ օլտուգլարընտա Սևորդիք տէտիք-
լէրի օյմապ , ալտը Եոլսուֆ աաքերինի վէ Ղա-
գիկիլէ պիր օլանլարը վէ կէտի Ղիգ էյալէթի

նէ : Կեօրտի Սմբատ քի գալմագ կեօսթէր-
մէքլէ՝ իշ ֆէնայա վարըր , քէնտիսի իչին աւ-
քէր տէվլէրտի . Սևորգիլէրիտէ իւճրէթ իլէ
դութաու , ծնարըն ֆիքրինի պիլմէյէրէք : Իքի
պեօլտիւ ապէրինի , վէ իքի օղլունա թէսլիմ
էթտի՝ Բշտա վէ Սուշեղէ վէ եօլլատը Եու-
սու ֆուճն իւզէրինէ : Պունլար զանն էտէրէք քի
Եուսու ֆուճն օրտուսու՝ Եիգ էյալէթ ինտէն չըգ-
մըշ տըր՝ ծրայա էնմէք իսթէտիլէր քի արարն-
ճա ծնու գօվալասընլար : Հաչան աիսնսըզ օ-
րայա էնիպ կեօրտիլէր Եուսու ֆուճն ապէրինի՝
շաշըպ գալտըլար : Սէ չիւնքի կէրի չէքլմէք
օլմագ իտի՝ տիւշտիւլէր իւզէրլէրինէ վէ ծնարը
զըրարիքէն Սևորգիք տէտիքլէրի կէրի չէքիւ-
տիլէր վէ ծնարտան չօղու փուսույա կիրիպ սագ-
լանտը : Պեյլէ օլաուգտա տիւշմանլար Բշ-
տուն տեօրթ դարաֆընը ալտըլար . Օ տախի
գուվլէթինէ կիւվէնիպ՝ տիւրաիւ պիր դարա-
ֆա , վէ տիւշման պեօլիւքլէրինի եարըպ եըր-
թարագ կէչտի կիթտի : Պունճիլէյին ծնուն
գարտաշը Սուշեղ տախի օ պիր սէմթինի գը-
րարագ՝ սէլամէթէ չըգտը . վէ լաքին Սևորգիք
տէտիքլէրի քի փուսուտա կիզէնմիշլէրիտի՝
դութուպ ծնու պաղլատըլար վէ կեօթիւրտիւ-
լէր Եուսու ֆուճն էօկիւնէ՝ օ տախի պիր գաչ
կիւնտէն սօնղըա ծնու զէհրլէյիպ էօլտիւրաիւ .
վէ չիւնքի Գրիգոր Սիւնլիտէ եանընտա իտի՝
ծնու տախի էօլտիւրաիւ :

⁹¹¹
84 } Պու Գրիգորուն իքի գարտաշը վար իտի
Սահակ վէ Սասակքի Սիւնլէ էյալէթին պէյ-
լէրի իտի . պունլար իշիթ տիքլէրինտէ քի Եու-

սուֆ էօլտիւրմիշ գարտաշարընը վէ զայրը նա
 խորարար , ալըպ չօճուղլարընը վէ սգրապա-
 լարընը՝ կէչտիլէր Սեան տէնիզլինն ատասընա :
 Պուսուհ Տապէրինի ալտըգտա Լուսուֆ վէ
 Ղազիկ՝ չափըճազ ասքէր էօլլատըլար օ սէմ
 թէ . օնլար տախի կէլիպ տէնիզլին պիր դարա-
 ֆընը դուծտուլար , վէ օրատա չօք սալլար
 տիւզտիւլէր քի ատայա կէչտիլէր : Պուսու-
 հէօրտիւլէրի կիպի Սահակ վէ Սասակ՝ ատա-
 տան չըգըպ կէչտիլէր տէնիզլին օ պիր դարաֆը-
 նա վէ ասքէր տէ եէթիշտի օրայա : Պազըպ
 կէօրտիւլէր Սահակ վէ Սասակ քի պուսլարըն
 էլինէ տիւչէճէքլէր , օղուլուշաղը վէ զայրըլա-
 րընը իլէրի սիւրիւպ՝ պիր էմին եէրէ պըրագտը-
 լար . վէ քէնտիլէրի կէրի տեօնիւպ սալտըլար
 ասքէրին իւզէրինէ . չօղունա օրատա գըլըճ չա-
 լըպ՝ եէրէ սէրտիլէր վէ գալանլարը տարտաղան
 վէ թարիւմար էթտիլէր . վէ օնտան տեօնիւպ՝
 ալտըլար օղուլուշաղը վէ կիթտիլէր Ստի մէմ
⁹¹³
⁸⁴⁸ } լէքէթինէ : Ղայէթ իլէ տարըլտը Լու-
 սուֆ՝ պու իշի իշիթտիքտէ . վէ Ղազիկտէն
 էօճալմագ իսթէտի նիճէքի էվվէլտէն նիյէթ
 էթմիշ իտի . վէ լաքին իսթէրիտի քի էվվէլ
 Սմբատը էլէ կէթիլէ . օնուն իշին պիր վազիթ
 սապը էթտի : Լէճտէն կէճտուլտու Ղազիկ
 օնուն Ֆիքրինի վէ գալմագ իսթէտի , լաքին
 թէգէ էտէմէտի : Սիւլման օլտու էթտիլէլ-
⁹¹³
⁸⁴⁸ } լինէ վէ Տապէր վէրտի Սմբատա : Պազ-
 տը կէօրտիւ Սմբատ քի Տիչ պիրինտէն իւմիտ
 էօգ , չըգտը կիթտի Լըարատ մէմլէքէթինէ ,
 վէ պիր էգ ասքէր իլէ սըղընտը Լապուր բէրդ

տէտիքէրի գալէյէ : Պունու իշիթ տիքտէ Լյուսուֆ , ալտը քէնտի ասքերինի վէ Հայլարտան օլան ասքերի՝ կէլտի մուհասերէ էթտի օ գալէյի : Գալէտէ օլանլար տախի օգ վէ սաւիանլա պաշլատըլար ասքերի գըրմաղա , օ գատար գըրտըլար քի էշլէրի եղըլըպ՝ տէփէլէր կիպի իւքսէքլէնտի : Իլէրի չէքտի Լյուսուֆ Հայ ասքերինի վէ ծնլարը տախի պաշլատըլար գըրմաղա : Պէօյլէ մուսիպէթի կեօրտիւքտէ Սըմբատ՝ էլ չէքտիրտի ասքերինէ . “ Պէնիմ իլին տիր տէտի պու գըրըլմագ . չօգ էյի տիր քի պէն էօլէյիմ , պու գատար Հայ ասքերին գըրըլմասընտան , ” : Պու նիյէթ իլէ հապէր կեօնտէրտի Լյուսուֆա . “ Իկէր պէնի իսթէրսէն տէտի՝ չըգայըմ , գըրմա պու գատար հալգը , ” . վէ եէմին քեաղատը իսթէտի քի գըլմասըն քէնտիսինէ վէ գալէտէ օլանլարա : Պէօյլէ քեաղատլա՝ կիթտի Լյուսուֆուն եանընա , օ տախի եիւզտէն ծնա իքրամ կեօսթէրիպ՝ գաֆթան կիյտիրտի : Սէ լաքին տայիմա շիւպհէտէ իտի Սմբատ . վէ պիր գաչ կիւնտէն սօնղըա իլին ալըպ՝ կիթտի Շիրակ սէմթինէ : Պունու կեօրտիւքտէ զանն էթտի Գազիկ քի գուրթուլտու Սմբատ վէ պէնտէ գուրթուլայըմ տէյիպ՝ ափանսըզ գաչտը գարտաշը իլէ Սասպուրական սէմթինէ վէ սըղընտը մէթին գալէլէրէ : Պունտան էօթիւրի իֆրադ իլէ ինճինտի Լյուսուֆ . վէ կիւճէնտիկինտէն՝ հէր նէ գատար նախարար վաքիսէ եանընտա՝ զէնճիրէ գօտու , Լշտ սերադէրի տէ ծնլարլա պիլէ : Սէ գօրգուսընտան քի Գազիկ վարըպ պիր

օլուր Սմբատաւ, անիւն Սմբատը եաննա չա-
ղըրտը . վէ կէլտիկի կիպի՝ տեմիրէ վուրտու
վէ Դուին շէհրինէ կեօթիւրիւպ՝ պիր տերին
վէ գարանլըզ զընտանա գօտու : () նտա՛ գալոր
Սմբատ սիր երլ էօրթիւսիւզ վէ տեօշէքսիզ .
սալթ էքմէք վէ եաննըզ սու վէրիրէրիտի օ-
նա՛ ծնու տախի էօլչի իլէ, միւրատլարը պու քի
տինինտէն տեօնտիւրէլէր :

Պիր երլտան սօնղըա կէլտի ԼուսուՓ աղքէր-
իլէ՝ Լընջակ գալէսինէ քի ծրայա սըղընմիշ
իտի նախարարլարն գատընլարը վէ էվլատլա-
րը . վէ պիլէսինձէ կեօթիւրտիւ Սմբատ փա-
տիշահը աղըր զէնձիրիլէ : Զալըշար գալէյի
սլմաղա . պիր շէյ էտէմէտիկի կիպի՝ Սմբատ-
տան էօճ ալմազ իսթէտի : Կէթիրթտի ծնու
զէնձիրէ պաղը՝ գալէնին գարշըսընա գալէտէ
օլան Հայլարն էօկիւնէ : Ս էճէլատլար պաշ-
լատըլար ծնու տեօյմէկէ վէ մասիտարայա ալմա-
ղա, վէ սաաթ պէ սաաթ տիւրլիւ տիւրլիւ իա-
քէնձէլէր էթմէկէ՝ քի տինինտէն տեօնէ :
() լմատըգտա՛ էմր էթտի ԼուսուՓ՝ քի էօ-
լիւմ՝ իսքէնձէսի էթսինլէր . ծնլար տախի Սլմ-
բատըն մահրամասըն ալըպ՝ տէյէնէքլէ պօղա-
ղընա զըգտըլար . վէ կիզլի եերլէրինէ լիսանա
կէլմէզ էղիյէթլէր էթտիլէր . վէ տահա ճանը
թէնտէիքէն պօղաղլատըլար վէ թէնինի՝ Դուին
շէհրինէ կեօթիւրիւպ՝ խաչ գարզընա աղաճ՝
իւղերինէ կէրտիլէր : Ս է օ սաաթ պիր շէ-
ֆաֆը պտընլըզ կեօրիւնտիւ Սմբատըն թէնի
իւսթիւնտէ վէ օ եերին թօփրաղը մարաղ-
լըլարա շիֆա վէրիպ՝ միւճիղէթլէր կեօսթիւր-

տի . պու սեպէպտէն չօգ քիմնէլէր . քրիսթիան
լըգ տինինի գապուլ էթ տիլէր : Պու Սմբատ
փատիշահըն մարտիրոսլուղու օլտու սէնէ 914 .
349 . ապրիլայլն 16 : Ս է փատիշահլըգ սիւր-
տիւ 24 սէնէ պապասընըն էօլմէսինտէն չագ
քէնտի էօլմէսինէտէք : Տէրլէր քի պու Սմբատ
Լուսուֆուն հապսընտա իքէն պիր թէպտիլ
քահանայա խոստովանանք օլուպ , սրբութիւն
ալտր :

Սմբատ էօլտիւքտէ՝ Լուսուֆուն առքերի՝
պիր դաչ խային քիշինին հիլէսի իլէ՝ կէճէ
վազ թինտէ Լորնակա կիրտիլէր վէ օնու զապդ
էտիպ՝ գըրտըլար շէհիրտէ օլանլարը . վէ գա-
լանլարըն պայաղըսընը էօլտիւրտիլէր վէ էլիլէ-
րինի էսիր էթ տիլէր , պէօլիւքլէրին գատընլարը
տախի պէրապէր . վէ կեօթիւրտիլէր Պուին
շէհրինէ քի օնտա չօղու էօլտիւ : Ս է զապդ
էթ տի Լուսուֆ Սմբատըն եէրլէրինի . վէ հէր
եէրէ մուհաֆըզ վէ առքեր դօյուպ՝ տեօնտիւ
կիթ տի պիրէզ էսիրլէրիլէ Լտրպատական մէմ
լէքէթինէ :

4 . Իյիւճի Լճոտան հիւսէայէսի , օ յի երկաթ աէ-
նիլտի , էանի աէմիր :

Դ . 16 — 20 .

⁹¹⁴
³⁴⁹ } Լճոտ իքինճի՝ էվվէլքի Սմբատըն օղ-
լու լաղապը երէալ՝ էանի տէմիր՝ հաչան իշիթ-
տի պապասընըն էօլմէսինի վէ Լուսուֆուն էթ-
տիլքլէրինի , տէվշիրտի ալթը եիւզ քիշի պիրիպի-

րինտէն պահատըր . վէ օնլարլա եիւրիւտիւ Հայ-
աստանն հէր դարաֆընա . վէ հէրնէ գատար
Լոսուֆտան գալմա ասքէր վէ մուհաֆըզ
պուլտու իսէ՝ գովտու . վէ օնլարըն ալտըզ եէր-
լէրի էլլէրինտէն ալըպ՝ քէնտիսի գօտու օրալա-
րա մուհաֆըզ վէ պէքճի . Վագիկ տախի պեօյ-
լէ էթտի՝ քի փատիշահ օլմիշիտի Վասպուրա-
կան մէմէքէթինտէ :

⁹¹⁸
⁸⁴⁷ } Հայլար պագտըլար քի Ղշոտ իլէրի կէ-
ջէյօր , չօգ սէվինտիլէր վէ փատիշահ տիքտիլէր
օնու՝ պապասը եէրինէ : Վէ լաքին նախարար-
լարըն չօղու՝ պու շէյի հազմ՝ էտէմէյիպ ասի՝ օլ-
տուլար վէ պիր պիրինէ հասէտ էթմէքլէ՝ պաշ-
լատըլար պիրիպիրինէ տիւշմէկէ վէ պիրիպիրի-
նի երգմաղա . օ գատար քի քէնտի գուլարը
տախի պաշ գալտըրըպ՝ աղալարընն չօղունու
էօլտիւրտիւլէր վէ եէրլէրինի գուլտուլար ,
վէ Հայաստանն թէքրար ալթընը իւթիւնէ
⁹¹⁶
⁸⁴⁶ } կէթիրտիլէր : Վէօյլէ պիր Փուրթունա-
տա կէօրիւպ Լոսուֆ Հայաստան մէմէքէ-
թինի վէ եէնիտէն ասքէր տէվլիրիպ՝ եիւրիւ-
տիւ կինէ Հայաստանա . վէ տեօթ գարա-
ֆընա տիւշիւպ խարսպ էյլէտի քեօյլէրի վէ
քէնտիլէրի , վէ հիսապսըզ ճան էսիր էթտի վէ
չօղունու տախի դըրըպ կէչիրտի : խային աս-
քէրին էթտիքլէրի իսէ՝ տիւ իլէ թապիր օլուն-
մազ . հէր նէրէտէ իխթիար վէ գօճա գարը
պուլտուլարսա , պիր պիրինէ պաղլայըպ՝ օրթա-
սընտան գըլըճլա քէսէրլէրիտի . չօճու գլարը՝ ա-
նալարընն գուճաղընտան գաիւըպ , եէրէ չար-
փարլար իտի . կէպէ գարըլարը պաղ ալթընա

ալըպ՝ չըղնարլար իտի . պազիւէրին տէ գարնընը
 եարըպ՝ չօճուղու տըշարը չէքէրլէրիտի վէ դայ-
 րը տաճա չօգ մուսիպէթլի իչլէր էաէրլէրիտի :
 Ճաճտարը պու իտի քի զօր իլէ ծնարը տին-
 տէն չըգարալար . վէ պու ծլմատըգտա՝ էզիյէթ-
 լէրիլէ էօլտիւրիւրլէրիտի : Ս է չիւնքի պուճար
 տին ուղուրունա էօլտիւլէր՝ պու սէպէպտէն միւ-
 լէթ իչինտէ կիւն թային օլունտու պուճար ի-
 չին եօրթու էթմէկէ մարեւրի այըն իկիրմիսին
 տէ . այսմաուրքա կեօրէ յունիս այըն իւչիւն
 տէ : Պուճարլա մարտիրոս օլտու Ս էքայէլատ-
 լը պիր ուշագ Վուգարք էյալէթինտէն՝ ծնէ-
 տի եաշընտա . վէ տաճա իքի գարտաշար
 Վնունի սօյունտան՝ Վաւիթ վէ Վուրգէն , ի-
 քիսի տէ կիւզէլ վէ գուվլէթլի իկիտէր :
⁹¹⁷
⁸⁴² } Պէօյլէ օլտուգտա՝ ղայրը միւլլէթլէր տա-
 խի Հայաստանը սաճապսըզ պուլուպ՝ իչերի
 եիւրիւտիւլէր , վէ հէր նէ գատար քէնտիւլէրինէ
 եազըն եէր վարիսէ՝ խարապ էթտիւլէր : Ս է
 նախարարլար տախի տիւշմանլարա գարշը տուր-
 մագ եէրինէ՝ թէքրար պիրիպիրլէրինէ զըտտ
 օլտուլար : Պաշլատը լշոտ պիրէզ գարշը գօ-
 մաղա , Վագիկ տէ ծնա կեօրէ . վէ լաքին եար-
 տըմնըզ գալմալարը իչին՝ իւմիտէրինի քէսիպ՝
 սարփ եէրլէրէ սըղընտըլար :

⁹¹⁸
⁸⁴³ } Պու գատար իչլէր օլտուգտան էօթիւրի
 Հայաստանտա էքին պիչին ծլմատը . ծնուն իչին
 պիր սըզլէթլի գըթըզ գուհուրա կէլտի , նիճէ
 քի տիւնեա գուրուլալը իւրմէնիսթան էօյլէ
 գըթըզ կէօրմէմիշտի : Պունտան չօգ քիմնէ-
 լէր էօլտիւ վէ եապանի ճանաւարլարա եէմէք

օլտուլար . էօյլէ քի ծնլար տախի ինսան էթ ինէ
ալըշըպ տատանմալլա՝ շէհիրլէրէ վէ քեօյլէրէ
կիրիպ՝ տիրի ատամ եհրլէրիտի :

⁹¹⁹
^{84Ը} } Պու իշլէրի իշիթտիքտէ Լոստանդին
կայսր Պերիեռուժէն՝ էմր էթտի Լիկոլայոս
Լադրիկէ՝ քի եազսն Յովհաննէս կաթուղի-
կոսա վէ Լիւրճի փատիշահնա , վէ Լփիսազ-
լարն պէյինէ քի Հայ նախարարլարնը պա-
րըշտըրըպ պիր էթսինլէր վէ տիւշմանլարը գօ-
վալասընլար . քէնտիսիտէ հազըր տըր եարտըմ
էթմէկէ :

⁹²⁰
^{84Թ} } Պունտան պիր Փայտա օլմատըգտա՝ ճէ-
վապնամէ եազտը Յովհաննէս կաթուղիկոս
վէ տիլէտի կայսերտէն՝ քի քէնտիսի պիր չարէ
էտէ : () տախի եօլլատը Հայաստանա՝ ըիճա-
լնտան պիրիսինի (Թէոդորոս ատը քի սեօյլէշէ
Յովհաննէս կաթուղիկոսիլէ վէ Լճոտլա վէ
ծնլարը տավէթ էյլէյէ Ստանպօլա քի պու շէյ
իշին միւշավէրէ էթսինլէր : Ս է լաքին Յով-
⁹²¹
⁸² } հաննէս կաթուղիկոս կիտէմէտի : Սալթ
Լճոտ փատիշահ չըգտը կիթտի (Թէոդորոսլա ,
պիր դաշնախարար տախի պէրապէր վէ չօգ բաղ-
պէթ պուլտու կայսերտէն : Հաչան Լուսուֆ
տույտու Լճոտուն Ստանպօլա կիթտիկինի վէ
պիլտի քի Ռումասքէրի իլէ տեծնիւպ կէլէճէք
Հայաստանա՝ պրագտը Հայաստանը վէ կիթ-
տի քէնտի եհրինէ . վէ չիւնքի տահա եանըն-
տախտի Լճոտ սէրապէր Սմբատեան՝ Լճոտուն
ամուճասը օղլու , փատիշահ էթտի ծնու Հայ-
լար իւզէրինէ՝ քի Հայլարն պիրլիկինի եարըպ
եըրթըպ՝ Փըրգա Փըրգա էյլէյէ : Լաքին Լ-

շոտ փատիշահ քի Ստանպօլտա իտի՝ հէնիւ պունու իշիթմէտէն՝ տիւլտի կայսերտէն՝ քի կիթսին հայաստանա . վէ կայսր ծնա թէք-
րար շան վերիպ՝ Ռում ապքերիիլէ տեօնտիւր-
տիւ հայաստանա : () տախի կէլտիքտէ՝ եօւ
լարտա հէր եէրտէ շան պուլտու վէ ճիւմէսի
տէ ծնու փատիշահ եէրինէ գապուլ էթտի .
սալթ Կողք տէտիքլէրի շէհիր՝ ծնա գարշը
տուրտու . օ տախի Ռում ապքերիիլէ ճէնք է-
տիպ օնլարլա՝ ալտը օ շէհիրի վէ հէր նէ գա-
տար մալ պուլտու իսէ օնլարա վէրտի : Ս է
չիւնքի պու շէհիրտէ օլանլար օ վազիթսէ գաչ
տըլար օնուն քեօյլէրինէ , օնլարը տախի ալտը
վէ գաչանլարը օրալարտան գօվալալըպ՝ մալա-
րընը զապղ էթտի : Ս օնղունտա Ռում ապքե-
րինի պախշիշէր իլէ տեօնտիւրիւպ՝ վարտը սա-
քին օլտու քէնտի շէհրինտէ՝ քի Լըրազգաւօրս
տէնիր իտի : Կէլտի եէթիշտի տախի ծնուն
գարտաշը Լճաա՝ քի Կիւրճիւսթանտա իտի, վէ
օնունլա պիր օլտու : Կողք տէտիկիմիզ շէհիր ,
վէ օնուն քեօյլէրի՝ քի ալտը Լճոտ փատիշահ՝
սէրասքեր Լճոտուն եէրլէրի իտի վէ քէնտիսի
տահա տուլմատան՝ Լուսուֆտան պրըլըպ՝
իհթիշամ իլէ կէլտի հայաստանա . վէ հաչան
Լճոտ փատիշահըն էթտիկինի կեօրտիւ՝ չօզ
տարըլտը, վէ Ֆիքրինէ գօտու քի ծնու գօվալա-
սըն . օնուն իշին պաշլատը ապքեր տէվչիրմէկէ :
Պունու տուլտուլտա Լճոտ փատիշահ , օ տախի
եէնիտէն ապքեր տէվչիրտի : Ս է պիր պիրինէ
պէքլէմէյէրէք՝ եիւրիւտիւլէր պիր պիրի իւզե-
րինէ վէ պիր պիրինի գըրտըլար . քիմնէ պու-

լունմատը քի արայա կիրիպ՝ պարըշտըրա , եա
պիր չարէսինի պուլա : Նախարարըրը իսէ տա-
հա պէթէր գապարթաըլար իշի . քիմի պիրինէ ,
քիմի օ պիրինէ եարտըմ՝ հաէրէք , վէ քիմի
տէ իշէ գարըշմայարագ : Սոնդունտա : Յովհան-
նէս կաթուղիկոս օնա պունա տիւշմէքլէ՝ նա-
խարարըրը պիր հաիպ՝ կիւճ իլէ պարըշտըրտը
օնլարը :

Տահա պու պարըշմագ օլմատան՝ Ղուգաբք
տէտիքլէրի Հայլար վէ օնլարն պեօյիւկի Սա-
սակ վէ օնուն գարտաշը Ղշոտ՝ Ղանթունի սօյ-
ունտան Հայաստանն պուլանդղղընը կեօ-
րիւպ Ղշոտ փատիշահա ասի օլտուլար : Ղէ
տը Ղշոտ Ղբաս նամ գարտաշընը վէ եիւրիւ-
տիւ իւզէրլէրինէ : () Նլար տախի գօրգուլա-
րնտան՝ սըղընտըլար Շամուդէ գալէսինէ :
Լէթիշտի Ղշոտ օրայա՝ վէ լաբին ալամատը
գալէյի , վէ չիւնքի զահրէսի թիւքէնտի վէ
եէյէճէք եօղ իտի , ապէրինի տաղըթտը հօ-
թէյէ պէրիյէ քի զահրէ պուլսունլար . վէ քէն-
տիսի տէ իքի եիւզ էլլի նէֆէր ասքէրիլէ կիթ-
տի օթուրաու Ղսկուրէթ գալէսինէ եազըն պիր
եէրտէ քի պիրէզ ռահաթլանա :

Պունու տույտուգտա իքի գարտաշ Սասակ
վէ Ղշոտ՝ չափըճագ Սովկաս սէմթինտէն վէ
Թիֆլիս դարաֆընտան տէօրթ պին եարար
ասքէր իւճիթ իլէ ալըպ վէ Ղշոտուն իւզէրի-
նէ կէլիպ տէօրթ գարաֆընը գուշաթտըլար :
Շաշտը գալտը Ղշոտ վէ պիր չարէսինի պու-
լամայրպ՝ եանընտա օլանլարը եիւրէքլէնտիրիպ ,
օնլարլա պէրապէր կիւրլէտի տիւշմանլարընա

գարջը • վէ ծնւարա կեօզ աշտըրմայրա՛ դազըմ-
լարընը չարփարագ թարիւմար էթտի , վէ էօ-
կիւնէ գաթըպ քիմինի գըլըճտան կէջիտի վէ
քիմինի էսիր էթտի : Ս է չիւնքի ծնւարըն եա-
րըսը գաստսըր քրիսթիան աէյիլ իտի՛ պուրուն-
լարընը վէ գուլագլարընը քէսիպ՝ քէնտի եէր-
լէրինէ եօլլատը • վէ քրիսթիանլարը՛ սոյուպ՝ ա-
զատ էթտի : Սէլտի տիւշտիւ օ զաման Ս ա-
սակ՝ Ղշոտուն այաղընա • օ տախի քէնտի պէօյ-
իւքըլկիւնի կեօսթէրէրէք՝ սուչունու աֆվ
էթտի վէ թէքրար օնու փաշա տիքտի Ղու-
գարք մէմէքէթինէ : Ս է քէնտի կիթտի Ղփ-
խազ սէմթինէ՛ Ղուրգէնին եանընա վէ օրատա
գըլլատը :

⁹²²
825 } () սէմթէրտէ իքէն Ղշոտ փատիշա՛ ,
օ պիր Ղշոտ շարդընա գարջը կինէ պաշ գալտը-
րըպ էօթէտէ պէրիտէ չէթէճիլիք էթմէկէ
պաշլատը վէ հէր նէ գատար քէօյ վաւրիսէ Ս ա-
ղարշապատ սէմթինտէ քէնտի զապդընա ալտը •
պիր էզ եարամազ քիմնէլէր իլէ կիթտի օթուր-
տու Ս աղաւեր տէտիքէրի քէօյտէ , վէ օնտա
պէքէրիտի՛ քի Ղշոտ տեօնտիւքտէ եիւրիւ-
սիւն իւզէրինէ , Ղունու իշիթտիկի կիպի Ղ-
շոտ փատիշա՛ կէլտի եէթիշտի օ սէմթէրէ ,
վէ ափանսըզ պիր կիւն սապահա գարջը տիւշ-
տիւ օնուն իւզէրինէ , վէ ասքէրինի գըրըպ՝ չըր-
չըպլագ գաչըրտը օնու • վէ ճէնքտէ տիւշէնէրին
թաւանլարընը տէվլէրիպ կէլտի օթուրտու
Ս աղարշապատ շէհրինտէ : Ղաշան Ղշոտ տա-
խի կիթտի սըղընտը Ղուին շէհրինէ :

() ելլ Ղշոտ էվէնմէք իսթէյիպ ալտը Սա-

հակահարարըն՝ գրգընը՝ օ քի Վարդման մէմ
լէքէթին պէյի իտի՝ լաղապը Սեւդա : Պունու
իշիթտիքտէ ԼուսուՖ՝ Թաճ վէ փատիշահա
լայրգ էսպապլար կեօնաէրտի Ղշոտա՝ քի ծնուն
հաղրընը էլէ ալա . չիւնքի ասի օլմագ իսթէր
իտի Ղմիրապետէ . պունտան զայրի պիր սիւրիւ
աթլը ապէրիտէ եօլատը ծնա եարտըմ . օ տա
իս ծնա մուգապէլէ ազիմ փէշկէշէր կեօնտէր
տի : Բլտը սօնղըա Ղշոտ քէնտի ապէրիսի վէ
գայնաթասընըն ճէնքճիլէրինի վէ Լուսու Ֆուն
աթլըլարընը . վէ ծպիր Ղշոտուն իւզէրինէ վա
րըպ՝ կէլտի Վուին շէհրինի մուհասէրէ էթտի :
Կիթտի եարլարտը Յովհաննէս կաթուղիկոս
քի կերի չէքիլին . վէ լաքին Ղշոտ փատիշահ
տիլնէմէյիպ՝ ծնուն հաղրընը երգարագ կերի չէ
վիրտի կաթուղիկոսու : Ճէնք պաշանտըգտա՝
Ղշոտ փատիշահըն ապէրի գըրըլտը վէ չօղու
եարալանտը , վէ գալանլար կիւճիլէ գաչապիւ
տիլէր : Կինէ հաղըրլանմաղա պաշատըգտա
Ղշոտ փատիշահ՝ Թէքըար արայա կիրտի Յով
հաննէս կաթուղիկոս վէ պարըշտըրտը օ պիր
Ղշոտա՝ էօյլէ քի մինպատ իշէրինտէ գավղա
ծլմասըն :

Պու Ղշոտ փատիշահ՝ Ուտի մէմլէքէթինէ
փաշա էթմիշտի ասլան գուվլէթլի պիրինի՝
քի ատը Սովսէս իտի : Հաչան պու Սովսէս
կեօրտիւ քի իքի փատիշահ պիր պիրինէ տիւշ
միշ՝ քէնտիսի տէ ասի օլտու Ղշոտա վէ օ եօ
ղուն Ուտի միլլէթինիտէ ասի էտիպ , պաշատը
Ղշոտուն եէրլէրինէ կիրմէկէ վէ քեօյլէրինի
վուրմաղա : Պունու իշիթտիքտէ Ղշոտ՝ ապէ

րինն ալըպ՝ կիթտի գայնաթասընա վէ ծնունդա պիր օլուպ՝ հազըրլանտը եիւրիւմէկէ Սոլսէսին իւզէրինէ : () տախի Սլտի մէմլէքէթին տէն չօգ ապէր տէվլիրտի ճիւմլէսի տէ գուվ վէթլի էյլէ քի պիրի պինէ գարչը տուրապիլիր իտի , վէ ծնւարլա կէլտի Բշոտուն իւսթիւնէ : Հապէր կէօնտէրտի ծնա Բշոտ քի կէրի տուր սուն վէ կէնէ րահաթ եէրինէ վարսըն օթուր սուն վէ լաքին Սոլսէս տիյնէմէյիպ սէրթ ճէվապ եօլլատը վէ պաշլատը իլէրի եիւրիւմէկէ : Պէյլէճինէ օլտուգտա՝ Բշոտ վէ գայնաթասը Սահակ՝ իքի պէօլիք օլուպ անանսըզ եիւրիւտիւլէր Սոլսէս իւզէրինէ էյլէ պիր խըշմ իլէ քի Սոլսէսին ապէրի գօրգուսուն տան գաշտը վէ քէնտի տէ տիւշտիւ Նանարք տէտիքլէրի մէմլէքէթէ . ծնտա հազըր ապէր պուրուպ՝ իւճրէթ իլէ դութտու ծնարը քի հէփիսիտէ Սլտի ապէրինտէն գուվվէթլի իտի , վէ ճիւմլէսի տէ զըրիլը : Պունլարլա կէլիր իքէն՝ գարչը տուրտու Բշոտ վէ ուզագտան Սոլսէսի կէօրտիւկի կիպի՝ երլտըրըմ գարզը կնտի օրտուսունա . եէթիշտի Սոլսէսէ վէ եաթաղանլա պաշընա վուրուպ՝ եարտը տէմիր պաշլղընը . վէ տէօրթ դարաֆընը տիւշման ալտըգտա՝ չօղունու եէրէ երգտը վէ հէփիսի նիտէ տիթրէթտի , վէ ծնլար գաշարիքէն գափտը Սոլսէսի օրթատան վէ հէնիզ ճանը թէնտէ իքէն , արտը սըրա չէքէրէք սիւրիւքլէյէրէք օրտուսունա կէթիլիպ ծնու՝ միլ չէքտի կէօզլէրինէ . վէ թէմամ Սլտի մէմլէքէթինի զապդ էտիպ՝ եէնի փաշա գօտու օրայա՝ Բմրամ

ատլը , քի չօգ գուլվէթի օլտուղունտան Յէկ տէրէրիտի օնա , եանի պուղաճրդ :

Հէնիզ Ղշոտ կէրի տեօնմէտէն՝ օնուն գարտաշը Ղբաս՝ քի պէյլէր պէյի էթմիշիտի Ղշոտ , օնա իֆրադ իլէ հասէտ էթտիկինտէն՝ քէնտիսիլիլէ պիր էթտի գայնաթասընը՝ քի Ղփիսազլարըն պիյի իտի՝ ատը Ղուրգէն վէ էօլտիւրմէք իսթէտի Ղշոտու : Ղշոտ տեօնտիւքտէ քէնտի շէհրինէ՝ չափըճազ տէվշիրտիլէր օնլար պիր էզ պահատըր քիմնէլէր վէ կիզլիճէ էօլլատըլար Ղշոտուն իւզէրինէ : Ղ աֆիլ պուլունտու Ղշոտ , վէ վագիթ պուլամա տըղընտան՝ հէմէն էվ ուշագլարընը տէվշիրիպ , Ղբասըն օղլունու տախի՝ կիլճ իլէ աթտը քէնտիսինի թէքրար Ուտի մէմլէքլէթինէ . վէ օրատան վէ Ղուգարք էյալէթինտէն վէ զայրը եէրտէն ալքէր ալըպ՝ տիւշտիւ Ղուրգէնին մէմլէքլէթինէ՝ եանի Ղփիսազ սէմլէթինէ , վէ ազ վագիթտէ խարապ էթտի մէմլէքլէթի : (Յուն գաշտըղընը տոյմայըպ Ղբաս վէ Ղուրգէն , վէ գըյաս էտիպ քի սարայընտա տըր , օնուն իշին անանսըզ պաստըլար սարայընը , վէ իշի տույտուզլարընտա՝ ութանտըլար . էօյքէլէրինտէն եաղմալատըլար օնուն շէյլէրինի , վէ էթէյէ պէրիյէ տիւշիւպ՝ չօգ սարգընթըլըզ էթտիլէր : Տեօնտիւ Ղշոտ վէ պունլարլա չօգ քէրրէ չօգ ճէնքլէր էտիպ՝ տայիմա իսթիւն օլտու : Ս է լաքին օնլար ճէնքտէն վազ կէջմէտիքտէ՝ արայա կիրտի Ս ասակ Սիւնի վէ րէճայ իլէ՝ հէմ զայրը շէյլէրիլէ պարըշտըրտը պունլարը եիւզտէն :

Յ . Թեոքար Էփէմէի Լշտոուն Էֆէփէի :

Դ . 20 — 23 .

⁹²²
⁸²⁵ } Պագտը կեօրտիւ Լշտ քի պարըըգ
էթտիրէն Ս ասակ Սիւնի՝ Լբաս վէ Գուրգէն
իլէ պիր օլուպ՝ քէնտիսինի տէքէ կէթիրէ-
ճէք , դութտու ծնու վէ տէմիրէ վուրուպ՝ Սոյ-
եան տէտիքլէրի գալէյէ գօտու : Պունու իշիթ-
տիքտէ Լշտուն գայնաթասը Սահակ՝ փէք
կիւճէնտի զէրէ ծնուն պեօյիւք տօսթու իտի
Ս ասակ , վէ պաշատը ծնա գարըը տիւշմանըգ
կեօսթէրմէկէ . խուսուսաքի Լբաս վէ Գուր-
գէն պիր դարաֆտան ծնու տիւրթէրլէրիտի
Լշտա գարը : Պու իշի Լշտ տույտուգտա
քէնտիսիտէ տիւշման օլտու գայնաթասընա :
Իքիսիտէ պաշատըլար ապէր եղղմաղա վէ հա-
զըրլանտըլար ճէնկէ : Հէլէ պիր գաչ պեօյիւք
նախարարըլար արայա կիրիպ պարըշտըրտըլար
պունըլար : Ս է գալի օլտուն պու պարըըգ տէյի՝
պիր մուհասպէթլի քեաղատ եազտըլար եէ-
մին իլէ՝ իքի էօրնէք . վէ խաչ նիշանը իլէ միւ-
հիւրլէյիպ՝ պիր քեաղատը պիրինէ վէրտիլէր ,
օ պիր քեաղատը օ պիրինէ . վէ հէրքէս կիթ-
տի քէնտի եէրինէ : Ս է լաքին Գուրգէն՝ Լփ-
խաղարըն պէյի վէ Լբաս Լշտուն գարտաշը ,
կինէ պիր օլուպ՝ պաշատըլար եիւրիւմէկէ վէ
երգմաղա Լշտուն եէրլէրինի , վէ Սիւրճի փա-
տիշաշը Լտրնէրսէ հին սէմթլէրինի . քիւջիւք

Լ՛շտ տախի ծնւորա եարտըմ՝ իտի : Պէջլէ
 օլտուգտա՝ Լ՛շտ փատիշահ վէ Լ՛տիներսէհ
 ապէրլէրինի ալըպ եիւրիւտիւէր պունլարըն
 իւզէրինէ . պունլար տախի ճէմ օլուպ գարը
 կէլտիւէր : Ճէնք գրղըշտըգտա Վուրպէնլիւէր
 տայանամայըպ՝ կէրի չէքիւտիւէր վէ օրմանլար
 տէրէլէրինէ սըղընտըլար, էջլէ քի գըմլտանա
 ճագ գազէթլէրի գալմատը, վէ չօղու տախի
 օրատա Լ՛շտուլարըն օգունտան տիւշիւպ հէլ
 լաք օլտուլար : Ա՛ է ճիւմլէսի տէ Վուրպէն
 դարափընտան պաշլատըլար պարըշըգ իսթէ
 մէկէ, պէջլէ սէօլ վէրէրէք քի շիմնէն սօնդ
 րա Լ՛շտա միւգի օլտուլար, վէ հէրնէ գատար
 զարար էթտիւէրսէ՝ էօտէսինլէր : Հաջան Լ՛-
 շտուն գայնաթասը Սահակ իշիթտի քի Լ՛շտ
 Վուրպէնին իւզէրինէ վարմըշ, պիր գաչ քի
 շինին նիֆագը իլէ թէքրար ծնա տիւշման օլուպ՝
 ապէր հազըրլատը սէքիզ պինտէն զլյատէ,
 ճիւմլէսի տէ տէմիր պաշըգը վէ զըրիւլ՝ պաշ-
 տան այաղէտէք տէմիրէ զարգ օլմիշ . վէ Ուտի
 մէմլէքէթինէ եիւրիւյիշ էտիպ չէթէճիլիքլէ
 սօյտու թալատը Լ՛շտուն եէրլէրինի . ծնտան
 կէչիպ Վուրպարք վիւլայէթինէ՝ ալտը Վայեան
 գալէսինի քի Լ՛շտ օրայա հապս էթմիշ իտի
 Ա՛ աասկը վէ պիր գաչ ասի նախարարլարըն գա-
 ըրլարըն : Ա՛ աասկը ծնտան ազատ էտիպ՝ օ-
 պիւրլէրինի ալտը պիւլէսինճէ վէ կիթտի պիր
 զայըր գալէ իւզէրինէ քի Վայեան գալէսինէ
 եագլին իտի . ծնու տախի ալըպ՝ գալէտէ օլան-
 լարը գըրձտան կէչիւտի . վէ օ սէմթլէրտէ հէր
 նէ գատար թարլա վարիսէ՝ քիմինի եագտը,

քիմինի վագիթ սիզ պիշտիրտի, վէ չըգտը կիթ-
տի օ մէմէքէթին տաղլըզ սէմթլէրինէ :

Պունլարը Լճոտ պիլմէյերէք՝ Վուրգէն իլէ
պարըշըզ սեօզինի քէսէրիքէն՝ դարա հապեր
եէթ իշտի օնա : Ե աշտը Լճոտ քի պու նասըլ
իշ տիր տէյի : Հէմէն հարպիճէ իւչ իւզ իկիտ
պիլէսինճէ ալըպ վէ պիր եպիսկոպոս վէ պիր
դաչ եկեղեցական՝ կիթտի Վուգալը սէմթինէ
վէ Սահակըն նէրէտէ օլտուղունու տույուպ՝
կէլտի չըքտը պիր տէփէճիք իւսթիւնէ . վէ
չիւնքի չօգ եօրղուն իտի ասքերի, չըգտը Լճ-
ոտ եօգարըճա պիր գայալըզ իւզէրինէ վէ օ-
րատա րահաթլանտը՝ սանքի պիր մէթին դա-
լէտէ օլուր կիպի : Սապահ օլմատան՝ եպիսկո-
պոս իլէ հապեր կեօնտերտի Սահակա՝ քի
վազ կէչին պու իշտէն, վէ օ իքի գալէյիտէ
կերի տէօնտիւրսին : () տախի եպիսկոպոսու
եանընտա ալը գօյուպ, պէն քէնտիմ տէտի օնա
ճէվապ վէրէյիմ գըլըճըմի : Ս է իհթիշամը
ալայ տիւզիւպ կիւնէշ տօղմատան կէլտի օ տէ-
փէնին չէվըէսինի գուշաթտը . իլէրիսինէ տուր-
տուրտու գալգանը եաեալարը, օնլարտան օօնը-
րա աթըլարը վէ օնլարըն պագիլէրի տէփէնին
էթէկինտէ աթ օյնատարազ էօթէ պերի կի-
տիպ կէլլիլէր իտի . վէ էօյլէ կեօսթերիլլէր-
իտի քի սանքի Լճոտու տուզաղ իշինտէ կիպի
պօղաճապլար : Կիւնէշ տօղտուչտա սիւհաշլա-
րըն իւզէրինտէն շէֆաֆ փարըպըպ՝ Սահակըն
օրտուսունու աճայիպ պիր շէյ կեօսթերի իտի :
Պիցլէ պիր արայը թէտարիքի կեօրտիւքտէ
Լճոտ, քէնտի իւչ եիւզ առքերինտէ եօրղուն .

լարենը եիւզ նէֆէր գատար օլարապ ալը գօտու
 օ դայալըգ իւզէրինտէ սալթ իքի եիւզ քիշի
 իլէ էնտի աշաղա վէ գօյնունտան չըգարըպ եէ-
 մին քեաղատընը քի Սահակ վէրմիշիտի օնա՝
 Լւլահըն հուզուրունտա աչտը , վէ օնու խաչըն
 ալթընա պաղլայըպ , զէրէ տայիմա խաչ կէօ
 Թիւրիւր իտի պիլէսինճէ , եիւրէքլէնտիւրտի տա-
 քէրինի :

Հաչան Սահակըն առքերի պաշատը եիւ-
 րիւյիշ էթմէկէ , պունլար զաֆիլէն երլտըրլմ
 կիպի իւզէրլէրինէ տիւշիւպ՝ էօկլէրինտէ օլան-
 լարը գըլըճտան կէշիւրտիլէր . օպիւրլէրի գաչա-
 լըմտէրիքէն՝ ճիւմլէսինի տէ գըրտըլար՝ քիմ
 վար իսէ . սալթ Սահակ վէ օնուն օղլու Գրի-
 դոր գալտը . պունլարը տախի դուլթու Լճոտ
 վէ կէօղլէրինի չըգարըպ գօյվէրտի քի նէրէյէ
 իսթէրլէրսէ կիթսինլէր : Ս է քէնտիսի Սա-
 հակըն էյալէթինէ կիրիպ՝ օ քի Գարդման տէ-
 նիլիլ՝ գապղ էթտի օնու . վէ օնտան տէօնիւպ
 կէլտի Գուին շէհրինէ :

() սէմթլէրտէն երրազլանտըգտա Լճոտ՝ օ
 երլասի օլտու օնա Յիւկ Լմրամ տէտիքլէրի քի
 Լճոտ օնու փաշա էթմիշիտի Ուտի մէմլէքէ-
 թինէ վէ օ սէմթլէրին պէյլէրինի տէ ասի էթ-
 տի : Հէնիզ Լճոտ պունու տույմատան՝ պիր
 գաչ նէֆէր առքերիլէ տէօնտիւ օ սէմթլէրէ .
 եօլտա կիտէրիքէն հապէր ալտըգտա՝ տօս տօղ-
 լու կիթտի Լգէր փատիշահընա՝ ապէր ալմա-
 ղա : () տախի հէր նէ գատար աթլըսը վար-
 իսէ վէրտի օնա՝ հէփիսիտէ տէմիր գըրլըլը : Պու
 ապէրիլէ կիթտի Լճոտ Ուտի մէմլէքէթինէ ,

վէ պաղտը քի Միւրամ հիսապսըզ ապէրիլէ օ-
թուրմիշ Վիւր չայըն եանլարընտա օրմանըզ
իչինտէ : Սէ չիւնքի էօյլէ եէրտէ ճէնք օլա-
մազ՝ կէրի չէքիլտի , վէ պիր էմին եէրէ եէրլէշ-
տիրմէք իսթէտի ապէրինի՝ քի ըահաթ էթ-
սինլէր : () սէմթլէրտէ պիր եիւքսէք եէրտէ
գալէ վարիտի տէօրթ եանը ուշուրում վէ իչին-
տէ հիչ քիմնէ եօզ . պիր տարաճըզ պօղազտան
չըգտը Ղշտ օ գալէյէ :

Պունու տույտուգտա Միւրամըն ապէրի , կէ-
լիպ օ եօլուն աղլընը դուլթտու էօյլէ քի իչինտէ
օլանլար՝ սանքի պիր գաֆէսէ գափանմըշ կիպի
օլտուլար . նէ եօլ վար գաչաճազ նէ շէյ վար
եէյէճէք , վէ նէ սու վար իչէճէք : Պէօյլէ օլ-
տուգտա՝ իչինտէ օլանլար Ղշտտան կիզլի
սեօզ վէրտիլէր տիւշմանլարա՝ քի օ կէճէ Ղշ-
տտու պաղլայըպ էլէ վէրէլէր՝ պու շարզ իլէ քի
գօյվէրսինլէր քէնտիլէրինի : Տույտու Ղշտ
նիյէթլէրինի վէ գօրգույա տիւշիւպ , պաղտը
կեօրտիւ քի չարէ եօզ . հէմէն կէճէիլէ աիան-
սըզ աթընա պինիպ՝ քէնտի ապէրինի եարա-
րազ չըգտը տարաճըզ եօլա . օնտա տիւշման
եըղնաղընը արալայարազ վէ օնլարըն գալապա-
լըղընը սեօքէրէք , ըուզկէար կիպի սափուշտու
կիթտի : Տիւշմանլար շաշըպ չօզ ութանտըլար
վէ տարղըն տարղըն իչէրի կիրիպ՝ սօյտուլար
Ղշտտուն ապէրինի , վէ լաքին սալլ՝ վէրտիլէր
օնլարը : () ըատան կիթտիքտէ Ղշտ՝ վարար
կիրտի պիր գալէյէ՝ ատը Վաքաւաքար . օնտա
պիր էզ ըահաթլանըպ՝ եիւզ պահատըր քիմնէ
իլէ չըգտը կիթտի Սևան ատասընա . վէ չիւնքի

պեղմիշ իտի ճէնքտէն վէ միլէթտէն՝ պիրէզ վագիթ էյլէնտի օրատա : Վախարարլար տախի չէքիլտի քէնտի եէրլէրինէ . հէր քէս քէնտիսինի գօրույուպ, հէչ պիրիսի պիր եարտըմ կեօսթէր մէտի Ղշոտա : Սալթ Ղահրգ Սարղպետունի տէտիքլէրի՝ Ղշոտտան իզին ալըպ՝ իկիրմի քի շինլէ էօթէ պերի կէզէրէք ծնու պունու գայը ըլպ գօրուր իտի :

6. (Սէհրար իգինձի Ղշոտան էիանէնպէ օլան իշլէր, վէ Սպէհանոտան վէ (Սէհրարոտան էալ ուղիհոս օլմալարը :

Դ. 24 — 26 .

⁹²⁵
828 } () կիւնլէրտէ Մորպէճան ոստիկանը Ղոլսուֆ՝ պիր միւպաշիր եօլլատը Հայաստանա ատը՝ լըսր . պու էվլէլ պիր գաչ կիւն օթուր տու Վախջուանտա վէ ծնտան կէլտի Ղուլինէ . պագտը կեօրտիւ քի Ղշոտ փատիշահլըգտան կերի տուրմիշ վէ նախարարլար պիր եանա չէ քիլմիշ, կէօզ տիքտի սօյմաղա : Ղուլթտու Սի սակեան Րաբկէնի վէ Սահակը քի իքիսիտէ պէօյիւք նախարար վէ գարտաշ իտիլէր վէ ա ղըր զէնճիրէ չէքիպ ծնլարը՝ զընտանա գօտու : Ղուլթմաք իսթէտի հէմ : Յովհաննէս կաթու ղիկոսու . ծնուն իչին կաթուղիկոսուն գալէսինի ալտը ատը Րիւրահան, վէ գալէտէ օլանլարը տին իչին գըրըճտան կէչիրտի : Ս է լաքին Յովհաննէս կաթուղիկոսու պուլամատը . զէրէ օ գաչ

որ կիթտի Ռագարան շէհրինէ քի ծնտա սաքինւ
լէնիր իտի ասի օլան Ռշտա :

Պոլ իշէրտէ իքէն Ռշտա՝ չալըրտը ծնու Ռշտ
սուֆոստիկան . օ տախի քէնտի եհրինէ պիրղայ
ըսընը գոյուպ՝ ատը Ռշտ՝ չըգտը կիթտի Ռշտ
սուֆուէն եանընա քի օթուրուր իտի Ռշտպէճան
եախօտ Ռշտպատական մէմլէքէթինտէ : Պոլ
Ռշտ չիւնքի սիւզմէք իսթէտի Հայաստանը ,
նիյէթ էթտի քի էն էվլէլ Ռշտա փատիշահը
էլէ կէթիրէ . օնուն իշին սէշտի քէնտի աքէ
րինտէն պին աթլը փիւր սիլահ . վէ պաշատը
կիթմէկէ Սեան սէմթինէ՝ օնու պունու եօլտա
սօյարագ : Սիտէրիքէն անանսըզ րոսթ կէլտի
օնա Վահորգ Սարգպէտունի իկիրմի քիշիլէ ,
վէ Ռշտըն աքէրինի կեօրտիւքտէ՝ սափտը պիր
կիղլիճէ եհրէ . օրատա մէշվէրէթ էթտի քէն
տի ատամլարը իլէ , վէ օնլարը եիւրէքլէնտիրիպ
Ռշտահ սըղընտը վէ տիւշտիւ Ռշտըն արտընա ,
վէ օնու պին նէֆէր աքէրիլէ պիր օվատա
պուլուպ , սալտը իւզէրլէրինէ վէ չօղունու գըր
տը : Վալանլար գաշալըմ տէր իքէն , պունլար
ղայրը եօլտան քէստիլէր էօնկլէրինի վէ գըրտը
լար օնլարը . պիր գաշ քիշի գալտըգտա՝ Ռշտիլէ
պիլէ տաղըլըպ գաշտըլար : Ս է չիւնքի քէնտի
լէրինտէն իւշ քիշի ճէնքտէ տիւշմիշ իտի , կերի
տեօնտիւլէր վէ կեօմտիւլէր , վէ տիւշման շէյ
լէրինի սօյուպ՝ եհրլէրինէ կիթտիլէր , վէ պիրէզ
րահաթլանըպ՝ կինէ պաշատըլար կէզմէկէ՝
տիւշմանա գարշը տուրմաղ իշին :

Պոլ իշտէն Ռշտ իֆրանպ իլէ ալընըպ՝ կիթտի
տէվլիրտի չօգ զիյատէ աքէր վէ եիւրիւտիւ

կէլտի քի Վեորգուն հազգրնտան կէլէ . օնու պուլնատրգտա՝ կէլտի Սևան սեմմինէ քի օն տա պուլուպ Րշոտ փատիշահճ՝ գուլթա , վէ օ լատա տէնիզ քէնարնտա օրտուսունու գուր տու ատանըն գարշըսընա : Պունու կեօրտիւքտէ Րշոտ՝ չեօր չեօի եէրինէ սայտը Ճիւմէսինի . վէ չափըճապ օն գայըգ հազըրլայըպ հէր պիրի սինէ եէտիշէր քիշի գօտու՝ հէփիսիտէ օգլու եայլը քէմանքէշէր , էօյլէ թալիմի քի՝ զըլը շաշըրմազլար իտի : Պունլարը պէօյլէճինէ տիւգ տիւքտէն սօնղըա՝ գաթլանմատը Րշոտ տիւշ մանըն կէլմէսինէ . հէմէն սիւրտիւ գայըգլարը վէ տիւշմանլարընա գարշը տուրտու տէնիզ իւ զէրինտէ : Ը աշտը տիւշման քի պու նէ՝ Ճէսա րէթ տիւր . վէ լաքին քէնտիլէրի հէնիզ օգ եայլս էլ վիւրմատան՝ պաշլատը Րշոտուլար օգ սէրփիպ միւզմահիլ էթմէկէ օնլարը . քիմինի քեօր էթտիլէր , քիմինի թօփալ պըրագտըլար , քիմինի եարալը փէրէլի էտիպ եէրէ սէրտիլէր վէ չօլունու էօլտիւրտիւլէր , գալանլարը տախի գաշըրտըլար . սօնղըա գարայա չըգըպ՝ օրտունուն մալընը վէ Ճէնքտէ տիւշէնլէրին թալան շէլէրինի տէվշիրիպ՝ տեօնտիւլէր՝ ատայա կիթ տիլէր :

Տայանամատը Րշու պու իշէ վէ պիլմէզիտի քի քիմսէն ալըն էօճիւնի . հէմէն գալան աւ քէրինի տէվշիրիպ՝ իըշմ իլէ կիթտի Վեղայ տէտիքլէրի գալէնին իւզէրինէ քի օնտան հայ ֆընը ալա : Պիլմէտի քի եաղմուրտան գաշըպ տօլույա րասթ կէլէճէք : Օ էրէ օ կիւն Վեօրգ Սարգպէտունի՝ Րշըն իշինի պիլմէյէրէք զա-

Ֆիլէն օ գալէյէ կէլմիշ իտի օն եհտի քիշի իլէ : Պու Ղաեորգ կեօրտիւքտէ Բաշըն կէլտիկինի՝ ալտը քէնտի ատամլարընը վէ գալէտէն տըշարը չըգըւզ վէ եալընըգճա ասլան կիպի հիւճոււմ էտիպ՝ Թարիւմար էթտի օնուէն ապքէրինի , վէ Բաշա եհթիշիպ վուրտու խուրտ էթտի պինտիկի աթըն այագլարընը , վէ օնու աշաղա տիւշիւրտիւ քի կիւճ՝ իլէ եանընտա օլանլար պիր զայրը աթա պինտիւրիպ՝ գաշըրտըլար : Ղաեորգուէն ատամլարի տախի գաշանլարը գօվալայաւրապ՝ չօղունու գըրտըլար . վէ սօնղրա ճէնքտէ տիւշէնլերին Թալան շէյլերինի տէվշիւրիպ՝ զայրը եհրէ կիթտիլէր : Ս է լաքին գալէտէ օլանլար՝ Բաշ կինէ կէլիւ տէյի՝ շէյլերինի ալըպ գաշտըլար : Պունու տույտուգտա Բաշ՝ կէլտի՝ զապգ էթտի գալէյի՝ վէ օնուէն քեօյլերինի . պեօյլէ էթտի պիր գաշ գալէյէ տախի . զէրէ հիշ սա . հապլըգ էտէն քիմսէ եօղ իտի : Ղաեորգ տախի իքրահ էտիպ՝ պիր եանա չէքիլտի :

Տեօնտիւ Վըսը օ կիւնլերտէ Բտըրպէճան մէմլէքէթինտէն վէ կէլտի օթուրտու Ղուինտէ վէ կաթուղիկոսարանը զապգընա ալըպ՝ գօնապ եհրի էթտի հըզմէթքեարլարընա . օնտան սօնղրա պաշլատը աճըմագլա գայրըմաղա միլլէթի . վէ հիշ պիր քիմսէյէ տօղունմատը . սալթ վէրկիլերինի տէվշիւրիպ՝ հէփիսինէ աթալըգ էտէրտի : Պաթուղիկոսարան կիթտիքտէ՝ կաթուղիկոսութիւն տախի գալգտը Ղուին շէհրինտէն . օնուէն իչին Յուհաննէս կաթուղիկոս չըգտը կիթտի Ս ասպուրական մէմլէքէթիւնէ Ղասգիկ փատիշահըն եանընա վէ օնտա պիր

էզ ռահաթ պուլուպ՝ պիթիրտի Հայ թարի-
խինի քի էվլէլտէն պաշլամիշ իտի եազմաղա ,
վէ ծրատա էօլտիւ 27 երլ կաթուղիկոսլըզ էթ-
տիքտէն սօնղրա : Պունուն կիւնիւնտէ իտի
Թուլմա Լըծրունի քի Լըծրունիլէր իւթիւնէ
չօզ շէյ եազտը վէ գայրը հիքեայէլէր :

⁹²⁶
⁸²⁶ } Ստեփաննոս իբրինճի՝ Յովհաննէս կա-
թուղիկոսուն եէրինէ կէչիպ օթուրտու Լը-
թամար ատասընտա . վէ էօմիի աղ օլուպ պիր
երլտան սօնղրա էօլտիւ :

Թէոդորոս պիրինճի՝ Ստեփաննոս էօլտիւք-
տէ՝ կէչտի օնուն եէրինէ Լըթամար ատասըն-
տա : Պունուն կիւնիւնտէ Պագիկ Սասպուրա-
կան փատիշաճը պիրլէք էթ մէքիսթէտի Ռում-
լարլա վէ պիր մուֆաստալ քեաղատ եազտը
Ստանպօլա Տրիփոն Բադրիկէ վէ Ռամանոս
կայսերէ Վաղկէդոն սինոդոսու իչին , վէ լա-
քին օնուն ճահտը պօշա չըգտը . զէրէ Ռում-
լար իսթէմէտիլէր վէ Ճէվապ եազմատըլար , զէ-
րէ պիրտիլէր քի տիքիշ դութմայաճազ :

⁹²⁷
⁸²² } Պիր էզ ռահաթլըզ պուլուպտա Հայ-
աստան՝ Երարն կիւնլէրինտէ, Լըտփատիշաճ
կեօղլէրինի աչըպ՝ պաշլատը փատիշաճլըղընը
էյիճէ գայրըմաղա պիր երլ գատար . վէ գար-
տաշլը Լըբաս իլէ պարըշըպ տահա իսթիար-
լանմատան էօլտիւ . տէվլէթի սիւրտիւ 14 սէնէ՝
պասպար էօլտիւքտէն սօնղրա :

7. Լեաւն Վազնի վէ եվէլտի Լշիշէնի վէ Լ-
նանիանն կաթողիկոս օլմալարը :

Դ. 26 — 27.

⁹²⁸
826 } Լեաւ՝ երկաթ Լշոտուն գարտաշը փա-
տիշահ օլտու Հայարա՝ ճիւմէնախարարլարն
իսթեմէսիիլէ վէ Գագիկ փատիշահն ելիիլէ .
վէ Թախթ եթտի Գարս շէհրինի՝ քուչիւք
Սանանդ էյալէթինտէ՝ Շիրակա եագըն :
Պաշլատը կէզմէկէ տօլաշմաղա Հայաստան ի-
չինի վէ եօլսուզ շէյլէրի տիւղէլթմէկէ վէ հէր
քէսին իշինի կեօրմէկէ՝ քէնտիսինէ եարտըմճի
էտէրէք Գեորգ Սարգսեւտունիի . վէ տեօրթ
դարաֆընը էյի կեօլէտէրէք՝ Հայաստանը րա-
⁹²⁹
827 } հաթլանտըրտը : Լիթտի Նըսըն եանը-
նա վէ ծնա մուհապպէթ կեօսթէրիպ՝ ծնտան
րադպէթ կեօրտիւ . վէ րէճա էտիպ՝ զէնճիր-
տէն չըգարթտը իքի Սիսակեան գարտաշլարը .
կաթուղիկոսարանը տախի կէրի ալտը, վէ լաքին
ծնտան սօնղրա հիչ քիմսէ ծնտա կաթուղիկոս
⁹³²
828 } օթմումտը : Պեյլէճինէ տիւղէլթիտէ
Հայաստան՝ չօգ քիմսէլէր գաշմըշլարտան՝ տեօն
տիւլէր սաքին օլտուլար եէրլէրինտէ . չօգ Վա-
նական տախի՝ եանի քէշիշէր կէլիպ վէ Թամիր
էտիպ՝ եէնիլէտիլէր մանասթըրլարը վէ պագի-
լէրի եէնիտէն եափտըլար եիւզտէն զիյատէ :
() զաման եափըլտը՝ Նարեկ տէտիքլէրի վանք ,
վէ իլինտէ օլանլար ճիւմէսիտէ սուրբ վէ ալիմ
քիմսէլէր :

⁹⁵⁴
827 } Պու զամանլարտա Ուումլար իշխտէ
զուհուր էտիպ նամտար օլտու էրմէնիլէրտէն
պիր գաչ քիշի, հէփիսինտէն զիյատէ () զվհան
Պուրգէն քի Ուումլարա սերասքէր օլուպ կիւն,
տօղուսու աքէրինէ հիւքմ էտէր իտի. պու չօգ
պէցիւք իշէր էթմէքէ՝ օլտու մէշհուր գահրա
ման Բէլիսարիոս սերասքէր վէ Երեսէս պատ-
րիկ կիպի: Վէզալիք գարտաշը () էոփիլէ՝ Սաղ-
տիք մէմէքէթինէ փաշա օլուպ պէցիւտիւ,
վէ ծնուն թօրնու () զվհաննէս Չմիկի տէտիք-
լէրի՝ պիր վագիթտէն սօնդրա կայսր օլտու:

⁹⁵⁶
828 } Ելտիւ օ վագիթլէրտէ Բշոտ Շ ա-
պուհէան քի ասիլիքէ փատիշահ օլմիշիտի վէ
նապէտիտ օլտու փատիշահլըղը: Իքինճի երլը
էօլտիւ Վագիկ Բրծրունի՝ քի փատիշահ օլ-
տու Սասպուրական մէմէքէթինէ. վէ ծնուն
եէրինէ կէշտի օղլու Բշոտ Վերենիկ: Պու
Վերենիկ Բշոտ՝ պիր գաչ ատամլն սեօղինի
տիյնէմէքէ մանսըպլնտան աղլ էթտի պապա-
սընըն սերասքէրինի ասը Բպլիսարիպ Հաւնու-
նի՝ քի չօգ պահատըր վէ գուվլէթլի քիմնէ
իտի. վէ ծնուն եէրինէ սերասքէր էթտի Սար-
գիս ատլը պիրինի: Պու իշէ Բպլիսարիպ չօգ
կիւճէնիպ՝ կիթտի գուտուրթտու Վերենիկ
Բշոտա գարը՝ Հեր տէտիքլէրի էյալէթին
պէյինի: () տախի հէմէն աքէրինի ալըպ կէլ-
տի Բնձևացեաց էյալէթինէ վէ Հայլարը գը-
րըպ գութտու Վերենիկ Բշոտու վէ քէնտի
շէհրինէ կեօթիւրիւպ զընտանա գօտու, վէ
հէր նէ զաման քի սէյիրէ կիտէճէք օլուր իտի՝
ծնու զընտանտան չըգարըպ պիլէ կեօթիւրիւր

իտի աթիլէ՝ մասկարայա ալմաղ իչին : Պունու տույտուգլարնտա քահանալար վէ քէշիւլէր , ճիւմլէսի պիր աղըզտան պէտտուվա էտիպ իւլէնտիլէր Մպլխարիպէ : Վօրգտու Մպլխարիպ վէ էթտիկինէ փիշման օլուպ , ուսուլ իլէ հապէր վէրտի Վերենիկ Մշտա “Մէզաման քի տէտի օվա իչինտէ սէնին իլէ ծնլար օյնար , սէն աթը սիւր եիւրիւ կէլ տէնիզ դարաֆընա . պէն սէնի գուրթարըրմ : ()տու պիր կիւն քի կիւնէ Մշտու օվայա կեօթիւրտիւլէր տիւշմանլարը , վէ պաշլատըլար ծնու մասկարայա ալուպ ըրևալայ էթմէկէ , չըպուգլա վուրմաղա վէ զայըր ըէգիլլէք էթմէկէ : () տախի շագա դարզընա պիրինին չըպուղունու գափտը՝ վէ աթընա տիգկին էտիպ կիթտի օ դարաֆա քի Մպլխարիպ ծնտա կիզլէնմիշտի : Մրտընա տիւշտիւք տէ տիւշմանլարը՝ գարշը գօտու Մպլխարիպ վէ ծնլարը չօղունու գըրլճտան կէչիւրիպ գալանլարը էօկիւնէ գաթտը : () սիւրիւտէ պիր եավուզ սիյահ արապ վար իտի , պու օ գալապալըգտա կէրի տեօնիւպ՝ եալըն գըրլճ եիւրիւտիւ Մպլը խարիպ իւզէրինէ . օ տախի գըրլճընը սօլ գարաֆընա էնտիրիպ՝ եարտը ծնու պէլինէտէք վէ աթիլէ պասըպ ծնուն իւթիւնէ՝ սէյիթտի տիւշմանլարըն արտըսըրա : Վէ լաքին ծնլար շէհիրէ տիւշիւպ՝ գափատըլար գափույու . պագտը կեօրտիւ Մպլխարիպ քի պիր շէյ էտէմէզ՝ վուրտու խանչէրինի տէմիր գափույա , վէ ծնու օրայա սափալըպ՝ էօյլէճէ պըրագտը : ()նտան կէրի տեօնիւպ ալտը կեօթիւրտիւ Մշտա Վերենիկի քէնտի թախթընա . քէնտիսի

տէ պէտտուվատան դուրթ ուլուպ պեղիւք մէր
թէպէյէ երտի : Պիր գաչ երլտան սոնդրա էօլ
տիւ . Լշոտ Պաերենիկ վէ եերինէ կէչտի քիւ
չիւք դարտաշը ատը ԼպուսաՏԼ Համազասպ :

⁹³⁶
826 } Լղիշէ՝ Ռիսդորոս կաթուղիկոսուն
դարտաշը՝ օն սէնէտէն սոնդրա օ էօլտիւքտէ՝
եերինէ կէչտի Լղթամար ատասընտա վէ 5
երլ կաթուղիկոսլըգ էթտիքտէն սոնդրա , պիր
գաչ քիշինին նիֆադը իլէ աղլ օլտու . վէ լսքին
օնուն սաղլըղլնտա զայրը կաթուղիկոս գօմատը
լար եպիսկոպոսլար : Ս է քէնտի Լղիշէ իքի երլ
տաՏա մանսըպընը սիւրիւպ՝ էօլտիւ :

⁹⁴⁵
876 } Լնանիա Սոկացի՝ Ս արագայ վանքըն
առաջնորդու Լղիշէնին եերինէ կէչիպ վէ կա
թուղիկոս օլուպ՝ օթուրտու Լղթամարտա 5
սէնէ . 17 սէնէ տէ Ս արագտա վէ Լնիտէ :
Պունուն կիւնիւնտէ Յակոբ եպիսկոպոս Սիւ
նի՝ պաշատը ֆէնա մէզհէպլերէ եէլթէնմէկէ
վէ հերզէ սեօզէր սեօյլէմէկէ . օնլարտան պի
րիտէ պու քի՝ եպիսկոպոսլարա կերէքմէզ տէտի
կաթուղիկոսա միւդի օլմագ վէ չօգ քիմնէլէրի
ազտըրըպ՝ քէնտի դարաֆընա ալտը . վէ չիւնքի
վազ կէչմէտի պու էօլտան՝ Լնանիա կաթուղի
կոս նգովէլ էթտի օնուն վէ օնուն համիալարը
նը : Սոնդրա Յակոբ եպիսկոպոս էօլտիւքտէ՝
կիթտի Լնանիա կաթուղիկոս Սիւնիք մէմէ
քէթինէ վէ Ճէմաաթը քէնտիսինէ միւդի է
տիպ՝ նգովքտան չեօզտիւ օնլարը . վէ ալքե
պիսկոպոս տիքտի օնլարա Ս ահան ատը պիրի
սինի Րադք էյալէթինտէն , վէ օնա իզլին վէրտի՝
քի խաչ կեօթիւրէ էսկի սըրա հէր նէրէյէ վա

ըրեսա . վէ քէնտի օրատան տեօնտիւ կէլտի
 Լճթամարա :

() վագիթլէրտէ սաքինլէնիր իտի Ը ոկ մէմ
 լէքէթինտէ Դաւիթ ատլը եպիսկոպոս օ մա-
 նատթըրտա քի Ուխտ Լպարանից տէնիլ իտի ,
 պիր ազիզ վէ ալիմ քիմնէ . էօյլէ քի էօլտիւք
 տէն սօնդրա՝ չօգ միւճիզլէթլէր օլուր իտի ծնուն
 մէզարընտան : Պու ազիզին գարտաշը օղլու
 պունուն մէզարընտան թօփրագ ալըպ կիթտի
 Ուումսէմթինէ : Ը է ծնտա մէրթէպէյէ երտի
 վէ Ը՝անգլաւտ տէնիլտի . վէ օ թօփրաղըն գուվ
 վէթիլլէ չօգ միւճիզլէթլէր էթտի , օ գատար
 քի Ը՝ասիլ կայսր վէ ծնուն շէրիքի Ըոստանդին՝
 աշիքեարէ կեօրիւպ շաշտըլար . վէ օսուրբունեւ
 ըլինէ շեօհրէթ վէրմէք իսթէտիլէր : Ը է չիւն-
 քի օսուրբուն խըսըմը Ըտեփաննոս՝ ծնուն եէրի-
 նէ եպիսկոպոս օլտու՝ ծնա հապէր վէրտիլէր
 քի նէ էտէլիմ . ծնուն իսթէկինի տույտուգլա-
 ընտա՝ պիր միւքէլլէ Ֆ ալթըն խաչ եափտըր-
 տըլար , վէ խաչըն իչինէ եէրլէշտիրտիլէր պիր
 փարչա էֆէնտիմիզին խաչընտան , պիր փարչա
 թիքէն թաճընտան , սիւնկէրինտէն , էքսիքլէ-
 ըինտէն , գունտաղընտան , վէ փէշթիմալընտան ,
 վէ սուրբ Ըստուածածինին էսպապընտան , վէ
 պու խաչը կեօնտերտիլէր օ մանասթըրա :

Պու պախշիշի ալտըգտա Ըտեփաննոս եպիս-
 կոպոս՝ հէմէն թէգչէ էլ վուրտու օ վանքը թա-
 միր էտիպ եէնիլէմէկէ , վէ վանքըն օրթասընտա
 պիր քիլիսէ եափտը Ըստուածածին ատընա վէ
 ծրայա գօտու օ խաչը : Պու մատտէ իւղէրինէ
 ուզունճա եաղար Ըրիգոր՝ Լարեկացի քի կեօղի

իլէ կեօրտիւ . վէ իբի սիթայիշ եազտը , պիրի
սուրբ խաչա , օ պիրիսի սուրբ Լ'ստուածածինէ :

Պաշլամիշ իտի օ զանմանլարտա Լ'բաս փատի-
շահ եափմաղա Գարստա Ուլու քիլիսէ՝ Նայ-
ճա Կաթուղէի . վէ պէշ երլտա պիթիրտի թէ-
միզ վէ խաս գաշլարտան պիր միւքէլէֆ պինա :
Լշիթտի պունու Լ'փխաղլարն փատիշահ՝ ա-
տը Բէր . ալտը ասքէրինի կէլտի Նայաստանա
վէ Քիւր չայրն քէնարնա օրտուսունու գու-
րուպ՝ հապէր կեօնտէրտի Լ'բաս փատիշահա .
“ Կէլտիմ քի տէտի՝ սէնին եէնի եափտըղն
քիլիսէի օրհնէլ էթտիրէիմ Կիւրճի ատէթի
իլէ . զէրէ իսթէմէմ քի Նայ ատէթի իլէ օրհ-
նէլ էթտիրէսին , , :

Չօգ աղըր կէլտի Լ'բասա պու քէլամ . թէզ-
լէ սինոդոս էթտի վէ թէֆթիշ էթտիրտի՝ քի
Նայլարն օրհնութիւնն նաճըլ տըր , վէ տույ-
տու քի սուրբ հայրապետէրտէն գուրուլմիշ
լէյ տիր . հապէր կեօնտէրտի Բէր փատիշահա .
“ Պիլիմ օրհնութիւն վարտըր տէտի . սիզէ նէ
զահմէթ , , : Օ օր էթտիքտէ Բէր , տույտու
Լ'բաս քի ծնուննիյէթի քիլիսէ օրհնէլ տէյիլ ,
ճէնք էթմէք տիր : Լ'տը ասքէրինի վէ կիթ-
տի Բէր իւզէրինէ Գիւրգ Ս'արզպետունի տէ
պիլէսինճէ : Ս է լաքին ասքէրին չօգլուղունու
կեօրտիւքտէ՝ իլէրի վարմատը վէ օ կէճէ սույ-
ուն պէրի դարաֆընտա գալտը : Սապահ օլ-
տուգտա Գիւրգ մարզպետունի Լ'բասըն իզ-
նիլիլ այրտըր ասքէրտէն պիր գաչ պահատըր
իկիտ վէ ծնլարլա գարշը եադայա աթտը քէն-
տիսինի . վէ Բէր ասքէրինի պիրիպիրինէ կէ-

չիրտի, վէ Հայլար պու դարաֆտան օգ եաղտը
լըպ գաջըրտըլար օնլարը. վէ քէնտիլէրի պիր
եանա կէլիպ՝ փէրվասըղ րահաթլանտըլար :

(Ժ)էբրար տիւղտիւ Ռէր ասքէրինի վէ կի՛նէ
օրայա կէլիպ վէ թէզչէ սույու կէչիպ՝ տիւշտիւ
Հայ օրտուտունա. օնլար տախի ալթիւսթ օլ
տուգտա՝ Ղբաս քէնտիսի աթընա պինիպ՝ սալ
տը ասքէր իչինէ՝ իքի աղըզը գըլըճ էլինտէ. վէ
գըլըճը չալարիքէն՝ Հայ ասքէրիտէ եիւրիւյիւպ՝
գըրտըլար օնլարը. չօղը տախի գաչտըգտա՝
արտըլարնա տիւշիւպ քիմինի չայտա սույա պօղ-
տուլար, վէ քիմինի տէ գըլըճտան կէչիրտիլէր,
վէ գարշըպ կէչիպ՝ գաչանլարտան պուլտուգ-
լարընը էօլտիւրտիւլէր. Ռէրի տէ դութուպ
կէթիւրտիլէր Ղբասըն եանընա : Ղլտը Ղբաս
Ռէր փատիշահը կեօթիւրտիւ պիլէսինճէ չագ
Ղարս շէհրինէ, վէ սօգտու օնու՝ էլլէրի պաղը
օլարագ՝ եէնի քիլիսէյէ, վէ քիլիսէնին եափու-
տունու կեօսթ էրիպ “ Իշթէ պու տուր տէտի օ
եէնի քիլիսէ քի սէն օրհնէլ էթմէք իսթ էրի-
տին. էյիճէ պագ կեօր կեօղիւնիլէ, զէրէ պուն-
տան սօնղրա պիր տէ կեօրէմէսին,, : Ս է սօնղ-
րա տըշարը կէթիւրիպ՝ չըգարթտը կեօղէրինի :
Պունու տույտուգլարընտա Ղիխաղլար՝ փուս
եաս օլտուլար. կէլտիլէր Ղբասա րէճա իլէ վէ
չօգ փէշքէշէր կէթիւրիպ՝ օնու պարըշտըրտը-
լար եէմին էթմէկ իլէ, վէ Ռէրի ալըպ կեօ-
թիւրտիւլէր մէմէքէթլէրինէ :

⁹⁴⁴
879 } Պու պէօյլէ օլտուգտա՝ Ուում սէմթինէ
Հապէր կիթտի քի Հայլար Ուում օրհնու-
թիւնունու վէ օնլարըն խորհուրդլարընը գա.

պուլ էթմէզէր, տահա զայրը սեօզ չօգ. օնլար տախի պաշլատըլար քէնտի սէմթէրինտէ օլան Հայլարա հզլյէթ էթմէկէ վէ չօգ սըզըշտըր մահա՝ քի Ուումաւա էթսինլէր հէր շէյի. եանի հէր տիւրլիւ Ուում օլտունլար: Վիմքի գաւ պուլ էթտի՝ թէքրար դրոշմէլ էթտիլէր, վէ քիմիսինի թէքրար մկրտէլ էթտիլէր: Պուն տան էօթիւրի չօղու քէնտի մէքեանլարընը պըրագըպ կէտի Հայաստանա՝ Հիրակ սէմ թինէ, քիմի տէ Սանանդ գարաֆընա: Սէ չիւնքի պունլարըն պազիլէրի քիւչիւքիւկիւնտէ Ուումլարտան մկրտութիւն ալմըշ իտի, Հայլար տախի օնլարը թէքրար մկրտէլ էթտիլէր զանն էթմէկիլէ քի օնլար սատէճէ ինսան իսմինէ մկրտէլ օլմիշէր: Սէ պեցլէճէ իքի դարաֆտան խուսուլմէթ զըզըշտը օ գատար քի էկէր պիրի պարըշըզ վէ սուլս սեօզի աշմագ իսթէսէ իտի, խօրեատ վէ եօղուն քիմսէլէր՝ օնա ճայլ տէրլէրիտի: Սէ լաքին ազըլը օլանլար, եանըպ եագըլըր իտի՝ քի նիլին պեցլէ օլտուն ք Պիղիմ Լբաս փատիշահ տախի՝ պեցլէ շէյ իսթէմէզ իտի, վէ եկեղեցականլար մատտէսիտիր տէյի գարըշմանգ իտի: Սայրէթի օ իտի քի քէնտի փատիշահլըզը ռահաթլըգտա օլտուն. ⁹⁸¹ վէ 24 սէնէ պեցլէճէ գայըրըպ վէ իսթիարլանըպ էօլտիւ. իքի էվլատը գալտը Լշուր վէ Սուշեղ:

8. Իւշէնձի Լճոտան լազնի վէ Սահանըն Կա-
նոնէնէսլը Սաշէնէսէ :

Դ. 28 — 31 .

⁹⁸¹ } Լճոտ իւշինձի՝ Լճաւորն օղլու օ քի
Լճոտ ողորմած տէրէր՝ պապասը էօլտիւքտէ՝
պազտը կեօրտիւ քի տիւշմանլար պաշլատը եիւ-
րիւմէկէ Հայաստան էօլքէսինէ , քէնտիսիտէ
տէվշիրտի իքի պին գուվվէթ լի իկիտ վէ ծնլար-
լա տիւշմանլարա գարշը տուրուպ՝ գովլալատը :
Ս է չինքի ան իտի ասքէրի , գրգպէշ պին աս-
քէր տաշա տէվշիրտի , վէ սէրասքէր էթտի
Սարգպետունի Վէորգուն օղլունու Վոռ ատ-
լը . օ տախի տէվշիրտի իկիրմի պէշ պին ասքէր
քի հէփիսի օլտու սէքսէն պին ասքէր : Պուն-
լարլա Լճոտ գանատլանրպ չօգ իշէր էթտի , վէ
⁹⁸¹ } տիւշմանլարընր տիթրէթտի : Տօգուզ երլ
պէօլէձէ կիտիպ Լճոտ վէ Հայ նախարարլարը
ծնուն էթտիքէրինի պէյէնիպ՝ կիթտիլէր Լ-
նանիա կաթուղիկոսա վէ օրայա չաղըրտըլար
Լճուան փատիշաճընը՝ ատը Փիլիպպոս , վէ ծն-
լարըն կաթուղիկոսունու՝ ատը Յովհաննէս , վէ
պիր պէօլէք սինոգոս էտիպ Լճի շէճրինտէ՝ ծ-
րատա Լճոտու փատիշաճ տիքտիլէր :

Պու պէօլէ օլտուգտա՝ Լճոտուն գարտաշը
Սուշէղ՝ քի Ս անանդտա օթուրուր իտի՝ պիր
գաշ նախարարլա պիր օլուպ վէ պիր էգ ասքէր
եըղըպ՝ ծնլարըն պիրլիկի իլէ փատիշաճ օլտու
Վարս շէճրինտէ , վէ լաքին հէր գարաֆտան է-

մին վէ միւգի վէ եարտըմաճի կեօսթէրտի քէն
տիսինի Ղշոտա : () նուն իջին Ղշոտ տախի օ
նա տօգունմատը : Պունլարըն կինիննտէ Տայք
տէնիլէն մէմլէքէթին նախարարը Ղաւթ
ատը՝ կայսերտէն ըաղպէթ պուլուպ՝ օ սէմթլէ
լէ իւրապապա օլտու , եանի միւսէլլիմ՝ եախօտ
պէյ , զէրէ օ մէմլէքէթ Ռում փայընա տիշէր
իտի :

⁹⁶²
ն.ժ.Ե. () վաղիթլէրտէ Ղմիրապետին սէրաս
քէրի Համաուն՝ ասի օլուպ՝ չօգ սպէր իլէ
սալտը Հայաստանա : () նա գարջը տուրտու
Ղշոտ , վէ ծնուն ասքէրինի խուրտիւխաշէտիպ՝
դութտու Համաունու վէ էօլտիւրտիւ : Պու
նու իշիթտիքտէ Ղմիրապետ՝ չօգ հաղղ էտիպ
աղըր փէշքէշլէրիլէ պեցիլթտիւ Ղշոտուն շա
նըրը վէ փայէսինի . վէ եէնիտէն թաճ կեօն
տէրիպ՝ թէքրար փատիշահ էթտի ծնու , շահի
⁹⁶³
ն.ժ.Բ. արմէն ատընը վէրմէքլէ : Պու գատար շանը
պեցիլտիւքտէ՝ պաշլատը Ղշոտ եէնիտէն տիւզ
մէկէ Հայ փատիշահըղընը վէ մէթանէթ վէր
տի Հայաստան մէմլէքէթինէ : Եափտը Ղնի
տէտիքլէրի շէհրին իլ գալէսինի . վէ զայրը չօգ
գալէլէր վէ պեցիլք պեցիլք պուրճլարիլէ տօ
նաթաը ծնլարը . պեցլէ էթմէքլէ՝ ըաղպէթլի
վէ ազիլ օլտու՝ հէմքէնտի միլլէթինէ վէ հէմ
վայրըլարընա : () նուն մէտհի՝ էյի ամէլլէրին
տէն կեօրինիւրիտի , խուսուսա մէրհամէթլի
օլմասընտան վէ ռուհանի հավէսլէրինտէն .
պեցլէ օլմասը իջին չօգ քիլիսէլէր վէ չօգ մա
նասթըրլար եափտը . Ֆաղըրխանէլէր վէ խաս
թալար եէրի պինա էթտի վէ ծնլարա հըլմէթ

էտիպ՝ քէնտի էլլիլէ՝ մանձա վէրիլիտի . վէ տայիմա սուֆրասընա օթուրտուր իտի՝ քեօրլէրի , թօիալլարը , ուլուզլարը վէ ղայլը տիւլլիւ սափադ քիմնէլէրի , վէ չօգ իբրամ էտիպ րաղւ պէթ կեօսթէրիլ իտի ծնւարա : Ս է Ֆուգալայը օ դատար սէվէրիտի քի հէփ վարընը ծնւարա վէրիլիտի . էօյլէ քի էօլտիւքտէ՝ հազնէսինտէ չօզլուգ աղչէ պուլունմատը . պունուն ի չին ողորձած տէնտի՝ եանի մէրհամէթլի : Ս է պունուն խաթունու խոսրովանոյշ՝ պունուն կիպի չօգ էյի ամէլլէր կեօսթէրտի՝ խուսուսա Ֆուգարայա վէ խասթալարա , վէ չօգ քիլիսէլէր պինա էթտի : Պու խաթուն եափտը իքի մէշհուր մանասթըր Սանահինտէ վէ Հաղբատտա՝ քի պիլի պիլինտէն ուզագ տըր արալարը պիր սասթ դատար : Պու իքի վանք եափըլարդտա՝ ղայրը վանքլար տախի եափըլտը , վէ օ վանքլարտա ատըր տանը վարդապետէր հասըլա կէլտի . ծնւարըն պիլիսի իտի խոսրով Նձնացի տէտիքլէրի Վրիգոր՝ Կարեկացինին պապոսըր քի էվիլէ էվիլէնիպ՝ վէ սօնղրա տիւննայը թէրք էտիպ՝ մանասթըրա կիրտի վէ եպիսկոպոս օլտու Նձնացի էյալէթինէ վէ չօգ շէյլէր եազտը . զիյատէսի իլէ պատարագ վէ ժամագիրք իւզէրինէ քի պիր վագիթտէն սօնղրա Սովէս Լազնկացի ծնա շէյ արթըրըպ՝ պեօլիւթտի : Պու խոսրով եպիսկոպոսուն կիւնինտէ էօլտիւ Նանիա կաթուղիկոս 22 սէնէ կաթուղիկոսլըգ էթտիքտէն սօնղրա :

963 } Ս ահան Բաղք էյալէթինտէն՝ օ քի
Նժ.Գ. } Նանիա կաթուղիկոստան եպիսկոպոս օլտու

Սիւնիք մէմէքէթինէ, Լճանհատան սօնդրա
 հէփ եպիսկոպոսլարն իրատէթիիլէ կաթու-
 ղիկոս օլտու վէ օթուրտու Լըգինա շէհրինտէ :
 Պու չիւնքի էվվէլտէն պիլլիրիտի Վաղկեդոն
 սինոդոսունուն տօղրուլուղունու, պու մատտէ
 իւզէրինէ պիր օլտու Սոււմար վէ Սիւրճիլէրի-
 լէ վէ միլլէթի տախի պիր էթմէք իսթէտի :
⁹⁶⁹
 ՆԺԸ } Սէ լաքին պիր գաչ սեօզ աղնամազ քիմ-
 սէլէր ծնա գարշը տուրուպ՝ միլլէթի այաղա
 գալտըրտըլար . վէ Լճի շէհրինտէ սինոդոս է-
 տիպ՝ քիւրսիսինտէն ծնու պըրագմազ իսթէտի-
 լէր : () տախի տուլուպ գաչտը եէրինտէն 5
 երլ կաթուղիկոսլըգ էթտիքտէն սօնդրա, վէ
 Սասպուրական մէմէքէթինէ կիտիպ՝ սըղըն-
 տը Լպուսաճլ փատիշահա քի ղիքը էթմիշիզ
 պու քիթապըն 7 պապընտա : Վասուլ էթտի
 ծնու Լպուսաճլ վէ պիր օլտու ծնուն Ֆիքրիիլէ :
⁹⁷⁰
 ՆԺԹ } Ստեփաննոս իւչիւնճի՝ Սլան մանաս-
 թըրընըն ռուհպանը՝ Սահան գաչտըգտա ծնուն
 եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու, վէ օ կիւն
 նղովք կեծնտէրտի Սահանա վէ Լպուսաճլ,
 վէ Սահան գարշըլըգ եաղտը ծնա վէ ծնունլա
 պիր օլանլարա : Պունա տայանամայըպ Ստե-
 փաննոս հէմէն թէղչէ պիր էզ պեօն քէշիշլէր
 տէվլիրիպ կիթտի Սահանըն իւզէրինէ : Հէ-
 նիւլ էէթիլմէտէն՝ Լպուսաճլ փատիշահա՝ հէ-
 փիսինիտէ դութտուրուպ Լթամար ատասընա
 սիւրտիւ . պաղիլէրի քի Սահանա միւգի օլտու՝
 ծնլարը աղատ էթտի, վէ Ստեփաննոսու զօտու
 Սոտորոց բերդ տէտիքլէրի գալէյէ քի ծնտա
 պիր գաչ այտան սօնդրա էօլտիւ . կաթուղիկոս-
 լուղու 2 սէնէ սիւրտիւքտէն սօնդրա :

⁹⁷²
ՆԻԱ } Խաչիկ էվվէլքի՝ Լըշարունի էյալէ-
թին եպիսկոպոսու՝ պեօյիւք սինոդոսլա՝ Լ'նի
շէհրինաէ կաթուղիկոս օլտու վէ Վիւրսի-
սինի գօտու Լըգինա շէհրինէ Լ'նիյէ եազըն ,
վէ ծրատա եափտը պիր մէշհուր կաթուղիկէ
քիլիսէ , վէ ծնտան զայրի իւշ քիլիսէ եէնի պի-
շիւմ , Տրգատ գալֆանըն էլլիլէ՝ քի նամտար
ուսթա իտի : Ս է պիր կիւզէլ քիթապխանէ
եաիրպ՝ չօգ քիթապլար իլէ տօնաթտը : ()
վազիթլերտէ կայսր իտի Ստանպօլտա Չմէկիկ
Կիււթան Հայ միլլէթինաէն՝ Երապօլիս շէհ-
րինաէն՝ քի ծնուն ատընա Չմէկաժագ տէնիլաի-
պու Չմէկիկ քէնտի սաղլըղընտա կայսր էթտի
Ս ասիլի վէ ծնուն Կոստանդին գարտաշընը քի
պունլար էվվէլքի Ս ասիլին թօնտունուն թօ-
ռունլարը տըր Հայ ճինսինտէն : Պունլարըն
կիւնիւնտէ Ս ահան կաթուղիկոս թէքրար
պիրլիք էթտի Սումլարլա վէ քէնտիսի պիր գաշ
երլտան սօնղրա էօլտիւ . կաթուղիկոսլըղ էվ-
վէլքի օլմասընտան էօլմէսինէտէք սիւրտիւ 15
սէնէ : Իքինճի սէնէսինտէ էօլտիւ Լըռտ փա-
տիշահ՝ Լաղապը ողորմաժ . տէվլէթի սիւրտիւ
26 սէնէ : Իւշ երլտան սօնղրա էօլտիւ զէվճէսի
տախի Խոսրովանոյշ իւսթուն . վէ իւշ էվլատը
գալտը Սմբատ , Գազիկ վէ Գուրգէն :

⁹⁷⁷
ՆԻԱ } Իօլտիւ օ կիւնլերտէ Լպուսահ Լը-
ծրունի՝ քի Ս ասպուրական էյալէթին փատիշա-
հը իտի , վէ ծնուն եէրինէ փատիշահ օլտու օ-
նուն օղլու Լըսա՝ Ս ան սէմթինաէ . օ պիր օղ-
լու տախի Գուրգէն ատլը օթուրտու Լ'նձևացի
սէմթինաէ . իւշիւնճիսի տէ ատը Սենէքէրիւմ

եւորթ գուծաւ Ուշտունիք դարափլարնտա ,
վէ օնտա հաքիմ իտի :

9 . Իսինճի Սթապըն լաֆնի :

Դ. 30 — 31 .

⁹⁷⁷
ՆԻՁ } Սմբատ իքինճի՝ ողորմած Ղշտուն
պեօյիւք օղլու՝ պապասընըն էօլտիւկի կիւն եէ-
րինէ կէշիպ փատիշահ օլտու Ղնի շէհրինտէ :
Պու Սմբատ հէր դարափտան քէնտի տէվլէ-
թինի էյիճէ գայըրլայ՝ ճիւղէսինէ էյի կեօ-
րիւնտիւ . վէ հէփ տիւշմանլարա գարշը տու-
րուպ՝ էյի սաքլատը հայաստանը վէ Շահըն-
շահ տէնիլտի : Պու Սմբատ 979 սէնէսինտէ
եափտը Ղնի շէհրին տըշարքի հիսարընը , էն-
լի , եիւքսէք , պեօյիւք , մէթին , ալընմասը կիւճ՝
վէ եէնկիլմէսի միւշքիլ պիր շէյ , վէ եիւճէ
պուրճլար իլէ տօնաթտը . տեօրթ դարափրնա
տախի տէրին վէ էնլի խէնտէգ գազտըրտը ,
սէքիզ երլ չալըշարազ : Շէհիր իքինտէ չօգ
քիլիսէլէր եափտը . զայրը քիմսէլէր տէ զայ-
րէթ էտիպ պաշգա քիլիսէլէր եափտըլար . ճիւմ
լէսի պին պիր քիլիսէ օլտու՝ էօյլէ քի չօղու եէ-
մինտէ տէրիտի՝ Ղնիէն պէն պէր չիլէսէն հաֆդը
իլէն : (Թ) լաքին պիթիրէմէտի :

() վապիթլէրտէ չօգ շէօհրէթլի իտի Վրի-
գորնախարար Պահլաւունի՝ Նիգ էյալէթինտէ
սուրը Սահակըն գըզը սօյունտան՝ սուրը Վրի-

գոր Լուսաւորիչին սիրիւնսինտէն : Պու Վրի-
գոր էօլտիւքտէ՝ իւչէվատ պըրագտը , Ստասկ ,
Սահրամ , Տիգրան . Ստասկ օլտու սէրապէր
Սմբատ փատիշահա . սօնղրա Սահրամ . պու
Ստասկըն օղլու օլտու Վրիգոր Սահիստրոս , վէ
օնոնն օղլու Վրիգոր վիպասէր : Պու վագիթ-
լէրտէ իտի սուրբ Վրիգոր՝ Նարեկացի՝ քի՝ Նա-
րեկ վանքընտա օթուրմագլա վէ ծրատա ռուհ-
պան օլմագլա՝ Նարեկացի տէնիլտի : Պու աղիզ
Ստուկարա պիրլիք էթմէք իսթէտի Վաղկե-
դոն սինոդոսունու գապուլ էթմէքլէ , վէ լաքին
սեօզ անկլամաղ պիր գաչ քիշի օնա գարշը տու-
րուպ՝ միլէթի պաղա գալտըրտըլար : Պու սէ-
պէպտէն պիրեզ վարդապետլէր վէ պէլլի պաշը
քիմէլէր Լճի շէհրինտէ սինոդոս էտիպ՝ տա-
վէթալիլէր եօլլատըլար քի օ աղիզի կէթիրսին-
լէր եախօտ նէ Ֆիքիրտէ օլտուղունու տույ-
սունլար : Պունլար օրայա եէթիշտիքտէ , չօգ-
մուհապպէթ իլէ րայէթ կեօսթէրտի պունլա-
րա՝ Նարեկացի վէ էմր էթտի օնլար իչին սօֆրա
հաղըրլամաղա , վէ հէմ սըմարլատը քի կեօվէր-
աին քէպապ էթսինլէր . կիւնլէրտէ տէ ուրբաթ
կիւնի իտի : Եթմէք վագթի կէլտիքտէ կեօվէր-
աին քէպապընը տավէթէ կէլէնլէր կեօրիւպ ,
ղէյատէսի իլէ իշքիլէ վարտըլար . “ Պու կիւն
փէրհիզ տէյիլ մի վարդապետ տէտիլէր ” . օ
տախի պիլմէղլիք սուրէթի կեօսթէրիպ՝ աէ-
վապ վէրտի քի “ Լճիլ էյլէյին գարտաշլար ” .
վէ քէպապ օլմիշ կեօվէրաինլէրէ տէտի “ Եւր-
գըն կիտին պուրատան , զէրէ պու կիւն փէրհիզ
տիր ” . օնլար տախի գանատլանըպ ուչտուլար

Ճիւմէ տալէթ է կէլէնլէրին էօկիւնտէ : Պու-
նու կեօրտիւքլէրինտէ զայէթ գօրգտուլար վէ
ուլթանտրղլարրնտան ազիղին այաղընա տիւ-
շիւպ՝ աֆվ տիլէտիլէր . վէ ծնտան չըզլպ կիթ-
տիլէր վէ կեօրտիւքլէրինի նազլ էթտիլէր :
(Յլար տախի պունու իշիտիպ՝ շաշտրլար վէ
սուս օլուպ նիյէթլէրինտէն վազ կէշտիլէր :
Պու ազիզ Վրիգօր Նարեկացի կիւնտէն կիւնէ
ազիղլիքտէ Ճօշուպ դաշըպ վէ պիւթիւն էօմ-
րիւնի տուվայա վէ օգումաղա վէրիպ՝ տատը
ռուհանի տիւշիւնմէլէրէ . վէ պաթար Ղլաշըն
մուհապպէթի տէրեասընա էօյլէ քի թէնտէ
սաքին օլարադ՝ Փէրիշթէ միսալի կէշինիր իտի .
պունուն իշին լայիգ օլտու թէն կեօպի իլէ կեօր-
մէկէ սուրբ Մատուածածինի Յիսուս գուճա-
ղընտա վէ Ուհուլաշըն նիմէթի իլէ տօլուպ՝
տիւղտիւ Նարեկ տէնիլէն տուվա քիթապընը ,
քի միսլի կեօրիւմէմիշ պիր շէյ տիր : Նրդ եր-
գոց տէտիքլէրի քիթապըն թէֆսիրինի տախի
եափտը , հէնիւզ իկիրմի իքի եաշընտա իքէն .
վէ զայրը չօգ շէյլէր եազտը . քէնտիսի տէ հէ-
մէն էլլի եաշընա վարըպ , տիւնեատէն կեօտիւ
վէ կիթտի գավուշտու արզուլէտիկի սէվկիւլի-
սինէ : Պունուն կիւնիւնտէ իտի Ֆրէնկիւթան
սէմթինտէ սուրբ Սակար վէ սուրբ Սիմոն .
իքիսի տէ Հայ միլլէթինտէն . պունլարրն նա-
սըլ ազիզ օլտու գլարընը պադ Հայ թարիխնտէ
օ եէրտէ՝ քի զիքը էթմիշ իզ : Ալէլլիմ շիտի
պիզիմ նազլիմիզէ :

⁹⁸⁴
14 } Հէնիւզ Սմբատ փատիշահ Միլ գալէ-
սինի պիթ իրմէտէն Վոլթան էյալէթին Միւ-

րասը ատը Լ'պուտելֆ՝ պիր էղ ասքերիլէ եիւ-
 րիւտիւ Ս'ասպուրական մէմլէքէթինէ : Պու-
 նու կեօրաիւքտէ Լ'շոտ Լ'րծրունի քի օ սէմ-
 թին փատիշահը իտի՝ ծնա գարշը կեօնտէրտի
 Լ'պլխարիպ սէրասքերինի քի էվվէլքի Լ'պլխա-
 րիպին գարտաշը օղլու իտի . օ տախի ասքերիլէ
 Ղուաշ էյալէթինէ եէթիշիպ օրտուսունու
 գուրտու պիր եէրէ : Լ'քէր տէ րահաթլանմաղ
 իչին աթլարընը օթլանմաղա սալըպ՝ եաթտը-
 լար վէ ույգույա վարտըլար : Հէնիւզ ույգուտա
 իքէն՝ տիւշմանլար եէթիշիպ գուշաթտըլար ծն-
 լարը . ծնլար տախի տարլըղա տիւշիւպ՝ չօգ գօրգ-
 տուլար . վէ չիւնքի ծնտա պիր գալէ վարիտի՝
 եաեաճա օրայա գաշտըլար վէ ծնտա գափանըպ
 գալտըլար : Տիւշմանլար տախի հապէր վէրտի-
 լէր գալէյէ՝ եէմին էթմէկիլէ քի էկէր սիլահ-
 լարընը քէնտիլէրինէ թէսլիմ էտիպ օ գալէտէն
 կիտէրլէրսէ՝ պիր զարարլարը ծնլարա տօղուն-
 մասըն : Պու սեօզէ ինանըպ՝ ծնլարա թէսլիմ
 էթտիլէր սիլահլարընը . վէ լաքին տըշարը չիգ-
 տըզլարը կիպի՝ տիւշմանլար իւզէրլէրինէ տիւ-
 շիւպ գըրլճտան կէջիրտիլէր , հէմէն սալթ Լ'
 պըլխարիպի վէ իքի նախարարը սաղ դութուպ
 կեօթիւրտիլէր Գաղթան էյալէթինէ վէ սօնը
 րա ծնլարտան չօգ շէյ ալըպ՝ կէրի չէվիրտիլէր :
 Պունլար տեօնտիւքտէ էօլտիւ Լ'շոտ արծրունի
 փատիշահ . վէ չիւնքի էվլատը եօղ իտի՝ գար-
 տաշարը օլտու փատիշահ , Գուրգէն վէ Սէնե-
 քերիմ . Գուրգէն Լ'նձեաքեաք էյալէթինէ
 վէ Սէնէքերիմ Ռըշտունի սէմթինէ :
 984 } Լ'օլտիւ օ կիւնլէրտէ Սուշեղ փատի-
 913 }

շահ քի օթուրուր իտի Պարստա վէ Սուշե-
ղին եէրինէ կէջտի ծնուն օղու Լբաս : Պու-
տահա փատիշահ ճլմազտան էվվէլ պիր Ֆիրա-
սէթսիզ պեօն չօճուգ կեօրիւնիւր իտի . փատի-
շահ օլտուգտա՝ ագըլը վէ հավէսի կեօսթէր-
տի քէնտիսինի . մէքթէպլէր աչտը՝ վէ ուշագ-
լարը թէրպիյէ ալթընա սօգտու . վէ քէնտի
մէմլէքէթինի հէր դարաֆտաննիզամա գօտու :
Լնասը տախի թէրքիտիւնէա էտիպ՝ կիրտի
Թիւրն տէտիքլէրի պիքիւրէր մանասթըրընա քի
ծնտա պիր պէյազ դաշտան օյուլմիշ քիլիսէ վար
իտի . վէ ծրատա տայիմա քէնտիսի տուվայա վէ
ուուհանի տիւշիւնմէլէրէ եէլթէնիպ , վէ էյի
ամէլլէրիլէ կէջինիպ՝ էօլտիւ :

() կիւնլէրտէ Հեր տէտիքլէրի էյալէթին
Լմիրասը կիթմիշ իտի Լպահունի սէմթինէ .
ծնտան տէծնէրիքէն՝ ծնուն ապէրի Սասպու-
րական մէմլէքէթինտէն կէջիպ վէ պիր քեօյէ
օղըպըպ կեօրտիւլէր պիր գաչ կիւզէլ Հայ ու-
շագլարը քի օյնարլար իտի . իւզէրլէրինէ վարըպ՝
դութտուլար վէ ալըպ կիթտիլէր : Պունու կեօր-
տիւքտէ Սարգիս ասլը Հայ պեօյիւքլէրինտէն
պիրի՝ աթիլէ տիւշտիւ արտլարընճա , նէ է-
տէյօրսունուզ տէրիքէն՝ ծնլար պաշատըլար
սեօյմէկէ : Պու Սարգիստէ գըզարազ հիւճում
էթտի իւսթլէրինէ . վէ սօլուգ ալթըրմայըպ
էօլտիւրտիւ ծնլարը՝ վէ Լմիրանըն օղունու
տախի օրթասընտան իքի պիշտի , վէ ալտը ու-
շագլարը : Հաշան իշիթտի Լմիրա օղունուն
էօլմէսինի՝ շարգ էթտի Լտրպատական մէմլէ-
քէթին պէյի իլէ՝ քի օլ կիւնլէրտէ Ղուին շէհ-

րինի ամբը զապդ էթմիշ իտի, “Վէ իսթէրսէն տէտի” սանա վէրիրիմ. էկէր օղլումուն էօճինի Ս ասպուրականլարտան արըսան , () տախի չինքի էվվէլտէն նիլէթ էթմիշ իտի քի օ մէմ լէքէթի զապդ էտէ՝ հիսապսըզ ասքէր տէվչիր տի էօթէտէն պէրիտէն վէ անփանսըզ կիրտի Ս ասպուրական մէմլէքէթինէ . օրատա իւշ պէօլտիւ ասքէրինի վէ էմը էթտի քի եարըն եիւրիւսինլէր իէլրի . պիր պէօլլէկի կիւն տօղուսունա , օ պիր պէօլլէկի պաթը դարաֆընա , վէ քէնտիսիտէ օրթատան . քիմնէ գուրթուլաճագ տէյիլ տէտի , իլլա գըլըճտան կէչմէլի եախօտ էսիր օլմալը : Սապահ օլտուգտա , չատըրընտա էօլլէսի պուլունտու վէ ասքէրի թարմար օլուպ՝ տաղըլտը : () նուն էօլմէսինի իշիթ տիքտէ Մպուտէլֆ Միրա՝ կիթտի Վուին շէհրինի զապդ էթտի : Պու Մպուտէլֆ Միրաիլէ մուհապպէթ շարդը էթտի պիղիմ Սմբատ փատիշահ էէմին իլէ՝ քի տայմա տօսթ գալա . վէ լաքին եէմինինէ գարշը դայրը Միրալարա ⁹⁰⁹ } պիր օլուպ՝ չօդ սըղլէթլէրէ սօգտու : Ս է իշի իլէրի կիթտիքճէ՝ մաղրուրլըզ ալտը քէնտիսի , օ գատար քի քիլիսէնին թէնպէհինի պիր եանա դօյուպ՝ գըղդարտաշը գըղընը ալըպ՝ նիքեահլանտը . վէ օ գարը էօլտիւքտէն սօնդրա՝ քէնտիսի տէ իսասթալանըպ վէ կիւնլէրի թիւքէնիպ՝ էօլտիւ վէ կեօմիւլտիւ մէզարա Մնի շէհրինտէ . տէվլէթինի սիւրտիւ 13 եախօտ 12 սէնէ :

10 . Եւ ի վերջի Պապի խորհրդակցն վագրի վէ եւ ի վերջի Սարգիսի նախադիտակցելու եւ ի վերջի Պետրոս վարենձա :

Դ . 32 — 35 .

⁹⁸⁹
ՆԼԸ } Պապիկ Ռազրատունի եւ վկայքի՝ Լուսողորմածըն օրթանձա օղլու՝ քէնտի գարտաշը Սմբատ հօլտիւքտէ եերինէ կէջիպ վէ փատիւ շահ օղուպ՝ ծնուն կիպի Շահնշահ տէնիլտի՝ ագըլը վէ ուսլու պիր քիմսէ . վէ գուլվէթտէ քէնքին օլմագլա՝ կերի ալտը օ շէհրլէրի վէ օ գալէլէրի քի տիւշմանլար գափմիշ իտի : Սէ էյի իշէրէ սէվտա պրրագըպ՝ քիլիսէլէրէ շէօճըլէթ վէրտի , վէ Լնի շէհրինտէ պիր պեցիւք քիլիսէ եափտը : Վէ գալիք քէնտի խաթունու տախի՝ Վատրամիտէ սուլղան էյի ամէլլէրիլէ փարլատը միլլէթ իշինտէ . պու խաթուն պիլ թիրտի կաթուղիկէ քիլիսէյի քի պաշլամիշիտի Սմբատ փատիշահ Լնի շէհրինտէ . վէ ծնտան սօնղրա Լնի օլտու Հայ կաթուղիկոսլարընա տուրագ եերի :

() Վագիթլէրտէ Սասիլ կայսր քէնտի հիւքմի ալթընտա օլան Հայլարըն չօղունու ալտը կեօթիւրտիւ Պուլղար մէմլէքէթինէ . ծնլար տախի Պուլղարլարլա պիր օղուպ՝ ասի օլտուլար , վէ օ Հայլարըն պեցիւկի Սամուէլ Վերջանեցի՝ կայսր իլէ ճէնք էտիպ իւսթ չըգտը վէ Պուլղարլարա փատիշահ օլտու : Սասիլ պարըլըգ էթ մէք իսթէտիքտէ՝ Սամուէլ տիլէտի ծնտան

քի գրգգարտաշննը քէնտիսինէ վէրէ . Ռում-
լարա պու շէյ աղըր կէլտիքտէ՝ Սասիլ կայսր
գրգգարտաշ իսմինէ պիր ճարիյէ կեօնտէրտի
օնա Սիլաս մետրապօլիտի էլիիլէ : Պուլու
տուլտուգլարընտա Սամուէլ փատիշահ վէ Պուլ-
ղար պեօյիւքէրի՝ տիրի տիրի եագաըլար մետ-
րապօլիտի , վէ չօգ քէրրէ Ռումլարա Ճէնք է-
տիպ եէնկտիլէր՝ վէ եէնկիլտիլէր՝ Թա Սամուէլ
990
618 } էօլլենՃէյէտէք : Պու սէպէպտէն օրթայէ
սեօզ տիւշիւպ՝ կիւնէ պաշատը Ռումլար չայ-
լարը եէրմէկէ վէ զօրլատըլար քի Ռում ատէ-
թինէ տեօնտիւրսիւնլէր . պաշատը չայլար՝
Ռումլարա գարշը քեաղատ եաղմաղա , օնլար
տախի չայլարա գարշը՝ աղըր սեօզլէրիլէ . վէ
օնուէ իչին խաչիկ կաթուղիկոս հիչ Ճէվապ
եազմատը . վէ լաքին պիր գաջը օնուէն աղզըն-
տան պիր պեօյիւք քեաղատ տիւղտիւլէր զըտ
սեօզլէրիլէ քի պու իշէ գայիլ տէյիլ իտի խաչիկ
կաթուղիկոս՝ քի պիրէղտէ եաշայըպ էօլտիւ վէ
կեօմիւլտիւ մէգարա՝ Լըգինա շէհրինտէ . կա-
թուղիկոսլըղը սիւրտիւ 16 սէնէ :

992
619 } Սարգիս էվվէլէրի՝ Սեան մանասթըրըն-
տան խաչիկին եէրինէ կէշիպ կաթուղիկոս օլ-
տու Լընի շէհրինտէ . պու պիր եավաշ վէ դաթ-
լը վէ չօգ մէրհամէթլի քիմնէ իտի . պու Սար-
գիս կաթուղիկոսսուրք Տուրիսիմեանցմասուէնք-
լարընտան պիր փարչա պուլուպ՝ օնլարըն աաը-
նա քիլիսէ եափտը Լընիտէ՝ կաթուղիկէ տէ-
տիլքլէրի քիլիսէնին եանընտա : Պուլուէն կիւ-
նիւնտէ իտի Ստեփաննոս տարոնէցի՝ լաղապը
Լըսղիկ եախօտ Լըսղնիկ քի կաթուղիկոսուէն

էմրիիւն Հայ Թարիխներէ եազար Թա Էֆէն-
տիմիզին 1000 սէնէսինէտէք, Պունտան մէշ-
հուր օլտու Լըրիտակէն Լաստիվէրտցի՝ քի
քէնտի կիւնլէրինտէ օլան մուսիպէթլէրի փէք
կիւզէլ եազար : Պունլարըն կիւնիւնտէ եէնի-
տէն տէփրէշտի Թանդրակեցի տէտիքլէրի ի-
մանսըվլարըն մէզհէպի վէ կիւճիլէ պասըլտը .
պագ Հայ Թարիխինտէ . Դ . 34 :

⁹⁹⁶
նոյն } () վագիթլէրտէ Տայք մէմլէքլէթին
պէօյիւկի Ղաւիթ քի կայսերտէն օ սէմլէրէ
պէյ օլուպ չօդ գուվվէթլէնմիշ իտի, պիր գաչ
Լմիրայա կիւճէնիպ՝ եիւրիւտի Լպահոնի էյա-
լէթինէ վէ Սանագկերտ շէհրինի զապդ էտիպ՝
գօվտու օրատան եապանճի միլլէթլէրի վէ օն-
լարըն եէրինէ օթուրթտու Հայլարը վէ Կիւր-
ճիլէրի : Ա է լաքին օ եապանճի տէտիյիմ միւ-
լէթլէրտէ իւճրէթիլէ եիւզ պին գատար աքէր
գութուպ՝ կէլտիլէր Սանագկերտ իւզէրինէ :
Պունու տույտուգտա Ղաւիթ պէյ՝ հապէր
վէրտի Ղագիկ փատիշահա վէ Կիւրճի փատի-
շահնա վէ զայրըլարընա՝ քի քէնտինէ եարտըմ
եէթիշտինլէր : Ղագիկ եօլատը օնա ալթը
պին գատար աքէր, ալթը պին տէ Կիւրճի
փատիշահը Ղուրգէն, պիր գաչ պին տախի
Ղարստա օթուրան Լքաս փատիշահ . հէփիսի
⁹⁹⁸
նոյն } օլտու իկիրմի պին : Պունլար եէքտիլ օ-
լուպ եիւրիւտիլէր Լպահոնի էյալէթինէ, վէ
տիւշմանըն չօգլուղունու կէօրտիւքլէրինտէ փէք
գօրգտուլար : Տիւշմանլար եիւրիւյիշ էթտիք-
տէ՝ պունլար գօրգուլու պիր եանա գօյուպ վէ
Լլահա կիւվէնիպ՝ տիւշտիլէր իւզէրլէրինէ .

վէ գրորտրլար Թա՛ Լ՛րճէշ շէհերին գափուսունա
վարընճա : () Խտան կերի տեօնիւպ տէվշիրտի-
լէր ճէնքտէ տիւշէնլէրին շէյլէրինի : Նայ գա-
րաֆընտան տիւշտիւ պէշ քիշի.քի ծնլար տախի
Վիւրճի իտի : Վէ չիւնքի պու իշ Գաւիթ
պէյին էլլիլէ օլտու՝ ծնուն շանը զիյատէսիլիէ
արթտը վէ օ շէօհրէթ իլէ չօգ իշլէր էթտի .
⁹⁹⁹
^{ՆԻԸ} } էօյլէ քի՝ Տայք մէմլէքէթին պեօյիւքլէրի
ծնա հասէտ էտիպ վէ զէհիր գարլշտորըպ աւ-
տըղը սուրբ խորհուրդա , վիւճուտինի գալտըր-
տըլար . վէ լաքին քէնտիտի հէնիւզ էօլմէտէն
սուլլարընը պաղըշլատը , վէ Տայք մէմլէքէթի-
նի վասիլլէթիլէ Վասիլ կայսերէ թէսիւմ էթ-
տի . զէրէ նէ էվլատը վար իտի , վէ նէ գար-
տաշը :

¹⁰⁰³
^{ՆԻԲ} } Նօլտիւ օ վագիթլէրտէ Գուրգէն Լ՛ր-
ծրունի՝ Լ՛նձևացեաց փատիշահ զվէ ծնուն իւշ
էվլատը գալտը . Գեքենիկ , Գագիկ վէ Լ՛շոտ-
վէ չիւնքի օ վագիթ պունլար քիւչիւկ իտի ,
ամուճալարը Սենէքերիւմ փատիշահ քի օթու-
րուր իտի Ուրշտունի էյալէթինտէ՝ պաշլատը
հիւքիւմէթ էթմէկէ հէմ ծնուն եհրլէրինէ ,
հէմ զայրը գալան եհրլէրէ Վասպուրական մէմ-
լէքէթինտէ : Պիր գաչ երլտան սօնղըա էօլտիւ
Սարգիս կաթուղիկոս՝ քի կաթուղիկոսլղը
սիւրտիւ 27 սէնէ :

¹⁰¹⁹
^{ՆԻԸ} } Պետրոս էվլէլէքի՝ Գետադարձ տէտիք-
լէրի՝ Սյաչիկ կաթուղիկոսուն գարտաշը , Սար-
գիսին եհրինէ կէչիպ՝ չօգ րաղպէթ պուլտու
չօգ եհրտէ չօգ միլլէթլէրտէն . վէ Ղօյրուխ
չայըն իւզէրինտէ Ղօրհնէ՝ կիւնի միւճիլլէթ

Էթմէկիլէ՝ Սասիլ կայսերին հուզուրունտա՝
չայրն սույու իրքիլիպ կէրի տեօնտիւ • վէ պու
սէպէպտէն գեաաբարճ տէնիլտի, Եանի չայ տեօն
տիւրէն • Պու կաթուղիկոս չօգ շէյլէր Եազտը
վէ պիրէզ շարականլար Եափտը • Պունուն կիւ
նիւնտէ՝ Եանի իքինճի սէնէսինտէ Էօլտիւ Պա
գիկ Շահնշահ փատիշահ՝ փիր իսթիար օլուպ •
փատիշահլըղը սիւրտիւ 25 Եախօտ 30 սէնէ :

11 . Յովհաննէս Գաթիշահըն Վաֆաի վէ օնոն իւ
նիսպէ օլան իշլէր :

Դ . 35 — 37 .

<sup>1020
ն. 49.</sup> } Յովհաննէս՝ օքի Սմբատ տախի տէ
նիլիւր՝ Պագիկ փատիշահըն պեցիւք օղլու՝ պա
պասընըն Էմրի իւզըէ Եէրինէ կէջիպ փատիշահ
օլտու Մնի շէհրինտէ • Պու պիր ազըլլը քիմնէ
իտի • վէ լաքին իկիտլիկի Էօղլտի վէ քէնտիսի
կէօվտէլի վէ շիշման իտի • Պունուն գարտաշը
Ղշոտ չօգ գուվէթի Էէնկիլմէզ պիր պահա
տըր իկիտ իտի կիւզէլ հէմ կեօսթէրիլի • օ
նուն իշին գարտաշընը պէյէնմէյիպ, փատիշահ
օլմագ իսթէտի օնուն Եէրինէ • Պունու սույ
տուգտա Սիւրճի փատիշահը՝ Էլլի կեօնտէրտի
Յովհաննէսէ վէ պիր փատիշահ Թաճը • պու
նու պեցլէ Էթմէկիլէ կեօսթէրմէք իսթէտի
քի քէնտի սալթ օնու պիլիւր Հայ փատիշահը •
Պու իշէ չօգ կիւճէնտի Ղշոտ, վէ պիր պեցիւք
վէլմէլէ գօփարտը միլէթ իշինտէ • Ս Է լաքին
ճէմնաթ Էօլլէ պիր օլմիլլէրիտի Յովհաննէս

իւն՝ քի չօղու իսթէքլէրի իւն ծնա եարօրմաճի
 եէթիշտիւնը , գըրգ պին եաեա վէ իկիրմի պին
 աթլը : Պագտը կեօրտիւ Լճոտ քի միլէթ
 Յովհաննէսին դարափընտա տըր՝ կիթտի Վաս-
 պուրական մէմէքէթինէ . վէ Սենէքէրիմ՝ փա-
 տիշահտան պիր էզ ասքէր ալըպ կէլտի Շիրակ
 էյալէթինէ վէ օրտուսունու գուրտու Լնի գա-
 լէսինին գարշըաւնա : () ասքէրի կեօրտիւքտէ
 Յովհաննէս փատիշահ չօգ գօրգտու . լաքին
 եիւրէքլէնփիւտի ծնու Վիւրաճի էլչիսի “ Հիչ
 գօրգմա տէտի պէն օ Լճոտու քէչի օղաղը կի-
 պի դութուպ էօկիւնէ կէթիւրէյիմ , :

Ղէնք պաշլանաճագ օլտուգտա՝ Վիւրաճի էլ-
 չիսի՝ պաշտան այաղէտէք տէմիր զըրիսլը իւերի
 աթլըլպ՝ սէս էթտի Լճոտուն օրտուսունա ,
 “ Հանի տէտի պահատըր Լճոտ , Պունու ի-
 շիթտիկի կիպի Լճոտ երլալըրմ կիպի կիւրէ-
 տի օրտուսունտան վէ գըլըճընը Վիւրաճինին
 պաշընա էնտիրիպ՝ իքի եարտը ծնու պէլինէ-
 տէք . վէ ասքէրիլիւն իւերի եիւրիւյիպ՝ չօղու-
 նու գըրտը վէ չօղունու գօվալատը չագ Լըփա
 չայընա վարընաճ , վէ կէլտի մուհասէրէ էթտի
 Լնի շէհրինի : Լըպյա կիրտիւնը Պահլաուունի
 լէրին պէօյիւքլէրի՝ Վասակ վէ ծնուն գարտաղը
 Վահրամ վէ զայրը նախարարըր վէ Վիւրաճի
 փատիշահը վէ Պետրոս կաթուղիկոս . պունլար
 Տէփիսի պարըլըգ սեօգի էտիպ իքիսինտէն եէ-
 մին քեաղատը ալտըլար պու գալիւ իւն՝ քի Յով-
 հաննէս օթուրտուն Լնիտէ վէ պույուրտուն
 քէնտի սէմթլէրինէ . վէ Լճոտ զայրը սէմթլէ-
 րէ՝ իքինաճի փատիշահ կիպի :

¹⁰²¹
ՆԷ } Պիր էզ րահաթլըզ օլտուգտա պիր գաչ
խայիննախարար Յովհաննէս փատիշահ տիւշ
ման օլուպ՝ կէտիլէր ծնու Վիւրճի փատիշահը.
նա, վէ եալան սեօղլէրիլէ իսպաթ էթ տիլէր՝ քի
Յովհաննէս սէնի երգմագ խարապ էթ մէք իւ
թէր : () տախի պունլարա ինանըպ՝ կիզլիճէ
ծնա գարշը աւքէր եօլլատը քի պիր եէրտէ փու
սույա կիրիպ սագլանըպ՝ գաւղասըզ սէսսիզ
դու թսունլար ծնու : () նլար օրատա պէքլէյիպ՝
Յովհաննէս փատիշահ կիտէր իքէն քէնտի
գըշաղընա՝ ափանսըզ ծնա եէթ իշիպ դու թ
տուլար վէ կեօթ իւրտիւլէր Վիւրճի փատիշա
հընա . օ տախի ծնու պիր գաչ կիւն զընտանա
գօյուպ՝ վէ սծնղըա իւչ գալէսինի ալըպ՝ սալը
վէրտի :

() նուն գարտաշը Ղշոտ պիր եըլ կէճմէտէն
պագտը կեօրտիւ քի իսթէտիկի կիպի հէր եէ
րէ պուլուրամայօր , Ֆիքրինէ գօսու քի Յով
հաննէս փատիշահ կիզլիճէ հօլտիւրէ . զէրէ օ
սաղ գալտըգճա տէտի՝ պէն րահաթ փատիշահ
լըզ էտէմէմ : Պու նիյէթիլէ եալանտան խաս
թա օլտու վէ քէնտի տեօշէկի եանընա պիր
շուգուր գազտըրըպ տուզագ գուրտու : Հաճան
կէլտի ծնու կեօրմէկէ գարտաշը Յովհաննէս ,
հէմէն տեօշէկինէ եալլաշտըղը կիպի՝ տիւշտիւ
տուզաղա վէ պաշլատը տէրինտէն եալվարմա
ղա : () րատա իտի Ղպիրատ տէտիքլէրի նախա
րար քի իշին աալընը պիլիւրիտի . օ Ղպիրատ օ
րատա Յովհաննէսի դու թ ուպ պաղլատը վէ
օտատան տըշարը չըգալըպ՝ կեօթ իւրտիւ Ղշի
շէհրինէ վէ թախթընա օթ ուրթտու . էյի տիր

տէտի Հայլարա ագըլը փատիշահլարը օլմագ ,
մէրհամէթսիզ վէ գուվվէթլի օլմատան իսէ :
Ա է քէնտիսիտէ օղուլ ուշաղընը ալըպ կիթտի
Ղուին շէհրինէ վէ Բպուսվար Բմիրայա տա-
խիլ տիւշտիւ . Բպուսվար տախի՝ մէրհամէթ-
սիզ Բշոտուն դարաֆընտա պիր գաչ տիւշմա-
նըն սեօզինէ ինանըպ՝ պիր կիւն Բպիրատը տա-
վէթ էթտի վէ ծնու օրատա պօղազլատը :
Պունու իշիթտիքտէ Յովհաննէս փատիշահ-
ջօգ աճրտը Բպիրատա , վէ ծնուն մուհապպէ-
թինտէն՝ իքի էվլատընա փայէ վէրտի . քի առ-
լարը Բպլծահապ վէ Ա ասսի իտի : Պու Ա ա-
սսի ալար Ղրիգոր Սագիստրոսուն զըզընը քի
ծնտան օլտու տէօրթ էվլատ , Ղրիգոր , Հա-
սան , Բպլծահապ վէ Բարսէղ քի սօնղըա կա-
թուղիկոս օլտու :

Պու Բշոտուն էթտիքլէրինի իշիտիպ Հայ
նախարարլարը էքրահ էթտիլէր վէ ծնտան կէ-
րի տուրտուլար , վէ տիւշմանլարը գուվվէթլէ-
նիպ օնա գարշը իշլէր գուլթտուլար : Պէօլէ
օլտուգտա չըգտը կիթտի Բշոտ Ստանպօլա վէ
քէնտիսիտի Ա ասիլ կայսերէ սէվկիւլիւ էտիպ՝
ծնտան իմտատ իսթէտի , վէ ծնուն առքէրիլիւ
Հայաստանա տեօիւլոյ՝ նախարարլարը էլէ ալ-
տը . վէ հէր նէ գատար եէր ալմիշլէրսէ տիւշ-
մանլար՝ ճիւմլէսինի զապպ էթտի . տահա չօգ
իշլէր կեօսթէրտիքտէն սօնղըա՝ աղըր պախշիշ-
լէրիլէ կէրի կեօնտէրտի Սուլթանաբէրինի : Ա է
քէնտիսի իկիտալիկինաէն կէվլէքլէնիւլ՝ զէվզ իւ-
սէֆայա տիւշտիւ :

() վազիթլէրտէ պիր էզ ապէր՝ թաթար

Ճինսինաէն Վիւրտիսթան սեմթինէ կելիպ՝
 օնտան Սասպուրական դարաֆրնա ագտըլար :
 Պունու կեօրտիւթտէ Սենեքերիմ փատիշահ՝
 չօգ աաքերիլէ օնլարա դարշը կեօնտերտի սերաս-
 քերինի ատը (ապուհ : Սէ չիւնքի օնլարն
 գուվվէթի քէմանքէշլիքտէ օլմապլա՝ գուվվէթ-
 լերի ուղաղա կիտեր իտի օգ աթմալարը իլէ ,
 լաքին Տայլար օնլարա գըլըճ չալմաղլա եագ-
 լաշըպ՝ գըրտըլար օնլարը վէ գալան լիւթար-
 լարը գօվալատըլար վէ Ղլահա շիւքը էտէրէք
 կերի տեօնտիւլէր : Պեօլէ օլտուգտա Սենե-
 քերիմ փատիշահ լիւթարլարն դարղընը կեօ-
 ռիւպ վէ հաղըրնա կէթիւրիպ զիքը էթտի սուրը
 Երեսէ հայրապետին օնլար իջին տէտիկի սեօլ-
 լերի : Պունու տիւշիւնէրէք չաղըրտը խըսում
 լարընը վէ նախարարլարը . վէ օնլարա սեօլ
 էթտի՝ քի Սասպուրական մէմլէքէթինի Սա-
 սիլ կայսերէ վէրիպ՝ օնուն եէրինէ ալընլար
 Սիվաս էյալէթինի պիւթիւն էդրաֆը իլէ :
 Պու սեօղիլէ էլչի կեօնտերտի Սասիլ կայսերէ
 Ղաւիթ ատը օղլունու աղիմ փէշքէշլերիլէ՝
 իւջ եիւզ գաթըր եիւքի : Սայսր տախի պու-
 շէյի գապուլ էտիպ , վերտի Սենեքերիմէ Սի-
 վասըն հէր եէրինի չափ Լիփրատ չայրնա վա-
 րընճա վէ շահաւտէ Ղաւիթի քէնտիսինէ օ-
 ղուլլուգ էտիպ պախշիլէրիլէ կեօնտերտի պա-
 տաւրնա : Սենեքերիմ տէ քեաղատլա վերտի
 կայսերէ օն շէհիր , եէթ միլիքի գալէ վէ տեօրթ-
 պին պեօյիւք քեօյ . վէ լաքին մանասթըրլարը
 վէ օնլարն քեօլէրինի վէրմէտի : Սէ քէնտի
 սօյ սօփունու վէ ղայըրլարընը տէվչիւրիպ հէր

չէյլէրիլէ՝ ճիւղէսի տեօրթ եիւզպին օլարագ,
կէլտի օթուրտու Սիւլաս շէհրինտէ սէնէ 1021:
Ս է օնտա էօլտիւ վէ պեօյիւք օղլու Վաւիթ
կէշտի պապասընըն եէրինէ :

(Ժ)էքրար օ կիւնլէրտէ (Ժ)աթարլարըն պեօյ-
իւնի Վուղըիլ պէկ վէ օնուն ապէրի՝ եիւրիւյ-
իւշէտիպ տիւշտիւլէր Տայաստանա վէ չօք սար-
գընթըլըք էտիպ՝ չօղունու էսիր էթտիլէր վէ
օնլարը տինտէն չըգարմաղ իշին՝ չօք էզիյէթ
էթտիլէր : Ս է իլէրիճէ եիւրիւտիւքլէրինտէ՝
Ս ասակ Պաշլուունի՝ Վրիգոր Սագիստրո-
սուն պապասը քի Տայլարըն պեօյիւք սերաս-
քէրի իտի վէ Րջնի տէտիքլէրի գալէտէ իտի՝
պէշ եիւզ քիշի իլէ օնլարա գարշը չըգտը , վէ
Րլլաճա կիւվէնէրէք՝ պերպատ էթտի օնլարըն
օրտուսունու : Վէրի տէօնտիւքտէ՝ պիր սափա
եէրտէ Րլլաճա շիւքիւր էտէրէք տուվա էտէր-
քէն , տիւշմանըն պիրի՝ քի կիվէնմիշտի՝ սա-
փան դաշը իլէ պաշընը վուրուպ էօլտիւրտիւ օ-
նու , վէ եէրինէ սէրապէր օլտու օնուն գար-
տաշը Ս աճրամ : Ս է օ կէլէն (Ժ)աթարլար չօ-
ղալըպ տիւշտիւլէր Րճէմիսթանա վէ օ վիւլյէ-
թի զապդ էթտիլէր . սօնղրա օնլարըն պեօյ-
իւքլէրի Վուղըիլ պէկ՝ օրատա փատիշաճ օլուպ՝
օ փատիշաճլըղը եէնիտէն թէմէլլէնտիրտի վէ
քէնտիսի տէ սուլգան տէնիլտի :

¹⁰²²
ՆԷԼ } Իքինճի սէնէսինտէ՝ Սենէքերիմ կէլ-
տիքտէն սօնղրա , Յովճաննէս փատիշաճ տախի
(Ժ)աթարլար գօրգուսունտան Րնի շէհրինի Ս ա-
սիլ կայսերէ վէրտի վէ եէմին քեաղատը եաղըպ
շարդ էթտի քիքէնտի սաղլըղընտա Տայաստա .

նը կեօլէտէ, վէ էյիճէ պազա : Ս ասիլ կայսր տախի պու շարդը գապուլ էտիպ' էյիճէ սագլատը օ քեաղատը . վէ քէնտի էօլտիւքտէ' օնուն գարտաշը Կոստանդինտէ չայլարա սահայլըգ էթտի :

¹⁰²⁸
նշէ } Պու Կոստանդին էօլէճէք օլտուգտա' չաղըրտը եանընա չայլարտան պիր քահանայ Կիրակոս ատը վէ օնու էմին զանն էտէրէք' օնա թէսիմ էթտի Լ'նի շէհրին քեաղատընը , վէ էմը էթտի օնա քի' օ քեաղատը կեօթիւրիւպ վէրէ Յովհաննէս փատիշահա . զէրէ պանա մագպուլ տէյիլտիր տէտի պէօյլէ հարամ մալ : () քահանայ քեաղատը կիզլիճէ սագլայըպ , հիչ քիմնէյէ տույուրմատը : Կոստանդին կայսր էօլտիւքտէ' օնուն եէրինէ կէչտի կիւլէյիսի Սամանոս Գ . վէ քէնտի գարտաշը զըզընը վէրտի Յովհաննէս փատիշահա : () տախի էօլտիւքտէ եէրինէ կէչտի Սիքայէլ կայսր . օնա կիտիպ Կիրակոս քահանայ վէրտի օ Լ'նի շէհրին քեաղատընը . Սիքայէլ տէ սէվինէրէք պախշիշէր վէրտի օնա . վէ պէքէրիտի Յովհաննէս փատիշահըն էօլմէսինի' քի զապդէտէ' Լ'նի շէհրինի վէ պիւլէիւն էյալէթինի :

¹⁰²⁶
նշէ } Եօլտիւ պու վագիթէրտէ Սենէքերիմ փատիշահ' քի Սիվաստա օթուրուրիտի , վէ էօլտիւկի վագիթտէ էմը էթտի էվլատլարընա ասլարը Դաւիթ , Լ'տոմ , Լ'բուսահլ վէ Կոստանդին քի Սարագա նք խաչը եէրինէ տեօնտիրսիւնէր վէ քէնտիսինի տէ օրատա կեօմսիւնէր : () Նլար տախի պու էմրի թէքմիլ էտիպ , օնլարըն պէօյիւք գարտաշը Դաւիթ փա

տիշահ օթուրտու պապասը եերինէ : Պեցլէ
օլտուգտա Սիվասա կէլտի Պետրոս կաթու-
ղիկոս :

¹⁰²⁹
ՆԶԸ } Իւջ երլտան սօնդրա էօլտիւ Վարս փա-
տիշահը Բթաս վէ ծնուն եերինէ կէլտի օլլու
Վազիկ նամ : Պունու իշիթտիքտէ Պետրոս
կաթուղիկոս չըգրպ Սիվաստան Վարսա կիթ-
տի , վէ ծնտան Ինի շէհրինէ՝ պագտը կեօրտիւ
քի փատիշահ վէ ճէմաաթ քէնտիսինէ ինճէն-
միշ եիւզ չէվերիյօրլար զէրէ չօգ վազիթ իրագ
գալմըշ իտի ծնլարտան : Պեցլէ կեօրտիւքտէ
ծնլարը՝ չըգտը կիթտի Ս ասպուրական մէմէքէ-
թինէ , վէ եափաեալընըղ օթուրտու Չորոյ վանք
տէտիքլէրի Ս անասթրտա տէօրթ երլմըգտա-
րը : Պու շէյէ հայլարըն պեցիւքլէրի չօգ կիւճէ-
նիպ վէ ալիլէ ծնու չաղըրըպ գօտուլար Բջնի
գալէսինէ . վէ փատիշահըն էմրիլիլէ կէթ իրթ տի-
լէր Սանասին տէնիլէն մանասթըրըն բուհպա-
նընը ատը Վէսկորոս վէ ծնու էթտիլէր կաթու-
ղիկոս : Ս է լաքին պեցիւք եպիսկոպոսլարտան
հիշ պիրի գապուլ էթմէտի ծնուն կաթուղիկոս
լըղընը վէ ատը պիլէ անղըլմատը պատարագտու .
վէ ճէմաաթ էյրի պագար իտի ծնա , վէ իղին
օլմատը ծնա քի ճեւնագրու թիւն էտէ : Ս աքին
քէնտիսի տիյնէմէյէրէք՝ լայըգ օլմայան քիմ
սէլէրի եպիսկոպոս էթտի վէ չօգ էօլուղ իշլէր
¹⁰³⁸
ՆԶԴ } Իլէ միլէթէ սըգլէթ վէրտի : Պեցլէ օլ-
տուգտա եպիսկոպոսլար վէ վարդապետէր սի-
նոդոս էտիպ՝ նղովէլ էթտիլէր փատիշահը վէ
նախարարլարը՝ քի սէպէպ օլտուլար պեցլէ պիր
Ֆէնա իշէ : () Նլար տախի գօրգուլարընտան

չէվիրմէք իսթէտիւնէր Պետրոս կաթուղիկոսու.
վէ լաքին օ պիր դարդիւն իսթէմէյերէք՝ կերի
տուրտու : Չաղըրտըլար օ զաման Բըուանլար
կաթուղիկոսունու ատը { Զովսէփ. օ կէլաքտէ
քէնտի եպիսկոպոսլարըլիւն՝ պեցիւք սինոզոս
էթտիւնէր Լնի շէհրինտէ տեօրթ պին քիշի.
վէ օրատա սուչու պուլուպ Վէոսկորոսու՝
երըթտըլար օնուն պաշէօրթիւսինի. վէ բա-
նադրէլէթտիւնէր օ եպիսկոպոսլարը քի Վէոս-
կորոս տիքմիշ իտի, վէ եէնիտէն կէչիրտիւնէր
Պետրոս կաթուղիկոսու քէնտի քիւրսիսինէ :

¹⁰⁵⁸
^{ն25} } () վազիթլէրտէ Ռումլար կէլիպ Լը-
թամար սէմթինէ՝ ալտըլար Բերկրի տէտիքլէ-
րի շէհրի քի չօգտան գափմիշլէր իտի Բճէմլէր.
վէ օ շէհրին Խարիկ աալը պէյինի դուլթուպ
զընտանա գօտուլար : Պունու տուլտուզլարըն-
տա օ սէմթտէ օլան Բճէմլէր՝ օրայա եէթիշիպ
ալտըլար շէհրի վէ օնտա օլանլարը հէփ գըր-
տըլար, վէ Խարիկիտէ զընտանտան չըգարտը-
լար : Իշիթտիքտէ պու իշի Հայլարըն պիր պեց-
իւկի՝ աալը Վանձի, աաքէր տէվշիրիպ եիւրիւ-
տիւ շէհրին իւզէրինէ. վէ չիւնքի գալէնին պիր
դարաֆը երգըլմըշիտի՝ օնտան իշէրի կիրիպ՝
գըրտը Բճէմլէրի՝ հօյլէ քի կիւճ իլէ Խարիկ վէ
պիր գաչը տախի սըղընտըլար եօգարքի գալէյէ
քի օրատա նէ սու վար իտի իշէճէք վէ նէ եէ-
մէք եէյէճէք : Պունու չիւնքի պիլըր իտի
Վանձինին աաքէրի՝ կերէք Հայը վէ կերէք
Ռումու՝ վազիֆէլէրի օլմայըպ՝ պաշլատըլար
եէմէկէ իշմէկէ վէ սէֆա էթմէկէ, թաքի օ
գալէտէ օլանլար եա հօլէլէր, եախօտ քէնտի.

լերինի թէսլիմ էտէլէր : Պունրար զէվգտէ ի-
քէն՝ օ դարաֆտա սլան ամիրալար վէ Լճէմլէր
հարպիճէ պիր օլուպ՝ կէլտիլէր պաստըլար շէ-
հիրի՝ վէ գըրտըլար չօղունու , վէ էօլտիւրտիւ-
լէր Վանձի տէտիքլէրինի վէ գալանլարը էսիր
էթտիլէր . սալթ Վանձինին օղլու՝ Տաճատ
ատը՝ պիր գաչ քիշիլիլէ գաչապիտի : () զա-
ման Խտրիկ տէտիքլէրի էմր էթտի քի պիր չու-
գուր գազսընլար ատամ պօյունճա , վէ էսիրլէրի
պօղապլաթտը օ չուգուր իւզէրինտէ թա քի
զանիլէ տօլտու վէ քէնտիսիտէ օրայա կիրիպ
էպյոանտը զանիլէ քի էիւրէկինին հարարէ-
թինի տէֆ էթտին . վէ լաքին պիր էրլտան սօնդ-
րա կինէ Սուլմար ալըպ օ շէհիրի , ծնուն հագ-
գընտան կէլտիլէր :

Եօլտիւ օ կիւնլէրտէ Վաւիթ Լըծրունի՝
Սենէքէրիմին օղլու՝ քի օթուրուր իտի Սիվաս-
տա . վէ չիւնքի էվլատը եօղ իտի , ծնուն գար-
տաշը Լտում կէշտի էէրինէ , վէ քէնտիսինէ
էարտըմճի օլտու քիւշիւք գարտաշը Լըու-
¹⁰⁵⁹
⁶²⁹ } տահլ : Իքի սէնէտէն սօնդրա էօլտիւ Լը-
շտո՝ Յովհաննէս փատիշահըն գարտաշը , օ քի
իքինճի փատիշահ իտի . վէ ծնտան պիր օղլան
գալտը ծն տէօրթ էաշընտա՝ ատը Վագիկ : ()
սէնէ էօլտիւ Յովհաննէս փատիշահ՝ Լընի շէհ-
րինտէ . տէվլէթի սիւրտիւ 20 սէնէ :

12. Սօնդրադի Պապիէ խառնանքն խառնի :

Դ. 38.

¹⁰³⁰
^{ԵԶԸ} } Իքի երւ փատիշահսըզ գալտը Հայաս-
տան (Յովհաննէս Սմբատ Էօլտիւքտէն սօնդրա-
զէրէ նախարարլարտա զայրէթ Էօլ իտի վէ պիր-
լիք ծնլարտան գալգմըշ իտի : Պու հալտէ իքէն
Հայաստան՝ պեօյիւքլէրին պիրի՝ Սիւնիք մէմ-
լէքէթին պէյի՝ ատը Սարգիս Ս Էստ՝ պաշ գալ-
տըրըպ փատիշահ օլմագ իսթէտի . վէ պու նիյ-
էթ իլէ պաշլատը Հայաստանը գալուրմաղա :
¹⁰⁴⁰
^{ԵԶԹ} } Հաչան իշիթտի Սիքայէլ կայսր՝ (Յով-
հաննէս փատիշահսըն Էօլտիւկիւնի՝ Էքի Էօլլատը
Հայլարա վէ իսթէտի Սի շէհրինի վէ ծնուն
էյալէթինի . վէ լսքին Հայլար վէրմէտիքլէրին-
տէ՝ տեօրթ քէրրէ ասքէր կեօնտէրտի Հայաս-
տանա՝ քի չօգ սարգընթըլդ Էթտիլէր . Սար-
գիս Ս Էստ տախի ծնլարա Էարտըմճի իտի :
Տեօրաինճիքէրրէ կէլտիքլէրինտէ, Հայլարըն
պեօյիւքլէրի վէ Ս ահրամսէրասքէր Պահալու-
նի , քի գարտաշը Էէրինէ կէլմիշիտի , պիր օ-
լուպ՝ տէվլիտիլէր Էլլի պին պահատըր ասքէր .
օթուզ պինի Էաեա , իկիրմի պինի աթլը , վէ
իւչպեօլիւք օլուպ՝ տիւշտիլէր Ռումլարըն իւ-
զէրինէ , վէ ինսաֆսըզ գըրտըլար Ռումլարը
Էօյլէ՝ քի ծնլարըն գանը սէլ կիպի ագըպ Էիւրիւ-
տիւ Սիսուրեան չայընա , վէ չայըն սուլու՝ գան
րէնկինէ տեօնտիւ վէ գաչանլարըն չօղու օ գան

ը չայտա սույա պօղուլտու . վէ չօղու Հայ առ-
քերին սէսինտէն շաշըրըպ վէ սարի եւրլէրէ
տիւշիւպ' էօլտիւ . գաջանլար տախի պաշատը-
լար Հայգըրըպ եալվարմաղա' քի պուգատարը
եէթէր , զայրը գլմաարնլար : Ա'նք պիթտիք-
տէ' հեր քէս չէքիլաի քէնտի եերինէ : Ուում
լար պու իշ իշին էօճ ալմագ իսթէտիլէր Հայ-
լարտան , վէ լաքին պիր շէյ էտէմէտիլէր . զերէ
իլլէրինտէ Ֆէսատլար զուհուր էթտի :

¹⁰⁴²
^{նշք} } Գագիկ Յովհաննէս փատիշահն գար-
տաշը օղու' փատիշահ օլմատան Սէստ Սար-
գիս նախարարն տէփրէնիլինի կեօրիւպ վէ
քէնտիսինէ պիր արգա պուլմայըպ' վէ պիր
եանա չէքիլպ' օթուլմիշ իտի . պու իշին պեօյ-
լէ օլմաարնտան զիյատէսի իլէ մէյտան պուլ-
մագլա Սարգիսնախարար' չօղունուն եիւրէկինի
ալվատը , իուսուուա Ր'նի շէհրինտէ օլանլարն
քի քէնտիսինի փատիշահ էթտիլէր : Սէ լա-
քին Սէ ահրամսերապէր , վէ ծնուն խրսրմալը
օթուզ պեօյիւք քիշիգատէլէր պու իշէ գարըշ-
մատըլար , Գրիգոր Սագիստրոս տախի պիլէ-
լէրինճէ իտի . օ քի Ր'ջնի շէհրինէ պույուրուր
իտի' Սէ ահրամն գարտաշը օղու վէ Սէ ասակըն
էվատը : Պուլար պիր օլուպ , վէ զայրը պիր
գաջ Հայ պեօյիւքլէրի իլէ սեօզ էտիպ' կիթտի-
լէր Պետրոս կաթուղիկոսուն եանընա . վէ օ-
նուն էմրիլէ' չաղըրտըլար Գագիկի , վէ Սար-
գիստէն կիզլի Ր'նի շէհրինէ սօգուպ' օրատա
փատիշահ էթտիլէր Հայլարա , օն ալթը եաշըն-
տա իքէն :

Պու Գագիկ օն եաշընտան պերի օգուլմաղա

վէ իլմէ դալուպ օլուպ պիր պեօյիւք ուսթա եա
 նընտա՝ հէր տիւրլիւ օգուրեազարըղը թէքմիլ
 էթտի վէ էյի ամէլէրիւ պեօյիւտիւ : Վէն
 տի կիւզէլ, պօյլու պօսլու, հէր դարաֆտան
 եադըղդը . եիւրէքլի վէ գուվլէթլի, վէ չէ-
 քիպ չէվիրմէտէ՝ ուսլու ագըլը . տայիմա պըգ
 վէ օյանըգ, պիր տանէ ճէվահիր տիւնեա իչիւ
 տէ : Սէ լաքին չիւնքի եարատըճի թանկընըն
 ինայէթի էլ չէքմիշ իտի հայ փատիշահըղըն
 տան, պեօյլէ փատիշահը էլէ վէրմէք իսթէ-
 տիլէր քէնտի առամլարը : Պունուն փատիշահ
 օլտուղունու տուլտուգտա Սարգիս Սէստ գօրգ-
 տու, վէ արգատաշարը իլէ գաշըր կիրտի իչ
 գալէյէ : Սիթտի արտըսըրա Վագիկ փատիշահ
 եանիա եալընըղ գօրգուսուղ վէ փէրվասըղ . վէ
 ագըլը սեօղլէրիլէ իսքեաթ էթտի ծնու քի
 չըգա կիտէ օ գալէտէն նէրէյէ իսթէրսէ . օ
 տախի կիթտի Սուրմաուի տէտիքլէրի գալէյէ .
 վէ քէնտի ալլապըղընը կեօսթ էրմէքլէ աքէր
 տէվչիրտի վէ պաշլատը Վագիկին եէրլէրինի
 վուրմաղա : Վագիկ տախի պիր գաշ պահատըր
 քիմնէլէր ալըպ վէ ծնուն իւզէրինէ եիւրիւյիւպ՝
 կիրտի օրտուսունա . դութտու վէ պաղլատը օ-
 նու սանքի ալընը ալլար ալլան կիպի, վէ Մի
 շէհրինէ կեօթիւրիւպ զընտանա գօտու : Սօնը-
 րա պիր գաշ քիչինին ըէճասը իլէ չըգարտը զըն-
 տանտան, վէ ծնուն խօշամէտինէ վէ տըշար-
 տան եալաշ սեօղլէրինէ ալտանըպ՝ տօսթ էթ-
 տի քէնտիսինէ : Պաշլատը արթըգ քէնտի եէր-
 լէրինի կէզիպ՝ հէր շէյի տիւղմէկէ տիւղլէթ-
 մէկէ :

() երևի թար միլէթի պիւ հզ ապէրիւն չայաստանա կելիւ, օրտուլարընը գուրտուլար չօրաստան չայըն էօթէ դարաֆընա : Տէվ շիրտի Ղազիկ տէ օն ալթը պին պահատըր ապէր վէ կէտի օ չայըն պէրի դարաֆընա . օ ըատա ալթը պինինի փուսուլա գօյուպ կիզէտի , վէ օն պինիւն կէրի տեօնտիւ՝ գաչամագ կեօսթերէրէք : թարլար տաիի էվէթ լէյերէք կէչտիւէր պու դարաֆա վէ Ղազիկին իւզէրինէ եիւրիւտիւքտէ , փուսուտա օլանլար եօլու քէսիպ անանսըզ տեօքիւտիւէր իւզէր լէրինէ , վէ Ղազիկին ապէրի կէրի տեօնիւպ՝ իքի դարաֆտան պաշատըլար օնլարը գըրմաղա . վէ էօկէրինէ գաթըպ գօվալատըլար թա չայա վարընճա . օրատա չօղու չայտա սուլա պօղուտու վէ գալանը գաչտը կիթտի Ղորճայք տէտիքլէր մէմէքէթէ :

13. Ղազիկ փատիշահն Կէնէնէնէն :

Դ. 39 — 42 .

¹⁰⁴³
Ն.Գ.Բ. } Ղազիկ փատիշահ մէյտան ալընճա՝
Սոնամախոս կայսր քի պէշինճի Սիքայէլին
էերինէ կէչտի , Լնի քեաղատընը պուլուպ՝ հա
պէր վէրտի Ղազիկ փատիշահ քի վէրսին Լ
նի շէհրինի՝ Յովհաննէս փատիշահն շարդը
իւզըն : () տաիի դաթըլըղլա ճէվապ վէրտի .
“ Պէն տէտի հէր դարաֆտան տէվէթինիզէ
միւղի իմ . վէ լաքին աթալարըմըզտան պիզէ
գալան էերի վէրէմէմ ” : Ըօգ սեօզտէն սօնղ-

րա՝ տիյնէմէտիքտէ Վագիկ՝ զնուն իւզերինէ
կեօնտէրտի Ս՝ սնումախոս պիրէզ ասքերիւն Մ-
սիտ ատը սէրասքերինի : () նլարա գարշը չք-
տը Վագիկ վէ գօվալատը զնլարը քէնտի թօփ-
րաղընտան : թէքրար եէնի ասքէր եօլատը
կայսր՝ լիկողայոս սէրասքէրիւն . զնլարը տախի
տաղըթտը Վագիկ : Ն՝ սօնղունտա փէշքէշ-
լէրիւն հապէր վէրտի՝ Մպուսվար տէտիքլէրի
Վուին Միրասընա քի տարա կէթիւրէ Վագիկ
փատիշահը : () տախի Վագիկտէն աղըր փէշ-
քէշլէր ալըպ՝ հիւ պիր շէյ էթմէտի զնա , խու-
սուսա քի իսթէմէզիտի Սուսլարըն օ սէմթէ
կէլմէսինի :

¹⁰⁴¹
նշգ } Ը իւպհէյէ տիւշիւպ Վագիկ քի
Սուսլարըն պէօյլէ էթմէսի՝ Ս եստ Սարգիսին
թահրէք էթմէսինտէն տիր , պունուն իչին զնու
դութտու վէ պօղմագ իսթէտի . օ տախի տիւր-
լիւ տիւրլիւ եալան սեօղլէրինէ ինանսրտը օ-
նու քի պու իշլէրի գարըշարըն Վրիպուր
Սագիստրոս տուր . զնտան էօթիւրի տիւշման
օլտու Վագիկ զնա . օ տախի գօրգուսունտան՝
պըրապտը քէնտի շէհրինի քի Մջնի տէնիւր իտի
վէ կիթտի Ստանպօլա քի օրատա էօյրէնմիշ
իտի հէր տիւրլիւ իլիմլէրի վէ կայսերտէն շան
պուլուպ՝ Սագիստրոս օլտու :

Իսթէտի Ս եստ Սարգիս քի քէնտիսի տէ
պիր փայէ պուլա կայսերտէն , պունուն իչին
պաշատը մէքթուպլաշմաղա վէ Մնի մատտէ-
սինի գըզըշարմաղա , վէ չիւնքի կիւճէնմիշ իտի
Վագիկ փատիշահա՝ պաշատը զնա գարը պի-
րէր պիրէր նախարարըրը էլէ ալմաղա վէ զնլարը

քէնտիսինէ ուշտուրուպ, ծնւարւա մէքթուպ
եօլլատը կայսերէ. “Ս ագիթ պու վագիթ տիր
տէտի՝ Լնի շէհրինի ալմաղա. էկէր պիր ալ իլէ
Գազիկ փատիշահըմը Ստանպօլա չաղըրըպ
օրատա ալը գօրսան՝ պիշ սանա թէսլիմ էտէ.
ըիշ Լնի շէհրինի ”:

¹⁰⁴⁸
Նշ. } Սոյսը տախի մուհապպէթ նամէ եա-
զըպ՝ տալէթ էթտի Գազիկի Ստանպօլա.
Գազիկ վարմագ իսթէմէտիքտէ՝ թէքրար եաղ-
տը “ Շիշ պիր իշքիլին օլմասըն տէտի՝ պուշուր
կէլ ”, վէ եէմին էթտի խաչա վէ աւետարանա՝
քի սանա պիր զարար օլմաղ: Պունտան զիյա-
տէսի իլէ իշքիլէ վարտը Գազիկ վէ Ֆիքրինէ
գօտու քի արթըգ կիթմէյէ. խուսուսա քի
Սահրամ Պահրուհի վէ պեյիւքլէրտէն պիր
գաչը կիլիլճէ Էօկիլթ վէրտիլէր ծնա քի կիթ-
մէսին: Ս է լաքին օ պիր նախարարլար վէ
Սարգիս՝ չօգ սէպէպլէր կէթիրմէքլէ խքեաթ
էթմէք իսթէտիլէր ծնու: Տիյնէմէտիքտէ՝ չա-
ղըրտըլար Պետրոս կաթուղիկոսու վէ ծնու
Լըլահ դարաֆընտան շահիտ դութտուլար քի
Լնի շէհրինի վէրմէսիլէր Ռումլարա, վէ պու
իշ իշին քիլիսէտէ պատարագ Էօկիլնաէ շէտիտ
վէ գօրգուլու եէմինլէր էթտիլէր, վէ քեաղա-
տա եազըպ՝ վէրտիլէր Պետրոս կաթուղիկոսա:
Պեյլէճիինէ ալտանտը վէ ճէսարէթ էթտի
Գազիկ վէ ծնւարա ինանըպ՝ թէսլիմ էթտի կա-
թուղիկոսուն էմինլիկինէ Լնի շէհրինի. վէ շէ-
հիրէ տախի կեօղէտիճի գօտու պիր էղապէրիլէ
Լպիրատ աալը պիրինի քի քէնտի սէվկիլիւսի
իտի, վէ սարայընա միւպաշիր էթտի Ս էստ

Սարգիսի : Իշի պեօյլէճէ տիւղիւպ գօշուպ ,
ալտը պիլէսինաճէ քէնտի տօսթլարընը վէ իս-
թէտիկի ապէրի , վէ եօլա տիւղիւպ կիթտի
Ստանպօլա օ երլ քի փատիշահլըղընըն տեօր-
տիւնճի սէնէսի իտի :

()նու գարշըլամաղա վարտըլար զիյնէթ-
իլէ Ստանպօլուն պեօյիւքլէրի վէ փատիշահ կի-
պի պեօյիւք ալայիլէ իչէրի ալըպ կեօթիւրտիւ-
լէր Սոնումախ կայսերէ : Այսը տախի մու-
հապպէթ կեօսթէրմէքլէ միւրիւվվէթ վէ րաղ-
պէթ էսթի օնա : Պիր դաչ կիւնտէն սօնղըա
սեօղ աչտը կայսը Լ'նի շէհրինտէն էօթիւրի ,
վէ օնու իսթէտի Ղազիկտէն սեօղ վէրէրէք
քի օնուն եէրինէ պէտէլ վէրէ Սէլիտինէ շէհ-
րինի էյալէթիլէ : Զօգ գարշը տուրտու պու-
նա Ղազիկ , վէ հիչ պիր դարաֆտան գայիլ
օլմատըգտա՝ ալըգօտու օնու կայսը . վէ պիր ա-
տայա կեօնտէրտի սիւրկիւն կիպի : Պունու
տույտուղլարընտա Հայ նախարարլարը՝ իքի
ֆըրգա օլտուլար . չօղու վէրմէք իսթէրիտի
Լ'նի շէհրինի , վէ պազիսի իսթէմէղ իտի . չօգ
խըրըլթըտան սօնղըա՝ հէյիսի պիր օլուպ՝ կայ-
սերէ կեօնտէրտիլէր Լ'նիին անախթարընը վէ
օնա քեաղատ էաղտըլար քի շիմտէն սօնղըա
սէնին տիր հէմ Լ'նի վէ հէմ պու սէմթլէր :
¹⁰⁴⁶
¹¹³⁶ } Սոնումախ կայսը կէթիլտիպ Ղազիկ
փատիշահլ հուղուրունա՝ կեօսթէրտի օնանա-
խարարլարըն քեաղատընը . չօգ սեօղ վէ չօգ
միւճատէլէ օլտուգտան սօնղըա՝ մէճպուր օլտու
Ղազիկ Լ'նի շէհրինի վէրմէկէ . վէ օնուն եէ-
րինէ ալտը Պիզու տէտիքլէրի շէհրի վէ զայրը

Եկերէր՝ իւշ սէմթ տէ , ատարըր Կապադովկիա ,
 Խորձէն վէ Ի իկանդիա . պունդարտան զայրի՝
 Ստանպօլտա պիր սարայ՝ կէլիրիիլէ : Սէ լաքին
 քէնտի հալի փէրիշան օլուպ՝ ահ վահ հտէրէք
 էօմրինի կէջիրիր իտի : Պիր գաջ վագիթ
 Ստանպօլտա տուրտուգտան սօնդրա էվէնմէք
 իսթէտի . վէ կայսրն իզնի իլէ ալտը Դաւիթ
 փատիշահն գըզնը քի Սիվաստա օթուրուր
 իտի վէ օ զամանլարտա էօլմիշ իտի , վէ ծնուն
 Եկրինէ դարտաշը Լտում կէջմիշ իտի : Պիր մա-
 նասթըր Էափտը Դագիկ՝ Պիզու շէհրինտէ
 վէ օրայա կիտիպ չօգ քէրրէ՝ աղլար իտի տէր-
 տիմէնտ Հայլարը : Պունուն իքի էվլատը օլ-
 տու Զովհաննէս վէ Դաւիթ : Չաղըրտը
 կայսր՝ Պետրոս կաթողիկոսու տախի Ստանպօ-
 լա պիր գաջ Էպիսկոպոսլա վէ ծնտա սագլատը
 քի օլմայա Հայլարը այաղա գալտըրա : Իւշ
 Էրլտան սօնդրա Սիվաս փատիշահը՝ Լտում Լը-
 ծրունի՝ Պետրոս կաթողիկոսա քէֆիլ օլուպ՝
 ալտը կէօթ իւրտիւ ծնու Սիվասա վէ օթուրթ-
 տու սուրը Լշան տէտիքէրի մանասթըրնտա :
¹⁰⁴⁷
^{ն. 2.} Գատիշահսըզ գալտըգտա Հայաստան ,
 տիւշմանլար այաղա գալտըրլար . Էն էվվէ Լը-
 պուսլար Դուինտէ օլան Լվիրա՝ Հայլարա վէ
 Սուսլարա գարշը Էսիրիպ , չօգ սըգընթը վէրտի
 ծնլարա . վէ քիմի դութ արսա գօրլար իտի տինին
 տէն տէծնտիւրմէ կէ : Պու աթէշի սէծնտիւրմէկ
 իջին զայրէթէնտի Սահրամ Պահլաուունի . վէ
 ասքէր տէվշիրէպ՝ տին ուղուրունա պաշնըր գօ-
 տու . չըգտը Լպուսլարա գարշը , վէ ծնուն աս-
 քէրինի գըրըպ գօվալատը չաք Դուին տէնիլէն

շէհրին գափուսունա վարընձա . օ ճէնքտէ տիւշտի պունուն Ղրիգոր օղուճուղու վէ քէն տի տէ եարալանըս՝ թէսլիմ էթտի ճանընը՝ սէքսէն եաշընտա օլարագ . թէնի կեօմիւլտիւ մէզարա Սանասին մանասթըրընտա :

14 . Ղոշիւ պէյին վէ Սոմախուս էայսերին
Հայարա էթիւլէրի :

Դ . 42 — 43 .

¹⁰⁴⁸
ՆՂԷ } () վագիթլերտէ Ղուղըիւ պէյին աս քերի չօգ տէֆա եիւրիւտիւ կէտի Հայաստան սէմթինէ . էվլէլքի եիւրիւլշտէ եիւզ պին գատար օլարագ՝ վիրան էթտիլէր իկիրմի տեօրթ էյալէթ թա Ղասէնէտէք : Եքինձի եիւրիւլշտէ իքի եիւզ պին օլարագ՝ տեօրթ պեօլիւք օլտուլար՝ վէ տեօրթ դարաֆա տիւշիւպ Հայաստանը խարապ էթտիլէր . Պագ Հայ թարիխնտէ . Դ . 42 :

¹⁰⁴⁹
ՆՂԸ } () սէնէ կէջտիքտէ պիր զայրը պեօլիւք տէ Հայաստանա կիրիպ՝ գուշաթտըլար Բոճն տէտիքլէրի շէհրի . օ շէհրտէ իւշ եիւզ պին ճան վարիտի , վէ սէքիզ եիւզ քիլիսէ . շէհրը գարշը տուրտուգտա տիւշմանլար իշէրի սալըպ՝ գըրալըլար եիւզգըրգ պին քիշի . վէ գալանլարըն ճիւմլէսինի էսիր էտիպ՝ շէհրի եագտըլար քի շիմաիյէտէք վիրան տըր : () գատար Սուլա սաքերի վարիտի քի Հայաստանտա՝ ալթմըշ պինտէն զիյատէ , վէ իքի ատամ էլինտէ՝ քի պիւրի Բիտէ օլուր իտի ատը Կամէնաս , վէ օ պի .

րի Սասպուրական սեմթինտէ՝ ատը լ'ըն
Պուլար ձինսինտէն . պունարտան հիջ պիրի
եարտըմ էթմէտի Հայլարա՝ հիջօլմալսա պարի
քէնտի ֆայտալարը իչին . զէրէ Հայլարըն զայ
օլմասընը քէնտի ֆայտալարընտան զիյատէ իս-
թէրէր իտի :

¹⁰⁸⁰
ն. լ. թ. } Սէ լաքին հաչան պապտըլար քի տիւշ-
ման օրթալըղը երգայօր , պիր էզ աքէր տէ
կեօնտէրտիլէր . պունլար տախի պիր իշ կեօրէ-
լիմտէրիքէն՝ տիւշման տախի էօթէսինի պէրի-
սինի չալարապ չարփարապ կէլտի Վարս սեմ-
թինէ քի օրատա օթուրուրիտի Վազիկ լ'ը-
բասեան , վէ սուրբ Հայտնութիւն կիւնիւնտէ
շէհիրէ կիրիպ՝ պուլտուգլարընը գըրտըլար վէ
գալանլարը էսիր էթտիլէր . շէհրի տէ եազըպ
կիթտիլէր . սալթ եալընըղ Վազիկ լ'ըբասեան
պիր էզ ատամլա իչ գալէյէ տիւշիւպ գուրթու-
տու , վէ սօնղըա շէհիրի եէնիլէտի :

¹⁰⁸¹
Ը } Պեյլէ վազիթտէ ըհհաթլըգտա իտի
չորորդ Հայք տէտիլէրի մէմէքէթ՝ Հայ միւ-
լէթիլիլ տօլու : Պիր գաչ Ռում պու Հայլարա
հասէտ էտիպ՝ օնլարտան շիքէպէթ էթտիլէր
Սոնոմախոս կայսերէ . օ տախի չիւնքի խոսմ
իտի Հայլարա վէ չիւրիւթմէք իսթէր իտի օն-
լարը , չօգ աքէրիլէ օրայս կեօնտէրտի Պեռոս
ատը սէրապէրինի :

() սեմթլէրէ կիրտիլտէ Պեռոս մէրհամէ-
թի եիւրէկինտէն տըշարը պըրաղըպ՝ պաշլատը
տեօրթ դարաֆընը երգմաղա վէ հապէր կեօն-
տէրտի Հայ պեյիլէքլէրինէ քի եանընա կէլին-
լէր : () նլար տախի օնուն մէրհամէթսիլ իշէրի .

նի կեօրիւպ՝ ճիւղէսի սեօզէրինի եէմինիլէ
 պիր էթտիլէր քի կիթմէսինլէր : () Նլարտան
 պիրի ատը (Սորոտակ՝ եէմինինէ գարշը կիթտի
 տուլուրտու Պեռոսա ծնլարըն մէշվէրէթինի :
 Պունու տուլտուգլարընտա օ պիրլէրի՝ իսթէր
 իսթէմէզ կիթտիլէր Պեռոսա : Մէ լաքին էն
 պեօյիւքլէրի ատը Հարպիկ քի օթուրուր իտի
 քէնտի գալէսինտէ քի Ղըղընի եախօտ Ղըղըն
 տէրլէր , գալէնին մէթինլիկինէ կիւլէնիպ եէ
 րինտէն գըմըլտանմատը : Կէլտի Պեռոս օ գա
 լէնին իւզէրինէ , վէ կեօզիւնէ եէնկտիրէմէտի
 ալմասընը . գալէնին իսթիւնտէ պիր գաշընը
 կեօրտիւքտէ՝ սէս էթտի ծնլարա . « Բիւքի տէ
 տի Հարպիկին պաշընը պանա կէթիլիլըսէ՝ ծնա
 վէրիլիմ պու գալէյի վէ պեօյիւք փայէյէ եէ
 թիշտիլիլիմ ծնու » :

Պասալէթ ալտը Հարպիկի օլմայա քի պիրի
 դամաճ պէլասըիլէ գըլսըն քէնտիսինէ . ույգու
 գաշտը կեօզիւնտէն վէ իւչ կիւն ույուլմատը .
 կիթտի գալէնին պիր դարաֆընա սէվկիւլիւ
 այադտաշլարը իլէ . վէ ծնլարըն սեօզիւնէ ինա
 նըպ ույգույա վարտը . ույուրիքէն խային այադ
 տաշլարը օրատա պօղազլատըլար ծնու վէ պա
 շընը կեօթիւրտիլէր Պեռոսա . օ տախի գա
 լէյի զասպէ էթտիքտէն սօնղըա՝ ալտը Հայլարըն
 պեօյիւքլէրինի , վէ կեօթիւրտիլ Ստանպօլա .
 վէ Սոնմախոս կայսր Հիչ պիր Թէֆթիշ էթ
 մէտէն սիւրտիւ ծնլարը պիր ատայա : Մէ լա
 քին պիր վագիթտէն սօնղըա (Սէոզորա Թա
 րուհի ծնլարը իզլագ էթտիլտի :

15. Ղառչել ղէյն Բէրբար Հայաստան եւրիւ-
 զսի վէ Սանաղէրոյ հոհաւերէ եւթսի, վէ իւրի
 Ճի Խաւիկ հաւաղիհոսան վագրի :

Դ. 43 — 44.

¹⁰⁴⁵
 ԵՐ } () կիւնկերտէ կինէ կէտի Ղուղըիւ
 Հայաստան սէմթինէ . ալտը Բերկրի շէհրինի,
 կէտի Բասէն թօփրաղընա վէ չօգ եէր եագտը
 չադ Սանանդա վարընճա : Պագտը կէօրտիւ
 Ղագիկ Լքասեան՝ քի քէնտի հօլքէսինէ տէ
 կիրէճէք . տէվչիրտի ատամլարընը վէ լաթուլ
 ատըր սէրապէրինի վէ եիւրիւտիւ Ղուղըիւին
 իւզէրինէ : Ղէնք պաշլանտըգտա՝ ապէրի թէհ-
 լիքէյէ տիւշտիւ , ծնուն իչին կէրի տէօնտիւ :
 Սէ լաքին լաթուլուն աթը սագաղլանտըգ-
 տա՝ տիւշմանլար դութուպ ծնու կէօթիւրտիւ-
 լէր Ղուղըիւին հուզուրունա : Սէ չիւնքի օ
 ճէնքտէ եարալանմիշ իտի Լըսուրան խանըն
 օղլու , Ղուղըիւ կէօրտիւքտէ լաթուլու վէ օ
 ուշաղը՝ տէտի լաթուլա . “ Իկէր շու սաղ
 գալըրա՝ սէնի սաղը վէրիւրիմ , հէկէր հօլիւրսէ՝
 սէնի օնա գուրպան հտէրիմ , ” . Ճէվսալ վէրտի
 լաթուլ . “ Իկէր տէտի՝ վուրըլ պէնիմ իսէ՝
 սաղ գալմաղ , ” : Սօնդրա ուշադ հօլտիւքտէ՝
 պօղաղլատը Ղուղըիւ լաթուլու վէ ծնուն
 սաղ էլինի քէսիպ հօլլատը ուշաղըն պապասը-
 նա : “ ()ղլուն տէտի ալլադ էլտէն հօլմէտի .
 պէօյլէ էլտէն հօլտիւ քի թէքրարլամաղ , եանի
 պիր վուրմաղ իլէ իշի պիթիւրի , ” :

¹⁰⁸⁴
ՀԳ } ՊՈՆՆԱՆ ԵՍՆՂՐԱ ԱԼՈՐ ՂՈՒՂՐԻՆ ՔԷՆԱԻ
ԱՍԷՐԻՆԻ , ՎԷ ԿԻԹԱԻ ՍՆԱՆԱՂԿԵՐԱ ԻՆՂԵՐԻՆԷ՝
ՎԷ ՄԵՆՃԷՆԻՎԵՐ , ԵԱԽՕՄ ԻՍԷԼԵԼԵՐ ԳՈՒՐՈՒՎ՝
ԱՊԱՂԱՏՐ ԳԱԼԵՍԻՆԻ ՏԵՅՄԵԿԷ . Օ ԶԵՏԻՐՈՒՄ ԱԻՐ
ՖԻՐԱՏԵԹԻ ՀԱՅ ՔԱՀԱՆԱՅ ՎԱՐ ԻՄԻ . ԱՊԱ ԱԻՐ
ՈՒՆԱՄԹ ԻՐԷ ՔԷՍԵՐԻՄԻ Օ ՎՈՒՐՆՂԱՐՆ ԳՈՒՎԼԷ-
ԹԻՆԻ : ՊԱԳՏՐ ԿԵՕՐՏԻՆ ՂՈՒՂՐԻՆ ՔԻ ԱԼԱ-
ՄԱՅՐ ԶԵՏԻՐԻ՝ ԳԱԼԷ ԱԼԹՐՆՏԱՆ ԼՂՐՈՒ ԳԱՂՏՐ .
ՎԷ ՋԻՆՔԻ ՂՃԷՄԼԵՐՏԷՆ ԱԻՐԻ ՏԻՆՂՄԱՆ ՕԼԻՂ
ԻՄԻ ՂՈՒՂՐԻՆ , ԱԻՐ ՔԵԱՂԱՄ ԵԱՂՐԱՎ ՍԱՐ-
ՏՐ ՕԳ ԻՆՂԵՐԻՆԷ ՎԷ ԻՆՂԵՐԻ ԱԹՐԱՎ՝ ԱՂՆԱԹՏՐ
ՂՈՒՂՐԻՆ ԷԹՏԻԿԻՆԻ : ՂԱԼԷՏԷ ՕԼԱՆԼԱՐ Ի-
ՆԵՐԱԷՆ ԵՕԼ ԱՂՐԱՎ Օ ԼՂՐՈՒՄ ԳԱՐՂՐ՝ ԿԷՆՏԻՆԵՐ
ԳՈՒԹՈՒԼԱՐ ԼՂՐՈՒՄԻՆԻ ՎԷ ՀԷՄ ՂՈՒՂՐԻՆ
ԳԱՅՆԱԹԱՐՆՐ ՔԻ ԱՊԱ ԻՂ ԻՆՂԵՐԻՆՏԷ ԻՄԻ . ՎԷ
ՃԻՆՔԻՆԻ ԳԱԼԷՆԻՆ ԵՕԳԱՐՐԱՐՆԱ ՋՐԳԱՐՐԱՎ
ՔԷՍՏԻՆԵՐ ԱՊԱՂԱՐՆՐ ՂՈՒՂՐԻՆ ԿԵՕՂԻ ԵՕ-
ԿԻՆՏԷ :

ՂՈՒՂՐԻՆ ԱՊՈՆՈՒ ԿԵՕՐՏԻՆԵՐՏԷ՝ ՃԱՆ ԱՊԱՂՆԱ
ՍՐՂՐԱՏՐ . ՎԷ ՋԻՆՔԻ ԱՂԱՃՏԱՆ ԵԱԻՐԼԻՂ ԱԻՐ
ԱԵՅԻՆԵ ՄԵՆՃԷՆԻՎ ՎԱՐ ԻՄԻ ՊԻԹԼԻՍՏԷ , ՀԱՅ-
ՃԱ ԲԱԲԱՆ ՏԵՐԻՂ ՔԻ ՂԱՍԻԼ ԿԱՅՐ ԵԱՓԱՐՐՄԻՂ
ԻՄԻ . ԵՅԼԷ ՄԻԼԱՎԱԼԵՂԷ ԱԻՐ ԶԵՂ ԻՄԻ ՔԻ ՏԵՕՐԹ
ԵԻՆՂ ՔԻՂԻ ԶԷՔԵՐԻՄԻ ՕՆՈՒՆ ՈՒՐՂԱՆՆՐ : ՊՈՒ
ԲԱԲԱՆՐ ՂՈՒՂՐԻՆ ԿԷԹԻՐԱԿԱ ԳԱԼԷՆԻՆ ԳԱՐՂՐ-
ՍՐՆԱ ԳՈՒՐԱՈՒ : ՊՈՆՆՈՒ ԿԵՕՐՏԻՆԵՐԻՆՏԷ ԳԱ-
ԼԷՏԷ ՕԼԱՆԼԱՐ՝ ԶՕԳ ԳՕՐԳՏՈՒԼԱՐ ՎԷ ՆԷ ԵԱՓԱ-
ՃԱՎԱՐՐՆՐ ԱԻՐԼԷՄԵՍԻՆԵՐ . ՎԷ ՀԷՐ ԴԱՐԱՓՏՏԱՆ
ԻՄԻՄԵՐԻ ՔԷՍԻՄԵՐՏԷ , ՂԱՍԻԼ ՏԷՍԻՔԵՐԻ
ԳԱԼԷՆԻՆ ԱՂԱՍՐ ՏԷՂԱԼ ԶԱՂՐԹՏՐ . “ ՂՃԷՐԻ
ՏԷՍԻ ԶՈՒ ԲԱԲԱՆՐ ԵԱՂԱՐՈՒ , ԱԵՅԻՆԵ ՓՈՅԵՅԷ

եկեթ իշտիրիրիմ, , () Երատա պիր հէզարֆէն
 ֆրանսարզ վարիտի՝ պու թօզ կիպի պիր շէյ եա-
 փրպ քի հաժատան դուժուշուր, վէ իւչ շիշէյէ
 տօլտուրուպ գօյնունա գօտու . պինտի պիր չափ-
 գըն աթա վէ էլինէ պիր քեաղատ ալըպ մէք-
 թուպ դարգընա՝ պաշատը կիթմէկէ բաբանա
 տօղըու վէ պէքճիլէր պիր շէյ տէմէտիլէր, զանն
 էթտիլէր քի մէքթուպ կեօթիւրիւր : () տա-
 խի բաբանա եագլաշըպ պաշատը շաշարագ պաղ-
 մաղա ծնա . վէ շիշէլէրի չըգարըպ՝ պիր պիրի
 արտընճա՝ աթտը բաբանըն իւթթիւնէ վէ քէն-
 տիտի գաշըպ կիրտի գալէյէ : Պէքճիլէր արտը-
 նա տիւշտիւքտէ՝ բաբան դուժուշտու վէ մում
 կիպի էրիտի :

Պուղըիլ իւմիտինի քէստիքտէ՝ Ղկան աալը
 սէրապէրին պիրի ծնուն էմրիլիէ՝ օտա դարգը-
 նա պիր գաչ շէյ եափտըրտը իւթթիլէրի գափալը
 վէ տեօրթ եանլարը աչըգ քի հայճա Ն տէրիզ,
 վէ գալէնին աշաղասընա սալտըրտը . պունլարըն
 ալթընա կիրիպ աճէմիլէր, պաշատըլար քիւլինէկ
 իլէ գալմաղա գալէնին թէմէլինի : Պալէտէ
 օլանլար տախի խըզըլա պըրագ տըլար օտա կիպի
 եափրլան շէյլէրին իւզէրինէ ուճլարը սիվըրի
 գալըն տիրէթլէր, վէ օնլարը փարչա փարչա էթ-
 տիլէր վէ իփ իլէ պեօյիւք դանճալար աշաղա
 սալըպ՝ օ գալան քիմնէլէրի եօգարը չէթտիլէր,
 վէ պէլլէրինտէն պիլիպ՝ տըշարը աթտըլար . վէ
 գալանլարըն իւզէրինէ՝ դաշ վէ օգ եաղտըրըպ
 չօղունու էօլտիւրտիւլէր, վէ քիմինի տէ սա-
 գաղլատըլար : () գալապալըգտա իքի իկիտ
 Հայ ուշաղլարընտան գալէ գափուսունտան տը-

շարը չըզրայ, վե գարշը կէլէնի երգրայ՝ եկեթիշ-
տիլէր Բղկան սէրասքերէ վէ սաչընտան դու-
թուպ չէքտիլէր գալէյէ վէ ծնուն պաշընը քե-
սիայ՝ պիր ալէթիլէ աթտըլար Գուզըրիլին հօ-
կիւնէ : () սաաթ Գուզըրիլին կեօղէրի գա-
րարտը վէ դայէթ ութանտըղընտան տայանա-
մայրպ չըգտըր կիթտի օրատան . վէ եօլտա Բըծ-
կէ շէհրինի պասըլայ՝ գըրտը օրատա օլանլարը
վէ շէյլէրինի ալըլայ կիթտի եէրինէ : Վ է լա-
քին ծնուն ասքերի վէ (Ժ)աթար միլլէթի պեօ-
լիւք պեօլիւք օլուպ՝ երլտա պիր իքի քէրրէ եիւ-
րիւյիշ հտէրլէր իտի Հայաստան իւզէրինէ, վէ
գասապալարը, քեօյլէրի եազըլպ երգըլպ՝ վէ շէյ-
լէրինի ալըլայ՝ կիտէրլէրիտի, զէրէ սահապսըզ
գալմիշիտի Հայաստան . իսթէրսէն պագ Հայ
¹⁰⁵⁰
Էթ } Թարիխինտէ . 74. 46 : Պեօյլէ մուսի-
պէթլի իլլէրի կեօրիւպ Պետրոս կաթուղիկոս
քի Սիվաստա օթուրուր իտի՝ վէ իսթիար օլ-
մանլիլէ հճէլի եէթիլիպ՝ հօլտիւ 40 սէնէ կա-
թուղիկոսըզ էթտիքտէն սօնղրա : Նօլտիւ օ
կիւնլէրտէ Գրիգոր Սաքիստրոս՝ քի՝ պեօլիւք
մանսըլպ իլէ օթուրուր իտի Սիլագետք տէտիք-
լէրի մէմլէքէթտէ վէ եէրինէ կէչտի ծնուն օղ-
լու Վ եստ Վ ահրամ՝ րուհանի վէ ալիմ պիր
քիմնէ՝ քի սօնղրա կաթուղիկոս օլուպ, տէնիլ-
տի Գրիգոր Վ կայասէր :

¹⁰⁵⁰
Էթ } Սալիկ իքինճի՝ Պետրոս կաթուղիկո-
սուն գըզգարտաշը օղլու՝ ծնուն եէրինէ կէչտի
Բնի շէհրինտէ Վայսր օլտուգտա Վոստանդին՝
Տուկիծ տէտիքլէրի՝ Ստանպօլա չաղըրտը ծնու .
վէ իսթէտի օնտան Պետրոս կաթուղիկոսուն

մալընը վէ միւլքինի . զերէ զանն էտէրիտի քի
 ծնուն եանընտա գալմըշ տըր Հայ փատիշահա-
 րըն հազնէսի : Պիր շէյ պուլմատըգտա՝ վէրկի
 սալտը իւզերինէ՝ երլտու շու գատար շէյ վէրտին
 տէյի . օ պու շէյի պոյնունա անմատըգտա՝ իքի
 քիշի օրթայա կէլտի Ուում միլէթինտէն քի
 քէնտիլերինի գօսուն Հայլար իւզերինէ՝ պիրի
 օլտուն հաքիմ վէ օ պիրի կաթուղիկոս կիպի ,
 վէ սեօզ վէրտիլեր քի երլտան երլա վէրկիլերի
 էտա էթսինլեր փատիշահա . վէ լաքին պու իշ
 իլերի վարմատը . զերէ պիրի օ կիւն աղըր խաւ-
 թալըղա տիւշտիւ , վէ օ պիրի էօլտիւ : Չըգմադ
 իսթէտի Ստանպօլտան Խաչիկ կաթուղիկոս .
 վէ կէօրտիւ քի օլմատը՝ օթուրտու ծնտա իւչ
 երլ . սննդա պիր արալըգ պուլուպ չըգտը կիթ-
 տի թաւաբլուր տէտիքլերի եերէ :

¹⁰⁶⁰
 ՀԹ } Պաշլատը արթըգ Տուկիծ կայսր Հայ-
 լարը ինձիթմէկէ վէ ծնլարա զօր էթմէկէ՝ քի
 Ուում ատէթինի գապուլ էթսինլեր . պադտը
 կէօրտիւ քի օլմայօր՝ չաղըրտը Սիվաստան Սե-
 նէքէրիմին օղուլլարընը Լտում վէ Լքուսահլ վէ
 սինոդոս էթտի Ուում վարդապետլերիլէ՝ քի
 Հայլարա աղնաթսըն Ուում ատէթլերինի : Լ-
 տում իլէ կէլմիշտի Յակոբ ատը վարդապետ
 Սանահինլի օգուր եազար պիր քիմնէ . պու օ
 սինոդոստա սեօզի գըսա էտէրէք պիրլիք քեա-
 ղատը վէրտի Ուումլարա քէնտի միլէթի գա-
 րաֆընտան :

Սինոդոստան սննդա՝ Տուկիծ կայսր՝ օ քեա-
 ղատը կէօսթէրտի Պազիկ փատիշահա . օ տա-
 խի՝ պու քեաղատ պիր շէյ տէյմէզ տէտի . զերէ

եազան քէնտի պաշնա պիր քիշի տիր միլէ-
թին գարաֆընտան պէյլէ քեազատ վէրէմէզ :
Սոնդրա Տուկիծտէն իզին ալըպ' Հայ սինոդո-
սու էթտի վէ ուղղափառ տին իւզրէ պիր քեա-
զատ եազտը . պու ուղղափառլըզը պիզ գապուլ-
էտէրիզ տէտի վէ լաքին ատէթլէրիմիդի տէյի
չէմէյիզ . վէ պու քեազատը քէնտիսի օգուտու
Սուլարըն էօկիւնտէ : Սուլարըն նիյէթի ի-
լէրի կիթմէտիքտէ՝ խուսումէթլէրի արթտը օ
գատար քի գապիլ օլտա՝ Հայ միլէթինի չէօր
չէօփ կիպի տիւնեատէն սիւփիւրիւրլէրիտի :

16 . Լնի շէհերէն աւընմաւ :

Դ . 46 — 49 .

¹⁰⁶²
Շ.Ճ.Ա. } Լաւտիւ օ կիւնլէրտէ Ղուղըրիլ Լճեմ
փատիշահ . վէ եէրինէ կէշտի օնուն գարտաշը
օղլու Լպարսլան քի Հայլար Լլիփասլան տէր-
¹⁰⁶⁴
Շ.Ճ.Գ. } Լէր : Պու Լլիփասլան իքինճի սէնէսինտէ
Հատսիզ Հիսափսըզ ապէր տէվլէրիպ' կէշտի
տիւշտիւ Հայաստան սէմլէինէ վէ Լլուան
թօփրաղընա կիրիպ , վէ Լլուան փատիշահ-
նըն գըզընը ալըպ' օնունլա տօսթլաշտը . օնտան
եիւրիւտիւ Լլրաւատ մէմլէքէթինէ վէ Շի-
րակ էյալէթինէ պասըպ' օրտուսունու գուրտու
Լնի շէհերին գարշըսընա քի օ զաման օրատա
Սուլ գարաֆընտան փաշա կիպի պիր քիմնէ
օթուրուր իտի Հայլարտան՝ ատը Լազրատ ,
վէ օնուն իքինճիսի Ղրիգոր Կիւրճի միլէթին
տէն :

Հաչան կեօրտիւ լ՛լլիասլան գալէնին եիւք-
սէքլիկինի վէ մէթանէթինի՝ շաշտը վէ նասը
էթսին տէյի պաշլատը տիւշիւնմէկէ . գալէնին
պիր դարաֆընը պիրէզ ալէագ կեօրտիւքտէ՝
ումտուքի ծնտան իշ կեօրէ պիլէ . պու իւմիտ
իլէ գուրտու օ եէրին դարշըսընա պիր պեօյիւք
մէնճէնիկ՝ հայճա բաբան՝ քի պիլէսինճէ կէ-
թիրմիլիտի . վէ ծնունլա պաշլատը տեօյմէկէ
գալէյի : Զօգճա փուրտուգտա բաբանը՝ զէտէ-
լէնտի օ դարաֆ վէ աշաղա էնտի : Պեօյլէ օլ-
տուգտա՝ ճիւմլէսիտէ պաշլատըլար չաղըշմա-
ղա . լ՛ճէմապէրի սէվլինճլէրինտէն , վէ շէհիր-
տէ օլանլար՝ գօրգուլարընտան : Սէ չիւնքի չէ-
թին իտի օ երգըլան եէրտէն իչէրի կիրմէք ,
լ՛ճէմլէր իչէրի կիրտիքտէ՝ շէհիրտէքիլէր գը-
լըճը պաստըլար վէ չօղունու էօլտիւրտիւլէր ,
իւչ սաաթ ճէնք էտէրէք , էօյլէ քի լ՛ճէմլէր
տայանամայըպ վէ իւմիտլէրինի քէսիպ՝ գօյվէր-
տիլէր շէհիրի վէ հազըրլանտըլար կէրի տեօն-
մէկէ : Պու իշտէն եիւրէքլէնմէք կէրէկ իտի
լադրատա . վէ լաքին քէնտիսի վէ արգատաշ-
լարը գօրգարագ տիւշտիւլէր իչ գալէյէ . էօյլէ
զանն էտէրէք՝ քի սօնղունա վարընճա տայա-
նամազլար : Սէ շէհիրլիլէր տախի պիլմէյէրէք
լ՛ճէմլէրին գաշտըղընը՝ զէրէ գըլաս էտէրլէր-
իտի քի թէքրար տեօնէլէր , հաչան կեօրտիւ-
լէր քի լադրատ վէ ծնուն արգատաշլարը իչ
գալէյէ գափանտըլար , գօրգուլարընտան ալթ
իւսթ օլտուլար վէ պեօյիւք շամաթա գօփարըպ
պաշլատըլար չաղըրշմաղա վէ աղլաշմաղա : Սէ
չիւնքի տիւշմանլար ուզագլանմիշ իտի՝ շէհիրտէ

օլանլարտան էլլի պին գատար քիշի գաջըպ շէ-
հիրին օ պիր դարաֆընտան տաղըլտըլար :
Տիւշմանլարըն պիր գաջը հէնիզ օրալարտա օյա-
լանըրիքէն՝ շէհիրտէ օլան հէնկեամէյի իշիտիպ՝
իչէրի սալտըլար վէ օ մուսիպէթի կեօրտիւքէ-
րինտէ՝ գափտըլար չօճուղուն պիրինի անասը
գուճաղընտան , վէ շէհիրտէն չըգըպ չափըճադ
եէթիշտիլէր Բըփասլանա , վէ չօճուղու ծնուն
հօկիւնէ գօյուպ՝ նազէթտիլէր ծնա կեօրտիւք-
լէրինի : () տախի թէզէ կէրի չէվիրտի աւ-
քէրինի քի սէլ կիպիշէհիրէ կիրիպտիւշտիւլէր
հալզըն իւզէրինէ վէ գըլըճտան կէշիրտիլէր ծն-
լարը վէ օթլուգ կիպի պիշտիլէր , էօյլէ քի սօ-
գազլար պիր ուճտան օ պիր ուճա լէշիլէ տօլտու .
վէ ծնլարըն գանըիլէ Բըսուրեան տէտիլէրի
շէհիրին եանընտա օլան Բըփա չայը գանա
պօյանտը :

Գըրտըլար սօնղըա էվլէրին գափուլարընը ,
թուլթտուլար գարըլարը վէ ուշագլարը վէ հսիր
էթտիլէր . դուլթտուլար տախի օրանըն պեօյիւք-
լէրինի վէ ծնլարա շէտիտ իսքէնճէլէր էթտի-
լէր՝ քի կեօսթէրսինլէր հազնէլէրինի : Սէ
քիլիսէլէրէ կիրիպ՝ սօյտուլար , քահանալարը
էօլտիւրտիւլէր , քիմինի սույա պօղտուլար , քի-
մինի աթէշէ եագտըլար , քիմինի եարըպուչուգ
պօղազլայըպ էօյլէ պրագտըլար , վէ քիմինին
սաղ սաղ տէրիսինի եիւզտիւլէր : Պաշլատը օ
զաման զաֆիլէն կեօկ գարարըպ կիւրլէմէկէ ,
վէ էօյլէ պիր սաղանագլը եաղմուր եաղտը քի
իֆրադ իլէ սէլլէր եիւրիւտիւ վէ լէշէրի Բըսու-
րեան չայընա սիւրիւպ՝ տեօքտիւ : Պու կիւրիւլ

Թիւտէն տիւշմանլար օ կիւն տուրտուլար. սա-
պահ օլտուգտա՝ Թէքրար տիւշտիւլէր շէհիր
իւնէ, վէ պէրպատ էթտիւլէր շէհիրի: Ա է ալ-
տուլար իջ գալէյի. զէրէ իւնրտէ օլանլար կիզլի
եօլ պուլուպ գաւմիշլէրիտի: Շէհիրին իշի
պիթտիքտէ՝ էմր էթտի Լլփասլան քի էսիրլէ-
րի սէշանլէր իշէ էարարլարընը՝ խուսուսա Հայ-
լարըն պէօյիւքլէրինի ալընլար, օ պիրլէրինի
պրագսընլար քի շէհիր կինէ էափըլսըն. սօնղրա
պիր էզ սսքէրիլէ զապիզ դօտու օրայա, վէ է-
սիրլէրի Լճէմիսթանա էօլլայըպ՝ գալգտը օ
սէմթտէն վէ էիւրիւտիւ Ա անանղա տօղրու.
վէ էլլի կեօնտէրտի Լքաս օղլու Ղազիկէ՝ քի
այաղընա կէլէ:

Պունու տույտուգտա Ղազիկ՝ պիր Ֆէնտ
էթմէք իսթէտի. էլլիյի օյալանտըրտը վէ քէն-
տի սիյահ էսպապլար կիյիպ՝ էաս դութտու.
քիւլ տեօշէտի եէրէ վէ օրայա օթուրտու վէ
պիր սիյահ էաստըղա էաստանտը: Իշէրի կիր-
տիքտէ էլլի, ծնու օ գըյաֆէթտէ կեօրիւպ
շաշտը. “Են օլտու սանա տէտի, սէն պիր փա-
տիշահսըն, նիւն սիյահլարա կիրմիշ սին”,
Ղազիկ տախի տէրունինտէն աճ էտէրէք տէ-
տի. “Հաչան իշիթտիմ քի Լլփասլանըն ա-
մուճաուր պէնիմ սէվկիւլիւ տօսթում Ղուղրիլ
փատիշահ էօլմիշ, օ զամանտան պէրի սիյահլա-
րա կիրտիմ վէ շիմտիլէտէք էաս իւնտէ իմ”,
() սաաթ կէրի տեօնտիւ էլլի վէ կիտիպ նազլ
էթտի Լլփասլանա Ղազիկտէն կեօրտիւկինի
վէ իշիթտիկինի: Շաշտը Լլփասլան իշիթ-
տիքտէ պու իշի վէ մուհասթիլէ էիւրէկի

պաղլանտը Վագիկէ . չըգտը կէլտի Վարսա
պեօյիւք ալայիլէ վէ Վագիկին եանընա կիտիպ
գուճապլատը վէ պօյնունա սարըլտը . վէ փա-
տիշահ հսպապը կիյտիրիպ՝ շեօճընթին պեօյ-
իւթտիւ վէ թէքրար ծնու Վ անանդ փատիշա-
հը հտիպ տեօնտիւ կիթտի եէրինէ : Տիւշիւն
տիւ Վագիկ քի օ սէմթլէրտէ ռահաթ պու-
լանայաճագ . ծնուն իչին կայսերէ վէրտի Վ ա-
նանդ էյալէթինի վէ ծնուն եէրինէ ալտը
Վամնդաւ տէտիքլէրի գալէյի , վէ իւշ շէհիւր՝
ատլարը Վմասիա , Վոմանա վէ Վառիսա վէ
եիւզ քեօյ . վէ թախթ էթտի Վամնդաւ
շէհրինի :

17 . Վրեգրի Վ կայասէր էալուշիէոսուն Վագիկ :

Դ . 48 — 49 .

¹⁰⁶⁴
ՇժԳ } Իշիթտիքտէ Իսաչիկ կաթուղիկոս Վնի
շէհրին պաշընա կէլէն իշլէրի , եիւրէկի գըրըլ-
տը վէ եաս դութտու , վէ աճըսընտան խաս-
թալանըպ էօլտիւ թաւալուր շէհրինտէ . կա-
թուղիկոսըլու սիւրտիւ 6 սէնէ : () Նտան
սօնղըա իսթէմէտի Ռումլար՝ քի պիր դայրըսը
Հայլարա կաթուղիկոս օլտուն . զէրէ ծնլարըն
կաթուղիկոսու օլմասա տէտիլէր , Ռում ա-
տէթլէրինի գապուլ հտէրլէր : Վ էլաքին Վ-
բասեան Վագիկին գըզը Վարիամ՝ սէվկիւլիւ
օլտուղու իչին Եւդոքսիա սուլդանա , ծնուն էլլի-
իլէ կաթուղիկոս գամաղա իլլին ալտը կայսեր-
տէն :

¹⁰⁶⁵
ՀԺԴ

Պրիգոր Ս կայասեր Պրիգոր Սա-
գիստրոսուն օղլու՝ քի քիւլիւքլիւքտէն Ռում-
լար իչինտէ հէր իլմի թահսիլ էթմիշիտի, կա-
թուղիկոս օլտու պեօյիւք սինտղոսլա՝ Նամըն-
դաւ շէհրինտէ : Պու Պրիգոր էվլէլտէն էվլէ-
նիպ դուքս փայէսի ալմիշիտի կայսերտէն . վէ
պապասը էօլտիւքտէ օնուն մանսըպը տախի՝
պունա վերիտի Ս իջագետք տէտիքլէրի մէմլէ-
քէթտէ : Սնղրա զէվլէսինտէն այրլլալ՝ վէ
տիւնեա շէօհրէթ ինի պըրագըլ՝ կիթտի կիրտի
պիր մանաթըրա վէ կրօնաւոր օլտու : Ըտը
Ս ահրամ իտի վէ լաքին կաթուղիկոս օլտուգ-
տա՝ Պրիգոր տէտիլէր՝ սուրբ Պրիգոր Լ ուսա-
ւորիչին ատընա, զէրէ օնուն սօյունտան իտի . վէ
չիւնքի չօգ մուհապպէթի վար իտի մարտիրոս
օլան սուրբլարա՝ օնլարն հիքեայէթլէրինի վէ
թարիխլէրինի պուլուլա՝ տօղրուսունու եազսուր .
օնուն իչին Ս կայասեր տէնիլտի :

¹⁰⁶⁶
ՀԺԵ

Պունուն կիւնիւնտէ Նայլար պիր էզ
թէսէլլի պուլտուգտա՝ Լճէմլէր պաստը Նայաւ-
տանը իւչ տէօրթ քէրէ . տէօրտիւնճիսինտէ
օնլարա գարշը սուլտու Վիոթէն կայսր : Պու
Սիվաստան կէչէրիքէն աղըր փէշքէչլէրիլէ
գարշը վարտըլար պունա Ըտում փատիշահ վէ
օնուն գարտաշը Ըբուսահլ . վէ լաքին օնտա օ-
լան Ռումլար շիքեայէթ էթտիլէր օնլարտան . օ
տախի Ռումլարն սեօլիւնէ ինանըպ էմր էթ-
տի ապքերինէ՝ քի շէհրի եաղմա էթսինլէր :
Նիլէ պիր գաշը արայա կիրիպ րէճա էթմէքլէ
կիւճ իլէ հադըրնը էլէ ալտըլար վէ Վիոթէն
զասլղ էթտի ապքերինի . ամմա Ըտումու վէ Լ

բուսասլը մանսրպարնտան ազլէթտի. վէ ահտ
էթտի քի Լճէմ դարաֆրնտան կերի տեօն
տիւքտէ՝ օնլարը Ուումատէթինէ սօգա : Լիւ
րիւտիւ օնտան Գիոթէն Լճէմ իւզէրինէ վէ
ճէնքտէ զայրֆլանրպ դութուլտու վէ Լլփաս
լանըն էլինէ տիւշտիւ : Լլփասլան տախի կէրչի
օնու ազատ էյլէտի, լաքին սօնղրա Ուումլար օ
նուն կէօզլէրինի չըգարըպ՝ քեօր էթտիլէր :

¹⁰⁷¹
ՇԻԲ } Պիր դաչ երլ կէչտիքտէն սօնղրա՝ պագ
տը կէօրաիւ Գրիգոր կաթուղիկոս քի միլէթ
չըղնանլոր վէ քէնտիսիտէ րահաթլըգ պու
լամայօր՝ կերի տուրտու կաթուղիկոսլըգտան,
վէ եէրինէ կաթուղիկոս էթտի Գէորգ ասլը
պիր Լ ուեցի վարդապետի. վէ լաքին միլէթ
այրլլմտը Գրիգորտան, անձագ սալթ օնու
պիլիր իտի պաշ : Պունա կիւճէնիպ Գէորգ
վարդապետ, վէլվէլէ սլըրագտը չայլար իչինէ :
Իշ պեցիւտիւքտէ՝ սինոգոս էթտի Գրիգոր
կաթուղիկոս Սեաւ Էառն տէտիքլէրի եէրտէ
քի Գարաման վիլայէթինէ եագըն տըր : Ս է
Գէորգու ազլէթտի կաթուղիկոսլըգտան իքի
սէնէտէն սօնղրա :

¹⁰⁷³
ՇԻԲ } Պիր երլ կէչտի կէչմէտի զայրը կաթու
ղիկոս օթուրտու Տոնի շէհրինտէ ատը Սար
գիս՝ Պետրոս Գետադարձըն գըզգարտաչը օղ
լու. պու տախի իւչ երլտան սօնղրա էօլտիւք
տէ՝ եէրինէ կէչտի Սիւոգորոս Լլէխօսիկ տէ
տիքլէրի : () կիւնլէրտէ Գրիգոր կաթուղիկոս
Լճի շէհրինէ կիտիպ՝ օնտա տախի եէրինէ կէ
չիտի քէնտի գըզգարտաչը օղլունու Լարսեղ
ատը, վէ Սլսըր սէմթինէ գօտու օ պիր գըզ

գարտաշը օղունու՝ ատը Գրիգորիս : Սէլաքին
պունլար անը կաթուղիկոս սըրասընտա տէյիլ :
1078 } Պու Գրիգոր կաթուղիկոս Սեալ էառն
Հիւր } տէտիքէրի եէրտէ իքէն՝ քեաղատ եաղտը
Հոռմայա եէտինճի Գրիգոր փափա . վէ օն
տան ճէվապ ալույ չըգտը կիթտի օնա վէ օն
տան չօգ րաղպէթ կեօրիւպ՝ սեօյլէշտի օնուն
լա Հայլար իչին ճայիլի իւղրէ . վէ օնու իս
քեաթ էտիպ՝ տեօնտիւ կէլտի Սեալ էառն
սէտիքէրի եէրէ վէ սաքին օլտու (Նրեգի
Ս) անք մանասթըրընտա :

18. Գադէին Ռոմլարա էլիտիէի վէ օնուն էօլէտի
վէ Բագբատունի գադիշահլըլըն սօնղա :

Դ . 49 — 50 .

1077 } () վադիթլէրտէ թէքլար պաշլատը
Հիւր } Ռոմլար Հայլարը էօրսէլէմէկէ վէ հատտէն
վիյատէ խուսումէթ էտիպ ուհաթլըգ վէր
մէմէկէ . իսթ էմէվլէրիտի քի Հայլարտան ուի
րինի պեօյիւք կեօրսիւնլէր : Պունուն իչին Գրի
գոր կաթուղիկոսուն գարտաշընը Ս ասակ ատը
քի Նտիօք շէհիրին փաշասըիտի՝ անլիէ էօլ
տիւրտիւլէր : () կիւնլէրտէ իտի Ս էստ Սաշա
տուր տէտիքէրի՝ քի Նդրիան գալէսինին աղա
սը իտի : Պու պիր Ռում փափաղա քէնտիսինի
ինանտըգտա , օ փափաղ պունուն եաթտըղը եէր
տէ պիր եաստըգ աղղընա գափատըպ վէ միւհ
քէմ իւզէրինէ տիւշիւպ՝ պօղտու : Հայլար տա
խի օնու դութուպ՝ գալէտէն աշաղա պըրագտը
լար , քի օրատա խուրտիւխաշ օլուպ՝ էօլտիւ :

¹⁰⁷⁸
ՀԻԷ } Պէտքէ իշէր վէ զայրը չօգ խայրնըզլար
կեօրտիւքտէ Վագիկ փատիշահ Ղառտեան՝
Ռումլարտան իբրահ Էթտի վէ ալտը Էիւրիւյի
վէրտի Վայսերի սէմթինէ . օնտա տախի
Ռումլարըն գըսգանձըղընը կեօրիւպ վէ օնլա
րըն Հայլարա գարըը քեօթիւ սեօզէրինի իշի
տիպ՝ տայանամատը . վէ չիւնքի ճանը աճըմիշ
իտի՝ Էօճինի ալտը օրանըն մե տրապօլիտին
տէն քի ատը Սարկոս իտի : Պու մետրապօլիտ
տէտիքէրի պեօյիւք խասմ իտի Հայլարա վէ օ
գատար իբրահ Էտէրիտի Հայլարտան քի օն
լարը քեօփէք լաֆլիլէ չաղըրըր իտի , վէ քեօ
փէքէրէ արմէն տէրիտի : Պունուն պիր քեօփէկի
վարիտի , օնա տախի արմէն տէրիտի քի Էրմէ
նիլէրի ալչագլայա :

Պունու իշիթտիքտէ Վագիկ փատիշահ՝
պիր մահանա Էտիպ կիթտի մետրապօլիտին
Էանընա պիր գաչ չուհատարլա , ճիւմէսի պա
հատըր իկիտէր՝ իչէրտէն սիլահլանմիշ : Սե տ
րապօլիտ տախի իսթէր իսթ Էմէզ օնու գապուլ
Էտիպ , զիյաֆէթ տէ Էթտի : Եւիյալ իչէր
իքէն Էմր Էթտի Վագիկ՝ քի օ քեօփէկի չա
ղըրսընլար . օրատա օլան Ռումլար ատընը վէր
մէյէլիմ տէյի՝ մահանա Էտիպ չաղըրմատըլար .
Վագիկ զօրլատըգտա՝ մէճպուր օլտուլար օնու
չաղըրմաղա արմէն ատը իլէ : Սօրտու Վագիկ .
“ Լէրչէք արմէնմի տիր պու քեօփէկին ատը , , ,
Ճէվապ վէրտի մետրապօլիտ . “ Հէնիզ չօճուգ
տուր , տէտի , օնուն իչին արմէն չաղըրըրըզ , , :
Լեօզ Էյլէտի Վագիկ քէնտի ատամլարընա .
օնլար տախի քէօփէկի գափըպ սօգտուլար պիր

չու վախ քի մահառուս պու իշ իշին կեթ իրմիշէր
 իտի ծրայա: Պաշլատը մետրապօլիտ վէ հըզմէթ-
 քեարլարը շամաթա էթմէ կէ: Սէ լաքին էվ
 վէլ հըզմէթ քեարլարը պաղլատըլար վէ սօնղուս
 մետրապօլիտի գըսգըլըագ էտիպ պաստըլար օ
 չու վախ . վէ ծնու օրթայա ալըպ պաշլատըլար
 տըշարտան քեօփէկի տեօյմէկէ՝ մետրապօլիտէ
 վնւրմայարագ . քեօթէք չօղալտըգճա՝ գուտուր
 տու քեօփէք վէ պաշլատը մետրապօլիտի ը-
 սըրմաղա , վէ նէ գատար քեօթէք գըզտը՝ օ-
 ւատար քեօփէք տէ գըզտը վէ ազընլըզլա օ
 սէֆիլի ըսըրարագ պօղտու չու վալ իշինտէ :
 Պու պեօյլէճինէ օլտուգտա՝ Գագիկին էմրիլիէ
 էվի սօյտուլար վէ պուլտուգլարընը էյի շէյ-
 լերտէն ալտըլար վէ էվտէն տըշարը չըզլա՝ վէ
 օ սէմթլերտէն եըրագլանըպ՝ կիթտիլէր Տար-
 սոն դարաֆընա :

1079 } Պու իշ թէվաթիւր պուլտուգտա , գու-
 շի } տուրթտու Ռումլարը Հայլարա գարշը , խու-
 սուսա Գագիկ փատիշահա գարշը . էօյլէ քի
 տեօրթ գարաֆա տիւշմիշէրիտի քի Գագիկի
 պուլըպ էօլտիւրէլէր : () տախի փերվասըզ
 պաշլատը պիր էզաքէրիլէ կէզմէկէ Աիւլիկիա
 սէմթլերինտէ . վէ չօգ սարգընթըլըզ էթտի
 Ռումլարա թաքի կէլտի Լըթիաս տէտիքլէրի
 օվայա . վէ չիւնքի եագըն իտի Աիգլիստուս գա-
 լէսի , աքէրինի օ օվայա պըրագըպ՝ ալտը պիլէ-
 սինճէ իւչ քիշի քի պիրիսի ծնա իըսըմ իտի՝ ա-
 տը Ռուբէն : Պու իւչ քիշիլիէ պաշլատը Գա-
 գիկ գալէ դարաֆընա վարմաղա քի ծրատա
 տուվար տիպլինտէ օլան պաղչէլերտէ պիր էզ

րաճաթլանա : Վալենին սահապլարը իւշ գար-
տաշ՝ Սանտալէ ատըլ պիր Սուսուն օղուլլարը՝
Տաշան տույտուլար քի Վագիկ օրսայ կէլիր, օ
սաաթ օրալարտա էլլի պահատըր քիշի փու-
սույա գօտուլար . վէ քէնտիլէրի Վագիկէ
գարշը չըզրպ՝ թէմէննա էթտիլէր օնա պիր
փատիշահա էտէր կիպի վէ էօփտիլէր այաղը-
նը . վէ իքրամիլէ կէթիրտիլէր օ եհրէ քի էլլի
քիշի փուսույա գօնուլմիշ իտի . օրատա ափան-
սըզ օնու աթտան տիւշիւրտիւքլէրի կիպի, փու-
սույա կիրիպ կիզլէնէն քիմնէլէր եիւրիպիշ է-
տիպ՝ դութտուլար օնու վէ էլլէրինի պաղլայըպ՝
դալէյէ պըրագտըլար : Ս է եանընտա օլանլար
պիր իշ պաշարամայըպ՝ օրատան գաշտըլար վէ
տաղըլտըլար :

Պանու իշիթտիքլէրինտէ Հայ պէօյիւքլէրի
դութուշտուլար վէ պիր եհրէ կէլիպ՝ ապքէրիլէ
եիւրիւտիւլէր գալէնին իւզէրինէ վէ իչէրիյէ
Տապէր վէրիպ իսթէտիլէր Վագիկի : Բլամա-
տըզլարը կիպի, պաշլատըլար ճէնք էթմէկէ . վէ
լաքին պիր շէյ էտէմէտիլէր, զէրէ չօգ մէթին
գալէ իտի : Վալէտէ օլան իսպինլէր տախի տիւր-
լիւ տիւրլիւ իսքէնճէլէրիլէ Վագիկէ էզիյէթ-
լէր էտիպ էօլտիւրտիւլէր . վէ թէնինի գալէ
սուվարընա աստըլար քի Հայլար օնու կէօրիւպ
րէզիլ օլսունլար : () նլար տախի ութանտըզլա-
րընտան կէրի տեօնիւպ եհրէրինէ կիթտիլէր,
վէ Սուսուլար օնուն թէնինի գալէնին տըշարը-
սընտա եհրէ կեօմտիւլէր : Բլթըլ այտան սօնը-
րա Հայլարտան պիրիսի Բանիկ ատըլ Բնի
շէճրինտէն կէլիպ չալտը օնուն քէմիքլէրինի վէ

Պիզա շէհրինէ կեօթիւրիւպ՝ կեօմտիւ մէզարա
 օնուն եախտըղը մանասթըրընտա : Պու Ղա-
 գիկ եաչատը 55 սէնէ . փատիշահըղը իւչ երը
 1080 } վէ տէտիրկինլիկի օթուզպէշ երը : Իքինճի
 Էրթ } սէնէսինտէ մահրումգալար էօմրիւնտէն Ղա-
 գիկին քիւչիւք օղլու Ղաւիթ ատըլ . զէրէ օ-
 նուն գայնաթասը Լպլխարիպ Տարսոն շէհրին
 աղասը՝ օնտան էօթիւրի իշքիլէ վարըպ վէ օ-
 նու զէհրլէյիպ էօլտիւրտիւ : Պէօյիւք օղլու
 Յուճաննէս՝ քի Լ՜նի ալլինմատան՝ Լ՜նի աղասը
 նըն գըղընը ալմիշիտի , Լ՜շոտ ատըլ օղլու իլէ
 կիթմիշիտի Վիւրճիսթանա . Լ՜նի ալլնտըգտան
 սօնղըա տեօնտիւ կինէ օրայա , օղլու տախի պի-
 լէսինճէ . վէ լաքին սօնղըա պապասընտան այրը-
 լըպ կիթտի Վէնճէ սէմթինէ . վէ օրանըն Լ՜-
 միրասը պէօյիւք փայէիլէ օնու կինէ կեօնտէր-
 տի Լ՜նի շէհրինէ . օնտա օլանլար տախի պունու
 չէքէմէյիպ՝ զէհրլէտիլէր վէ հըզմէթքարլա-
 րը թէնինի ալըպ կեօթիւրտիւլէր Պիզա շէհ-
 րինէ եախօտ Ստանպօլա : Հէնիզ պունլար օ-
 րայա վաւմատան՝ էճէլ եէթիշիպ պապասընա՝
 Յուճաննէսէ տէ՝ էօլտիւ վէ կեօմիւլտի Լ՜նի
 շէհրինտէ : Պէօյլէճինէ օլմնղիլէ՝ Բագրատու-
 նեան տէվլէթի գալգտը Հայլարտան : Պուն-
 ճիլէյին օ տէվլէթին քեօլկէսի քի գալմիշիտի
 Լ՜քաս օղլու Ղագգիկտէ , վէ օ ազ պունչուգ փա-
 տիշահըգ էսէրի քի կեօրիւնիւրիտի Սէնէքէ-
 րիւմ էվլատլարընտա՝ ատլարը Լ՜տում վէ Լ՜յու-
 սահ՝ օնլար էօլտիւքտէ՝ օ տախի սեօնտիւ վէ
 իզի թօղու գալմատը . վէ օնլարըն եէրինէ զու-
 հուր էթտի Ո՛ուբինեան տէվլէթի :

Ա Լ Թ Ը Ն Ճ Ը Փ Ա Յ

ՌՈՒԲԻՆԵԱՆ ՏԷՎՐԻ

ՔԻ ՍԻՒՐՏԻԻ 295 ՍԷՆԷ

Չօգ. քերրէ կեօրիւմիշ քի պիր աղաճ չիւ-
րիւմէք իւզրէ իքէն , քեօքիւնսէն շահ սիւրէ-
րէք պեօյիւլիւպ աղաճ օլմիշ . վէ անլաղաճըն-
տան գալի վէ գուվլէթլի զուհուրա կէլմիշ :
Պոււնճիւլյին Ուուքիւնեան տէվլէթի , Ռապրա-
տունի փատիշահլըղը գալգտըգտա՝ շահ կիպի օ
քեօքտէն Փըշգըրըպ Փիլիզլէնիպ ծնտան մէ-
թին վէ շեօհրէթլի օլտու : Ա է լսքին հէր
նէգատար եիւքսէք կեօրիւնտիւիսէ՝ օ գատար
Փէնա երգըլտը՝ էօյլէ քի գալգամատը , վէ շիւճ
տիլյետէք էօյլէ երգըգ տուրույօր : Տեօրթ
տէվլէթ զուհուր էթտի Հայլարտա՝ քի տէրիզ՝
Հայկազանց , Լըշահունեաց , Ռագրատունեաց
վէ Ուուքիւնեանց . էվլէլքիլէրի տիւշտիւլէր վէ
գալգտըլար . սօնդրա քի՝ տիւշտիւ գալտը . եանի
թէքրար գալգամատը վէ գալգամաղա իւմիտ եօգ :
Տօղըուսունու սեօյլէրսէք , պու տէվլէթլէրի
հիշ քիմսէ գալտըրմատը . իլլա Հայլար. քէնտի-

լէրի չիւրիւթաւուէր վէ եօղ էթաիւէր, պիր-
լիբէրի օլմատըղը իչին: Հէր հանկի միլէթ քի
հայլարա զըտը իսէ՝ օնլարըն պիրլիբտէ օլ-
մատըղլարընը կեօրիւպ, ճէսարէթ էթաի զը-
մաղա, եօքսա՝ քիմնէ օնլարա եազլաշմազ-
իտի. նիճէ. քի աշիբէարէ կեօրիւնիւր շիմտիյէ-
տէք եազսըղլարըմըզտան, վէ պունտան սօնղ-
րա եազըլաճազլարտան պու թարիիմիզին ալ-
թընճի փայընտա քի Ռուբինեան տէվլէթի
իւզէրինէ տիր:

1. ԼՎԷԼԷ ՌԱԲԷՆԻՆ ՎԳՌԻ:

Ե. 1 — 4.

¹⁹⁸⁰
ՀԻՌ. } Ռուբէն՝ Գաղիկ փատիշահըն խըսըմը
ասըլզատէ պիր. քիչի՝ Գաղիկ դուլթուղտա՝
ալտը Կոստանդին ատըլ օղլունու վէ տիւշտիւ
Լիւլիկիա սէմթինէ. վէ չիւնքի օրալարտա հայ
ջօզ վարիտի՝ օնլարը քէնտիսինէ պէնտ էթաի,
վէ օնլարտան գուվլէթլի վէ պահատըր ասքէր
տէվլիբիպ. օ. դարաֆլարտան պիր գաջ եէր ալ-
տը, վէ Բարձրբէրդ տէտիբլէրի գալէյի զապդ
էթաի. Ռուլլարլա ճէնք էտիպ՝ օ սէմթլէր-
տէն զօվտու օնլարը վէ պաշլը պաշընա պէյ օլ-
տու: Լարտըմճի օլտու օնա հայլարըն պիր
պիցիւկի՝ քի օթուլուր իտի Վեսուն սէմթին-
տէ ատը Գաղ Ս ասիլ էանի իրըսըղ Ս ասիլ, զէ-
րէ իրըսըղ կէպի տիւշմանլարընա եէթիշլպ՝
հազլարընտան կէլիբիտի:

¹⁰⁸⁶
ՀԼԵ } () վաղի թվերտէ ՄՃԷմ փատիշահը Սէ-
լիք շահ՝ Մկրտիչներն օղու չօգ տաքերիլէ կէ-
տի Հայաստանա վէ հանկի եկերի քի ՄՃԷմ փա-
ղնտան ալմիշէր իտի Ռուսլար՝ հէփիսինիտէ
զապգ էթտի թա՛ ագ տէնիզէտէք . վէ աթըլա
տէնիզ քէնարընա պասըպ վէ Մլահա չիւքը
էտիպ՝ գըլըճընը իւչ քէրէ սույա սօգտու վէ
տէտի . “ Պու գըլըճ թանկընըն տըր քի տէ-
նիզտէն տէնիզէ պու գատար եէր զապղըմա
կէչիտի ” . վէ գըլըճը սարըպ տէնիզէ աթար :
Սօնղրա հէր եէրէ միւպաշիր գօյուպ տէօնտիւ
կիթտի եէրինէ . վէ օնտան սօնղրա գալգտը
Հայաստանտան Ռուսլարըն հիւքմի :

¹⁰⁹²
ՀԼԵ } Սէլիք շահ Էօլտիւքտէ թաթարլար
տէօքիւլիւպ ալթ իւսթ էթտիլէր Հայաստանը
էօյլէ քի Հայլարըն չօղու տայանամայըպ գաչըպ
կէլտիլէր Ռուբէնին թօիրաղընա , չօղու տախի
կիթտի Վէսուն գարաֆլարընա՝ քի օրանըն
հաքիմի իտի Գող Ս աաիլ : Ս է պունլարըն հէ-
փիսի Ռուբէնիլէ պիր օլուպ՝ օնուն գուլվէթի-
նի արթըրտըլար . օ տախի օնպէշ եըլ միլէ-
թինի գայըրտըգտան սօնղրա՝ Էօլտիւ
ալթմիշ Էախօտ եէթմիշ Էաչընտա վէ կեօմիւլ-
տիւ մէզարա Սաստաղըն տէտիքէրի մանաս-
թըրտա :

¹⁰⁸²
ՀԼԵ } Հէնիզ Ռուբէն Էօլմէտէն չիւնքի Գրիգոր
կաթուղիկոս Կիւլիկիա սէմթինտէ իտի՝ Հայ-
աստանտա օլանլար կաթուղիկոստան մահրում
գալարաֆ՝ օնտան իզին ալըպ՝ կաթուղիկոս էթ-
տիլէր Քարսեղ վարդապետի՝ քի Գրիգոր կա-
թուղիկոս քէնտի եէրինէ առաջնորդ էթմիշ :

իտի լինի չէ՛հրինէ : Ի՛քի երլ կէշտիքտէն սօնորա
 Ս՝արաշ սէմթ ինտէ տէ կաթ ուղիկոս օլտու Պօ
 զոս վարդապետ՝ Ս՝արադ մանասթ ըրընըն ուռհ
 պանը : Ս՝է ճիւմէսի օլտու տէօրթ կաթ ուղի
 կոս . Գրիգոր Ս՝ կայասէր իլիւրիկիատա եախօտ
 Տօրոս տաղընտա վէ քիւչիւք չայաստանտա .
 Բարսեղ ծնուն զըզգարտաշը օղլու լինտէ .
 Թէնդորոս չննի չէ՛հրինտէ . Պօղոս Ս՝արաշ
 տա , պիրիպիրինէ էնկէլ վէ միլէթէ քէտէր . օ
 նուն իչին Պօղոս կաթ ուղիկոս չիւնքի պիր մադ
 լըմ քիմնէ իտի՝ կէրի տուրտու կաթ ուղիկոս
 լըգտան վէ կիթտի սաքին օլտու քէնտի մա
 չիւք } նասթըրընտա : Պիր դաշ երլտան սօնորա
 1087
 ՇԼԶ } Բարսեղ կաթ ուղիկոս՝ լճէմ փատիշահ չէմրի
 իլէ Թէնդորոսու տախի ազլ էթտի կաթ ուղի
 կոսլըգտան վէ քէնտիսի իզին ալտը քի խաչալէմ
 կէօթիւրէ էօկիւնտէն : Պու իշ պէօյլէ օլմնդ
 իլէ՝ իքի կաթ ուղիկոս գալտը , պիրի պէօյիւք
 չայաստանտա Բարսեղ վարդապետ , օպիրի
 նիճէքի տէտիք իլիւրիկիա սէմթ ինտէ վէ քիւ
 չիւք չայաստանտա՝ Գրիգոր Ս՝ կայասէր :
 Պունլարըն կիւնիւնտէ պիր դաշ ատը սանլը
 վարդապետլէր զուհուր էթտի . իրակոս վար
 դապետ՝ Գրիգոր Ս՝ կայասէրին շայիրտի , Գէ
 որդ վարդապետ՝ Ս՝եղըրիկ տէտիքլէրի ալմ վէ
 թէմիդ քիմնէ . պիր զայրը Գէորդ վարդապետ
 տէ Ուռճեցի՝ իմ իլէ թէմիլ օլմիշ . Յովհան
 նէս վարդապետ Սարկաւազ ատը : Պունլար
 տան սօնորա Սամուէլ լինցի քի քօնէկոս քի
 թապլընը տիւզտիւ՝ եանի չայ թարիսին
 թագվիմնի . Սատթէոս Ուսայեցի՝ քի պու

վազիթտէ օլան իշէրի եազտը : Պոնլարտան
ղայրի Սարկոս միայնակեաց պիր ազիզ քիմնէ .
Ղրիգոր Սաշկուոր , վէ զայրըլար տախի պուն-
լար կիպի :

Կինէ պու վազիթտէ Սումսէմթինտէ օլան
Հայլարըն պիր քաչ պեցիւքէրի չօգ իշ կեօրէ-
րէք իւերի կէտիւէր վէ կայսեր Տըզմէթինտէ
մէրթէպէյէ երտիւէր , ատլարը՝ Ռակուրան
գուվլէթը վէ իշկիւզար , Սարազ՝ պիր պա-
հատըր իկիտ , Հակում () շինին գարտաշը , Սի-
քայէՆ Տարոնեցի վէ օնուն իքի էվլատը՝ Յով-
հան վէ Ղրիգոր քի չօգ իկիտիւք կեօսթէր-
մէքէ՝ պեցիւք փայէլէրէ երտիւէր :

¹⁰⁷²
ԸԻՆ } Պու () շին տէտիկիմիզ Հայաստանտա
Լըցախ մէմէքէթինէ պույուրուր իտի . վէ լա-
քին տիւշմանլար Ճէֆասընտան աճիլ օլուպ՝
ալտը էվ ուշազլարընը վէ մալընը կէտի Ստան-
պուլա , վէ կայսր պունու սէվիպ՝ վէրտի պունա
Լամբրոն գալէսինի վէ օնուն էյալէթինի . օ
տախի օրատա սաքին օլուպ տիւզտիւ օ էդրա-
ֆը : Պունուն պիր օղլու վարիտի ատը Հէթում-
օնտան տօղտու իքինճի () շինքի՝ Երեսէս Լամբ-
րոնացինին պապասը տըր :

2. Լվէլէի Կոստանդինի վագիթի :

Ե. 3—4.

¹⁰⁹⁵
ԸԽԴ. } Կոստանդին՝ Ռուբէնին օղլու ագրլը
վէ չօգ գուվլէթը՝ պապասը էօլտիւքտէ եէրի-
նէ կէլիպ հէր գարաֆտան էյի գայըրտը միլէ-

Թինի , վէ չօգ քէրրէ Սիւմրարա ճէնք էտիս՝
 օնլարը գօրգուծտու , վէ օնլարտան չօգ եէր
 ալար քի պիրիսի Ս՝ ահկա գալէսի իտի վէ օրայը
 Թախթ էթտի :

²⁰⁹⁶
 ՀԻԵ } Պունուն կիւնիւնտէ Ֆրէնկիսթան դա-
 րաֆլարընտան հիսապարզ հալգ չըդտը կէլտի
 Լըրուսաղէմ իւզէրինէ օնու ալմաղ իչին . վէ
 պունլարա պաշպօղ Թային օլունտու Կոնդոպլէ
 եախօտ Կոտֆրուա տը Պուիլուն : () գատար
 հալգտան եիւզպին աթը վէ ալթը եիւզ պին
 եաեա պիր եէրէ ճէմ օլուկ՝ եիւրիւտիլէր վէ
 Լ'նատօլու եադասընա կէչիս՝ չօգ շէհրիլէր
 ալտըլար . վէ Կիկիա շէհրինի՝ քի Չինիգնիգ
 տիր՝ զապդ էթտիլէր . սօնղրա վարըպ մուհա-
 սէրէ էթտիլէր Լ'նտիօք շէհրինի քի Լ'նգաքիէ
 տիր . վէ լաքին չօգ սըղլէթ չէքտիլէր օրատա .
 ղէրէ եէյէճէք գալմատըղընտան՝ գըթըզ տիւշ
 տիւ օրտուլարընա : Պունու տույտուգտա պի-
 ղիմ Կոստանդին՝ զահրէ կեօնտէրտի օնլարա վէ
 () շին պէյ վէ Բազունի տէտիքլէրի վէ Պող
 Սասիլ վէ հայ մանասթըրլարը տախի Կոս-
 տանդինին էմրի իլէ՝ եէյէճէք կեօնտէրտիլէր օ
 գատար քի ճիւմէսի տէ տօյտու պիրնէյէ կիւն :
 Պեյլէ էյլէք կեօրիւկ Ֆրէնքլէր՝ Լ'նտիօքու
 ալտըգլարընտա՝ Կոստանդինի Ս՝ արգէզ էթտի-
 լէր հայճա ասպէս տէրիզ քի միւսէլլիմ տէմէք
 տիր : Պունտան սօնղրա եիւրիւյիւկ Լըրուսա-
 ղէմ իւզէրինէ ալտըլար օնու սէնէ 1099 . յուլիս
 այըն պէշինտէ վէ օրատա փատիշահ տիքտիլէր
 Կոնդոպլէի . օնտան սօնղրա՝ պիր գաչը տախի
 օլտու 88 երլ գատար : Լըրուսաղէմ ալմատըգ-

տա օրատա պուլունտու Վրիգոր Վ կայասեր վէ
կիւճ իլէ տիւշմանլար էլինտէն գուրթուլուպ՝
տիւշտիւ Սեալ Ի հառն տէտիբլէրի եերէ՝ Ը-
րեգի մանասթըրընա, վէ օրատա սաքին օլուպ՝
պաշընա տէվշիրտի ագըլը վէ ալիմ օգուր եա-
զար քիմնէլէրի, կերէք Սուլմ միլէթինտէն
կերէք Տայլարտան, վէ ծնլարլա չալըշըպ՝ չօգ
քիթապլար թերձիւմէ էթտի. խուսուսա ա-
զիվլէրին Տիբեայէսինի: Պունուն եանընտա ի-
տի փիլիսոփայ կիպի թիւփիստէ ատը պիր
Սուլմ քի Տայճա էյի պիլիր իտի, ծնունլա պիր
օլուպ Կիրակոս վարդապետ՝ կաթուղիկոսուն
էմրի իլէ թերձիւմէ էթտիլէր: Յովհաննու ա-
ւետարանն թէֆսիրինի քի էթմիշ իտի: Յով-
հան Սսկեբերան: Թերձիւմէ էթտիրտի կինէ
ծնուն էլի իլէ Սսկեբերանն վէ Վրիգոր Ը-
տուածաբանն Տիբեայէլէրինի. վէ շայիրտինէ
Սատթէոս քէշիշէ վէրտի քի Տայճասընը էյի-
ճէ տիւղիւպ նիզամլայա: Պու թիւփիստէ պիր
քեաղատ եազտը Տայլարա գարշը տին խուսու-
սու իչին, Տայլարը ալապլայարապ վէ զիյատէ-
սի իլէ աշաղա վուրարապ: Պու քեաղատա գար-
շըլըգ եազտը Պօղոս Տարոնացի տէտիբլէրի վար-
դապետ, վէ պունուն եազտըղը՝ ծնուն եազտը-
ղընտան պէթէր օլտու:

Պու վագիթլէրտէ էօլտիւ պիզիմ Կոստան-
դին պէյիմիզ պէշ սէնէ պէյլէք սիւրտիւքտէն
սօնղըա, վէ ծնտան գալտը իքի էվլատ թարուս
վէ Լևոն:

3. ԼՂԷԼԷԻ (Ժորոսոսն լազուի վէ Բարսեղին հաւաղիհաւըլը :

Ե. 4 — 9 .

¹¹⁰⁰
ՀԵՐԻ } (Ժորոս Կոստանդինոս օղլու՝ պապասը
եկրինէ կէշիպ՝ օնտան իւսթ օլտու, չօգ քէրրէ
Ռումլար իլէ ճէնք էտիպ՝ խայլի շէհրլէր աւ-
տը օնլարտան . ալտը ԼՂարզաբա շէհրինի վէ
օնտա եափտը պիր քիլիսէ քի սուրբ Օ օրա-
վարք տէնիլտի . վէ դայրը քիլիսէլէրիտէ թա-
միր էտիպ եէնիլէտի : Պունլար պիթտիքտէն
սօնղըա՝ պաշատը ճէնկիլէ իլէրի եիւրիւմէկէ
վէ պեյիւթտիւ տէվլէթինի թա ագ տէնի-
ղէտէք :

¹¹⁰²
ՀԵՐԻ } () կիւնլէրտէ Հայլարըն զատիկի պիր
հաֆթա կէրի գալտը քի ծապապի տէրիզ .
նիճէքի սօգսանպէշ երլ էվլէլ օլմիշ իտի, վէ
շիմտիյէտէք հէր սօգսանպէշ երլտա պիր օ-
լուր : Վ է չիւնքի Ռումլար (Ժորոսուն էթտիք-
լէրինտէն հատտէն զիյատէ տիւշմանլըգ կիօս-
թէրիրլէրտի Հայլարա, պու մատտէ իլլին
տախի պաշատըլար ինճիթմէկէ օ Հայլարը քի
քէնտիլէրին հիւքմի ալթընտա իտիլէր : Օ ա-
տիկ եազլաշտըգտա՝ զօրլատըլար քի պիր եէր-
տէ էթսինլէր . գալղա պեյիւթտիքտէ՝ պազի-
լէրի եազտըլար Վրիգօր Վ հայասէրէ պու շէյ
իլլին . օ տախի գօրգուսունտան այլրմատը իշի՝
օլմայա քի միլլէթ իքի ֆըրգա օլտուն . հէմէն
պիւզատար եազտը քի ալթալարտան գուրուլ

միշ շէյի էյիճէ սագլամալը . վէ լաքին պագիլէ-
րի Ռումլարիլէ էթաիլէր զատիկի վէ պագիլ-
լէրի Ռումլ օլուպ զայէթ իլէ գըզըշտըրտըրար
Ռումլարը Հայարա գարշը : Եթի իւշ եըլտան
սօնղըա Գրիգոր Վ կայասէր էօլտիւ Կարմիր
վանք տէտիքլէրի մանասթըրտա Վհսուն
շէհրինէ եագըն, վէ օնտա մէզարա կեօմիւլտիւ .
կաթուղիկոսըղը սիւրտիւ 40 սէնէ :

¹¹⁰⁸
ՀԾԳ. } Բարսէղ կաթուղիկոս Գրիգոր կա-
թուղիկոսուն գըզգարտաշը օղլու քի օնուն
սաղըղընտա իկիրմի տեօրթ սէնէ կաթուղի-
կոսըգ էթմիշ իտի . օ էօլտիւքտէ սալթ եա-
լնըզ քէնտի գալը կաթուղիկոս , վէ սաքին
օլտու Շ ուղը տէտիքլէրի մանասթըրտա , վէ
կեաճիճէ տէ Ունհատա :

¹¹⁰⁷
ՀԾԶ. } Պունուն կիւնիւնտէ Բճէմլէր կէլիպ
ղաՖիլպաստըրար Կիւլիկիայը՝ չօգ եէրի սօյտու-
լար , վէ չօգ էսիր ալտըլար . հէլէ կիւճիլէ
պունլարը գօվտու թարոս քէնտի եէրինտէն :
()նտան եիւրիւտիւ Բճէմլէր Գող Վ ասիլին
թօփրաղընա . օ տախի ասքէր տէվշիրիպ տիւշ-
տիւ օնլարըն իւզէրինէ վէ գըրտը օնլարը , վէ
գալանլարը գօվալայարագ ալտը էլլէրինտէն է-
սիրլէրի վէ զայրը շէյլէրի վէ քէնտի եէրինէ
տեօնիւպ՝ սալը վէրտի օ էսիրլէրի վէ ալտըղը
շէյլէրտէն չօղընու կեօնտէրտի թարոսա :

¹¹⁰⁸
ՀԾԵ. } Ելթաիքտէ պու իշի Բճէմ փատիշա-
հը՝ աղըր ասքէրիլէ սէլ կիպի եիւրիւտիւ Գող
Վ ասիլին իւզէրինէ . եագլաշտը Հասանման
սուր շէհրինէ պիշին վագթինտէ , վէ քիմի պու-
տու իսէ օվատա՝ դութտու էսիր էթտի . օն-

տան իւրերի կեչիս՝ մուհասերէ էթտի Հարթան տէտիբլէրի գալէյի։ Պունու կեօրտիւքտէ Վա- սիլ՝ տէվլիւրիս Հայլարտան չօգ գուվլէթլի վէ իկիտ քիմնէլէր . վէ տեօրթ պեօլիւք էտիս օն- լարը , պիր պեօլիւկիսի վերտի տայլսընա՝ ատը Պետրոս . իքինճիսինի վերտի քէնտի ատաշը օ- լան Վասիլէ՝ քի Տղայ տէնիլիւրիտի՝ Վամնարա- կան սօյունտան . իւչինճիսինի վերտի Տիգրան ատը պիրիսինէ՝ ասը Հայկըն սօյունտան՝ վէ տեօրտիւնճիսինի քէնտի ալտը։ Եարտըմճի կէլտի օնլարա Մպլասաթ ատը պիր Հայ՝ չօգ աթը աքէրիլէ Տարոն սէմթինտէն , պապա- սընըն ատը Տաճատ Տարոն պէյի։

Պունլարըն ճիւմլէսի պերապեր սեօգի պիր էտիս՝ կիզլի եօլտան տիւշմանըն տեօրթ դա- րաֆընը գուշաթտըլար վէ ափանսըզ իւզէրլէ- րինէ տիւշիւս՝ ալթ իւսթ էթտիլէր օնլարըն տիւզէնինի վէ տիթրէթտիլէր տիւշման աս- քէրինի։ Տիւշման սերաքէրի օրտու իջնտէ օնա պունա Հայգըրըս էիւրէք վէրէրէք կէզէր իքէն՝ եէթիշտի օնա Տիգրան , վէ գրլըճընը օնուն ազգընա վուրուս՝ եարը պաշընը տէմիր պաշըղը իլէ ուշուրտու , վէ էգրաֆընտա օլան դաֆատարլարընտան թէշլիքէտէ գալտըգտա՝ ղիյատէսի իլէ գուվլէթլէնիս օնլարըն իքիսի- նի՝ պիր վուրմաղ իլէ օրատա եէրէ երգտը , վէ գարշը տուրանլարը եէրէ չարփարագ երթտը օրտուլարընը։ Պու իշտէն ղայրըլարը տախի եիւ- րէք ալըս՝ պաստըլար գրլըճը վէ գըրտըլար չօղու- նու . գալանլարը գալտըգտա՝ տիւշէնլէրին թա- լան շէյլէրինի ալըս՝ տեօնտիւլէր եէրլէրինէ։

4. Թեթրար էվէլէի Թորոսուն էմպէլէի, վէ
Պրէթոր Պահլաւանի Կառաղիսուն Վագի :

Ե. 6 — 9.

¹¹¹⁰
ՀԵՐԻ } Իքի երլտան սօնդրա Թաթարլար Եաղ-
տը չէքիրկէ կիպի Թորոսուն մէմէքէթինէ
Հատսիզ Հիսապսրզ. օ տախի սրգըպ կէլլպ
վէ ատամ կեօնտէրիպ չաղըրտը Տիգրանը վէ
Լալասաթը քի քէնտիսինէ իմնատա կէլլինէր
վէ ասքէրին չօղունու քէնտի գարսուաշը Լեռնա
վէրիպ չըգտը տիւշման գարշըսընա. պիրիպի-
րինէ տօգունտըգտա՝ ճէնք գըզըշտը վէ Թա-
թարլար իւսթ օլուպ վէ Հայլար օնլարըն չօ-
լուղունտան շաշըպ՝ Թէհլէքէտէ գալտըլար :
Թեթրար գըզըշըպ պիրիպիրինէ գարըշտըգա-
րընտա՝ Հայլար Լալահա սըղընարագ գուվ-
վէթլէնիպ՝ Թաթարլարտան չօղունու գըրտը-
լար, վէ քէնտի ասքէրլէրինտէնտէ չօղու գը-
րըլտը. ճէնք ուղայրպ վէ իքի դարաֆտան տա-
խի տիւշէն չօղ օլուպ, գարմագարըշըգ մոսի-
պէթլի պիր շէյ օլտու. օ արալըգտա տիւշտիւ-
լէր ճէնքտէ Տիգրան վէ Լալասաթ :

Պունու կեօրտիւքտէ Լեռն՝ ճան աճըսը իլէ
քէնտիսինի շաշըրտը, վէ սըգլէթինտէն կեօղ-
լէրի գարարըպ՝ իլի աթէշ կիպի դութուշտու
վէ պիր զայրը դարզ օլուպ՝ վիւճուտինի գօտու
էօլլում Թէհլէքէտինէ. կիրտի ալէվ կիպի գա-
լապարըգ իլինէ՝ տալ գըրըճ, վէ Եափաեալընըզ
տիւշմանլարընը տաղըտըպ՝ չօղունու պիշտի վէ

Կօճա օրտույու տիժրէթ տի, վէ օգատար ասքէ-
 րի էօկիւնէ դաթ ըպ Կօվալատը ծնլարը՝ էթ տի-
 կինտէն պիխապէր օլարադ, պիր իշ քի } ատին-
 լէր միւճիգէթ եէրինէ գօտուլար . վէ լաքին
 իլիւլիկիա մէմլէքէթի եաս դուլթաու էօլէնլէր
 իշին . սալթ } Էոնուն էթ տիկի իշ պիրեզ թէ-
¹¹¹₁₁₁ } սէլլի վէրտի գալանլարա : Պու թաթար-
 լար իլիւլիկիա սէմթինտէն չոգտըգլարնտա՝
 կիթտիլէր Սիջագետք տէտիքլէրի սէմթէ՝
 իյարպուդ դարաֆընա : () նտա պիր քիւչիւք
 կեօլ վար վէ օրթասընտա պիր մէթին գալէ՝
 աուր յօվք քի օրատա սաքին օլուպ պույուրուր
 իտի Մպիրատ Պաշլաուունի Ներսէս Շնորհա-
 լինին պապասը Գըրիգոր Սագիստրոսուն գրգը-
 նըն օղլու : Պու կեօլ քէնարընտան՝ գալէյի
 գուշաթտը թաթարլար վէ չօգ ճէնք էթտիք-
 տէն սօնղրա ալամատըգլարը կիպի՝ չէօղլուտի-
 լէր օրատան : Տըշարը պագար իքէն Մպիրատ՝
 թաթարլարտան պիրի՝ քի կեօլ քէնարընտա
 կիգլէնմիշ իտի, օգ աթըպ վուրտու ծնու էօյլէ՝
 քի պիր գաչ սաաթտան սօնղրա էօլտիւ վէ եէ-
 րինէ կէչտի ծնուն օղլու Սասիլ : Պիր եըլտան
 սօնղրա Գիոզ Սասիլ տէ էօլտիւ . վէ չիւնքի
 էվլատը եօղ իտի՝ եէրինէ կէչտի Տղայ Սասիլ
 տէտիքլէրի՝ Սամնարական սօյունտան :

¹¹¹²₁₁₁₂ } () կիւնլէրտէ պիր գավղա գապարտը
 թորոսուն վէ Սանտալէ օղուլարը իւշ գար-
 տալարըն պէյնինտէ, ծնլար քի Գագիկ փա-
 տիշաճը էօլտիւրտիւլէր, վէ օթուրուլար ի-
 տի իլիգիստուա գալէսինտէ : Ճէմ էթ տի թու-
 րոս ասքէրինի վէ կէճէ՝ իլինտէ օրայա եէթի-

շիպ՝ ետեալարըն իկիտլերինի փուսույա գօտու
պիր եէրէ . սապահ զլուսգտա՝ պաշտար ւթլը-
լարիլէ կէրի տեօնմէկէ : Պունու կեօրտիւքլէ-
րինտէ գալէ պէքճիլէրի՝ զանն էթտիլէր քի թու-
րոս ճէսարէթ էտէմէտի գալէյէ եազլաշմաղա
վէ թէքրար կէլէճէք տէյիլ . ծնուն իչին վէս-
վէսէսիգ գալէ գաբուսունու աշտըլար , վէ հալպ
պաշտար սէրպէսթ կիրմէկէ չըգմաղա :

() արալըգտա փուսուտա կիզլէնէն քիմնէ-
լէր զա՛ֆիլ գափույաս ալտըլար , վէ քիմէ լասթ
կէլտիլէրսէ գըրտըլար . տեօնտիւ թորոս տախի
աթլըլար իլէ . վէ հէփիսի պիր օղուրտան իչէրի
կիրիպ պաստըլար գալէյի , վէ գարշը տուրանլա-
րը գըլըճտան կէչիտիլէր : Ղութտուլար իւչ
գարտաշլարը վէ թորոսուն էօկիւնէ կեօթիւր-
տիւլէր : Իւսթլէրինէ պագտը թորոս , վէ Ղա-
գիկ փատիշահըն էօլլւմիւնի սօրտու վէ էմի
էթտի քի ծնուն գըլըճընը կէթիրսինլէր : ()
լար տախի նաշար գալըպ՝ կէթիրտիլէր վէ տույ-
տուլար քի իշլէրի Ֆէնայա վարաճագ . ծնուն
իչին պիրիսի գալէնին քէնարընա կիտիպ՝ քէն-
տիսինի աշաղա պըրագտը վէ էօլտիւ . օ պիրլէ-
րի Ֆէրեատ էտիպ՝ թորոսա գարշը տիք կէլ-
տիքտէ՝ պիր գալըն սօփա ալտը թորոս էլլնէ ,
վէ օ սօփա իլէ պիրինի էօլտիւրտիւ . “ Սիզին
կիպի քիմնէլէրի տէտի գըլըճլա էօլտիւրմէք-
տէն իսէ սօփա իլէ էօլտիւրմէք եէկ տիր ,” . օ
պիրինի պաղլաթտը , վէ շէհրի սօյուպ պէքճի
գօտու վէ իշէ եարար շէյլէրի տէյլչիրիպ կիթ-
տի Ս ահկա շէհրինէ , օ պաղլը զան տախի պի-
լէսինճէ : () վագիթլէրտէ Ղարսեղ կաթու .

ղիկոս սաքինն օլուր իտի Շ ուղը տէտիքէրի մա-
նասթըրտա , վէ օրատա էճէլի կէլիպ՝ էօտիւ .
կաթուղիկոսըղը սիւրտիւ 31 սէնէ . իկիրմի
տեօրթ երլ գատար Վրիգոր Վ կայասէր իլէ , վէ
սէքիզ երլ գատար պաշգաճա :

¹¹¹³
^{ՀԿԲ} } Վրիգորիոս Պաշլաուունի եախօտ Վրի-
գոր իւչինճի , Ներսէս Շ նորհալինին պեօյիւք
գարտաշը Նարսէղին եէրինէ կէլիպ կաթու-
ղիկոս օլտու Վարմիր վանքտա : Իկիրմի եաշըն-
տա իտի , վէ լաքին իլմի վէ Փաղիլէթի իլէ
իխթիարլարտան զիյատէ իտի , վէ կեօսթէրիշի
քէրնսամէլի : Վ է գալէմի չօգ տիւզկիւն օլմաղ
իլէ՝ չօգ շէյլէր եազտը , վէ տիւրիւ տիւրիւ
քիթապլար թէրճիւմէ էթտի : () Նուն ագրլը
վէ ռուհանի օլտուղունու աշիքեարէ կեօսթէ-
րիւր եափտըղը իքի շարական , պիրի , Խորհո-րդն
անճառ , օ պիրիսի , Վ՝ Եծահրաշ այա խորհո-րդ :

¹¹¹⁴
^{ՀԿԳ} } Չավ օլտուգտա Վրիգորիոսուն կաթու-
ղիկոսըղը Բթամարն արք եպիսկոպոսու Վա-
ւիթ՝ (Վառնիկ ատըլ պիրինին օղլու՝ օնու գա-
պուլ էթմէյիպ , վէ օնա ասի օլուպ , վէ պէշ ե-
պիսկոպոս տէվլիրիպ Չորոյ վանք տէտիքէրի
մանասթըրտա՝ կաթուղիկոս օլտու : Պունու ի-
շիթտիկի կիսի Վրիգորիոս , պիր պեօյիւք սի-
նոդոս էթտի՝ քի չօգ եպիսկոպոսլար , վարդա-
պետէր , վանահայրլար վէ կրօնաւորլար կէլիպ
Ճէմ օլտուլար . 5500 քիշիտէն զիյատէ : Վ է
Ճիւմէսի տէ պիր օղլուրտան վէ պիր սեօզ իլէ
օ . եէնի կաթուղիկոսըղը պըրագտըլար . վէ
նզովէլ էթտիլէր Վաւիթի վէ օնունլա պիր օ-
լանլարը : Վ է հիւճճէթ էթտիլէր քի օնտան

սօնորա քիմ կաթուղիկոս օլուրսա՝ տեօրթ քիւր սինին իզնի վէ իրատէթի իլէ օլուռն , ասլարը Բջնի , Հաղբատ , Թաղէոս , վէ Ստաթէոս , քի շիմաի Տաթւ տէնիլիր : Սէ լաքին Գաւիթ տիյնէմէյիպ՝ գավիլէնտի քիւրսիսինտէ . վէ ծնտան սօնորա կէլէնլէր տախի կաթուղիկոս տէյի օթուրտուլար . վէ շիմաիյէտէք օթուրոյօրլար Բջթամարտա :

¹¹²⁵
^{ՀԶԲ} } Պիր գաչ երլտան սօնորա Գրիգորիոս կաթուղիկոս քի սաքին օլուր իտի Վարմիր վանքտա Շուղր տէտիքլէրի եէրտէ , պագտը կեօրտիւ քի՛եըրագ տըր պեօյիւք Հայաստանա՝ իսթէտի քի օրայա քիւրսիսինի գօյա . պու պեօյլէ օլամատըգտա՝ վարտըսաքինլէնտի Նովք գալէսինտէ , քի պապասընըն միւլքի իտի . վէ օգալէյի եէնիլէյիպ վէ մամուր հտիպ , ծնտա եէրլէշտիրտի քիւրսիսինի սէնէ 1125 . ՀԶԳ , վէ օրատա եպիսկոպոս էթտի գարտաշընը՝ օքի Լերսէս Շնորհալի տէրիզ :

¹¹⁴¹
^{ՀԷԲ} } () Կիւնլէրտէ էլչի կէլիպ Սրբազան Փափտան , Բնտիղքտա սինոգոս էթտի Լատինլէրէ , վէ տավէթճի կէլտի Գրիգորիոսա : Սիւնոգոստան սօնորա՝ էլչի Լըուսաղէմ զիյարէթինէ կիտէճէք օլտու . վէ չիւնքի Գրիգորիոս տախի աճտ էթմիշ իտի օրայա վարմաղա , ծնունլա պէրապէր չըգըպ կիթտիլէր . վէ ծնտա էլչի սուրբ Սիոնուռն իչինտէ տէ սինոգոս էթտի : Սեօղ օլտուգտա Հայլար իւղէրինէ , Գրիգորիոս Հայլարըն Ֆիքրինի աղնաթտը , վէ իսքեաթ էթտի ծնլարը :

Լէրինէ տեօնտիւքտէ Գրիգորիոս՝ Լատին

էր ծնուն մշտհինի եազարլար Սրբազան Փափա . օ տախի կեօնտէրտի Վրիգորիոսա՝ կաթուղիկոս հեզարէնի վէ պաշ էօրթիւսի մէքթուպ իլէ . ծնա գարշըլդ Վրիգորիոս ազիզ տէ մէքթուպ եազըպ կեօնտէրտի Հումայա քէնտի էլիլէրի իլէ :

¹¹²³
^{ՀՀԲ} } Պու Վրիգորիոս կաթուղիկոսուն ծնուն ճի սէնէսինտէ էօլտիւ (Սորոս պէյ . պէյլիկի սիւրտիւ 23 սէնէ , վէ թէնի կեօմիւլտիւ մէզաւա Վրազարկ տէտիքլէրի մանասթըրտա :

Տ . Լ՝Ալէքի Լ՝Էնուռն Վաթի :

Ե . 9 — 10 .

¹¹²⁵
^{ՀՀԲ} } Լ՝Էնն էվվէլքի՝ (Սորոսուն գարտաշը՝ չիւնքի (Սորոսուն էվլատը Եօղ իտի՝ օ էօլտիւքտէ՝ ծնուն եէրինէ կէչտի . հարպիճէ ասքէր տէվչիւրիպ եիւրիւտիւ Սամեստիա շէհրին իւզէրինէ վէ ծնու ալըպ կիթտի չագ Տարսոնա վարընճա . վէ ծնտան էօթէյէ պէրիյէ սալըպ՝ ալտը օ շէհրլէրիտէ քի (Սորոսուն էլինտէն ալմիշլէրիտի տիւշմանլար . վէ հէր եէրտէ պեօյիւք իշլէր կեօրտիւ . օգատար քի ատը սանը չավ պըրագտը Սուլար իլինէ վէ Լ՝ատինլէրտէ շիւհրէթ պուլտու , վէ ճիւմլէսի տէ ծնտան վէհմ էտիպ՝ չէքինիւրլէրիտի :

¹¹³⁰
^{ՀՀԲ} } Լ՝Էլքին ալթը եէտի երլտան սօնղըա՝ Լ՝ատինլէրտէն պիւրիսի՝ ատը Պէգէլին՝ Մետիոք շէհրին աղասը՝ Լ՝Էնուն կէլիշինի կեօրիւպ՝ օգատար գրսգանտը քի զապդընա ալմագ իսթէտի . վէ չիւնքի ճէնկիլէ էտէմէզիտի՝ պաշ-

լատր մուհապպէթ կեօսթերմէկէ , վէ տօսթ ա-
նէ կէլինմէկէ . քէնտիսինի ծնա ինանտրա-
րադ՝ ծնու տախի քէնտիսինէ ինանտրտր . Էն
սօնդունտա] ատին տօսթ լարըն էլիլէ ծնու ալ-
լայրպ տուզաղա տիւշիւրտիւ . ծնլարլա ծնու
տավէթ էթտի . վէ քէնտի չիւրիւք մուհապ-
պէթինի կեօսթերիպ՝ զիյաֆէթ արասընտա
ծնու զաֆիլ դուծուպ պաղլատր , վէ պիր գալէ
իլինէ սօգտու . վէ ծնտան չօգ շէյլէր իսթէյիպ
յըգըշտրտր ծնու իքի այ :] Վն սօնդունտա իքի
շէհիր վէրտի ծնա] Լոն . Ս՝ ամեստիա իլէ Ս՝
տանայր . վէ պիր գալէ՝ ատը Սարուանդի քար .
վէ ալթմըշպին ալթմըշլըգ . պիր օղլունու տա-
խի ըէհին գօյուպ՝ գուրթուլտու :

¹¹⁵¹
Է2]] Լոն՝ քէնտիսինի պուլտուգտա՝] Լոն
օլտուղունու Էանի ասլանլըղընը կեօսթերտի
] ատինլէրէ . Էն էվվէլ չէքտի ալտը գըրլըճիլէ՝
վէրտիկի շէհիրլէրի , սօնդրա տիւշաիւ պէյիւք-
լէրին իւզէրինէ . վէ օ հալա պրագտը ծնլարը
քի՝ դապէթլէրի գալմատը . ծնուն իլին իմնատ
իսթէտիլէր] յրուսաղէմ փատիշահընտան՝ ա-
տը Փուլին . օ տախի ասքէրիլէ կէլիպ պիր
օլտու ծնլարլա : շօգ ճէնքտէն սօնդրա՝ պագ-
տըլար քի] Լոնուն տարղընլըղը Էնմէյօր՝ ըէ-
ճաճի պրրագտըլար Ուհհանըն պէյինի Ղօս-
լին նամ քի] ատինլէր արասընտա պիր նամ
տար.քիմնէ իտի , վէ] Լոնուն գարըսընըն իւրսը-
մը . ծնուն էլիլէ] Լոնուն օղլունու տեօնտիւ-
րիւպ վէ քէնտիլէրինտէն տէ պիր գալընը ըէ-
հին գօյուպ՝ աղըր ըէճալարիլէ Էալվարարագ
վէ աֆվ տիլէյերէք կիւճիլէ պարըշտըլար . վէ

գալլ էթտիւնէր քի արթըգ պիր տիւշմանլըգ
կեօսթէրմէսինլէր :

¹¹³⁷
^{է22} } | Լոնտոն պուգատար գուլվէթ պուլ-
տուղունու իշխտիպ Յովհաննէս Պերփէդուժէն
կայսր՝ չօգ ինճինտի . խուսուսա տույտու քի
չօգ շէհրլէր ալմիշ Ռումարտան Իսաւրիա
սէմթինտէ . նիյէթ էթտի ճէնկէ գալգմաղա .
վէ չիւնքի գօրգար իտի՝ օլմայա քի օնտան եէն
կիւլին՝ պեօյիւք թէտարիք կեօրիւպ՝ Ռումա-
րը ճէփ պաղա գալտըրտը . վէ զայրը միլլէթ-
լէրտէն չօգ ասքէր ալտը , վէ պեօյէ կիւրիւլթիւ
իլէ եիւրիւտիւ Կիւլիկիա էօլքէսինէ՝ քի | Լո-
նու միւզմաճիլ էյլէյէ : Պունու կեօրտիւքտէ
| Լոն՝ ճէսարէթ էթմէտի գարշը տուրմաղա .
զէրէ օ կիւնլէրտէ եարտըմճիլէրի օգատար էյի
տէյիլլէրիտի քէնտիսի իլէ . պունուն իչին չա-
փրճադ ալտը գարըսընը վէ իքի պեօյիւք օղու-
նու՝ ատլարը Ռուբէն վէ լիորոս . վէ չըգտը
սարփ տաղլարա , վէ պիր եէրէ սըղընտը . զէրէ
իքի քիւչիւք էվլատը Սլէճ վէ Ստեփան կիթ-
միշլէրիտի Ռուհայա անալարընըն խրսըմլարընա :
Հաչան իշիթտի կայսր՝ | Լոնտոն գաշտըղընը՝
արտընճա ասքէր էօլլատը քի էօլլարը գուլթ-
տոււլար՝ օլմայա քի | Լոն քէնտիսինի ւափան
սըգ պասա , վէ քէնտի տէ իլէրի եիւրիւյիւպ՝
զաճմէթսիզճէ իւչ շէհիր ալտը : ատլարը Սա-
մեստիա , Բտանա վէ Տարսոն : Սէ ասքէր
կեօնտէրտի Լնարզաբա իւզէրինէ . պու շէհիր
եափըլմիշ իտի պիր եիւքսէք գայալըգտա՝ գա-
լէսի մէթին . վէ շէհիրտէ օլանլարըն չօղու
Հայ . վէ ճէփիսիտէ քէսքին ճէնքճի , գուլ-

վեթի վէ փիւր սիւահ : Պունլար կեօրտիւքէ-
րի կիսի Ռումլարն պեցլէ կեմէլերին՝ դա-
ւէտէն տըշարը չըգրպ , չօղունու եէրէ երգտը-
լար . վէ գալանը տարտաղան վէ թարիւմար
էտիպ՝ քէնտիլերի գալէյէ տեօնտիւլէր : Զօգ
կիւճէնտի փու իշէ Պերփէռուժէն , վէ տար-
ղընղընտան տայանամայրպ՝ նէ գատար ասքէ-
րի վարիսէ եիւրիւթտիւ օ Մարգաբա իւզէ-
րինէ . վէ մուհասէրէ էթտի շէհիրի յուլիս
այընտա՝ օթուզ եէտի կիւն : () րատա պաշլա-
տը Ռում ասքէրի ճէնք էթմէկէ , վէ մէնճէ-
նիգլէր իլէ գուլէլերինէ իրի իրի դաշլար աթ-
մաղա . վէ շէհիրտէ օլանլար եօգարտան դաշ-
աթարագ վէ գըզղըն տէմիրլէր տեօքէրէք պեր-
պատ էթտիլէր Ռումլարը . վէ մէնճէնիգլէրի
տախի եագտըլար . պու եէթէր օլմայրպ՝ պաշ-
լատըլար եօգարտան մասկարայա դութմաղա
վէ զէվզլէնմէկէ կայսերի , վէ ասքէրինի :
Թասսալանտը կայսր , վէ պիր եզ ասքէրինէ
ռահաթըզ վէրիպ , եէնիլէթտի մէնճէնիգլէ-
րի , վէ պիր դարզ քիւ իլէ սըվալաթտը քի Տըֆզ
էթսին աթէշտէն : Պեցլէ թէտարիք իլէ ճէնք
էտիպ՝ երգտըլար Ռումլար գալէնին պիր դա-
րաֆընը . վէ օրատան իշէրի կիրտիլէր . վէ
հայլար օնլարըն իւզէրինէ տիւշիւպ՝ օ գատար
գըրտըլար քի Ռումլարըն գանընա պօյանտը
շէհիր . վէ գարըլար տախի եօգարտան դաշլար
վէ գապգաճագ տեօքմէկ իլէ՝ շաշըրտըլար օն-
լարը՝ վէ տեօրթ դարաֆտան շամաթա վէ չա-
ղըրմա պաղըրմա սէսի չօղալտը : Ռում ասքէրի
թէմամ իշէրի սալտըգտա՝ հայլար վարտըլար

եօգարքի գալէյէ . վէ ծնտան ճէնք էտիպ՝ գըր տըլար չօղունու , քի արթըզ լէշ իլէ տօլտու չէհիր : Պագտը կեօրտիւ Հայլար քի ճէնք ուզայաճազ , վէ եէյէճէքլէրի թիւքէնէճէք , ճիւմլէսի պիր պիրլէրինէ սէս վէրէրէք՝ էնտիւ լէր եօգարքի գալէտէն , վէ գարշը տուրանլարը երգըպ՝ չըգտըլար կիթտիլէր , վէ կայսր գալէյի զապզ էթտի՝ ամմա եիւրէկի գըրըլմիշ իտի , օ գատար ասքէրին թէլէֆ օլմասը իլին : Պիր գաչ կիւն ծնտա ուհաթլանտըգտան սօնղըա՝ չէհիրէ պէքճիլէր գօյուպ՝ տեօնտիւ կիթտի կայսր Սահկա տէտիքլէրի գալէնին իւզերինէ . էօյլէ պիր մէթին պինա քի՝ ալընմասը փէք չէթին : Պու գալէյի գուշատըպ՝ հապէր սալտը իչէրտէ օլան Հայլարա՝ քի վէրսինլէր գալէյի : Սէրմէք իսթէմէտիքտէ՝ տէտի կայսր . « Պէն պուրատան կիթ մէմ՝ թա շու գալէյի անատըգճա , կէրչի պիլէմ քի պուրատա չօգ գալմասմա՝ իթթիար լըզ պուրաճազ պէնի . տիւշիւնիւն , տէտի , նէ գատար էյի օլուր սիզէ՝ էկէր ճէնքսիզ վէրիւր սէնիզ . վէ նէ տիւրլիւ մուսիպէթ կէլէճէք իւզերինիզէ՝ ասքէրիմի իչէրտէ կեօրտիւկիւնիզ վազիթտէ » :

Սէլաքին գալէտէ օլանլար՝ ծնուն սեօղիւնի հիշ սայմատըլար , վէ ճիւմլէսի հազըրլանտը ճան իւ կեօնիւլտէն ճէնք էթմէկէ : Սէն սուլարտան պեօյիւքլէրին պիրիսիատը Ղոստանղին՝ Սուբէն սօյունտան , զիյատէսի իլէ պահատըր պիր քիմնէ հէփիսինէ եիւրէք վէրէրէք գուլէ իւզերինէ չըգըպ Սումարա գարշը՝ ուումճա սէս վէրիւր իտի օնլարա . վէ մասկարալըղա տ .

լարապ , վէ օրտուլարնա կիւլէրէք , մէյտան օգուլուպ ծնարա՝ ճանլարնը աճըտըր իտի : Տայանամայրա կայսր պու իշէ , էմր էթտի սէրաաքէրէրինէ քի պիրինի պուլուպ՝ ծնա գարըջ չըգարսընլար : Հէլէ արայրապ պուլտուլար Սա կեդոն պեօլլէկիւնտէն պիր քիշի , ատը Եւստուատիոս՝ քի տէ փէտէն դըրնաղէտէք զըրիւլանըպ , վէ պօյունճա պիր գալգան էլինէ ալըպ , վէ օրտու եէրինտէն սըշարը չըգըպ , մէյտանա աթըլար , վէ սէս վէրտի Կոստանդինէ . « Եւ աշաղա վէ իկիտլիկինի կեօսթէր , սեօզ իլէ ի կիալիք օլմազ տէտի » :

() տախի երլտըրըմ կիպի աշաղա սիւզիւլիւպ՝ չըգտը գարըջսընա , վէ չօգ քէրրէ գալգաննա վուրարապ վէ քէնտիսի վուրոլմայալապ , խասմի պիր շէյ էտէմէտիկի կիպի՝ օրտուտան չաղըրտըլար վուր վուր . օ սէստէն գուվ վէթլէնիպ Եւստուատիոս , վէ Կոստանդինին գալգաննա վուրուպ՝ փարալատը , վէ լաքին օնա պիր շէյ էտէմէտի :

() տախի գալգաննը էօյլէ կեօրտիւքտէ՝ կէրի տեծնիւպ , ութանտըղընտան պիր տահա քէնտիսինի կեօսթէրմէտի Սուլարա : Ա է կայսր ճէնկինի իլէրի սիւրիւպ՝ պիր գաչ կիւնտէն սօնըքոս գալէյի ալտը : ()րատա պիր սափա եէրտէ Կոստանդինի պուլուպ , վէ տէմիրէ վուրուպ , կէմի իլէ Ստանպօլա եօլլատը , պիր գաչ Տըզմէթքետըր պիլէ օլարապ : Տաչան եէթիշտիլէր պիր տէնիզ քէնարընա , կէմի ծնտա իքէն գալգտը Կոստանդին կէճէ իշինտէ , վէ պէքճիլէրինի էօլտիւրիւպ , Տըզմէթքետըրլարն

էլիլէ զէնճիրտէն չեօղիւլիւս՝ գաշտը . վէ պիր
գաշ Հայըն խայընլոյը իլէ թէքրար դուծուս
ծնու՝ կայսերին էլինէ վերտիլէր , վէ սօնդրա նէ
օլտուղու պէլլի տէյիլտիր , զէրէ եանգմամըշլար :

Պու պեօյլէ օլտուգտա՝ օ պեօլիւք ասքէր քի
կիթմիշ իտի | Լոնուէն իւզէրինէ , ծնու պիր
տար եէրտէ պուլուս՝ տեօրթ դարաֆընը գու-
շաթարլար : Պու իշ ուզատըգտա՝ պագտը
կեօրտիւ | Լոն քի եէյէճէք թիւքէնիս՝ չա-
րէսինի պուլամայաճագ՝ վէրտի քէնտիսինի
Սումլարըն էլինէ . ծնլար տախի դուծուս
պաղլատըլար | Լոնու՝ վէ գարըսընը վէ էվլա-
լարընը . վէ կեօթիւրտիւլէր կայսերին հուզու-
րունա : Ս՝իւճիզէթ զանն էթտի կայսր պու ի-
շի . վէ էմը էթտի քի էյիճէ՝ սագլասընլար ծն-
լարը , ծլմայա քի գաշընլար :

Վէնտիսիտէ | Լոնուէն հէր եէրինի զսպգ
էտիս՝ մուհաֆըզ վէ միւպաշիր գօտու ալտըղը
եէրլէրէ . վէ հէրնէ գատար Հայ ասքէրի վար-
իսէ՝ օ սէմթլէրտէն գօվտու , վէ քէնտի ասքէ-
րինտէն ծնիքի պին նէֆէր պըրագտը օ սէմթ-
լէրէ : Ղլտը սօնդրա պիլէսինճէ | Լոնու վէ օ-
նուէն էվլատլարընը վէ գարըսընը . վէ Ստանպօ-
լա տեօնիւս՝ վէ ծնլարը տէմիրէ վուրուս՝ զըն-
տանա գօտու . օ երլ քի | Լոնուէն տէվլէթինին
օն պէշինճի սէնէսի իտի :

¹¹³⁸
⁵²⁵ Պիր երլտան սօնդրա տօսթլարըն րէ-
ճասը իլէ չըգարտը կայսր ծնլարը զընտանտան .
վէ չօգ լեքամ էտիս՝ կիյտիրտի ծնլարա պահա-
տա աղըր՝ էսպապլար . վէ քէնտի սարայընտա
սագլայըս՝ կեանհիճէ սուֆրասընա կէթիրիր

իտի, վէ պազի քերէ պիր եերէ պինիշ էթաիք-
տէ, եախօտ ալա կիթաիքտէ պիլէ կեօթիւ-
րիւր իտի: Սէ պեօյիւք օղլու ատը Սուբէն
պէյզատէ կիպի չօգ քերէ կայսերին Տըզմէ-
¹¹³⁹
է2Ը } Թինտէ օլուր իտի: Պիր կիւն կայսը հա-
մամա կիրտիքտէ՝ Լոն տախի պերապեր,
Սուբէն քի կայսերին Տըզմէ Թինտէ իտի՝ օրա-
տա ծնա պիր րայէթ էթմէք իսթէտի. վէ
չիւնքի ծնտա պիր պեօյիւք մէրմէր գուրնա
վար իտի սըճադ սու իլէ տօլու՝ տուվարա պի-
թիշիք վէ եերէ եափրշըզ քի տեօրթ քիշի
գատըր օլամազ իտի ծնու գըմըլտաթմադա, օ
գուրնայը հէմէն գափտը Սուբէն էլիլիլ, վէ
պիր լէկէն կիպի կէթիրիպ՝ կայսերին էօկիւնէ
գօտու: Կեօրէնլէր շաշըպ գօրգտուլար ծնուն
գուվլէ Թինտէն եէնի Սամիսն կեօրաիւք տէ-
տիլէր իշիմիզտէ: Շօղու տախի պու իշ իշին
գըսգանըպ՝ չօգ տիւրլիւ շիքեայէթ լէրիլէ՝ ծնու
կայսերին կեօզիւնտէն չըգարտըլար օգատար
քի ծնուն կեօզլէրինի չըգարթար կայսը. օ
տէրտիմէնտտէ օ աճըտան էօլտիւ: Պունտան
էօթիւրի շիւպհէյէ տիւշտիւ կայսը օլմայա քի
ծնուն պապասը Լոն պու խայընըզ իշին պիր
խայընըզ կեօսթէրէ. հէմէն թէզէ ծնու գու-
թուպ պաղլատը վէ Թէքրար զընտանա գօտու,
¹¹⁴⁰
է2Թ } օղլու լօրոս տախի պիլէսինճէ: Պունլար
զընտան իշինտէ սըգընթըտա օլուպ՝ վէ ինսան
գըսմընտան իւմիտլէրինի քէսիպ՝ լլահա սը-
ղընտըլար: Պիր կիւն լօրոս տիւշ կեօրիւպ՝
նազլ էթտի պապասընա. Կեօրտիւմ տէտի
պիր քերնամէլի վէ իհթիշամը քիմսէ քի ի-

չէրի կիրիս՝ պիր սօմուն էքմէկի վերտի պանա ,
իւզէրինտէ պալըդ վար իտի . պէն տախի ծնու
ալըպ շաշտում գալտում . սէնտէ ծնու պէնտէն ալ
մագ իսթէտին վէ լաքին եէմէտին , : Պունու
իշիթաիքտէ պապասը սէվինմէքլէ տէտի .
“ Ե աղ օլայ օղուլ . պու սրպլէթ լէրտէն սօնղրա՝
վագրիթ կէլէճէք քի հէփ զապդ էտէճէքսին
ղայիպ էթտիկիմիզ եէրլէրի . զէրէ պունու
կեօսթէրիր օ սօմուն . վէ տէնիզլէ տէ հիւքմ
էտէճէքսին՝ զէրէ պալըդ ծնու իշարէթ էտէր
ամմա պէն պունու կեօրէճէք տէյիլ իմ :

¹¹⁴¹
Են } Պիր երլտան սօնղրա Լ Լունուն էճէլի
եէթիշիպ՝ զընտան իշինտէ էօլտիւ . վէ կայսր՝
թօղոսա քէրէմ էտիպ՝ չըգալտը հապըստան ,
վէ էվվէլքի դարզընա եանընտա ալըդօտու . օ
տախի չօդ սէվտիքտի քէնտիսինի կէրէք կայ
սերէ վէ կէրէք թէվապիսինէ , զէրէ պիր շէն
եիւրէքլի վէ դաթլը տիլլի քիմնէ իտի ագըլլը
վէ կիւզէլ . եիւրէք վէ գուվվէթ տէրսէն մէ
նէնտի էօղիտի : () Նուն իշին պազիլէրի գըս
գանրպ՝ չօդ քէրրէ կէչտիլէր ծնու կայսերէ
նիճէ քի Ուուբէնէ էթտիլէր . վէ լաքին կայսր
օնլարա գուլագ գիւթմայըպ , սէվէր վէ րադ
պէթ էտէր իտի սնա :

6 . Ի՞նչն է թորոսան լազնի :

Ե . 10 — 13 .

¹¹⁴²
ԵՂԲ } Թորոս իբնճի՝ էվվէլքի | Էոնուն օղ-
լու Ստանսօլտա իբէն՝ Յոլճաննէս Պէրփեռու-
ժէն կայսր էօլտիւ , վէ եէրինէ կէչտի ծնուն
քիւչիւք օղլու Սանուէլ Կոմնենոս քի Տայլար
Կիւ Սանուէլ տէրէր Եախօտ Կիւ Սանիւ :
() արալդգտա միւրատ էթտի թորոս՝ կիզլիճէ
գաչմագ վէ Կիւլիկիա սէմթինէ կիթմէք . վէ
լաքին իքի սէպէպտէն էօթիւրի կիտէմէտի .
պիր քի՝ օ զամանլարտա օ դարաֆլար ալթիւսթ
օլտու թաթարլար էլինտէն . պիրտէքի Ստան-
սօլտա պիր զէնկին տէվլէթի գատըն ծնա
զիյատէսի իլէ դալիպ օլուպ՝ ալմագ իսթէտի
ծնու . վէ էվվէնիպ՝ Տէր նէ գատար մալը վար
իսէ՝ ծնա վէրտի :

¹¹⁴³
ԵՂԲ } Պիր երլտան սօնդրա օ գարը էօլտիւք-
տէ՝ տէվչիրտի թորոս ծնուն Տազնէսինի վէ
պազիրկէան շէքլինտէ թէպտիլ գըլաֆէթ պիր
կէմիյէ կիրփալ՝ կիթտի Լնտիօք սէմթինէ , ծն-
տան Կիւլիկիա դարաֆլընա վէ Տօրոս տաղա-
րընա : () րալարտա օյալանըպ՝ քիմ օլտուղու-
նու տուլուրտու պիր քաճանայա : () տախի
զիյատէսիլէ սէվինիպ՝ ալտը կէօթիւրտիւ ծնու
¹¹⁴⁴
ԵՂԲ } քէնտի էվլինէ , վէ սագլատը : Սէ չիւնքի
օ սէմթէրտէ օլտն Տայլար չօգ սըզընթը չէ-
քէրէր իտի Սուլար էլինտէն վէ արղու էտէր-
լէր իտի՝ քի էվվէլքի տէվլէթի վէ ռաճաթը
ղը պուլտունլար , օ քաճանայ կիտիպ ծնլարըն

պէօյիւքէրինէ՝ իշի աղնաթ տը : () Նլար տախի
Ֆիլհալ ալտըլար (Թորոսու քէնտիւլէրինէ , վէ
օնպին քիշիտէն զեյատէ եիւրէքլի վէ գուվ
վէթլի քիմնէլէր պիր օլուպ՝ պիրիքտիլէր (Թու
րոսուն եանընաւ վէ օնա արգա օլտուլար : ()
տախի չափը ճագ եիւրիւտիւ պունլարլա Վ ահկա
գալէսինէ . օնու ալըպ տիւշտիւ զայրը շէ ճիւլէր
իւղէրինէ , վէ սիլտի սիւփիւրտիւ ալտը հէփի
սինիտէ . ատլարը Միւտա գալէսի , Մարգաբա ,
Մտանա , Սիս , Միւծքերդ . վէ պունլարտան
զայրը չօղունու՝ էյալէթլէրիլէ , վէ պիր եըլ
իշինտէ իլէրի կէչտի գուվվէթինտէն զիյատէ :
Պու իշտէիքէն՝ եէթիշտիլէր օնա գարտաշարը
Ստեփանէ վէ Սլէհ Սուհատան գալըպ կէլ
մէքլէ , զէրէ օ սէնէ Սուհայը ալտը Ստինլէր
էլինտէն չալէպին Միւրաւը՝ ատը Օէնկի՝ քի
չայլար Օանգի տէրլէր : Պունլար իքիսիտէ
Թորոսա ճան իւ կէօնիւլտէն եարտըմ էթմէք
լէ՝ Սումարը տիլթարէթտիլէր վէ փէտէրլէրինին
էօճիւնի օնլարտան ալըպ՝ սիւրտիւլէր օնլարը
Կիւլիկիա սէմթլէրինտէն :

¹¹⁴⁸
չլդ

Պու իշլէրի ազպուչուգ իշիտիպ Սա
նուէլ կայսր՝ Թորոսուն հագգընտան կէլմէք
իսթէրիտի . վէ լաքին զայրը իշլէրի օլմագլա
կէճիքտի : Տաշան հապէր ալտը քի Թորոս
Կիւլիկիայը վէ Տօրոս տաղարընը հէփ ալմըշ
Սումարըն էլինտէն՝ զայէթ կիւճէնիպ ապէր
տէվշիրտի ամուճասը օղլու Միւրոնիկսուն է
լիլէ , վէ կէօնտէրտի օնու Թորոսուն իւղէրի
նէ , քի հէր նէ գատար չայ վսր իսէ օ սէմթ
լէրտէ՝ հէփիսինիտէ գըրսըն թիւքէթսին :

<sup>(1146
ԷԴԵ)</sup> Պեօյլէ նիյէթ իլէ եիւրիւտիւ Լ'նդրու
նիկոս (Թորոսուն իւզէրինէ . Նիւրկիա Թօփ
րաղընա եազլաշորգտա , էլչի կեօնտէրիպ (Թո
րոս ընա գարըն “ Ս'երամին նէտիր տէտի ,
սէն սէնին փատիշահընա միւդի իմ էկէր հագ
իւզրէ պոյուլուրսա , վէ էկէր զօրլամնգ իս
թէրսէ՝ ազ ատամա հագգրմտան կէլէ պի
լիր . նէ զահմէթ քէնտիսինէ քի պուգատար
ասքէրիլէ սէնի իւզէրիմէ կեօնտէրմիշ , , Լ'
զարլատը էլչիի Լ'նդրոնիկոս վէ պեօյիւքէնէ
րէք տէտի . “ Սայսերին հագ իւզրէ պոյուլումա
սը պուտուր քի սէնի պաղլայըմօ զէնճիրէ քի
պապանը պաղլատըգ ընա :

Վ այէթ տարըլտը (Թորոս պու սեօզէ վէ
եիւրէկի պիր իքէն իքի օլտու . վէ աւա վէր
մէյէրէք ասքէրինի ալըպ՝ վէ եանալարընը
փուսույա գօյուպ կիզլէթտի օ եօլուն աղզընտա՝
քի օրատան կէչէճէկ իտի Սումլար . քէնտի
սիտէ աթըլ ասքէր իլէ արտլարընճա եօլու քէ
սիպ՝ աիանսըզ տիւշտիւ իւզէրինէ , օ պիրլէրի
տէ էօկլէրինի ալըպ՝ պաստըլար քըլըճը վէ գըր
տըլլար ընլարը . վէ դութտուլար ընլարըն պեօյ
իւքէրինի , վէ Սասիլասըլ՝ հայ օլարագ ըի
ճալտան պիր պեօյիւք պէյինի , քի ընուն էլին
տէն ալմիշիտի (Թորոս Սարճրքերդ տէտիքլէրի
շէհրի . վէ տիւշէնլէրին Թալան շէյլէրինի
տէվլիրիպ՝ տեօնտիւլէր : Պու ճէնքտէն սալթ
Լ'նդրոնիկոս սերասքէր՝ պիր գաչ քիշիլէ գաչս
պիլտի : Պեօյլէ րէզիլ օլտուգտա Լ'նդրոնիկոս՝
եազտը կայսերէ “ Իքի շէյ իչին տէտի պու պեօյ
լէ օլտու . պիրի՝ ասքէրիմիղին կէվէքլէկի , պիրի

տէ (Թորոսուն խայրնըղը՝ քի պիգի եալան եկ-
մինիլէ արտաթտը : Պունու իշիթ տիքտէ կայսր՝
Ճիյէրի փարալանտը վէ եաս չէքտի . իուտու-
սա օ գատար պեօյիւքէրինն էսիր օլմալարը իջին .
վէ սօնդրա օնլարա պիր չարէ էտէյիմ տէյի՝ պիր
գաչ էլչի կեօնտէրտի (Թորոսա վէ իսթէտի օն-
լարը պահայա քէսիպ՝ սաթըն ալմագ : Շէվապ
վէրտի (Թորոս , “ Պուգատար պեօյիւք իշ մի
կեօրիւնիւր կայսերինն կեօզիւնէ պէնիմ էսիր-
լէրիմ քի գօճաման պիր կայսր օնլարը սաթըն
ալըպ՝ տէվլէ թինտէ րիճալ էթսին ,” :] Վիլէր
սէս չըգարմատըգտա՝ սօրտու (Թորոս . “] սթէ-
տիքէրինիզին պահալարը գաչա՝ տըր ,” : Պու (Թ-
գունլուգ ալտը օնլարը նէ տէսինլէր . չօգ տէր-
լէրսէ՝ չօգճա էօտէմէլի . ազ տէրլէրսէ՝ օնլարըն
շանընտ տիւշմէզ . Ճէվապ վէրտիլէր քի “ Սէ-
նին պեօյիլ քիւկին պիլիր օնլարըն տէյէրինի :
() տախի նէ տէսին , “] Վէր պէնիմ գըթըմ
տան պունլար պիր շէյ տէյսէլէր սաթմագտըմ .
սիզ նէ պիլիրսէնիզ՝ վէրին տէ ալըն կեօթիւ-
րիւն ,” :] Ն սօնդունտա միւշալէրէ էտիպ “] օգ
էյի տիր տէտիլէր հազնէլէր վէրէլիմ , իլա քի
ազ պահա իլէ սաթըն ալըպ՝ քիւլիւք կեօսթէ-
րէլիմ հայլարա Սուլարըն պեօյիւքէրինն ,” :
Պու Ֆիքրիլէ կիթտիլէր վէ չօգ աղչէ պուլուպ
կէթիրտիլէր վէ (Թորոսուն էօկիւնէ տեօքտիւ-
լէր : (Թորոս տախի օ սաթ էմր էթտի քի օ
աղչէյի եաեա ապէրինն տաղըթսընլար : Պու
շէյի էլչիլէր մաթ գալտըգտա տէտի (Թորոս
“ Պեօյլէ էտէրիմ քի թէքրար դութսունլար սի-
զին պեօյիլ քէրինիզի վէ Սլաստոսլարընըղը վէ
պաղը կէթիլսինլէր էօկիւմէ ,” :

Ի յիշեր ալըպ Ռուսարըն էսիր տիւշէն
 պեօյիւքէրինի վէ Ստանպօլա կեօթիւրիւպ
 նազէ թտիւէր կեօրտիւքէրինի : Պէօլէ օւ
 տուղունու տույտուգտա կայսր պիւտի քի ար-
 թըպ ճէնք իւէ պաշա չըգամազ (ժադոսլա՝ մէճ-
 պուր օլտու պարըշըպ էթմէկէ : Սէ լաքին սեօ-
 զիւնտէ տուրմայըպ թէքրար տիւշման օլտու ,
 վէ թէքրար չօգ սաքէր կեօնտէրտի (ժադոստուն
 իւզէրինէ : () տախի թէմամ էվվէլքի կիպի՝
 օ սաքէրի գըրտը , վէ կի՛նէ պեօյիւքէրինի էսիր
 էտիպ՝ սաթտը : Սէ չիւնքի ծնարալա պիր օլմիշ
 իտի () շին՝ Լամբրոն գալէսինին աղասը , Սէր-
 սէս Լամբրոնացիին պապասը , ծնու տախի
 սաթտը աղըր պահայա . “ Սանա ճայիզ տէյիւ
 իտի տէտի միլէթինէ գարշը ճէնք էթմէք , , :
 Պունտան սօնդրա տախի գաչ քէրէ կէլտիւէր-
 իսէ Ռուսար (ժադոստուն իւզէրինէ՝ պօզուէ
 1728 } տուլար : () կիւնլէրտէ կէլտիւէր (ժա-
 1729 } Թարլար Սարաշ սէմթինէ . քէզալիք Սասուտ
 սուլդան Վանէանըն Միրաօր՝ չօգ սարգընթը-
 լըգ էթտի Միջպէտք դարաֆլարընտա : ()
 1147 } նուն իչին Վրիգորիոս կաթուղիկոս թէվա-
 1148 } պիսինի ալըպ չըգտը Նուլք տէնիլէն գալէտէն
 գարտաշը Սէրսէս Շորհալտէ պիլէսինճէ
 վէ կէլտի Նոմկլայ տէտիքէրի գալէյէ՝ քի
 Լատինլէր էլինտէ իտի . վէ պիր վագիթտէն
 սօնդրա սաթլին ալտը օ գալէի վէ ծնտա եէր-
 լէշիպ օթուրտու . վէ պիր գուպսէլի քիլիսէտէ
 1154 } Էափտը ծրատա : (ժէքրար եիւրիւտիւ
 1155 } (ժաթարլար Սարաշ սէմթինէ , վէ զապդ էտիպ
 սօնու , կիթտիւէր Վարատաղա . ծնու տախի ա-

Լըպ՝ կիրտիւէր թորոսուն թօփրաղընա վէ լաքին
 պիր շէյ էտէմէտիւէր. զէրէ թորոս ծնւարա գար-
 շը կէրիպ՝ զօվալատը ծնւարը պիր գաջ քէրրէ :
 Հէնիզ թորոս պունւարտան րահաթըզ պուլ-
 մատան՝ Սասուտուն օղլու Գըրըճ Բըլան կայ-
 սերին թահրիք էթմէսիիւէ՝ պապասընըն եէ-
 մինինէ գարշը իքի իւջ քէրրէ թորոսուն եէր-
 լէրինէ եիւրիւյիւպ սարգընթըրըզ էթտի. թոր-
 րոս տախի ծնու զօվալայըպ՝ ծնուն սէմթլէրինէ
 կիրտի՝ վէ չօգ եէրի խարապ էթտի. էն սօն-
 ղունտա իքի դարաֆտան պարըշըզ էթտիլէր :
¹¹⁸⁶
^{ՈՆ} } Եթլէ գարըշըզ վագիթաէ աաի օլտու թոր-
 րոսուն գարտաշը Ստեփանէ. վէ պաշընա տէվ-
 շիրիպ պիր էզ պահատըր իկիտլէր, ծնւարլա
 սալտը Գարատաղա վէ ծնու զապգ էտիպ՝ կիթ-
 տի Սարաշ իւզէրինէ վէ ծնու տախի ալտը. վէ
 չէր եէրաէ թաթարլարը տիթըէթտի : Սէ
 չօգ քէրրէ Ռումլարլա ճէնք էտիպ՝ տարա
¹¹⁸⁷
^{ՈՁ} } տիւշիւրտիւ ծնւարը : Սօնղունտա քէնտի
 եէրինէ տեօնէրիքէն՝ Ռումլար եօլ իւսթիւնտէ
 փուսույա ատամ՝ գօյուպ՝ ամանսըզ ծնու զութ-
 տուլար, վէ էլլէրինի արտընա պաղլայըպ՝ սաղ
 սաղ պըրագտըլար գալնար գաղան իչինէ, վէ
 թէնինի սօնղրա աթտըլար. չէլէ Հայլարտան
 պիր գաջ քիշի ալըպ ծնու կեօմտիւլէր մէզարա
 Լըքայկաղին մանասթըրընտա : Պունտան իքի
 էվլատ գալտը. պիրի Ռուբէն վէ օ պիրի Լէոն՝
 քի վագթիլէ փատիշահ օլտու :
¹¹⁸⁸
^{ՈՒ} } Պունու իշիթտիքլէրինտէ գարտաշլարը
 թորոս վէ Սէն, եաս զութտուլար վէ Ռում-
 ւարտան էօճ ալեհաղ իչին՝ չօգ զահմէթ վէրտի-

էր ծնարա : Սօնդրա կէմիւէր տիւզիւս՝ ալար-
լար ծնարըն կէմիւէրինի : Կէշտիւէր Վրայրս
ատասընա վէ էօթէսինի պէրիսինի վուրարազ
Սումարըն չօղունու դութտուլար . վէ ծնարըն
պուռունլարընը վէ գուլազլարընը քէսիս՝ պու-
ռունսուզ գուլազսըզ Ստանպօլա Եօլլատըլար :
¹¹⁶¹ Ռժ } Պէօյլէ ըէզալէթի կեօրտիւքտէ կայսր
տայանանայրս , ասքէր կեծնտէրտի (ժ)որոսուն
իւզէրինէ . վէ լաքին հէր նէ գատար ճէնք էթ-
տիւէրիսէ՝ տայիմա պաշա չըգտը (ժ)որոս : (Զէ-
քէմէտի արթըզ կայսր վէ նէ գատար ասքէրի
վարիսէ՝ ալտը Եիւրիւտիւ (ժ)որոսուն իւզէրինէ :
() տախի պագտը կեօրտիւ քի չիւնքի քէնտի
ճիւմհուրի չօգ շէյ չէքէճէք , խուսուսա քի օ-
սանմիշիտի ճէնքտէն՝ պարըշըզ էթտի կայսեր-
իլէ , վէ վարտը ծնուն այաղընա վէ չօգ ըաղ-
պէթ կեօրիւս ծնտան , Բանէլտաթօ նամընը
ալտը , վէ քէնտիսիտէ պիր գաչ Երլտան սօնդ-
րա էօլտիւ , տէվլէթի սիւրտիւ 24 սէնէ : Պու-
նուն պիր օղլու վարիտի ծնու էօլմէզտէն էվվէլ
թէսլիմ էթտի քէնտի գայնաթասընա ատը
(ժ)ովմաս : Պու (ժ)ովմաս՝ չիւնքի օ ուշագ տա-
հա քիւչիւկ իտի՝ քէնտի գայըրտը միւլլէթի պիր
Երլ գատար :

7. 'Լերսէս Շնորհալիկին վէ գեօրգորենձի 'Վրբե
 Գորգուն հաւնաղիկոս օրալարը, վէ մաբանաւթան
 սինոգոսանան էհլալի :

Ե. 14 — 18 .

¹¹⁶⁶ | Պիր էզ ռահաթըդ պուլտուգտա (Խո-
 լոստուն տէվլէթի' 'Վրբեգորիոս կաթուղիկոս
 Պահլաւունի փեր իխթիար օրուպ' սինոգոս
 էթտի Հումկլատավէ հէփիսինին իրատէթիլիէ
 քէնտի եէրինէ կաթուղիկոս գօտու գարտաշընը
 'Լերսէս Շնորհալի տէտիքլէրինի, վէ իւչ այ-
 տան սօնդրա էօլտիւ վէ կեօմիւլտիւ մէզալա
 Հումկլատա ԾՅ սէնէ հայրապետիք սիւրտիւք
 տէն սօնդրա :

¹¹⁶⁸ | Պիրսէս Շնորհալի' 'Վրբեգորիոսուն
 գարտաշը կաթուղիկոս օրտուգտա չօգ չալըտը
 քի միլլէթի էյի կեօղէթսին, վէ չիւնքի Հայ
 միլլէթի տիւնեանըն տեօրթ դարաֆրնա տա-
 ղըլմիշ իտի' չօգ եէրէ էյի վազ էտէնլէր եօլա-
 տը : Պունա գանաւաթ էթմէյիպ' քէնտի եպիօ-
 կոպոսլարընը պիւրիկիլիէ' պիր ուզունձա մէք-
 թուպ եազտը օ քի ընդհանրաւան տէնիր, եանի
 էօկիւթ վէ նասիհաթ հէր տէրէձէտէ օլան
 Հայլարա : Ս է ղայրը չօգ մէքթուպլար եազ-
 տը օնա պունա վէ Ս'իջագետքտէ օլան Հայ-
 լարա : Ս է չիւնքի Հայաստանըն ալթ իւսթ
 օլմասընտան եօլտուզ շէյլէր կիրմիշիտի քիլիսէ
 մատտէլէրինէ' չօղունու տիւզէլթտի, էքսիքլէք-
 տէ վարիսէ թէմամլատը, խոստուսա շարակուն

¹¹⁶⁰
ՈՒԻ } տա : Պու 'Ներսէս Շնորհալի Թէմէկ պը
րագտը միաբանութիւն եանի պիլիք էթմէկէ
Սուլմարա . պունուն իշին քեաղատար եազտը
Նիւ Սանուէկայսերէ վէ Սիքայէլ Նաղրիկէ .
օնլար տախի կեօնտերտիլէր օնա պիր օգուր
եազար աստուածաբան՝ Սեորիանէ առլը վէ
օնունյա պիլէ պիր Հայ վարդապետ ատը Յուլ
Հաննէս : Պունլար կէլտիլէր Հոմիկայա վէ չօգ
կիւն օնցլէշտիլէր 'Ներսէս Շնորհալիկէ օ
մատտէլէր իւզերինէ քի պիլիկէ գարշիտի :
վէ սեցլէշտիլէրինի քեաղատա կէշիրտի Սեօ
րիանէ : Իշէր տիւզէլտիքտէ՝ տեօնտիլէր
Ստանպօլա՝ 'Ներսէս Շնորհալինին պիր պաշ
գա մէքթուպիլիէ , վէ կայսերտէն վէ Նաղրիկ
տէն մէքթուպ ալլալ Թէքրար կէլտիլէր Հոմ
կայա . վէ պիր էյիճէ մատտէի փիշիլիկա՝ կէրի
տեօնտիլէր : Պեցլէ օլտուգտա սինոդոս է
տիպ Շնորհալի՝ եազտը Հայաստանտա օլան
եպիսկոպոսլարա վէ իշի անկլատարափ՝ էմր էթ
տի քի հազըր օլուպ , հապէր կեօնտերտիքտէ
¹¹⁷³
ՈՒԻ } կէլտիլէր պեցիլէ սինոդոսա : Պու Թէ
տարիքտէ օլուպ Շնորհալի , եպիսկոպոսլարը
սինոդոսա տավէթ էթմէք իւզրէ իքէն , եէթ իշ
տի օնա ախրէթ տավէթի վէ պեցլէճէ եէթ
միշպէշ եաշնտա Ճանընը Թէսլիմ էտիպ՝ տիւ
նէատէն կէօշտիւ . կաթ ուղիկոսլըղը սիւրտիւ 7
սէնէ վէ տեօրթ ալ . վէ Թէնպիհ օլունտու օ
ղաման քի հէր երլ օգոստոս այըն 13 տէ օնուն
եօրթուսու օլուն . պափ Հայ Թարիխինտէ . ե .
14 վէ 16 :

Պու 'Ներսէս Շնորհալինին էշէրի իտի

Սարգիս վարդապետ՝ Սաթուղիկեայց մեկնութիւն տէտիբլէրի քիթապը եազան, վէ Իգնատիոս վարդապետ քի եափտը Ղուկաս աւետարանն թէֆօիրինի : Պունլարն կիւնինտէ պիր գաչ նամնար վարդապետ վարիտի, ատլարը Ղեօրդ վարդապետ՝ Հաղբատ մանասթըրն ռուհպանը քի եափտը Եսայեայ մեկնութիւն քիթապընը : Յովհաննէս Տաւուշեցի քի ծնուն շայիրտի իտի Սխիթար Ղանձակեցի Ղօշ ատլը . պու Սխիթար տիւղտիւ Ղատաստանագիրք տէտիբլէրի քիթապը . պիր քիթապ տախի եազտը Լճամըն աղզընտան քէնտի օղուլլարընա վէ Լւանըն աղզընտան քէնտի գըզլարընա . եազտը պիր պաշգա քիթապճըգ տահա քի Լճակ քիթապը տէնիր : Պունլարտան զայրը Սխիթար Լճեցի քի էսկի թարիսլէր իւղէրինէ քիթապ եափտը : Խաչատուր վարդապետ Տարոնացի քի Ղանձլար վէ Տաղլար եափտը էն մէշուրի Խրհորդ Խորին քի տայիմա տէրիզ քիլիսէտէ :

Պու Երսէս Շնորհալլէ պիր զըմէթլի շայիրտ օլտու Երսէս Լամբրոնացի (Շինին օղլու քի զիքը էյլէտիք 1087 վէ 1072 սէնէսինտէ, ծնուն խըսըմը՝ եանի գարտաշը զըզը օղլու վէ ատաշը վէ ծնուն ույարը քի չօդ շէյլէր եազտը : Պունա այագտաշ իտի զըզգարտաշը օղլու Երսէս վէ Ղարիգոր Ակեռացի քի ծնուն մէտհինի եազտը . օ քի Լըբէֆաէանն ալ գարդաբէն շարականը եափտը : Պու Ղարիգոր Ակեռացի տիւղտիւ օ Հրահանգ հասարոյ օլան ճառը՝ քի պասմա օլունտու Ստանպօլտու Ետ

րեկ քիթապլն սօնղունտա՝ Նարեկացի ատը-
նա : Պունա այագտաշ օլտու Նրխտակէս նամ
պիրի տախի քի իմա քիթապլ եափտը եազըը
տօղրու եազմագ իչին . պագ Հայ Թարիխին
տէ . Է . 15 .

¹¹⁷³
ՈՒՐ } Վրիգոր տեօրտիւնճի՝ լաղապը Տղայ՝
Շնորհալինին Սափլ ատը գարտաշընըն օղ-
լու , օ կիւն քի կեօմտիւէր Ներսէս Շնորհալի
հայրապետի , հէփիսինին իսթէկի վէ իրատէ-
թիիլէ եէրլինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու : Պու
Վրիգոր ըաղպէթլի վէ ճիւմէյէ սէվկիւլիւ ,
ազըլը վէ էյի ամէլէլ իլէ շեօհրէթ պուլիշ ,
իզգէթլի , կեօսթէրիշլի վէ քէրնամէլի պիւ
քիմնէ իտի : Պունա թէսէլլի քեաղատը եազ-
տը կիւ Սանուէլ կայսր եիւրէք վէլէրէք քի
Ներսէս Շնորհալինին պաշաաղընը պիթիւ-
սին , եանի միաբանութիւն մատտէսինի պաշա
չըգարսըն : Պու իշտէն էօթիւրի չօդ քեաղատ-
լար եազըլտը իքի դարաֆտան : Պեօյլէ օլտուդ-
տա սինոդոս էթտի կաթուղիկոս Տարսոն շէհ-
րինտէ . գապիլ քի օրատա սեօյլէտի Սամբու-
նացի օ քէնտի Նէնաբանու-նիւն տէտիքլէրի
քէլամը . վէ օնտա քէստիլէր իշի քի պեօյիւք
սինոդոս էթսինլէր : Սուլմար տախի պու շէյ
իւզէրինէ պեօյիւք սինոդոս էթտիլէր մետրա-
պօլիտէրիլէ , վէ սինոդոս քեաղատը կեօնտէր-
տիլէր Հայ սինոդոսունա վէ պէյան էթտիլէր
¹¹⁷⁹
ՈՒՐ } քէնտիլէրին սօնղ միւրատընը : () զաման
Հայլար տախի քեաղատ եազտըլլար հէփ եպիս-
կոպոսլարա քի կէլինլէր սինոդոսա : Պու Էմի-
իլէ կէլտիլէր օթուզ իւչ եպիսկոպոս , վէ Նըուան-

լարեն կաթուղիկոսու վէ չօգ վարդապետէր վէ
 ռուհպանլար . պունլարտան դայրի իւչ եիւզ գա-
 տար եպիսկոպոս պաղի սէպէպլէր իշին կէլէ-
 մէյիպ՝ քեաղատ կեօնտէրտիլէր քի օ սինոդոս
 հէր նէ էտէրսէ մագպուլիմիզտիր : Սինոդոս
 գուրուլտու Հռոմկլա շէհրինտէ վէ օրատա
 ճիւմէսինին իրատէթ իիլէ սիճիլ օլտու քի գա-
 պուլ էտէրիզ Վաղկեդոն սինոդոսունու վէ ա-
 շիքեարէ տէրիզ՝ քի Վրիստոս էֆէնտիմիզին
 տէ իքի Բնո-Թի-նո- եախօտ իքի դապլիյէթի
 վար . զէրէ Սուլմարեն սինոդոսու սալթ պու իքի
 շէյի իսթէտի :

Պունլարը քեաղատա կէշիրտիլէր օ սինո-
 դոստա օլան եպիսկոպոսլար . վէ միւհիւրլէյիպ
 կեօնտէրտիլէր Սուլմարեն սինոդոսունա վէ
 կայսերէ : Ա է լաքին կեօթիւրէնլէր եէթիշ
 տիրէմէտիլէր . զէրէ եօլլար գարըշմուրիշ օլմնդ
 իլէ՝ տեօնտիլէր վէ քեաղատը կէրի կէթիւ-
 տիլէր . վէ օնլար տեօնիւնճէյէտէք՝ հապէր
 կէլտի քի Վիռ Ս՝անուէլ կայսր էօլտիւ : Չօգ
 պեօյիւք թասա օլտու Հայլարա վէ եիւրէքլէրի
 դըրըլտը . զէրէ պիրլիք պիթմէտի . եախօտ տէյ-
 էլիմ, միաբանութիւն սրադալ օլտու կիթտի :

¹¹⁸⁰
 ՈՒԹ } Պու իշլէրի Չորագետտէ վէ Սանա-
 հինտէ օլան վարդապետէր վէ կրօնաւորլար ի-
 շիթ տիքլէրի կիպի՝ վէլվէլէ գօփարտլար . խու-
 սուսա Սանահինլիլէրին ռուհպանը Վրիգոր
 Տուտէորդի՝ զօրպալըզ էտիպ՝ պիը ազղըն
 քեաղատ եազար Վրիգոր կաթուղիկոսա քի
 պիզ քաղկեդոնլու օլմնսընը գապուլ էթմէյիզ
 վէ իքի բնութիւն տէմէյիզ : () տախի պիր էյի

քեաղատ տօնաթաղ կիւզէլսեօզլէր վէ իսպաթ-
լարլա : Պու քեաղատտան տաճա պէթէր գըզ-
տը Տուտէորդի վէ գըզըշտըրտը զայրըլարընը :
Սէ հէփիսի ասի օլտուլար Վրիգոր կաթուղի-
կոսա վէ քէնտիլէրինէ կաթուղիկոս կիպի ա-
ռաջնորդ էթտիլէր Մի շէհրին եպիսկոպոսու-
նու ատը Բարսեղ . վէ լաքին զայրը Հայլար վէ
Միտէ օլանլար Ճիւմէսի տէ մուգի իտիլէր
Վրիգոր կաթուղիկոսա :

8 . Մէհէն վէ Էֆէնի Սի-Էէնի լագի :

Ե . 18 — 20 .

¹¹⁶⁸
^{ՈՅԷ} } Մէհէն (Սորոսուն գարտաշը քի օնա ասի
օլուպ վէ պաշ գալտըրըպ կիթմիշ օթուրմիշ ի-
տի Հալէպտէ՝ հաչան իշիթտի քի (Սորոս էօլ-
միշ վէ օնուն եերինէ գայնաթասը (Սովմաս
հիքիումէթ սիւրէյօր , Հալէպտէ օլան Միւրա-
նըն աթըլ ասքերինի ալըպ կէլտի (Սորոսուն
մէմէքէթինէ . վէ լաքին Հայ պեօյիւքլէրի եեր
վէրմէտիքտէ օնա՝ ալթ իւթ էթտի մէմէքէ-
թի . վէ պիր իշ կեօրէմէյիպ՝ տեօնտիւ Հալէ-
պէ վէ Միւրատան պիր էզ ասքեր տէ ալըպ՝
կէլտի Սիս սէմթինէ : Հայ պեօյիւքլէրի կեօր-
տիւլէր՝ քի օնունլա պաշա չըգամայաճապար ,
օնուն իչին գապուլ էթտիլէր օնու՝ (Սորոսուն
եերինէ . օ տախի զապդ էտիպ (Թէմամ Վիւլի-
կիա էօլքէսինի՝ կերի տեօնտիւրտիւ ասքերի :
Պեօյէ օլտուգտա իշքիլէ վարտը (Սովմաս՝ քի
օլմայա պիր խայընլըգ էյլէյէ Մէհէն՝ ալտը (Սիւ-

րոսուն օղունու վէ գաջոր Բնտիօք շէհրինէ
քի օրատան կէմիշ իտի : Գաջար իքէն պիր
գաջ խային քիմէլէր թորոսուն օղունու դու-
թուպ էօլտիւրտիւէր, օլա քի Սլէհին լէյի ի-
լէ : Վէնտիսի Սլէհ տէ տէվլէթինի տիւզ-
տիւքտէն սօնղրա՝ ելթէնտի Ֆէնա ամլլէրէ
օ գատար քի ապէրի օնտան իքրահ էտիպ՝ վիւ-
ճուտինի գալտրորտրլար ֆ երլ տէվլէթ սիւր-
տիւքտէն սօնղրա :

¹¹⁷⁴
^{ՌԻԳ} } Ռուբէն իքինճի՝ թորոսուն վէ Սլէհին
գարտաշը օղու, եանի Ստեփանէին օղու, ա-
մուճասը Սլէհ էօլտիւքտէ՝ Սիս շէհրինաէ
տէյիլ իտի. զէրէ քէնտիսի վէ գարտաշը՝ Լոն
ղայրը եէրտէ Բակուրան ասղը լիճալտան պիր
պէօյիւք քիմէնին եանընտա իտիլէր, օլա՝ քի
պիր մէլթէպէյէ էրսինլէր : Տալէթ էթտիլէր
Ռուբէնի Հայ պէօյիւքլէրի Սիս շէհրինէ, վէ
պէյ էթտիլէր օնու Հայ միլլէթինէ : Պու
Ռուբէն խօշ դապիյէթ օլմագլա վէ հէր քէս
իլէ դաթլըճա կէլինմէքլէ ճիւմէսինէ սէվկիւ-
լիւ օլտու. վէ չիւնքի օ կիւնլէրտէ ուհաթլըդ-
տա իտի Սիւլիկիա սէմթի, զայրէթէ կէլիպ
չօգ եէրտէ շէնլէթտի քէօյլէրի վէ շէհրլէրի.
եէնիլէտի գալլէրի, էօյլէ քի նաւր չալ պըրադ-
տը հէր միլլէթէ, խոսուտա՝ աթիւլէրէ. վէ
օնլարտան գարը ալըպ, իքի գըզը տօղտու :

¹¹⁸²
^{ՌԼՆ} } Պիր գաջ երլտան սօնղրա եէնի խուտու-
մէթ վէ եէնի գալղա տիւշտիւ Հայլար վէ
Ռումլար արասընա. իշ գապարտըգտա եիւրիւ-
տիւ Ռուբէն Տարսոն շէհրին իւզլէրինէ քի
Ռումլար էլինէ կէլմիշ իտի, վէ օնու զապգ է-

տիպ՝ ալորը Լիսիդա գալէսինի : Պունա ինձին
 տի Հեթում՝ Լեւսէս Լամբրոնացիներն գար-
 տաշը քի թորոսուն կիւմէյիսի իտի . զէրէ
 քէնտի Սոււմ գարաֆընտան Լամբրոն գալէ-
 սինտէ օթուրուր իտի : Տիւշմանլըզ չօգ գըզըշ-
 տըգտա՝ պիր էզ ապէր տախի տէվշիրիպ Սու-
 բէն՝ կէլաի գուշաթտը Լամբրոն գալէսինի վէ
 պիր երլ մուհասէրէ էթտի : Սըգըյա կէլաիք-
 տէ Հեթում՝ ըէճա եազտը Լիտիոք շէհիրին
 սահապընա՝ ատը Պէմունդ՝ Լատին միլլէթին
 տէն : () տախի չիւնքի պիլիրիտի քի ճէնք իլէ
 պիր շէյ էտէմէզ Սուբէնէ՝ իբրամ իլէ տալէթ
 էթտի օնու պիր եէրէ քի զէվգ վէ սէֆա էթ-
 սինլէր : Սուֆրատա եէր իլէր իբէն՝ զաֆիլէն
¹¹⁸³
^{ՈԼԲ} } օնու դուլթուպ զընտանա գօտու : Պունու
 իշիթտիքտէ Լևոն Սուբէնին քիւշիւք գար-
 տաշը՝ տօս տօղըու քէնտիսինի սալտը Հեթում-
 մուն իւզէրինէ վէ թէքրար գուշաթտը Լամբ-
 ըոն գալէսինի վէ էօյլէ պիր սըգլէթէ սօգտու
 Հեթումուն վէ գալէտէ օլանլարը քի մէճպուր
 օլտու Հեթում պարըշըզ էթմէկէ . Լևոն տախի
 Պէմունդա պիր գաշ շէյ վէրիպ՝ ալոր գարտաշը-
 նը՝ վէ եէրինէ օթուրթաու : Լէլաքին Սոււմլա-
 բըն խուսուլմէթի կիթտիքճէ արթըպ , պաշլա-
 տըլար Լատինլէրին էօկիւնտէ տախի Հայլարը
 ալլաղլամաղա վէ ըէզիլ էթմէկէ , վէ օնլարը
 հէրէտիկոս կէօսթէրմէկէ՝ օնլար Լաւիքաւան
¹¹⁸⁴
^{ՈԼԳ} } տըր տէյէրէք : Լատինլէրտէ Սոււմլարըն
 սեօգիւնէ ինանտըղլարընտա , Պրիգոր կաթու-
 դիկա քեաղատ եազտը Լուսիոս սրբազան Փա-
 փա վէ պէյան էթտի օնա Սոււմլարըն խուսու-

մէթինի վէ սօնղրա օ քեաղատտա տիւէտի քի
կեօնտէրէ քէնտիսինէ | ատինլէրին տօղրու ա-
տէթլէրինի : Սրբազան Պատի տախի ճէվապ
եազըպ իսթէտիկինի կեօնտէրտի պիր գաշ փէշ-
քէշլէրիւ : Պիր երլ կէշտիքտէն սօնղրա ի-
քինճի Ռուբէն՝ պէյլիկինի 11 սէնէ սիւրիւպ՝
հէր գարաֆտան էյիճէ եաշամազլա՝ թէսլիմ՝
էթտի պէյլիկինի գարտաշը | Լոնա, վէ քէն-
տիսի թէրքի տիւնեա էտիպ վէ շեօհրէթինի
ունուտուպ՝ կիրտի պիր մանասթըրա՝ քի Ղարա-
զարի տէնիր վէ օնտա կրօնաւոր օլուպ՝ գալան
կիւնլէրինի թէմիզէ սուրբ կիպի կէջիրիպ՝ պիր
գաշ կիւնտէն սօնղրա էօլտիւ վէ օ մանասթըր-
տա մէզարա կեօմիւլտիւ :

Պու վագիթլէրտէ զուհուր էտիպ՝ շեօհրէթ
պուլտուլար Օպարէ վէ Լւանէ իքի գարտաշ
րիճալտան Սարգիս ատլը պիրինին օղուլարը :
Պունլարտան պիրիսի եանի Օպարէ սէրաս-
քէր օլտու Սիւրճիլէրէ վէ օպիրի Սիւրճիս-
թանը գայըրըր իտի : Պունլար չօգ իշ կեօրտի-
լէր կերէք Սիւրճի տէվլէթինտէ, կերէք Հայ-
աստան մէմլէքէթինտէ . վէ կիւն կիւնտէն իլէ-
րի կիտէրէք տիթրէթտիլէր Իճէմլէրի վէ ալ-
տըլար էլլէրինտէն չօգ եերլէր վէ չօգ շէհր-
լէր՝ քի օնլար Հայաստանտան գալիմիշլէր իտի .
ատլարը Սիւնի, Ղաղարքունի, Շիրակ վէ
Ղարս էյալէթլէրինի շէհրլէրիլէ : սօնղրա-
տան ալտըլար Ինի շէհրինի, Ղուին շէհրինի
վէ Բջնի, Բնբերդ, Ղատաբակա, Չորէք գա-
սապալարընը վէ պունլարտան զայրի նէջէ եեր-
լէրի . վէ չօգ Իմիրալարը տախի հարաճա քէս :

տիւեր վէ համարը իշխտիւտի՝ չնգ թաթարա-
րա վարընձա :

9. Իսինձի Լոնոն վագրի, վէ Ղրեհոր Ղահա-
վէթիէ Ղրեհոր Լոնոն իսինձի իսինձի :

Ե. 20 — 22 .

¹¹⁰⁵
ՈԼԴ } Լոն իսինձի՝ Ստեփանէսին օղու-
գարտաշը Սուբէն էօլտիւքտէ ծնուն փայէսինի
ալըպ պաշատը Ֆիրասէթ վէ գուվվէթ իլէ
միլլէթի էյիճէ պագմաղա, վէ քէնտի եէրինի
վէ տէվլէթինի պէօյիւթ մէկէ Վիւլիկիա սէմ-
թինտէ վէ Տօրոս տաղւարընտա . պիր վուգիթ
Տարսոնու թախթ էթտի վէ սոնղրա Սիա շէհ-
րինի : Պու Լոն չօգ հազը էթմէքլէ Լեռսէս
Լամբրոնագինին սօհպէթինտէն վէ վազ էթ-
մէսինտէն՝ հէր եօրթու կիւնլէրինտէ կեօթիւ-
րիւր իտի ծնու քէնտի քիլիսէսինէ, վէ ծնուն
վազընա վէ պատարազընա շաղ օղուպ՝ սէվինիր
իտի :

¹¹⁰⁶
ՈԼԵ } Ղանէա Լմիրասը Սուստուժ աւուլ-
թիւրքէ Ռիւսթէմ, իշխթտիքտէ Լոնոն ի-
լէրի կէլիպ պէօյիւթսինի՝ էլ ալթընա ալմագ
իսթէտի ծնու . պու սէպէպտէն չօգ ապէր իլէ
եիւրիւտիւ Լոնոն իւլէրինէ : () տախի
հարալիճէ պիր գաչ նէֆէր ապէր իլէ ծնագար-
շը չըզըպ՝ պէրպատ էթտի ծնուն օ գատար թէ-
տարիքինի վէ դաֆրասընը : Չալըշտը Ռիւ-
թէմ թէքրար տիւզմէկէ օրտուսունու . վէ պու
ղայրէթտէ իքէն՝ էօլտիւ օրտուսունտա վէ աւ-

քերի տաղըտը : Հայլար տիւշիւպ գաջանլարըն արտընձա վէ չօղունու տախի գըրըպ՝ թալանլարընը ետղմալատըլար օ գատար քի՝ ճիւմէսի տօյնւմ օլտուլար : Պունտան I ևոն եիւրէքէնիպ գոււվէթ պուլտու վէ տիւշման իւղէրինէ եիւրիւիւպ՝ գօվտու ծնլարը քէնտի թօփրաղընտան : Սալտը սօնղրա աքէրի Iսաւրիա տէտիքլէրի մէմէքէթէ վէ թէքրար զապդ էթտի ծնու . ալտը Iւրասուս էյալէթինիտէ վէ Պաղլաս եախօտ Պաղըսա պեօյիւք գալէյի : Կիրտի Iսորի մէմէքէթի սինօրլարընա վէ չօգ եէր ալտը , վէ Iտալիա շէհրինի : Կիթտի գուշաթտը Պաղէստինտէ օլան Կեսարիա շէհրինի , ալաճագ օլտուգտա՝ շէհրին պեօյիւկի՝ չօգ աղչէ վէրիպ I ևոնա՝ պարըշըգ էթտի վէ ծնու կէրի չէվիրտի : Տասա էօթէտէ պէրիտէ չօգ գալէլէր ալտը I ևոն քի եէթմիշիքի սայարլար . չօղունու տախի քէնտի եափտը՝ կէրէք Կիւլիկիստա , կէրէք տըշարլարընտա . Սիս շէհրինիտէ թէմէլինտէն եէնիլէտի վէ պեօյիւթտիւ : Հաստալար էվի եափտը վէ պիր ճիւտամխանէ եանի միսքինլէր եէրի , վէ ծնլարա կէլինէճէք թային էյէտի :

Պու I ևոն Ուուքէնլիլէր իչինտէ հէփիսինտէն իւսթիւն պուլունտու վէ ճիւմէսինտէն մէշհուր օլտու հէր դարաֆտան . Խք Iստուաժաժինէ տէ սատըգանէ գուլ օլմիշ իտի , վէ ծնա թէսլիմ էթմիշ իտի քէնտիսինի վէ ծնուն իամի իլէ իչինի կէօրիւր իտի : Ս է չիւնքի տըշարտան տիւշմանլարը վալրիտի՝ հէր եէրէ թէպտիլ չաշըթլար եօլլատը՝ կէրէք կիւնտօղուսու

սէմթինէ , կէրէք պաթը դարաֆընա վէ ծնլա-
րըն էլիիւն զայրը եերէրտէ օլանիշէրի տոյուպ՝
վէ ծնա կեօրէ իշինի գայըրըպ , կեօրիւր՝ կեօ-
զէտիւրիտի տէվէթինի :

¹¹⁸⁷
^{ՈԼԶ} } Պունուն կիւնիւնտէ մէյտան պուլտու
Լրուսուֆ Սալահատտին Հալէպ դարաֆըն-
տան . վէ Սըսըր սէմթինէ վարըպ զապդ էթ-
տի Սըսըր : Չօգ ճէնք էթտի Լատինէր-
իւն . կիրտի Պաղեստին մէմէքէթինէ վէ Լա-
տին ասքէրինի գօվտու չօղունու տախի գըրտը
վէ Լրուսաղէմի էլէրինտէն ալտը , սէքսէն սէ-
քիզ երլ Լատինէր զապդ էթտիքտէն սօնղրա :
Քէնտիսի օրատա իքէն իսթէտի սուրբ : Յա-
կօք վանքընը քէնտինէ ալա : Չօգ եալվարտը
Հայլար վէ աղիմ փէշքէշէրիւն ծնուն Հադրընը
էլէ ալտըլար քի քէնտիլէրինէ պաղըշչայա , վէ
լաքին օ եէտի երլտան սօնղրա ծնլարա վէրտի
ծնու : Պազ Հայ թարիխինտէ . Ե . 20 :

¹¹⁸⁹
^{ՈԼԸ} } Պու Հապէր Լըրոպա սէմթինէ թէ-
վաթիւր պուլտուգտա թէքրար կէլտի Լատին
ասքէրի գարատան վէ տէնիզտէն քի գուրթար
սընլար Լրուսաղէմի : Կղեմէս իւշիւնճի սրբա-
զան Փափ տախի եազտը Գրիգոր կաթուղիկո-
սա վէ Լեոնա՝ քի եարտըմ էթսինէր ծնլարա :

¹¹⁹⁰
^{ՈԼԹ} } Եթթիշտի Լատին ասքէրի Լսիա եա-
գասընա վէ Գօնեայը ալըպ՝ ծնտան իւշ քէրրէ
էլչի կեօնտէրտի Եմգէ գըռալը Ֆրէտէրիկոս
Գրիգոր կաթուղիկոսա վէ Լեոնա եարտըմ
իսթէյէրէք վէ մէքթուպինտէ տախի եազտը
քի “ Սալթ սիզի դանըրըզ սատըգ տօսթ , քրիս-
թիանլարա եարտըմճի , վէ սալթ սիզինլէ թէ-

ոկլի պուլուրուզ պիզէ հասէտ էտէն քիմնէլէր տէն , : Ղրիգոր կաթուղիկոս վէ | Լոն կիթ տիւնը | Սիս շէհրինէ վէ օրատան հազարլար քի պունտա պէքլէրիզ սիզէ : | է | Լոն կեօն տէրտի | ատինլէրին օրտուսունա եէյէճէք վէ իչէճէք, զէրէ թիւքէնմիշ իտի էջլէ քի չօղու¹¹⁹¹ } աթլարընը եէտիլէր : Հաչան կեօրտիւլէր | Լոնուկն կեօնտէրտիկի շէյլէրի՝ չօգ սէվինտիլէր : Ղրուալ տախի օնլարըն քեաղատընա ճէվապ եազըպ՝ սեօզ վէրտի քի | Լոնու փատիւ շահ տիքսին :

Ղալգտը | ատին ապքէրի Ղօնէա սէմթին տէն վէ կիրտի | Լոնուկն թօփրաղընա, վէ | Ելլէկիա չայընը կէչտիքտէ՝ օ չայտա էօլտիւ գըռալ . օնլար տախի | Նտիոք շէհրինէ տիւչիպ՝ օրատա մէզարա կեօմտիւլէր գըռալը վէ քէն տիլէրի | Ղաղեստին սէմթինէ կիտիպ՝ չօգ ճէնք էթ տիլէր տիւշմանլար իլէ , գըրտըլար վէ գըրըլար . էն սօնղունտա | Խրուսաղէմի ալամայըպ տաղըլտըլար : | Ելլէ երլ կէչտիքտէ էօլ տիւ | Ղրիգոր կաթուղիկոս՝ Տղայ տէտիքլէրի ալթմըշ եաչընտա . կաթուղիկոսըղը սիւրտիւ 20 սէնէ Հոմկլատա վէ թէնիտէ օնտա մէզարա կեօմիւլտի : Պու Ղրիգոր կաթուղիկոս գավիլէտի օլ էյի շէյլէրի քի տիւզմիշ իտի քէնտի ամուճասը | Երսէս | Նորհալի . վէ օ նէ էօլ գուրմիշ իսէ քիլիսէ մատտէլէրինտէ՝ աօնալ ցոյց քիթապընա գօտու վէ էքսիկինի թէմամլատը . պիր միւքէլէֆ քիլիսէ տէ եափտը Հոմկլատա սուրբ Ղրիգոր | Ուսաւորիչ աւրնա :

¹¹⁹³
ՈՒՐ } Վրիգոր՝ էօլենին գարտաշը օղլու՝ | և ուն
նուն էմրիլի կաթուղիկոս օլտու . վէ չիւնքի
տաճա ճահիլ իտի վէ լայրգսրզ , Վերոէս
| ամբրոնացի պու իշէ գայիլ օլմատը . վէ լաքին
պիր շէյ էտէմէտի խուսուսա քի Չորոյգէտա
ցիւէր , Նաղբատացիւէր վէ Սանահինտէ օլան
լար էվվէլինաէն իսթէմիշլէրիտի | ևոնտան՝
քի Վրիգոր Տղայ էօլուրսէ՝ պու քիւչիւք Վրի
գորու կաթուղիկոս էթսինէր , զէրէ իւմիտլէրի
վար իտի քի օնուն էլիլիլ իսթէտիքլէրինի պա
¹¹⁹⁴
ՈՒՐ } շա չըգարալար : () ճահիլտէ պաշլատը
քէնտի պաշընա կիթմէկէ , վէ էվվէլ կէլէն կա
թուղիկոսլարըն գուրտուգլարընը տէյիշմէկէ վէ
էյի Եօլլարտան տըշարը չըգմաղա , էօյլէքի ար
թըգ Նայ պէօյիքլէրի վէ ոուհպանլարը օն
տան իքրաճ էտիպ՝ շէքվա էթտիլէր | ևոնա . օ
տախի օնու դութուպ վէ Վոպիտուս գալէսինէ
գօյուպ՝ Եազտը Նայաստանտա օլան առաջնորդ
լարա քի նէ էթմէլի . վէ պիր գաչընը չաղըր
տը՝ քի Սիա շէհրինէ կէլիլիլէր : Տեօրթ պ
գալէտէ գալտըգտան սօնղըա Վրիգոր՝ սըգլէ
թինտէն տայանամայըպ վէ ճանընտան ուսա
նըպ , պաշլատը տէրտինէ տէրման արամաղա .
գաչմապ իսթէյիպ՝ պուլտու պիր գաչ թօիպէգ ,
վէ օնլարը պիրի պիրինէ պաղլայըպ վէ գալէ
տէն աշաղա սարգըտըպ վէ Եօգարքի ուճունու
տուվարա դութտուրուպ՝ պաշլատը էնմէկէ .
վէ լաքին էվվէլէրի պաղ չէօգլուլիւպ տիւշաիւ
աշաղա վէ գաշա բասթ կէլիպ օրատա էօլտիւ .
օնուն իչին Վահալէթ Եախօտ Վահալէթ տէ
նիլտի , Եանի Եիւքսէք Եէրտէն տիւշէն՝ Եախօտ
դաշա տիւշէն :

¹¹⁹⁵
ՈՒԴ } Գրիգոր արթընճը՝ լաղապը Բաիրատ՝
Շորհալինին Շահան ատը գարտաշը օղլու՝
ռուհանի վէ արիմ՝ կեօսթէրիշլի վէ էնտամը՝
Գահապէժ էօլտիւքտէ՝ կաթուղիկոս օլտու .
վէ լաքին Հաղաատըլար վէ Սանահինլիէր օ-
նու գապուլ էթմէյիպ՝ իսթէտիլէր քի Բար-
սեղ Բնեցի օլտուն կաթուղիկոս : Պու իշէ
գայիլ ծմատըգտա | Լոն՝ զաննն էթտիլէր քի
Ներսէս | ամբրոնացի տիր պու իշի էտէն . օ-
նուն իշին | ամբրոնացիին հագղընա չօգ շի-
քեայէթլէր եազարլար | Լոնա . | ամբրոնացի
տախի՝ եազարլարընա կեօրէ հէփ գարշըլըլը-
նը եազար օնլարա :

¹¹⁹⁷
ՈՒԶ } () Կիւնլերտէ ծռաղատիկ օլմանղիլէ՝
թէքրար դութուշտու Ռումար Հայլարա վէ
քէնտի հիւքիումէթլէրի արթընտա պուլու-
նան Հայլարը կինէ գօվալամաղա պաշատըլար :
Սէշվէրէթ էտիպ պու շէյ իշին Գրիգոր կա-
թուղիկոս վէ | Լոն՝ Ստանպօլա եօլատըլար
Ներսէս | ամբրոնացիի ըէճա քեաղատը իլէ՝
քի սըղլէթ վէրմէսինլէր Հայլարա : Լէթիշ-
տիքտէ | ամբրոնացի Ստանպօլա՝ իքրամ կեօր-
տիւ Ռումարտան , զէրէ նամը չըղմըլ իտի օն-
լարըն իշինտէ : Սեյլէշտի | ամբրոնացի կայ-
սերիլէ վէ Ռում վարդապետլէրիլէ, վէ Ֆիրա-
սէթիլիլէ քէնտիսինի սէվտիրտի : Սէ լաքին
հիշ պիր Փայտա կեօրմէյիպ տեօնտիւ կէլտի
եէրինէ : Սէ չիւնքի Ռումար վազ կէշմէյիպ՝
Հայլարա էղիլէթ էթմէտէ իտիլէր՝ չօգ շէյ
եազար | ամբրոնացի Յուսիկ՝ եախօտ Ռսկան
ատըլ ճիւնաւորա՝ Ռումարըն էիւրէկինի եում
շաթմադ իշին :

10. Իսկնձի | Լննուն գաղիշահ օլմառ վէ ձէնի :

Ե. 22 — 23 .

¹¹⁹⁷
ՈԽԶ } Իլերի կիթտիքտէ իբինձի | Լնն վէ
տէվլէթի պեօյիւտիւքտէ , հավէսլէնտի փատի-
շահ օլմաղա . վէ իշի գավի օլտուն տէյի մէք-
թուպ իլէ էլլի եօլլատը իւլլինձի Կէղէստիա-
նոս սրբաղան Փափա վէ Կէմցէ գըռալը ալ-
թընձը Լննրիկոսա , քի օնուն պապասը Ֆրէ-
տէրիկոս սեօզ վէրմիշ իտի | Լննու փատիշահ
էթմէկէ : Պու իշէ գռալ չօգ հօղանարագ՝ իշի
թէսլիմ էթտի սրբաղան Փափա . օ տախի գռալ
դարաֆընտան պիր իւնվանլը թաճ՝ տօնատըպ
վէրտի | Պոգունտիա մէմլէքէթին արքէպիսկո-
պոսունա՝ ատը Կոնրադ քի կիթսին օ թաճ՝ իլէ
| Լննու | Կրմէնիլէրէ փատիշահ տիքսին : Կը-
ռալ տախի կէօնտէրտի ասլան նիշանլը սանձագ՝
ատընա ուլղուն՝ քի օնտան սօնղրա օնու գուլ-
լանսըն . գէրէ էվվէլ Հայ փատիշահլարընա ա-
տէթ իտի գարագուշ նիշանլը սանձագ գուլ-
լանմագ :

Կլէտի եպիսկոպոս Կիւլիկիա մէմլէքէթինէ
վէ | Լննա վէ կաթ ուղիկոսա պուլուշուպ՝ հէր
իբրամտան սօնղրա՝ իւլ թէքլիֆ գօտու օնլարըն
էօկիւնէ . “ Պիր գաչ շէյինիզ վար քի տէտի՝
ղայրը միլլէթլէրէ գայթակղու թիւն վէրիյօր ,
նիլին պուշլարը տիւղէլթմէզսինիզ . սրբաղան
Փափըն էմրի տէ պուտուր . էվվէլքիսի՝ պեօյիւք
եօթթ ուլարը կիւնիւնէ կէօրէ էթմէլի . իբին-

Ճիսի՝ Ժամերգութիւնսլարը քիլիսէ իջնտէ Ճէ-
 մաւթլա պիլէ էթմէլի, վէ պատարագ վազ-
 թինտէ Ճէմաւթ քիլիսէտէ տուրմալը . իւջիւն
 Ճի՝ Օնուհուհուն վէ Օատիկին իւք ազաւմին-
 տան փէրհիլի պօզմամալը , : Ղապուլ էթտի
 | Լոն պու շէյլէրի . վէ լաքին եպիսկոպոս գա-
 նաւթ էթմէյիպ , իսթէտի քի օն իքի եպիսկո-
 պոս պունու անտ իջէրէք գապուլ էթսինլէր :
 () Նլար տախի էյլէ էթտիլէր քի պիրի Ներ-
 սէս | ամբրոնացի իտի : Պէյլէ օլտուգտա՝
 | Լոն վէ Ղրիգոր կաթուղիկոս հապէր կէօն-
 տէրտիլէր հէր եէրտէ օլան հայլարա՝ քի կէլէ
 պիլիլէրսէ կէլինլէր . օնլար տախի գազըմ գա-
 գըմ կէլտիլէր Տարտոն շէհրինէ , եպիսկոպոսլար,
 վարդապետլէր վէ սէրապէրլէր աքէրլէրի իլէ,
 վէ հայ միլլէթին պէյիլէքլէրի : Տօնաթտրլար
 թէմամ շէհրի վէ մախտուս սուրբ Սօֆիա քի
 լիսէսինի, վէ օ քիլիսէտէ Ղրիգոր կաթուղիկոս
 պէյիլէք զինէթլի ալայ իլէ | Լոնու օծել էթ-
 տի հայլարա փատիշահ սէնէ 1198 . Ուտէ յուն
 վարըն 6 : | ամբրոնացի տէ օրատա միւպարէք
 աղզընր աչըպ՝ վազ գարգընա չօգ սեօզ սեյլէ-
 տի էվվէլ փատիշահ իւզէրինէ , սօնղրա միլլէթ
 իւզէրինէ , վէ սօնղրա | ատինլէր իւզէրինէ .
 էյլէ քի սանասըն Ճան վէրտի օնտա օլան Ճիւմ
 հիւլէ : Օ իյնէթ պիթտիլէտէ՝ հէր քէսէ
 իքրամ էթտի | Էոն փատիշահ վէ եօլատը եէր-
 լէրինէ : | ատին եպիսկոպոսա տախի չօգ իքրամ
 էթտի հէմ | Լոն վէ հէմ կաթուղիկոս . վէ
 հօմայա տէօնտիլէտէ՝ իքիսիտէ մուհապպէթ
 իլէ իգանէթ մէքթ ուպլարը եազտըլար սրբազան

Փափա վէ ճէվապընը ալըպ թէքըար եազտը-
լար . օ տախի մուհապպէթ ինտէն կաթուղի-
կոսա կեօնտէրտի պիր եիւզիւք վէ վերարկու
վէ պիր եմիփորոն քի պեօյիւք փայէ նիշանը ի-
տի . | Լոն փատիշահատա կեօնտէրտի սուրբ
Պետրոսուն նիշանընը :

Պու իշի իշիթտիքտէ Հագարացիլէրին |
միրապետի քի Պաղտատ շէհրինտէ օթուրուր
իտի՝ էլչի կեօնտէրտի | Լոնա ազիմ փէշքէշէր
իլէ՝ միւպարէք օլա տէյէրէք եէնի փատիշահ-
լըղըն : Պունճիլէյին | Էքս կայսր պիր ճէվա-
հիրլի միւքէլէֆ թաճ կեօնտէրտի օնա քի րա-
հաթ օթուրա վէ օրթալըղա պիր իշ չըգար-
մայա : Հաչան Չորյգետացիլէր , Հաղբատու-
ցիլէր վէ Սանահինլիլէր իշիթտիլէր քի օնիքի
եպիսկոպոս եէմին էթմիշէր | ատինլէրէ իւշ
մատտէ իչին՝ չօգ կիւճէնտիլէր . վէ զանն էտիպ
քի պու իշ | ամբրոնացիին րէյի իլէ օլմիշ՝ օնա
տարըլըպ թէքըար շիքեայէթ եազտըլար | Լոն
փատիշահ , օ գոտսը քի | Լոնուն եիւրէկի
տախի պուլանտը | ամբրոնացիյէ . | ամբրոնացի
տէ | Լոնա պիր կիւզէլ քեուղատ եազըպ վէ
տօղրուլըղա սահապ չըգըպ , օ շիքեայէթ սեօզ-
լէրինի պիրէր պիրէր եուֆ էթտի : | Է քէն-
տիսի | Երսէս | ամբրոնացի տէ օ սէնէ՝ էճէլի
եէթիլիպ՝ էօլտիլ . Վրիգոր Սկեռացի օ ազի-
ղին մէտհինի եազտը նիճէքի զիքը օլունտու
եօգարտա պապ 7 :

¹²⁰⁰
ՈԽԹ } | Լոն փատիշահ օլտուգտա՝ տօնաթտը
տէվլէթինի փատիշահլըգ շէօհրէթի իլէ . չօգ
էյի իշէր էթտի , վէ տիւրլիւ տիւրլիւ նիզամ-

լարլա մէմէքէթինի տիւղտիւ . չօգ մանասթըր
 լար վէ քիլիսէլէր եափտը . պիր կաթուղիկէ
 քիլիսէ տէ պինա էթտի քէնտի փայթախթըն
 տա եանի Սիւ շէհրինտէ | ջմիածին ատընա :
 Պու իշլէրտէ իքէն | Լոն՝ զէվճէսի էօլտիւ . վէ
 թէքրար էվլէնմէք իսթէտիքտէ | ասիլնէր
 տէն ալտը Ղարպըս փատիշահը օլան Ղուխտ
 նուն գըզընը . վէ ծնտան պիր գըզ տօղտու ա
 տը Օլապէլ՝ քի պազի Հայ քիթապլարընտա
 | զիսաբէթ տէրլէր | Պիր էրլ կէշտիքտէն սօնդ
 րա Ղաճեա պէյի՝ ատը Վայթայուզ , թիւքքճէ
 Վէյթեավիւզ քի էվլէտէն պերի իսթէմէզ
 իտի | Լոնուն իլէրի կէլմէսինի , իշիթտիքտէ
 ծնուն պէօյիւմէսինի , վէ Ղարպըս փատիշահը
 Ղուխտոն տէտիքլէրինին գըզընը ալմասընը ,
 չիւրիւթմէք իսթէտի ծնու . եիւրիւտիւ հիւ
 սապորզ ապէր իլէ Վիւլիկիա էօլքէսինէ վէ ալ
 տը Րներդունք տէտիքլէրի գալէյի , վէ օ գալէ
 նին Ղըրգոր ատը աղասընը տաթի էօլտիւրիւպ
 կէլտի գուշաթտը Վապան գալէսինի : Պունու
 կէօրտիւքտէ | Լոն՝ ապէրինի ալտը կիթտի
 ծնուն իւզէրինէ . վէ լաքին ասքէր | Լոնուն
 էմրինէ պահմայարագ՝ տիւշտիւ տիւշման իւզէ
 րինէ : | է չիւնքի տիւշմանլար պէօլիւք պէօլիւք
 օլմիշ իտի , պունլարը օրթայա ալտպ՝ չօղունու
 գըրտըլար վէ էսիր էթտիլէր , վէ պէօյիւքլէրինի
 դութուպ՝ գալանը գալըրտըլար : Պու իշ | Լո
 նուն չօգ կիւճինէ կէլտի . վէ լաքին քէնտիսինի
 շաշիւրմայըպ վէ գալանլարա եիւրէք վէրիպ ,
 ալտը ծնլարը պիլէսինճէ , վէ կիզլի էօլտան
 կիթտի կիրտի | իկայանիա մէմէքէթինէ քի

օրատա պուշուրդեր իտի Ղօնեա պէյի Վէյ-
քեաՎիւզ, վէ չօգ եերի խարապ էթտի . չօգ է-
սիր ալտր վէ չօգ տօյումլուգ վէ թալան տէվ-
շիրտի : Հապէր ալտրգտա ՎէյքեաՎիւզ՝ պը-
րագտը Կապան գաղէսինի վէ իլղարիլէ տիւշտիւ
քէնտի մէմլէքէթինէ . վէ կեօզի իլէ կեօրտիւք-
տէ օլան իշէրի՝ եիւրէկի գըրըլտը . սօնղրա
| Լոն իլէ պարըշըգ էտիպ՝ տեօնտիւրտիւ էսիր-
լէրի . օ տախի կերի վէրտի Հէփ օնուն մէմլէ-
քէթինտէն ալտրղը էսիրլէրի : Պիր գաչ կիւն-
տէն ՎէյքեաՎիւզուն իւզերինէ վարըպ՝ գօվա-
լատը օնու | Խում վիլայէթինէտէք, վէ քէնտիսի
օլտու Ղօնեա պէյի :

¹²⁰⁹
ՈՇԱ } | Եթէսի սէնէ Հալէպին պէյի՝ Եւրի-
տինին օղլու քի չօգ գրգգանըպ՝ Հասէտ էտէր-
իտի | Լոնա, ասքէր տէվշիրիպ կէլտի եագլաշտը
Կիւլիկիա սէմթինէ զատիկ կիւնլէրինտէ վէ
պիր գաչ էլչի եօլատը | Լոնա . “ | Վէր տէտի
պանա միւղի օլուպ վէրկի վէրիւսէն՝ զիյատէսի
իլէ պեօյիւտիւրիւմ սէնի . ամմա էկէր պէնի
տիյնէմէսէն՝ գըրըճտան կէշիրիւրիմ միլլէթինի
վէ եօրթունու թարիւմար էտէրիւմ, : | Վշիլէր
եօլա չըգտըգտա՝ | Լոն փատիշահ չաշըթլարըն
էլիլիլ օնլարըն կէլմէսինի տուլուպ՝ ըիճալըն-
տան իքի քիշի եօլատը օնլարա գարշը քի օն-
լարը ըայէթ իլէ օյալանտըրսընլար՝ զայրը եօլ-
լարտան տօլաշտըրարագ . քէնտիսիտէ Փիլ Հալ
ասքէրինի ալըպ՝ պիր զայրը եօլտան կիթտի
խասմինին իւզերինէ : () պէքլէյիպ տուրուր
իքէն էլչիլէրին կէլմէսինի՝ ամմանըգ տիւշտիւ
| Լոն օնուն իւզերինէ վէ ասքէրինի թէտարիք-

սիզ պուլուպ՝ գորտը ծնարը զեյատէսի իլէ .
 հէլէ կիւճ իլէ գուրթուլու պէյ պիր գաջ քի-
 չիլիլէ : Տէվչիրտի | Էոն ծնուն թալաններ , չա-
 տըրլարներ վէ պայրագլարներ վէ հարպիճէ եէ-
 ըինէ տեծնիւպ , օրտուսունու գուրտու չայ քէ-
 նարընա . վէ օրատա խասմինին չատըրլարներ
 գուրտուրուպ , հէր չատըր գափուսունա տիքտի
 կէթիրտիկի պայրագլարը վէ հապէր կեծնտէր
 տի քի օրայա եէթ իշտիրսինլէր էլչիլէրի : Հա-
 չան էլչիլէր եազլաշտըլար օրտույա վէ քէնտի
 չատըրլարներ վէ պայրագլարներ Հայ օրտու-
 սունտա կեօրտիւլէր՝ շաշա գալտըլար վէ գօրգ-
 տուլար , զէրէ պիլմէ զլէրիտի քի նէ օլմիշ . սօնդ-
 րա օլան իշի տույտուգլարընտա՝ տիթըրէրէք
 տիւշտիւլէր | Էոնուն այաղընա վէ եալլարտը-
 լար.քի ճանլարներ պսղըշլասըն քէնտիլէրինէ :
 () տախի ծնլարա ատամլըգ կեօսթէրիպ՝ տեծն
 տիւրտիւ աղալարընա , վէ իսթէտի ծնտան օ
 վէրկիլի.քի օ պունտան իսթէր իտի :

() կիւնլէրտէ կիթտի | Էոն Ղըպըրսա՝
 գայնաթասը Ղուխտոնուն եանընա . օրատա իւ-
 քէն , Հեթոււմ՝ | Երսէս | ամբրոնացինին գաւր
 տաշը՝ քի հիւքւմ էտէր իտի | ամբրոն գալէսինէ՝
 արալըգ պուլուպ՝ ասի օլտու : Տեծնտիւ | Էոն
 Ղըպըրստան վէ ալ իլէ Հեթոււմու գուլթուպ
 Սիս շէհրինտէ զէնճիւրէ գօտու վէ | ամբրոն
 գալէսինիտէ ալար : Պունու տույտուգտա Ղըլի-
 գոր կաթուղիկոս կէլտի Սիսէ վէ ըէճա էթտի
 | Էոնա Հեթոււմ իշին . օ տախի գօվլէրտի օ-
 նու վէ էլլատլարներ . վէ Սիս իշինտէ եէր վէր-
 տի ծնլարա.քի ծնտա սաքին օլտունլար . գօմատը

քի լ ամբրոնտա տուրսունլար : Ս է քէնտի
Ղրիգոր կաթուղիկոս գօնաղընը էթտի Մքա
կաղին մանասթըրընտա վէ ծնտա էօլտիւ . կա
թուղիկոսըղը սիւրտիւ Հռովկլատա 7 սէնէ :

11 . Եւրինճի (Յովհաննէս Կաթուղիկոս վէ Ե-
րինճի Ղաւթիւն վէ Էվէլէի Ղոսրանդիւնի
Հագիւնէրի :

Ե . 23 — 24 .

¹²⁰²
ՈՇԱ լ (Յովհաննէս Եկտինճի՝ Սիս շէհրին
արքեպիսկոպոսու՝ Ղրիգոր Մպիրատ էօլտիւք-
տէ՝ ծնուն Եէրինէ կէջիպ՝ կաթուղիկոս օլտու
վէ օթուրտու Հռովկլատա . պունա տէրէրիտի
Սէծաբարոյ , Եանի քիպար մէշըէպ . զէրէ փա-
տիշահ կեօսթէրիշինտէ պիր քիմսէ իտի : Ս է
լաքին քիւշիւք Հայաստանտա օլան Եպիսկոպոս-
լար պունու գապուլ էթմէյիպ՝ զպըրը կաթու-
ղիկոս գօտուլար Սիվաստա՝ ատը Մնանիա :
Պեցլէճինէտէ պեցիւք Հայաստանտա օլան
Շիրակացիլէր՝ Ռարսեղ Մնեցի Եպիսկոպոսու
կաթուղիկոս էթտիլէր Մնի շէհրինտէ : Ս է
չիւնքի լ Լոն փատիշահըն հաճէթի օլմատը
պու իշէրտէն , պաշատը (Յովհաննէս կաթու-
ղիկոս էյրի պագմաղա ծնա վէ ծնուն քէլամընը
սայմամաղա . օ գատար քի տայանամատը լ Լոն,
սինոդոս էթտի Սիստէ վէ Եպիսկոպոսլարըն ի-
րատէթիլէ աղլ էթտի ծնու մանսըպընտան՝
պիր սէնէ կաթուղիկոսըղ էթտիքտէն սօնղրա :

¹²⁰³
 ՈՆԻԲ } Դաւիթ՝ Լոբայկահնէցի տէտիբէրի՝
 Յովհաննէսին եւերինէ կէջիպ կաթուղիկոս օւ
 տու Սիստէ վէ ծնտա սաքին օլտու : Պեյլէ
 օլմնդ իլէ սանքի տեօրթ կաթուղիկոս օլտու .
 ամմա պիր պիրինէ գարջը կէլմէզէրիտի : ()
 կիւնլէրտէ Օաքարէ Հայ իշխան քի Վիւրճի
 լէրին սէրասքերի իտի , Լւանէ գարտաշըիլէ
 ճէնլէրտէ կէզէրտի . վէ չիւնքի պատարագսըզ
 գալըր իտի , միւրատ էթտի օրտուտա երեւթի
 խորան կէզտիրմէք նիճէքի էտէրլէրիտի Վիւր
 ճիլէր . վէ իսթէտի քի սարկաւազլար վէ դպիր
 լէրիլէ պատարագ էտէ քաճանայ . զէրէ օ զա
 մանըն կէլիլինէ կեօրէ պունլար պաղալ օլմիշ
 իտի . հալէսի տէ վարիտի քի պեյիլէք եօր
 թուլարը Վիւրճիլէրիլէ էտէ՝ չիւնքի օնլարա ի
 տի իշի : Պու իւչ շէյ իշին եազտը] Լոն փա
 տիշահա վէ Յովհաննէս կաթուղիկոսա քի չա
¹²⁰⁴
 ՈՆԻԳ } րէսինի պուլտունլար : Սիւշալէրէ էթտի
] Լոն փատիշահ Դաւիթ կաթուղիկոսալ զէրէ
 Յովհաննէսի ազլ էթմիշ իտի . վէ էմր էթտի
 քի սինոդոս օլտուն Սիստէ : () սինոդոստա սէ
 քիզ գանուն պաղլանսը , իւչի Օաքարէսին իս
 թէտիբէրի : Սինոդոս պիթտիքտէ՝] Լոն փա
 տիշահ վէ Դաւիթ կաթուղիկոս սինոդոսուն
 էմրինի պիր գաչ քիլիլէ կէօնտէրտիլէր Օա
 քարէ սէրասքերէ : () յսլար եօլա չրգմատան
 Յովհաննէս կաթուղիկոս կէօնտէրտի Օա
 քարէյէ պիր գուպպէլի խորան՝ քիլիսէ պիլի
 մինտէ , վէ մէրմէրտէն եալըլմիշ սեղան հէր
 դագըմըիլէ . օնտան մատէ պիր եպիսկոպոս՝ ա
 տը Սինասա վէ իւչ քաճանայ , տեօրտ սարկա

ւագ վէ դաթը սէսլի տիրացուլար • վէ եաղտը
օնա՝ քի իսթէտիկի կիսլի էթսին վէ քիմնէյէ
տիյնէմէսին :

¹²⁰⁸
ՈՒԴԴ } Պունլար եէթիշտիքտէ Օպքարէյէ՝
սինտոոս էթտի եպիսկոպոսլարլա վէ մանաս
թըրըլարլա Սուի շէհրինտէ քի հէփիսինին
իրատէթիլէ օլտուն : Չօղու գարը տուրտու
վէ չօղու տախի գապուլ էթտի , խուսուսա
Սիլիթար վարդապետ Քօշտէտիքէլի վէ Սա
չատուր վարդապետ լաղապը Սայնախորհուրդ :
Պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա էմր էթտի Օպքա
լիէ՝ քի պատարագ օլտուն հէր տիւրլիւ դազը
մըլիէ : Սէ չիւնքի օ վագթէ կեօրէ օրալարտա
պու պիր եէնի շէյ օլտու , Սաչատուր վարդա
պետ՝ քահանայ կիյինմէկէ պաշլատըգտա եէնի
կէլէն էսպապլարը՝ օրատա տէտի Սուրհոօրդ Խո
րէն անհաս անսէլէն պէյիթլէրինի քի շիմտիլէ
տէք տէրիզ քահանայ պատարագ ուուպասընը
կիյինիր իքէն :

Պեօյլէ օլտուգտա՝ պիր գաչ մանասթըրտա
պեօյիւք վէլլէլէ գօփտու տարըլըպ կիւճէնէ
րէք քի նիչին պեօյլէ օլտուն • ամմա Օպքարէ
զօրիլ վէ հիւքմ իլէ տինտիրտի օնլարըն վէլլէ
¹²⁰⁶
ՈՒԴԴ } լէսինի : Պու հապէր Սիւլիկիա սէմթինէ
կէլտիքտէ՝ Սէն փատիշահ վէ Յովհաննէս կա
թուղիկոս պիրիպիրինէ հապէր վէրտիլէր վէ
սեօղէր կիտիպ կէլինճէ՝ պու սէպէսիլլէ պա
րըշտըլար : () ելլէօլտիւ Պաւլիթ կաթուղի
կոս Յ սէնէ կաթուղիկոսըգ էթտիքտէն սանղ
րա : Սօլտիւ Մանիա կաթուղիկոս տախի քի
Սիվաստա օթուրուր խի , վէ արթըգ Յովհան

նէս եկրէշտի կաթուղիկոսըգտա : Պիր գաչ
¹²¹⁰
 ՈՆԻԹ } երլտան սօնղրա էօլտիւ : Օպքարէ : Լօլ
 տիւ տախի Սխիթար վարդապետ գանձակեցի,
 լաղապը Վօշ : Պունա շայիրտ օլտու : Յովհան-
 նէս վարդապետ՝ Ս անական տէտիքլէրի Մը-
 ցախ մէմէքէթինտէն քի : Յօք քիթապըն թէֆ-
 սիրինի եափտը վէ սինոդոսլարըն թարիխինի
 տիւղտիւ :

() վապիթլէրտէ պիր սուրբ կրօնաւոր վար-
 իտի Հայաստանտա՝ ատը Մտուածատուր՝
 պեօյիւք սօյտան քիշիզատէ՝ Մըճէշ շէհրինտէն
 քի վանահայր օլմիշ իտի օ սէմթլէրտէ : Հա-
 չան պու տույտու քի անասը էօլմիշ՝ էվէթլէյե-
 րէք կիթտի շէհրէ վէ Ֆուգարատան պիր-
 էզինի տէվշիրիպ՝ կէթիրտի ծնլարը անասընըն
 եանընա : Ս է ծնուն Հազնէսինտէն ալթըն վէ
 կիւմիշ չըգարըպ՝ պաշլատը աղար աղար անասը-
 նըն էլինէ տօլտուրմաղա վէ էմը կէթտի եօխ-
 սուլլարա քի ալարնլար ծնուն էլինտէն , սանքի
 անասը տըր էլինիլէ տաղըտան , պէյան էթմէք
 իսթէյիպ օ սեօղի քի տէրլէր . “ Եւ վէրեր” է-
 լի” էլէ” օ իրէր “էնի” էլէ” : Պապասը տախի էօլ-
 տիւքտէ՝ պեօյլէ կէթտի . վէ վարըդլարընը տա-
 ղըտըպ քէնտիսի տէ պիր գաչ վազիթ տէն սօնղ-
 րա էօլտիւ :

12. [Իհնճի] Լոնոն էօլմէտի, վէ օնոն գըղը. Օւ-
պէլէն՝ պապասը եէրէնէ էէլմէտի, վէ Փիլէպպոս
նիշէահլանմասը :

Ե. 25.

¹²⁰⁷
ՈՇԶ | () կիւնլերտէ պեօյիւք խոսուումէթ
տիւշտիւ | Լոն փատիշահըն վէ | ատինլերին
պէյնինէ, էօլէ քի հէփիսինի տէ սիւրտիւ | Լոն
Վիւլիկիատան՝ քահանալարը վէ եպիսկոպոս-
լարը տախի. վէ օնլարին պեօյիւքլերինտէն չօ-
ղունու քի Վարապլուս սէմթինտէ վէ Մնտիոք
սէմթինտէ օլուրլարիտի՝ զուծուպ զէնճիրէ
դօտու : Չօգ մէքթուսլար եազըլտը պու իշ ի-
չին էօթէյէ պերիյէ, վէ չօգ րէճաճի կիրտի
իչէ, վէ լաքին տիյնէմէտի | Լոն վէ հիշ ցօյվէր-
մէտի քի քէնտի սաղլըղընտա պիր | ատին քա-
հանայ եա պիր | ատին եպիսկոպոս կիրտին Վիւ-
լիկիա մէմէքէթինէ : Վէնտիսի տէ կիթտիք-
ճէ արթըրտը նամընը վէ շանընը. վէ կիւնլերի
կէլիպ եէթիշիպ խասթալանտը՝ վէ հազըրլան-
տը էօլմէկէ : Վէ չիւնքի ելքէք էվլատը օլ-
մայըպ սալթ պիր գըղը վար իտի Օւպէլ ա-
լը՝ օն ալթը եաշընտա, իսթէտի քի օ կէչսին
թատիթընա : Չաղըրտը կաթուղիկոսու վէ
հայլարըն պեօյիւքլերինի վէ սէրասքէրլերինի
վէ օնլարա վասիյէթ էթտի Օւպէլ իչին վէ
քէնտիտէ հէր իշինի թէքմիլ էտիպ էօլտիւ սէ-
նէ 1219. ՈԿԸ. մայիս այըն պիրինտէ. տէվլէ-
թի սիւրտիւ 34 սէնէ. թէնի մէզարու կէօ.

միւտիւ Սիս շէհրինտէ . պիր փայլ տախի Մի-
նէր տէտիքէրի մանասթըրտա :

¹⁹¹⁹
⁰⁴² } Օ ապէլ սուղան՝ իքինճի | Լոնուն գը-
ղը՝ Տայ պէօյի.քէրինին իրատէթ իիլէ թագու-
հի օլտու Տայ միլէթինէ . վէ լաքին միլէթի՝
օնուն դարաֆընտան գայըրըրիտի Կոստանդին
իշխան Ուլքինեան՝ օ քի ալմըշիտի | ամբո-
նացինին Հեթում աւլը գարտաշը գըղընը :
| Եվաթիւր պուլտուգտա պու շէյ | Լոնուն
խըսըմարընտան պիրիսի Ուլքէն աւլը՝ զօրպա
օլտու , վէ պիր գաջ պէօյի.քէրիլէ պիր օլուպ
եիւրիւտիւ | Լոնուն շէհրէրի իւզէրինէ . ալ-
տը Տարսոն շէհրինի . օնտան կէշտի Մամես-
տիա շէհրին իւզէրինէ , հէմէն ալընաճագ օլ-
տուգտա՝ Կոստանդին իշխան | Լոն փատիշա-
հըն հազըր ապէրինի ալըպ կիթտի օնուն իւս-
թիւնէ , վէ օնուն ապէրինի օրատա գըրըպ գօ-
վալատը Տարսոնա վարընճա . վէ օնուն այագ-
տաշարըիլէ դութուպ՝ զընտանա գօտու քի օ-
րատա էօլտիւէր :

| Եօլտիւ օ կիւնլէրտէ Յովհաննէս կաթու-
ղիկոս Մեծաբարոյ . կաթուղիկոսլըղը հէփ
սիւրտիւ 18 սէնէ . պիր երլ էվվէի , իւջ երլ
Պաւիթիլէ , օնտան սօնղրա օնտեօրթ երլ տա-
խի պաշգաճա :

¹⁹²⁰
⁰⁴⁰ } Կոստանդին Բարձրբերդցի տէտիքէրի
Յովհաննէս կաթուղիկոս էօլտիւքտէ օնուն
եէրինէ կէշտի Սիս շէհրինտէ : Պու Կոստան-
դին փէք ազըլլը վէ չօգ մէրհամէթլի պիր քիմ
սէ խտի , ճիւմէսինէ մուհապպէթ կեօսթէրի
խտի վէ միլէթի պապա կիպի վէ պապատան

ղկյատէ գայրըրպ կեօղէտիր իտի : Պու Կոս-
տանդին իշխան վէ Հայլարըն պեօյիւքէրի պու-
նուն իզնիլէ Օ ապէլ Թագուհիյի նիքեա՜հ
էթտիլէր Լ'նտիոք կոմսուն Փիլիպպոս ատը
օղլունա քի անա գարաֆընտան Հայ ճինսին-
տէն վէ պապա դարաֆընտան Լ ատին իտի , վէ
օնուն աղզընտան եէմին ալըպ քի Հայ ատէթ-
լէրինի տէյիլմէսին , օնու փատիշահ տիքտիլէր :
¹²²⁰
^{ՈՂԲ.} } Փիլիպպոս՝ Հայլարա փատիշահ օլտուգ-
տա՝ պիր վագիթ էյի կէջինիպ՝ իքի երլտան
սօնղրա ինայէթինի չէվիրտի Հայլարտան , վէ
եափճա եափճա Լ'նտիոք շէհրինէ կեօնտերտի
փատիշահ սարայընըն շէյլէրինի վէ Թաճը տա-
խի : Տայանամատըլար պու իշէ Հայլարըն պեօյ-
իւքէրի վէ պիր կիւն Փիլիպպոս կիտերիքէն Լ'ն-
տիոքա՝ դու թտուլար օնու վէ գօտուլար Լար-
ձըրքերդ տէտիքլէրի գալէյէ , Թա քի Սիս շէհ-
րինէ տեօնտիւրսին Լ'նտիոքա կեօնտերտիկի
շէյլէրի : Պապասը չօգ վէլվէլէ գօփարտը . վէ
լաքին պիր շէյ էտէմէտի , վէ օղլու Փիլիպպոս
պիր երլտան սօնղրա գալէտէ էօլտիւ : Պեօյլէ
¹²²³
^{ՈՂԲ.} } օլտուգտա՝ Կոստանդին իշխան նիքեա՜հ
էթմէք իսթէտի Օ ապէլ սուլդանը Հէթում
ատը քէնտի օղլունա . ամմա չիւնքի Օ ապէլ
նիյէթ էթմիշ իտի Թէրքի տիւնեա էթմէք՝
օնու տիյնէմէյիպ գալդտը կիթտի Սիւլկիա
շէհրինէ , վէ օթուրտու քէնտիսինէ անա դա-
րաֆընտան խըսըմ օլան Լ ատինլէրին եանընտա ,
վէ իսթէտի կրօնաւոր օլմագ : Չօգ քէրլէ հա-
պէր կեօնտերտի Կոստանդին Օ ապէլ սուլդա-
նա քի “ Հէլպէթ պու իշ օլմայլը տըր , օլմագսա՝

տէտի , Հայ փատիշահըը տուրամազ , : Տեյ-
նէմէ տիքտէ : Օ ապէլ Կոստանդին իշխան պեյ-
իւքերին իրատէթիիլէ Հայ ասքերինի ալապ'
կիթտի Սելէկիա շէհրին իւզէրինէ վէ ծնու-
մուհասերէ էտիպ' պաշլատը Ճէնկէ քի Օ ա-
պէլ սուլդանը վէրսինէր : () տախի չարէսի
թիւքէնտիքտէ' իսթէր իսթէմէզ զապուէ է-
տիպ չըգտը կիթտի ծնունը' ազիմ տարաթ վէ
շէօհրէթ իլէ Սիս շէհրինէ , վէ նիքեաճ օլուն
տու ծնուն Հէթում ատըր օղլունա :

13 . Լիվէլի Հէթում-ճան Վաթի վէ Ղինկիլ Խա-
նըն Ղուհուր էթիսի , վէ Ղէլալէպիսի սուլտանըն
Հայաստանա իլլիսի :

Ե . 25 — 26 .

¹³²⁴
¹³²⁴ } Հէթում էվլէլքի' Օ ապէլ սուլդանա
նիքեաճլանտըգտան սօնդրա' փատիշահ օլաու
Հայլարա . պու Հէթումուն ասը Հայկ սօյուն
տան օլուպ պիր դարաֆտան տախի Բըշակունի
Ճինսինտէն , վէ լաքին տիւկիւրլիկի օլմաղ իլէ
Լիւրէս Լամբրոնայինին սօյունա վէ Ուլաբի-
նեան զիւրիյէթինէ , պունուն իլին Ուլաբի-
նեան սայրլար : Պու փատիշահ վէ պունուն
պապասը Կոստանդին' էյի իշէրիլէ շէօհրէթլի
էթտիլէր Կիւրիկիա մէմլէքէթինի : Վէկալք
Օ ապէլ սուլդան տախի քէնտի ամէլլէրլիլէ'
Ճիւմլէսինէ էյի էօրնէք օլուպ , տէվլէթինի
էյիլէրի սէվկիւլլի էթտի . տէփրէնիլի վէ սօհ
պէթի հէր դարաֆտան թէմիզ , աղզընտան պիր

պօշ սեօղ չըգմանոր, վէ պիր պէթ կիւլմէք եիւ-
ղիւնտէ կեօրիւնմէտի :

() կիւնէրտէ զայնթ իլէ չալ պըրադըպ
շէօհրէթ պուլմիշ իտի՝ թաթար փատիշահը
Ղինկիզ խան . պու չօգ մէմլէքէթլէր հիւքմի
ալթընա ալտըգտան սօնղրա , եէտի եիւզ պին
ապէր իլէ եիւրիւտիւ Պէլլա իւզէրինէ քի
հայճա Ռահլ տէրլէր վէ օրատան գօվալատը
սուլգան Մէհմմէտ Խարէզմ շահ տէտիքլէ-
րինի . սօնղրա սուլգան Մէհմմէտին օղլու
Ղէլալէտտին՝ ապէր տէվչիրիպ կիթտի Ղճէ-
միսթանա վէ ալտը օնու : Ղինկիզ խան էօլ-
տիւքտէ՝ օնուն եէրինէ օղլու Ուխաթա խան
կէչիպ՝ տէվլէթինի պեյիւթտիւ . օնա գարշը
սուրամայըպ Ղէլալէտտին՝ ալտը ապէրինի
չըգտը Ղճէմիսթանտան , վէ պիր էզ զայրը աս-
քէր տէվչիրիպ՝ տիւշտիւ հայաստանա , վէ
տարղընըղընը Սիւնիք մէմլէքէթինէ սարֆ է-
տիպ վէ օնտան Ղրարատէան սէմլէթինէ կէչիպ՝
չօգ եէր զապգ էթտի :

¹²⁹⁸
⁸²⁶ Պունու կեօրտիւքտէ Օպքարէնին գար-
տաշը Իւանէ , Սիւրճի սէրապէրի Ղթապէկ
տէտիքլէրի՝ ապէրինի տէվչիրիպ՝ չըգտը օնա
գարշը Պառնի շէհրինէ եագըն : հաչան կեօր-
տիւ Ղէլալէտտինին ապէրինի՝ գօրգտու : ()-
րատա հայլարտան իքի քիշի Իւանէյէ տէտի-
լէր քի “ Պիզ իքիմիզ հիւճում էտիպ տիւշէլիմ
տիւշման օրտուսունա , սիզ տախի օնլար տալ-
րանընճա՝ եիւրիւյիշ էտին վէ պեյլէճէ եէնէ-
րիզ օնլարը , : Պու ճէսարէթ իլէ սալտըլար
քէնտիլէրինի տիւշման իւզէրինէ , վէ սարսուր-

լար օնլարը . վէ չօղունու օրատա եկրէ սերտի-
 ւեր : Սէ լաքին սօնղրա Հայլար վէ Վիւրճիւէր
 շաշըպ՝ դաշմաղա պաշլատըլար վէ եօլլարը շա-
 շըրըպ՝ չօղու չուգուրլարա տիւշտիւ՝ վէ քիմի-
 սիտէ ուչուրում եկրլէրտէն եուվարլանըպ նա-
 պէտիտ օլտու , վէ գալանլարը տիւշման գըրտը
 կէջիրտի . պունտան եիւրէքլէնիպ էօթէյէ պէ-
 րիյէ տիւշտիւլէր . Հայաստանտան չօգ քեօյլէր
 ալտըլար , վէ Վիւրճիսթան վիլայէթինտէ քէ-
 զալք , վէ լիփիլիս շէհրինտէ զապգ էթտի-
 ւեր : Սէ ճիւմլէսինէ զօր էթտիլէր քի տինլէ-
 րինտէն՝ տեօնսիւնլէր . պու սէպէպտէն չօղու
 մարտիրոս օլտու . վէ չիւնքի սէվլինճիլէ էօլիւր-
 ւեր իտի , էմր էթտի Ղէլալէտտին քի էօլտիւր-
 մէսինլէր . հէմէն զօր իլէ թլփաաէլէթսինլէր ,
 վէ հէր նէգատար քրիսթիանլըզ նիշանը վար
 իսէ օ սէմթլէրտէն գալտըրսընլար : () նտան
¹²²⁷
^{ՈՀԶ} } կիթտի Ղզնունիք էյալէթինէ վէ ալտը
 լիլաթ շէհրինի քի օրայա հիւքմ էտեր իտի
 Սէլլէր էշրէֆ պէյ , վէ օնուն զէվճէսինի՝ ատը
 լիւամթա՝ քի լւանէնին գըգը իտի՝ ալտը քէն-
 տիսինէ : () րատան տախի սալտը ապքերինի
 Ղնատօլույա Գօնէա սէմթինէ , վէ չօգ էյա-
 լէթլէր խարապ էտիպ խայլիճէ էսիր ալտը :
¹²²⁸
^{ՈՀԷ} } Օլիյատէսիլիլէ փերթէվ ալըպ պեօյիւ-
 տիւքտէ Ղէլալէտտին , տեօրթ դարաֆտան
 պէյլէր պիր օլուպ էաղտըլար Հեթում փատի-
 շահա վէ իմտատ իսթէյիպ , ալտըլար օնտան
 ալթըր պին պահատըր ճէնքճի , վէ օնլարա եիւ-
 րիւտիւլէր Ղէլալէտտին իւգէրինէ վէ գըրտը-
 լար ապքերինի : () տախի լեքրար ապքեր տէվ

չիրիպ՝ ճէնկէ հազըրլանըր իքէն՝ էճէլի եէ-
թիշիպ՝ էօլտիւ : Սէ գարըսը տախի լիւամթա
տէտիկիմիղ գուրթուլուպ՝ գաչտը լիւրճիսթա-
նա վէ սաքին օլտու Սուլզութան սուլզանըն
եանընտա . վէ պիր երլտան սօնղրա էօլտիւ
լիւամթանըն պապասը Լւանէ :

14. լիւթարլըն Հայաստան եիբի-ճի :

Ե. 27 — 29 .

¹²³⁵
¹¹²⁸ } Հայաստան ռահաթլանտըգտա Ղէլա-
լէտտին սուլզանըն խըշմընտան՝ լիւթարլար
կէլտի Հայաստանա՝ Ղէնկիզին օղու Ուխա-
թա խանըն էմրիիլէ , վէ պուշլարըն պաշ սէ-
րափէրի Ղարմաղան ատը պիրիսի : Պուշլար
էվվէլ Մլուան սէմթինէ կիտիպ՝ պէրպաթ
էթտիլէր մէմէքէթի , վէ պիր երլտան սօնղրա
ալտըլար Պանճասար շէհրինի , պուլտուզլարընը
գըրլճտան կէչիրտիլէր . սալթ կէնճլէրի էսիր
էթտիլէր վէ շէհրի երգտըլար քի սօնղրա
Ղարմաղանըն էմրիիլէ թէքրար եափըլար վէ
տօլտու : () յտան տեօնիւպ կիթտիլէր Սու-
ղան չէօլինէ , վէ օրատա սաքին օլտուլար իկիր-
¹²³⁷
¹¹²⁹ } մի պ : Երգտըլար սօնղրա օրատան , վէ
իւչ պէօլիւք օլուպ , չէքիրկէ կիպի տիւշտիւլէր
Հայաստանա վէ երգտըլար տեօրթ դարաֆը-
նը : () գալապալըգտա էսիր օլուպ՝ էլլէրինէ
տիւշտիւ Սանական վարդապետ վէ շայիրտի
Լիւրակոս . հէլէ նէհալ իսէ՝ պիր երլտան սօնղ-
րա գաչըպ գուրթուլուլար : () յտան կիտիպ

(Թաթարաւար եօգարքի Հայաստանա՝ աւարաւար
 | Դու շէհրինի վէ զայրը շէհրլերի, վէ գուշաթ-
 աւարաւար | Կայեն տէտիքլերի գալէյի քի ճրատա
 օթուրուր իտի | Լանէնին օղու | Էադ : Սու
 թիւքէնտիքտէ գալէտէ՝ նաչար գաւարաւար իչեր-
 տէ օլանլար . վէ չարէսինի պուլամայրա , քէն-
 տիլերինի թէսլիմ էթտիլեր (Թաթարաւարա . վէ
 օնլար հրքէքլերինի գըրըպ տիշիլերինի էսիր
 էթտիլեր : Պադար կեօրտիւ | Էադ քի գուր-
 թուլուշ եօգ՝ քէնտիսիտէ թէսլիմ օլտու վէ
 տիւկիւրլիք էտիպ օնլարա՝ գուրթուլտու : Պու
 եօլու գուլթուլար պիր գաշ հայ պեօյիւքլերի
 տախի , պիրի | Գալալ | Եաշէն գալէսինին աղա-
 սը | Լանէնին գըզգարտաշը օղու , վէ օ պիրիսի
 | Էահրամ՝ Եամքոր շէհրին պէյի , պիրիտէ
 | Կիկուլմ | Առպիւեանց տէտիքլերի : Օհրէ
 հէրքիմ պու (Թաթարաւարա իգաէթ կեօսթէր-
 սէ՝ օնա գըմաղլարիտի :

¹²⁵⁹
⁸²⁸ } | Նտի Չարմաղան ասքերիլիլէ Եիրակ
 սէմթինէ՝ | Նի շէհրին իւզերինէ՝ քի ճրայա
 պուլուրուրիտի | Օաքարէնին օղու | Եահրնշահ՝
 վէ օ կիւնլերտէ օնտա պուլունմատը : Հէնիզ
 շէհրլէ եէթիլմէտէն էլլի եօլատը Չարմաղան
 գալէտէ օլանլարա , քի քէնտիսինէ թապի օ-
 լուպ շէհրի վերսինլեր : () Ելար տախի ճէվապ
 էթտիլեր , քի “ Պու շէհր Եահրնշահըն տըր ,
 օնտան իզինսիզ վերէմէյիզ , : | Կիլլեր տեօն-
 տիւքլերինտէ՝ Հայլարտան պիր գաշը օնլարըն
 իւզերինէ տիւշիւպ էօլտիւրտիւլեր : Պու շէյ-
 տէն չօգ էօյքէլէնտի Չարմաղան . վէ տարղըն-
 լըզլա կէլտի գուշաթար շէհրի . մուհասերէ

կիւնլերի ուզայրպ գըթըզ տիւշտիւ շէհրէ .
էօյլէ քի պեօյիւքլէրին չօղու տայանամայրպ՝
վէրտիլէր քէնտիլէրինի Ղարմաղանն էլինէ . օ
տախի էմր էթտի հիյլէսինտէն քի օնլարա եէ-
մէք վէրսինլէր վէ իքրամիլէ սաղլասընլար :
Պունու կեօրտիւքտէ շէհրտէն՝ եարըսը գա-
տարը կէլտի տիւշմանլարըն եանընա : () նլար
տախի րայէթ հտէրէք վէ մէրհամէթ կեօսթէ-
րէրէք թէվլի էթտիլէր օնլարը մապէյնլէրին-
տէ . վէ սօնղրա գըլըճ չէքիպ՝ հէփիսինի գըր-
տըլար վէ շէհրէ կիրիպ եաղմալատըլար :

Պունու իշիթ տիքտէ Ղարստա օլան պեօյիւք-
լէր՝ թէզչէ ալըպ կեօթիւրտիւլէր Ղարմա-
ղանա շէհրին անախթարընը . օ տախի կէլտի
կիրտի շէհրէ վէ էմր էթտիքտէ՝ ասքէրի գու-
տուրուպ գըլըճսան կէջիրտիլէր շէհրտէ օլան
հալգը , սալթ եալընըզ օղլանճըզլարը վէ գա-
րըլարը վէ սէնսաթքեար օլանլարը սաղ պըրա-
գըպ՝ եսիր էթտիլէր , վէ շէհրին թալանընը
ղայրը թալանլար իլէ տէվչիրիպ տեօնտիւլէր
¹²⁴⁰ } կիթտիլէր Սուղանա : () նտան եօլլատը-
¹¹²³ } լար Ուխաթա տէտիկիմիզ պեօյիւք խանա Մ-
լազը քի եօգարտա զիքը էթտիք , վէ օնուն
Խամթա աալը գըզգարտաշընը : () տախի չօգ
իքրամ էտիպ քեաղատ վէրտի Մչազու վէ տեօն-
տիւրտիւ քէնտի մէմէքէթինէ . վէ Ֆերման
կեօնտէրտի Ղարմաղանա քի էզիյէթ էթմէ-
սինլէր Հայլարըն պեօյիւքլէրինէ , վէ մէմէ-
քէթլէրինի քէնտիլէրինէ թէսլիմ էթսինլէր .
վէ օնլարըն էլիլէ զայրըլարընը գայըրըպ՝ վէր-
կիլէրինի ալընլար : Պեօյլէճինէ սիր էզ ու-

Հաթ պուլտու Հայաստան . վէ չօգ քիմնէլէր
 քի գաջմիշ իտի , պունու իշիթտիքլէրի կիպի՝
¹²⁴²
 ողլս } տեօնիւպ եէրլէրինէ կէլտիլէր : Իքի երւ-
 տան սօնղրա էօլտիւ Չարմաղան՝ թաթարլա-
 րըն պեցիւք սէրապէրի , վէ ծնուն եէրինէ կէլ-
 տի Րաչու . վէ Հարպիճէ ապէրինի ալըպ եիւ-
 ըիւտիւ Իրգիւում իւզէրինէ քի Խիաթատին՝
 թիւրքճէ՝ Դ իյասէտտին եախօտ Դ լրասէտ-
 տի աալը Գօնեա պէյինին հիւքմի ալթընտա
 իտի , ալտը ծնու վէ գըրտը ծնտա օլանլարը :
 Հաչան իշիթտի պունու Դ իյասէտտին , կիթ-
 տի Իրգինկեան սէմթինէ քի օրատան Րաչու-
 նուն Հազգընտան կէլէ : Գարշըսընա չըգտը
 Րաչու վէ գըրտը ապէրինի՝ էօյլէ քի կիւճիլէ
 գուրթուլտու Դ իյասէտտին : () նուն անասը
 վէ գարսը վէ գըզլար տույտուգլարընտա ,
 Լիւլիկիա էօլթէսինէ գաչըպ սըղընտըլար Հե-
 թում փատիշահա : () տախի իքրամիլէ ծնարը
 գապուլ էտիպ՝ էմին եէրէ գօնտուրտու վէ էյի
 պէսէտի :

¹²⁴³
 ողլս } Պունտան սօնղրա տաղըլտը թաթար
 քիւչիւք Րսիանըն տեօրտ դարաֆընա . վէ ալ-
 տըլար Գայսէրիի , Սիվասը , թագաթը , Տիար-
 պէքիի , Ուսայը , Լէսիպինի , Իրգինկեանը
 վէ զայը չօգ եէրլէր , վէ հէփիսինէտէ միւպա-
 շիրլէր գօտուլար : Բլտըլար Խլաթ շէհրինի
 տէ վէ վէրտիլէր էյալէթիլիլէ թամթայա՝ քի
 Բագըն գըզգարտաշը իտի՝ պեցիւք Ուխաթա
 խանըն էմրի իւզրէ : () երւ քի թաթարլար
 պու իշլէրի էթտի Րնատօլուտա՝ Հայլարըն սէ-
 նէսի Ուլֆ իտի քի թիւրքճէ ֆիղան տէմէք տիլ :

¹²⁴⁴
 ԹՂԳ. } Հաչան կեօրտիւ Հեթում փատիշահ
 քի օ մէջհուր Գօնեա պէյի Դ իյասէտտին՝
 եէնկիլտի թաթարլարա, տույտու քի պունլար
 եափճա եափճա իլէրի կէլիպ քէնտիսինէտէ
 սարգընթըլըգ էտէճէքլէր. օնուն իչին տիւ
 շինտիւ քի օնլարիլէ տօսթ օլա. պեօլէ տիւ
 շինէրէք քէնտի ըրճալընըն իրատէթ իիլէ էլչի
 եօլատը օնլարա ազիմ փէշքէշլէրիլէ, վէ սեօզ
 վէրտի՝ քի օնլարա թապի օլա: Ալչիլէր տէ
 էվվէլ կիթ տիլէր Խաչէն սէմթ ինէ վէ Ծպլալ
 Հայ իշխանը պուլուպ՝ օնուն մարիֆէթիլիլէ
 կեօրիւշտիւլէր Բաչու սերասքէրիլէ, վէ թաւ
 թարըն զայրը պեօլիւքլէրիլէ. վէ փէշքէշլէրի
 սունուպ՝ պէյան էթ տիլէր Հեթում փատիշա
 հըն քէլամլարընը: Գապուլ էթ տիլէր թաւ
 թարլար Հեթումուն իսթէտիկինի, վէ լաքին
 շարդ գօտուլար քի էվվէլ քէնտիլէրինէ եօլա
 սըն Հեթում Դ իասէտտինին անասընը, գա
 ըրսընը վէ գըզլարընը: Կէրչի աղըր կէլտի Հե
 թումն պու թէքլիֆ, ամմա չիւնքի գօրգաւ
 իտի թաթարլարտան՝ իսթէր իսթէմէզ եօլա
 տը օնլարը թաթարլար գարաֆընա: թա
 թարլար տախի սէվինմէկիլէ ալըպ՝ վէ օնլարա
 հիչ տօգունմայըպ՝ ըահաթ իլէ սագլատըլար
 օնլարը. վէ եէմինիլէ քեաղատ վէրտիլէր՝ աորը
 Բլթէմդա քի տօսթ օլալար վէ տօսթ գալա
 լար Հեթում փատիշահա: Զօգ ինճինտի պու
 իլէ Դ իյասէտտին. վէ էօճ ալմագ իսթէտի
 Հեթումնտան, ամմա կիւճի եէթ մէզիտի:

¹³⁴⁸
 ԹՂԳ. } Իշ պու հալտէ իքէն՝ Հեթումուն տայ
 ըսը՝ Կոստանդին քի Ամբըրոն շէհըրինէ պույ-

ուրուր իտի՝ պաշ զալարըրպ ասի օլտու Հե-
թումա՝ վէ ծնուն պապատը Կոստանդինէ վէ
գալէ էթտի՝ Դ իյասէտտին իլէ : Չալըշտը Հե-
թումա՝ ծնու էլէ ալմաղա . վէ պագտը կեօրտիւ քի
օլմատը , ասքէր տէվչիրիպ՝ տիւշտիւ Լ ամբրոն
էյալէ էթինէ , վէ զապգ էթտի ծնուն եէրլէրինի .
սալթ Լ ամբրոն գալէսի գալտը քի օրայա սը-
ղընմիշտի Կոստանդին , էջլէ քի զըմլտանա-
ճագ գագէթի գալմատը : Տարա տիւշտիւքտէ՝
րէճաճի՝ եօլատը Հեթումա՝ քի պարըշա՝ վէ
սեօզ վէրտի քի եվլատարընը րէհին գոյա ծնա :
Ս էլաքին Հեթումա՝ ծնա ինանմայրպ՝ պարըշգ
էթմէք իսթէմէտի : Իւշ քէրրէ կինէ ատամ
եօլատը Կոստանդին : () լմատը իսէ , պիր եօլ-
տան կիզլիճէ գաշտը Լ ամբրոն գալէսինտէն .
վէ կիթտի պիր օլտու՝ Դ իյասէտտին իլէ :
Տոլմատը Հեթումա՝ ծնուն գաշտըղընը վէ աս-
քէրին չօղունու տաղըթտը . վէ հաճէթի օլ-
մայրպ տուրուրիքէն՝ անիանսըղ եէթիշտի Կոս-
տանդին Կիւլիկիա էօլքէսինէ Դ իյասէտտինին
ասքէրիլիլէ . վէ խայընլըղլա էօթէյէ պէրիյէ
ասքէրի սալըպ պիրէզ էյալէ էթլերի խարսպ եթ-
տի , Հայլարտան չօղունու գըրտը , վէ քիմիսինի
տէ հսիր էտիպ՝ Դ իյասէտտինին ասքէրինէ
վէրտի : Պու խայընլըղը կեօրտիւքտէ Հեթումա՝
հարպիճէ ասքէրինի տէվչիրիպ տիւշտիւ օ
խային Կոստանդինին իւլէրինէ . վէ պէշ քէրրէ
ծնա տօգունուպ գըրտը ծնուն ասքէրինի , վէ օ
Հայլարը քի ծնունլա պիրլէք էթմիշէրիտի . օ
գատար էթտի քի՝ կիւճիլէ աթտը Կոստանդին
քէնտիսինի Լ ամբրոն գալէսինէ վէ ծնտա գալա
գալտը :

¹²⁴⁶
ՈՂԵ } Լ յօլտիւ օ կիւնկերտէ (Թաթարաբըն
խանը (Լ խաթա, վէ եէրինէ կէշտի օնու՛ն օղլու
(Վիուգ խան . պու պիր դամահքեար քիմնէ օւ
մաղիլէ՝ հարաճ տէվչիրէնկեր , եանի վերկի ա
լանլար եօլլատը Հայաստանս, Լիւրճիսթանա,
վէ զայրը եէրլէրէ , վէ պունլարա պաշ էթտի
պիրիսինի՝ ատը Լ ռղուն . վէ օնա տախի իքին
ճի թային էթտի Լյարապուղա ատլը պիր քիմ
սէյի պիրիպիրինտէն խային : Լէլտի Լյարա
պուղա՝ մէրհամէթսիզ ապէրիլէ կիրտի Հայ
աստանա վէ աթէշ կիպի եագտը տեօրթ դա
րաֆընը , վէ պունտան զիյատէճէ էտէյիմ տէր
իքէն՝ եարա չըգըպ պօղազընտա պօղտու օնու :
Հաչան իշիթտի Հէթուլմ փատիշահ քի (Վիուգ
խան փատիշահ օլմիշ (Թաթարաբըն՝ եօլլատը
օնա Սմբատ ատլը գարտաշընը քի սէրասքերի
իտի՝ ազիմ փէշքէշլէրիլէ վէ եէնիլէտի օնունլա
քէնտի շարգընը վէ իսթէտի օ շէհիրլէրի՝ քի
(Թաթարաբըն ալմիշ իտի (իյասէտտինին էլին
տէն, զէրէ քէնտինին իտի : Լէթիշտիքտէ Սըմ
բատ սէրասքեր օրայա , չօգ իքրամ կեօրտիւ
(Վիուգ խանտան . վէ սօնղրա եէմին իլէ գա
վիլէնմիշ քեաղատ ալտը տօսթ գալմաղ իչին .
վէ օ շէհիրլէրէ մալլեք օլմասընը էլէ կէթիրտի :
() նտան տեօնտիւքտէ՝ օղլատը էվվէլ Բաչու
սէրասքերի վէ կեօսթէրտի օնա խանըն քեա
ղատընը : () տախի քէնտի թէվապիլէրի իլէ
խանըն էմրինի գապուլ էտէպ՝ եօլա զօտու օնու :

15. Թեոփիլոսի Զեմոնի վազմի վե տե-
նորոշարն նազլի :

Ե. 30 — 31 .

¹²⁴³
ՈՂԲ } Պու վագիթլերտե չօգ եհրտե չօղալ-
միշիտի քրիսթիանլար իջինտե տիւրլիւ տիւրլիւ
եօլուզլուզ , կերէք քիլիսե խիւտտամլարընտա ,
վե կերէք տիւնեալի քիմեյլերտե . օնուն իջին
Լլաճըն էմրիլիլ տեօրթ դարաֆտան տիւշ-
մանլար սըգըշտըրըս սըգլեթ էտերլեր իտի օն-
լարա : Պու սեպեպտեն չօգ սինոդոսլար օլտու
Լլարոպատա քի քրիսթիանլարա պիր նիզամ
վերիլե : Ս է չիւնքի Հայ միլեթինէտե կիր-
միշիտի էօյլե միւնասիպեթ սիղ շէյլեր , կոստան-
դին կաթուղիկոս պիր չարե պուլտուն տէյի՝
պեօյիւք սինոդոս էթտի Սիս շէճրինտե սենե
1243 . ՈՂԲ . չօգ եպիսկոպոսլար կէլտի վե ա-
ռաջնորդլար , վարդապետլեր վե վանահայրլար
վե աշխարհական պեօյիւքլերի վե Հեթում
փատիշահ օղուլլարլիլե : Պու սինոդոստա մատ-
տէլերի էյի թէֆլիշ էթմէկիլե՝ իկիրմիպեշ
գանուն պաղլատըլար . սօնղ գանունու օլտու վե-
ջին օթոմ էթմէկ իջին : Պու գանունլարը օրհ-
նութիւն քեաղատրիլե կեօնտերտիլեր պեօյիւք
Հայաստանա Բարձրբերդցի Ս արդան վարդա-
պետ իլե : ()նտա օլան եպիսկոպոսլար , առաջ-
նորդլար , վարդապետլեր , վանահայրլար վե Լ-
ղուան կաթուղիկոսու Լերսէս ատըլ , վե ատըլ
սանըլ : Յովհաննէս Ս անական վարդապետ՝ հե-

փխսիտէ գապուլ էթտիլէր օ գանունլարը , վէ
էէմինիլէ քեաղատ վէրտիլէր քի պիւթիւնճէ
դութսունլար օ սինոդոսուն քէլամյարընը . պու-
նուն իչին թէքրար օրհնութիւն քեաղատը
եազտը ծուարա Վոստանդին կաթուղիկոս :

¹²⁴⁸
ՈՂԷ }

Պէշ երլտան սօնդրա Վննովկէնտիոս
սրբազան Փափ էլչի եօլլատը Վոստանդին կա-
թուղիկոսա վէ Հէթում փատիշահա , պաշգա-
ճա կոնդակլա քի սեօյլէշսին ծուարիլէ պազի տին
մատտէլէրի իչին վէ պազի Հայ առէթլէրի ի-
չին : Պու սէպէպտէն պիր գաչ եպիսկոպոս ճէմ
օլուպ սեօյլէշտիլէր . վէ հէր նէ քի տին խու-
սուսու իչին սեօզ օլտու , հէփիսինի գապուլ էթ-
տիլէր , “ Պիզ տէ պեօյլէ ինանրըրզ , վէ պեօյլէ
պիլիւրիզ տէյերէք , վէ լաքին լուղէթ իչին վէ
ատէթ , եախօտ աբարդաթիւն իչին սեօզ օլտուգ-
տա ” Պունլարը տէյիշմէք օլմազ տէտիլէր , զէ-
րէ միլլէթ պեօյլէ կէլվիշ էվվէլտէն պերի , վէ
պեօյլէ կիտէյօր , վէ միւնքին տէյիլ զայրը տիւր-
լիւ էթմէք , խուսուսա քի պու մատտէլէրտէ
հիչ գարշը պիր շէյ եօզ , նէ տինէ վէ նէ էյի
ամէլէ ” :

Պու իշ պեօյլէ օլտուգտա՝ վարդապետին պի-
րի առը Սարդան եախօտ Սախրումազլը չա-
լըզ քի Վարա տաղտա սաքին օլուր իտի՝ օ կոն-
դակին էօրնէկինի կեօրիւպ՝ քէնտի պաշընա
ճէվապ եազտը Հէթում փատիշահա . վէ օ
քեաղատտա Սատինլէրէ գարշը ծնպէշ էյրի շէյ
մէյտանա կէթիւրտի՝ եօղուն իլմ իլէ վէ պօզուգ
Ֆիքր իլէ : Սէ ծնա կեօրէ տախի Սիսիթար
Սէկուացի տէտիլէրի եազտը օ զաման Պետրոս

առաքեալքն ուլու օլտուղունա գարշը. վէ լաքին
նէ՛ օնուն եազտըղը վէ՛ նէ՛ պունունքի ագըլը
օլանլարա մագպուլ օլմատը :

¹²⁸⁰
ՈՂԹ } Իքի երլ կէչտի կէչմէտի թէքրար քեա-
ղատ կէլտի Եննովկենտիոս սրբազան Փափտան
Կոստանդին կաթ ուղիկոսա վէ Հեթում փա-
տիշահա վէ զայրը միլէթլերէ՝ քի գապուլ է-
տերլէրմի սուրբ Հոգինին Ի Հօրէ և յՈրդոյ
Բղիստանուն : Պու քեաղատ իւզրէ սինոդոս
էթտի Կոստանդին կաթ ուղիկոս Սիս շէհրին
տէ եպիսկոպոսլար վէ վարդապետլէրիլէ . վէ
պու մատտէի թէֆթիշէտիպ հէփիսիտէ գա-
պուլ էթտիլէր վէ եազտըլար պեօյիւք Հայաս-
տանա՝ եպիսկոպոսլարա վէ մանատթըրլարա, վէ
մախսուսէն Ս անական վարդապետէ վէ տույուր-
¹²⁸¹
2 } տուլար իշի : (Յլար տախի Ճիւմէսի պիր
աղըզտան գապուլ էտիպ եազտըլար Կոստանդին
կաթ ուղիկոսա վէ օնուն էթտիկի սինոդոսա քի
“ Պու մատտէյէ պիզ տէ ինանըրըզ, զէրէ ոյ-
ղուն տուր սուրբ քիթապա վէ ազիզ փէտէրլէ-
րին սեօզինէն ” : Ս անական վար-
դապետ տէ ուզունճա եազտը պու շէյ իշին, վէ
ջօգ սեօզ իլէ իսպաթ էթտի քի պու տօղըու
սեօզէ գարշը տուրմագ օլմագ : Պեօյլէ օլտուգ-
տա Կոստանդին կաթ ուղիկոս քէնտի եպիսկո-
պոսլարընըն իրատէթիլիլէ եազտը Եննովկեն-
տիոս սրբազան Փափա քի պիղտէ սիզինիլէ գա-
պուլ էտէրիզ՝ սուրբ Հոգի բղիսումունու Ի Հօրէ
և յՈրդոյ : Պագ Հայ թարիխինտէ . Է . 31 :
() երլ էօլաիւ Ս անական վարդապետ Սիսի-
թար Վօշուն շայիրտի վէ կեօմիւլտիւ մէզարա

Խորանաշատ տէտիքէրի մանասթըրտա, Պու-
նա չօգ քիմնէլէր շայիրտ օլտու. օնլարտան պի-
րի իտի Կիրակոս Պանձակեցի քի չայ թա-
րիսլէրի եազտը, վէ օ պիրի Վարդան Ռարձը-
բերդցի քի գըսաճա չայ թարիսի եաիտը, վէ
պիր մուխթասար սաղմոս թէֆսիրի վէ զայրը
մանա քիթապլարը. իւ չ շարական տա տիւզտիւ.
պիրի Որհախիճայ, իքինձիսի Իյանսահմոն ծովէ,
իւ չինձիսի Որդարբեցին: Պունա շայիրտ
օլտու Յովհան Լզնկացի: Թիւքրար տեօնէ-
լիւ շիմտի Թաթարլարըն է Տվալինի նագլ էթ-
մէկէ:

16. Թաթարլարըն՝ չայլարա սըֆէնլը վերէսի, վէ
չէթոմոն Սանգօ խանս չէթէսի:

Ե. 32 — 33.

¹²⁵¹
2 } Խօլտիւ օ կիւնլերտէ Թաթարլարըն
խանը Պիուգ, վէ եէրինէ կէչտի Սանգօ խան
օնուն խըսըմը: Պու տախի չինքի Պիուգ կի-
պի դամահքեար պիր քիմնէ իտի, եօլատը
Շայաստանա մէրհամէթսիզին պիրինի՝ ատը
Լըղուն քի եօգարտա զիքր օլունտու. օ տախի
քէնտի կիպի մէրհամէթսիզ վէ խային քիմնէ-
լէրիլէ կէլիպ՝ օն եաշընտոն եօգարը օլանլարը
ատամ պաշընա ալթմըշար զուռուշ հարաճա
քէստի, վէ վէրմէյէնլերէ կզիյէթ էտէր իտի.
պիր շէյ օնլարտա պիւլմատըգտա՝ միւլքլէրինի
ալըր իտի վէ չօղունըն գարըսընը վէ էվլատա-

ընը տախի : Վիմ գաչար եախօտ կիզէնիրսէ՝
 օ ատամնարը արայա արայա պուլուպ վէ հլէրինի
 արտարընա պաղլայրպ եաշ չըպուզլա տեյեր-
 լէրիտի , վէ սօնղրա ազղըն վէ գուտուզ քեօ-
 փեքլէր սալարլարիտի իւզէրլէրինէ , քի ծնարը
 տալայարազ վէ փարա փարա էտէրէք՝ Էօլտիւ-
 ըրիւրլէր իտի : () Եըլըն հարաճընր տէվլըրտիք-
 տէն սօնղրա էմր էթտի քի հէր եըլօ հարաճը
 վէրսինլէր՝ հէմատամ պաշընա վէ հէմ էվ պու-
 շընա . վէ թէքրար թարլա , օլա , չայ , աղաճ ,
 էօքիւզ , աթ կիպի օլան շէյլէրէ տէ վէրիի պաղ-
 լատը : Պէօյլէ օլտուգտա պաշլատը միլէթ
 ինկէմէ կէ , զէրէ չարէ գալմատը էօտէմէ կէ . նէ
 վազիթ լէրի վարիտի գաչմաղա , վէ նէ եէր պու-
 լունուր իտի սագլանմաղա :

¹²⁸²
 20 } Նիթ տիքտէ Հէթում փատիշահ՝ Ս՝ան
 գօ խանըն թախթա կէչմէսինի վէ էօյլէ աղըր
 վէրկիլէր սըգլէթ ինի՝ կիթմէք իսթէտի ծնա :
 Մմա չիւքի էօլտիւ օ կիւնլէրտէ քէնտի զէվ-
 ճէսի Օ ապէլ սուլղան , պիր էզ կէճիքտի . սօնղ-
 րա գօճամիշ վէ փիր օլմիշ պապասընր քէնտի
 եէրինէ Վայիմմադամ տիքիպ՝ հաղըրլանտը
¹²⁸⁴
 29 } Էօլա չըգմաղա . վէ չիւքի տիւշմանլար ի-
 չինտէն կէչէճէկ իտի՝ գլայֆէթ ինի թէպտիլ
 էտիպ , կիզլիճէ կիթտի Վարսա վէ քէնտի ա-
 տամլարընա սըմարլատը քի պաշգա պաշգա Էօլ-
 լարտան ծրայա կէլսինլէր : Հաչան հէփիսիտէ
 պիրիքտի ծրայա , ալտը կիթտի Մըուանք մէմ-
 լէքէթ ինէ . վէ ծնտան Տէմիր գափուլու կէչիպ
 Էէթիշտի թաթարիսթանա վէ Ս՝անգօ խանա
 պուլուշուպ՝ սունտու փէշքէշլէրինի . վէ ծնտան

չօգ ըայեթ վէ չօգ ըաղպեթ կեօրտիւ՝ օ գա-
տար քի՝ ծնտան զիյատէ ումուլմանգիտի :

Ելլի կիւն կեչտիքտէն սօնղրա՝ Եանգօ խան
պիր պեօյիւքլիւք պերաթը վերտի Հեթումա ,
պիր քեաղատ տախի վերտի՝ տայիմ տօսթ գալ-
մաղա , վէ սեօղ վերտի հէր իշտէ ծնա եարտըմ
էթմէկէ , պու շարգիլէ քի օ տախի վէ ծնտան
սօնղրա կէլէնլէրտէ՝ տօսթ լուգտա գալսընլար
վէ քէնտիսինէ թապի օլտունլար : Պիր պաշգա
Ֆերման տախի վերտի քի քիլիսէլէր վէ քիլիսէ
խիւտտամլարը վերկիտէն մուաֆ օլտունլար .
զայրը պիր քեաղատ տախի վերտի՝ Հայլարըն
վերկիսինի էնտիրմէկէ՝ ազ շէյէ գանաաթ էտէ-
րէք . վէ Հեթուման սեօլի իլէ Բրղունու կէ-
րի տեօնտիւրիւպ՝ զընտանա գօտու : Ե սօնղ-
րա ասքէր թային էտիպ՝ ալայիլէ եօլա գօտու օ-
նու : Եօլա տիւշիւպ Հեթում՝ չօգ եէրլէրտէն
կէչէրէք՝ կէլտի Հայաստանա վէ Եիրակ էյա-
լէթինէ կիրիպ՝ պուլուշտու Բաշու սէրասքէրէ .
վէ խանըն Ֆերմանլարընը ծնա կեօսթ էրիպ՝ չօգ
ըայեթ կեօրտիւ ծնտան : () սէմթլէրտէ օյա-
լանը լիքէն՝ օրատա օլան Հայլարըն պեօյիւքլէրի
վէ եպիսկոպոսլարը վէ վարդապետլէրի կէլտի-
լէր ծնուն այաղընա , վէ զայեթ իլէ իզլէթ էթ-
տիլէր ծնա՝ քէնտիլէրինէ փատիշահ գանըմագ-
լա : () տախի ծնլարա չօգ մուհապպեթ կեօս-
թէրտի վէ չօղունա պախշիլէր վերտի . վէ հէ-
փիսինէտէ եալվարտը քի տայիմ մուհապպեթ
իլէ պիրլիքտէ օլտունլար : Վէնտիսիտէ չըգար
ծնտան լիւթար ասքէրիլէ՝ քի Բաշու վերտի
ծնա եօլ իչին . Ե իջագետէ կէլտիքտէ՝ ասքէրի

պատշիշէր իլէ կերի չեվիրիպ՝ կէլտի քէնտի եկ-
րինէ յունիս այլն՝ եանի հաղիրանն պէշին-
տէ : Պու կիթմէ կէլմէ սիւրտիւ պիր ելլ վէ
տեօրթ այ :

¹²⁵⁸
²⁷⁻ } Հաջան տույտու Պօնեա պէյի Հեթու-
մուն թաթար իլէ պիր օլմասընը՝ ճէնկէ գալգտը
ծնուն իւզէրինէ . ալտը ասքէրինի վէ եիւրիւտիւ
կիւլիկիա էօլքէսինէ Ս ահկա կէշիտինտէն :
Պարշը տուրտու ծնա Հեթում՝ օղուլարը իլէ
վէ գօվալատը ծնու օ կէշիտէն, վէ արտընա տիւ-
շիւպ ալտը ծնուն էլինտէն չօգ եէր վէ չօգ շէ-
հիր . ալտը Պերմանիկ շէհրինի վէ Պէհէսնէյի
քի էվվէտէն օ սէմթին պէյլէրի ալմիշ իտի
Հայլար էլինտէն :

() կիւնլէրտէ՝ եանի Հեթում փատիշահըն
թաթարլարտան տեօնտիւ կի վագիթտէ՝ Սան-
գօ իան՝ քէնտի Հուլաւ ատը գարտաշընը փա-
տիշահ տիքտի Մճէվէրէ վէ Հայլարա վէ մէյ-
տան վէրտի ծնա թա Ռում տէնիղինէտէք քի
հայճա Սիշէրիբաշան ծով տէրիզ : () տախի հի-
սապսըղ ասքէր իլէ օրայա վարտըգտա զնպդ ե-
տիպ՝ եիւրիւտիւ սօնղրա Քորթեստան սէմթինէ
վէ Սիշագետ թօիրաղընա վէ ալտը Պաղտա-
տը , վէ գըրտը ծրատա օլանլարը քրիսթ իանլար-
տան զայրի . զէրէ Հուլաւըն գարըսը Տօղուզ
խաթուն տէտիքէրի՝ քրիսթ իան օլմաղ իլէ ,
քրիսթ իանլարը իսթէյիպ սահապլըզ էթտի :
() վագիթտէն սօնղրա գալգտը ծրատան Հա-
գարաշիւրին խալիֆէլլէ տէվէթի վէ թախ-
թը սէնէ 1258 . 27 : Ղայրը չօգ շէհրլէր տէ
ալտը Սիշագետտէ , Սէրտինի , խառանը ,

Պիրէճիկի վէ զայրը եէրէր : () նտան Բսորի
Թօփրաղընա կէջիւ պարը Հալէպի վէ Շամր :
Կիրտի սօնղրա Պաղեստին մէմէքէթինէ վէ
¹²⁸⁹
2Ը } օնու տախի զապդ էթտի : Պու Հուլաւըն
կէլիշինտէն չօգ գօրգտու Հեթում փատիշահ .
օնուն իջին Կոստանդին կաթօղիկոսու պիլէ
ալըպ՝ չքտը կիթտի Հուլաւա ազիմ փէշքէշէր
իլէ , վէ վէրտի օնա զլյատէսի իլէ փատիշահ
վէրկիսինի . վէ օնտան րաղպէթ կեօրիւպ՝
տեօնտիւ եէրինէ : Ըօգ իշէրտէն սօնղրա՝
Հուլաւ փաշալար վէ մուհաֆըզլար գօյուպ ալ
տըղը եէրէրէ՝ տեօնտիւ Հայաստանա , վէ օն
տան Սուղան չեօլինէ :

¹²⁶⁰
2Թ } Սըրըլըլար իշիթտիքտէ Հուլաւըն կէ
րի տեօնմէսինի , եիւրիւտիւլէր օնուն ալտըղը
շէհրլէրին իւլէրինէ վէ չօգ եէր զապդ էտիպ ,
ալտըլար Լըրուսաղէմի վէ Հալէպի : Պունլարըն
կէլմէսինտէ՝ տայանամայըպ օ մուհաֆըզլար՝
գաշտըլար Կիւլիկիա Թօփրաղընա , վէ տախիւ
տիւշտիւլէր Հեթում փատիշահ : () տախի
պունլարա էսպապ վէ աթ վէրիպ՝ սաղ էսէն
եօլլատը Հուլաւա . պեօյլէ էթմէկ իլէ Հե
թումուն շանը շեօհրէթի պեօյիւտիւ Թա
թարլարըն գըթընտա :

17. ՍՆԵՐԼԵՐԵՆ ԿԻՆԻՄ ԵՖԵՆԵ ԵԻՐԵՄԵՒԻ,
ՎԵ ԿԵՐԵՆՃԻ () ԵՄԲՈՒՆ ԿԱՐՈՂԻՆԵՆԸ :

Ե . 34 .

¹⁹⁶⁵
^{23.7} } Հաշան պիտի ՍՐԵՐ սուղանը՝ առը
Փնտուխտար Թիւրքձէ Պընտրգտար քի Հե-
թում փատիշահ Թաթարլարիւն պիր տիր վէ
Թաթարլարն էլիւն ալմը պիր գաշնը ՍՐ-
սըր սուղանը հիւքմի ալթընտա օլան շէհր-
լէրտէն, օնլարը Թէքրար էլի ալթընա ալմագ
խաթէյիպ, էվվէլ հապէր կեօնտէրտի օնա վէ
խաթէտի օ շէհրլէրի : () տախի ճէվապ վէր-
տի քի “ () շէհրլէր էվվէլտէն պիգիմ իտի,
սօնղրա դայրլարը ալմըլէրիմիշ . օնլարը Թա-
թարլար ալտըգտա, կէրի չէվիրտիք պիգիմ տիր
¹⁹⁶⁶
^{23.8} } տէյի , : Պու ճէվապտան գըղտը Պընտրգ-
տար վէ ասքէր տէվչիրիպ եօլտտը Հեթումն
իւզէրինէ . օնլար տախի մէմէքէթի Թէտարիք-
սիզ պուլուպ՝ կիրտիլէր իւէրի, վէ չօգ էէր երգ-
տըլար : Պունու կեօրտիւքտէ Հեթում փատի-
շահ իքի պեօլիւքէտիպ ասքէրինի՝ վէրտի իքի օլ-
լունա՝ Լևնա վէ Թորոսա . վէ օնլարը տիւշման
իւզէրինէ սալըպ՝ քէնտիսի կիթտի Թաթար-
լարա քի իմտատ իսթէյէ օնլարտան : Հէնիզ
Հեթում կէլիպ եէթիլմէտէն՝ տիւշմանլար
տիւշտիւլէր Հայլար իւզէրինէ վէ գըրլըճ չալըպ՝
գըրտըլար օնլարը վէ գալանլարը գաշըրտըլար :
Իշ պեօլէ օլտուգտա՝ Լևն վէ Թորոս գար-
տաշլար՝ գալան ասքէրի տիւզիւպ գօշուպ՝

Թէքրար սալտրլար տիւշման իւզերինէ վէ ու մուլմայաճագ իկիտլիքլէ՝ տիւշմանտան գըրտըլար օնպին քիշիտէն արթըգ : (Սորոս զիյատէճէ ճէնկէ կիրիշտիքտէ՝ եարալանըպ օրատա տիւշտիւ : Պարտաշը | Լոն տախի պիր գաչ Նայըն նիֆագը իլէ՝ տիւշմանլար էլինէ տիւշիւպ , զէնճիրէ գօնտու օթուզ եաշընտա շահպազ ի կիտ : Պաշտըլար արթըգ տիւշմանլար էօթէյէ պերիյէ տիւշմէկէ • չօգ Նայ գըրտըլար վէ չօգ եերի աթէշէ վուրտուլար՝ Թա Մտանա շէՏրինէտէք • վէ լաքին ալամատըլար մէթին շէՏիրէրի վէ քալէլէրի • սալթ Սիս շէՏիրի տայանամայըպ տիւշտիւ տիւշման էլինէ • օնլար տախի եաղմա էթտիլէր օնտա օլան շէյլէրի • ալտըլար փատիշահ ճագնէսինի , եագտըլար օ պեցիւք քիլիսէյիքի Նէթում եափմըշիտի վէ էսիր էթտիլէր շէՏիրտէ օլանլարըն չօղունու : () սէմթտէն չօգ տօյումուգ տէվշիրտիլէր վէ գըրգպին գատար էսիր ալըպ կիթտիլէր Սըսըրա : Ալէտի Նէթում (Սաթար ասքերիլիլէ վէ օլան իշլէրի կեօրտիւքտէ շաշար գալտը վէ ինսանտան իւմիտինի քէսիպ՝ Մլաճա սըղընտը : Ս է (Սաթար ասքերիլի ճագլարընը վէրիպ կերի եօլլատը • զերէ աղըր վէ չէքիլմէզ իտի օնլարըն գահըր : Վէնտիսիտէ քի թէսէլլիսիզ գալմիշիտի՝ զայըլլարա թէսէլլի վէրիլիտի • վէ ճիւմլէսինի եիւրէքլէնտիլիլիտի քի Մլաճա սըղընսընլար , զերէ իւմիտի եօղ իտի՝ քի ինսանտան եարտըմ եէթիշէ :

Նաչան կեօթիւրտիլէր | Լոնու Սըսըրա՝ Պընտըգտար օնու կեօրտիւքտէ սէվտի վէ սեօզ

վերտի ծնա քի քէնտի եերինէ եօլլասուն , վէ
լաքին թէվապիւերի գօյվէրմէտիւեր . եալվա-
տը | Լոն՝ քի իզլն վէրսին սյարի վէնձիւրիւի
| յրուսաղէմէ կիտէ . օ տախի իզլն վէրտիքտէ՝
պիր գաչ հասէքի իլէ կիթտի | յրուսաղէմէ վէ
զիյարէթինի էաիպ տեօնտիւ | ըսրւա . վէ
ղընտանա գօնուպ՝ գալտը ծրատա պիր եըլ , վէ
տայիմա տուվա էտէրէք վէ քիթապ օգույա-
րազ՝ ծնլարտան թէսէլլի պուլուր խտի : | Է
2367 | 2362 | Լաքին ծնուն պապասը Հէթում փատիշա՝
պիր թէսէլլի պուլմայըպ՝ միւշապէրէ էթտի
պեօյիւքէրիւիլէ վէ ծնլարըն իրատէթիլիլէ էլլի
եօլլատը | լընտըգտար սուլգանա ալիմ փէշ-
քէշլէրիլէ վէ տիլէտի օղլունու . օ տախի ձէ-
վապ վէրտի , “ | Էնիմ տէտի պիր խըսըմըմ վար
| զուր ատըլ՝ քի | լաթարլարա էսիր տիւշտիւ ,
սէնին չիւնքի ծնլարլա տօսթլուղուն վար՝ էկէր
էլլէրինտէն գուրթարըպ պանա կեօնտէրիւսէն՝
պէնտէ օղլունու սանա եօլլարըմ , , :

| Էվինտի Հէթում պունու իշիթտիքտէ վէ
չափըձազ գարտաշը օղլունու փէշքէշիլէ էլլի
կեօնտէրտի Հուլաւըն օղլու | պաղա խանա ,
վէ րէձա՝ իլէ ալտը ծնու | լաթարլար էլլնտէն
վէ եօլլատը | ըսըր սուլգանընա : () տախի օ
գաման չաղըրտը | Լոնու հուգուրունա վէ ծնա
էէմին վէրիպ քեաղատ ալտը քի տայիմա տօսթ-
լուգտա գալտըն վէ եօլլատը պապասընա : | Իւթ-
տէձի էէթիլտի Հէթումա՝ քի օղլուն կէլլիօր .
օ տախի պեօյիւք ալայ տիւլիւպ՝ աքէրի վէ
րիձալը իլէ ծնա գարշը վարըպ՝ սարըլտը պօյնու-
նա , վէ սէվինձինտէն աղլայարազ ալտը կէթիր-

տի Տարսոն շէհրինէ վէ Ճէմաթըն Ճիւմլէսի պաշլատը շիւքը էթմէկէ Ալլահ քի քէրէմիւնի կէօսթէլտի օնլարա . պու իշ օլտու սէնէ 1269 . ԶԺԸ : () կիւնլէրտէ էօլմիշ իտի Կոստանդին կաթուղիկոս քի 47 սէնէ կաթուղիկոսլըգ էթմիշիտի Հռոմկլատա :

¹²⁶⁸
2ԺԷ } Յակօբ էվվէլքի՝ Տարսոն շէհրինտէն Կոստանդինկաթուղիկոսուն էօլմէսինտէն սօնղրա պիր դաչ այ կէչտիքտէ , պեօյիւք սինոդոս իլէ կաթուղիկոս օլտու . վէ էվվէլի օթուրտու . Հռոմկլատա օնուն իշին Կլայեցի տէնիլտի : Պունա Պիփնահան տէրլէրիտի եանի ալիմ , չօգ իլմի օլմատը վէ իլմ իլէ շէյլէր եազմատը իշին : Պու եափտը օ շարահանը քի պաշլար Լըֆէցէս Դրդի Սեհի սուրք Ետուաճածինին սօզտուղու կիւնի իշին : Պու Յակօբ կաթուղիկոս Երսէս Շորհալինին ընդհանրական տէտիքլէրիքեալաշաղարընը չօգ էօրնէքլէրէ եազտըրըպ էօթէյէ պերիյէ կէօնտէրտի , վէ մէքթուպլար եազըպ՝ սըմարլատը քի օգուսունլար , վէ եազտըղը թէն պիհլէրի գութսունլար :

¹²⁶⁹
2ԺԸ } Պիր երլտան սօնղրա՝ Հէթում փատիշահ չաղըրտը եանընա կաթուղիկոսու վէ ըի Ճալընը , վէ օնլարըն էօկիւնտէ Լևոնու փատիշահ թաթընա կէչիտի Տարսոն շէհրինտէ վէ օնա վէրտի փատիշահլըղընը : Կէրչի Լևոն պու թէքլիֆի պօյնունա ալմատը , վէ լաքին չօգ զօր էթտիքլէրինտէ գապուլ էթտի սալթ փատիշահլըղը՝ Պարոն նաւըրիլէ , իսթէմէտի քի փատիշահ տէնիլտին : Պեօյլէ օլտուղունու կէօրտիւքտէ Հէթում փատիշահ եիւրէկիրահաթ .

լանտը . վէ տիննեանն զայիլնսինտէն կերի չէ-
քիլիպ՝ կրօնաւոր օլտու , վէ ատընը Ս՝ակար
գօտու , վէ պիր գաչ այտան սօնղրա էօլտիւ վէ
կեօմիւլտիւ մէզարա Պ՝րապարկ տէտիքլէրի մա-
նասթըրտա . փատիշահլըղը սիւրտիւ 43 սէնէ :

18 . Իւլիւնճի | Լոնոն լաֆի վէ Իսիւնճի Սա-
րանդիին կաթողիկոսլը :

Ե . 34 — 36 .

¹²⁶⁹
236 } | Լոն իւլիւնճի՝ էվվէլքի Հեթումուն
վէ Օ ապէլ սուլգանն օղլու , պապասը էօլ-
տիւքտէ՝ եաս դութուպ օ գատար թասալանտը
քի իւլայ իասթալանըպ՝ էօլիւմ տէրէճէսինէ
վարտը : Պոլնուն պեօլէ եաս չէքտիկինի իշի-
տիպ Ս՝ըսըր սուլգանը վէ զայրը պեօլիւք քիմ-
սէլէր վէ լիւթարլարըն խանը Մպաղա՝ Հու-
լալըն օղլու , էլիլէր կեօնտէրտիլէր քի ծնա
թէսէլլի վէրսինլէր , վէ զօր էթսինլէր՝ քի փա-
տիշահ նամը իլէ տէվլէթինի սիւրսին վէ
¹²⁷⁰
236 } քէնտիսինի րահաթ դութսուն : Պուգա-
տար տօսթլարտան պուգատար մուհապէթ
նիշանլարը կեօրտիւքտէ | Լոն՝ թէսէլլի պու-
լուպ քէնտիսինէ կէլաի վէ փատիշահ օրուպ
Տարսոն շէհրինի թախթ էթտի , վէ պաշա-
տը հէր դարաֆտան նիզամ վէրմէկէ քէնտի
տէվլէթինէ . արթըրտը աքէրին էօլէֆէ-
սինի , վէ սատագա թային էթտի եօգսուլա-
րա , վէ իասթալար էվի եափտը : լիւմիր է-
տիպ էէնիլէտի օ շէհրլէրի վէ քեօլէրի քի

տիւշմաննլարտան պօղուլմիշ իտի, խուսուսա
¹²⁷¹ } Սիս շէհրինի, թամիր էթտի գալէլէրին
²¹ երգըգ եերլէրինի տէ: Սանասթըրլարը տիւշ-
 տիւ վէ չօգ եերտէ մէտրէսէլէր վէ մէք-
 թէպլէր եափտը: Լըրուսաղէմտէ Հրեշտակա-
 պետաց տէտիբլէրի մանասթըրըն տուվարընը
 եափտը, վէ հէր նէ գատար էսկի վէ էյի քի-
 թապլար վար իսէ՝ եէնիտէն եաղտըրըպ՝ մանաու-
 թըրլարա էօլէշտիրտի: 'Լէրէյէ կիտէրսէ՝ օ-
 րատա օլանլարա եէմէք վէրիբիտի, վէ ճիւմէ-
 սինէտէ էյլիք էթմէք իսթէր իտի, դապիյէթի
 եավաշ, իչի կէնիշ, սապուր չօգ, կիւլէր եիւզիւ,
 էլի ճէօմէրտ, ազլը պօլ, կէօսթէրիշի պինա-
 զիր. գէվճէսի Լ'ննա խաթուն տախի քէնտի
 կիպի: (Յսիր էվլատը օլտու պունուն, եէ-
 տիսի երքէք, ատլարը Հէթում, (Ստորոս, Սմաատ,
 Կոստանդին, 'Երսէս, ()շին վէ Լ'լինախ. վէ
 տէօրտի քըզ՝ ատլարը. Օլաբլուն, Պ'շխոյ, Սա-
 րիամ վէ թիւփանէ:

¹²⁷² } Իքի երլ րահաթ փատիշահլըգ սիւր-
²¹ տիւքտէն սօնղրա՝ ռահաթսըզլըղը պուլտու
 | Լոն տիւրլիւ տիւրլիւ քէտէրլէր կէօրտիւ.
 Էն էվլէլ ծնուն րիճալը գըսգանըպ՝ տիւշման օլ-
 տուլար ծնա վէ երգմագ իսթէտիլէր ծնուն տէվ-
 լէթինի վէ վիւճուտինի տէ դալտըրմագ: Պուն
¹²⁷³ } լարըն տէփրէնիշինի կէօրտիւքտէ | Լոն,
²¹ ալ իլէ սիրէր պիրէր պունլարը դութուպ՝ գալէ-
 լէրինի դապգ էթտի վէ ճանլարընա գըլմայըպ՝
 Լ'լահա հէվալէ էտէրէք սալը վէրտի ծնլարը.
 Լ'լահ տախի ծնլարըն դազէպինի վէրիպ՝ քիմի
 ախանսըզ էօլտիւ, քիմի խասթալանտը. պազի-

լերի սանձըս դու թուլտու վէ պազիւերի եօգ-
տուլլուղա տիւշտիւ : | աքին պունլարտան պա-
զիւերիտէ էօձ ալմաղ իչին՝ | Եսըրա կիտիպ՝
գըզըշտըրտըլար | Ղընտըգտար սուլգանը | Լոնա
գարշը , օ գատար քի եէմինինէ գարշը հազըր-
լանտը կէլմէկէ | Լոնուէն իւզէրինէ : | է չիւն-
քի պիլըր իտի քի | Երապլար | Լոնա տիւշման
տըր՝ պիր էթտի ծնլարը քէնտիսիլիէ . ալտը
| իւլըքման ճինսինտէն տախի չօգ ասքեր :

¹²⁷⁴
214 } Հայլար պիլմէյերէք | Ղընտըգտարըն
Ֆիքըրինի , հէր քէս քէնտի եէրինտէ օթուրուպ
տուրուր իքէն , ափանսըզ կէլտի կիրտի | Ղըն-
տըգտար | իւլիկիա մէմէքէթինէ : Ե աշտը վէ
գօրգտու | Լոն . վէ չիւնքի իչքիլի վա՛ր իտի աւ-
քէրինտէն՝ վէ ղայրը՝ լիճալընտան՝ ճէսարէթ
էտէմէտի ծնա գարշը չըգմաղա , ալտը պաշընը
վարտը սըղընտը սարփ եէրլէրէ : Տիւշմանլար
փէրվասըզ իչէրի սալըպ՝ վէ մէմէքէթի այաղ
ալթընա ալըպ՝ չըղնատըլար վէ խարապ էթ-
տիլէր քեօյլերի վէ հիսապսըզ շէհրլէրի , վէ
պուլտուգլարընը գըրլըճտան կէջիրտիլէր : Պու-
լարըն չօղու կէլտի գուշաթտը | Իս շէհրինի վէ
ծնու ալամատըգլարընտա՝ տիւշտիւլէր Տարսոն
շէհրին իւզէրինէ . վէ չիւնքի ծնտա իտի փա-
տիշահ հաղնէսի , հէր նէգատար դուլվէթլերի
վար իսէ՛ ծնա սարֆ էտիպ՝ ալտըլար Տարսոնու .
սօյտուլար քիլիսէլէրի , եագտըլար փատիշահ
սարայընը վէ սուրբ Սոփիա քիլիսէսինի . երգ-
տըլար գօնապլարը , էսիր էթտիլէր չօղունու ,
վէ եաղմալայրպ՝ եէրլէրինէ կիթտիլէր :

¹²⁷⁵
214 } Պու գատար զիյան կեօրտիւքտէ | Լոն

ժառանգահա՛ն Եսայի Գուգարացի վեհապետը ինչ Թա-
 սալանբա՛յ, նե՛կ էտէ՛ճէկինի պիւրմէտի : Պէտք է
 տեսնա՛ն ի՛նչ տէ՛ր հապէ՛ր ալտը քի Պըն-
 տըգտար՝ Սըրըրա եւթիւնմէտէն հիսապարզ
 ասքէր տէվչիւրիպ՝ թէքրար կէլլյոր տարղընլըզ-
 լա : Պագտը կէօրտիւ Լևոն քի իշ ֆէնա ,
 գաչմաք իլէ օլմայօր վէ կիզլէնմէքլէ գուրթու-
 լամայօր , Լլա՛հա սըղընարապ՝ տէվչիւրտի գա-
 լան ասքէրինի, վէ սանքի վազ էթմէկ իլէ գուվ-
 վէթլէնտիրտի օնլարը՝ քի պարի տին ուղուրու-
 նա տիւշման իլէ ճէնք էթսինլեր : Տիւշման
 եագլաշարգտա՛ն Լևոն ալթը պեօլիւք էտիսլ աս-
 քէրինի , պիր պեօլիւկինի քէնտի ալտը , օ պի-
 ըրինի վերտի ամուճասընա քի սերասքէր իտի՛
 ատը Սմբատ իսթիարճա պիր ատամ, վէ զայլը
 պեօլիւքլերի զայլը քիմսէլերէ վերիպ՝ էմր էթ-
 տի Սմբատա քի էվվէլ քէնտիսի ազ ասքէր
 իլէ չըգա տիւշմանա գարշը . վէ օպիրլերինի
 տեօրթ դարաֆտան փուսույա գօյուպ, քէնտի-
 սի ուսուլ իլէ կէչտի տիւշմանըն արտ դարա-
 ֆընա :

Հաչան կիրտի տիւշման Կիւլիկիա թօփրաղը-
 նա օնա գարշը չըքտը Սմբատ . օնլար տախի զանն
 էթտիլեր քի՛ սալթ օ ասքէր տիր գարշը տու-
 րան , օնուն ինչն գօրգուսուզ եիւրիւյիշ էթտի-
 լեր Սմբատըն իւզէրինէ . օ տախի հիւճում է-
 տիպ՝ օնլարը իւրքիւթտիւքտէ , փուսույա գօ-
 նանլար տախի տեօրթ դարաֆտան իւզէրլերի-
 նէ տիւշտիւլեր . Լևոն եւթիւնտիւքտէ ճիւմլէսի
 պիրտէն տիւշմանը օրթայա ալըպ գըրտըլար .
 էյլէ քի լէչլերի երղըլըպ՝ մանի օլտու գաչան .

լարա : Կիւճիլէ գաչտը Պլընտըգտար սուլգան վէ սէրապէրի պիր գաչ քիշիլիէ . պունլար գաչարիքէն՝ տիւշտիւ Սմբատ արտընձա . վէ լաքին աթը գըզզըն սալարիքէն այաղը աղաձա վուրուլուպ՝ գըրըլար . ծնուն իշին կէրի տեօնտիւ վէ պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա էօլտիւ : Հայլար տախի տիւշմանլարըն Թալանընը տէվշիրիպ կէրի տեօնտիւլէր՝ Լաւհա շիւքը հտէրէք : Պեօյլէ օլտուլտա Պլընտըգտարըն պուննու էն տի վէ Լեոնա էլչի էօլլայըպ պարըշտը ծնունլա . եէմին պիլլահ հտէրէք քի ծնտան սօնղրա տայիմ տօսթ օլտուն Հայլարա : () կիւնլէրտէ Ղաօնեանըն պէյիտէ իւչ քէրրէ եիւրիւտիւ Կիւլիկիայա վէ իւչ քէրրէ տէ եէնիլիպ՝ կէրի տեօնտիւ :

Պու իշլէրի իշիթտիքտէ (ձ)աթարլարըն խաւըն Լպաղա՝ հաղ հտիպ՝ փէշքէշլէր կեօնտէրտի Լեոնա , վէ գըլըճ՝ վէ ղայրը սիլահ քի ծնու եիւրէքլէնտիրսին տիւշմանա գարը : Պունա հասէտ հտիպ՝ գըսգանտըլար Ղաօնեա վէ Ղաւրաման սէմթլէրինտէ օլան (ձ)աթարա միւդի պլազզիլէր վէ (ձ)աթարլարա կէչտիլէր Լեոնու , վէ ծնտան շիքեայէթ էթտիլէր Լպաղա խանա : Ե քէնտիլէրի պիր օլտուլար Սըսըրլըլար իլէ քի (ձ)աթարըն հազզընտան կէլ սինլէր :

¹²⁷⁶
²¹⁶ } Տուլտու Լեոն պունլարըն իշինի վէ քեաղատլարընը պուլուպ կեօսթէրտի (ձ)աթարլարա : (ձ)աթարլար տախի պունու տուլտուգտա եիւրիւտիւլէր օ տիւշմանլար իւզլէրինէ վէ չօղունու գըրտըլար . վէ աշիքեարէ կեօրտիւլէր

քի եալան վէ ի ֆթիրա տըր շիքեայեթլերի :
 Պունուն իշին Լազա խան տախի թէքրար
 հէախյէլեր կեօնտէրիպ | Լոնա , օնու սատըգ
¹²⁷⁸
²¹ } տօսթ պիլտի քէնտիսինէ : Պիր գաչ կիւն
 րահաթլանտըգտա | Լոն՝ զայրը քէտերլէր եէ
 թիլտի օնա . զէրէ օ կիւնլերտէ էօլտիւ սէվկիւ
 լիւ օղլու ատը Լեքսէս վէ Դշիոյ ատը գըզը .
 վէ քէնտիսիտէ աղըր խասթալըղա օղրատը .
 սօնղրա զէվճէսի տէ էօլտիւ Լննա խաթուն՝
 Լիւռան թափուհի : Դաուն խասթալըղը տա
 խի օլտու Լիւլիկիա էօլքէսինտէ՝ քի չօղ ատամ
 էօլտիւ : Ս է պու սէպէպտէն թօփրագ իշլէն
 մէյիպ՝ էքին պիշին օլմայրպ՝ եէյէճէք վէրմէ
 տի : Պիր գաչ զամանտան սօնղրա էօլտիւ : Յա
 կոր կաթուղիկոս Լայեցի 19 սէնէ կաթուղի
 կոսլըգ էթտիքտէն սօնղրա :

¹²⁸⁷
^{21,2} } Լոստանդին իքինճի՝ Դայսերի եպիսկո
 պոսու՝ Լատուկ տէտիքլէրի քէօյտէն՝ լաղապը
 Պրոնագործ՝ պէօյիւք զիյնէթիլէ կաթուղիկոս
 օլտու աւագ շաքաթ կիւնի , վէ օթուրտու
 քիւրսիյէ Սիս շէհրինտէ : Պունուն կիւնինտէ
 զուհուրէթմիշիտի : Յովհան վարդապետ Լզըն
 կացի քի Նործորեցի տախի տէնիլեր լաղապը
 Պլուզ , Ս արդան վարդապետին շայիրտի . պու
 չօգ էյի շէյլէր եազտը վէ | ուսաւորիլին շարա
 կանլարընը պու եափտը Լյոօր զոարձադէալ վէ
 | էրիւն ալիւայն : Ս է չիւնքի պունուն կիւնիւն
 տէ պէյան օլտու սուրբ Լեքսէս հայրապետին
 նշխարքը | Իրզինկեան սէմթինտէ թիլ տէտիք
 լէրի քէօյտէ , օնուն իւզէրինէ տախի շարական
 եափտը՝ Որ զլոյն աւճառ : () վագիթլէրտէ ի .

տի Վահրամ վարդապետ Ռաբուն տէտիքլերի քինսպմ իւզրէ հայ թարիխին տիւզտիւ Վերսէս Շնորհալինին վագթինտէն քէնտի կիւնլէրինէտէք: Պունուն կիւնիւնտէ Սևոն փատիւ շահըն էճէլի եէթ իշիպ վէ կիւնլէրի թիւքէնիպ էօլտիւ . տէվլէթի սիւրտիւ 20 սէնէ :

19. Սիւնճի հէթոման վագթի, վէ Կեօրաթիւնճի Սիւնիստան վէ եէթիւնճի Սիւնիստան հաթոման հոս օլմալը :

Ե . 36 — 37 .

¹²⁹⁹
21Ը } հէթում իքինճի իւշիւնճի Սևոնուն օղուն փատիւ շահ օլտուգտա՝ պաշընա թաճ կիյմէք իսթէմէտի, վէ կիւնիւլ ալազըղը Էօլունու դութուպ, վէ պիքիւրլէքէ Էօմքինի կէշիւրիպ շաղ օլուր իտի . վէ տայիմ կրօնաւորլար իլէ գօնուշուպ՝ ու հանի շէյլէրիլէ թէրպիլէ օլուր իտի : ()նա պեօյիւք վէվգ իտի տուվա էթմէք վէ ճանընը դայրմագ : Ստուածաշունչ քիթապը տայիմ օգուր իտի վէ ծնունլա ճանը րահաթլանըպ թէսէլլի պուլուր իտի, վէ ծնտան ինսանլըք էքսիքլիկինէ մէլճէմ վէ չարէ ալըրիտի: Պունուն քէնտիսիտէ շէհատէթ էտերեալտըղը ոտանաւոր սեօղլէրինտէ քէնտի իլին եւալտըրտըղը՝ Ստուածաշունչ քիթապըն սօնղունտա . սէնէ 1299 . 21ԵԴ :

Պու փատիւ շահըն վէ Ստուանդին կաթուղի կոսուն պէյինէ պիր խըրլաշմագ տիւշտիւ, վէ օգատար իշ պեօյիւտիւ քի մէճպուր օլտու փա-

տիշահ սինոդոս էթմէկէ վէ կաթուղիկոսու
քիւրսիսինտէն պըրագմաղա՝ վէ ծնու սիւրմէկէ
իւչ երլ կաթուղիկոսլըզ էթտիքտէն սօնղրա, վէ
ղայրը կաթուղիկոս եէրինէ կէչիրմէկէ :

¹²⁹⁰
21.6 } Ստեփաննոս տեօրտիւնճի՝ Նըզինկեան
էյալէթինտէն՝ Լյախ քեօյիւնտէն՝ կաթուղի-
կոս օլտու Կոստանդինին եէրինէ . պու Ստե-
փաննոս թէրպիյէ օլմիշ իտի Հռովլատա կա-
թուղիկոսարան իչինտէ . ծնուն իչին Հռով-
կլայեցի տէնիլըր . վէ պու օլտու՝ Հռովլատա
օթուրան կաթուղիկոսլարըն սօնղ ուճու . Պու-
նուն կիւնիւնտէ սէնէ 1292 . ՉիւԱ . պիր գար-
գաշա տիւշտիւ Հայլար իչինէ Օլատիկ սէպէ-
պինտէն քի Նապապիէ տէրլէր . պազիլլէրի իս-
տէրլէրիտի Սուլմլարլա՝ ապրիլին ալթըսընտա
էթմէք . պազիլլէրի տէ պիր հաֆթա սօնղրա
այըն ծնիւչիւնտէ : Պունու կեօրիւպ Հէթում
փատիշահ վէ Ստեփաննոս կաթուղիկոս սի-
նոդոս էթտիլէր եպիսկոպոսլար վէ վարդապետ-
լէրիլէ Սիս շէհրինտէ . վէ էյի թէֆթիշ է-
տէրէք տօղրու վագիթլէրի՝ սիճիլ էթտիլէր քի
օ երլ ապրիլին ալթըսընտա էթսինլէր Օլա-
տիկի . ամմա պեօյիւք Հայաստանտա օլմնլար
Վայսէրիտէն եօգարը էվլէլէրի ատէթ իւզրէ՝
այըն ծնիւչիւնտէ էթտիլէր : Պեօյլէճինէ պիր
եէնի այրըլըզ կիրտի միլէթին իչինէ :

() երլ Սէլիք Լըրաֆ՝ թիւրքճէ Սէլիք
Լչըէֆ՝ Վալամիւն օղու քի Սըսըր սուլդանը
իտի , հիսապսըզ ապէրիլէ էնտի Պաղեստին
տէտիլլէրի մէմէքէթին տէնիլ գարաֆը գըլ-
լարընա քի օրալարա հիւքմ էտէրլէր իտի Լա-

տինէր վէ Հայլար . ալտը Լ. քքէի վէ Դարապ-
լուսու վէ զայրը շէհրէր, վէ գըրտը օրատա օ-
¹²⁹³
2108 } լան քրիսթիանլարը : Պիր երկտան սօնղրա
ղայէթ չօգ ապէր տէվչիրիպ՝ եիւրիւտիւ Լափ-
րատացիք տէտիքէրի մէմէքէթէ վէ կէտի
գուշաթտը Հռոմկլա գալէսինի , վէ պաշատը
մէնճէնիգլէրիլէ տեօյմէկէ . չօգ չալըտը վէ պիր
շէյ էտէմէտի , զէրէ փէք մէթին վէ չօգ գավի
գալէ իտի . իսուսուսա քի Հէթում փատիշահն
տայըսը՝ քի գալէ աղասը իտի՝ իչէրտէն տըշարը
ճէնք էթմէկիլէ՝ օնու թէհլէքէյէ պըրագըր
իտի վէ ապէրին չօղունու տախի օրատա եր-
գըպ , գօյվէրմէվիտիքի էյիճէ գուլանա մէնճէ-
նիգլէրինի : Սէ լաքին տիւշմանլար զիյատէսի
իլէ գըզըշպ վէ բաբան գաշարընը թէզ թէզ
աթըպ , երգտըլար գալէնին պիր դարաֆընը վէ
եիւրիւյիշ էթմէքլէ իչէրի տիւշիւպ՝ կէշտիլէր
օրթա գալէտէն , վէ օնտան էալըն գըլըճ իչ
գալէյէ կիրիպ՝ վուրտուլար գըրտըլար չօղունու
վէ գանա պօյատըլար շէհրի . իսթէտիքէրինի
սէչիպ էսիր էթտիլէր , վէ Ստեփաննոս կաթու-
ղիկոս տախի օնլար իլէ պէրապէր : Լազտըլար
քիլիսէլէրի վէ կաթուղիկոսարանը . ալտըլար
քիլիսէ շէյլէրինի վէ սուրբ Գրիգոր Լուսաւո-
րիչին աջընը եանի սաղ էլինի , վէ շէհրի սօյուպ
էաղմալայըպ կիթտիլէր : Կիրմէք իսթէտիլէր
Կիւլիկիա մէմէքէթինէ . վէ լաքին հապէր էէ-
թիշտի Սէլէք Լաքէֆէ՝ քի տիւշման պաստը
էէրինի տէյի . օ տախի Կիւլիկիա մէմէքէթին
տէն վազ կէչիպ՝ տեօնտիւ կիթտի եէրինէ :

Պուշլարը Սըսըրըլար վիւայէթլէրինէ կէօ .

Թիւրտիւքլէրինտէ , պեօյիւք խանթալդ տիւշ
տիւ ծնարըն սէմթինս վէ հօլէթ օլտու , վէ չօդ
դօրգուչու շէյլէր տէ զուհուրա կէտի , էօյլէ քի
աշիքեարէ կեօրտիւ սուլգան քի Ղլաճըն զա-
ղէպի տիր պու՝ օ քիլիսէլէրին աղիղ շէյլէրի ի-
չին , վէ սուրբ Ղուսաւորիչին աջը եանի սաղ
էլի իչին , վէ ծղատար սուշսուղ քիսթիանլարըն
հսիր օլմասը իչին : Իսթէտի սուլգան քի ծնա-
րը կէրի տեօնտիւրէ վէ լաքին էտէմէտի , զէրէ
քէնտի առամլարը հօլտիւրտիւլէր ծնու վէ օ-
նուն եէրինէ կէչտի՝ Վիթպուղա առլը պիւրիսի-
պու տաիի պիր երլ գատար օ պէլալարը շէքիպ
վէ սահիճ տույուպ քի Ղլաճըն զաղէպի տիր ,
էմր էթտի քի կէրի վէրսինլէր սուրբ Պրիգօր
Ղուսաւորիչին աջընր վէ հէփ սուրբ շէյլէրի վէ
հսիրլէրի . քեաղատ տա եազտը Հէթում փա-
տիշահա վէ քէնտի մուհապպէթինի ծնա կեօս-
թէրիպ՝ տօսթ օլտու ծնունլա : Հաչան օ շէյ-
լէր վէ օ հսիր օլան քիմսէլէր եէթիշտիլէր Վիւ-
լիկիա թօփրաղընա , փատիշահ վէ ճէմնաթ
Ղլաճըն քէրէմինի աշիքեարէ կեօրիւպ՝ զիյա-
տէսիլէ սէվինէրէք՝ Ղլաճա շիւք էթտիլէր .
փատիշահ պունլարը ալտըգտան սօնղրա՝ աղիմ
փէշքէշլէր կեօնտէրտի Սըսըր սուլգանընա վէ
ծնա վէրտի մուգապէլէ պիր շէհիւր՝ քի Սըսըր-
լըլար էլինտէն ալմիշտի : Պէօյլէ օլտուգտա՝
Ստեփաննոս կաթուղիկոս՝ քի հսիր օլուպ կիթ-
տի Սըսըրա՝ պիր երլ զուրպէթ չէքտիքտէն
սօնղրա ճան աճըսընտան հօլտիւ . կաթուղիկոս
լըղը սիւրտիւ 4 սէնէ :

¹²⁹⁴
2 Խ Գ } Պրիգօր եէտինճի՝ Ղնաւ արգեցի՝ Տուրը

Երիցանց տէտիքէրի Լիարզաբա շէհրինտէնքի
 Լիաւարզա տախի տէնիր, կաթուղիկոս օլտու
 Ստեփաննոսուն եէրինէ. վէ չիւնքի Հոսմկլա
 խարապ օլմիշ իտի՝ Սիս շէհրինտէ սաքին օլտու
 վէ օնտան սօնղրա Սիս օլտու կաթուղիկոսյա
 ըն եէրի, վէ պու սէպէպտէն Գրիգոր կաթու
 ղիկոս՝ Սսեցի տէնիլտի: Պու պիր եավաշ վէ
 սաֆտէրուն քիմնէ իտի, վէ պու սէպէպ օլտու
 քի հէր կիւն Սեծադասցէ տէնիլտին քիլիսէ
 տէ. զէրէ էվվէլ սալթ փազար կիւնլէրի վէ
 Լստուաճաճին եօրթուլարընտա տէնիր իտի:
 Զօգ չալըշտը պու կաթուղիկոս՝ քի Հայատէթ
 լէրինի ուլտուրսուն լատին վէ Ռուսատէթ
 լէրինէ: Պունուն իչին պէօյիւք վէլվէլէ դօփ
 տու Հայաստանտա վէ սինոգոս տախի օլտու
 քիւչիւք Սիւնիք տէտիքէրի էյալէթ տէ, վէ եազ
 տըլար օնա քի կէրի տուրսուն՝ օրթայա եէնի
 շէյլէր չըդարմադտան: Սէ սօնղրա օնլարըն
 պէօյիւք եպիսկոպոսու Ստեփաննոս նամ՝ պիր
 քիթապ եափտը՝ ատը Ձեռնարէ՝ Ռուսարըն
 ինանտըղլարընա վէ տէտիքէրինէ դարշը, վէ
 հէմ Հայլարըն տօղրու սեօղլէրինէ զըտտ օ.
 Լարագ:

20. Իւչիւնճի (ժորոտոսն Վագիէ վէ Սիստըն տի
 օլմաը:

Ե. 37.

Հէնիգ Գրիգոր Լիաւարզեցի կաթուղիկոս
 օլմադտան պիր եըլ էվվէլ, Հեթում փատիշահ
 տեօրթ սէնէ փատիշահլըգ սիւրտիւքտէն սօնղ-

րա՝ եալննից տուրմագ վէ ըուհանի էօմիւր կէ
չիրմէք միւրաս էտիպ՝ փատիշահըղընը (Թորոս
ատը գարտաշնա թէսլիմ էթտի վէ քէնտիսի
էքիլտի պիր մանասթըրա , վէ լաբին ծնու Հայ-
լար փատիշահ պիլիլիլէր իտի :

¹²⁹³
²¹⁰⁸ } (Թորոս իւլիւնճի՝ իքինճի Հէթումուն
գարտաշը փատիշահ օլուպ՝ տայիմն ծնա միւգի
իտի : Պունա վէ Հէթումն էլլի կէլտի Վլպ-
ըրա փատիշահընտան քի Վատին իտի վէ իս-
թէտի քի ծնլար գըզգարտաշլարընը աոր Օլաբ-
լուն՝ վէրսինլէր Սաւրիկոս աորը քէնտի գար-
տաշնա քի Տիւրոս շէհրին հաքիմի իտի : ()ն-
լար տախի պու թէքլիֆէ գայիլ օլտուգլարըն-
տա՝ կէլտի Սաւրիկոս Սիւ շէհրինէ վէ օրատա
նիքեհահանտը Օլաբլուն սուլգանա քի իքինճի
Լոնուն պեօյիւք գըզը իտի : Պունտան իւլ
էվլատ օլտու , աուարը Հենրիկ , Յովհաննէս
վէ Վուխտոն քի պու իքիսի սօնղրա Հայլարա
փատիշահ օլտու : Տիւկիւն կիւնլէրինտէ (Թո-
րոս փատիշահ տիւնեատէն իքրահ էտիպ՝ կլինէ
գարտաշը Հէթումն տեօնտիւրտիւ փատիշահ-
ըղընը , օ տախի հաշար պօյնունա ալտը , վէ
պեօյիւքլէրտէն պիր գաշը ծնա գարշը կէլիպ՝
տիւշմանլըգ կեօսթէրտիքտէ՝ հազլարընտան
կէլտի :

¹²⁹⁸
²¹¹⁷ } () վագիթլէրտէ Միդրոնիկոս կայսր
քէնտի օղու Սիքայէլի կայսերլիքտէ թախ-
թընա շէրիք , հայճա Գահալէի էտիպ , իքի էլլի
կեօնտէրտի Հէթումն վէ ծնուն գարտաշլարը-
նա , վէ իսթէտի օղու Սիքայէլ իլլին ծնլարըն
գըզգարտաշլարընտան պիրինի : ()նլար տախի

գապուէ կտիպ վէ գայիւ զլուպ, գրգարտաշարըն տան իբիսինի՝ ծնւարւա պիւլէ եօլատըլար, պիւրի Սարիամ ծն պէշ եաշընտա, վէ օ պիւրիսի թէ փանէ ծն իւշ եաշընտա. « Իբիսի տէ պիւր փայէ տէ տիր վէ պիւրինին էյլիկինի օ պիւրինտէն իւսթ սայամայըղ տէտիւլէր. պիւրինի Սիբայէլ կայսր ալսըն վէ օ պիւրինի տէ պէօյիւքլէրտէն պիւրիսի », 1296 } Պաւլար կէմլյէ պինիպ՝ Ոստօս 206 } առաօսընա եագլաշտըղլարընտա՝ խասաալըգ կէլ տի Սարիամըն իւսթ իւնէ, ծնուն իչին առայա չըգըպ՝ թիմար էթտիւլէր ծնա՝ էյի զլունճա. պու շէյէ չօգ սէվինէրէք՝ սօգտուլար ծնու քի լիսէյէ վէ ծնուն իւղէրինէ տուվա էթտիքտէն սօնդրա՝ թէքրար դրոշմ վէրտիւլէր ծնա : Ստան պօլա եագըն զլուա գտա՝ պէօյիւք ալայիլէ պուն լարա գարշը վարտը Լիգրոնիկոս կայսր վէ փա տիշահա լայըգ իքրամիլէ իքի սուլգանը տախի գապուէ կտիպ՝ չօգ ղիյինէթիլէ շէհրէ կէթիւր տի, վէ պիւր գաշ կիւնտէն սօնդրա տիւկիւն տօ նանմասը կտիպ նիքեահ էթտի Սարիամ սուլ գանը օղլու Սիբայէլէ քի ծնու նիճէ տէտիք կայսերլիքտէ քէնտիսինէ շէրիք էթմիւ իտի : Սէ քիւշիւք սուլգանը նիքեահ էթտիւլէր ըիւ ճալտան պիւր պէօյիւք քիմնէնին օղլունա վէ ա տընըր գօտուլար թէհոգորա՝ ծնա փայէ վէ իքրամ օլսուն տէյի, չիւնքի կայսերին անասը թէհոգուրա տէնիլիլիսի. չօգ ճիհէզ վէրտի ծնա կայսր վէ ալայիլէ կէսնտէրտի գօճասընըն շէհրինէ. վէ լաքին հէնիւ էէթիւմէտէն՝ եօլտա էօլտիւ վէ Սէլանիքտէ կէօմիւլտիւ : Իքի էրքէք էվլատ օլտու Սարիամ սուլգանտան՝ Լիգրոնիկոս քի

սօնդրա կայոր օլտու, վէ Ս'անուէլ. իբի տէ գըզ
տօղտու. Ն'նա վէ թէոփորա :

Պիր գաջ պտան սօնդրա Ս'արիամ սուղդան
տավէթ էթտի իբի գարտաշընը Հեթումու վէ
թարոտու . ծնլար տախի արալդ գուլուպ' վէ
տէվլէթի տէ Սմբատ համ գարտաշարընա
թէսլիմ էտիպ կիթտիլէր Ստանպօլա : Հէնիզ
օրատան տէճումէտէն' պաշ գալտըրտը Սմբատ
քի պիր գուլվէթլի վէ եօսմա քիմնէ իտի . վէ
օ պիր իւջ գարտաշընը ուլտուրուպ' ասլարը Սոս
տանդին , () շին վէ Նլինախ վէ պեօյիւք պէյ
լէրի քէնտիսինէ պէնտ էտիպ' պաշը պաշընա
փատիշահ օլմապ իսթէտի . քէնտի դարաֆընա
մէյլ էթտիլտի Ղարիգոր կաթուղիկոսու տախի
սեօզ վէրմէքլէ' քի ծնուն իսթէտիկինի էթսին
վէ ծնուն էլիիլէ օծել օլտու Հայ փատիշահ :

¹²⁹⁷
2102

Սմբատ' Հեթումուն վէ թարոտուն
գարտաշը' ծնլարա զըտտ փատիշահ օլտուգտա'
տէվլէթի մամուր օլտուն տէյի' թէգլէ չըգտը
կիթտի թաթարլարըն խանընա' ատը Ղ ազան
խան ալիմ փէշքէշէրիլէ վէ ծնտան ֆէրման
ալտը փատիշահլըլը իչին , վէ պունտան պաշգա'
Ղ ազան խան գարը վէրտի ծնա խըսըմլարընտան
պիրիսինի թաթար ատէթի իւլըն : Տեօնտիւ
Սմբատ Նիւլիկիա դարաֆընա վէ պաշատը
փատիշահլը գ սիւրմէկէ վէ քէնտիսինէ արգա
էթմէկ իչին սրբաղան Փափը' քեաղատ եաղտը
ծնա իդաէթ կեօսթէրմէկ իլէ վէ տէվլէթինի
ծնա սիփարիշ էթտի . վէ հէմ պեօյլէ էթտիւ
րիպ Ղարիգոր կաթուղիկոսա տախի , սրբաղան
Փափտան մուհապպէթլի ճէվապ ալտը : Նիճ

տէն կէճ՝ դալգրայ Ստանպօլտան Հէթում վէ
 (Թորոս՝ եօլա տիւշտիւէր վէ Կիւլիկիա Թօփ-
 րաղընա եէթ իշտիքլէրինաէ՝, օնլարա գարշը վա-
 րլայ Սմբատ գօվալատը Կիւլիկիա սինօրուն-
 տան : () Նլար տախի Վազան խանա կիտէր ի-
 քէն՝ եիւրիւիշ էթտի Սմբատ իւզէրլէրինէ վէ
 օնլարը Վայսէրի սէմթլէրինտէ գուծուպ կեօ-
 թիւրտիւ զընտանա գօտու Բարձրքերդ տէտիք-
 լէրի գալէտէ , վէ պիր դաշ կիւնտէն սօնղրա
 պաղի քիմնէլէրին ըէյի իլէ էօլտիւրտիւ (Թորո-
 սու վէ Հէթումուն կեօղլէրինէ միւ չէքիպ՝
 քեօր էթտի :

¹²⁹⁸
 298 } Ստանդին Սմբատըն օպիր գարտաշը՝
 օնունպէօյլէ խայընլղընը կեօրտիւքտէ՝ զայէթ-
 իլէ օնա տարըլլայ՝ քէնտիսիիլէ պիր էթտի
 Հայլարտա օլան պէօյիքլէրին չօղունու , վէ
 պիրէզ պահատըր իկիտէր տէվլէրիպ՝ կէլտի
 Սմբատըն իւզէրինէ՝ քի Սիս գալըսինտէ իտի :
 () Նուն ատամլարը տախի գալէտէն տըշարը չը-
 գրպ պաշլատըլար Ճէնք էթմէկէ օվատա՝ գար-
 տաշ գարտաշիլէ վէ պիրիպիրինէ գըյարագ՝ գըր-
 մաղա , հիչ դանըմայարագ քի քիմ քիմի էօլ-
 տիւրիւր : Ին սօնղունտա Ստանդին իւսթ
 չըգրպ՝ գուծտու Սմբատը վէ զընտանա գօտու
 իքի սէնէ փատիշահլըգ սիւրտիւքտէն սօնղրա :
 Կիթտի սօնղրա չըգարտը զընտանտան գարտա-
 շը Հէթումու վէ օնու ռահաթլանտըրտը . վէ
 չիւնքի Հէթումուն կեօղլէրի կեօրմէղիտի ,
 քէնտիսի օլաու փատիշահ՝ պիր եախօտ իքի սէ-
¹²⁹⁹
 299 } նէ : Պէօյլէ օլաուգտա Բլաշըն պիր
 պէօյիւք միւ Ճիւզէթիիլէ Հէթումուն կեօղլէրի

աշխարհը վէ ճիւժիտի տէ շաշըպ՝ չօգ շազ օլտու-
 րար վէ իսթէտիւէր քի ծնու թէքրար փատիշաճ
 թախթընա կէշիրէլէր Վարդօր կաթուղիկու
 սուն իսթէկի իլէ : (Չօգ գարշը գօտու չեթում
 վէ մանասթըրա գաշմազ իսթէտի . վէ լաքին
 չայ աաքէրի վէ ճէմասթը զօր էտիպ՝ թէք-
¹³⁰⁰
²¹րար ծնու թախթա կէշիրտիւէր : Պու իշէ
 ինճինիպ՝ իֆրադ իլէ զըզտը Աստանդին վէ
 պէօյիւք վէլլէլէ գօփարտը . չըգարմազ իսթէ-
 տի զընտանտան գարտաշը Սմբատը վէ ծնունլա
 պիր օլուպ՝ ճէնք էթմէք չեթումլա : () տախի
 ալ իլէ ծնու էլէ կէթիւիպ՝ Սմբատլա պիլէ իքի-
 սինի տէ կայսերէ եօլլատը Ստանպօլա քի Տապս
 էթսին ծնարը . կայսր տախի էօյլէ էթտի վէ ծն-
 րար էօյլէճէ գալտըլար օրատա էօլլինճէյէտէք :
¹³⁰¹
²² Պիր էզ ուհաթլըգ կէօրտիւ կէօրմէտի
 չեթում, Շամըն պէյի կէլտի պաստը Աիւլի-
 կիա էօլքէսինի . ծնտան սօնդրա Սըսըրլըլար
 տախի էիւզ պին աաքէր իլէ . վէ լաքին չե-
 թում թաթարլարտան աաքէր ալըպ՝ ծնարա
 գարշը տուրտու վէ ծնարը գօվալատը : թէք-
 րար էքի իւշ քէրրէ Տիւճում էտիպ կիրտիւէր
 Սըսըրլըլար վէ Վսնէալըլար չեթումուն թօփ-
 րաղընա . վէ ծնտան կինէ եէնկիլիպ՝ սօնդունտա
 պարըշըգ էթտիւէր : Ս է չիւնքի Սըսըրլըլա-
 րըն կեօղի գօրգտու թաթար աաքէրինտէն ,
 չեթում փատիշաճ Աիւտապէնտէ խանտան
 պին թաթար աաքէրի իսթէյիպ , օթուրտու
 Արարգաբա շէհրինտէ քի կեօղէթսինլէր մէմ-
 լէքէթի . ծնարըն պէօյիւկի Պիլարղու աալը
 պիր քիմնէ : չէր շէյի տիւզէլտիքտէ՝ չեթում

ատը Հայրն պիտիսի քի Կոռնկոս տէտիքէրի
զալէնին աղասը իտի , Հեթ ում փատիշահ տան
իզին տիէյիպ՝ թէրքի տիւնեա էթտի վէ Գըպ-
ըբսա վարըպ պիր | ատին մանաս թըրնա կիր-
տի . սնտան կիթտի Հոմայա վէ ծրատա պիր
քիթապ եափտը | Թաթար թարիխի քի | Թա-
թարլարըն էհ վալինի նագլ էտէր . սոնղրա ծրա-
տա էօլտիւ :

¹³⁰³
²⁶⁷ } | Պիղիմ Հեթ ում փատիշահ տախի՝ քի
Յովհաննէս տէնիլտի , տիւնեատէն թէմամ ա-
ճիզ օլուպ՝ հէր շէյտէն վազ կէջմէք իսթէտի .
վէ չիւնքի էվլատը եօղ իտի զէրէ պիքիր գալ-
մըշ իպի , գարտաշը օղլու | Լոնսու քէնտիսինէ
օղուլլուգ էթտի . վէ սոնղրա թաճինը ծոտն
պաշընա կիյտիրիպ՝ փատիշահ օծել էթտիրտի
| Իս շէհրինտէ , վէ քէնտի տէնիլտի Ռաֆաադա-
հայր , թիւրքաէ աթապէկ Եաննի փատիշահ պա-
պալըղը :

21 . Տեօրտիւնճի | Լոնսու վէ () շէնն Վաքի ,
վէ Էֆենճի Կոստանդինին Ռէֆար Կաթաղիկոս
օլմաը .

Ե . 37 — 39 .

¹³⁰⁸
²⁶⁷ } | Լոն տեօրտիւնճի՝ իւչիւնճի | Թորո-
սուն օղլու՝ փատիշահ օլտուգտա՝ տիւզմէկէ
պաշտար հէր շէյի վէ չօգ չալըշտը քի քէնտի
վիլայէթինի ուհաթ թըղտա սագլայա . պու պիր
ադըլը , Ֆիրասէթը , գուվլէթը վէ կեօսթէ-
րիշը ուշաղ իտի : | Է տէվլէթինի գայըրմա .

սրնտա՝ ամուճաոր Հեթում (Խաբաւորահայր՝
մանասթըրտա օթուրուպ աղըր մատտէլէրաէ
պունա եարտըմ էտէրիտի՝ նատահաթ էթմէկ
իլէ վէ էօկիւթ վէրմէկ իլէ : Պունլարըն վադ-
թինտէ փատիշահ օլտու Լորդօղըուլ Պագինին
օղլու՝ էվվէլքի սուլղան () սման սէնէ 1300 .
216 թ . ծնտան սօնղրա սուլղան () յիսան , սօնղ-
րա Սիւրատ պիրինճի . պիր գաչընտան սօնղ-
րա իքինճի սուլղան Սէհէմմէտ Ֆաթիհ քի
Ստանպօլու ալտը . պագ Հայ թարիխինտէ է .
37 վէ 7. 8 : Պու սուլղանլար իլէ տայիմ պա-
րըղդ իւզըէ իտի Հայ փատիշահլարը վէ պուն-
լարտան զարար կեօրմէտիլէր , վէ պիր ռահաթ-
սըղըղդ պուլմատըլար : Կէլէլիմ շիմտի մատտէ-
միզի նագլ էթմէկէ :

Լեոն փատիշահլըդ Թախթընա կէչտիքտէ՝
Պրիզոր կաթուղիկոս Բնաւարզեցի ույղուն
վադիթ պուլտու տիւշիւնտիւկի շէյլէրի իլէրի
կեօթիւրմէկէ՝ պիր գաչ Հայ թեօրէլէրի իւզէ-
րինէ . ծնուն իչին քեաղատ եազտը պեօյիւք
Հայաստանա . էն էվվէլ Որպէլ տէտիքլէրի
Յովհաննէս վարդապետէ՝ քի Սինիք մէմէ-
քէթին արքեպիսկոպոսու իտի վէ պիր նամտար
քիմնէ օլմաղ իլէ՝ չօղու տիյնէր իտի , ծնու . ծն-
տան սօնղրա եազտը Օպարիա Դործօրեցի
վարդապետէ քի Լըտազ էյալէթին արքեպիս-
կոպոսու իտի . հէմ տախի եազտը Լզնկացի
Յովհաննէս վարդապետէ վէ ղայրը շեօհրէթլի
վարդապետլէրէ . վէ ճիւմէսինէ պէյան էթտի
1506 } Ֆիքրինի վէ նիլէթինի : Հայաստանտա օ-
206 } լան վարդապետլէր տույտուլար քի Պրիզոր կա-

Թուղիկոսուն իսթէտիկի՝ միլէթին թեօրէսի-
նի | ատինճէյէ չէվիրմէք տիր, պունու հազմ
էտէմէյիպ պիրի պիրինէ տիւշտիւլէր . զիյա-
տէսի իլէ (Յովհաննէս վարդապետ Որպէլ վէ
Օպքարիա վարդապետ Նործորեյի : | շպեօյ-
իւտիւքտէ Վրիգոր կաթուղիկոս պիր էզ քէն-
տիսինէ կէլտի . վէ չիւնքի պիլիւրիտի քի Հայ-
լար տիյնէր Հեթում (Սազաւորասայր տէտիք-
լէրինի՝ օնա պիր քեաղատ եազտը գապա Հայ-
ճա, վէ օնա նասահաթ էթտի քի պիր սինոդոս
էթտիրսին վէ եպիսկոպոսլարըն թէֆթիլիլէ
իլէ նիզամ վէրիլին : | է քէնտիսի տէ Հե-
թումտան ճէվապընը ավմատան՝ պիր դաւանու-
թիւն քեաղատը եազտը վէ օնուն էօրնէկինի
| Լոն փատիշահ վէրտի, վէ զայրէթ էտեր-
իքէն՝ քի իլ իլէրի վարսըն, քէնտիսի եօլճը օլուպ՝
կիթտի էօթ է տիւնէայէ . հայրապետիկի սիւր-
տիւ 13 եա 14 սէնէ :

Հապէր վէրտի Հեթումա | Լոն փատիշահ
վէ օնունը քէնտի քահանայարը իլէ մէշլէրէթ
էտիպ՝ պույրուլթու չըգարտը տեօրթ դարաֆա
քի սինոդոսա կէլիկլէր եպիսկոպոսլար վէ վար-
¹³⁰⁷
²⁰² | դապետլէր : Պու էմրիլէ կէլտիլէր պիրիք-
տիլէր Սիս շէհրինէ գըրգ պիր եպիսկոպոս, վէ
օն վարդապետ, վէ եէտի ուուհպան վէ պիր գաչ
քահանայ վէ կրօնաւորլար, վէ | Լոն փատիշահ
վէ Հեթում (Սազաւորասայր վէ պիր էզ Հայ-
լարըն պեօյիւքլէրի :

Պու սինոդոս գուրուլտու գտա սուրբ Սոփիա
քիլիսէսինտէ՝ օրատա Վրիգոր կաթուղիկոսուն
քեաղատընը օդուլուպ՝ տօգու զգանուն գօտու .

լար . պիրի պու իտի քի աշիքեարէ տէնիլէ
Վրիստոս էֆէնտիմիզտէ իքի դապիյէթ . օ .
պիրլէրի թեօրէ իւզէրինէ, եանի պատարագտա
բաժակա պիր ազ սու գաթմազ , եօրթուլարը
Սումլարիլէ դութմադ վէ տահա զայլը մատ
տէլէր . պու գանունլարը գօտուգտան սօնղրա
կաթուղիկոս էթտիլէր Կոստանդին եպիսկո
պոսու . պագ պու սինոգոս իչին Հայ թարիխն
տէ . Է . 38 :

¹⁵⁰⁷
²⁰² } Կոստանդին Պայսերլի Պրոնագործ
ատըլ քի էվլէլաէնտէ կաթուղիկոս օլմիշ իտի
Հայրապետիք քիւրսիսինէ կէշտիքտէ ճահա
էթտի քի Սիս սինոգոսուն գանունլարընը դու
լանտըրա . վէ լաքին միւմքին օլմատը , վէ զօր
էթտիքտէ պեօյիւք արպէտէ գօփուլ միլլէթ
իչինտէ : Պունուն իչին տօգուզ երլտան սօնղրա
կինէ սինոգոս օլտու Լոնանա շէհրինտէ , վէ օ
րատա տախի գապուլ օլունտու Սիս սինոգոսուն
էմրի . վէ լաքին Հայլար կինէ էվլէլքի ատէթ
լէրիլէ կիտէրլէրիտի : Իշ գարմագարըլըզ օլ
տուգտա՝ Լեոն փատիշահ վէ Հեթում զօրլա
տըլար քի էլպէթ օ գանունլար դութուլմալը
տըր . պու սէպէպտէն Հայլարըն պիր գաչ պեօյ
իւքլէրի ծնլարա տիւշման օլուպ կիթտիլէր Պի
լարլու տէտիկիմիզ Սաթար սէրասքէրինէ քի
Սիւտապէնտէ խանըն էմրիլէ օթուրուր իտի
Լնարզաբա շէհրինտէ , վէ ծնու տիւրիւ տիւր
լիւ շիքեայէթլէր իլէ դութուլտուրուպ ալէվ
լէնտիրտիլէր Լեոնա վէ Հեթումն գարըլ :
() տախի պիր կիւն ալիլէ սլունլարը տալէթ
էթտի, եանի Լեոնու վէ Հեթումու, սանաօրն

քի պիր պեօյիւք մէշվերէն թ վար ծնարրա էտէ-
 ճէք : () իւար կիթտիքտէ՝ Նայլարն պիր գաջ
 պեօյիւքէրիտէ՝ գրոգ գատար պիւն կիթտիւր
 վէ պիրիտէ () շին սերասքեր : Պունլարը իզգէթ
 վէ իբրամ իլէ գապուլ էթտի Պիլարդու վէ ծրա
 ճրգտա ճիւմէսինիտէ էօլտիւրտիւ , վէ չափը
 ճագ զապդ էթմէք իսթէտի Կիւլիկիա մէմէ-
 քէթինի : Գարա հապեր կէթիլէն եէթիշտի
 | Լոնուէն քիւլիւք գարտաշընա () շինս վէ նէ
 օլտու իսէ նագլ էթտի ծնա . օ տախի գօրգու-
 տունտան շաշտը գալտը նէ էթսին , հէմէն չըգ-
 աը կիթտի Սիս շէհրինէ վէ գալան պեօյիւքէ-
 րիիլէ | Լոնուէն աւքերինի ալըպ , տիւշտիւ Պի-
 լարդու սերասքերին իւզգերինէ վէ ծնու գօվա-
 լատը Կիւլիկիա սէմթինտէն . վէ քէնտիսիտէ
 էաս դութուպ պեօյիւքէրիլէ վէ ճէմաաթի-
 իլէ պեքէրիտի քի գարտաշը Լինաի կէլին
 զերէ օ կիթմիշտի Խիւտապէնտէ խանա՝
 տօսթլուգ կեօսթէրմէք իշին : Կէլիպ եէթիշ-
 տիքտէ՝ Նայլարն պեօյիւքէրի վէ էպիսկոպոս-
 լարը վէ կաթուղիկոսու՝ փատիշա տիքտիլը
 () շինի :

1508
256 }

() շին՝ տեօրտիւնճի | Լոնուէն գարտա-
 շը՝ իբինճի () Խորոսուն օլու Նայլարա փատի-
 շա՝ օլուպ՝ էլ վուրտու տէվէթինի տիւլմէկէ .
 սերասքեր էթտի քէնտիսինէ՝ Եաղը տէտիքէ-
 րի գալէնին սահապընը՝ ատը Նէթուլմ, վէ սա-
 րայ աղատը էթտի Կոռիկոս տէնիլէն գալէնին
 սահապընը ատը () շին : Պաշատը արթըգ միւ-
 լէթին առաջնորդարընը զօրա գօշմաղա քի Սիս
 սինոգոսուն թէնպիհէրինի դութսունլար . պու-

նուն իշին կինէ ալէվ գումուշտու միլլէթ ի-
 չինտէ վէ նէ եօլ գումուտուսէ () շին՝ ծմատը .
 պիր գաշընը ասի եւերինէ գոյուպէօլտիւրտիւ վէ
 1511 } Տիշ Փայտա կեօրմէտի : Սատտէ գապար-
 24 } տըգտա լըրուսաղէմին եպիսկոպոսու տաը Սար-
 գիս՝ պաշ գալտըրըպ չէլտի () շին փատիշահն
 վէ Կոստանդին կաթուղիկոսուն էմրինի . վէ
 քէնտի ճէմասթընը մէն էթտի՝ քի ծնլարա
 միւղի ծմասընլար , վէ պիր գաշ եպիսկոպոս
 վէ վարգապէտլէր քէնտի գարաֆընա ուշտու-
 ըուպ արզուհալ սունտու Սըսըր սուլթաննա ,
 վէ ծնտան Ֆէրման ալտը քի քէնտի պաշընա
 օլա վէ օ սէմթլէրտէ օլան Հայլարա քէնտի
 պոլյուրա վէ քէնտիսինէ զայրըսը պոլյուրմոյա .
 վէ քէնտիսինէ Րադրիզ տէտիրթտի , վէ պու
 օլտու լըրուսաղէմ բադրիզլէրին էվլէլէ . վէ
 պունտան պաշլատը օ Րադրիզլէք քի շիմաիյէ
 տէք սիւրիւպ կիտէյօր Հայլարտա Վուտսի
 () Էրիֆտէ :

1517 } Պիր գաշ երլտան սօնդրա էօլտիւ () շին
 242 } փատիշահն զէվճէսի Բնա սուլթան վէ պիր
 օղլանճըգ պրրապտը տաը լ Էնն . () շին Սիկի-
 լիա ատասընտան փատիշահ՝ օյու օլարագ պիր
 գըզ ալտը՝ ասը լ ատին տաը Յովհաննա .
 պեօլլէ օլտուգտա՝ պաշլատը () շին տօսթլուգ
 էթմէկէ լ ատին փատիշահլարըիլէ . վէ սրբա-
 զան Փաիըն իզնիլիլէ ծնլարտան եարտըմ տիլէ-
 տի քի տիւշմանլարընա գարշը տուրա . ծնլար
 տաիսի սեօղ վէրտիլէր ամմա պիր շէյ էթմէտի
 1319 } Էր : () Նլարտան եարտըմ ումար իքէն ,
 242 } Սըսըր սուլթանը տաը լ ասըր՝ ծն սէքիլ պին

աթլը ապէր իլէ պաստը Կիւլիկիա մէմլէքէ-
 թինի : Ա է չիւնքի թէտարիքսիզ իտի ()
 շին՝ գարշը տուրամատը . պագտը կեօրտիւ քի
 քիմնէտէն իւմիտ եօգ, վէ գաջըպ պիր դարափա
 կիտէլսէ տէ՝ Ֆէնա, հէմէն Բլաճա սըղընըպ,
 սէչտի Հայլարտան սալթ իքի եիւզ քիմնէ՝
 ճիւմլէսի տէ պիրիպիրինտէն գուվլէթլի, պիլէ
 ալտը Հեթում սէրապէրինի տէ, վէ պունլարլա
 ափանսըղ տիւշտիւ տիւշմանլարլըն օրտուսու իւ-
 ղէրինէ, վէ ծնլարը տարտաղան էտիպ՝ գըրտը
 ծնլարտան ալթը պին քիշի . վէ պեյիւքլէրտէն
 պիր գաջընը գութուպ՝ սէվինէրէք տեօնտիւ
 եէրինէ :

¹⁵²⁰
^{24թ.} } Իքինճի սէնէտէ էօլլում խասթալըղը-
 նա օղըատը () շին, վէ պագտը կեօրտիւ քի չա-
 րէ եօգ՝ չաղըրտը եանընա () շին տէտիկիմիզ
 սարայ աղասընը, հայճա հաչարապէր Կան, վէ
 Հայլարըն զայրը պեյիւքլէրինի վէ Հեթում
 ատը սէրապէրինի վէ ծնլարա թէսլիւմ էթտի
] Էոն նամ օլլունու՝ տաճա ծնիքի եաջընտա
 իքէն քի պապա կիպի պագսընլար ծնու վէ քէն-
 տի եէրինէ փատիշաճ տիքսինլէր : Վէգալիք
 իքինճի գարընընը տախի ատը () շոլճաննա սուլ-
 դան՝ էյի գայրընլար : Ա է օրատա () շին հա-
 զարապետի () յալ գօյուպ՝ Եանի ըիճալըն պեյ-
 իւկի, Էմր էթտի քի տէվլէթինի էյիճէ կեօ-
 ղէթսին : Իշի պեյլէ տիւվիւպ գօշուպ քէնտի-
 սի էօլտիւ տէվլէթի սիւրտիւ 12 սէնէ : Կեօ-
 միւլտիւ մէզարա () րազարկ տէտիքլէրի մանաս
 թըրտա :

() վազիթլէրտէ պեյիւք ղէլլէլէ օլտու

Հայաստանտա, պախուսուս Լրարատ մէմէ-
 քէթինատ վէ Սիւնիքտէ՝ էօյլէ քի չօգ քեօյլէր
 եերէ կէչտի վէ չօգ շէհրլէր երգըտը. երգը-
 տը տախի Լնի տէտիքլէրի պեօյլէք շէհր, վէ
 օ շէհրին հալքը գօրգուլարնտան ղայրը եերէ
 կեօչտիլէր. քիմի Ս ասպուրահան մէմէքէ-
 թինէ Ս ան սէմթլէրինէ վէ քիմի Լճէմիս-
 թանու. էն չօղու Սաթար սէմթինէ՝ Լժտեր-
 իան դարաֆլարնա եագըն վէ օնտա պիր զա-
 ման տուրուպ՝ տիւշիւնտիլէր օրալարտան չգ-
 մագ, զերէ չօգ սըզլէթ չէքէրլէր իտի Սաթար-
 լար էլինտէն : Ս է չիւնքի օ վագիթլէրտէ չօգ
 Հայ սաքինյէնի իտի Գլըրմատաօրնտա՝ Քէ-
 ֆէ շէհրինտէ քի Ղինիվիզլէրին էլինտէ իտի,
 օնլարն եարըսը կիթտի օրայա սէնէ 1331. 22
 վէ քէնտիլէրինէ էվլէր վէ քիլիսէլէր եափտը-
 լար : Եարըսը կիթտի տախի Ս է՝ վիւյէթինէ
 վէ պաղիսի՝ Սլահա վէ ղայրըլարը տախի ղայ-
 րը եերէ : Ս է օրալարտա գալտըլար օղուտան
 օղուլա շիմալիյէտէք. չօղու Հայ տիլինի ունու-
 տուպ վէ չօղու Հայըղը պըրագըպ՝ եատ օլտու-
 լար, վէ Լնի շէհրի տէ պեօյլէճինէ վիւրան
 գալտը :

22. Պէշինճի | Լոնոն լադիւի, Իւլիանճի | Կո-
րանդինին վէ Իսինճի | Յալոբոնն Կալոնշինո
օլմար :

Ե . 39 — 41 .

¹⁵²⁰
²⁴⁸ } | Լոն պէշինճի՝ () շինին օղլու՝ ծնիքի
եաղնետա պապասը երինէ կէջիպ փատիշահ օլ-
տու Սիս շէհրինտէ, վէ ծնա նիքեահ Էթտի
() շին Պայլ՝ քէնտի գըզընը : Ս է չիւնքի դա-
րըսը Էօլմիշ Խտի՝ նիքեահ Էթտի քէնտիսինէ
տէ | Յովհաննա սուլդանը վէ տէնիլտի Բաֆա-
բահայր Եանի փատիշահ պապալըզը, վէ հէմ
Կիւլիկիա հէմ Խաւրիա պարոնու . վէ քէնտի
գարտաշընը Կոստանդին ասըլ սէրապէր Էթտի,
զէրէ հէթում սէրապէր Էօլմիշ Խտի :

Պէօլլէ Էթտիքտէ () շին Պայլ | ատինլը-
տէն պիր գաչը քի իւրսըմ Խտի Էօլէն () շին փա-
տիշահ՝ չէքէմէտիլէր, օ գատար քի հայլարըն
պէօլիքէրինի պաղա գալտըրտըրար ծնա գար-
շը . պիր օլտու ծնարըա | Լոն փատիշահըն
հալասը տախի Օաբլուն ասըլ՝ օ քի Տիւրու շէ-
հրին հաքիմի օլան կոմսուն զէվալսի Խտի : Իշ
պէօլիտիքտէ՝ () շին Պայլ Էիւրիւտի ասքէր-
իլէ Տիւրու շէհրին իւզէրինէ, վէ դութուպ
Օաբլուն տէտիկիմիլի, վէ ծնուն հէնրիկ ասըլ
պէօլիք օղլունու՝ հապս Էթտի ծնարըլ՝ Էօլիւն
ճէյէտէք : Ս է օ պիր օղլուլարը | Յովհաննէս
վէ Ղուխտոն Ղըպըս ատասընա գաչըպ տա-
խիլ տիւշտիլէր Ղըպըս փատիշահընա քի ա-

մուճալարը իտի՝ առը Լճորիկոս զերէ պապալա-
րը հօլմիշիտի :

¹³²¹
22

Հաչան իշիթտի Ս՝ըսըր սուլգանը՝ Լա-
սըր քի Հայ փառիշահը հօլմիշ վէ Հայլարըն
խըրըլթըսը վար Լ առինէրիլէ , պին հզ ապէր
կեօնտերտի Աիւլիկիայա . ծնլարըն պիր պեօլիւ-
կի կէլտի դուշաթտը Փայաս շէհրինի՝ Աիւլի-
կիանըն եալը դարաֆընտա : Պունու կեօրտիւք-
տէ Հայլարըն սերապէրի Աոստանդին՝ հար-
պիճէ ալթը եիւզ քիշի ալըպ պիլէսինճէ ,
վէ զաֆիլէն ծնլարըն իւսթիւնէ էնիպ՝ չօ-
ղունու գըրտը վէ դալանլարը գօվալայըպ տա-
ղըթտը վէ գաչըրտը : ()պիր պեօլիւքլէրի
պունու կեօրտիւքլէրինտէ՝ եիւրիւտիւլէր Հայ-
լար իւզէրինէ իքիքէրի վէ ծնլարտան եէնկիլիպ
դաչտըլար : Պու ճէնքլէրտէ տիւշմանտան պէշ
պին քիշի գըրըլտը վէ Հայլարտան եիւզ քիշի :
Պեօլէ օլտուգտա տիւշման կիթտի իւճիլթիլէ
ապէր ալտը Վօնեա սէմթինտէն վէ զայրը
եէրլէրտէն վէ թէքրար կէլտի դուշաթտը գա-
րատան վէ տէնիլտէն Փայաս շէհրինի . պեօլէ
հտիպ ալտըլար վէ երգտըլար ծնուն գալէսինի ,
գըրտըլար գալէտէ օլանլարըն չօղունու վէ չօգ
քէլէփիլիլէ վէ հսիլիլէ չըգտըլար ծնտան .
սօնղրա Աիւլիկիա իշինէ տաղըլըպ չօգ զարար
էթտիլէր վէ քէլէփիլիլէրիլէ տեօնիւպ կիթտի-
¹³²²
22b

լէր քէնտի եէրլէրինէ : Հայլար սըղըպ
կէլտիքտէ՝ Լ առին փառիշահլարընա սըղընտը-
լար վէ սըբաղան Փափըն էմիլիլէ ծնլարտան
եարալըմ տիլէտիլէր նիճէ քի զայրը վազիթտէ
էթտիլէր , վէ լաքին Փայտա եէրինէ զարար

կեօրտիւէր . զէրէ Սըսըր սուղանը 'Նասըր' հաչան կեօրտիւ քի հայլար | ատինլէրն սըղըն միջէր վէ հայլարն սեօղի իլէ ծնլար միւհ քէմ [թհտարիք իլէ կէլիյօրլար' հիսսապըղ աս քէր ճէմ հտիպ' էվէթլէտի ծնլարա գարշը վար մաղա : Ս է նէ վազիթ պիտի քի ծնլար կէլ մէյօրլար վէ հէմ կէլմէյէճէքլէր , հայլարն իւզէրինէ կիթ մէք իսթհտի վէ ծնլարն քէօ քինի գաղմագ : Պունուն իչին սեօղինի պիր էթտի պիր պեօյիք [ժիւրքման պէյի իլէ , վէ չիւնքի իշքիլէնիր իտի [ժաթարլարտան , ղէրէ ծնլար հայլարա տօսթ կէլինիր իտի , ուպուտիյ էթ իլէ էլէ ալտը ծնլարն սէրասքէրինի ատը [ժէմուրտաշ : Նվվէլինտէն պու [ժէմուրտաշ տօսթ անէ կիրտը Վիւլիկիա [թօփրաղընաօթ ուզ պին ասքէր իլէ , վէ հայլար ծնու տօսթ պիլէրէք' հաճէթլէրի օլմատը . ծնլար իսէ' ասքէր սաղպ էօթէյէ պէրիյէ իկիրմի պէշ կիւնլուք եէրէտէք' տէվչիրտիլէր օվալարտա օլան հայվանլարը' կէրէք գօյուն վէ կէրէք սըղըր . [թարլալարը վէ էքին պիչին եէրլէրինի խարապ էթտիլէր , սօնըրա տիւշտիւլէր քէօյլէր վէ գասապալար իւզէրինէ , պօզտուլար , երգտըլար վէ չօղունու եագաւըլար վէ գալէլէրտէն տըշարը պուլտուգլարընը' զըրտըլար . մանասթըրլարն վէ քիլիսէլէրին ալթընը իսթիւնէ կէթիւտիլէր , քահանալարը վէ կրօնաւորլարը էօլտիւրտիւլէր . մէզարլարը աչըպ' մալ իչին վէ էօլիւլէրին քէմի քէլրինի չըգարըպ' եագտըլար քրիսթիանլարա ըէվիլլէք օլտուն տէյի . վէ սօնղրա չօգ [թալան աղպ իսայլի էսիրլէր իլէ' չըգըպ կիթտիլէր :

() նշար սավուշուպ չէքիւտիքտէ իչէրի սաւտը
 [ձիւրքման ասքերի [ձիւր () մար տէտիքէրի
 պէյլերի իլէ՝ քի սեօզ էթմիշէր իտի [ձէմուր-
 տաշ իլէ . պունշար տախի ծնլար կիպի Վիւլի-
 կիանըն տեօրթ գարաֆընա տիւշիւպ՝ պուլ-
 տուգլարընր ափարտըլար վէ տեօնիւպ եէրլէրի-
 նէ կիթտիլէր : [ձիւրիւտի սօնղըա [ձըրընըն
 առքերի՝ գալանը գափմագ իչին . վէ հէր նէ քի
 էթտի պունշար՝ տիլիլէ [ձապիր օլունմագ վէ
 գալէմէ կէլիպ եաղըլմագ : հէր նէրէյէ պաս-
 տը իսէ պունշարըն պաղը՝ եանղըն ալէվի կիպի
 եագըպ եանտըրտը օրթալըղը . գըլըճ չալմագ
 վէ էսիր ալմագլա , սոյտուլար՝ երգտըլար վէ իա-
 րապ էթտիլէր . ալտըլար պիր գաչ գալէ , վէ ա-
 թէշէ վուրտուլար [ձտանա շէհրինի վէ երգըպ
 պօղտուլար գալէսինի . տահա չօգ մուսիպէթլի
 իշէր իշէտիքտէն սօնղըա՝ վիլայէթի խարապ
 պըրագտըլար վէ իկիրմի պին էսիր ալըպ չօղու-
 նու տախի մարաիրոս էթտիլէր վէ սէվինէրէք
 եէրլէրինէ կիթտիլէր : Պէօյլէ պիր ֆէնա վա-
 գիթտէ հայլարըն պէօյիքէրի տիւշմանա
 գարշը տուրմալը իքէն պիրի պիրինէ զըտտ օ-
 լուպ , պիր պիրի իլէ ճէնք էտէրլէր իտի վէ պիրի
 1523 } պիրինտէն գըրըլըրլար իտի : Պու հալէ
 228 } տիւշտիւքտէ Վիւլիկիա մէմլէքէթի՝ Կոստան-
 դին կաթուղիկոս վէ [ձն փատիշահ քեա-
 ղատ եաղըպ սրբազան Փափա վէ չէքտիքէրինի
 պէյան էտիպ եարտըմ իսթէտիլէր : () տախի
 չօգ քէրրէ եաղտը ծնլարա թէսէլլի քեաղատ-
 լարը վէ էօկիւթլէր վէրտի քի մուհապպէթ իլէ
 պիրիքտէ օլունշար վէ էյի ամէլիլէ կէլինսին .

լէր : Ս է հաջնէ տէ կեօնաւորտի քի մէմէքէ-
 թին խարապղղընը տիւղսիւնլէր վէ տիւղմանա
 գարջը ապէր տէվչիրսիւլէր : Ս է պաշքաճա
 հէր քրիսթիան ճինսինէ քեաղատ եազտը
 քի հայլարա իմտատ էթսինլէր : Ս է նիյազ-
 նամէ եազտը լծաթարլարըն խանընա ատը Մ-
 պուսայիտ : հայլար տախի ըէճաճի կեօնաւոր-
 տիլէր օնա՝ քի քէնտիլէրինէ եարտըմճի կեօն-
 տէրսին : Մպուսայիտ տէ հարպիճէ իկիրմի պին
 ապէր եօլլատը Սիւլիկիա մէմէքէթինէ՝ քի
 կեօզէթսինլէր օ եէրլէրի : Ս է եազտը Ս Են
 փատիչահա՝ քի լահաթտա օլտուն . վէ էլլի
 կեօնաւորտի Ս՝ըտըր սուլքանընա՝ քի պարլըզ
 էթսին հայլարլա :

Ս է լաքին հէնիզ լծաթարլարտան եարտըմ
 կէլմէտէն վէ Ս՝ըտըր պէյիլէ պարլըզ օլմա-
 տան՝ տիւղմանլարտան պիր էզ ապէր կէլտի
 քիւլիւք հայաստանա : Ս է հէնիզ Սիւլիկիա
 լծօփրնղընա կիրմէտէն չըգտը հայլար օնլարա
 գարջը վէ խըլմիլէ օնլարըն օրտուսունա կիրիպ
 չօղունու գըրտըլար . էն սօնղունտա տայանա՝
 մայլպ՝ չօղու տիւղտիւ վէ պազիսի պեօյիւքլէր-
 տէն էսիր օլտու վէ գալանլար գաջըպ՝ մէթին
 գալէլէրէ կիրտիլէր : Տիւղմանլար իչէրի եիւ-
 լիւլիւպ պիր գաչ գալէ երգտըլար վէ պիր գա-
 չընը եազտըլար : Վրիսթիանլարըն չօղունու
 տախի քիւլիւք հայաստանա մարտիրոս էթ-
 տիլէր վէ քիմինի տէ էսիր էթտիլէր . վէ լաքին
 հաչան իշիթտիլէր քի լծաթարլարտան եար-
 տըմճի կէլլիօր հայլարա՝ գաջըպ եէրլէրինէ
 կիթտիլէր : Սուգաստար մուսիպէթլէրի կեօ-

րիւպ Կոստանդին կաթողիկոս՝ վէ աճաքնտան
տայանամայրպ խոսածալանտը վէ էօլտիւ . հայ-
րապետիկի սիւրտիւ իբրինձի օթուրմասընտա
12 սէնէ :

¹⁵²³
22Բ | Կոստանդին իւչիւնձի՝ Լաւբրոն շէհ-
րինտէն՝ կաթողիկոս օլտու Սիստէ Գայսէ-
րիլի Կոստանդին եէրինէ : Պու կաթողիկոս
պիր իշ իչին կիթտի հալէպէ վէ ծնտա իբէն
Սըսըր սուլդանընտան տալէթձի կէլտի ծնա .
օ տախի Սըսըրա կիտիպ կեօրիւշտիւ սուլդան-
լա վէ ծնտան իբրամ կեօրտիւ վէ քէնտի Ֆի-
րասէթլի սեօզլէրիլէ ծնուն հազընը էլէ ա-
լլպ՝ պարլըզ տիլէտի Լւոն փատիշահըն դա-
րաֆընտան . սուլդան տախի սեօզ վէրտի վէ
շարդ էթտի ծնպէշ սէնէյէտէք : Պեօյլէ օլ-
տուգտա Կոստանդին կաթողիկոս սէվինձիլէ
տեծնտիւ քէնտի քիւրսիսինէ , վէ հայլարը
զիյատէսիլէ սէվինտիրտի վէ տեօրթ սէնէտէն
սծնդրա էօլտիւ :

¹⁵²⁷
22Զ | Յակոբ իբրինձի՝ Գրիգոր Լիւաւարզէ-
ցինին զըզ գարտաշը օղլու՝ կաթողիկոս օլտու
իւչիւնձի Կոստանդինին եէրինէ . պու պիր ա-
զըլը վէ իչի կէնիշ քիմսէ խտի . նէ ֆայտաքի
տար վազիթտէ կաթողիկոս օլտու : Պու վա-
դիթլէրտէ Գըպըրս փատիշահընըն գարտաշը
օղլու ատը Գուխտոն քի իբրինձի հէթուհուն
Օաբլուն ատը զըզգարտաշը օղլու խտի , շէօհ-
լէթլի պիր կէնձ իկիա քի ջօգ իզգէթլի վէ
նամտար օլմիշտի Լատինէրին վէ Ռում
լարըն դըթընտա քի սծնդրա հայ փատիշահը
օլտու : Պուսուն թէյզէսի Սարիամ կայսրու-

հի՛ տէտիկիմիզ Հեթում փառաշահհըն գրգդար-
տաշը՝ չօգ տիւրիւ մէտհինի իշխաիպ Ստան-
պօլա չաղըրար ծնու կեօրմէկ իջին : () տախի
կիթտիքտէ՝ թէյլէսի ծնուն գարզընը վէ վա-
րընընը կեօրիւպ՝ պէյէնտի . վէ ծնա նիքեահ
էթտի ըրճալտան պիր պեօյիւք քիմէնին զըզը-
նը : () գըզ էօլտիւքտէ՝ ալտը Սիւրգէս ատը
պիր զայրը պեօյիւք զըզընը . ծնուն իջին քէն-
տիսի տէ Սիւրգէս տէնիլտի եանի Սարգիս .
վէ կայսր պուճու սէվիպ փաշա էթտի Ղաթայիա
մէմէքէթինէ քի Սօանըն երլտըզ դարաֆը-
նա տիւշէն սէմթ տիր : () տախի ծրատա իլէրի
կէլտի ֆիրասէթ վէ գուվվէթ իլէ . վէ էլի
ալթընտա աւքերի վար իտի , կերէք Հայլար-
տան վէ կերէք Սուլարտան :

¹⁵⁴²
²⁹⁸ } Լսի օլտու օ կիւնլէրաւ : Յովհաննէս
կայսերէ՝ Կանտակուզէնոս ատը ըրճալտան պի-
րտի վէ Յովհաննէսէ գարշը կայսր օլտու . պու՝
էլլիլէր եօլատը Գուրտոնա քի քէնտիսինէ
միւգի օլտուն : Պու ինէ կիւճէնիպ Գուրտոն ,
“Պէն պիլիբրիմ տէտի քիմէ՝ իգաէթ էթմէլի
վէ քիմէ՝ էթմէմէլի , : Սէ էլլիլէր սերթճէ
ճէվապ վէրաիքտէ՝ ծնարը դութուպ զընտանա
գօտու , վէ չօգ իլլէրտէն սօնղրա եիւրիւտիւ
Կանտակուզէնոս իւզէրինէ վէ գօվալատը ծնու .
վէ հէր եերաէ ծնա գարշը գօյարագ՝ սալը վէր-
մէտի քի րահաթ կայսերիք էտէ . միւրատը
պու քի Յովհաննէսին կայսերիկի մամուր գալ-
սըն չիւնքի օլ Յովհաննէս թէյլէսինին թօու-
նու իտի : Կէլէլիմ շիմտի պիգիմ թարիիիմի-
զին նագլինէ :

23. Պէշինճի | Կոնոն խայենլըշը, Վէ Բեդար
Ս'ըբըլըլըբըն Եիբի-Էշի, Վէ Ս'իմար Կոնոն-շի
Կոնոն Վագիի :

Ե. 40 — 42.

¹³³⁰
²²⁹ } Պիր Էզ րահաթըզ պուլտուգտա Վիւ-
լիկիա վիւայէթի՝ պիր պեցիւք տիւշմանըզ
տիւշտիւ | Եոն փատիշահըն վէ Պայլ () շինին
մապէյինին՝ քի օնուն գայնաթասը իտի. տիւշ-
մանըզ գըզըշտըգտա ասքէր կեօնտէրտի | Եոն
փատիշահ Մտանա իւզէրինէ վէ դութտու ()-
շին Պայլը վէ օնուն գարտաշընը քի Տայլարըն
սերասքէրի իտի վէ օնլարը Էօլտիւրիւպ՝ Պայ-
լըն պաշընը Ս'ըսըր պէյինէ Էօլլատը վէ Կոս-
տանդինին պաշընը Թաթար խանա : Պունու
պեցլէ Էտիպ չաղըրտը Վալլըրտան հալասը օղ-
լունու Վուխտոնուն գարտաշընը՝ ատը Յովհան-
նէս վէ օնու Պայլ Էթտի. Տայճա Էշխանայ Էշ-
խան. վէ Պսղտին ատլը | ատինին պիրինի տէ
սերասքէր տիքտի : Պու | Եոն գըլար քէնտի
զէվճէսինէ՝ քի () շին Պայլըն գըզը իտի վէ
Տայլարըն սուլդանը, վէ խայենլըղիլէ օնու Էօլ-
տիւրիւպ | ատինլէրտէն գարը ալտը՝ Սիկիլիա
փատիշահընըն գըզընը՝ ատը Կոստանդիա :
Պունլարը Էթմէկիլէ Մլահըն նազարընտան
տիւշտիւ, վէ ինայէթի պարի՝ իւզէրինտէն
գալգտը :

¹³³¹
²²⁹ } Պիր գաչ վագիթ կէշտի կէչմէտի Թէ-
վաթիւր պուլտու քի | ատինլէր հէփիսի հա-

ղըրլանմը տըր կէլմէկէ կիւնաօղուսու գարա-
 ֆընա սուրբ եհրէրի ալմաղա վէ քրիսթիան
 տինինէ գարշը օլանլարը գըրմաղա : Պու հա-
 պերտէն չօգ գօրգտու Սըրըր սուղանը Նստըր
 վէ հալէպ պէյի : Սէ եօյլէ զանն հտերէք քի
 հայլար տըր օնլարը թահրէք հտիպ՝ տալէթ
 հտէն , սեօզ պիր էթտիլէր՝ քի հէր նէ գա-
 տար հայ վարիսէ օ սէմլէրտէ՝ ճիւմլէսինի
 զայ էթտիլէր , զերէ տէտիլէր , “Եհէքի պուն-
 լար պոլրատատըր՝ պիզ րահաթըզ պուլանյըզ
 Սուրուլը Գրէնքլէրին կէլմէսինտէն ,” : Պու-
 նա պեօյլէ գարար վէրտիքլէրինտէ , Սըրըր
 սուղանը քի օն պէշ երլ միւստտէթ իլէ պարը-
 շըզ շարգը գօմիշ իտի , շարգընա գարշը հատսիզ
 հիսապսըզ աքէր տէվշիրիպ , վէրտի հալէպ
 պէյինէ՝ քի եհնիտէն տիւշման օլմիշ իտի Սէն
 փատիշահ :

1358
227

Պունլար ամի անսըզ Վիւլիկիւ վիլայէ-
 թինէ կիրտիլէր համբարձում կիւնի վէ հայ-
 լարը րահաթըզտա պուլուպ՝ եիւրիւտիլէր
 քեօյլէրէ վէ գասապալարա վէ հիսապսըզ շէ-
 հիրլէրէ՝ վէ պուլուլլարընը գըրտըրլար , աշխար-
 հականլարը վէ եկեղեցականլարը , երբէքլէրի
 վէ գարըլարը , չօճուլլարը վէ իթթիարլարը վէ
 լաքին պէյէնտիքլէրինի ալտըլար . եագտըլար
 էվլէրի վէ սարայլարը , քիլիսէլէրի վէ զիյարէթ
 եհրլէրինի . վէ սօնղըրա հսիրլէրի վէ թալան
 էթտիքլէրի շէյլէրի տէվշիրիպ՝ կիթտիլէր :
 1357
222 } Վինէ թէքրար կէլտիլէր Սըրըրլըլար վէ
 գալանլարըն իսթիւնէ եիւրիւտիլէր : Պեօյլէ
 օլտուգտա՝ տիւշտի Սէն փատիշահ պիր մէ-

Թին գալէյէ վէ վիւայէ Թին խարապ օլտուղու-
նու կեօրիւպ վէ չարէսինի պուլամայըպ , էլչի
եօլլատը Սըրը սուլղանընա վէ պարըջը տի-
լէտի : () տախի էլչիլէր կեօնտէրիպ Սեօնա՝
տէտի : Պէն սէնինլէ պարըջը էտէմէմ Թա
էէմինիլէ պանա սեօղ վէրմէտիքճէ քի Տիչ պիր
տիւրլիւ քեաղատ եազմայասըն Սըրբալըլա-
րա , վէ Սըլա էլչի կեօնտէրմէյէսին օնլարա , :
Սըլպա կէլտիքտէ Սեօնա՝ աւետարանա էէմին
էթտի պու իշ իչին էլչիլէրին էօկիւնտէ՝ վէ
պեօյլէճինէ գուրթուլտու Սեօն օնուէն էլինտէն,
վէ վիւայէ Թիտէ իւշ երլպատար րաճաթլանտը :
¹⁵³⁹
^{22Ը} } Պալլատը Սեօն փատիշաճ կինէ կիզ-
լիճէ մէքթուպլաշմաղա Սըրբալըլարա : Սը-
սըր սուլղանը պունու տուլտուգտա կիւճէնտի
վէ Տիչ սէս չըգարմատան օնալթը պին աթը
ասքեր եօլլատը : () Նլար տախի Սիւլիկիա
Թօփրաղընա կիրիպ՝ չօգ զիյան էթտիլէր վէ
օնալթը գալէ՝ Թէմէլինտէն երգալըլար , վէ
ղայըլ չօգ զարար վէրէրէք՝ օնու պունու սօյ-
տուլար վէ Թալան էթտիքլէրի շէյլէրի տէվլի-
րիպ տէօնտիլէր եկըլէրինէ : () Նտան սօնղըա
արթըգ աշիքեարիէ քեաղատ եազմատը Սեօն
օ սէմթլէրէ , վէ Տիչ պիր էլչի եօլլայամատը .
սալթ Սատինլէր էլինլէ կիզլիճէ տուլտուտու
սըբազան Փափա ԹէՏիքէտէ օլտուղունու վէ
օնտան եարտըմ տիլէտի : Պու պեօյլէ օլտուգ-
տա խըրխըր տիւշտիլ Սեօն իլէ Յակոբ կա-
թուղիկոսուն մապէյնինէ , վէ պեօյիւքլէրին
վէ եպիսկոպոսլարըն իչինէ . ղէրէ չօղու տայա-
նըպ գարըլ տուրտու քի քեաղատ եազլըլմասըն

Լաւոբալըլարա . չօղու տախի պու շէյէ զըտ
 ունջլէր իտի : Իշ պեօյիւյիւպ վէ մինաֆըգ
 քիմնէլէրին սեօյի իլէ գաւղա գըզըշպ վէ Էոն
 փատիշահն տարղընըզը դուլթուշուպ՝ ալէվ-
 լէնտիքտէ , Օնա գարշը տուրտու Յակոբ կա-
 թուղիկոս վէ ազար էտիպ՝ գօրգու վէրտի Օնա :
 () տախի վիյատէսիլիլէ տարըլմաղիլէ՝ ազլէթ-
 տի Օնու կաթուղիկոսըգ մանսըպընտան 14 սէ-
 նէ սիւրտիւքտէն սօնղրա :

¹⁵⁴⁰
^{22թ} Իսիթար՝ Լընջակ էյալէթինտէն
 Վրնի տէտիքլէրի քեօյտէն կաթուղիկոս օլտու
 Յակոբ Սեցինին եէրինէ : Պունուն կինիւն-
 տէ մէյտան պուլտու Ունիթօլըլար . պունլա-
 րըն էվվէլքիսի վէ պաշը օլտու Յովհան վար-
 դապետ Վրնեցի՝ Լէեցի տէտիքլէրի Լսայի
 վարդապետին շայիրտի : Պու Յովհան վարդա-
 պետ պիր գաշ քիշի պիրիքտիրիպ եէնի կարգ
 իճատ էթտի սուրբ Տոմինիկոսուն կարգընա քի
 տէնիլտի ունիթօլար պիրլէիէ : Պունլար հէփիսի
 Լատին դարաֆընա տեօնիւպ՝ Նայլարընիգամ
 լայալըմ տէր իքէն՝ Նայլար իչինէ պիր պեօյիւք
 եանղըն պըրագտըլար Նայ ատէթլէրինի մաս-
 քարալըղա ալմաղա վէ Օնլարըն խորհուրդլա-
 րընը պօշա չըգարմաղա՝ կէրէք մկրտութիւնլա-
 րընը վէ կէրէք կարգլարընը , օ գատար քի եէ-
 նիտէն մկրտէլէտէրլէրիտի Նայլարը , վէ թէք-
 րար ձեռնադրել էտէրլէրիտի քահանալարը . վէ
 հէփիսինէ զօր էտէրլէրիտի քի Նայ ատէթլէ-
 րինի Լատին դարգընա չէվիրսինլէր վէ Լատին
 օլտունլար : Պու շէյլէրտէն պեօյիւք վէլվէլէ
 տիւշտիւ Նայլար իչինէ հէր եէրտէ վէ չօգ

զարարել սեօզէր վէ իշէր գապարտը չօգ վա-
գիթ . պագ Հայ թարիխինտէ . է . 40 : Պուն
լարլա պիր օլտու իբի քիշէ , պիրի՝ 'Ներսէս'
'Պալիենց' Որմի շէհրին եպիսկոպոսու , օ պի-
րիսի՝ Սիմէոն Պէկ Նրզիռում եպիսկոպոսու .
վէ օգատար եօլտուզ իշէր էթտիլէր քի Հայ-
լար գօվտու պունլարը քի պունլարտան պիրի
Սիմէոն տէտիքլէրի գաչտը՝ Վրայրլա ատասընա ,
վէ օ պիրիսի եանի՝ 'Ներսէս Պալիենց' պիր
ղայրը եէրէ :

¹⁵⁴¹
27. } Պու 'Ներսէս Հաչան իշիթտի քի Սի-
թար Վրնէցի կաթուղիկոս օլմիշ՝ թէղէ վար-
տը ծնա . շէրէ ումարիտի քի ծնու Ունիթօւլար
դարաֆրնա ալա : ի)է ֆթիշ էթտի կաթուղի-
կոս ծնուն էթտիքլէրինի վէ Ունիթօւլարլն ի-
շինի . վէ ծնու հէր դարաֆտան չիւրիւք պուլուպ՝
նզովք էթմէկ իլէ տըշարը պրլադտը սուրբ քի-
լիսէնին պիրլիկինտէն՝ շէօյլէ պիր քիմնէ կիպի
քի հէր իմանա գարշը օլա : Պու շէյտէն իֆրադ
իլէ տարըլտը 'Ներսէս վէ տօս տօղրու չըգըպ
կիթտի ֆրէնկիսթանա Մէնիոն շէհրինէ քի
օ զաման օրատա սաքին օլուր իտի Պենետիկ-
տոս ժԲ սրբազան Փափ , վէ տիւրլիւ տիւրլիւ
իֆթիրալարլա շէքվա էթտի ծնա Հայլարլն է-
լինտէն , վէ եալան սեօզէր իլէ կեօսթէրտի քի
Հայլար չօգ զալադ վէ եանկըշըգ իլինէ տիւշ-
միշէր . նիճէ քի էվվէլտէն տախի եազմըշտի
օ սրբազան Փափա՝ 'Ներսէսին արգատաշը Սի-
մէոն Պէկ : () սէմթլէրտէ օ զաման պուլուն-
տու Ունիթօւլարլն պիր գաչը . պունլար տախի
'Ներսէսիլէ պիր օլուպ վէ Մտինլէրտէն պիր

գաչընը դարափլարընա ալըս քի ծնար տախի
 Հայաստան մատտէլէրինէ քէնախէրինի եէ-
 թիք կեօսթ էրիլէր իտի, տիւզտիւլէր եանլա-
 րընտան եալան շէյլէր, վէ ծնարը պիր. քիթապ
 էտիս՝ եիւզ ծն եէտի եանկըչլըզ եազտըլար
 Հայլարըն իւզէրինէ, վէ օ քիթապը սրբազան
 Փափա վէրտիլէր: () տախի հիչ սէս չըգար-
 մայարազ կեօնտէրտի օ քիթապը Սխիթար
¹³⁴²
²⁷³ } կաթուղիկոտա վէ լ Լոն փատիշահ: Ս է
 ծնարըն իքիսի տէ քիթապը օգույուս՝ էմր էթ-
 տիլէր քի սինոդոս օլուն եպիսկոպոսլար վէ
 քահանալար վէ վարդապետլէր իլէ Սիս շէհ-
 րինտէ, վէ էթտիքլէրի սինոդոստա օ քիթապա
 եազըլանլարը էյիճէ թէֆթիշ էտիս՝ հէր պիր
 մատտէսինէ պիրէր պիրէր ճէվապ եազտըլար
 վէ աշխէարէ կեօսթ էրտիլէր քի օ եազըլան
 շէյլէր չըլըն վէ միւնաֆըզ քիմնէլէրին ա-
 պուրճուպուր սեօզլէրի տիր. հէմ սնոդրատան
 պէյան էթտիլէր քի Սերսէս Պալիենց եալան
 եպիսկոպոս տուր վէ նզովք ալթընտա տըր:
 Պունլարը հէփ քեաղատա ալըս՝ էլչիլէր իլէ
 կեօնտէրտիլէր սրբազան Փափա. օ տախի կեօր-
 տիւքտէ չօզ սէվինտի: Պու սինոդոստա մէվ-
 ճու տտէյիլ իտի լ Լոն փատիշահ, զէրէ սինոդոս
 դուրսլմատան՝ էճէլի եէթիշիս էօլտիւ. փա-
 տիշահլըղը սիւրտի 22 սէնէ:

24 . Յովհաննէս խաթիշահէն վէ Ղառ-խանուն վէ
Լիսաբանդիէն Վազնի , վէ Սեբրադուն Հաճաղիէոս
օլմասը :

Ե . 42 .

¹³⁴²
^{29.11} } Յովհաննէս Պայլ քի Նիւան տէնիլիր
Ղարպըս փատիշահընըն գարտաշը օղլու՝ պապա
դարաֆտան Լատին վէ անա դարաֆընտան
Հայ՝ Օաբլունտան տօղմա՝ Ղուխտոնուն գար
տաշը՝ իւշիւնձի Լեոնուն Թոգնու , պէշինձի
Լեոն էօլտիւքտէ օնուն եկրինէ կէջիպ՝ փատի
շահ օլտու Հայլարա . զէրէ Լեոնուն նէ օղլու
վարիտի վէ նէ գարտաշը : Պու Յովհաննէս փա
տիշահ Տիչ իշէ եարամազ պիր քիմնէ իտի , իշի
էօլսու զ վէ Հայլարա գարշը . պու էօյլէ իշէր
էթտի քի ըրձալըն վէ ասքէրին կէօզիւնտէն
չոգտը , վէ սարայըն դարզընը պօզտու վէ պիր
պէթ պիշիմէ սօգտու , պունտան զայրի էմր
էթտի քի Տիփիսիտէ Հայլըղը պըրագըպ՝ հէր
մատտէտէ Լատինձի տէփրէնսինլէր : Պու իշէ
Հայլար տայանամայըպ՝ գալըպ հիւձիւմէթ
տիլէր օնուն իւ զէրինէ . վէ էօլտիւքաիւլէր օնու
պիր երլ փատիշահըղ սիւրտիւքտէն սօնղրա :
¹³⁴³
^{29.11} } Ղուխտոն՝ քի Սիւրգէս տէնիլիր եախօտ
Սարգիս օ քի Բապիա սէմթինտէ հաքիմ իտի ,
գարտաշը Յովհաննէս էօլտիւքտէ՝ Հայ ըրձա
լը օլմալարըն մէշվէրէթ իիլէ՝ փատիշահ օլտու
Հայլարա : Հաջան Սըսըրըլար իշիթտիլէր օ
նուն փատիշահ օլտուղունու վէ հէմ սէզտիլէր

քի Հայլարն տէվլէթի թէնզիլ պուլմատաարը,
սիւրիւ իլէ եիւրիւտիւէր Աիւլիկիւ մէմլէքէ-
թինէ: Ա է չիւնքի թէտարիքի եօղ իտի Վուլ-
տոնուն, ծնլարա գարջը տուրամայրս, կիթտի
սըղընտը պիր գալէյէ: Տիւշման տախի իչէրի
կիրիպ՝ չօգ զարար վերտի վէ չօղունու էսիր է-
տիպ՝ կիթտի:

¹⁵⁴⁴
²⁷³ } Պիր երլ կէչտիքտէն սօնղրա՝ թէքրար
կէլտիւէր վէ չօգ ատամ գըրըպ վէ կինէ էվվէլ-
քի կիպի էսիրլէր վէ տօյուսիւզլար ալըպ՝
տեօնտիւլէր: Վիմնէ եօղ իտի քի պունլարլա
էյիճէ ճէնք էտէ, վէ Հայլարն պէօյիւքլէրի էլ-
տէն այագտան տիւշմիշ կիպի իւմիտսիզ գալմըշ-
լար իտի • փատիշաշլարընտան պըզմըշ վէ օն-
տան կէրի տուրուպ՝ քէնտի իչէրիմտէ խըրըլ-
թը էտէրլէր իտի • վէ տին մատտէսիմտէ վէ
ատէթ էանի թէօրէ խուսուսլարընտա՝ դարաֆ
դուլթարագ՝ տայիմա գալղայա տիւշմիշլէր իտի •
չօղու տախի կիւնտէն կիւնէ Աիւլիկիւտան չը-
գըպ՝ ղայրը սէմթէ կիտէր իտի • վէ ծնլարն
էէրինէ փատիշաշըն | ատին խըսըմլարը կէլիպ՝
շէհիրլէրէ վէ գալէլէրէ հաքիմ օլուրլար իտի •
Պունլար չօղալտըգտա պաշլատը Վուլիտոն փա-
տիշաշ՝ միլլէթէ զօր էթմէկէ քի | ատին գար-
զընա կէչինսիւլէր: Հայլարն պիր գաչ պէօյ-
իւքլէրի պունու հազմ էտէմէյիպ հապեր վէր-
տիլէր Վուլիտոնա վէ եալվարտըլար քի միլլէ-
թի Հայ ատէթլէրիմտէն չըգարմասըն վէ դա-
նլմատըգ եօլա սօգմասըն, ֆիքրինէ կէթիրսին
գարտաշընը՝ քի պէօյլէ իշէ էլ վուրմաղ իլէ՝
էօմրինի թէլէֆ էյլէտի: Տիյնէմէտիքտէ օն-

լարը Վուխտոն, օնու տախի հօտիւրտիւէր
գարտաշը կիպի իբի սէնէ փատիշահլըգ սիւր-
տիւքտէն սօնղրա :

¹³⁴⁵
²⁷⁹ } Սոտանդին՝ պէշինճի | Լոնուհ սօյուն
տան Պաղաին սերապէրին օղլու փատիշահ օ-
լուպ կէշտի Վուխտոնուն եէրինէ . պու պիր
ուսլու ագըլը քիմնէ օլմաղ իլէ միլլէթի րա-
հաթ սագլամսգ իսթէր իտի . վէ պաշլատը մէք-
թուպլաշմաղա | ատինլեր իլէ վէ սրբազան Փափ
իլէ : Տույտու Սըսըր սուլգանը մէլլէ Վասըր
հասան քի հայլար կինէ | ատինլերէ սըղըն-
միշլեր վէ եէրլերինտէ րահաթ օթուրմիշլեր ,
պու սէպէպտէն տարըլըպ՝ տաքէր տէվչիրտի
Սըսըր թօիրաղընտան , վէ Սիւրեանի սէմթէ-
րինտէն վէ Սիջագետք տէտիքլերի վիլայէթ-
տէն վէ պիւթիւնճէ գուվլէթի իլէ եիւրիւ-
տիւ հայլար իւղէրինէ քի սիլէ սիւփիւրէ օն-
լարը Վիլիկիա հօլքէսինտէն . ¹³⁴⁷
²⁷⁹ } Եկէր տէտի
օնլարըն փատիշահլըղը օրատան գալգարսա ,
արթըգ օնտան սօնղրա | Նրոբալըլար տիւշիւն
մէզլէր պուրայա կէլմէսինի վէ պիզիմ իլէ ճէնք
էթմէսինի , : Պունլարըն կէլէճէ կինի պի-
զիմ Սոտանդին փատիշահ հվլէճէ տույուպ՝
տէվչիրտի գալանլարըն պահատըր իկիտլերինի
վէ հայլարըն պէօյիւքլերինտէն պիրինի սերաս-
քէր էթտի՝ ատը | իպարիտ քի պիր իկիտ
քիմնէ իտի , վէ պունլարա վարտը Սըսըրըլար
իւղէրինէ . եարալմաճի եէթիշտի պունլարա
Վրպըրս ատասընըն փատիշահը ատը հուգոն
վէ Ռօտօսլուլարըն աթըլ ապէրին սերասքէրի՝
սրբազան Փափըն էմրի իլէ : Պունլար պիր եիւ-

ընկ իլէ հիւճում էտիպ տիւշմանլար իւղէրինէ վուրտուլար գըրտըլար ծնլարը, վէ գալանլարը գօվալայըպ՝ Վիւլիկիա սէմթինտէն գալըրտըլար. քէնտիլէրինտէն տախի գըրըլան չօղ օլտու, հէր նէ իսէ ծնտան սօնղըա պիր զաման րահաթ լըգ պուլտու Վիւլիկիա մէմլէքէթի : Պիտլէ օլտուգտա՝ չօգ մէքթ ուպլաշմագ օլտու սրբազան Փափ իլէ կէնէ տին մատտէլէրի վէ ատէթլէրի իչին : Պու սէպէպտէն Յակօր Ստեցի քի էվ վէլտէն տախի կաթուղիկոս օլմիշ իտի, չըգըպ կիթտի սրբազան Փափըն այաղընա վէ աղըվտան ծնունլա սեօյլէշիպ հէր գարաֆտան իսքետթ էթտի ծնու. վէ տիւշմանլարը եալանա չըգարըպ՝ չօգ րաղպէթ կեօրտիւ ծնտան, վէ աղիւմ իքրամ իլէ տեծտիւ կէլտի Վիւլիկիա մէմլէքէթինէ : () նուն տեծնիշինտէ էօլտիւ Սխիթար կաթուղիկոս 14 սէնէ հայրապետիք սիւրտիւքտէն սօնղըա, վէ թէքրար պու Յակօր օլտու կաթուղիկոս՝ Ղոստանդին փատիշահըն վէ եպիսկոպոսլարըն իրատէթի իլէ՝ վէ աէօրթ եըլ րահաթ լըգտա հայրապետիք էտիպ էօլտիւ :

¹³⁸⁹
^{99.} } Սերոպ սուրբ թաղէոս մանաթըրընըն առաջնորդու Ղրտաղ էյալէթինտէն՝ կաթուղիկոս օլտու Յակօր Ստեցի էօլտիւքտէ : Պունուն տեօրտիւնճի սէնէսինտէ էօլտիւ Ղոստանդին հայլարըն փատիշահը. տէվլէթի սիւրտիւ 18 սէնէ վէ թախթ պօշ գալտը իքի եըլ. զէրէ հայլարըն պեօյիւքլէրի աղալմաղլա Վիւլիկիա մէմլէքէթինտէ, կէչէնլէրին սօյունտան, եախօտ քէնտիլէրինտէն տախի պիրինի փատիշահ

տիքէնք իսթէմէզլէր իտի . վէ պեօլէճէ սա-
հապսըզ դալտը Կիւրիկիա վէ կիտերէք այսղ
ալթընա տիւշիւս չըղնանտը տիւշմանլարըն
հիւճոււմ էթմէսինտէն :

25 . Սոնդրադի Լեոնուս Վաթի վէ Խեօրդիւնճի
Կոստանդինէն վէ Էվէլէի Պօղոսուհի Կաթողիկոս
օլմասը , վէ Հայ Ժառիշահլըղընըն սօնդու :

Ե . 43 .

Լեոն Լիւսինեան ալթընճը՝ անա դարա-
ֆընտան Հայ պապա դարաֆընտան Ղիւանըն
վէ Գուխտոնուհի սօյու վէ Կըսրըս փատիշա-
հընըն խըսըմը , փատիշահ օլտու Հայլարա սե-
նէ 1365 . ՊԺԴ , սրբազան Փափըն մէքթուս
Էսզմասի իլէ : Օ Էրէ հաչան տուլսու սըրբա-
զան Փափ Ուրբանոս պէշինճի Կոստանդին փա-
տիշահըն Էօլտիւկինի վէ պիտի քի Հայլար
պիր օլմապօրլար՝ քէնտիլէրինէ փատիշահ տիք-
մէկէ՝ Էսզտը ծնլարա վէ նասահաթ էթտի՝ քի
փատիշահ էթսինլեր Լիւսինեան Լեոնու :
Հայլարըն պեօլէքլէրի վէ առաջնորդլարը տա-
խի ծնուհի սեօղիւնի տիյնէյիս տավէթ էթտի-
լեր ծնու վէ զիյնէթիլէ Հայլարա փատիշահ
տիքտիլեր , Էվէլէտէն պու Լեոն ալմիշիտի Լու-
տովիկոս ասը Սաճառ փատիշահըն խըսըմընը
ստը Սարիւմ քի Հայլար Սարուհի դըխոյ
տէտիլեր : Պու Լեոն Հայլարըն սօնդ փատիշա-
հը՝ պիր ագըլը վէ իզգէթլի քիմսէ իտի , դա-
պիլէթի դաթը , լաքին նէ Ֆայտա՝ վագթի

աճը . րիճալը տախի զիյաւէսիիւն աճըթտը
լար . փատիշահա եարտըմ էտէճէք եէրէ օն
տան կէրի տուրտուլար , քէնտիլէրիտէ պիրի
պիրինէ զըտտ օլուպ' պէօյլէճէ Կիւլիկիա վի
լայէթի կիթտիքճէ զայիֆ վէ գուվլէթսիզ
գալտը :

¹⁵⁷¹
ՊԻ } Պիր գաչ վագիթտէն սօնղրա Սըսըր
ապէրի կիրիպ Կիւլիկիա մէմլէքէթինէ պաշ
լատըլար շէհիրլէրի եագըպ երգմաղա , Պագ
տը կեօրտիւ Լնոն՝ քի տէվլէթի զայ օլույօր'
պիր եզ ապէր տէվլիրիպ' չըգտը օնլարա գար
չը . պիր էվինի գրտըգտան սօնղրա , պաշա չը
գամատըգտա՝ կէրի չէքիլտի վէ թէհլէքէյէ օղ
րայըպ' եարալանտը , վէ կիւճիլէ տաղլարատիւ
շիւպ' պիր վագիթ կեօրիւնմէզ օլտու . վէ քիմ
սէ տէ պիլմէտի քի նէրէտէ տիր . պունտան էօ
թիւրի չալ օլտու քի ճէնքտէ էօլմիշ տիր
տէյի : Պիր վագիթ կէչտիքտէ Հայլարնիքեահ
էթմէք իսթէտի Սարիամսուլգանը պիր շահ
զատէյէ՝ քի օնու փատիշահ տիքսիլէր : Պու
ֆիքիրտէ իքէն՝ իքի երլտան սօնղրա մէյտանա
չըգտը Լնոն վէ սէվլնտիրտի հէփիսինի : ()
կիւնլէրտէ էօլտիւ Սեսրոպ կաթուղիկոս 13
սէնէ հայրապետիք սիւրտիւքտէն սօնղրա :

¹⁵⁷²
ՊԻԱ } Կոստանդին տեօրտիւնճի' Սեսրոպուն
եէրինէ կէչիպ' կաթուղիկոս օլտու վէ իքի երլ
տան սօնղրա էօլտիւ :

Պօղոս՝ Կոստանդինտէն սօնղրա օթուրտու
իւչ պուչուպ երլ : Պու թարիխտէն պիր եզ էվ
վէլճէ Սըսըր սուլգանը ազլ վէ հապս օլունուպ'
եէրինէ կէչտի ամուճասը օղլու Լչըէֆ Շա

պան՝ քի քրիսթիանւարա խոսամ իտի : Պու հա-
չան տույտու քի Հայ փատիշահըղը գուվվէթ-
տէն տիւշմիշ վէ | Լոն փատիշահ տախի | ա-
տինլերէ տայանմիշ, հատսիզ հիսապսրզ ասքեր
¹³⁷⁴
^{Պիգ} } կեօնտերտի կիւլիկիա էօլքէսինէ : Պուն-
լարըն ասքերի սէլ կիսի եիւրիւտիւքտէ կիւլի-
կիա վիլայէթինէ՝ Հայլար պեօյիւքտէն քիւ-
չիւկէտէք՝ վէ փատիշահ ասքերիտէ՝ զօրգու-
լարընտան շաշըս տանրտաղան օլտուլար . պազի-
լերի սարփ վէ մէթին գալէլերէ տիւշտիւ, պա-
զիլերի տախի եիւքսէք եերլերտէ օլան մաղա-
րալարա գափանըպ՝ կիզլէնտի . վէ օթուզ պին-
տէն զիյատէ՝ էվվէլճէ զայրը վիլայէթլերէ
գաշտըլար : | աքին օրթատա գալանլար՝ գրլըճ
տան կէչտիլէր : Վէստի արթըգ իւմիտինի
| Լոն փատիշահ վէ ալտըզէվճէսինի | Բարիամ
տուլգանը վէ Փինա ասլը գըզընը վէ Շահան
ասլը կիւվէյիսինի, կիթտի սըզընտը պիր գաչ
պեօյիւքլերիլէ՝ Վապան տէտիքլերի գալէյէ :
Տիւշման պունու տույտուգտա՝ կէլտի գուշաթ-
տը գալէյի վէ չօգ ճէնք էթտիքտէն սօնղրա՝
պիր շէյ էտէմէյիպ վէ գալէնին տէօրթ դարա-
ֆընա ասքեր գօյուպ՝ եիւրիւտիւլէր քեօյլէր վէ
շէհրլէր իւզէրինէ : Սօնղրա իքի այ մուհասսէ-
րէ իլէ, ալտըլար Սիա շէհրինի վէ զայրը շէհր-
լերի : Տիւշտիւլէր սօնղրա մանասթըրլարա,
չօղունու տիւպ տիւզ երգտըլար վէ չօղունու
աթէշէ վուրտուլար վէ պուլտուզլարընը ալտը-
լար . հէր եերի սօյտուլար, վէ հէր նէ գատար
ատամ վար իսէ՝ իսթէտիքլերինի էսիր էթտիլէր
վէ գալանը գրլըճտան կէչիւրիպ՝ գանա պօյատը

լար վիւլայեթի, վե օգատար եւրի չեօլէ տեօն տիւրտիւլէր քի թէքրար շէնլիք վե փատիշահ լըգ օլմասըն օրալարտա :

Պունտան սօնղրա էսիրլէրի պեօլիւք պեօլիւք էտիպ՝ գարըլարը, երքէքլէրի, գըզլարը, իկիտլէրի, քեօյլիւլէրի, շէհիրլիլէրի, կրօնաւորլարը վե քահանաւարը պաշգա պաշգա, ղօրլատըլար վե կզլիյեթ էթտիլէր չէփիսինէ քի քրիսթիան տինինի պըրագսընլար : Աքին գապուլ էթմէ տիքլէրինտէ՝ օնլարըն չօղունու եարը պէլինտէն պիշտիլէր, վե չօղունու պօղապատըլար . քեօյլիւլէրին վե պայաղը ասամլարըն տէրիսինի տիրի տիրի եիւզտիլէր . պեօյիւքլէրինի վե ըաղպէթլիլէրինի օգ ամմաղիլէ էօլտիւրտիւլէր . կրօնաւորլարըն վե քահանաւարըն կեօզլէրինէ գըզղըն միւլ չէքիպ՝ քեօր էթտիլէր, վե պազլիլէրին տիլինի քէստիլէր՝ վազ էթմիլիլէր տէյի, վե պարմագլարընը տախի խուրտիւխաշ էթտիլէր : Այլթ գըզլարը վե կէնճ՝ ուշագլարը ալըպ կեօթիւրտիւլէր՝ սաթմագ իչին : Պու մուսիպէթլի պօզղունիւզ վե էսիրլիք օլտու սէնէ 1374 . Պիթ : Պեօյլէ օլտու գտա քի տօգուղ այ գատար Ան փատիշահ օթուրմիշ իտի Ապանտա էօյլէ գըթլըգ օլտու գալէտէ քի օնտա օլանլար պուլտուգլարընը եւտիլէր ամթ էթի վե ամթ ¹³⁷⁵ տէրիսի՝ քէտիյէ սըչանա վարընճա : Հէր շէյտէն իւմիտ քէսիլտիքտէ՝ միւշամլէրէ էթտի Ան՝ պեօյիւքլէրիլէ վե օնլարըն ըէյի իլէ հապէր կեօնտէրտի սէրապէրէ վե օնտան էման տիլէյիպ՝ քի քէնտինի վե քէնտիսի իլէ օլանլարը էօլտիւրմէսին՝ կիթտի այաղընա . օ

տախի | Լոնու վէ զայրուարընը չիֆթէ զէն-
ճիրէ գոյուլ՝ կեօնտէրտի | ըսըրա : | է աս-
քէր տէ գալէյէ կիրիպ եաղմալատը վէ գալէտէ
օլանլարը էսիր էտիպ ալտը կիթտի :

Հաջան կեօթիւրտիւլէր | Լոնու վէ զէվճէ-
սինի վէ զայրուարը | ըսըրա՝ զընտանա գօտու-
լար : | Պիր գաջ կիւնտէն սօնղրա սէրասքէր վէ
պիր գաջը րէճա էթտիլէր սուլղանա քի ծնլարը
զընտանտան չըգարսընլար . էմր էթտի սուլղան
“ | Կէր տէտի տինլէրինտէն տեօնէրլէրսէ՝ հէմ
չըգարըրըմ վէ հէմրայէթ տէ էտէրիմ : | Պու
սուլղանըն օղլու | էլլէք | անսուր տախի պու
էմրի էթտի . վէ լաքին ծնլար պու թէքլիֆի
գապուլ էթմէյիպ զընտանտա գալտըլար եէտի
եըլ գատար : | Պու | Լոնուն էսիրլիկի օլտու
սէնէ 1375 . ՊԻԴ . ծնպիր եըլ փատիշահլըգ
սիւրտիւքտէն սօնղրա : | է Կիւլիկիա տիւշտիւ
| ըսըրը էլինէ , վէ սօնղրա () սմանլը հիւքմի
ալթընա կիրտի :

¹³⁸⁰
ՊԻԹ } | Պէշ եըլտան սօնղրա | Լոն քեաղատ
եաղմագ իսթէտի սրբազան Փափա վէ Սպա-
նեօլ փատիշահլընա քի պիր չարէ էթսինլէր .
պու ֆիքիրտէ իքէն՝ | Լոնուն կիւվէյիսի (ա-
հան՝ պիր գաջըն րէճասի իլէ գուրթուլտու վէ
| Լոնտան քեաղատ ալըպ կիթտի սրբազան
Փափըն գարաֆընա վէ ծնուն սեօզի իլէ վար-
տը Սպանիա վիլայէթինէ վէ | Լոնուն քեաղա-
տընը վէրտի : | Յովհաննէս փատիշահա . օ տախի
պօյնունա ալտը | Լոնուն տիլէկինի :

() կիւնլէրտէ էօլտիւ | էլլէք | անսուր՝ | է-
լլէք | չըէֆ (ապանըն օղլու վէ եէրինէ կէչ-

տի օնուն գարտաշը Սէլիք Սալիհ ալթը եա-
 շընտա : Պունա քեաղատ կե օնտէրտի Սպանիա
 փատիշահը Յովհաննէս՝ ազիմփէշքէշլէրիլէ վէ
 տիլէտի քի ազատ էթսին | Լոնու վէ քէնտի-
 սինէ պաղըշասըն , վէ քէֆիլ օլտու քի օնտան
¹³⁰²
^{ՊԼԱ} պիր զարար օլմայա : () տախի օնուն սեօ-
 զիւնի զըրմայըպ գօյվէրտի | Լոնու վէ գարը-
 սընը վէ գըզընը վէ իքրամ էտէրէք եօլ վէրտի
 օնլարա , վէ ճէվապ եաղտը Սպանեօլ փատիշա-
 հընա ըէճէպ այընտա : | Նտի | Լոն Սըսըր-
 տան | Երուսաղէմէ վէ զիյարէթինի էթտիքտէն
 սօնղրա՝ գարըսընը վէ գըզընը՝ քէնտիլէրին ըէ-
 Ճուսը իլէ օրատա եէրլէշտիրիպ՝ կիթտի Հոռ-
 մայա , վէ օնտա չօգ րաղպէթ պուլուպ՝ կիթտի
 Սպանիա վիլայէթինէ Յովհաննէս փատիշա-
 հըն այաղընա վէ մէմնուն օլտու օնտան : ()
 տախի | Լոնա պիր շէհիր վէրտի ագարէթլէրի-
 իլէ . վէ չիւնքի օ վազիթլէրտէ Ֆըրանսըզ ի-
 լէ | Նսիլիլզին ճէնկի վար իտի , | Լոն կիրտի
 մապէյսլէրինէ վէ չօգ քէրրէ կիտիպ կէլմէքտէ
 օլուպ՝ պիր քէրրէ տէ Ֆըրանսայա տեօնտիք-
 տէ՝ Փարէզ շէհրինէ եէթիշիպ՝ վէ օրատա
 իսսթալանըպ էօլտիւ ալթմըշ եաշընտա . սէնէ
 1393 . Պսի . նոյեմբեր այըն 19, գուրթուլմա-
 սընտան օնպիր եըլ կէշտիքտէն սօնղրա , վէ
 կեօմիւլտիւ պիր միւքէլլէֆ մէզարա Սլէստին
 կըօնաւորլարըն մանասթըրընտա քի շիմտիյէ-
 տէք օնտաւորր :

() նուն զէվճէսի Սարիամ սուլթան տախի՝
 թէմիզ փաք էօմրիւնի | Երուսաղէմտէ կէշիրիպ՝
 օրատա էօլտիւ սէնէ 1405 ալթմըշ պէշ եա-

շընտա վէ կիօմիւլտիւ մէզարա սուրբ Յակօր
քիլիսէսինին էանընտա : Վէզալք քէնտի գը
զը տախի Փիննա աւլը էօլտիւ ծրատա : Պուն
լար էօլտիւքտէ՝ փատիշահլըղըն նամը նիշանը
Հայլարտան գալգտը վէ հիչ պիր շէյ գալմատը
փատիշահլըղա միւթաալլիգ :

Ե Է Տ Ի Ն Ճ Ի Փ Ա Յ

ԱՎԱՐԱԼԸ Գ ՏԵՎՐԻ

ՀԱՅԼԱՐԸ ՓԱՏԻՇԱՀԱՅԸ ԳԱԼՄԱՍԸ

Թարիխի միջին եօլու չափ պուրայա կելիպ՝ եկեթիշտի, միլէթի միջէ պաշ օլան պեօյիւկին վազթինէ պագարագ. չիւնքի թարիխ օնունլա տօղըու տեօնէր վէ թէքէրլէք միսալի տէվլինի էտէր: Լճմա չիւնքի օ փայէ գալգտը պիզտէն՝ օնուն էէրինէ՝ կաթուղիկոսլարըն վազթինի զիքը էտիպ՝ օնունլա թարիխի միջին իւլէրի վարձասընը ույտուրմագ իւզրէ իզ. Բադրիզլէրին վազթինի տախի պիլէ ալարագ:

Սէ լաքին հէնիզ իշիմիզէ պաշլամատան էվվէլճէ պիր շէյ տույուրմագ իսթէրիմ: Պիւ միշ օլասընըք քի Նայ միլէթին փատիշահլըղը Կիւլիկիատան գալգտըղը վազիթ՝ չօղալմիշ իտի պեօյիւք Նայաստանտա Վիւրտլէր. օնլաըն չօղու օթուրուր իտի Սոկք տէտիքլէրի մէմլէքէթտէ վէ Սասպուրահանտա վէ Տուրուքերանտա, Բաղէշ սէմթինտէ վէ Սասուն էյալէթինտէ վէ Տարոնտա. Բզնունիք դարագի:

լարընտա վէ Ղլճնիք թօփրաղընտա՝ Սիջագետք տէտիքէրի էօլքէտէ , էօյլէ քի Վիւրտիսթան տէնիլտի օ սէմթէր , հէփիսինին տէ պաշգաճա պէյլէրի օլտրազ : Վէզալիք թիւրքէրտէն վէ թիւրքմէնէրտէն չօղու էվվէլճէ Հայաստանա կելիպ , վէ Վիւրտիւրէ վէ զայրը միլլէթէրէ գարըլճա՝ պէյլիք սիւրէրէրիտի : թաթարլար Ղիւկիզ խանտան սօնղըա Պաղտատը ալըպ իւրիւտիքէրինտէ՝ չօգ պէյլէր պուրլարըն հիւքմի ալթընտա պէյլիք էտէրէրիտի թաթ Լէնկ թիմուր վազթինէտէք :

1. Իսինճի թիւրքորոս Կաթուղիկոսուն վաթի , վէ Լէնկիսին Կաթուղիկոսուն զոհոր էլմէսի :

2. 1 — 2 .

¹³⁷⁸
ՊԻԵ } թիւրքորոս իքինճի՝ էվվէլքի Պօղոս էօլտիւքտէ տէօրտիւնճի սէնէսինտէ՝ օնուն եէրինէ կաթուղիկոս օլտու Սիստէ . կէրճի օ շէհիր վիւրան օլմիշ իտի , վէ լաքին կաթուղիկոս սարան գալտը օրատա . կաթուղիկոսլար տաիւր օնտա ռահամ լըզ պուլմայըպ էօթէտէ պէրիտէ աէտիրկին կէղէրէրիտի , վէ լազըմ կէլտիքճէ օրայա տէօնիւպ՝ ձեռնադրութիւն վէ մեռոն օրհնէք էտէրէրիտի պիր էզ վազիթ :

Պու թիւրքորոս կաթուղիկոսուն վազթինտէ զուհուր էթմիշ իտի Լէնկ թիմուր քի Կօզպէք թաթարլարա փատիշահ օլտու Սըմըրղանտա , թիւրքճէ Սէմըրգանտ . սէնէ 1366. ՊԻԵ , վէ օն իքի էրլտան սօնղըա իլէրի կելիպ չօգ եէր ալտը . Լտրպատական սէմթինտէ թիւրքիզ շէհրինի

զապր էտիպ՝ օրատա տէվչիրտի եէտի եիւզ պին
աաբեր, վէ պունլարլա կէլիպ տօգուզ երլ կէզէ-
րէք վէ էօթէյէ պէրիյէ կիտէրէք՝ սալտը ա-
քէրինի Բոորէստանա վէ Պաղտատը ալտը սէ-
նէ 1386 . ՊԼԵ , վէ տեօնտիւ 11 ապուրական
¹³⁸⁷
^{ՊԼԶ} } մէմէքէթինէ : Ըօգ եէրտէ չօգ պօզղուն
լուգ էթտիքտէն սօնղրա կէլտի 11 իւնիք մէմէ-
քէթինէ , վէ էն էվվէլ Լընջակ դալէսինի ա-
լըպ՝ օրատա օլանլարըն ճիւմէսինի տէ գըրտը .
օնտան սօնղրա Հայաստանըն դայրը շէհրլէրի-
նիտէ ալըպ օրալարտա տախի էօյլէ էթտի :
¹³⁸⁹
^{ՊԼԸ} } Լիւրիւտիւ կիթտի Տուրուբերան վիլայէ-
թինէ Տարոն սէմթինէ վէ եազտը տեօրթ
թարաֆընը : Բքէրի տախի էօթէյէ պէրիյէ
տաղըլըպ չօգ խըյանէթլէք էթտիլէր , խուսու-
սա քէօյլէրտէ : Բէօյլիւ գարընըն պիրի օ մու-
սիպէթլէրտէ պիր իշ էթտի . պու գարը գուր-
թուլայըմ տէյի գըլըճ գուշանըպ ալտը սէքիզ
եաշընտա օղլունու վէ գաշարիքէն՝ պագտը
կէօրտիւ քիտիւշմանլար եէթիշտի արտընտան՝
շաշտը գալտը , վէ քէնտիսինի դայիպ էթտի .
վէ չիւքի էլլէրինէ տիւշսէ իշ Ֆէնայա վարա-
ճագ վէ օղլու տինինի գայ էտէճէք , տեօնտիւ
տիւշմանլար իւզէրինէ վէ պիր գաշընը գըրտը .
օնլար չօղալտըգտա՝ օղլունա պագըպ գըլըճը
իլէ էօլտիւրտիւ օղլունու , վէ իլդարիլէ պիր
եիւքսէք եէրէ չըգըպ՝ վէ եիւզիւնէ խաչ նիշա-
նընը էտիպ վէ քէնտիսինի աշաղա աթըպ՝ օրա-
տա ճանընը թէսլիմ էթտի :

¹³⁹⁴
^{ՊԼԳ} } Լիւրիւտիւ կիթտի սօնղրա 1 էնկիթի-
մուր Բասէն սէմթինէ , Դ իրակա , 11 անանդա ,

վէ Վարս շէհրինի ալտըգտան սօնդրա՝ պիր շէյ
էթտի : Պիր դարաֆա այլըտը իւշ եիւզ Տա-
ճիկ վէ պիր դարաֆա այլըտը իւշ եիւզ Տայ :
“ Եթէրիտիմ տէտի գուրա իլէ հօլտիւրմէք
պու իքի պեօլիւկին պիրինի , վէ լաքին շիմտի
պանա էյի կեօրիւնտիւ քի սալթ քրիսթիան-
լարը հօլտիւրէյիմ վէ օպիրլէրինի ազատ է-
տէյիմ , , Պունու Տայլար իշիթտիքլէրինտէ՝
պիր աղըզտան տէտիլէր քի “ Եէկ տիր պիզէ
ղայրլար իլէ եաշամագտանիսէ՝ քրիսթիանլըգ
տինինտէ հօլմէք , , վէ լաքին ծնլարտան իքիսի՝
Տայ պեօլիւկիւնտէն այրըլպ կիրտիլէր օպիր
պեօլիւկէ : Պու իշի կեօրտիւքտէ Լէնկթիմուր,
էմր էթտի քի գըրսընլար օ Տաճիկ պեօլիւկիւ-
նիւ : () զաման պաշլատըլար պաղըրմաղա օ
իքի Տայքի “ Պիզ քրիսթիանլըգ , Տէտի ծնլա-
րա Լէնկթիմուր “ Լպէր սիզ քրիսթիան իսէ-
նիզ , պու սիւրիւտէ իշինիզ նէ . հօյլէ տէյիլ՝
սիզ ֆէնա վէ եալանճը ատամլար սընըզ , ծնուն
իշին զայ էթմէք լաղըմ տըր սիզի , , պունու
պեօյլէ տէյիպ՝ էմր էթտի քի սալթ օ իքիսինի
հօլտիւրսիւնլէր վէ օպիրլէրինի սալը վէր-
սինլէր :

1403
ՊԵՐԻ } Պունլարտան զայրի չօգ իշլէր էթտիք-
տէն սօնդրա՝ կիրտի Լէնկթիմուր քիւշլւք Լ-
սիա սէմթինէ վէ չօգ շէհրլէր զապզ հտիպ՝
կէլտի գուշաթտը Սիվաս շէհրինի քի օրատա
վար իտի եիւզ իկիրմի պին ճան . պունլար գար-
շը տուրտուզլարընտա՝ եէմին էթտի Լէնկթի-
մուր , “ Լպէր շէհրի պանա վէրիլսէնիզ տէտի՝
սիզի գըլըճտան կէջիւմէմ , , Ը շէհրի ալտըգ-

տա՝ հէր նէ գատար օրատա իկիտ վար իսէ է-
սիր էտիպ, զէնկինէրինէ վէ քիպարընա իսքէն-
ճէ էթտի . վէ հէփ շէյէրինի ալտըգտան սօնը-
րա , պաղլաթտը պաշլարընը պազլարընա վէ
թէքէրէք կիպի եուվարլայարաֆ՝ աթտըրտը
պէօյիւք չուգուրլարա քի օրատա քէնտի գաղ-
տըրտը . գարըլարը սաջլարընտան աթ գույրու-
ղունա պաղլատըպ՝ օվալարտա սիւրիւթտիւ .
չօճուգլարը էլայագ պաղլը՝ պէօյիւք օվայա սէր-
տիրիպ՝ հարման կիպի աթլարա չըղնաթտը . օ-
նուն իչին օ եէր Սէ հողէր տէնիլտի , եանի ,
գարա թօփրագլար : Ե հհին ասքէրինի տէ
սաղ սաղ եէրէ կեօմտիւրտիւ “ Սիւնքի եէմին
էթտիմ, տէտի, քիսիղի գըլըճտան կէչիւրմէյիմ, ,
Սօգ ույուգլար պուլտու շէհիրտէ . “ Սիզ նէ
իշէ եարարսընըգ , տէյէրէք , ճիւմէսինի տէ
պօղտուրտու . “ Սէն քի սաղլարը եաշաթմա-
տըմ, տէտի , սիղի նիչին եաշաթմալը , : Լըգ-
տը սօնըրա քիլիսէլէրի , վէ թէմէլինտէն սեօք-
տիւ Վըրգ մարտիրոսլարըն՝ գըրգ գուպպէլի
քիլիսէսինի քի օրայա կեօմիւլմիշ իտի ծնլարըն
թէնի : Պունտան սօնըրա իլէրի կէլիպ՝ գուլթ-
տու Լըլտըրըմ Պայէզիտի վէ տէմիր գաֆէսէ
գօտու : Սէ օ սէմթլէրի վուրուպ՝ ալթմըշ
պին էվ էսիր էթտի՝ չօղու հայ , վէ Խօրասան
սէմթինէ եօլատը : Վէնտիսիտէ Լօզպէք
վիլայէթինէ տեօնիւպ՝ Սէմըգանտա կիթտի
վէ օրատա էօլտիւ . սէնէ 1406 , ՊԾԵ . վէ օ-
նուն եէրինէ կէչիպ փատիշահ օլտու Եւհ-
ուլիս ատը օղու :

Պուլ Էնկէթիմուր կէրէի պիր գալիմ վէ խային

քիմնէ իտի, վէ լաքին քիմքի իգանթ էտէրսէ՝
 օնա քեօթիւլք էթմէզիտի վէ պիր զարար
 վերմէզիտի, սալթ վէրկի ալլըրիտի: Պու հէր
 ներէյէ վարսա վէ հանկը շէհիրի գուշաթսա,
 իւչ րէնկլի չատըր գուրարըտը, պէյազ, գըրմը
 զը վէ սիյա՜հ. էվվէլ պէյազ՝ քի քերէմ էթմէք
 նիշանը իտի, էկէր շէհիրտէ օլանլար իրատէթ-
 լըրի իլէ քէնտիսինէ իգանթ էտէրլէրսէ:
 Սօնղուր գըրմըզը՝ քի աթէշ վէ գըրը՝ նիշանը
 իտի. էն սօնղունտա սիյա՜հ՝ քի արթըզ քերէմ
 էտէճէք տէյիլ իտի, կէրչի օնտան սօնղուր միւ-
 ղի տախի օլսալար: Տէրլէր քի պու | էնկթի-
 մուր հաչան կիթտի Վիւր չայընա էազըն |
 զուանլար վիլայէթինէ, օրատա օլան | զուանք
 տէտիքլէրի չայլարը սիւրաիւ կեօնտէրաի
 Պանտահարա. օնլար տախի օրատա տինլէրինի
 ազէր ազէր պըրազըպ զայրը մէշհէպէ եէլթէն-
 տիլէր: Պանտահար վիլայէթի տախի օնլարըն
 ատընա | զուան տէնիլտի. պու շէյի իսպաթ
 էթմէք իշին տէրլէր քի օնլար փիշիրտիքլէրի
 էքմէկին իւզէրինէ իսաչլարի պիր նիշան գօր-
 լար: Սէքըրար տէրլէր քի հէր նէ գատար քի-
 թապ պուլտու իսէ | էնկթիմուր չայաստան-
 տա վէ | ճէմիսթանտա, կեօթիւրիւպ | Եմէր-
 գանտա պիր գուլէյէ գօտու. վէ էմը էթտի
 ուգուպէթ իլէ քի հիչ պիր քիմնէ օրատան քի-
 թապ չըգարմայա. էկէր պիր քիմնէ իսթէրսէ
 պիր շէյ օգումմազ, իչէրի կիրսին պազսըն վէ
 թէզլէ չըգսըն: Իսթէրսէն պազ չայ թարի-
 իսինտէ. է. 1:

2. Եւ վէլէի Կարապետ Կաթողիկոսին լազնի պէ-
շինձի Կոստանդինէ վարընձա :

2. 2 — 5 .

¹³⁹⁸
^{ՊԽԳ} } Հէնիզ Լէնկթիմուր Հայաստանտա ի-
քէն՝ պէյին պիրիսի՝ Սէլիք Լամէր ատլը՝ պիր
գաջ քրիսթիան քիմնէլէրին իղվասը իլէ՝ դուլթ-
տուրաու Թէոդորոս կաթողիկոսու վէ հօւ-
տիւրտիւ ծնու 18 սէնէ Հայրապետիք էթտիք-
տէն սօնղրա . ծնտան զայրի՝ ծն ալթը քիշի
տախի հօլտիւրտիւ Հայ պեօիւքէրինտէն . վէ
սօնղրա քէնտիսինտէ հօլտիւրտիւ Սըւրը
սուլզանը :

¹³⁹⁸
^{ՊԽԵ} } Կարապետ հվվէլքի՝ քի Բոկիկ տէնի-
լիւ իտի՝ Թէոդորոստան սօնղրա կաթողիկոս
օլտու Հայլարա 2 սէնէ :

Ղաւթի տեօրտիւնձի՝ Կարապետին եէրինէ
կէչտի վէ գալտը 4 սէնէ :

¹⁴⁰²
^{ՊԽԵ} } Կարապետ իքինձի՝ Ղաւթի տէն սօնղ-
րա կաթողիկոս օլտու 7 սէնէ : Պունլարըն
կիւնիւնտէ չօգ մարտիրոսլար զուհուր էթտի՝
կէրէք հվվէլ, կէրէք սօնղրա . պազ Հայ Թա-
րիխնտէ . Գ. 2 : Պու վագիթլէրտէ Թէքրար
վէլվէլէ գօփտու միլլէթ իչինտէ Ունիթօլար
սէպէպինտէն . չիւնքի ծնլար Հայլարըն հէփ
ատէթլէրինի վէ խորհուրդլարընը պօշպիր շէյ
սայսրազ՝ եէնի ատէթլէր չըգարմիշլէրտի ,
նիձէքի եազմըլը Հայ Թարիխնտէ . Է. 40 :
Պիր նամտար վարդապետ վալիտի օ զաման՝

ատը Սարգիս . չօգ ճահտ էթտի՝ պու պուլա-
նըգըղը տուրուլթմաղա վէ չարէսինի պուլա-
մատըգտա՝ չէքիտի պիր եանա , վէ կիթտի սա-
քին օլտու Քաջբերունի սէմթինտէ Սուխարա
մանասթըրընտա :

() կիւնլէրտէ շեօճրէթ պուլմիշ իտի Յով-
հաննէս Որոտնեցի վարդապետ Վախիկ տէտիք-
լէրի քի սաքին օլուր իտի Ստաթև վանքընտա
վէ քարողար տիւղէր իտի . պու էվլէլինտէն
Ունիթօւլարա սահապ չըգտը . վէ լաքին պագ-
տը կեօրտիւ քի Ունիթօւլար քէնտի շայիրտէ-
րինի վէ Սարգիս վարդապետին շայիրտէրինի
թէքրար մկրտել էթտիլէր վէ թէքրար ձեռ-
նադրուլթիւն վերտիլէր , ծնլարտան կերի տուր-
տու , հէմքէնտի վէ հէմ զայրը վարդապետլէր
վէ ճէմնաթ տախի . վէ լաքին Ունիթօւլար օ
գատար գապարթտը իշի քի չայլար պէյլէրէ
տիւղիւպ՝ ծնլարըն հագգընտան կէլտիլէր :

¹³⁸⁸
91.5 } () կիւնլէրտէ Յովհան Որոտնեցի էօլ-
տիւքտէ , Գրիգոր Տաթևացի քի ծնուն շայիր-
տի իտի , օ տախի գարշը տուրտու Ունիթօւլա-
րա . քէզալէք Սարգիս վարդապետ տէ էօլ-
տիւքտէ՝ ծնուն եէրինէ Գրիգոր իլլաթեցի
կէջիպ՝ չարշտը սեծնտիւրմէկէ Ունիթօւլարըն
աթէլինի , վէ քէնտիսիտէ զայրէթլէնիպ՝ Լոյսմ
աւուրք քիթապընը թէմնամլատը վէ մարտի-
րօսլուղա հալվէս էտիպ՝ միւրատընա էրտի :
Թուլմա Սեծոփեցի տախի պու իշէ չարշտը .
պունճիլէյին Լոյսքէլ վարդապետ Սիւնիք ե-
պիսկօպոսու վէ զայրըլարը տախի . պագ չայ
թարիխինտէ . 7 . 3 : Պունլար հէնիզ սաղ ի-

քէն՝ էօլտիւ իբինճի՝ Կարապետ կաթուղիկոս
Սիս շէհրինտէ 7 սէնէ կաթուղիկոսլըգ էթ-
տիքտէն սօնղրա :

¹⁴⁰⁹
^{ՊԵԸ} } { Յակօբ իւշիւնճի՝ Կարապետ կաթու-
ղիկոս էօլտիւքտէ՝ Կիւլիկիա պէյի էմրիիլէ
կէչտի օնուն եէրինէ . վէ լաքին Սիստէ օլանլար
իքի երլտան սօնղրա՝ օնու զէհրլէյիպ էօլտիւ-
տիւլէր :

¹⁴¹¹
^{ՊԳ} } { Վրիգոր սէքիզինճի՝ Տաշան կիւրիւլթիւ
գօփտու Սիստէ կաթուղիկոսլըգ իշին՝ քէնտի-
սի գափտը օ մանսըպը վէ գարշը տուրանլարը՝
պէյին գուվվէթիիլէ ալթ էթտի . վէ լաքին
Սիս քիւրսիսի րաճաթսըզ օլարագ՝ կիթտիքճէ
գըվամընտան չըգտը . պու սէպէպտէն Սիստէ
օլանլար եէտի սէնէտէն սօնղրա օնու սիւրտիւ-
լէր պիր գալէյէ քի օրատա էօլտիւ :

¹⁴¹⁸
^{ՊԿԷ} } { Պօղոս՝ Լըրարատ մէմլէքէթինտէն՝
Լըրուսաղէմ առաջնորդու՝ Սիսէ կէլիպ նիզամ՝
վէրմէկ իշին՝ Տէփիսինին իրատէթիիլէ կաթու-
ղիկոս օլտու վէ օ քիւրսիյի պիր էզ նիզամլայըպ
տիւզտիւ : Պու կաթուղիկոսլարըն վազթինտէ
թէքրար պուլանտը Հայաստան վէ ալթը իւս-
թիւնէ կէլտի . զէրէ պիր դարաֆտան Սըրըր
սուլղանը , օ պիր դարաֆտան Լուսուֆ՝ Սա-
սուն պէյի . պիր դարաֆտան Լմիր Լզդին՝
Սստան պէյի , օ պիր դարաֆտան Սիրան շաճ՝
Թէվրիզ պէյի՝ Լէնկթիմուրուն օղլու . պիր
դարաֆտան Շահնուխ՝ օնուն պեյիւք օղլու
քի պեյիւք խանիտի Խօրասանտա վէ օ պիր
դարաֆտան Ղայըր պէյլէր պիր պիրլէրինէ
յըտտ օլուպ վէ Հայաստան իշինտէ ճէնք է-

տիպ՝ պերպատ էթտիլէր տիւնեայր . պուն-
լարըն իշինտէ Լուսուֆ պէյ կիթտի ալար
Պաղտատը վէ Իսքէնտէր ատըր օղլունու պէյ
գօտու օրայա , վէ քէնտիսիտէ Լագրեանդ
էյալէթինէ կէլիպ՝ օթուրտու Վաղարշակերտ
շէհրինտէ Թիւրքէ Լաշկերտ . օնտան կէշտի
Տայք մէմէքէթինէ վէ ալտը Լքսպայը , վէ օ-
րալարտա չօգ ատամ գըրտը :

¹⁴²⁰
⁹⁴⁶ } Պու Լուսուֆ էօլտիւքտէ՝ օղլու Լու-
քէնտէր՝ քէնտի եէրինէ գարտաշընը՝ ատըր
Շահմահմուտ՝ Պաղտատտա օթուրտուպ կէլ-
տի Հայաստանա . վէ չիւնքի օրայա կէլմիշիտի
Շահուխ Խօրասան խանը՝ օնունլա Ճէնք է-
տիպ Լագրեանդ օվասընտա՝ եէնկիլտի վէ գաշ-
տը : Կէրի տեօնտիւքտէ Շահուխ՝ Իսքէն-
տէրին օպիր գարտաշընը՝ ատըր Նիհանշահ՝
օնա զըտտ օլմաղ իշին պէյ էթտի Լտրպատա-
կանա վէ Հայաստանա : Պու տախի պէյ օլ-
տուղու կիպի՝ պաշտը Իսքէնտէրիլէ վէ զայրը
պէյլէրիլէ Ճէնք էթմէկէ Հայաստան սէմէթլէ-
րինտէ , Թաքի էօլտիւ Իսքէնտէր քէնտի օղլու
Պապատըն էլլինտէն : Պու Նիհանշահըն տէվ-
լէթի տէնիլտի Պարագօյունլու , նիճէ քի
Տիարպէքիրտէ օլան Նիհանկիր պէյին տէվլէ-
թի Լքգօյունլու տէնտի . վէ օ զամանլարտա
պունլար իտի ճիւմէսինտէն նամլը : Պունլար
վէ զայրըլարը տախի օն երլ շէտիտ Ճէնք էթ-
մէկ իլէ՝ գըթլըղա սէպէպ օլտուլար : () գա-
տար քի՝ հալք հիշ պիր շէյ պուլամայրպ պի-
րիպիրինի եէտիլէր . չօղլու տախի վիլայէթի պը-
րագըպ՝ զայրը եէրէ գաշտը . պագ Հայ Թարի-

խինտէ . 7. 4 , 5 : Պեօյլէ վագիթտէ էօլտիւ
Պօղոս կաթուղիկոս 12 սէնէ կաթուղիկոսլըդ
էթաիքաէն սօնդրա :

¹⁴⁵⁰
⁷²⁰ } Սոստանդին պէշինճի՝ Ս ահկայ շէհրին
տէն կաթուղիկոս օլտու Սիսաէ Պօղոսուն եէ-
րինէ : Պունուն կիւնիւնտէ օլտու Ֆիօրէնցա
սինոգոսու քի ծրատա պիրլիք էթտիլէր Սոււմ-
լար վէ Հայլար Լ ատինէր իւն . վէ լաքին
Սոււմլարն պիրլիկի սիւրմէտի . պագ Հայ թա-
րիխինտէ 7. 6 :

¹⁴⁵⁸
⁷²⁷ } () վագիթէրտէ իւրի կէլմիշ իտի
Հայաստանտա Սիւնիք վիլայէթինտէ Հայլար-
տան պիրիսի ատը Պէլզինէ՝ Ուոպէլեան Սըմ-
բատըն օղու քի Սըղնաղըն պիր դարաֆընս
տախի հիւքմ էտիպ , ծրատա օլան Հայլարը էյի-
ճէ գայրըրըր իտի . վէ քիմքի օ սէմթէ գաշար-
սա մուհապպէթիլէ ալըպ՝ էյի գօրուր իտի :
Պունուն կիւվէյիսի Վիւրճի պատիշահը Բէք-
սան՝ պունա գըսգանըպ հասէտ էթտի վէ իս-
թէտի վիւճուտինի գալտըրմագ . պուլտու
Հայըն պիրինի ատը Բֆնագին վէ ծնուն էլիլիլէ
ղէհիրլէտի ծնու : Պէլզինէ էօլտիւքտէ՝ Հայ-
լար դութուպ Բֆնագինի՝ էլլէրինի վէ այագլա-
¹⁴⁵⁸
⁷²⁷ } ըրնը քէստիլէր : Վիւրճի պէյի տախի օ
եըլ քէօթիւ եարալարա տիւշ օլտու , վէ սօնդ-
րա ասի օլտուգտա Ղիհանշահա քի լիէվլիզ
փատիշահը իտի , կէլտի Ղիհանշահ Վիւրճիս-
թանա , վէ քիմի քի պուլտու իսէ էսիր էթտի
վէ պէօյիւքլէրինի էօլտիւքտիւ : Բլտը Շ աւ-
շուղղէ շէհրինի քի ծրատա իկիրմի պին Հայ
թթուրուր իտի վէ չօղունու գըրտը , վէ տօղուզ

պին տեօրթ եիւզ քիչի էսիր էթտի : Պեղլէ
էթտի Նիհանշահ զայրը շէհրլէրէտէ : Կէրի
տեօնտիւքտէ՝ Նայլարըն իւզերինէ փաշա տիք-
տի՝ Կախըուանտա քէնտի օղլունու՝ Նասան
Լի ատլը, վէ Բէվան շէհրինտէ տախի պիրինի
օթուրթտու ատը Եագուպ՝ Նասան Լինին
հիւքմի ալթընտա :

3. Գրեգոր Սուսաբէկէնց պէպիւլէրի Կախըուան-
տան վագլի, չի օ պանն Կախըուանլիք չի-բսիտի
պեօնտիւ Լիւփիէնէ, վէ ծնրա Կախըուանլիք օլտու
Կիւրան :

2. 6 — 9.

¹⁴³⁹
929 } Կիւնտէն կիւնէ Սիւ քիւրսիսի փայէսին
տէն տիւշմէք իւզրէ իքէն՝ էօլտիւ Կոստանդին
կաթուղիկոս 9 սէնէ կաթուղիկոսլըզ էթտիք-
տէն սօնդրա : Սիստէ օլանլար ծնուն եէրինէ
պիրինի կէշիրտիւր { Յովսէփ ատլը՝ իշէ եարա-
մազ պիր առամ, վէ նիճէքի պագլիւլէրի տէրէր՝
աշխարհական իտի . պու պիր երլ օթուրտու
օթուրմատը էօլտիւ . վէ լաքին կաթուղիկոս-
լարըն սրասընա կիրմէտի . կէրչի ատը ծնլարըն
սրրասընա եագըլտը :

¹⁴⁴⁰
929 } Գրեգոր աօգուզունճը՝ Սուսաբէկէնց
տէտիքլէրի՝ կաթուղիկոս օլտու Սիստէ : Ս է
չիւնքի ազ իտի օրատա եպիսկոպոս վէ քիւրսի
տէ շէօհրէթինտէն տիւշմիշ իտի, Ֆիւ հալ պեշ
եպիսկոպոս ձեռնադրել էթտի՝ պէշիտէ լայրզ
օլմայան քիմսէր : Պու իշէ պէյէնմէտի Կիւ-

լիկիա սէմթլէրինտէ օլան տեօրթ եպիսկոպոս
վէ եէքտիլ օլարադ եազտըլար Հայաստանտա
օլան եպիսկոպոսլարա վէ վարդապետլէրէ վէ
տույուրտուլար քի պու քիւսինին իշի Ֆէնայա
վարեօր . էկէր թէզչէ պիր չարէ էթմէզսէնիդ՝
րիւսվայ օլուրուզ զայրը միլլէթլէր էօկիւնտէ :
Պու հապերտէն օյանըպ միլլէթին առաջնորդ-
լարը վէ պիրի պիրլէրինէ մէքթուպ եազմագլա
եէքտիլ վէ եէքճիհէթ օլուպ՝ սեօզ էթտիլլէր
քի Սիա քիւրսիսինի պըրագըպ՝ պիր զայրըսընը
եէնի կաթուղիկոս գօսունլար Եջմիածինտէ ,
եախօտ օ Սուսաբեկենց Գրիգորու Եջմիածի-
նէ կէթիրիպ՝ օրայա գալտըրսընլար Սիտէն
քիւրսիյի : Պունուն իշին եազտըլար օնա քի
¹⁴⁴¹₉₂ } պույուրսուն կէլսին Եջմիածինէ : Տիյնէ-
մէտիքտէ Գրիգոր՝ Հայաստանտա օլան առաջ-
նորդլար իսթէտիլլէր պու իշ իշին պեօյիւք սի-
նոդոս էթմէք . վէ րահաթլըզլա իշի պաշա չը-
գարալըմ տէյի՝ մնտտէի տույուրտուլար Բէ-
վան պէյինէ ատը Եագուպ : Պունլարըն հէփի-
սինէ աղըզ օլտու Օաքարիա եպիսկոպոս Հա-
ւուցթառ տէնիլէն մանասթըրըն առաջնորդու :
Իշի պեօյլէ տիւզիւպ՝ սինոդոս գուրտուլար Սա-
ղարշապատտա Եջմիածին քիլիսէսինտէ եպիս-
կոպոսլար , վարդապետլէր , վանահայրլար , կրօ-
նաւորլար վէ քահանալար , Բըուան կաթուղի-
կոսու տախի օնտա , հէփ հէփ եէտի եիւզ քի-
շի . վէ պունլարտան զայրը աշխարհական պեօյ-
իւքլէրիտէ : Չօգ եպիսկոպոսլար վէ վարդա-
պետլէր տէ քի կէլլէմէտիլլէր սինոդոսա , եազ-
տըլար քի սինոդոսուն էթտիկինի՝ պիզտէ գա-

պուլ էտերիզ : Պու սինոդոստա ճիւմէնին ի-
րատեթիիլէ վէ հէքքէսին պէյէնմէսիիլէ կա-
թուղիկոս օլտու Կիրակոս վարդապետ՝ Վաջ-
բերունի էյալէթինտէն Խառաքաստ քեօյիւն-
տէն քի օթուղիքի երլ Խոր վիրապ տէտիքլէրի
մանասթըրտա սաքլին օլմնդիլէ Սիրապեցի
տէնիլտի . պիր ալջադ կեօնիւլլիւ եամաշ քիմ-
սէ , սեօզի տիւղկիւն վէ ամէլի փաք , ագըլլը՝
վէ սուրբ քիթապլարա էյի վուգուֆ Թաճախի-
էթմիշ : Պէօյլէ օլմնաղ իլէ Հայ կաթուղիկոս-
լըզ քիւրսիսի Եմիածինէ գօնուլտու , վէ Լու-
սաւորիչին սուրբ աջը եանի սաղ էլի օրատա .
վէ Սիս գալտը քէնտի դավըրընտա սէնէ
1441 . ՊՂ :

Կիրակոս՝ կաթուղիկոս ժլտուղու կիպի՝ օրհ-
նութիւն քեաճատը եազտը հէր եէրէ , հէփսի-
նի նոզվքտան չեօզմէքլէ քիմքի պաղլանմիշ իտի
Սիստէ օլան կաթուղիկոսլարտան . վէ կաթու-
ղիկոսլարա օրհնութիւն եազտը , կէրէք Սիստէ
օլանա վէ կէրէք Բղթամարտա օթուրանա :
Վէնտիսիտէ պալլատը նիզամա գօմնաղա կա-
թուղիկոսարանը էվվէլքի դարզընա . մանաս-
թըրլարը տիւղտիւ վէ քիլիսէլէրի եէնիլէտի ,
վէ չօգ չալըշտը քի առաջնորդլար էյի վարսըն-
լար , վէ միլէթ տախի լաճաթ էթսին :

¹⁴⁴³
ՊՂԲ Երլտան սօնղրա Սարկոս ատլը պիր
եպիսկոպոս՝ քի սինոդոս վազթինտէ Կիւրճիս-
թանտա իտի՝ Ս աղարշապատա կէլիպ՝ կաթու-
ղիկոսլուղուն Եմիածինէ կէտիկինի կեօր-
տիւքտէ՝ շաշտը . վէ պիր գաշ վէլվէլէճի քիմ-
սէլէր իլէ սեօյլէշիպ վէ ծնլարտան տիւրթիւ-

լիւպ հասէտիլէ տօլտու . պուլտու քէնտիսինէ
ուլղուն կրօնաւորուն պիրինի Մտուածատուր
ատը վէ ծնունլա պիր օլուպ՝ իքիսիտէ պաշլա-
տըլար Աիրակոսուն կաթուղիկոսըղընը եէրմէ-
կէ . “ () Էվվէլ Մըթամարը իտի՝ տէտիլէր՝ վէ
չօգտան նղովք իլէ պաղը տըր , ծնտան Աջ
միածինէ կաթուղիկոս օլամաղ . պունտան զայրի
կէրէկ իտի քի օ էն Էվվէլ կաթուղիկոսլար-
տան եպիսկոպոս օլայ իտի , վէ ծնտան սօնղրա
կաթուղիկոս , : Պունլարա ուլտու Աիրակոս
ատը վարդապետին պիրիսի վէ պիր տէ Պաբ-
րիէլատը եպիսկոպոս վէ Համազասպ Արեւան
եպիսկոպոսու . պունլար քեաղատ եազտըլար
Օ աքարիա եպիսկոպոսա Հաւուցթառ մանաս-
թըրըն առաջնորդունա վէ ծնու տախի՝ գօլայ-
ճա դարաֆլարընա ալտըլար . զէրէ օ եպիսկո-
պոս տէ կիւճէնմիշ իտի Աիրակոս կաթուղիկո-
սա , չիւնքի քէնտիսի իսթէր իտի կաթուղիկոս
օլմադ , վէ պեօլէ օլտուղու իչին՝ հազգ էթմէզ
իտի ծնտան : Պունլար սեօզի պիր էտիպ՝ սըգ-
լէթիլէ տալէթ էթտիլէր եպիսկոպոսլարը ,
վարդապետլէրի վէ քահանալարը վէ մախսու-
սէն Պրիգար վարդապետի՝ քի Մակու էյալէ-
թին եպիսկոպոսի իտի : Պունլարը՝ տախի քէն-
տիլէրինէ ուլտուրուպ՝ օլտուլար օթուզ քիշի .
վէ սիւրիւիլէ կիթտիլէր Աջմիածինէ քի էնտիր-
սինլէր Աիրակոս վարդապետի կաթուղիկոսըգ
մանսրպընտան : Պունու տուլտուղու կիպի Աի-
րակոս՝ Էվլէթլէտի գաչտը վէ պիր Էվլէ կիրիպ
սազլանտը : Ա է լաքին ծնլար ծնու պուլուպ
կէօթիւրտիլէր Ապուպ պէյին գարշըսընա

քի ծնուն էմրիլէ կաթուղիկոս էթմիշէրիտի
 Լիրակոսու , վէ ծնա շէքվա էտէրէք՝ տէտիլէր ,
 “ Դրատրգ պուլտուգ՝ քի պու աւամ վաֆթիս
 օլմամը վէ քրիսթիան տէյիլիմիշ , պիւյիճի վէ
 տինիմիզէ գարշը պիր քիմսէ տիր . էկէր իս-
 թէրսէնիզ պունուն կաթուղիկոս օլմասըն՝ կէ-
 րէք տիր քի պունու եէնիտէն վաֆթիս էտէ-
 լիմ , վէ եէնիտէն կաթուղիկոսըգ վէրէլիմ , :
 Պէյ տէ տեօնտիւ տէտի Օւքարիա եպիս-
 կոպոսա : “ Սէն տէյիլի իտին պունու կաթու-
 ղիկոս էտէն . շիմտի նէ օլտու սանա . քի իսթէյ-
 օրսուն պունու եէնիտէն կաթուղիկոս էթ-
 մէք , : Օւքարիա եպիսկոպոս ինքեար էտէրէք
 “ Նաշա տէտի , պէն էթմէտիմ , քէնտի աւամ
 լարը էթաի , : ()՝րատա պիր կրօնաւոր պու-
 լունտու կաթուղիկոսուն դարաֆընտան վէ պիր
 ուշագ . պունլար պիր աղըզտան հայգըրարագ
 տէտիլէր , “ Պունլար եալան սեօյէր , վէ հագ-
 գա գարշը իշ դութար , : Պու սեօլ հէնիգ ա-
 ղըզլարընտա իքէն՝ վարդապետլէրտէն պիրի՝
 ատը Ստեփաննոս՝ քի պիլէ իտի Օւքարիա
 վարդապետիլէ՝ օ տիվանտա պիր սիլէ վուրտու
 ուշաղըն աղըննա : Պունու կեօրտիւքտէ պէյ
 տարըլար վէ հէփիսիսիտէ տիվանտան գօվտու :
 Պեօյէ օլտուգտա՝ Օւքարիա վարդապետ օ
 ճիւմհօրի Եմիածինէ եօլլայըպ՝ քէնտի կիր-
 տի պէյիս եանընա վէ ծնա չօյ շէյ սունմանդ իլէ
 ֆէրման ալտը՝ պիր ղայրըսընը կաթուղիկոս
 էթմէկէ . վէ ֆիւհալ Եմիածինէ կէլիպ կեօս-
 թէրտի հէփիսիսէ պէյին էմրիսի . ծնլար տախի
 պիր օլուպ չափըճագ կաթուղիկոս էթտիլէր

Սակու էյալէթին եպիսկոպոսու օլան Գրիգոր վարդապետի, վէ հէր քէս տաղըլլա կիթտի եէրինէ: Սիթտի Սիրակոս կաթուղիկոս տախի պիր կիզլիճէ եէրէ. օնտան վարտը կիրտի պիր մանասթըրա վէ էօլլենճէ գատար օրատա օթուրտու. պունուն կաթուղիկոսըղը սայըլտը իքի սէնէ. վէ լաքին նէչէ քի սաղ իտի՝ պապի եէրտէ ատընը քիլիսէտէ զիքը էատըլէր իտի՝ Գրիգորուն ատը իլէ պէրապէր:

Պու պեյլէ օլտուգտա՝ Բլթամարտա օլանլար քի մուդի օլմիլէր իտի՝ Նմիածինէ, կէրի չէքիլիպ՝ կիլնէ քէնտի պաշլարլնա օլտուլար. “Պիզ տէտիլէր՝ Նմիածին մուհապպէթի իչին վէ օնուն շէօհրէթի իչին՝ պիր օլտուգ. ամմա չիւնքի սիզ օ կաթուղիկոսու պըրադտընըղ քի պիզլէր վէ սիզլէր գապուլ էթմիշ իտիք, շիմտէն սօնղըա արթըգ պիրլիք օլմազ պիզտէ, վէ պեյլէճինէ Բլթամար քիւրսիսի թէքըար պըրագտը Նմիածինի, վէ շիմտիյէտէք էօյլէճէ գալտը:

Ումուկուր իտիքի Սիս տախի պիր օլա Նմիածինիլէ. վէ լաքին պու կիւրիւլթիւ գօփտուգտա՝ օ իւմիտ տէ պէրդարաֆ օլտու: Սէ պու սէպէպտէն օ կիւնլէրտէ Գրիգոր Սուսա քէկէնց էօլտիւքտէ, Սարապետ վարդապետ աալը պիրի քի Սիրակոս կաթուղիկոստան եպիսկոպոս օլմիշ իտի՝ Սիլիկիատա օթուրան պէյին էլիլիլէ կաթուղիկոս օլտու Սիստէ վէ սեօզ վէրտի քի Սիս քիւրսիսի երլտան երլա Սըսըր սուլգանընա իւչ եիւզ դուռուշ էտա էյլէյէ վէ օ պօրճ գալտը օրատա. վէ հաջան ()սմանլը Սիսի ալտը՝ օնլար ալմաղա պաշլատը. վէ պու օ պօրճ տուր քի Վէշիշ աղէսի տէնիր:

() Լ Վարապետ վարդապետտէ քի Սիստէ օթուրտու , իբի երլտան սօնդրա էօլտիւ վէ օնուն եէրինէ կէչտի Ստեփաննոս վարդապետ . պու չօգ չալըտը Լ ջմիածին կաթուղիկոսլըղընը պաղալ էթմէկէ . վէ չիւնքի պիր շէյ էտէմէտի իսէ՝ վազ կէչտի : Ս է պու տախի էօլտիւքտէ զայրըլարը օթուրտու Սիստէ վէ շիմտիյէտէք օթուրույօրլար նիճէ քի պիր պիւրի արտընճա եազմըլըզ Սիս կաթուղիկոսլարըն սըրասընտա :

Պու վագիթլէրտէ () սմանլը փատիշաճը ֆաթիհ սուլդան Սէհէմմէտ՝ ալտը Ստանպու Ռուսլարըն էլինտէն , սէնէ 1453 . ՋԲ : Պու սուլդան Պուրսատա պուլունտուգճա չօգ մուհապպէթ կեսթէրիւր իտի Հայլարա վէ օնլարընառաջնորդունա՝ ատը Հովակիմ վէ Ստանպուր ալտըգտան սօնդրա չաղըրտը օնու օրայա պիր գաչ շանլը էվլէրիւ . Լ յնկիւրիտէն տէ կէթիւրտի տէօրթ էվ . պիր էզ Հայլար տախի Վարաման սէմթինտէն վէ եէրլէշտիւրտի Սամաթիատա . զայրը եէրլէրտէն տախի չօգ Հայ կէթիւրիպ՝ էօթէյէ պէրիյէ գօնտուրտու . իսթէրսէն պագ () սմանլը տէվլէթինի նագլ էտէն քիւչիւրէք քիթապըն 105 քեաղատընտա : Սօնդրա Հովակիմ եպիսկոպոսու բաղրիգ էթտի քի գատրը օլտուն պուլուրմաղա՝ Ռումէլինտէ վէ Լ նատուլտա օլան Հայլարա :

Շ իմտի կէլէլիմ կաթուղիկոսլարըն Տիքեայէսինի նագլ էթմէկէ :

Լ՛րիստակէս Լ՛թուռակալ օլտու քի Վրիգոր
կաթուղիկոս իլէ գավղա էտիպ՝ իսթէտի ծնու
ազլէ թտիրմէք, ծնուն ծնսէքիզինճի սէնէսինտէ
վէ քէնտի պաշլը պաշլնա կաթուղիկոս օլմագ :
Պու իլէր պեջլէ օլտուգտա լ՛ջմիածինտէ ,
վարդապետին պիրի Սարգիս ատլը սուրբ լ՛ու-
սաւորիչին աջընը լ՛ջմիածինտէն չալտը վէ ա-
զիզ փէշքէշէրիլէ կիթտի (Թէվլիզէ՝ զէրէ օ-
րատա օթուրուր իտի Խքէնտէրին գարտաշը
Ղիհանշահ քի ծնուն էմրիլիլէ ալա կաթուղի-
կոսլուղու :

¹⁴⁶¹
ՋԺ } Օ աքարիա Լ՛ղթամար կաթուղիկոսու
հաչան իլէթտի քի Լ՛րիստակէս կաթուղիկոս
օլմագ իսթէր վէ Սարգիս վարդապետ տախի
կաթուղիկոսլըգ իչին կիթմիշ (Թէվլիզէ , չա-
փրճագ քէնտի տէ վարտը օրայա , վէ Սարգիս
հէնիզ իլինի կեօրմէտէն՝ ազիմ փէշքէշէր չէ-
քիպ Ղիհանշահ՝ տիլէտի ծնտան քի քէնտի
սինէ վէրսին լ՛ջմիածին հիւքմինի վէ ալէսսէ-
վիյէ հէփ հայ կաթուղիկոսլըղընը : Ալէտի
Ղիհանշահն հուզուրունա Սարգիս վարդա-
պետ տէ փէշքէշէրիլէ վէ օ տախի տիլէտի օ
շէյի : Ա է լաքին Ղիհանշահ չիւնքի պէյէն-
միլիտի Օ աքարիա կաթուղիկոսա , էմր էթտի
քի էվվէլ Օ աքարիա օլտուն կաթուղիկոս վէ
սօնղրա Սարգիս , վէ սուրբ աջը Սարգիստէն ա-
լըպ Օ աքարիա կաթուղիկոսա թէսլիմ էթտի
վէ ալայիլէ ծնու լ՛ջմիածինէ եօլլատը : Պու
Օ աքարիա լ՛ջմիածինէ եէթիշտիքտէ՝ զօվտու
օրատան Լ՛րիստակէսի վէ Վրիգորու վէ քէն-
տի օլտու կաթուղիկոս հէփ հայ միլէթինէ ,

Լըթամար կաթուղիկոսըղը տախի քէնտի է-
լինտէ օլարագ . վէ պիր գաչ կինտէն սօնղրա
Սարգիս վարդապետի Լըմիածին եպիսկոպոսու
էթտի՝ վէ քէնտիսինէ՝ վէքիլ՝ Լըթուակալնա-
մընտա նիճէ քի Գրիգոր էթտի Լըրիստակէսի .
¹⁴⁶²
^{ՋԺԱ} } Պիր երլտան սօնղրա Գրիգոր Սակուե-
ցի վէ Լըրիստակէս՝ սեօգի պիր էտիպ աղէ
տէվչիրտիլէր Հայլարտան . վէ կիթտիլէր Նի
Հանշահըն օղլունա Հասան Լըի խանա քի
Լախըլունտա օթուրուր իտի , վէ Օաքարիա
կաթուղիկոստան շէքվա էտիպ՝ սեօլ վերտիլէր
քի երլտան երլա թէմամ ճա վերսինէր կաթու-
ղիկոս վերկիսինի էկէր Հայ կաթուղիկոսըղը-
նը քէնտիլէրինէ տեօնտիւրիւրսէ : () տախի
պու սեօգի գապուլ էտիպ՝ էվվէլճէ հապեր եօլ-
լատը Օաքարիա կաթուղիկոսա վէ միւպալէղէ
շէյ իսթէտի օնտան , եօքսա աղլ օլուրսուն տէ-
տի՝ մանսըպընտան : Պագտը կեօրտիւ Օաքա-
րիա քի պաշա չըգամաղ՝ ալտը սուրբ Լուսաու-
րիչին աջընը՝ վէ չըգտը կիթտի Լըթամարա վէ
օնտա էօլտիւ : Պունուն կաթուղիկոսըղը Լը-
միածին կաթուղիկոսլարըն սըրասընտա պիր սէ-
նէ սայրլըր :

¹⁴⁶²
^{ՋԺԱ} } Լըրիստակէս իքինճի Օաքարիա կա-
թուղիկոս կիթտիքտէ ալտը կաթուղիկոսըղը
Գրիգոր իլէ պիլէ . լաքին Գրիգոր չօգ եա-
շամայըպ կեօջտիւ վէ տեօրթ երլտան սօնղրա
Լըրիստակէս տէ էօլտիւ :

¹⁴⁶⁶
^{ՋԺԵ} } Սարգիս իքինճի Լըմիածին միաբան-
լարընտան՝ օ քի Օաքարիա իլէ կէլտի Լըմիա-
ծինէ , Լըրիստակէս էօլտիւքտէ օնուն էէրինէ

կէջիս՝ կաթուղիկոս օլտու . վէ քէնտիսինէ վէքիւ էթտի Լթուակալ ատրիլէ՝ վարդապետին պիրինի Յովհաննէս նամ : Պու Սարգիս կաթուղիկոս չունքի սէպէս օլտու սուրբ Լուսաւորիչին աջընը Լժմիածինտէն չըգարմաղա , չօգ չալըշտը ծնու էլէ կէթիրմէկէ . էն սօն ղունտա Սրթանէս ատը պիր եպիսկոպոսուն էլիլիէ՝ Լժմամարտան կէթիրթտի Լժմիածինէ սէնէ 1477 . ԶԻԶ . քէնտիսիտէ 24 սէնէ կաթուղիկոսըգ սիւրտիւքտէն սօնղրա՝ էօլտու :

() Կիւնլէրտէ զուհուրա կէլտի Կիրակոս վարդապետ Լճնկացի տէտիքլէրի Լճղնկեան շէհրինտէն , օ քի Լճեւէ շարականը սեօյլէտի . պու պիր ազիզ քիմնէ իտի վէ իլմէ չօգ հապէսի օլմաղիլէ պիր էզ շէյլէր եազտը վէ Լաւաք տէտիքլէրի ճգնաւորուն Հարիւրաւորտ ատը քիթապըն Թէֆսիրինի եափտը . պունուն քիթապը Ոսէփօրի տէնիլիր , եանի ալթըն մատէնի : Պունուն վադթինտէ իտի՝ Լճիլ Տօլլաթ տէտիքլէրի Լճասիալը մէշհուր Հայ հէքիմ՝ քի պիր պեցիւճէք հէքիմ քիթապը տիւղտիւ իւշ ճիլտ օլարագ :

Յ . Լուէնճի Լճիսպալէն Կաթուղիկոսուն վափի՝ Լճաքէլէ վարընճա :

2 . 10 — 12 .

¹⁴⁹⁰
^{21.6} } Լճիստակէս իւշիւնճի՝ իքինճի Սարգիս էօլտիւքտէ ծնուն եէրինէ կէջիս կաթուղիկոս օլտու 8 սէնէ :

Թաղէոս Լ՛րիստակէսին վէքիլի՝ օ էօլտիւք .
տէ՛ օնուն եերինէ կէջիպ օթուրտու 5 սէնէ :

Լ՛ղիշէ իբինճի՝ Թաղէոստան սօնղրա կա-
թուղիկոս օլտու 12 սէնէ :

Օւքարիա իւչիւնճի՝ Լ՛ղիշէնին եերինէ կէ-
ջիպ օթուրտու 5 սէնէ :

Սարգիս իւչիւնճի՝ Օւքարիատան սօնղրա
օթուրտու 16 սէնէ :

Գրիգոր օնպիրինճի՝ Սարգիսին եերինէ կա-
թուղիկոս օլտու 5 սէնէ :

¹⁸⁴¹
²⁹¹ Ստեփաննոս պէշինճի՝ Սալմաստ շէհրին-
տէն՝ Կորճայք մէմէքէթինտէ՝ Գրիգորտան
սօնղրա կաթուղիկոս օլտու . վէ չիւնքի պու
Ստանպօլտա պեօյիւմիշ իտի՝ Ստանպօլտու տէ-
նիլտի : Պունուն կիւնիւնտէ վէ էվվէլաէն տա-
խի Լ՛ճէմ վէ ()սմանլը պիր պիրլէրիիլէ ճէնք
էթմէկիլէ վիրան էթտիլէր չայաստանը , վէ
օ վագիթ չայլարտան ջօգ քիմէ մարտիրոս օլ-
տու . պանգ չայ թարիխինտէ զ . 10 : Պեօլէ
օլտուգտա Ստեփաննոս կաթուղիկոս դագէթ
կէթիրէմէյիպ՝ չըգմագ իսթէտի չայաստան-
տան . օնուն իչին ալթընճի սէնէսինտէ քէնտի
եերինէ վէքիլ գօտու՝ Լ՛թուակալ տէյի Սի-
վասլը Ս՛իքայէլ վարդապետի վէ կաթուղիկոս-
լըղը օնա թէսլիմ էտիպ՝ չըգտը կիթտի Ստան-
պօլա . օնտան կիթտի չումայա վէ օրատա
սրբազան Փափտան իբրամ վէ րաղպէթ կեօր-
տիւ . վէ սօնղրա էօթէյի պերիյի կէզերէք
տեօնտիւ կէլտի Լ՛ջմիածինէ : ()նու կեօր-
տիւքտէ Ս՛իքայէլ վարդապետ՝ կինէ օնա տեօն-
տիւրտիւ կաթուղիկոսլըգ մանսըպընը , օ տախի

չօգ եաշմանյրայ էօլտիւ : Կաթուղիկոսլըղը սիւրտիւ 15 սէնէ :

¹⁸⁸⁶
ՌԵ } Միքայէլ Սիվասլը՝ Ստեփաննոսուն Լ-
թոռակալը՝ օ էօլտիւքտէ՝ օնուն եէրինէ կէ-
ջիպ՝ կաթուղիկոս օլտու վէ տօգուզ էրլտան
սօնղրա քէնտի եէրինէ Լ.թոռակալ գօտու
Բարսեղ վարդապետի . վէ Սիվասա կիտիպ՝
պիր վազիթ օթուրտու օրատա . օնտան էօլլա
տը Հոռմայա էլլի կիպի Բքգար ատը պիրինի՝
չօգ ազըլլը պիր քիմնէ վէ տիլի տիւզկիւն , վէ
օնունլա պիր քահանայ՝ ատը Բքքսանդր .
պունլարլա կեօնտէրտի դաշանդ խողլ տէտիքէ-
րի աշանամէնին էօրնէկինի՝ օ քեաղատ քի
սուրբ Լ ուսաւորիչին վէ սուրբ Սեղբեստրոսուն
պէյնլէրինտէ Հոռմատա եազըլտը , վէ պիր
պաշգա քեաղատ եազտը սրբազան Փափա .
կեօնտէրտի պիր զայրը քեաղատ տախի , վէ օ-
նունլա պէյան էթտի՝ Հայաստանտա նէ գա-
տար մանասթըր օլտուղունու , վէ նէ գատար
պիլինէճէք եէրլէր , վէ նէ գատար սուրբ մա-
սունգլար օլտուղունու , վէ նէրէտէ պուլուն-
տուզլարընր : Վէնտիսիտէ տեօնտիւ Լ ջմիա-
ծինէ . վէ օնտան տախի պիր քեաղատ եազտը
տեօրտիւնճի Պիոս Փափա քէնտի եպիսկո-
պոսլարընրն իրատէթիլլէ . վէ եալվարտը սըր-
բազան Փափա քի օ աշանամէ քեաղատընր
թէճտիտ էտիպ գալիլէյէ պիրլք վէ մուհապ
պէթ օլմաղ իչին :

¹⁸⁸⁴
ՌԵԳ } Հոռմայա եէթիշտիքտէ Բքգար՝ սըր-
բազան Փափոտան մուհապպէթ նիշանէսի կեօ-
րիւպ՝ ըաղպէթ պուլտու : Ս է հէր նէգատար

սեօղ օլտու իսէ կէրէք տին իւզէրինէ , կէրէք
 ատէթ իւզէրինէ , սրբազան Փափ ծնուն ուսլու
 սեօղէրինի վէ եերլի եերինէ ճէվապլարընը ի-
 շիտիպ՝ Տաղչ էթտի . վէ էմը էթտի ծնա քի
 քէնտի էլլիլէ հայճա եազսըն հէյլէսիզ՝ Հայ-
 լարըն ինանտըզլարընը վէ ծնլարըն եօլունու :
 () տախի Բըքսանդը քահանայ իլէ պերա-
 պեր եազտը հէր շէյի . վէ հէմ պունու եազտը
 քի “] պեր տէտի ատէթլերիմիլտէ պիր դաչ
 Ֆարզ վար իսէ՝ տախի քէրէմինիզէ կեօզ գըփ-
 մազ եարաշըր՝ սահիհ պիլերէք քի տօղըու
 Ֆիքրիլէ էտէր Հայլար . վէ էկէր զայրը մատ-
 տէլերտէ պիր էքսիքլէք պունունուրսա՝ օ տախի
 տօղըուլուր վազթիլիլէ՝ միլլէթ ըահաթըզ
 պուլտուգտա , : Պու եազըլանը թէրճիւմէ
 էթտի Սկրտիչ ատը պիրի] ատին տիլինէ ,
 վէ Բքգար սունտու սրբազան Փափա . պագ
 Հայ թարիխինտէ . Գ . 11 : Պու եազըյա նէ
 ճէվապ օլտու պէլլի տէյիլ . վէ լաքին պու
 պէյան օլտու քի ծնտան սօնդըա Հռոմա քա-
 հանայապետլերի զիատէսիլիլէ մուհապէթ
 կեօսթէրտիլէր Հայ միլլէթինէ . վէ հաչան
 Փափ օլտու Գրիգոր ծնիւշիւնճի , օքի տումարը
 եէնիլէտի , Բքգարըն եազըսընը օգույուպ վէ
 միլլէթին հալընա վուգուֆ թահսիլ էտիպ , վէ
 ծնլարըն նէ սըզլէթտէ օլտուղունու տույուպ՝
 եարտըմ էթմէք իսթէտի . պունուն իչին էմը
 էթտի՝ քի քիւրսինին խարճըլիլէ պիր պէյլիւք
 մէտրէսէ եափըլըն Հռոմատա քի Հայ ուշագ-
 լարը օրատա իլիմ էյրէնիպ՝ միլլէթէ թէսէլլի
 էթսինլէր . պունուն իչին պիր կոնդակ եազտը

միլլէթի իֆրադիլէ մէտՏ էտէրէք . էօրնէկի վար չայ թարիխինտէ . 7. 11 :

Այլ լաքին օ մէտրէսէ գուրուլմատը զերէ քէնտի ալթը այտան սօնղըա էօլտիւ : ()նտան սօնղըա օլան սրբազան Փափ Վսեստոս պէշին ճի օ մէտրէսէնին եէրինէ չայլար իջին պիր միւսաֆիրխանէ եափտը՝ սրբուհի Սարիամ Եգիպտացինին ատընա : Ղըրգ եըլտան սօնղըա սէքիզինճի Ուրբանոսուն վագթտինտէ՝ Պօղոս Պօղոնեալը քի Նախջուան եպիսկոպոսու իտի՝ չինտիսթանա վէ զայրը եէրէրէ թա Րմերիքայա վարլպ չօգ կիւմիշ վէ ալթըն տէվ շիրտի քի պիր պեօյիւք մէտրէսէ եափսըն չայլարա : Կէրի տեօնտիւքտէ եէթիշտի Սպանիա վիւլայէթինէ վէ օրատա էօլտիւ . վէ տէվշիրտի կինի՝ նէ իսէ վասիյէթիլէ պըրադտը՝ քի օ մէտրէսէյի չոմմատա եափսընլար . վէ շիմ տիյէտէք եափըլմատը . վէ լաքին օնուն եէրինէ ալէսսէվիյէնին մէտրէսէսինէ ալտըլար պիր գաչ չայ ուշագլարը քի օնտա օգույուպ վէ օրատա քահանայ օլուպ կիթսինլէր քարոզու թիւնա :

¹⁸⁶⁹
ՌժԸ } Ը իմտի պիղ տեօնէլիմ կաթուղիկոսլար Տիքէայէսինէ : չայաստանա տեօնտիւքտէ Րքզար՝ օ կիւնլէրտէ էօլտիւ Սիքայէլ կաթուղիկոս 22 սէնէ կաթուղիկոսլըգ էթտիքտէն սօնղըա . օ զամանլարտա էօլմիւշ իտի օնուն Րթօռակալը տախի Րարսեղ վարդապետ :

¹⁸⁶⁹
ՌժԸ } Ղըրիզոր օնիքինճի՝ Սիքայէլ էօլտիւքտէ օնուն եէրինէ կէջիպ կաթուղիկոսլու 4 սէնէ :

Ստեփաննոս աթոռնաճի՝ Ղրիգորստան սոնդրա
կաթուղիկոս օլուպ օթուրտու 2 սէնէ :

¹⁸⁷⁸
^{ՌԻԴ} } (Ժ)ադէոս իբինաճի՝ Ստեփաննոսուն եէ-
րինէ կաթուղիկոս օլուպ քէնտիսինէ Լթուա-
կալ էթտի Լռաքել վարդապետի : Պու կա-
թուղիկոսլարն վագթինտէ Ղահմաս Լճէմ
շահը Հայաստանն չօգ եէրլէրինի խարապ
էթտի վէ Հայլարը չօգ սըգըյա սօգտու : Սոնդ-
րա քէնտինէ կէլիպ՝ պօշ պըրուպտը , վէ օ էէր-
լէր պիր էզ տիւղէլին տէյի խանլարն մէշվէ-
րէթիլիլէ էմը էթտի քի ծնպէշ երլ ծրատա օ-
¹⁸⁷⁹
^{ՌԻԸ} } լան Հայլարտան վէրկի ալլնմասըն : Պիր
էզ Հայլար ռահաթլըպ պուլտուգտա չէթէճի-
լէր տիւղիւպ իւղէրլէրինէ Կովկաս սէմթինտէն
վէ չօգ էէր վուրուպ խայլի էսիր ալտըլար . պէօյ-
լէ իլլէր օլտուգտա գըթլըպ տիւշտիւ հատտէն
զիյատէ . պագ Հայ թարիխինտէ . զ. 12 : Պու
մուսիպէթլէրի կեօրիւպ (Ժ)ադէոս կաթուղիկոս՝
էօլտիւ 9 սէնէ կաթուղիկոսլըգ էթտիքտէն
սոնդրա :

¹⁸⁸⁴
^{ՌԼԴ} } Լռաքել՝ Լճմիածին սէմթինտէն՝ ուս-
լու վէ ագըլը պիր ատամ քի (Ժ)ադէոսուն Լ-
թուակալը իտի՝ օ էօլտիւքտէ եէրինէ կէլիպ
¹⁸⁸⁵
^{ՌԼԲ} } կաթուղիկոս օլտու 2 սէնէ : () կիւնլէր-
տէ ալտը ()սմանլը Հայաստանը թա (Ժ)էվըրգէ-
տէք վէ աղըր վէրկի սալտը Հայլարա , խուսուսա
Լճմիածինէ , էօյլէ քի փէք եօխսուլլուղա տիւշ
օլտու Հայլար : Պէօյլէ օլտուգտա՝ Լռաքել կա-
թուղիկոս դագէթ կէթիլէմէյիպ՝ իբինաճի սէ-
նէսինտէ եէրինէ կէլիլիպ օթուրթտու Լաւիթ
վարդապետի վէ քէնտի պիր մանասթըրա կի-

տիպ ծնտա սաքին օլտու չալ էօլիւնճէյէտէք :
 Դօղու տախի Հայլարտան դաջըպ կիթտիէր
 Լճէմիսթանա . վէ պուենլարը օթուրթտու Լյ-
 պահան շէհրինտէ՝ Շահապպաս փատիշահ քի
 օ սէնէ շահ օլմիշ իտի :

6 . Դաւիթ վէ Սէլէսէր վէ Սրապիոն Կառու-
 իշարըն վադիւնէրի :

2 . 13 — 14 .

¹⁸⁸⁶
 ԹԼԵ } Դաւիթ Նքմիածին սէմթինտէն՝ Լ-
 ուքէլին եերինէ կաթուղիկոս օլուպ՝ ծնճիլէյին
 քէնտիսիտէ սրգընթըլարա տիւշտիւ վերկի
 սըզլէթինտէն . զերէ վերկի ալանլար ծնու միւ-
 լէթ պաշը պէլլիլէյիպ՝ զօր էտէրլէրիտի չօգ
 շէյ իսթէմէքլէ . օ տախի ծնտան պուենտան Եօխ-
 սուլ ճէմնաթտան պիր դաշ փարա տէվշիրիպ՝
 օլտուգճա էօտէրիտի . գուտրէթի գալմատը-
 տա՝ եէտի եըլտան սօնղրա քէնտիսինէ արդա-
 տաշ կիպի կաթուղիկոս էթտի Սէլքիսէգ Ե-
 պիսկոպրսու :

¹⁸⁹⁵
 ԹԽԲ } Սէլքիսէգ Դառնեցի Լջըոց վանք
 տէտիքլէրի քէօյտէն՝ Դաւիթիլէ կաթուղի-
 կոսըգ էտիպ՝ տիւշտիւ վերկի ալթընա . վեր-
 կիտէ կիթտիքճէ չօղալըր օ գատար քի , Սէլ-
 քիսէգ վէ Դաւիթ պիր օլուպ մուամէլէլիլէ
 աղէէ ալտըլար . վէ պու սէպէպտէն Նքմիածի-
 նին պօրճու եէթիշտի էլլի պին ղուռուշա . վէ
 պէօյլէճիսէ իքի դարաֆտան պօրճ կիւնտէն
 կիւնէ արթտը՝ հէմ վերկի իսթէյէնլէրէ՝ վէ

¹⁸⁹⁹
ՌԻԵ } Հէմ աղչէ վերէնլերէ : ()նուն իչին Ղա-
ւիթ սազլանտը վէ Ս'եւքիսեդ Ստանպօլա գաչ-
տը . միլլէթ տէ օնա իբրամ էթտիքտէն սօնդ-
րա , իպրամ էթտիլէր քի վաճ կէչսին կաթու-
ղիկոսլըգտան՝ քի իքիլիք գալգսըն , սալթ պիր
օլսուն կաթուղիկոս . վէ սեօզ վերտիլէր քի
քէնտիսինի Ստանպօլ Րադրիկի էթսինլեր .
պունուն իչին հաչան էնտիրտիլէր Տիրատուր
Րադրիկի՝ օնու էթտիլէր , վէ պիր երլտան սօնդ-
րա աշաղա ալըպ , իւչինճի { Յովհաննէսի գօ-
տուլար , սօնդրա Ղայսերլի Ղրիգորու :

¹⁸⁰⁰
ՌԻԵ } Տօնտիւ կիթտի Ս'եւքիսեդ Լ՝ջմիա-
ծինէ վէ տիւշտիւ պօրճ սահապլարը էլլինէ . վէ
սօնդրա պիր տիւղէնիլէ գաչըպ սազլանտը : ()
երլ պիր պեօյիւք գըթլըգ օլտու օրատա վէ
ղայրը սէմթտէ քի չօղու էօլտիւ . վէ դաուն
խասթալըղը տախի եէթիչիպ՝ օրթալըղը խա-
րապ էթտի : Պունլար կէչտիքտէ՝ ճէլալիլէր
ալտը տեօրթ դարաֆընը . պագ Հայ Թարի-
խինտէ . Դ. 13 :

¹⁸⁰²
ՌԻԵ } Պեօյլէ օլտուգտա՝ կաթուղիկոսլարըն
պօրճու տախի կիթտիքճէ արթտը , վէ էօտէ-
մէկէ դագէթ գալմատը : () վագիթտէ առաջ
նորդ իտի Տիարպէքիրտէ Սրապիոն Եպիսկոպոս
Ուհալը՝ կէղէցի՝ ու կասվարդապետին շայիր-
տի՝ ագըլը վէ Փագիլէթը քիմսէ , ղէնկին՝ վէ
ասըլգատէ քի չօգ միրաս եէմիչիտի պապասըն-
տան : Պունուն նամընը իչիթտիքլէրինտէ Ղա-
ւիթ վէ Ս'եւքիսեդ՝ քէնտի ատամլարըիլէ մէշ
վերէթ էտիպ Եազտըլար օնա քի " Լ՝ջմիածին
պօրճու չօղալտը պիզ վերէմէյիզ . էկեր սէն

կէլիւ էօտերսէն, պիզ կաթուղիկոսըգտան վազ կէլիւ՝ սանա վէրիւրիզ կաթուղիկոսըգ փայէսինի, Զօգ թասալանտը Սրապինն պու- նու իշիթտիքտէ. վէ չափըճագ Տիարպէքիւ- տէն չըղպ կիթտի էսկի Ջուղա շէհրինէ։ Կիթտիլէր օրայա Դաւիթ վէ Սեւքիսեդ կա- թուղիկոսլար տալի, մէշվէրէթտէ պէրապէր օլան էպիսկոպոսլար իլէ։ Սեօզ աչըլըգտա պօրճ իւզէրինէ՝ Սրապինն էպիսկոպոս պիր էզ սիթէմ էթտի. պու սեօզլէրտէն ալընտը Սա- նուէլ էպիսկոպոս վէ օրատա վէլվէլէ գօփարըպ ալթ իւսթ էթտի օրթալըղը, էօյլէ քի Տէփի- սիտէ կիւճէնիւ տաղըլտըլար. վէ կաթուղիկո- սլար կիթտի Տաթէ մանասթըրընա։

1603
ԴԾԲ } Սրապինն էպիսկոպոս Ջուղատա օ- թուրուպ պաշատը վազ էթմէկէ վէ քէնտիսի- նի սէվտիրմէկէ՝ օգատար քի Ջուղալըլար օ- նու ալըպ Լըմիաժինէ կեօթիւրտիւլէր, վէ օ- րատա էպիսկոպոսլար վէ վարդապետլէր վէ աշ- խարհականլար սինոդոս գուրուպ կաթուղիկոս էթտիլէր օնու վէ ատընը գօտուլար Գրիգոր օն իւշիւնճի։ Պունու կեօրտիւքլէրինտէ Դա- վիթ վէ Սեւքիսեդ՝ շաշըպ գասավէթ չէքմէկէ պաշատըլար, զէրէ իշ թէրսինէ տէօնտիւ. Տէմ կաթուղիկոսըգ էլտէն չըգտը, Տէմ պօրճ իւզէր- լէրինտէ գալտը։ Զարէսինի պուլամատըղլարըն- տան՝ Սպահանա կիթմէկի տիւշիւնտիւլէր քի օնտա օլան Տայլարտան պիր էզ շէյ տէվշիւրսին- լէր, Պէօյլէճէ՝ սեօզէ գարար վերիւ՝ Դաւիթ գալտը Տայաստանտա, վէ Սեւքիսեդ իքի է- պիսկոպոս իլէ կիթտի Սպահանա վէ իքրամ

կեօրտիւ Հայլարտան : Պիր գաչ կիւնտէն սօնդ
րա Շ ահապպասըն հուզուրունա չըզըպ՝ ըէճա
էթտի Ս ելքիսեդ վէ պէյան էթտի նէ հալտա
օլտուգլարընը վէ Հայաստանըն չէքտիկինի :
() տախի գուլագ դութարագ Ս ելքիսեդին
տէտիքլէրինէ ըայէթ էթտի օնա . վէ չօգ քէր
ըէ օնու եանընա չաղըրըպ՝ չօգ շէյ սօրար իտի
օնա՝ Հայաստան մէմլէքէթինին դարզը վէ
դավըր իչին :

7 . Շ ահապպասըն Հայաստանա ինչէտի :

Զ . 14 .

¹⁶⁰⁵
ՌԻԲ } Հէնիզ Սպահանտա իքէն Ս ելքիսեդ՝
Սալմաստ շէհրին քիւրտ պէյի պաշ գալտըրըպ
ասի օլտու () սմանլը տէվլէթինէ վէ թահրիք
էթտի Շ ահապպասը քի կէլէ Հայաստան իւ
զէրինէ . պիր գաչ քիւրտ պէյլէրիտէ՝ պեօյլէ
էթտիլէր : Ս է չիւնքի Շ ահապպաս տախի օ
նու իսթէրիտի , ասքէր չէքիպ եիւրիւտիւ Հայ
աստանա , Ս ելքիսեդ տէ օնուելա պէրապէր :
Հաչան պօրճ սահապլարը տույտուլար քի
կէլիյօր Շ ահապպաս՝ գասավէթ չէքմէկէ
պաշլատըլար՝ Ս ջմիածինտէն պիր շէյ ալանայա
ճագլարը իչին . չիւնքի քէնտիլէրի () սմանլը
իտի . օնուն իչին հազըր էլտէ իքէն՝ դութտու
լար Սրապիոնու , վէ զօր էթտիլէր քի օ պօրճու
էօտէսին . օ տախի նաչար գալտըրգտա , օնտան
պունտան ալըպ՝ պիրինէ չօգ պիրինէ ազ վէրմէկ
իլէ՝ եագասընը սըյըրտը , վէ սօնդրա գաչտը

¹⁶⁰⁴
 ՌԵԳ. } Կիւթտի ջուղայա : Կէլտի կիրտի Շ ա-
 հապպաս հայաստանա՝ ալտը Լախջուանը . վէ
 կիւթտի մուհասէրէ էթտի Բէվանը . վէ ճրատա
 իւչ պեօիւք էթտի աքէրինի . պիր պեօիւկինի
 եօլատը Տիարպէքիւրէ , Բասէնէ վէ Խնուսա .
 Էքինճիսինի՝ Շ Էրակա , Ս աղարշակերտէ վէ
 Լպահունիք էյալէթինէ . Իւչինճիսինի օ սէմթ-
 լէրէ քի Բշնունիք , Բաջբերունիք , Լուբերա-
 նիք վէ Տասք տէնիր : Պունյար պեօլէճէ հայ-
 աստանա տաղըլըպ՝ գանա պօյատըլար Թօփրա-
 ղը , վէ հիսապսըզ էսիր չըգարտըլար . սալթ
 Իւչինճի պեօիւկին կէթիրտիկի՝ Իկիրմի իւչ
 պին հայ էսիր : Լալըտը Շ ահապպաս էսիր-
 լէրի . Եէրլլէրինի տեօնտիւրտիւ Եէրլլէրինէ , վէ
 տըլարտան կէլէպլէրի սիւրտիւ Լճէմիսթանա :
¹⁶⁰⁵
 ՌԵԳ. } Օ ապգ էթտիքտէ Շ ահապպաս հայաս-
 տանը հէր եէրտէ Թէլլալ չաղըրթտը քի շիմտէն
 գօնղրա հայաստան Լճէմին տիր : Չաղըրտը
 սօնղրա գարշըսընա Դաւիթ կաթուղիկոսու վէ
 Սէլքիսէդի . “ Պիլմիշ օլասընըզ տէտի քի փա-
 տիշահլար ատէթի տիր նէրէյի ալըրլարսա՝ ըն-
 տա օլան վէ գալան շէյլէր ընլարըն տըր . Էօյ-
 լէիսէ պէնիւմտիր վէ պէնիւմ հազնէմէ կիրմէլի
 տիր նէ շէյ վէ նէ ալաճազ գալմիշ իսէ հայաս-
 տանտա . ղէրէ շիմտի պէնիւմ օլտու հայաստան :
 Լյ՝ պէն պիլիւրիւմ քի սիզ չօգ պօրճ աղէջ ալ-
 մըշընըզ () սմանլտան , ընլարը հէփ կէթիրիւր-
 սինիզ պանա . գօրգմայըն՝ պէն սիզէ քեաղատ
 վէրիւրիւմ քի պիր Թէմնամ ալտըմ պունլարտան
 օ պօրճլարը , անթըզ պունլար պօրճլու տէյիլլէր
 տէրիւմ ” :

ՊՈԼՆՈՒ ԻՋԻԹԻՔԷՐԻՆՈՒՆԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԽԱՐ՝
 ԳՕՐԳՈՒԼԱՐՐՆՄԱՆ շԱՂԱՐԽԱՐ , ՎԷ ՈՒՅՈՒՇՈՒԿ ՄԻՆ
 ԼԵՐԻ ԳՈՒԹՈՒԼՄԱՆ . ՎԷ ԱԻՐ ԶԱՐԷ ՄԷ ԱՊՈԼԱՄԱ
 ՄՈՐԽԱՐ՝ ՆԷ ԳԱՇՄԱՂԱ , ՆԷ ԷՕՄԷՄԷԿԷ . ՎԷ ԻՒՄԻՄ
 ԼԵՐԻՆԻ ՔԷՍՄԻՔՄԷ՝ ԿԻՄԻԱՄ ԴՈՒՄԱՄԷԼԷԻԼԷ ՎԱՖԻՐ
 ԱՕՐԾ՝ ԱՂԷՆ ԱՂԱՄ ԷՕՄԷՄԻԼԷՐ ՎԷ ԳՈՒՐԹՈՒԼՄԱՆ
 ԼԱՐ ՇԱՀԱՊԱԿԱՍՐՆ ԷԼԻՆՄԷՆ : ԱԷ ԼԱՔԻՆ ԱՐԱ
 ԱԻՈՆ ԳՈՒՐԹՈՒԼՄԱՆ . ՂԷՐԷ ՕՆԱ ՄԱԽԻ ԱՄԱՄ
 ԿԷՕՆՄԷՐՄԻ ՇԱՀԱՊԱԿԱՍ , ՔԻ ՕՆՄԱՆ ՄԱԽԻ
 ԱԼՍՐՆԼԱՐ . ԳՈՒԹՄՈՒԼԱՐ ՕՆՈՒ ՋՈՒՂԱՄԱ , ՎԷ
 ՏԱԿԱՍ ԷԹՄԻԼԷՐ ՎԷ ԶՕԳ ԶԷՅ ԻՍԹԷՄԻԼԷՐ . ԱՐԱ
 ԱԻՈՆ ՄԷ ՆԷՍԻ ՎԱՐ ԻՍԷ ՎԷՐՄԻ ՕՆԼԱՐԱ . ԱՄԻՄ
 ՕՆԼԱՐ ՂԷՅԱՄԷ ԻՍԹԷՅԻԱ ԻՍՔԷՆՃԷՅԷ ՎԷՐՄԻԼԷՐ
 ՕՆՈՒ : ՀԷՐ ԿԻՆ ՍՕԳԱԳԼԱՐՄԱ ՎԷ ՄԷՅՄԱՆԼԱՐ
 ՄԱ ԱՅԱԳԼԱՐՐՆՄԱՆ ԱՂԱՂԱՂԱ ԱՍՐԱ՝ ՄԷՅԷՆԷՔ
 ԻԼԷ ՄԷՅԷՐԼԷՐԻՄԻ , Օ ԳԱՄԱՐ ՔԻ ՃԱՆՐ ԱՂԳՐ
 ՆԱ ԿԷԼՄԻ , ՍՕՆՂՐԱ ՕՆՈՒ ԱՊՈԼՆՈՒ ՔԷՖԻԼ ՎԷՐԻԱ
 ՎԷ ՕՆՄԱՆ ԱՊՈԼՆՄԱՆ ԱՂԷՆ ՄԷՎՋԻՐԻԱ ՎԷՐՄԻ
 ՕՆԼԱՐԱ ՎԷ ԿԻՆՃԻԼԷ ՄՕՅՈՒՐՄՈՒ ԿԷՕՂԷՐԻՆԻ :
 ԱԷ ԷԼԷՐԻՆՄԷՆ ԳՈՒՐԹՈՒԼՄԱՆ , ԿԻԹՄԻ ՏԻԱՐ
 ԱԷՔԻՐԷ , ՎԷ ՕՐԱՄԱ ԷՕԼՄԻՆ ՍԷՆԷ 1606 . ԿԱ
 ԹՈՒՂԻԿՈՍԽԱՐՈՒ ՍԻՐՄԻՆ 3 ԵՐԼ :

8 . ՇԱՀԱՊԱԿԱՍ ՄԱԽԷՐԻՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԷՐՄԻՐ
 ԼԵՐԻ ԴՈՒՄԱԿԷԼԷՐԻՆ ՆԱԳԼԷ :

Զ . 15 .

¹⁶⁰⁸
 ՌԵԴԷ } ՀԱՇԱՆ ՀԱՊԷՐ ԿԻԹՄԻ () ՄԱՆԻՂ ՓԱ
 ՄԻՂԱՏՐԷՆԱ՝ ՔԻ ՇԱՀԱՊԱԿԱՍ ԿԷԼՄԻՂՄԻ ՀԱՅ
 ԱՍՄԱՆԱ , ՍՈՒՂԱՆ Լ՝ ՏՄԷՄ ԱՍՔԷՐ ՄԷՎՋԻՐԻԱ ,

վէ Ղալ օղու Սինան փաշայը սերտար տիբիս
 կեծնտերտի քի վարրալ ծնու գովալայա : Իլերի
 եիւրիւտիւքտէ Սինան փաշա՝ իւրքտիւ Շա
 հապպաս . զերէ պիլտի քի ծմա գարշը տուրա
 մաղ ք տիւշիւնտիւ քի հէր նէ գատաթ ատամ
 վար իոէ Հայաստանտա՝ ճիւղէսինիտէ մալարը
 վէ շէյլէրիիլէ սիւրէ կեօթիւրէ Բէմիսթանա ,
 քի () Սմանլը կէլտիքտէ , նէ ատամ կեօրէ
 վէ նէ եէյէճէք շէյ պուլա : Պու Էմրիլէ Շա
 հապպասն խանլարը առքերլէրիիլէ եայլտըլար
 Հայաստան իջնէ , վէ կիւրիւթիւլիւ խըշմիլէ
 չէքտիլէր հէլքէնի քէնտի տուրաղընտան : վէ
 գոյուն սիւրիւտի կիպի պապէթ պապէթ եղտը
 լար Բարատըն պեօյիւք օվասընա Եմիաժին
 դարաֆընտա . քի հէփիսինի պիրտէնսիւրսիւն
 լէր Բէմիսթանա : Սէ Հայաստան իջնտէ
 նէ գատար եափու վարիսէ եագտըլար , վէ հէր
 նէ գատար եէյէճէք պուլունուրսա զայ էթտի
 լէր , կերէք զահրէ օլտուն՝ կերէք շարապ , կե
 րէք օթլուգ օլտուն՝ կերէք սաման , քի () Սման
 լը կէլտիքտէ պիր շէյ պուլմասըն : Սէ օ սիւ
 րիւլէն հալգ տախի քէնտի եէրլէրին՝ եանտը
 ղընը կեօրիւպ կերի տեօնմէք իսթէմէսինլէր :
 Սէ պու սէպէպտէն Եմիաժինիտէ եաղմա
 լայրալ խարապ էթտիլէր : () րատա պուլտու
 լար Դաւիթ կաթուղիկոսու վէ Սէլքիսեդի
 պիր գաչ եպիսկոպոս վէ վարդապետ իլէ , վէ
 օնլարը տախի գարըշտըրտըլար պեօյիւք սիւ
 րիւլէրէ : Պու իլէրին իւթիւնէ միւպաշիր ի
 տի Բէվան խանը Եմիսիւնէն ատըլ : Պունուն
 օղլու Դահման Դուլի նամ՝ պիր վագիթտէն

սօնորա՝ Բէվան խանը իբէն՝ տեօրտիւնճի սուլ-
դան Սիւրատ օ շէհիրի ալտըգտա՝ ()սման-
լըյա իգաէթ էտիպ կէլտի Ստանպօլա . վէ
սուլդան Սիւրատ պաղըշլատը պունա Պօղազ
իչինտէ պիր միւքէլէֆ էալը քի շիմտիյէտէք
օրասը Լամիրկէն օղու տէնիլիլ : Պունու
տախի պիլմէք կերէք տիր քի Շահապպաս
Հայաստանա կէլտիքտէ , Հայլարտան չօղու
գաշտը զայրը եերլէրէ . քիմի Լսկիւրիէ , քիմի
Ստանպօլա , քիմի Պուղտանա , քիմի Լժտէրհա-
նա , քիմի Բէֆէյէ , քիմի Լէհէ , քիմի Իդա-
լիայա վէ քիմի տէ զայրը սէմթլէրէ : Սէ չօգ
քիմնէլէր քի ուղագ եերէ գաշմագ իսթէմէ-
տիլէր , շէյլէրինի տէվչիրիպ վէ պիլէլէրինճէ
էէյէճէք ալըպ՝ կիթտիլէր սըղընտըլար եիւքսէք
եերլէրտէ օլան մաղարալարա քի քիմնէ օրայա
վարամագ՝ եօլունու պիւլմայրնճա . վէ քիմի տէ
տէրէլէրտէ օլան ինլէրտէ կիլէնտիլէր : Լի-
ճէքի Սանուէլ եպիսկոպոս Հաւուցթառ վան-
քըն առաջնորդու վէ Բստուածատուր եպիսկո-
պոս Վեղարդ մանասթըրըն առաջնորդու՝ չօգ
զահրէ վէ մնիլիլ խըսըմլարը տախի պիլէ վէ
քահանալար՝ կիթտիլէր Վեղարդ սէմթին տէ-
րէսինէ վէ կիրտիլէր պիր պեօյիւք մաղարայա
եիւքսէք գայալար իչինտէ վէ օթուրտուլար
օնտա : Պունու տուլտուգտա Լամիրկիուէն խան,
ալտը աքէրինի վէ կիթտի օ տէրէյէ , վէ մա-
ղարանըն աշաղատսընտան չաղըրտը իչէրտէ օ-
լանլարա . Լսին տէտի՝ սիզէ պիր զարար էթ-
մէմ , Սէ լաքին մաղարատա օլանլար պաշա-
տըլար եօգարտան մասկարայա դութմաղա վէ

ծնա դաշ աթմաղա . զերէ տայանմիշէր իտի մաղարանն մէթանէթինէ : Պունլարն էթ տիբլէրինէ ապէրտէն պիր գաջը կիւճէնիպ մաղարայա չըգմագ իսթէտիլէր . գապիլ ճմատըգտա պիրի պիրինէ էլ վէրէրէք վէ եըլան կիպի գաշար իւզէրինտէն սիւրինէրէք , վէ չէթին եէրլէրտէն դըրմաշարագ եօգարը չըգըպ՝ եէթիշտիլէր մաղարա գափուսունա . պիրի տէ գափուտան իչէրի թիւրքճէ սէլամ վէրտի Սա նուէլ եպիսկոպոսա . օ տախի սէլամը իշիտիպ՝ գօրգուսունտան տիլի դութուլտու վէ տօնտու գալտը : Իչէրի կիրտի օ սէս վէրէն վէ եպիսկոպոսու տըշարը չէքիպ վէ պաշընը քէսիպ՝ աթտը Լամիրկիունէ խանըն էօկիւնէ : ()պիրլէրի տէ իշէրի կիրիպ՝ ճիւմէսինի դութուլար վէ աշաղա էնտիրիպ՝ քիմինի էօլտիւրտիւլէր վէ քիմինի պեօյիւք օրտույա եախօտ սիւրիյէ կեօթիւրտիւլէր :

Տույտու Լամիրկիունէ խան՝ քի օ սէմթլէրտէ Վոռադար տէրէսինտէ չօգ մաղարալար վար վէ գալէ կիպի գայա դաշար վէ չօգ քիմնէ սըղընմիշ ծրալարա : Պունու տույտուգտա՝ կէլտի ապէրիլէ օ սէմթլէրէ , վէ չօգ մաղարալար կէչիպ՝ չիւնքի եազլաշամագ իտի կէլտի պիր պեօյիւք մաղարայա եազըն քի Լախըշխան տէնիր իտի՝ եիւքսէք պիր տէփէ եէրտէ գայա քեօկէսինտէ քի ծրատա ճէմ օլմիշ իտի պին քիշի գատար Հայ՝ երքէք վէ սիշի . վէ էյիճէ մուգայէէտ օլուրլար իտի մաղարա եօլունուն կէչիտ եէրինէ :

Պագտըլար Լամիրկիունէ խանըն ատամլարը

քի ալընմասը գապիլ տէյիլ, ծնւարտան իքի
 եիւզ քիշի՝ չօգ զահմէթ չէքէրէք չըգտըլար
 գայանըն տէփէսինէ . ծնտան կիւճ իլէ գըրմա-
 շարագ էնտիլէր այագ իլիշէճէք պիր եէրէ . վէ
 չիւնքի մաղարա գափուսու աշաղաճա՝ իտի պիր
 սափա եէրտէ , իփիլէ ծնտան աշաղա էնտիրտի-
 լէր տէօրթ քիշի թա գափուսուն եանընա . վէ
 չիւնքի գափու գափալը տէյիլ իտի , տէօրտի տէ
 եալըն գըլըճ կիրտիլէր մաղարայա . օ պիր գա-
 լանլար տախի պու եօլտան սալտըլար իչէրիյէ :
 (խմտի տիւշիւն քի իչէրտէ օլանլար նէ հալէ
 տիւշտիւլէր . պիր Փուրթունա տըր գօփաու օ-
 րատա վէ հէփիսիտէ տալղա կիպի պիր պիրի-
 նին իւզէրինէ տէօքիւլիւպ՝ պաշլատըլար հայ-
 գըրմաղա . վէ իչէրի կիրէնլէր չօղունու օրատա
 գըլըճտան կէչիւրիպ՝ լէշէրինի աշաղա աթտը-
 լար . քիւլիւք չօճուզլարը տախի անալարընըն
 գուճաղընտան չէքիպ՝ տէրէյէ Փըրլաթտըլար .
 սալթ կէնճ գարըլարը վէ գըզլարը եօլտիւրմէ-
 տիլէր : () սէֆիլէր տէ պագտըլար քի սօնղու
 մուրտարըլղա վարաճագ , քիմլի քէնտիսինի ա-
 շաղա պըրագտը վէ քիմլի քի ճէսարէթ էտէ-
 մէտի , կէօզլէրինի պիր շէյ իլէ պաղլայըպ՝ ա-
 թըլտը վէ եօլտիւ : Վ է չիւնքի օ տէրէտէ օր-
 մանլըզ վարիտի եօգարտան աշաղա էնինճէյէ-
 տէք , պագիլէրի աղաճ տալընա իլիշիպ սափ-
 լանտը , վէ պագիլէրին սաշլարը աղաճա սարը-
 լըպ՝ ասըլա գալտը : Տիւշմանլար տախի մաղա-
 րատա պուլտուգլարընը ալըպ կիթտիլէր ասըլ
 պէօյիւք սիւրիւյէ քի Մարատ օվասընտա իտի ,
 վէ օվա տախի պաշտան պաշա տօլմիշ իտի :

9. Հայլարն չէրիկի՝ Լճա սոյոռնո՝ էլ չէրիկի
 Է Լճէֆիւնան տէրիւտիւտէ՝ Եւ հապապուն
 է իրիկի .

2. 16 — 19.

¹⁶⁰⁸
 ԽԵՆԻՆ } Հաչան իշխած տի Եւ հապապուն քի () ա-
 մանը կէլմիշ եկեթ իշմիշ Գարսա , դօրգտու վէ
 օլ օվայա կէլըրէր տէյի՝ էմր էթտի } ամրկիու-
 նէ խանա քի օրտույի սիւրսին Լճա չայրն
 քէնարնա վէ գարշըա կէլիւսին . օ տախի վէ
 ղայրը խանլը հարպիճէ կէմիէր վէ կէմի կի-
 պի շէյէր կէթիւրթ տիէր Լճա սոյունա , վէ
 չօգ սալար եափտըրտրպ ծրաճըգտա , պաշա-
 տըլար զօր էթմէկէ Հայլարա քի թէգէ պի-
 նիպ գարշըա կէլիւսէր : Ա է չիւնքի ծնլար
 ցյալանըր իտի , վէ պապիւրէրի գարշ գօր իտի ,
 գարշը գօյանլարտան պիր գաչ քիշինին պօւրուն-
 լարնըր վէ պիր գաչն գուլագլարնըր քէստիւրէր .
 իքիսինինաէ պօյունլարնըր վաւրտուլար , քի պի-
 ըի Լճաքէ կաթուղիկօսուն գարտաշը իտի՝ ա-
 տը Զուլանճան , վէ օ պիրիսի՝ Գառնի սէմթին-
 տէն պէօյիւկիւն պիրի . իքիսինին պաշընը տա-
 իի սըրըղա սանճըպ տիքտիւր չայրն քէնարը-
 նա : Պէօյէ մուսիպէթի կէօրտիւքէրինաէ
 Հայլար՝ գօրգու կիրտի քէնտիւրէրինէ վէ պաշ-
 լատըլար կէմիւրէրէ տեօքիւլմէկէ նանըլ րոսթ
 կէլտի իսէ , պապա՝ օղունտան այրըմաղ իլէ ,
 գարտաշ՝ գարտաշընտան , վէ գօճա գարըսըն
 տան գարմնագարըշը օլարագ : Ա է լաքին հալը

չօղ օլմաղիլէ եիւղտէն պիրի կէջէմէտի, խոստաաքի լ'ճէմէր տէ օնլարիլէ կէջէրլէրիտի :

Պագտը կեօրտիւ Շ ահապպաս քի պու կէջմէք չօգ կիւն սիւրէճէք տիր՝ պաշատը տար. զընլղիլէ կիւրիւլտէմէկէ վէ աքերլինէ զօրէթմէկէ քի թէզ պիթ իրսինլէր՝ նիճէ օլուրսա օլսուն : () նլար տախի պու էմրէ կեօրէ գուտուրուպ՝ սօփալար վէ զէրտէսթէլլիլէ իլէրի սիւրտիւլէր Հայլարը վէ սէրթլիկ իլէ տիւրթէրէք տեօքտիւլէր օնլարը սույա պիր պիրի արտընճա . քիմքի եիւզէ պիլիլսէ՝ գարշը եագայը պուլսուն, քիմքի գատըր տէյիլ իսէ պօղուլսուն քի հիջ քիմնէ պու դարաֆտա պուլլունմասըն : Սէ չիւնքի չօղու եիւզէմէզ իտի խուսուսա գարըլար վէ գըզլար, չօճուգլար վէ զայիֆ քիմնէլէր, սու պունլարը ափարըպ սիւրտիւ կեօթիւրտիւ չայը չըրիւր երզընը կիպի : Չօճուգ էմզիրէն անալար տախի՝ էվլատլարլիլէ սու իւզէրինտէ չաղըշարադ պօղուլուպ կիթտիլէր : Սէ չօղու պիր պիրինի դուլթարադ վէ պիր պիրինի չէքէրէք պիրտէն պաթտըլար . չօղու տախի սույուն ալթ իւսթ օլմասընտան քէնթիլլէրինի շաշըրլպ՝ պայըլտըրլար վէ պօղուլտուլար . վէ քիմիսիտէ եիւզէնլէրին պաղընա սարըլուպ պէրապէր սույուն տիպինէ էնտիլէր : Վալանլարը եիւզմէքլէ, եախօտ կէմիճիքլէրին ուճունա եափըշմագլա, եա ալթ գույրուղունու էլէ կէթիրմէքլէ՝ կիւճ իլէ կէչտիլէր գարըլուք . ճիւլլէսի ըսլադ, նէ տէյիշէճէք ուրուպա վէնէ եէյէճէք պիր շէյլէրի վար իտի :

Պու կէջմէ արասընտա պազի լ'ճէմէր Հայ-

լարը պտտառպ՝ ալտըլար էլլէրինտէն գարըլա-
լընը վէ գըզլարընը գարըլա կէջիրէլիմ տէյի .
ամմա կէջիրտիքտէն սօնղրա՝ իսթէտիքլէրի եէ-
րէ գաչըրտըլար : Պագիլէրի տէ գարը եաիօտ
գըզ չալըպ կեօթիւրտիւլէր վէ պագիլէրի ծնուն
պունուն զօճալարընը էօլտիւրիւպ՝ գարըլարընը
ափարտըլար : Պու գարզ իւզրէ կէջիրտիլէր
ճուզալըլարը տաիսի պաշգաճա վէ ճուզա
գասապասընը տա եագտըլար . պագ Հայ թա-
րիխինտէ . Գ . 16 :

Պունլարը հէփ սիւրիւլէրէք կեօթիւրտիւլէր
Լճէմիսթանա սարփիվէ չէթին էօլլարտան՝
տաղ պաշլարընտան վէ տէրէլէրտէն՝ քի () ս-
մանըլ ասքէրի ծլմայա արտլարընճա եէթիլիպ
կէրի չէվիլէրէլէր : Պունլարը պիլէիտի կաթու-
ղիկօսլարըն իքիսիտէ Դաւիթ վէ Սէլքիսեգ .
Դաւիթ կիթտի պիլէլէրինճէ , լաքին Սէլքի-
սեգ գաշտը կիթտի Բէվանա : Պունլար Լճէ-
միսթանա եէթիլտիքլէրինտէ՝ Էմր էթտի Շա-
հապպաս քի շէհերիլէրի վէ ասըլզատէլէրի
Սպահան շէհրինէ օթուրթսունլար . քեօյլիւլ-
րի վէ պայաղը ատամլարը ծնա եագըն ղայրը
էյալէթլէրտէ . վէ սըմարլատը քի ճիւմլէսինի-
տէ էյի պագսընլար , վէ հիւ պիր դարաֆտան
ինճիթմէսինլէր :

Պու քէրըն պեօյլէ Լճէմիսթանա սիւրիւլէն
Հայլարըն հիսապը ծնիքիպին էվ սայըլտը՝ էօլ-
տա էօլէնլէրտէն ղայրի : Սէ չայտա զայ օլան-
լարը տաիսի սայարսան՝ հիսապա կէլմէզ : Պուն-
լար րահաթ օթուրթսունլար տէյի՝ մուհապպէթ
կեօթիլէրիտի պունլարա Շահապպաս վէ ազ

վերկի Եղը Խոի : () Նլար տախի րահաթլանըպ
էվ եափտըլար վէ.բէնտի եերլէրի կիպի օթուր-
տուլար : Մուղալըլարա պաշգա եեր վերտի
Շահապպաս՝ Սպահանըն գարշըսընտա վէ օն-
լար օրատա միւբէլէֆ գօնագլար տիւզտիւլէր ,
վէ քիլիսէլէր վէ վա՛քլար եափտըլար . վէ օ
եեր տէնիլտի եէնի Մուղա քի թիւրքճէ
Ճուլֆա տէնիր : Պու քերրէ տէտիք , զերէ
պունտան զայրի պիր գաչ քերրէ տէ Լճէմլէր
Հայաստանա կիթտիլէր , վէ էօթէտէ պերիտէ
գալան Հայլարը դութուպ կէթիրտիլէր Լճէ-
միսթանա . պիր քերրէ պին էվ , վէ պու պին էվի
իքի պէօլտիւ Շահապպաս , վէ Սպահան իչին-
տէ իքի մահալլէյէ եերլէշտիրտի , վէ իքի Լ-
ճէմ օնլարա միւպաշիր գօտու , իքի տէ Հայ-
լարտան՝ օնլարը գայլըրան քի Մէլլէք տերլէր-
իտի օնլարա . պիրինին ատը Յովսէփ Վարապաշ
վէ օ պիրինին Սուրատ Գըրգեալան . պէօյլէ
էթտի զայրըլարընա տախի . պագ Հայ թարի-
խինտէ . Գ . 20 :

Պունտան սօնղըրա կէնէ ասքէր կէօնտէրտի
Շահապպաս թէվլըրգէ , Լըտէվիլէ , Բէվա-
նա՝ , Կինճէյէ քի հէր նէ գասար Հայ պուլուր-
լարսա եէնի կէլէնլէրտէն՝ տէվլիրիպ կէթիր-
սինլէր Լճէմիսթանա . օնլար տախի օն պին էվ
կէթիրիպ՝ պագիլէրինի օթուրթտուլար Սպա-
հանըն գըպլէ դարաֆընտա՝ Կէվըապուտ էյա-
լէթինտէ , պագիլէրինի տէ Ֆեռահապատ սէմ-
թինտէ : Ս է չիւնքի օ եերլէրին հավասը Եղըր
իտի՝ չօղու էօլտիւ , գալանլար տախի կիւնտէն
կիւնէ էքսիլտիլէր . օ գատար քի հիչ պիրի գալ

մատր : Իշթէ պեօյլէճէ երգաւր Հայաստանը
 Շահապպաս վէ Իճէմիսթանը Հայլարա տօ-
 նատանատը . գէրէ օ գատար պին էվտէն եիւզ
 էվ գալմատը :

Կէլէլիմ շիմտի էվվէլքի հիքէայէմիզին նապ-
 լինէ : Հայլար Իճէմիսթանա սիւրիւլտիւքտէ՝
 օսմանլը Հայաստան իշինէ տիւշիւպ՝ վէ օլան
 իշի կեօրիւպ շաշտը գալտը քի նանըլ Հայաս-
 տան պեօյլէ պօշալլոյ՝ խարապ օլտու : Երիւրիւ-
 տիւլէր Վ ան սէմթինէ վէ Թէվլիզ Թօփրաղը-
 նա , վէ ծրալարտա Իճէմիէր իլէ չօգ ճէնը էտիպ
 եէնիլիտիլէր , էօյլէ քի հէր շէյլէրինի պըրա-
 գըպ տարտաղան օլտուլար վէ օ սէմթլէրտէն
 գաշարլար . վէ սէրապէրլէրի Սինան փաշա
 Տիարպէքիրէ տիւշիւպ՝ վէ ծրատա հիւմնատան
 խասթալանըպ՝ էօլտիւ :

¹⁶⁰⁶
 ԲՆԵՆ } Թէնհալանտըգտա՝ Հայաստան՝ հա-
 րամիլէր տեօքիւլիւպ ծրայա , հէր եէրի պեր-
 պատ էթտիլէր . քիլիսէլէրի երգաւրլար , մա-
 նասթըրլար պօզտուլար վէ Եմիսթինի վիրան
 էթտիլէր : Վ է իւնքի էքին պիշին եօղ խտի՝
 գըթլըզ օլտու իքի սէնէ . վէ հարամիլէր տախի
 եէյէճէք պիւլմատըգլարնտան՝ լըզըպ կիթտի-
 լէր . պազ Հայ Թարիխինտէ . Դ . 17 :

¹⁶¹⁰
 ԲՆԵՆ } Թի իւչ երլտան սօնղրա պիր էզ տիւ-
 զէլտիքտէ Հայաստան՝ Սարգիս Եպիսկոպոս՝
 Սաղմոսավանք տէտիքլէրի մանասթըրըն առաջ
 նորդու՝ Պարոն Տէր նամ Լլահըն լուգֆիլիլէ
 քէնտինէ կէլիպ վէ ծնուն մուհապպէթիլիլէ
 գուլթուշուպ , պիւթիւնճէ ծնա վէրտի քէնտի-
 սինի , վէ եէնիլէմէք իսթէտի Հայաստան վանք .

լարընը վէ նիզամ վէրմէք ծնւարա . վէ քէնտի-
սինէ կեօրէ պուլտու պիր քահանայ՝ ատը տէր
Աիրահոս Ղարապպուչլու : Պունլար իքիսի պիր
օլուպ՝ չօգ եէրտէ եէնիլէտիլէր մանասթըրլարը
վէ էյի գանունլար գուրտուլար . վէ չօգ շայիրտ-
լէր տէվչիրտիլէր, ճիւմէսիտէ ազիզ քիմնէլէր .
խոսուսա իքիսի՝ պիրի Պօղոս վարդապետ Սո-
կացի, պիրիսիտէ Սոլսէս վարդապետ Սիւնէ-
ցի : Սէ պունլարըն չօղու մանասթըրլար եափ-
տըլար վէ մէտրէսէլէր տիւշտիւլէր, վէ Տայ-
աստանը սանքի եէնիտէն տիրիլթտիլէր . պագ
Տայ թարիխիտէ . Զ. 18 :

¹⁶¹¹
(1-4) } Պու մանասթըրլարըն եէնիլէնմէսի պաշ-
լափորդտա՝ իքի Ատլին կրօնաւոր Տայաստանա
կէլիպ՝ սուրբ Տիփսիմէնին թէնինի եախօտ
քէմիքլէրինի մէյտանա չըգարտըլար . վէ լաքին
ալամատըլար, զէրէ Տայլար կինէ եէրինէ եէր-
լէշտիրտիլէր : Սէ օ կրօնաւորլար էն Կօնդուչ-
տա Րէվանտան պիր սէմթէ կիտէր իքէն՝ Ր-
ճէմէրին էլինէ տիւշիւպ էօլտիւլէր : Պու քէ-
միքլէրտէն տեօրթ փարչա տըշարտա գալտը .
պիրի կիթտի Տինփիսթանա քի Աուա շէհրին-
տէ սագլատըլար . օ պիրիսի պիզիմ էլիմիզէ
տիւշտիւլ՝ քի հալա վանքըմըզտա տըր . իւչիւն-
ճիսի գօնուլտու օ քիլիսէնին թէմէլինէ՝ քի
եափտը Պօղոս վարդապետ Սոկացի՝ սուրբ
Տիփսիմէնանցատընա, Սարդազլուխ տէնիլէն
քէօյտէ՝ Սախըուանա կապըն : Տէօրտիւնճիսի
քի Ստանպօլա կէթիրտի Պօղոս պտըլը պիրիսի
գարա Րափազ օղլու՝ քի Ղալադատա օլան՝ ու-
սաւորիչ ժամընտա տըր . պագ Տայ թարիխին
տէ . Զ. 19 :

10 . Ս'եղիսեդ վէ Ղաւիթ վէ Սահակ հաւոռչե-
հոսլարն շէտիւքէրի «ԸԳԼԵԼԷՐ :

2 . 20 — 24 .

¹⁶¹¹
¹⁷⁴ } Պու վազիթլէրտէ Րէվանսա իտի Ս'եղ-
քիսեդ կաթուղիկոս վէ Նշմիածինտէ օթուր-
մադ իսթէմէվիտի . զէրէ սանքի իսսիզ օլմիշ ի-
տի վէ ազ ատամ վար իտի օրատա . վէ օնլար-
տան պիրիտէ Ս'արտիրոս եպիսկոպոս : Պու
չիւնքի քին զուծմիշ իտի Ս'եղքիսեդ կաթու-
ղիկոսա՝ չըգտը կիթտի Սպահանա Ղաւիթ
կաթուղիկոսուն եաննա՝ քի եէնի թուղատա
էլլէնիթ իտի , վէ նագլ էթտի օնա վէ Ճէմնաթա
Նշմիածինն հալնի . վէ շիքեայէթ էթտի
Ս'եղքիսեդ կաթուղիկոստան քի սեֆասընա
թային օլուպ՝ պիր չարէ էթմէյօր Նշմիածինն :
Պու իշէ կիւՃէնիպ թուղալըլար , զօր էթտիլէր
Ղաւիթ կաթուղիկոսա քի կիթսին Նշմիա-
ծինն վէ օնու գայըրըպ՝ քէնտի կաթուղիկոս-
լըղընը էթսին , պիզ տէ հազըրըզ տէտիլէր սա-
նա եարտըմ էթմէկէ : Ս' է օ տախի պու սեօզէ
պէյէնիպ չըգտը կէլտի Նշմիածինն . վէ Ս'ար-
տիրոս եպիսկոպոս պիլէսինՃէ :

Հաչան տույտու Ս'եղքիսեդ կաթուղիկոս
Ղաւիթին կէլտիկինի , հէմէն թէզէ Նշմիա-
ծինն կէլիպ՝ օթուրտու , քի եէր վէրմէսին
Ղաւիթէ . օ տախի կէլտիքտէ դավղա տիւշտիւ
իքիսինն մապէյնինն . վէ Ս'եղքիսեդ իւսթէ
չըգտըգտա՝ տար եէրէ զըսըլըպ Ղաւիթ , տէ-

տի Սեւքիսեղէ . “Պէն սէնի կաթուղիկոս էթ-
տիկիմ վազիթ՝ սեօզ վէրտին եարտըմ էթմէկէ
պանա . շիմտի իսէ եարտըմ էտէճէք եէրէ , կա-
թուղիկոսըղըմը ալըպ՝ պէնի էլտէն գօտուն .
պարի իխթիարըղըմա մէրհամէթ էտիպ՝ պիր
էզ կէշինմէ վէր պանա քի գալան կիւնլէրիմի
կէշիրմէկէ գատըր օլայըմ , : “Լէ եափայըմ
տէտի Սեւքիսեղ . Լժմիածին եօխսուլ տուր .
պէն եէյէճէք պուլամայօրում , նէ պանա վէ նէ
պէնիմ ատամլարըմա . սէնինսմըլ պէսլէյիմ , վէ
հէմ սէնին ատամլարընը սագլայըմ . սանա էյի
օլուր՝ քի տեօնէ Սպահանա կիտէսին , :
¹⁶¹²
^{ԴԿԱ} } Պազտը կէօրտիւ Դաւիթ քի արթըզ
օթուրամազ Լժմիածինտէ՝ ֆիքրինէ գօտու քի
չըգսըն ծրատան . վէ չիւնքի օ կիւնլէրտէ Շա-
հապպաս կէլտի Լիւրճիսթանա , տօս տօղըու
չըգտը կիթտի Դաւիթ ծնուն եանընա . վէ ծնա
կէօրիւնտիւքտէ , օ տախի դաթըլըզլա սօրտու
Դաւիթէ . “Լիճէ սին , սըզլէթին վափ մը , :
Ճէվապ վէրտի Դաւիթ քի “Սըզլէթ վէրէնիմ
չօք , լաքին նուրանի ճէմալինիզ վէ դաթըլ սեօզ
լէրինիզ տաղըտըր չէքտիկիմ սըզլէթի , : Սօր-
տու Շահապպաս . “Լիմ տիր սանա սըզլէթ
վէրէն , : Դաւիթ տախի աղզընը աչըպ՝ շի-
քեայէդ էթտի Սեւքիսեղտէն . վէ չիւնքի
էվիլէլտէն Շահապպասըն զարէղի վար իտի
Սեւքիսեղէ՝ սիւրիւտէն կէրի տեօնտիւկի իչին ,
Դաւիթին շէքվասընը տախի իշլիթմէքէ՝ զիյա-
տէսի իլէ դութուչուպ՝ եազտը Լմիրկիւնէ խա-
նըն օղլունա Դահմաս Դուլի պէյէ քի պապա
սընըն եէրինէ՝ Րէվանտա օթուրուր իտի . վէ

Էմբի էթ տի քի “ Ս’ ելքիսեդի դու թուպ’ ուգու-
պէթ հատկին , վէ քէլպէթին իլէ էթինտէն
պիր լոգմն գօփարըպ’ զօր իլէ ծնա եէտիրէսին ,
վէ զէնճիրէ գօյուպ’ պէնտ հտիպ ծնու’ պանա
կեօնտէրէսին , : () տախի պու էմբի թէքմիլ
հտիպ լ’ քտուածածին փերհիլինտէ , թէլլալ
չաղըրթ տը քի Ս’ ելքիսեդ կաթուղիկոս քէնտի
էթինտէն եէտի փերհիլ կիւնինտէ . վէ սօնդ-
րա Ս’ ելքիսեդի զէնճիրէ գօյուպ’ կեօնտէրտի
Շ ահապպաս :

⁷⁶¹⁴
¹¹⁻⁴⁹ } Տույտու լ’ ամիրկիունէ խան քի Շ ա-
հապպաս էօլտիւրէճէք տիր Ս’ ելքիսեդի , օ-
նուն տօսթու օլման իլէ , գուրթարմագ իսթէտի
ծնու . պունուն իչին , հէնիլ Ս’ ելքիսեդ կէլ-
մէտէն Շ ահապպասըն հուզուրունա չըգարտը
իւչ տանէ քիւչիւք օղուլլարընը’ գըլըճ պօյուն-
լարընտա : Սէպէպինի տույտուգտա Շ ահապ-
պաս քի Ս’ ելքիսեդ իչին տիր , ծնա պաղըչլատը
Ս’ ելքիսեդի . վէ սօնդրա Ս’ ելքիսեդի զէնճիրէ
պաղը կեօնտէրտի Սպահանա . օ տախի օրատու
Քեահէա խանըն էմբի իլէ’ զէնճիրտէն գուր-
թուլուպ’ պաչատը կաթուղիկոսըզ էթմէկէ
ծնտա պուլունան Շ ալլարա : Պաւիթի տէ եօլ-
լատը Շ ահապպաս լ’ ջմիածինէ’ քի սերպէսթ
կաթուղիկոսըզ մանսրպընը սիւրսիւն , լ’ ամիր-
կիւնէ խանըն սըլանէթինէ ծնու թէսլիմ
էթմէքէ :

¹⁶¹⁶
¹¹⁻⁴⁵ } լ’ քի իւչ երլ կէչտիքտէն սօնդրա պագտը
կեօրտիւ Պաւիթ քի լ’ ամիրկիունէ խան էյրի
պագայօր քէնտիսինէ , վէ նիլէթի վար Ս’ ել-
քիսեդի լ’ ջմիածինէ տեօնտիւրմէկէ , կիլլիճէ

տույութաւ պու շէյի Ը ահապպասա . օ տախի
կիւճէնիպ զաղէպէ կէլտի վէ Սեբիսեդին
հազգընտան կէլմէք իսթէտի . օնուն իշին զէն
ճիր իլէ կէթիրտի օնու օրտույա վէ Վաւիթէ
¹⁶¹⁷
¹¹⁴² } Եօլ վերտի քի կիթսին Սպահանա : Սօնդ
րա քէնտիսի Սեբիսեդի ալըպ՝ վարտը Բքու
լիսէ , վէ օրատա Էօլտիւրիւպ մարտիրոս Էթտի
Լնդրէաս քահանայր : Սէ իւչ եիւզ թուման
ճէրիմէ ալտը Սոփսէս վարդապետուն վէ Պօ
ղոս վարդապետուն :

Չաղըրտը սօնդրա Ը ահապպաս Սեբիսե
դի գարշըսընա . “ Սէնի տէտի պէն Էօլտիւրէ
ճէկ իտիմ , վէ լաքին Սմիրկիունէ խանըն
հաղրը իշին Էօմրիւնի սանա պաղըշատրմ . Է
կէր սըգլէթինտէն գուրթուլմագ իսթէրսէն՝
իւչ եիւզ թուման վէր միրիյէ տէ՝ վար նէրէյէ
կիւէրսէն կիթ , զէրէ կաթուղիկոսլըգ մանսը
պընտան մագուլ սուն , . պունու տէյիպ՝ գօվ
տու օնու հուզուրունտան :

Վասաւէթ ալտը Սեբիսեդի , զէրէ նէ աղ
ջէսի վար իտի վէրմէկէ վէ նէ պիր չարէսի
գուրթուլմագ : Իքի քէրրէ արգուհալ վէրտի
Ը ահապպասա . “ Սիւրիւտիւմ տէտի տէմիր
տէ՝ վէ սըգլէթտէ , Էմր էյլէ քի եա գօյվերսին
լէր պէնի եա Էօլտիւրսիւնլէր , . օ տախի ճէ
վապ Էթտի . “ Սէ Էօլտիւրիւրիւմ վէ նէ գօյ
վէրիւրիւմ պեօյլէճինէ զէնճիրտէ սագլարըմ թա
քի սըգլէթինտէն Էօլէսին , եախօտ իւչ Էիւզ
թումանը վէրիպ գուրթուլտըն , . :

¹⁶¹⁸
¹¹⁴⁵ } Տարա տիւշտիւքտէ Սեբիսեդ , պիր
ղայրը արգուհալիլէ սեօզ վերտի Ը ահապպա

սա քի էկեր Շահապաս քէնտիսինի գուր-
թարըպ՝ թէքրար կաթուղիկոս էտէրսէ, երւ-
տան երլա յժմիածինտէն միրիյէ վերիլին
էիւզ թուման: Պու շարղը գապուկ էթտի
Շահապաս վէ ծնու զէնճիրտէն գուրթարըպ,
րաքամ իլէ քի խաղգիհիւմայուն տէմէք տիր
կէօնտէրտի ծնու յժմիածինէ քի օրատա փէր-
վաորզ կաթուղիկոսլըղընը սիւրսին:

1619

ԴԿԸ

Պաշտտը ծնտան սօնղըա Սէլքիսեդ
կաթուղիկոս օ երլըն վերկիսինի տէվչիրմէկէ,
չօգ չալըշտը վէ պիր շէյ պուլմատը: Երլ թէ-
մամ օլտու գտա տէօրթ միւպաշիր թային էթտի
Շահապաս խըզմէթքեարլարը վէ հասաւա-
րը իլէ քի ալընլար Սէլքիսեդտէն միրի վեր-
կիսինի. ծնլար տախի պաշտտըլար զօր էտիպ
սըղըշտըրմաղա՝ քի թէզ վերսին, տէյիլ քի
սալթ վերկիյի, իլա քի քէնտիլէրին վէ խըզ-
մէթքեարլարընըն վէ հասաւարըն եէյէճէքլէ-
րինի վէ աթլարընըն եէմինի. զէրէ պէօյլէճէ
էմը էթմիշ իտի Շահապաս: Պու սէպէպ-
տէն էօթէյէ պերիյէ տիւշտի Սէլքիսեդ քի
Հայլարտան պիր շէյ ալա. վէ լաքին տէվչիր-
տիկի՝ կիւճ իլէ եէթիշիրիտի՝ տօյուրմաղա միւ-
պաշիրլէրի. զէրէ տայիմա ծնունլա կէզէրլէր
իտի. ծնլարըն հարճը տէ աղըր վէ կիւն կիւն-
տէն արթըպ, կիւնտէ պիր թուման եէթիշ-
մէգիտի:

1620

ԴԿԹ

() երլ կէշտիքտէ՝ կէլտի Սէլքիսեդ
Բէվանա վէ տալթէթ էթտի օրայա Սոլսէս
վարդապետի քի ծնուն էյլիկի վէ կիւզէլ ատը՝
հէր եէրտէ սեօյլէնիլ իտի. ծնու յժմիածինտէ

եպիսկոպոս էտիպ էմր էթտի քի մեռնորհնէք
էթսին , վէ Հայլար Լժմիածինէ կէլտիքտէ՝ օն-
լարտան շէյ տէվչիրսրն . լաքին հէր նէ տէվչիր-
տի իսէ , քէնտիսինէ վէ միւպաշիրլէրինէ հարճ
էթտի : Պագտը կեօրտիւ քի օլմայօր՝ պաշլատը
օնու պունու սոյմաղա՝ քեօթ էկիլէ վէ իսքէնճէ
վէրմէկ իլէ պիւհթանիլէ , վէ փարա իջին լայրգ
օլմայան ատամլարը քահանայ վէ եպիսկոպոս
էթմէկիլէ : Պեօլլէճինէ տախի իշի պաշարա-
մայրպ՝ արգուհալ սունտու Շահապպասա քի
քէրէմ էթսին քէնտիսինէ . ճէվապ էթտի
Շահապպաս , “ Պիր փարա սիլէ էքսիլթմէմ
օ վէրկիտէն , տէտի , նէ եափարսան էան , , :

¹⁶²³
ՌՀԲ } Սէրկի պօրճու արթտըգտա՝ կիտիպ
Սէլքիսեդ մուամէլէճիլէրէ , աղչէ ալտը օն-
լարտան . վէ ալտըղընը հարճ էթտի միւպաշիր-
լէրէ . վէ քէնտիսինէ պիր շէյ գալմատը քի վէր-
կիլի էօտէսին , պօրճ տախի կիթտիքճէ արթ-
տը , կէրէք վէրկիտէն վէ կէրէք մուամէլէտէն :
¹⁶²⁴
ՌՀԳ } Պու գատար պօրճ իջինէ պաթըպ՝ վէ ալ-
թը երլ տէրտ իւ պէլա չէքիպ տայանամատը
Սէլքիսեդ . օնուն իջին քէնտի եէրինէ կէլի-
րիպ կաթուղիկոս էթտի գարտաշը օղու Սա-
հակ եպիսկոպոսու , վէ քէնտի կաթուղիկոսը-
ղընտան վաղ կէլիպ՝ Շահապպասըն էմրիլէ
օնու օթուլթտու Լժմիածինտէ : Պեօլլէ էթ-
մէկիլէ կէրչի գուրթուլտու Սէլքիսեդ՝ միրի
վէրկիսինտէն . լաքին գուրթուլմատը մուամէ-
լէճիլէր էլինտէն : Չարէսինի պուլմատըգտա՝
տէվչիրտի Լժմիածինտէն փահատա աղըր շէյ-
լէր , վէ օնլարը ըէհին գօյուպ էօտիւնճ աղէէ

ալար՝ վէ հօտէտի պօրճունու մուամէլէճիլէրէ :
 11 է չիւն պիլտի քի եէնի էթտիկի պօրճտան
 գուրթուլամազ՝ ուսուլ իլէ գաշտը կիթտի 11 տան
 պօլա : Վապուլ էթմէտիքէրինտէ ծնու ծրատա
 օլան ճէմնաթ վէ վարդապետէր՝ կիթտի 1 է
 հէ վէ օթուրտու 1 լուլ շէհրինտէ . զէրէ ծրա
 տա՝ պին էվ գատար Շայ վար իտի քի իքրամ
 իլէ գապուլ էթտիլէր 11 էլքիսեդի : Պիլ գաշ
 երլտան սօնղըա ծրատա էպիսկոպոս էթտի 1 ի
 կողոս ատը պիլինի , քի ճէմնաթ իսթ էմէզ ի
 տի ծնու . պունուն իչին խայլի զաման չօգ Ֆէնա
 իշէր օլտու ծրատա . պազ Շայ թալիսինտէ .
 7 . 28 : 11 է քէնտիսիտէ Վամէնից շէհրինէ կի
 տիպ՝ ծնտա էօլտիւ . կաթուղիկոպըղը՝ թա Սա
 հակա վարընճա սիւրտիւ 31 սէնէ :

1624
 ԹՂԳ

11 էլքիսեդին
 գարտաշը օղլու՝ կաթուղիկոս օլտուգտա քէն
 տիտէ 11 էլքիսեդին չէքտիկի սըզլէթի չէքտի .
 զէրէ միւպաշիրէր ծնուն իւզէրինէ տիւշիւպ՝ սը
 գըշտըրըրլար իտի . օ տախի տիւշիւնտիւ քի
 գաշա . լաքին էտէմէտի , զէրէ օ միւպաշիրէր
 վէ հասալար տայիմ պիլէսինճէ կէզէրէր իտի :
 Տեօրթ երլ պու տէրտի չէքտիքտէն սօնղըա՝
 կէլտի Րէվանս . վէ ծրատա պիր գաշ կին
 տուրուպ էալվարտը միւպաշիրէրէ քի սալը
 վէրսինլէր քէնտիսինի կիթտին 1 ջմիածինէ ,
 վէ ծնտան տէվլիրսին ալթընտան վէ կիւմիշտէն
 շէյլէր՝ խանըն էմրի պէօյլէ տիր տէյերէք , վէ
 1628
 ԹՂԵ
 11 էլքիսեդին } օ շէյլէրիլէ պօրճունու հօտէսին : 1 լին
 ալարգտա չըգտը Րէվանտան , վէ աթընը տօղ
 րուլթտու 1 ջմիածինէ . եարը եօլա կէլտիքտէ

էսպապընը տէյիշտիրիպ, վէ աթըն պաշընը
 Վախճուան դարաֆընա չէվիրիպ, (Դրաս սույու-
 նու կէչտի, վէ տօստօղրու կիթտի Վ անա՝ քի
 () սմանլընըն հիւքմի ալթընտա իտի . վէ օ-
 թուրտու օնտա պիր երլ գատար . պէշ սէնէ կա-
 թուղիկոսլըգ սիւրտիւքտէն սօնղրա :

11 . Իւչիւնճի Ս՝ովսէս Կաթուղիկոստան Վազիւի :

2 . 25 .

¹⁶²⁹
 ԲԶԸ | Ս՝ովսէս վարդապետ Սիւնի էյալէթին
 տէն՝ ազիղ վէ ուսլու պիր քիմնէ , Սահակ գաչ-
 տըգտա՝ հէփ միլէթին իրատէթիլէ կաթու-
 ղիկոս օլտու | Վմիածինտէ : Վ է չիւնքի էօլտիւ
 օ կիւնլէրտէ՝ Դահապպաս , վէ եէրինէ կէչտի
 օնուն թօռնու Դահսաֆի՝ օ սէմթլէրտէ օլան
 Հայլար Ֆերման՝ ալտըլար օնտան Ս՝ովսէսին
 կաթուղիկոսլըղը մէթին օլմագ իշին : Վ է չա-
 ղըրտըլար Ս՝ովսէս կաթուղիկոսու Սպահանա՝
 քի պիր չարէ էթսինլէր երլտան երլա պաղլա-
 նան օ վէրկիյէ՝ քի եէթիշմիշ իտի պին թու-
 մանա : Ս՝ովսէս կաթուղիկոս կիթտիքտէ ,
 Հայլարըն պէօյիւքլէրի՝ պին թումանլըգ փէշ-
 քէշ վէրիպ ըէճա էթտիլէր շահա , վէ օնուն
 հաղըրնը հօշ էտիպ՝ էօյլէ պիր Ֆերման ալտը-
 լար քի օնտան սօնղրա | Վմիածին քիւրսիի
 մուաֆ օլտուն օ պօրճտան : Վէօյլէ օլտուգտա
 սէքիղ այտան սօնղրա տէօնտիւ Ս՝ովսէս կա-
 թուղիկոս վէ պաշլատը թամիր էտիպ եէնիլէ-
 մէկէ | Վմիածինի :

1630 } Պու իշէրի իշիթտիքտէ Սահակ՝ քի
ԲԶԲ } սաքին օրուր իտի Սանտա՝ գասապէ թալըպ քէն
տիսինի, տիւշտիւ պեօյիւքէրին գափուսունա՝
քի փէշքէշէր իլէ հաղըրլարընը հօջ էտիպ՝
օնլարըն էլիլիլէ քէնտիսիտէ կաթուղիկոսլըգ
սիւրսիւն Սան սէմթինտէ : Պու իշէ գարըը
տուրտու հայլարտան չօղու . լաքին օ հիջ քիմ
սէնին սեօղիւնէ գուլագ գութմայըպ եօլատը
Ստանպօլա վարդապետին պիրինի ատը Պօղոս ,
վէ տիլէտի Օպքարիա պատրիարգտան՝ քի
քէնտիսինէ արգա օլտուն , վէ մաղլուպունու
հասըլ էթսին :

Սէ չիւնքի Օպքարիա պատրիարգ՝ գարշը
իտի Սովսէս կաթուղիկոսա վէ տօսթ Սահա-
կա , թէզչէ օնուն իլին Ֆէրման ալտը տեօր-
տիւնձի սուլգան Սուրատտան վէ եօլատը
Սահակա , վէ եագտը քի կիթսին օթուրսուն
սուրք կարապետ մանասթըրընտա՝ քի Սուշտա
տըր . վէ օնտա կաթուղիկոսլըգ էթսին ()ս-
մանլը տէվլէթինտէ օլան հայլարա : Սէ չիւն
քի օ վագիթտէ վէզիլի ազէմ կիթմիլիտի
Տիարպէքիրէ՝ Սահակ տախի Ֆէրմանը ալտըրը
կիպի չըգտը կիթտի օրայա՝ քի վէզիրտէն տէ ի-
զին ալա , զէրէ օնսուզ օ Ֆէրման եիւրիւմէվի-
տի : Պունու տույտուգլարը կիպի օրատա օլան
հայլար , քի օնլարըն իլինտէ շանլիլտի Ռու-
հիճան՝ վէզիլին թէրզիպաշտը , քէզալիք վար-
դապետէր վէ քահանալար տախի՝ չալըշտըլար
Սահակըն Ֆիքըրինի չէվիլիմէկէ՝ չօգ շէյ վատ
էթմէկիլիլ : լաքին Սահակ քիմսէյէ տիյնէ-
մէյիպ արգուհալ սունտու վէզիրէ , վէ վատ

էթտի ծնային քուռուշ վերմէք՝ եկէր կաթուղիկոսլըղընա ըրզա վերիրսէ : Իսթէտի վէզիր պու շէյի , լաքին Ֆիքրինի տույուրմատը :

Պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա Սովսէսին դարաֆընտա օլանլար տախի՝ վէզիրէ արզուհալ վերտիքլերինտէ Սահակա գարշը , վէզիր ճէվապ էթտի , “ Եսմսրլ վէրմէյիմ տէտի օ կաթուղիկոսլըղը Սահակա քի վատ էթտի ծնային քուռուշ վերմէք փատիշահ հազնէսինէ , , : Պու քէլամտա իլերի կէլտի Սուհիճան , վէ վէզիրէ եալվարաւրագ տէտի , “ Եկէր ծնային քուռուշ իշին սաթարսան պիզիմ տէրտիմէնտ միլլէթի ծնա , պանա սաթ , պէն ալըրլմ իկիրմի պինէ , , :

Պու սեօլէ պեյէնտի վէ հօշլանտը վէզիր . վէ վագիթ թային էթտի քի տիվանտա հուզուրունա կէլսինլեր Սահակ վէ Սովսէս դարաֆընտա օլանլար : Սօնղրա թային էթտիկի կիպի՝ վագթինտէ տիվանա կէլտիքլերինտէ , վէզիր սօրտու Սահակայ , “ Սէն տէտի կէլլէք կաթուղիկոսլըգ ֆէրմանը ալտըն մը փատիշահ տան , , . “ Պէլի , , տէտի Սահակ . ճէվապ էթտի վէզիր . “ Սէն պիլմէ՛լ մի իտին քի պէն պունտայրմ , պանա հապէր վէրմէ տէննամսրլ կիթտին օ ֆէրմանը ալտըն . սանըրլմ քի պէնիմ իւզէրիմէ հիւքմ էթմէք իսթէրսին , , : Պունու պեօլէ տէյիպ՝ էմը էթտի քի Ֆալագայա ալընլար Սահակը վէ Պօղոս վարդապետի վէ օ գատար տէօյսիւնլեր քի եա էօլսիւնլեր՝ եա տինլերին . տէն տէօնսիւնլեր . քէօթէք վուրանլար տախի հէր վուրմատա տէյէնէկի՝ սօրարլար իտի ծնլարա “ Տեօնէրմիսինիգ մէզհէպինիղտէն՝ տինի

միպէ , : Իշօ տերեւէյէ վարտրդտա՝ օրատա օ-
լան Հայլար գօրգտուլար , վէ չօգ րէճա իլէ վէ
պիր գաչպեօյիւքէրին սեօզ կէչիրմէսի իլէ կիւճ՝
իլէ տինտիրտիլէր վէզիրին տարղընղընը . վէ
օնլարը գուրթարրպ , էվէրինէ կեօթ իւրտիւէր :
Պիր գաչ կիւնտէն սօնղըա՝ քէնտինէ կէլտիքտէ
Սահակ՝ չըգտը կիթտի Վիւրճիսթանա վէ օն-
տան կէլիպ՝ օթուրտու Լ՝ջմիածինտէ . վէ օրա-
տա եաս չէքիպ՝ էթտիքէրինէ փիւշման օլտու՝
վէ էօմրիւնի կէչիրիպ՝ էօլտիւ :

¹⁶³¹
¹¹⁻² } Բահաթըգ պուլտուգտա Լ՝ջմիածին՝
տիւզէլթտի Ս՝ոմսէս կաթուղիկոս օ քիւրսիյի
վէ Հէր շէյէ նիզամ վէրտի . վէ էյի գանուլար
գուրտու , Ժամերգու թիւնլարրն դարղընը վէ
վազթինի եօլունա գօտու՝ կէրէք Լ՝ջմիածինտէ
վէ կէրէք զայրը մանասթըրլարտա . վէ պիր
պեօյիւք մէտրէսէ աչտը Տ՝ոհանաւանք տէտիք-
լէրի մանասթըրտա . վէ օրայա չօգ ուշաղլար
տէվչիրիպ՝ էյի ուսթալար գօտու քի էօյրէթ-
սինէր ոուհանի իլիմէրի , վէ Բստուածաշունչ
քիթապըն քէլամլարընը : Չըգարտը րէհին-
տէն Լ՝ջմիածին շէյէրինի քի էվվէքի կա-
թուղիկոսլար զայրըլարա վէրմիշէր իտի : Իւչ
քէրրէ քեաղատ եազտը սրբաղան Փափա՝ մու-
հապպէթ վէ իղաէթ կեօսթ էրմէքիլէ . պու-
նուն իչին օնա գարշը տուրտու Վրիգոր Լիեսա-
րայի քի Ստանպօլ Բաղրիգլիկինտէն աղլ օլ-
մուշ իտի . վէ լաքին քէնտիսի օնա պագմայըպ ,
վէ օնուն պօշ սեօղէրինի տիյնէմէյիպ՝ տայիմա
տօղրու կիտէրիտի , վէ միլլէթի տախի տօղրու
եօլա կեօթ իւրմէք իսթէրիտի . վէ քէնտիսի տէ

Թէմամ էֆէնտիմիզին մուհապպէթիլէ դու-
թուշուպ , վէ չէթին ճգնութիւն եօլունտա կէ-
չինիպ՝ ազիզլիքլէ էօլտիւ 3 սէնէ կաթուղի-
կոսլըք էթտիքտէն սօնղրա . էօլտիւկի վա-
գիթտէ վասիյէթ էթտի քի եհրինէ կէչիրէ-
լէր քէնտի շայրտինի Փիլիպպոս ատլը քի իքի
երլ էվիլէլ եպիսկոպոս էթմիշ իտի օնու :

12 . Փիլիպպոս Կաթուղիէնու Վագիթի քի օ զաման
Սրանպօլտա օլան Շայլար պիր պիրինէ Կիրիպ՝ Գարըշ-
Տորիշ Իտի Կալլար :

Զ . 26 — 30 .

¹⁶⁵³
¹¹⁻²⁸ } Փիլիպպոս վարդապետ քիւչիւք Մըսակ
էյալէթինտէն , Երնկան քեօյիւնտէն՝ տէրվիշ
մէշընէպ պիր ազիզ քիմնէ՝ Ճիւմլէ Շայլարըն ի-
րատէթիլէ Սոլսէսին եհրինէ կէչիպ՝ կաթու-
ղիկոս օլտու Նմիածինտէ : Սէ պաշլատը մա-
նասթըրլարը կէզմէկէ . Տէփիսինէ տէ էյի եօլ
կեօսթ էրմէկ իլէ վէ տիյնէմէյէնլէրին Տագգըն-
տան կէլմէկ իլէ : Վլվուրտու եէնիլէմէկէ վէ
պիթիրմէկէ օ եափուլարը՝ քի Սոլսէս կա-
թուղիկոս պաշլամիշտի : Շէնիզ պիթիրմէ-
տէն պիր Ֆէլաքէթ եէթիշտի . զէրէ ()սմանլը
Մէմ իւզէրինէ եիւրիւյիւպ վէ Մէմլէր տա-
խի ()սմանլըյա գարշը տուրուպ՝ պասըլտը վէ
ջըղնանտը Նմիածին վանքը քիլիսէտէն վէ
գուպպէլի եափուլարտան զայրի , Տէր նէ գա-
տար պինա վար իսէ օնտա՝ Ճիւմլէսի պօղուլուպ
երգըլտը : ()թալըգ պիր էզ տուրուլտուգտա՝

կինն զայրէթէ կելիպ Փիլիպպոս կաթ ուղիկոս՝
 հէր եէրի տէ եափճա եափճա եէնիլէտի : 11 է
 1656 } քէնտիսիտէ վագիթ պուլուպ կիթտի
 1726 } 11 պահանա վէ պիր եըլտան զիյատէ ծնտա տու-
 ռուպ 11 խթէտի վէ ալտը 9 ուղալըլարտան սուրբ
 1 ուսաւորիչին աջընը քի 23 եըլ էվվէլ օրայա
 եօլլամիչիտի 7 ահապպաս , վէ կէթիրտի 1 ջ-
 միածինէ . վէ օրատան եազտը ծնունճի 1 ննուլ-
 կէնտիոս սրբազան Փափա իղաէթ վէ մուհապ-
 պէթ քեաղատը :

Պու Փիլիպպոս կաթ ուղիկոս պիր պեօյիւք
 մէտրէսէ աչտը 1 ջմիածինտէ վէ օրայա ալըմը
 ուշագլար տէվչիլիպ իլիմ էյորէթտի , ծնլարա
 ուսթա վէ միւպաշիր էթմէկ իլէ Սիմոն 9 ու-
 զայեցի տէաիքլէրի վարդապետի , օ քի քերա-
 կանուլթ իւն եափմըշտըր . վէ ծնտա իքինճի էթ-
 տի 11 սկան վարդապետի , օ քի 1 քաուածաշուն
 չու պասմա էթտի 1 քիստէրտամ շէհրինտէ
 Ֆիլէմէնկ վիլայէթինտէ :

1641 } () վագիթլէրտէ Ստանպօլտա Բադրիգ
 1721 } 11 խտի 11 աւիթ վարդապետ 1 քիւէլքի տէտիքլէրի
 քի Հայլար պիր սէպէպ իլէ ծնու էնտիրիպ՝
 եէրինէ կէչիրտիլէր Բէվանը Կիրակոս վար-
 դապետի քի ծնուն կիւնիւնտէ Ստանպօլա կէլ-
 տի Կղէմէս Գալանոս : Կիրակոս Բադրիգ էօլ-
 տիւքտէ , եէրինէ կէչտի Սիվասը 1 յաչատուր
 վարդապետ : Պունուն էլինտէն 1 էքրար ալտը
 Բադրիգլէք մանսըպընը 11 աւիթ վարդապետ :
 Տեօրթ եըլտան սօնղրա Հալէպլի 1 ժուլմա վար-
 դապետ՝ գափույա չօգ շէյ վատ էտէրէք , 11 ա-
 լիթի ալլ էթտիրիպ՝ սիւրտիւրտիւ 1 զպրըս

ատասընա վէ քէնտի տէ չիւնքի վերէմէտի վատ
էթ տիկիննի՝ գաչտը կիթ տի Հռոմայա . օ զաման
տեօնտիւ կէլտի Ղաււիթ վէ թէքրար Ռադրիգ
օլտու պէշ սէնէ : Պու իշլէր պեօյլէ օլտուգտա՝
պօրճ երղըլտը քիլիսէլէր իւսթ իւնէ գըրգ պին
քուրուշ գատար , վէ պօրճտան ղայրի՝ խըրըլթը
տախի տիւշտիւ ճէմաւթ իչինէ :

Պու արալըգտա պիր ղայրը գարգաշա տախի
վար իտի Ստանպօլտա , օ գատար քի իշ խու-
սումէթէ վարտը . զէրէ անըլ Ստանպօլու եէրլի
օլանլար , տըշարտուն կէլէնլէրի ղարիպ եէրինէ
գօյուպ՝ ինճիտիրլէր իտի՝ աշաղա վուրարագ վէ
օնլարա գարշը տուրարագ . օնլար տախի պունու
չէքէմէյիս՝ օնլարը ալջագլամաղա չալըշըրլար
իտի . վէ Հէրիսի տէ պիր պիրինէ կիրիպ , պիր
պիրինի երգմաղա պագարլար իտի : Ղիթ տիքճէ
պու աթէշ դութուշուպ ալէվլէնտի . պունուն
իչին Հայլարըն պիր գաչ պեօյիւքլէրի՝ եագտը-
լար Փիլիպպոս կաթուղիկոսա՝ քի պիր չարէ
պուլա՝ պու աթէշի սեօնտիւրմէկէ : () տախի
կէրչի եագտը Ստանպօլա էօյիւթ վէրէրէք քի
մուհապպէթ իլէ պիրլիքտէ օլուպ՝ թէք տուր-
սունլար , լաքին պիր Ֆայտա օլմատը , վէ օր-
թալըգ ղիյատէսիլիլէ գըզըշտը . օ գատար քի
Ղաււիթ Ռադրիկիտէ մանսըպընտան տիւշիւր-
տիւլէր : Ս է չիւնքի Ֆըրգա օլուպ այրըլմիշլէր-
իտի պիր պիրինտէն՝ պիր պիրինէ գարշը կէլիպ՝
Ռադրիգ գօյամատըլար : Պեօյլէ օլտուգտա՝ պիր
գաչաշխարհական Ռադրիգլիք մանսըպընը զապգ
էթ տիլէր օնպիր այ . օ արալըգտա էօթէյէ պէ-
րիյէ տիւշտիւ Ղաււիթ վէ պեօյիւքլէրին էլի-

իւն՝ կինն Ռադրիգ օլտու : Պունու հալմ հտէ մէյիպ օնլար քի էվվէլ էնտիրմիլէրիտի Պաւ լիթի , օնուն իչին ըիճալ գափուլարնա տիւ շիւպ՝ տեօրթ այտան սօնղրա կինէ աղէ էթտիր տիւլը օնու Ռադրիգլըքտէն վէ քէնտիլէրի սիւր տիւլէր օ մանսրպը իւչ այ , էթա քի լիթէպլի լըղիւզար հաղըրլարընը էլէ ալըպ՝ օնլարըն էլիլէ քէնտիսի Ռադրիգ օլտու . լաքին պեօյիւքէր օնու իսթէմէլ իտի :

¹⁶⁸¹
ԻՃ } Պու իլէրի իլիթտիքտէ Փիլիպպոս կաթուղիկոս՝ Ֆիքրինէ գօտու քի քէնտիսի չըգա կէլէ Ստանպօլա . պունուն իչին լըմիածինին հէր շէյինէ նիւլամ վէրիպ՝ չըգտը օնտան եպիսկոպոսլար վէ վարդապետէրիլէ վէ կէլտի լըղիւրումէ : Պունու տույտուղլարընտա Ստանպօլտա օլան Հայ պեօյիւքէրի՝ Ֆէրման ալտըլար վէղիրտէն վէ պիր զաչ տա նէֆէր գափու դարաֆընտան , վէ եօլլատըլար կաթուղիկոսա քի եօլտան քէտէրսիլ կէլէ : () տախի լըղիւրումտան չըղըպ , կիթտի էվվէլ լըրուսաղէմէ վէ տեօրթ այ օնտա օթուրտու : իլէմիլ իտի օրայա Սիս կաթուղիկոսու տախի՝ լիւրսէս աալը : Պու կաթուղիկոսլար պիրի պիրինի պուլտուգտա՝ մէշվէրէթ էթտիլէր քի միլլէթտէն գալտըրալար եօլտուլ շէյլէրի կէրէք եկեղեցականլարտա օլտուն , կէրէք աշխարհականլարտա , վէ նապէտիտ էտիլէր՝ իքի կաթուղիկոսլըղըն պիր պիրի նէ օլան խուսումէթի : Պունուն իչին օ դարաֆլարտա օլան եպիսկոպոսլարը վէ վարդապետէրի չաղըրըպ սինոդոս էթտիլէր լըրուսաղէմտէ . լըրուսաղէմ Ռադրիկի լըտուածատուր

վարդապետ տէ օնտա . օնիւչ Կանուն զօտուլար՝
Էպիսկոպոսլար վէ քահանալար իջին . օ գա-
նունլարըն պիրի պու իտի քի Նմիածին կա-
թուղիկոսու վէ Սիս կաթուղիկոսու պիր պիրի
իլէ մուհապպէթլի օլտունլար , վէ հէրքէս քէն-
տի եհրինէ պուլուրսուն , վէ քէնտի եհրին ա-
տամընը ձեռնադրել էթսին : Պու սինոդոս
պիթտիքտէն սօնղրա՝ Փիլիպպոս կաթուղիկոս
պիր էզ տէ Նրուսաղէմտէ տուրուպ՝ եափտըր-
տը սուրբ Յակօբ քիլիսէնին զէմինինի վէ րէնկ
րէնկ զաշլարիլէ տեօշէթտի վէ եիւքսէլթտի
պեօյիւք խորանըն բեմինի :

¹⁶⁸²
ՌՃԱ } Պունլարը էտիպ գըլտըղտան սօնղրա՝
Փիլիպպոս կաթուղիկոս չըգտը կէլտի Ստան-
պօլա , վէ օնտա չօգ քէրրէ վազ էտէրէք եումու-
շաթտը ճէմաաթըն եիւրէկինի . վէ այրըսէչի
էթմէսինի օրթատան գալտըրըպ՝ մուհապպէթ-
իլէ պիր պիրինէ պաղլատը օնլարը . վէ Նղիա-
զարըն եհրինէ Նադրիզ էթտիրտի Սուղնեցի
Յովհաննէս վարդապետի : Սօնղրա օնտան
պունտան գըրգ պին քուրուշտէ վշիրիպ՝ էօտէտի
քիլիսէլէրին պօրճունու :

¹⁶⁸⁵
ՌՃԲ } Հէր շէյի տիւզտիւքտէն սօնղրա՝ չըգտը
Ստանպօլտան վէ կիթտի Նմիածինէ վէ չա-
փրճագ թէմէլ պըրագտը պրը պեօյիւք զանգա-
կատունա քի խարճաղէսինի վատ էթմիշիտի
Պուրսալը Նիտոն չէլէպի . լաքին հէնիզ եա-
փույը պիթիլումէտէն՝ էճէլի եէթիշտի . զէրէ
պեօյիւք փէրհիզին տեօրտիւնճի պազար կիւնի
վազ էտէրիքէն օ սեօղ իւվէրինէքի տէր՝ Վար-
մի էր մեծատուն որոյ էր տնտես , հաչան եէ-

Թիշտի օրայա քի տէր “ Ը ևս կարեա լինել տնտես ”. հապէր օլտու քէնտիսինէ տէրունին տէն քի արթըգ վապիթ գալմատը սանա վէքիլ հարձըգ էթմէկէ քիլիսէտէ. պունուն իշին օ տախի վաղընը պիթ իրիւյ վէ ճէմաաթա տուվա սէնա էտիպ կիթտի օտասընա, վէ տէրունինտէն տոլյտուղունու նագլ էթտի միաքանլարընա. վէ իուսթալանրպ ճանընը Թէսլիմ էթտի ալթմըլ իւլ էաղընտա. սէնէ 1655, ՌՃԴ. կաթուղի կոսըղը սիւրտիւ 22 սէնէ. Թէնի կէօմիւլտիւ մէզարա սուրբ Հռիփսիմէ քիլիսէսինտէ՝ խորանըն փօյրազ դարաֆընտա :

() սէնէ՝ քի Փիլիպպոս կաթուղիկոս չըգտը Լճմիածինտէն՝ իքի պէյ պիր օլուպ՝ Չօմար վէ յիւլէյման՝ սօյտուլար Լճանտա Լճարագ մանաս Թըրընը. պագ Հայ Թարիսինտէ. չ. 29: () տան սօնղրա օ վապիթէրտէ Հայլարտան չօգ քիսէլէր մարտիրոս օլտու քրիսթիանլըգ իշին. պագ Հայ Թարիսինտէ. չ. 30 :

13. Զաւիթ կաթուղիկոս վագիթ՝ վէ Թոմաս Լարդիէնէ էգլալէ :

2. 31 — 33.

¹⁶⁵⁵
ՌՃԴ } Զակոր եէնի ջուղա շէհրինտէն Փիլիպպոս էօլտիւքտէ՝ պիր գալ կիւնտէն սօնղրա՝ օնուն եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու Լճմիածինտէ : Պու կաթուղիկոս հէր իշտէ քէնտիսինի էյի կէօսթէրտի վէ ազըլը. իշի կէնիլ վէ շանլը շէօհրէթլի : Չօգ էափուլար

եափտր վէ եհնիտէն սու կէթիրթտի] ջմիա-
ծինէ , վէ պաշանմիշ պեօյիւք զանգակատունու
պիթիրտի , վէ] ջմիածին ագարէթլէրինի չօ-
ղալթտր : Պո շեօհրէթ վէրտի Հայ եազը-
լարընն պասմասընա՝ էվվէլ Օարեցի Ստ-
թէոս սարկաւազըն էլլիլէ , սօնղըա Ոսկան
վարդապետին ճահտիլի վէ էն սօնղունտա
Պ ուկաա Ս անանդեցինին չալըմասիլիլ . պագ
Հայ թարիխինտէ . Կ . 31 :

Փիլիպպոս կաթուղիկոս էօլտիւքտէ՝ Ստան-
պօլտա օլան Հայլարըն պիր գաչ պեօյիւքլէրի
իսթէտիլէր Ս ուղնեցի Յովհաննէս վարդապե-
տի էնտիրմէք Րադրիգլիկինտէն . պունու էվ-
վէլտէնտէ տիւշիւնիւրլէրիտի՝ վէ լաքին վէ հմ
էտէրլէրիտի Փիլիպպոս կաթուղիկոստան , չիւն-
քի օ էթմիշիտի օնու Րադրիգ : Ս է պունլարա
ույտու լադիազար Մթէպլի զէրէ իսթէրիտի
քի կինէ քէնտի օլտուն Րադրիգ նիճէ քի պիր
քէրրէ էվվէլ օլմիշ իտի՝ քէնտիսինէ եարտումճի
պուլմագլա Վրըմլը Սարտիրոս վարդապետի ,
լաքին ալտանտը : Օ էրէ այագտաշլարը՝ Յով-
հաննէսիմանսըպտան տիւշիւրտիւքտէնսօնղըա՝
լադիազարը էթմէյիպ՝ քէնտիլէրի զապգ էթտի-
լէր Րադրիգլիք մանսըպընը՝ Մթուակալ լաֆղը
իլէ . պեօյլէ օլտուգտա պիր պեօյիւք վէլվէլէ
գօփտու ճէմասաթ իչինտէ , վէ գատըր օլամատը
լար Րադրիգ գօմաղա :

¹⁶³⁷
ՌՃԶ } () կիւնլէրտէ] տիրնէյէ կիթմիշ իտի
Վեօփրիւլիւ վէզիր . պու Րադրիգլիքմատտէսի-
նի տույտուգտա՝ հապէր կեօնտէրտի Ստանպօլ-
տա օլան տէֆթէրտար էֆէնտիյէ վէ օնա սիւ

փարիշ էթտի իշի . օ տախի Հայլարըն պիր դաշ պեօյիւքէրինի չաղըրըպ աղարլայարապ սեօյ-
լէշտի ծնլարլա . () Ե տիր պու տէտի , նիչին սիզէ
Բաղրիգ իսթէմէյօրսունուզ , () Նլար տախի
մահանալար էթտիքտէ՝ տարըտը տէֆթէր-
տար էֆէնտի , վէ ծնլարը զընտանա դօտու :
() Նլար տախի գազէթ կէթ իրէմէյիպ՝ վէ իկիր-
մի քէսէ աղէ վէրիպ գուրթուլտուլար : () Է
չիւնքի իսթէմէյլէր իտի՝ քի պիրի Բաղրիգ օւ-
սուն օ մանսըպըն քէնտիլէրինէ գալմասը իչին ,
վատ էթտիլէր միրիյէ գըրգ պին աղէ զիյատէ .
զէրէ օ վազթէտէք Բաղրիգլէր երլտան երլա
եիւզ պին աղէ վէրիլէր իտի միրիյէ , պունլար
գըրգ պին աղէ տէ արթըրտըլար քի օլտու
եիւզ գըրգ պին աղէ . վէ պու վէրկի գալտը
չիմտիյէտէք :

() Պու իշէրի կեօրիւպ Հալէպլի () տմա վար-
դասլետ՝ քի Բաղրիգլիկի էլէ կէթ իրմէքիսթէր
իտի՝ գասալէթ ալար քէնտիսինի . պագտը
կեօրտիւ քի գասալէթ իլէ իշ պիթմէզ՝ պեօյ-
իւք գափուլարա տիւշտիւ ազիմ փէշքէշէր իլէ
քի ծնլարը էլէ ալսըն , խուսուսա տէֆթէրտարը՝
վէ վատ էթտի միրիյէ եիւզ գըրգ պին աղէ
եէրինէ՝ տեօրթ եիւզ պին աղէ երլտան երլա :
() Նլար տախի գապուլ էթտիքէրինտէ՝ չըգտը
կիթտի () տիրնէյէ վէզիրին այաղընա ազիմ
փէշքէշէր իլէ վէ աղէ իչին սեօյ վէրմէկիլէ :

() Եօյլէճինէ ալտը վէզիրտէն Բաղրիգլիք
ֆէրմանըն , վէ օ ֆէրմանտա () յրուսաղէմ
Բաղրիկինի տէ քէնտի Հիւքմի ալթընա դօ-
տուրտու : () Րստան քեաղատ եաղտը () տան

պօլա , “ Պիլէսինիզ քի տէտի պէն պուրատա
փատիշահ էմրիիլէ Հայլարա Նազրիզ օլտոււմ.
շիմտիլիք պէնիմ եերիւմէ վէքիլ օլտուն թուլ
կուրանլը Նիկիդուս վարդապետ՝ քի մանսըպըմըն
իշլերինի կեօրսիւն կեօզէթսին . վէ ծնա եար
տըմճը Հալէպլի Ղաւիթ վարդապետ վէ Սան
լը Մտոււածատուր տէրտէր քի թըլթըլ տէ
նիր իտի , : Պու հապէր Ստանպօլա կէտիքտէ
շաշտը գալտը աշխարհական Մթուակալար վէ
պու իշէ հազմ էտէմէյիպ պիրիքտիլէր պիր եերէ
պիր գաջ քահանայ տախի պիլէ վէ պիրէզտէ
օնլարըն եամագլարընտան . վէ Մթուակալարըն
սայըսը օլտու իկիրմի տեօրթ վէ օնլարա եար
տահ Սանլը Սուհիճան : Պունլարըն հէփիսի
եէքտիլ օլուպ՝ ճանիլէ թէն իլէ սեօզ էթտիլէր
թումանըն հազգընտան կէլմէկէ :] ան էվվէլ օ
իւչ քիշլէյի քի վէքը էթմիշ իտի թումա վար
դապետ , ըզալէթ իլէ քիլիսէտէն գօվտուլար
վէ օնլարլապիր օլանլարը տախի . սօնղըա սէքիզ
քիշի եօլլատըլսը] ափրնէյէ վէ արգու հալեազ
տըլար վէզիրէ քի իսթէմէյիզ թումայը :

Պունլար] ափրնէյէ կիթտիքլէրինտէ՝ հէ
նիզ վէզիրէ կեօրիւնմէտէն ըիճալա տիւշտիւ
լէր . օնլար տախի ճէվապ էթտիլէր քի “ Պօշ
տուր չալըշտըղընըզ զերէ Վեօփրիւլիւ վէզիր
էմրիիլէ օլան շէյի՝ կերի չէվլըմէք գապիլտէյիլ
տիր , : Տիյնէմէտիլէր օնլար վէ վէզիր տիվանը
նա չըգմագ իսթէտիքտէ , վէզիր օնլարըն Փիք
րինի աույուպ՝ օնլարը կեօրմէտէն , էմր էթտի
քի քեօթէք չալմագլա գօվտուլար օնլարը .
օնլար տախի զայէթիլէ գօրդարագ՝ ալըպ եիւ

րիւյի վերտիւէր, վէ Ստանպօլա տիւշիւպ՝ օլան
իշէրի նազլ էթ տիւէր այագտաշարնա :

() կիւնէրտէ վէ զիրտէն գայիմնագամ կէլտի
Ստանպօլա Սինան ատը վէ ծնունլա կէլտի
Թումա վարդապետ վէ ալայ իլէ կիրտի սուրբ
Ղաթգ քիլիսէսինէ՝ վէ զիրտէն վէրիլէն գաֆ.
Թան իւզէրինաէ , վէ զապիղէրտէն Թային օ-
լան քիմսէլէր պիլէսինճէ , վէ պիր պեօլիք
պօսթանճիլէր եանը սըրա քի իկիրմի քէսէ
աղչէ վատ էթ միջիտի ծնարա : Պունու պեօյ-
լէճէ կեօրտիւքլէրինտէ Լթոռակալլար մէշվէ-
լէթ էտիպ Սուհիճանլապիլէ կիթ տիւէր գայիմ
մագամ հուզուրունա , վէ աղչէ վատ էթ մէկ ի-
լէ՝ եալվարտըլար քի եազսըն վէ զիրէ հայ միւ-
լէթի Թումայը իսթէմէյօր տէյի : Պունու սույ-
տուգտա Թումա օ սաաթ պինտի կիթ տի Խտի-
նէյէ վէ վէ զիրտէն էմր չըգարթ տը գայիմնագա-
մա քի հայլարը տիյնէմէսին , վէ Թումանըն
Բադրիգլիկինի գափի սագլասըն . վէ ծնա զըտ
վէ գարշը օլսնլարը զագէպ էթսին : Պու պեօյ-
լէ օլտուգտա՝ Թումա քէնտիսի տեծնիւպ կէլտի
Ստանպօլա վէ իիւրվասըզ օթ ուրտու քիւրսիսի
նէ : Պունտան զիյատէսիլէ Լթոռակալ-
լար Թումայա կիւ ճէնիպ , ճէմաաթը գըզըշտըր-
տըլար վէ լիճալըն հադրընը եափմագլա , ճիւմ
հիւր իլէ կիթ տիւէր գայիմնագամըն գարշըսը-
նա վէ Թումատան շիքէայէթ էտիպ՝ շահիտըր
իլէ իսպաթ էթ տիւէր քի Թումա հայ տէյիլ ,
Ֆրէնք միլէթինտէն իմիշ , վէ պուրայա չաշուտ
կէմիշ : Ֆրէշալ գայիմնագամ Թումայը չաղը-
րըպ հուզուրունա վէ ազարլայրպ՝ էնտիտի

ոնու գանձը քույրույն չաշուտ տէրի վէ օնունը
պիւն պազտաշընը՝ քի ատը Սէլտոն իտի :

Պու պեօյլէ օլտուգտա , Լթոռակալարըն
սեօգիւնէ հէր քիւիսէտէ լանէթ օգուտուլար
թումա վարդապետէ վէ նզովէլէթ տիւնը օնու :
Սէ պիր շարգնամէ քեաղատը տիւղտիւնը վէ
ալթը քիւիսէյէ տէ միւհիւրլէթ տիւնը քի հէ-
փիմիզ տուրմիշիզ թումայա գարշը՝ ճանիւն վէ
աղչէ իլէ . վէ զօրզար Երուսաղէմ Բաղրիկինէ
տախի միւհիւրլէթ տիւնը՝ քի օ կիւնլէրտէ օ-
րայա կէլմիշիտի՝ ատը Լստուածատուր :

Իկիրմի տօգուզ կիւն զընտանտա գալտըգ-
տան սօնդրա թումա՝ տիւշմանլարը տիւղտիւնը
գայիմմապամա . վէ օնուն թէվապիսինէ վէ
ալթը քիւիսէ ճէմաաթընըն միւհիւրլէրի վէ
շէհատէթլէրի իլէ կեօսթէրտիւնը քի թումա
էօլիւմէ միւսթահադ տըր : () նլար տախի պադ-
տըլար քի միւլէթ հէփ շէհատէթ էտէյօր՝ օ-
նուն էօլմէկէ լայըգ օլմասընա , գայիլ օլտուլար
պու իշէ . վէ չիւնքի վէհմ էտէրլէրիտի վէզիւ-
տէն , ճէսարէթ էթմէտիւնը օնու աշիքէարէ
էօլտիւրմէկէ՝ օնուն իշին գահվէյէ զէհիր գա-
թըպ իշիրտիւնը օնա . զէհիրի ալըպ պիր դարզ
օլտու թումա . իշի տույտու , էլինի պաշընա վուր-
տու վէ ճանը աճըսընտան՝ պաշլատը հայգըրմա-
ղա վէ զընտանը սարսմաղա , վէ օնտա օլանլարը
գօրգուլմաղա . պեօյլէ էթ տիքտէ՝ ճէլլատ իւ-
զէրինէ վարտը վէ գայիֆ էէրլէրինի էօյլէ սըգ-
տը քի՝ պայըլտը վէ օրատա ճանը չըգտը :

Լթոռակալար տույտուգտա թումանըն էօլմէ-
սինի , իլամ քեաղատը ալտըլար գատըտան՝ ճէլ-

լատարնն չէ հատէթի իլէքի (Ը) յոմաքէնտիլիկին տէնէ օլտիւ . զէրէ պիր զայրընիշան եօղ իտի իւ զէրինտէ : Սոնղրա տըշարը չէքտիլէր լէշինի վէ պաշլատըլար մասկարայա դուլթ մաղա . վէ պագլարը իլէ պաշընա վուրուպ , իւզէրինէ թիւքիւր մէկէ , “ Իշթէ պուլտուն պիզտէն արատըղընը , տէյէրէք : Պունտան սօնղրա զընտան զապիղինէ շէյ վմտ էտիպ՝ տէնիզէ աթտըրտըլար լէշինի . վէ չիւնքի տէնիզ տաղլալանըպ գապարմիշ իտի , սաղա սօլա տէվրիլէրէք չըգար էնէր իտի թիւմանն լէշի վէ փէրչէմլի պաշը տաղլալար իչինտէ չալքանըպ կէզէր իտի Վալագա իլէ Ստանպօլ մապէյիինտէ . վէ հէփ կեօրէնլէր զայրը միլէթ լէրտէն՝ Նայլարա Ֆէնա սեօյլէրէր իտի :

Պու թիւմա էօլտիւքտէ՝ Լթուակալլար Սէլ տոնու զընտանտան չըգարթ մատըլար պիր շէյ գարըշտըրմասըն տէյի : Սէ չիւնքի պու իշէր իչին չօգ աղչէ հարձ էթտիլէր՝ պաշլատըլար իւ թէմէկէ վէ ալմաղա ծնու ալթը քիլիսէտէն էօյլէքի կիւնէ պիր եէնի վէլլէլէ տիւշտիւ օրթալըղա : Ստանպօլա տեօնիւպ կէլլի իքէն Վեօփրիւլիւ վէզիր՝ Լստուածատուր թիւթըլ տէրտէր վէ պիր գաչ քահանայ վէ աշխարհականքի թիւթըլլէնք տէնտիլէր , սուրբ Սարգիս քիլիւ սէսի սինօրունտան՝ պիր օլուպ՝ վէզիրէ գարըշ կիթտիլէր , վէ ծնա շիքէայէթ էթտիլէր Լթուակալլարտան . “ Իկիրմի տեօրթ քիշի տէտիլէր սեօզի պիր էտիպ՝ վէ տէվլէթլի էֆէնտիմիզին էմրինիսայմայըպ՝ էօլտիւրտիլէր թիւմա Նաղրիկի . վէ պու թիւ իչին հարձ էթտիլէրինի չիմտի

պիղտէն վէ զայրը ճէմնաթլարտան իսթէյօր-
լար , : Սէզիր պու շէյի թասհիհ էտիպ չօգ
տարըլտը , վէ թլըթըլ դագըմընը կերի կեօն-
տէրիպ , “ Պէն արթըգ իշի կեօրիւրիւմտէտի , :
վէ էմը էթտի քի Սէլտոնու չըգարսընլար զըն-
տանտան :

Հէնիզ պուենու Րթոռակալլար տոյմատան՝
օնլարտան սէքիզ քիշի քի պիրի իտի Սուհի-
ճան , աղիւմ փէշքէշէրիլէ վէզիրի գարշլլամա-
ղա կիթտիլէր՝ շէքմէճէ տէտիքլէրի եէրէ . վէ
Րադրիկին էօլմէսինի օնա տույուրուպ՝ տիւրլիւ
սէպէպլէրիլէ գափաթմագ իսթէտիլէր : Սաքին
վէզիր զիյատէսիլիլէ տարըլլապ , էմը էթտի քի
օնլարը դութուպ էնտիրսինլէր գանլը գույուլա :
Սէ չիւնքի պուենլար ատլը սանլը քիմսէլէր իտի ,
րիճալըն չօղու պուենլարս արգա օլմնղիլէ՝ օնլա-
րըն էլիլիլէ տայիւմ վէզիրէ րէճա էտիպ վէ էլլի
քէսէտէ ճէրիմէ վէրիպ՝ կիւճիլէ գուրթուլտու-
լար : Սէ սօնղրա պէշ քիլիսէնին պեօյիւքլէրի-
նի ճէմ էտիպ վէ սուրք Սարգիսին ճէմնաթլըն-
տան տախի պիր գաչընը չաղըրըպ՝ հագ իսթէ-
տիլէր հէմօ ճէրիմէ իչին վէ հէմ զայրը պօրճ-
լար իչին . վէ պու իշտէն տէ դութուլտու պիր
պեօյիւք վէլմէլէ վէ կիւճ իլէ եարըսը էօտէ-
նիպ՝ պիր էզ ուհաթլըգ օլտու :

14. Երբ աղէտէ օլան առբէ Յանգ Կէրէլէրի
Տանաթէրըն Ուսմարտան ալընասը վէ վերելէս :

2. 31 — 33.

¹⁶³⁵
^{ՌՃԴ} } Երուսաղէմէ Հապէշէրին պիր մա-
նասթըրը վար իտի՝ Հայր Երաճամ նամ, քի
Հայլար վագթիլիլ ալիշէրիտի ծնարըն էլին
տէն. պու իշէ Ուսմար Հասէտ էտիպ՝ պիր Թագ-
րիպ իլէ գաիտըլար ծնու Հայլարտան. պու
սէպէպտէն Երուսաղէմ Բագրիկի Եսուածա
տուր վարդապետ Ստանպօլա կէլիպ վէ Են-
թէպիլ Եղիազար վարդապետիլէ պիր օլուպ՝
վէզիրին Տիւքմի իլէ կէրի ալտը օ մանասթըրը.
վէ Եղիազար վարդապետի քէնտիսինէ վէքիլ
էտիպ՝ եօլլատը ծնու Երուսաղէմէ. օ տախի
վարըպ զապգ էթտի օ եէրի վէ Տաճար Դանն-
դէան տէտիքէրինին պիր գաիուսուսու :

¹⁶³⁶
^{ՌՃԵ} } Պունա տայանամայըպ Ուսմար, վէզի-
րէ տիւշտիլէր ազիմ փէշքէշէրիլէ վէ էքի Ֆէր-
ման ալտըլար պիրի Հայր Երաճամ մանասթը-
րը իշին, պիրի տէ սուրբ Յակոբ իշին՝ քի Ուսմ-
լարա վէրիլին. վէ Եղիազար իշին պիր Ֆէր-
ման քի նէրէտէ պուլունուրսա՝ դութուլուն վէ
Ստանպօլա կէլին :

Ֆէրմանլար եէթիշտիքտէ Երուսաղէմէ,
գաիուլարա տիւշտի Եղիազար. էն սօնղունտա
կիթտի Դամ փաշասընա քի Կայետը օլլու
տէնիլ իտի. ամմա չիւքի օ չօգ շէյ եէվիշտի
Ուսմարտան վէ Ֆէրմանն ծնուն էլինտէ իտի՝

եարտըմ էթմէլի իքէն զընտանա գօտու Լըղիա-
զարը . օ տախի պիր գաջ քէսէ վերմէքէ գուր-
թուտու վէ չօզ շէյ տէ վատ էթտի փաշայա ,
էկէր Տայլարըն դարաֆընը դութարսա . փաշա
տախի իւմիտ վերէրէք ալտը սուրբ : Յակոբուն
անաճտարընը վէ եազտը վէզիրէ քի պու շէյ
օլմմազ . Լըղիազար իչին տէ եազտը քի ծնուն
սուչու եօզ : Ս էզիր տէ տէտի քի վերտիկիմ
վերտիք տիր : Ս է լաքին Ղայեար օղլու՝ Լը-
ղիազարը կօլաար սուրբ : Յակոբա՝ քի ծնտա օ-
թուրսուն , վէ օ եկրտէ Տայլարըն էլինտէ օլ-
1638
11-ՃԷ } սուն անաճթարսըզ : Պունու իշիթտիք-
տէ վէզիր կիւճէնտի՝ վէ Լըղիազարը դութուպ
պաշընը քէսմէք իսթէր իտի : Լըղիազար վար-
դապետ տէ գօրգուսունտան տիւշտիւ կիինէ
Ղայեար օղլունա քի օ կիւնլէրտէ ասի օլտու՝
կէրէք քէնտի վէ կէրէք զայրը փաշալար : Ուում
լար տախի պու գալապալըզ արասընտա տիւշ-
տիւլէր Ղայեար օղլունա վէ չօզ շէյ եէտիրիպ՝
ալտըլար էլինտէն սուրբ : Յակոբուն անաճթա-
րընը վէ կիտիպ զապդ էթտիլէր ծնու :

1639
11-ՃԷ } Բքի փաշալարըն իշի պիթտիքտէ՝ չըգտը
կէլտի Լըղիազար Ստանպօլ սէմթինէ վէ իւչ այ
շէհիրտէն տըշարը կիզլիճէ օթուրտու պիր
պաղչէ իչինտէ : Պունու տույտուգտա թըլթըլ
դազըմը՝ Տապէր վերտիլէր վէզիրէ քի Լըղիա-
զար կէլմիշ կիզլէնմիշ Ֆիլան եէրտէ՝ օ քի ասի
փաշալարլա պիր օլմիշ իտի տէտիլէր : Ղութ-
տուրտու վէզիր վէ հուզուրունա կէթիրտիպ
զազէպ իլէ սօրտու , “ Սէնմիսին տէտի Ղուտ-
սի շէրիֆ Բադրիկինին վէքիլի , տօղրուսունու

սեօյլէ նէ՛ ալտը սէնտէն Վայեար օղու», : Ճէ-
վապ վերտի Լղիաղար . « Նէր շէյիմի ալտը է-
ֆէնտիմ, վէ պիզիմ Վար Լազուպնամ մանաս-
թըրըմզը տախի ալըպ զայրըլարա վերտի . վէ
պէնտէնիզի տէ ալտատարապ գուծտու », . սօր-
տու վէզիր . « Սէն քէնտին մի վերտին օ մա-
նասթըրը եօքսա օ մի ալտը սէնտէն », . Լղիա-
ղար տախի չիւնքի տէյէմէզ իտի քի էմրինիզ ի-
լէ օլտու, ճէվապ էթտի քի , « () իտի օ եէ-
րէ հիւքմ էտէն , պէն նէ՛ էտէ պիլիր իտիմ », :
Տէտի վէզիր . « Լէրէ կէջին եէրինիզտէ սիզ
տէ », . Լղիաղար տախի տէտի . « Տէվէթլի ի-
նայէթլի էֆէնտիմ, եէրէ լանէթ էթմէ . տար-
ղընլըղընրզ անճապ գուլունուզա օլտուն վէ քէ-
րէմինիլի միլէթիմէ կէօսթ էրմէքլէ շէրաաթ
էտիպ հազզըմզը հապ էյլէ , շէվէթլի փատի-
շահըմզըն ալիզ պաշը իչին օլտուն », : Վէ լաքին
չիւնքի լիւլթըլ գազըմընտան չօզ շիքէայէթ ի-
շիթմիշ իտի վէզիր Լղիաղար իչին՝ օնտան շիւպ-
հէյէ տիւշիւպ, Լղիաղարը հասաս պաշիյէթ էս-
լիմ էթտի քի զէնճիրէ գօլուպ սապլասըն եէ-
նիլէրիլէր գըշասընտա . վէ չիւնքի գըշ կիւն-
լէրի իտի , աթէշէ եազըն օթուրուպ կէճէ վապ-
թի սաաթ պիրտէ լսընմալլը իքէն՝ էօլլում գօր-
գուսուռնտան տիթրէր իտի :

Հայլարտան պիր գաշը՝ Վարտիրօս վարդա-
պետ իլէ իլին ալըպ կիթտիլէր օնու կէօրմէկէ
վէ օնուռլա սեօյլէշիր իքէն տէտի . « Պէնիմ իչին
գասալէթ էթմէյին . տէրտինիզ հէմէն սուրբ
Յակօբ իչին օլտուն , պէն պիւրստա էօլէյիմ օ
գուրթուլտուն », : Լմին չիւնքի սուրբ Յակօբու

գուրթարմաւոր չարէ պուլամատըւար, օնա պու-
նա րէճա էտէրէք՝ Լղիազարը գուրթարը պէօ-
թիւրաիւլէր Վ ալաթայա՝ պիր ու յոռն վագիթ
կէօղէտէրէք քի սուրբ Յակոբու գուրթարսըն-
լար :

() Կիւնլէրաէ Վէօփրիւլիւ Սէհէմմէտ փա-
շա փատիշահըն իրատէթիիլէ՝ Պուրսատա իքէն՝
Լճմէտ ատըլ քէնտի օղլունու Լարգիուում փա-
շասը Էթտի . վէ պէօյիւք զիյնէթ վէ ալայիլէ
օնու Էօլա գօտու Շիւնքէար տախի պիլէսին-
ճէ : Պու վագթի էյի վէ միւնասիպ սայարաք
Լղիազար վարդապետ՝ աղիմ փէշքէշլէրիլէ՝
տիւշտիւ վէզիր քէահէասընա վէ զայրը րիճալ
տան օլան քիմնէլէրէ . վէ Էալվարարաք՝ տիլէ-
տի օնլարտան քի վէզիրէ սեօղ կէշիրսինլէր օղ-
լունուն պաշը իչին օլտուն՝ քի Սար Լազուպու
տէօնտիւրսին թէքրար Լըմէնի միլլէթինէ :

() Իւար տախի թէգէ վէզիրին հադրընը Էլէ
ալտըլար էօյլէ պիր շաղըգ արասընտա : Սէ-
զիր տէ պիր խօշճա դարգ իլէ փատիշահ տույ-
ուրտուգտա՝ խադգի հիւմայուն չըգտը քի հայ-
լարըն իստէտիկի օլտուն . պու իշ օլտու Սաչվէ-
րաք կիւնլէրինտէ սէնէ 1659 ՌՃԸ : Լըտը Լ-
ղիազար խադգի հիւմայունու վէ գուշ կիպի գա-
նատըննրա՝ կիթտի Լըուսաղէմէ վէ ալտը Սար
Լազուպ մանասթըրընը Ռումլարըն Էլինտէն :

15. Սարգիսն և Սարգիս և Յովհաննէս և Սարգիս Բարեկէտիս և Գրիգորի :

2. 34 — 35.

¹⁶³⁹
ԹՃԸ } () կենդերտէ Բաղրիգ օրմամաղ իլէ
Ստանպօլտա , զէրէ Լթոռակալար էլինտէ իտի
մանսրպ , ճէմաաթ պիր օրուպ արզուհալ վէր-
տիլէր վէզիրէ Բաղրիգ իլին . վէ օնուն էմրի ի-
իլէ Բաղրիգ էլտիլէր Վէֆէլի Սարտիրոս
վարդապետի , քի տահա եպիսկոպոս տէյիլ իտի .
պունտան զայրի եէնի վէրկինին սըզլէթինի քի
արթըրմիլ իտի թուման վարդապետ , օրթատան
գալտըրլայ՝ Ֆէրմանտա եազտըրտըլար եիւզ
գըրգ պին աղէ . վէ Լըուսաղէմ Բաղրիգլիլի-
նի Ստանպօլ Բաղրիկինին հիւքմի ալթընտան
չըգարտըլար : Պէօյլէ օլտուգտա Լթոռակալար
տավայա գալգտըլար էսկի պօրճ իլին . պէշ այ
պու տավա սիւրիւլտիւքտէ , ճէմաաթտան պիր
գաչը արզուհալ եպզտըլար փատիշահա վէ կէօն
տէրտիլէր Լատրնէյէ Սուրատ ատըլ պիրինին
էլիլիլէ : Փատիշահ տախի Ֆէրման կէօնտէրտի
Ստանպօլա քի թումանըն էօլմէսինէ սէպէպ
օլանլար՝ էօտէսինլէր օ պօրճու՝ զայրլարը ա-
զատ տըր :

Պու Ֆէրմանը հասէքիլիլէ Ստանպօլա կէ-
թիրտի Սուրատ . վէ փազար կինի՝ Սարտիրոս
վարդապետ հրէշտակապետ քիլիսէսինէ կիթ-
տիքտէ՝ ալտը Սուրատ հասէքիլի վէ քեաթի-
պի վէ քիլիսէյէ կիրիպ՝ “ Ողջոյն տուք մի-

մեանց , , տէտիքէրի վագիթտէ , սէս վերտի
քեաթիպ՝ “ Իշիտինիզ տէտի , փատիշահ Ֆէր
մանը տըր , , Պու սէս չըգտըգտա՝ Մարտիրոս
վարդապետ տէտի , “ Նայիզ տէյիլ քի պուրա
տա փատիշահ Ֆէրմանը օգուհա , , Չըգտըլար
սօնղըա տըլարը քի դարպաստա օգուհաուհն :
Ս է լաքին հասէքի վէ քեաթիպ տըլարը չը
գըպ՝ տըլարտա հաղըր օլան հասասլարը իշէրի
կէթիլտիլէր վէ գուլթուլար Մարտիրոս վար
դապետի վէ ալթը քիշի հայ պեօյիւքէրին
տէն , վէ կեօթիւրտիլէր գայիմմագամըն հու
ղուրուհա . օ տախի օ սաաթէ կնտիրտի ծնլարը
գանլը գուլույա : Ս է հայլար էօթէյէ պերիյէ
տիւշէրէք վէ պին տէօրթ իւզ քուրուշ վէրիպ՝
ծնլարը գուլթարտըլար . վէ օ գալան պօրճա
տախի պիր չարէ պուլուպ գուլթուլտուլար :

¹⁶⁸⁰
ԹՃԹ } () վագիթէրտէ Ստանպօլա կէլտի՝
Պ ազար ասլը վարդապետին պիրիսի Տիվրիք
Եպիսկոպոսու վէ Տիվրիքիլէր իւէ պիր օլուպ
վէ Տիվրիքիլ տէֆթէրտար Իպրահիմ էֆէն
տիյիքէնտիսինէ արգա էտինիպ՝ վէ իկիրմիքէ
սէ աղէէ վատ էտիպ՝ Մարտիրոս վարդապետի
ազլ էթտիրտի վէ ծնուհն էէրինէ կէչիպ՝ Իադ
րիգ օլտու . Մարտիրոս տա Իջմիածինէ տիւ
շիւպ՝ Եպիսկոպոս օլտու Պըրըմ իւզէրինէ :

¹⁶⁸⁵
ԹՃԹ } Իքի իւշ Երլտան սօնղըա՝ Իջմիածին
տէն պիր Եուրտակ կէլտի Ստանպօլա : Յահաննէս
վարդապետ թիւթիւնճի տէտիքէրի : Պու
Հովհաննէս Եուրտակը գտէյի տէվշիրտիկի
աղէյի՝ գափուլարա հարճ էտիպ թըլթըլ տէր
տէրին հիւնէրիիւէ Պ ազարը տիւշիւրտիւ վէ

ծնունդ եւրինէ կէշիպ՝ Ռադրիգ օլտու . ծնա գար-
 չը գալցորդատա Վ ազար՝ Յոհաննէս Ռադրիգ
 թըլթըլ գազըմընընէ էլիլիէ Ֆէրման չըգար-
 տըպ՝ ծնու զընտանա գօտու : Պու իշի Յակօբ
 կաթուղիկու իշիտիպ՝ պէյէնմէյերէք , եհնի
 Նու իրակ կէծնտէրտի Ստանպօլա Ս՝խուս ատըլ :
 Պու արալըգտա թէքիրտաղը Սարգիս վալ-
 դապետ՝ Ստուաճատուր Ռադրիկին շայիրտի՝
 աղըր պօրճ՝ ալթընա տիւշիւպ զընտանա կիրտի
 քի օրատա իտի Վ ազար : Պունըր իքիսիտէ
 պիր պիրինի պուլուպ տիւշիւնիւրէր իտի քի նէ
 եափսընլար :

1664 }
 ԹՃԺԳ } Նէլէ Վ ազար տօսթըրըն էլիլիէ գուր-
 թուլտու վէ լաքին Սարգիս գալըր օրատա պիր
 երլ : Սօնըրա զայրը մուամէլէճիլիլիէ սեօգիւ-
 նի պիր էտիպ աղըր մուամէլէիլէ չօգ աղէ՝ ալտը .
 վէ էվլէլէքի պօրճու էօտէյիպ զընտանաւան չըգ-
 տը վէ տօստօղըր Նաթինէյէ կիտիպ՝ փարա
 գուվլէթիլիէ Ռադրիգիլիի ալտը . վէ Ստանպօ-
 լա կէշիպ տիւշիւրտիւ մանսըպընտան թիւ-
 թիւնճի Յովհաննէս վարդապետի վէ քէնտի
 օլտու Ռադրիգ :

1663 }
 ԹՃԺԳ } Սէ չիւնքի օ վագիթ վէղիր կիթմիշ-
 իտի Պէրդատա , օրայա կիթտի Յովհաննէս .
 պունու տուլտուլտա Սարգիս՝ օ տախի կիթտի
 արտընճա . պունըր՝ պիրպիրինի կէօրտիւքէ-
 րինտէ պաշատըլար գալըա էթմէկէ . վէ լաքին
 Յովհաննէսէ արգա օլմագլա թըլթըլ գազը-
 մը՝ չօգ փարա հարճ՝ էտիպ վէ չօգ շէյէ սեօգ
 վէրիպ՝ Յովհաննէսի Ռադրիգ էթտիլէր . օ տա-
 իի Ստանպօլա տեծնիւպ՝ թէքըար Ռադրիգ
 քիւրսիսինէ օթուրտու :

րինի չեվիրմէք իչին՝ Հալէպէ եօղատըլար Վեօ-
միւրճի օղու Նըրեմիա չէլէպիյի՝ քի ուսու ա-
զըլը սեօզէր վէ սէպէպլէր իլէ օնու իսքեաթ
էթսին . լաքին միւմքին ծլմատը :

¹⁶⁸⁴
11869 } Եթիշտի Հալէպէ օ զամանն Խաչա-
տուր կաթուղիկոս . վէ Ֆերմանը Նըղիազարըն
էլլինտէ կեօրիւպ՝ կաթուղիկոս ձեռնադրել էթ-
տի ծրատա օնու : ()՝ տախի հէմէն էօթէյէ
պերիյէ նէրէտէ Հայ վար իսէ ()սմանը հիւք-
միւնտէ՝ կոնդակ եազտը վէ հէփիսինէ տույ-
ուրտու քէնտի կաթուղիկոսըղընը . վէ օնտան
կէլտի օթուրտու Նըուսաղէմտէ : Ս է լաքին
օնտա տուրամատը . զէրէ Բըտուածատուր վար
դապետ՝ քի Նըուսաղէմ Վաղրիկի իտի՝ ծրայա
կիտիպ՝ վէ ծրանըն փաշասընա փէշքէշէր տու-
նուպ , վէ պէօյիւքլէրին հաղրընը էլէ ալըպ՝ Նը-
ուսաղէմտէն դօվտուրտու Նըղիազարը : () տա-
խի տիւշտիւ էօթէյէ պերիյէ , Սըսըրա , Շ ա-
մա , Բնթաքեա շէհրինէ վէ Հալէպէ , քի օ
սէմթլէրտէ օլան փաշալարը քէնտի դարաֆընա
ալա :

Պու իշ Թէվաթիւր պուլտուգտա՝ պիր ա-
թէշ փարլատը միլլէթ իչինտէ , պազիսի Նըղիա-
զար դարաֆընը դութարագ վէ չօղու տախի
գարը կէլէրէք : Եջմիածինէ տէ հապէր կիթ-
տիքտէ՝ Տակոբ կաթուղիկոս՝ էօթէյէ պերիյէ
քեաղատ եազտը քի կէրի տուրտունլար պէօյլէ
գաւրմագարըրդ իշտէն , վէ Լուսաւորիչ քիւր-
սիսինին ալթընը իւսթիւնէ կէթիլմէսինլէր :
() կիւնլէրտէ Վըրըմտա իտի Վէֆէլի Սար-
տիրոս վարդապետ քի խասմօլմիշ իտի Նըղիա-

զարա . պու տախի իշիթտիքտէ՝ Վրրմտան
 չըգտը Ստանպօլա կէլմէկէ . վէ հէր նէրէյէ օղ-
 րատը իսէ՝ Լաղիազարա ֆէնա սեօյլէյէրէք չօգ
 եէրտի օնու . վէ (Ժ)օգաթ շէհրինէ կէլտիքտէ՝
 քեաղատ եաղտը օնա՝ լայրգ օլմայան սեօզէր-
 իլէ , վէ եօլլատը հալէպէ : ()նտան Ստանպօլա
 կէլիպ՝ իկիրմի պին քուրուշ գատար Բատուածա-
 տուը վարդապետին աղէսինտէն հարճէթմէկ-
 իլէ՝ Լըուսաղէմ Բադրիգլիկինի չէվլերտի թէք-
 րար Բատուածատուը վարդապետին իւզէրինէ ,
 վէ քէնտի տէ Լըուսաղէմ վէբիլի օլտու : Ս է
 չիւնքի Յակոբ կաթուղիկոս տուրմայրպ տայիմն
 եազար իտի պու մատտէ իշին , հայ պեօյիւքէրի
 տեօրթ դարաֆա տիւշիւպ գանտըրտըլար փա-
 շալարը Լաղիազար իշին՝ օ գատար քի պէքճի
 գօտուլար եօլլարա՝ քի հէր նէրէտէ պուլուրլար-
 տա դութսունլար տէյի :

1668
 ԹՃԺԴ . } Պագտը կեօրտիւ Լաղիազար քի իշին
 սօնղու թէրսինէ կիտէյօր , թէպտիլ ուրուպասը
 կիյիպ , վէ թէհլէքէլէրտէն կէչիպ՝ կէլտի Պուր-
 տայա . օնտան ատամ եօլլատը Բպրօ չէլէպի տէ-
 տիքէրի՝ հայլարն պեօյիւկինէ՝ քի օ դաման
 Լտիրնէտէ վէղիրին եանընտա իտի , վէ քէնտի
 սատըգ տօսթու վէ սըրտաշը իտի , տույուր-
 տու օնա հալինի . վէ քէնտիտի տէ արալըգ պու-
 լուպ կիթտի օրայա . եէթ իշտիլէր տախի զայրը
 սըրտաշլարը Ստանպօլտան , (Ժ)էքիրտաղընտան
 վէ պաշգա եէրլէրտէն , աշխարհապանլար վէ
 եկեղեցապանլար : Ս է հէփիտի տէ պիւր օլուպ
 Բպրօ չէլէպինին չատըրընտա՝ միւշապէրէ էթ-
 տիլէր պու իշ իշին : Լաքին Բպրօ չէլէպի պիւր

սագրլը վէ սագրնան քիմսէ օլմն'գլս' ծնարա
նասահաթ էթտի քի էվէթլէմէքլէ իշ կէօրմէ-
սինէր . “Պօշ եէրէ փարա հարճ էթմէյէլիմ
տէտի . էվվէլ Ս'արտիրոս դագըմը քէսէլէրինի
սօշալթսընլար վէ պօրճա կիրսինէր , սօնդրա
պիզէ գօլայ օլուր վէզիւրին հագրընը հօշ էթ-
մէք , : Ս է քէնտի եանընը վէզիւրէ կիտիպ'
իշի պիլտիրտի . “Լ յաղընրգա կէլմիշ տէտի օ
Լ ղիաղար քի սիզ էֆէնտիլէրիմիզ ծնա կա-
թ ուղիկօսլըզ վէրտինիզ . վէ տալաճիլէրի տա-
խի էվվէլճէ էէթիշմիշլէր քի ծնա պիր օյուն
էտիպ' տիւշիւրսիւնլէր , : Ս էզիր տէ ճէվապ
էթտի . “Պիլիրիմ տէտի , սէն սուս օլ , , զէրէ
Ս'արտիրոս վարդապետ' Լ ղիաղար էէթիշմէ-
տէն , պիր գաշ քիշիլէ կիթմիշ իտի Լ տիրնէյէ
վէ իշ գարըշարմաղա էէլթէնիր իտի :

Պիր կիւն պու Ս'արտիրոս վարդապետ քէն-
տի այագտաշարընը ալըպ' չըլտը վէզիւրին տի-
վանընա . վէ Լ ղիաղար տախի կէլտի քէնտի
ոտաւհարըլիլէ . պաշատը Ս'արտիրոս սեօյլէմէ
կէ . “Լ յֆէնտիմ' տէտի , պու Լ ղիաղար օլաճագ'
իքի էրւզ քէսէ ալտը Լ ղուսաղէմ' Ռագրիկին
տէն վէ հէփիսինի հարճ էթտի' քի էմրինիդի
իպդալ էթսին , պունտան ղայրի Լ ղուսաղէմտէ
օլան էշէայը զայ էթտի . պէնիմտէ էյի վուգու-
ֆում վար պու իշէ . զէրէ օ Ռագրիկին շայըտը
իմ , : Սօրտու վէզիր քի “Լ սնըլաղէ իտի ալտը-
ղը , : Ճէվապ վէրտի Ս'արտիրոս , “Հէփ աալանը
ղուռուշ , : Տէտի վէզիր , “Պուգտար աղէէ պու
սիքքէտէ պէնիմ' հաղնէմտէ պիլէ պուլունմազ .
սէն նէ տէրսին տէտի Լ ղիաղարա , : օ տախի

Ճէվապ էթտի . “Պէլի չօգ աղէէ կէջմիշ էլիմէ
կեահիճէ Վուտսիշէրիֆ վէքիլի օլտուղումտա .
լաքին պօշ եէրէ հարճ էթմէ միշիմ , հէփիսինի
աէ լազըմը եէրէ վէրտիմ , պու նէրէտէն կեօս
թէրէպիլիւր , . պուենու տէյէրէք շահիտէր կէ
թիւտի , վէրտիկինի իսպաթ էթտի : () պիր
դարաֆտան տախի շահիտ արանտըգտա՝ Տիվ
րիքլինին պիրի՝ պաշատը շահատէթ էթմէկէ .
լաքին պաշարանատը : Տարըտը վէզիւր . “Սիվ
տէտի պու ատամըն հագգընա պիր շէյ կեօսթէ
րէմէյօրսունուզ . եա նէյէ պիրիքմիշսինիզ պու
րայա , : Պաշատըլար արթըզ Սարտիրոս դա
րաֆը գարըշմուրուշսեօղէրիէ շէրը աթմաղա
Լաղիազարա , վէ միւնասիպէթսիզ իսպաթլար
իլէ ծնու սուչու կեօսթէրմէկէ , օ գատար քի
վէզիւր ծնարտան իքրահ էտիպ՝ տիվանընտան
գօվտու : () նլար տախի ըիւսվայլըլիլէ տըշարը
տիւշիւսպ՝ պաշատըլար Սարտիրոս վարդապէտի
այըսլամաղա վէ եիւզինէ վուրմաղա , պիզի ըէ
զիլ էթտին տէյէրէք . պէօյլէճէ ու թանհարագ
տեօնտիւլէր Ստանպօլա . լաքին Լաղիազար գաւ
տը ծրատա թա իշինի պիթիւրինճէ :

17 . Լաղիազարէն Լաբուսաղէմիէ Կաթուղիէն օլմասը :

2 . 38 .

¹⁶⁶⁵
ԻՃԺԴ } Լաբը Լաղիազար կաթուղիկոսըզ պէ
րաթընը՝ վէ սեօզ վէրտի քի երլտան երլա մի
րիյէ էտա էտէ ծնպէշ պին աղէէ . վէ ալտը պիր
նազըրըզ թէգքիրէսի քի միւթէվէլլի օլտուն

Լըրուսաղէմէ . զէրէ պու պահանա իլէ րահաթ
օթուրապիլըրիտի Լըրուսաղէմտէ , քի օնտան
եհրիւթսին կաթուղիկուլդ Էմրինի :

Պէօլէճէ իշինի տիւզիւպ՝ Էնտի թիւքիրտա-
ղընա , վէ օնտան կէչտի Պուրսայա : Լաքին
Ստանպուլտա օլան թիւթըլ դադըմը տույտու գ-
տա Լըրիազարըն Էթտիի իշէրի՝ պիւ պիւրինէ
կիրտիլէր . վէ ճիւմիլսի պիւ օլուպ՝ վէ ջահուկ-
լուլարըն պիւր քաչընը պիւլէլէրինճէ ալըպ՝ կիթ-
տիլէր քայիմնադամտիվանընա , վէ օնա արզու-
հալ վէրիպ տէտիլէր . “ Պիզիմպէօյիւք տավա-
մըզ վար Լըրիազար իլէ՝ քի շիմտի Պուրսայա
կիթմիշ . տիլէրիզ քի Էմրինիվիլէ օնտան գաչմա-
սըն , , վէ աղչէ իլէ օնտան հազըրըն Էլէ ալըպ՝ հա-
սէքիլիլէ հասասլար Էօլլատըլար օրայա քի օնու
դութուպ կէթ իրսինլէր Ստանպուլ : Պունլար
տաիտի Պուրսայա կիտիպ , վէ Լըրիազարըն նէ-
րէտէ օլտուղունու տույուպ , կէճէիլէ տամա չը-
գըպ վէ պաճայը աչըպ՝ Էնտիլէր դութտուլար
օնու վէ գալէյէ գօտուլար :

Սիւսէլլիմէ հապէր կիթտիքտէ՝ Էթթիշտի
օրայա , վէ Լըրիազարը ալտը Էլլէրինտէն . Լաքին
հասասլար՝ օրատա դութուպ պաղլատըլար օնտան
իքի շայիրտինի . ատլարը Ռոփրիիս վարդապետ
վէ Սարգիս վարդապետ , վէ կէթ իրտիլէր Ստան-
պուլ : Պունլարըն իւզէրինէ պիւրիքտի թիւթըլ
դադըմը , վէ զօր Էթտիլէր քի քէնտիլէրիլէ
պիւր օլունլար , Էօքսա սիգտէն շիքէայէթ Էտէ-
լիզ գաիւոյա տէտիլէր : () յլար սիյնէմէտիք-
լէրինտէ՝ ալըպ կէթ իւրտիլէր օնլարը գայիմ-
մադամ հուզուրունա , վէ տէտիլէր քի “ Պուն-

լար Լոդիաղարն քէֆիլէրի տիր . ծնուն պիզէ
պօրճու չօգ . Էմր Էթսին Էֆէնտիլէրիմիլ՝ քի
պունլար Էօտէսինլէր , : Ե ահիտ իսթէտի
գայիմմագամ . Ճէվապ վէրէմէտիքլէրինտէն՝
գօվտու ծնլարը տիվանընտան :

Ի աքին Լոդիաղար գասավէթտէ իտի պու ի-
քի վարդապետ իչին օլմայա քի պիր պէլայա օղ-
լայալար տէյի . Տէմէն չըգտը Պուրսատան , վէ
քէնտիլիկինտէն կէլտի Ստանպօլա . վէ ծնլարն
գուրթուլմասընը կեօրտիւքտէ չօգ սէվլինտի . վէ
կէլտի օթուրտու պիր զաման Ի ուսաւորիչ քի-
լիսէսինտէ : Պաշլատը արթըպ Տայլար այաղը-
նա վարմաղա սիւրիւ սիւրիւ՝ պէօյիւք քիւչիւք օ-
նու քէնտիլէրինէ կաթուղիկոս պիլէրէք , Էօյլէ-
քի ծնու կեօրմէքլէ՝ Էիւրէքլէրի շաղ օլուր իտի :
Ս Է Տէր ազշամ քիլիսէյէ վարըպ՝ տիյնէրլէր-
իտի ծնուն սեօղլէրինի . օ տախի աղգընը ուչըպ
ՃէվաՏիր կիպի քէլամլար վաղ Էթմէկ իլէ սէ-
վինտիլիւր իտի ծնլարը . վէ կիւնտէն կիւնէ օն-
լարն մուհապպէթիտէ արթար իտի . վէ չօգ
Տէտիյէլէր օնա կէթիրիլէրիտի : Պու իշ թիւ-
թիւնճի : Յօվհաննէս Բադրիկին կիւճիւնէ կէլ-
տի , ծնուն իչին շէքվա Էթտի օնտան Էօթիւրի՝
գափույա . վէ Լոդիաղար տախի օլմայա քի պիր
սարգընթըլըպ չըգա օրթալըղա տէյի կիթտի
Բպրօ չէլէպինին Էվինէ . վէ օնտա օթուրտու
ալթը այ գատար :

() կիւնլէրտէ չիւնքի Յակօք կաթուղիկոս
Ստանպօլա կէլմէք իսթէրիտի՝ Էօլա տիւչիւս
կիթտի Էվվէլ Լըրուսաղէմէ . վէ օրայա վարտը-
ղը կիպի իշիթտի Լոդիաղարն սօնղ մանսըպընա

եկեթ իշտիկինի , վէ Երուսաղէմէ կէլէճէկինի :
Պու չէյ իչին տիւշիւն տիւքտէ՝ եօլ կեօսեթ Երտի
օնա Սարտիրոս վարդապետ . “ Եկեր տէտի Ե-
րուսաղէմէ միւթ կէվէլլի օլմասը էլինտէն ալը-
նըրսա , զօլայ օլուր օնուն կաթուղիկոսլըղընը
տախի իպղալ էթ մէք , :

Գայիլ օլտուգտա Յսկոբ կաթուղիկոս՝ Սար-
տիրոս վարդապետ պիր շէքվա քեաղատը եաղըպ
տօնաթ տը կաթուղիկոսուն աղղընտան վէ Ե-
տուածատուր վարդապետին դարաֆրնտան Ե-
ղիազարա դարը . վէ տօս տօղըու Ստամպօլա
կէլիպ պաշլաճը օրթալըղ պիր պիրինէ գաթ-
մաղա : Եթտի եանընա Երեմիա չէլէպի Եպրօ
չէլէպինին թէղքիրէսի իլէ . վէ չօգ եալվարտը
քի վազ կէչտին շու իշտէն : Ղէվապ վէրտի
Սարտիրոս վարդապետ . “ Եիմէն սօնղըա
ռահաթլըղ օլմամղ տէտի . զէրէ իշիմիզ պեօյ-
իւքլէրէ տիւշտի , օ տախի տէտի , “ Պեօիւք-
լէրին վաղիֆէսի տէյիլ նէ պիղիմ իչին , նէ սե-
նին իչին . օնլար արտըմըզա տիւշմէմիշէր . պիղ
իզ օնլարը օյանտըրան , աղչէմիզի անն տէյի , :

Հիչ տիյիէմէյէրէք Սարտիրոս վարդապետ՝
օ կիւն գաթույա արղ էտիպ տիվանա չէքտի Ե-
ղիազար վարդապետի . վէ օ շէքվա եաղըսընը
օրթայա կէթ իրտի : Թէզ պիթիւրտի վէզիր տա-
վայը , “ Պիլէսին քի տէտի Երուսաղէմէ միւ-
թ կէվէլլի օլմասը տէվլէթ տէն վէրիւմիշ տիր պու-
ատամա . վէ դապիլ տէյիլ կէրի չէվլըմէք , :
պունու տէյիպ վէ ազարլայըպ՝ տըշարը գօլտու
Սարտիրոս վարդապետի :

Վէ լաքին պիր դաշը արեւելէան Հայլարըն-

տան՝ այսօր Գալգըպ եկնի շէյ Գուրտուլար, վէ
Սարտիրոս վարդապետէ եօլ կեօսթ երտիլէր .
“ Բոտուածատուր վարդապետ տէտիլէր ին-
թիարլանմըշտըր . կէլ սէնի Լըուսաղէմ Բաղ-
րիկի էտէլիմ . իշթէ օ զաման իսթէտիկինի է-
տէ պիլիրսին Լըիազարա, : Բըգլանտը սանա-
սըն Սարտիրոս վարդապետ . վէ արզուհալ վէր-
տի վէզիրէ քի օ կիւնլէրտէ Տաուլթ փաշատա
իտի օրտուսույուլ , վէ տիլէտի քի՝ հուզուրու-
նա չաղըրսըն թէքրար Լըիազարը՝ օնունլա միւ-
րաֆա օլմագ իչին : Հապէր կիթտիքտէ Լըիա-
զարա , հէնիզ օ կէլմէտէն , Բըրօ չէլէպի վէ-
զիրին եանընա կիրիպ՝ ուզոն ուզոն սեյլէշտի
օնունլա : Սօնըրա Լըիազարը կէթիրտիքլէրին-
տէ , սիւրիւ իլէ կէլտի արտընձա թըլթըլ գա-
պըմը . վէ պաշատըլար էօկիւնմէկէ օրատա Լը-
իազար դարաֆընտա օլան հայլարա . “ Իշթէ
պու կիւն Լըիազարըն վիւճուտինի գալտըրա-
ձաղըզ տէտիլէր , օնըր տախի ճէվապ էթտի-
լէր քի , “ Լկեր օնու էօլտիւրիւրսէնիլ՝ մար-
տիրոս օլտու տէյի՝ օ շէօհրէթ իլէ կեօմէրիլ , :

Սէզիրին գարշըսընա չըգտըգլարընտա Սար-
տիրոս վէ Լըիազար՝ պաշատը Սարտիրոս շի-
քեայէթ էթմէկէ Լըիազարտան , գապահաթ
շէյլէրի օրթայա կէթիրէրէք : () սեյլէտիք-
տէ՝ տէտի վէզիր . “ Տահա գուրթ ուլմատը մը
պու ատամ սէնին էլինտէն , : Սօնըրա սօրտու
Լըիազարա . նէլէր տէյօր պու սէնին իչին : ()
տախի ճէվապ վէրիպ՝ եալան չըգարտը Սարտի-
րոսուն տէտիքլէրինի , վէ քէնտինին սատըգ
օլտուղունու աշիքեարէ կեօսթ երտի , էյլէ քի

տիւշմանլարը պիւլէ շաշտըլար :] 'մը էթտի օ
 զաման վէզիր քի գաֆթան կիյտիրսինլէր օնա .
 « Պէցլէ պիր քիմնէ տէտի , քի տէվլէթ Տըզմէ
 թինտէ սատըգանէ իշ դուլթար , վէ քէնտի ճէ-
 մաաթընա սէվկիւլիւ տիւր ' ալսըն լըրուսաղէմ
 Րադրիգլիկինի » . վէ օրատա տիւշմանլարընա
 գալըը կիյտիրտի օնա գաֆթանը : Պէցլէ օլ
 տուգտա ' լըրիազար վէզիրին հագրընը էլէ ա-
 լըպ ' Ֆէրման ալտը փատիշահտան . վէ Ստան-
 պօլա տէօնիւպ կաթուղիկոսլըզ վէ Րադրիգլիք
 զինէթինի կէօսթէրտի , վէ եէտի եպիսկոպոս
 ձեռնադրէլ էթտի : լըալտը օնտան էօթէյէ
 պէրիյէ , քէնտինին ' սահիհ կաթուղիկոս վէ
 Րադրիգ օլտուղունու պէյան էթմէկիլէ . եազ-
 տը լըրուսաղէմ միաբանլարընա տախի , «] 'կէր
 տէտի Յակոբ կաթուղիկոս զիյարէթ իշին ' կէլ
 միշ իսէ լըրուսաղէմէ ' իզզէթ իքրամ իլէ եօլ
 վէրին օնա ' քի օրատան կիթսին . ամմա էկէր
 զայրը շէյ իշին իսէ ' պիր կիւն պիւլէ ալը գօ-
 մայըն » . պու քեռզատ լըրուսաղէմէ եէթ իշտի
 կի կիպի , Յակոբ կաթուղիկոս քէնտիլիկինտէն
 չըգտը մանաաթըրտան , վէ եօլա տիւշտիւ ' Ստան-
 պօլա կէլմէկէ : Տահա եէթ իշմէտէն լըրիազար
 կաթուղիկոս տախի օնուն կէլէճէկինի պիլմէյ-
 էրէք ' իքի եիւզ էլլը զիյարէթճի իլէ կէմիյէ
 պինիպ , կիթտի լըրուսաղէմէ :

պետտեն՝ օնուն եերինն կելիւրտի Սարգիսի :
Պունլարր տիւղէթտիքտէն սօնղրա վէ պու շէյ-
լէր իլին օլան պօրճլարը հօտէտիքտէն սօնղրա՝
տեօնտիւ կիթտի լճմիածինն :

Պու իլէրտէն հապերի օլմայարապ Լղիւ-
ղար վարդապետ, Լըուսաղէմէ կիթտիքտէ՝ մե-
ռոն օրհնէլ էտիպ՝ մուֆթ տաղըթար () սման-
լը էօլքէսինտէ օլան Հայլարա, վէ պաշլատը եա-
փուլար եափմաղա Լըուսաղէմտէ վէ Լաֆա
1668
ԲՃԺԵ } մանասթըրնտա : Պեօլէ իլ իւղէրին-
տէ (քէն) եէթիշտի օրայա Սարտիրոս վարդա-
պետ ֆէրման իլէ վէ օրատան Լղիւղարը գօ-
վուպ՝ օթուրտու օնտա Րադրիգ կիպի : Լղիւ-
ղար տախի կիթտի օթուրտու պիր զաման
Սէմէտէ :

Լմն չիւղի սուրբ Յակոբուն միաբանլարը
հօշուտ տէյիլէրիտի Սարտիրոս վարդապետ-
տէն՝ վէ հէնիգ սաղ իտի Լըտուածատուր վար-
դապետ, պիր էզ աղէէ հարճ էթմէկիլէ իլին
ալտըլար գափուտան՝ քի Լըտուածատուր վար-
դապետ օլուն Րադրիգ . Սարտիրոսու տախի
վէքիլ էթտիլէր՝ թա Լըտուածատուր էօլին-
1670
ԲՃԺԵ } ճէյէտէք : Պեօլէ օլտուգտա՝ Լղիւղար
ղայրէթէ կելիպ՝ կիթտի տիւշտիւ Րէօփրիլլը
օղլու վէզիրէ վէ թէքրար ալը օնտան Լըու-
սաղէմ Րադրիգիկինի . վէ Լըուսաղէմ տեօ-
նիւպ՝ օնտա օթուրտու Լըուսաղէմ Րադրիկի
վէ կաթուղիկոս տէյի, վէ Սարտիրոս գաշտը
կիթտի Ստանպօլա :

() կիւնէրտէ Սարգիս Րադրիգ էօլտիքտէ՝
քէնտի Սարտիրոս՝ Րադրիգ օլմագ իսթէտի .

վէ լաբին ճէմատթ պիր օլուպ՝ ծնուն եերինէ
 Բադրիգ էթտիլէր Ստեփաննոս վարդապետի՝
 Սեդրցի տէտիքլէրի՝ ալիմ քիմսէ Եջմիածին
 միաբանլարընտան պիրի. օքի պիր գաչ սէնէ էվ
 վէ Եջմիածինէ եազտը Ստանպօլտա օլան պեօյ
 իւք եանղընը . նիճէքի զիքը էտէր Բաքէլ վար
 դապետ Ծ պսպընտա : Պու Ստեփաննոս վար
 դապետ քէնտի մանսըպընը տեօրթ սէնէ գուլ
 լանըպ՝ էօլտիւ , վէ ծնուն եերինէ կէչտի Բմա
 սեալը Զովհաննէս վարդապետ՝ Լօփալ տէտիք
 1678 } Էրի : ()նա գարշը չըգտը տէրտէրլէրտէն
 ԻճԻԳ } պիրի ատը Բնդրէաս վէ լաղապը Ղէհէննէմ
 մէրտիվէնի . վէ ծնու տիւշիւրիւպ մանսըպըն
 տան՝ ալտը Ստանպօլ Բադրիգլիկինի պիր երլ :
 1678 } Ելտիւ օկիւնլէրտէ Բեօփրիւլիւ օղու
 ԻճԻԵ } Բհմէտ փաշա , վէ ծնուն եերինէ կէչիպ վէղիր օլ
 տու Սարգըվանը Գարա Սուսգաֆա փաշա :
 Գուրսաթ պուլտու Սարաիրոս վարդապետ վէ
 էվվէլքի այագտաշարընտան պիր գաչընը ալուպ
 կիթտի Ետիրնէյէ վէ ազիմ փէշքէշէր իլէ վէ
 զիրին հուղուրունա չըգըպ՝ շէքվա էթտի Բ
 զիազարտան՝ քի իղինսիգ եափուլար եափտը
 Երուսաղէմտէ վէ եազըն եէրտէ օլան քիլիսէ
 լէրտէ վէ մանասթըրլարտա . վէ տահա չօզ շէյ
 տէյէրէք՝ Ֆէրման ալտը քի քէնտիսի օլուն
 Թէքրար Երուսաղէմ Բադրիկի : ()նտան
 Ստանպօլա տեօնիւպ՝ Երուսաղէմ իչին փարա
 տէվշիրտի հալգտան , քիմինտէն Թաթլըլզլա
 վէ քիմինտէն զօր իլէ . վէ հէմ եազտը Եղլու
 զարաքի Գլէն օլտում Բադրիգ , պիլմիշ օլասըն
 քի իլթէ կէլիյօրլար օրայա հիւնքեար հասէ .

քիւնէրի՝ քի եափաւրդարընը երգսընլար վէ սէ-
նի տէ գովսունլար , : Տարա գըսըլար Լղիւա-
զար , վէ լաքին փաշալարա րէճա էթմէկ իլէ ,
օնլարըն էլի իլէ վէզիրին հազըրնը հօշ էթմաի՝
քի կիմսէ գալսըն քէնտի մանսըպընտա վէ Գիւստ-
սիշէրիֆ Բադրիգլիկինտէ : Հասէքիւնէր տէ Լը-
լուսաղէմէ վարտըղլարընտա՝ օնլարըն հազըրնը
աղէ իլէ էլէ ալալ՝ գօյ վէրմէտի քի եափաւ-
րը եէրլէրի երգսընլար . լաքին վէզիրին էմրի
էէրինէ վարսըն տէյի պիր քիւչիւք պինս եը-
գըպ՝ կէրի տեօնտիւլէր : Պունու իշիթտիքտէ
Սարտիրոս վարդապետ՝ քէյֆի գըրըլար , վէ
կիթտի Բստուաժաժին քիլիսէսինտէ սաքին օլ-
տու վէ քէնտիսինի Լըլուսաղէմ առաջնորդու
սայարազ վէ ալէմէտէ էյլէ ինանսըրարազ՝
պաշատը աղէ տէվլիրմէկէ սուրբ Յակոբ իշին :
()նա գարշը տուրտուգտա Լնդրէաս Բադրիգ-
լիք կիւճէնտի Սարտիրոս վարդապետ . վէ շուն-
տան էօճ ալայլում տէյի , տէվլիրտիքլէրինի գա-
փուլարա հարձէտիպ՝ տիւշիւրտիւ օնու Բադրիգ-
լիք մանսըպընտան քի քէնտի Բադրիգ օլա : Լա-
քին ճէմնաթ իսթէմէյիպ , օ տաիի Գայսէրլի
Լարապետ ատը տէրտէրին պիրինի՝ քի Արպօ
տէրլէր իտի Բադրիգ էթտիրտի քի հիշ Բադ-
րիգլիկէ լայըգ քիմսէ տէյիլ իտի . օնուն իշին
սիթէմ էաղար օնա Լըլէմիա չէլէպի . Սարտի-
րոս վարդապետ տէ քէաղատը Արպօյա կէօնտէր-
տի քի խաամ էթտին Լըլէմիա չէլէպիյէ օնու :
¹⁶⁷⁷
^{ԲՆԻՉ} } Բադրիգլիք մանսըպընտան տիւշտիւք-
տէ Լնդրէաս Սարտիրոստան էօճ ալայլում տէյի՝
չօք աղէ հարձէտիպ՝ ալտը օնուն էլինտէն Լը-

րուսաղէմառաջնորդըդ ատրնը վէղերին հիւքմի
իլէ . վէ հասէքիլէրիլէ Լ'առաւածաժին քիլիսէ-
սինէ կիրիպ' գովտու օրատան Ս'արտիրոս վար-
դապետի վէ օխտէյերէք օթուրտու օնուն քիւր-
սիսինէ : Պիր երլտան սօնղըա իկիրմի քէսէ
հարճ էթտի Ս'արտիրոս վարդապետ վէ Լ'նդ-
րէասը գովուպ կի'նէ քէնտիսինէ չէվիրտի օ ա-
տը : Հէնիզ պիր երլ կէչմէտէն , (ժ)օփալ Յու-
հաննէս քի էվվէլ Լ'ադրիգ օլմիլ իտի , օ ատը
գափտը Ս'արտիրոս վարդապետտէն վէ օնուն
հագգընտան կէլտի :

¹⁶⁷⁹
ՌՃԻԸ } Պու արալըքտա էքմէքճինին պիրիսի
Սարգիս ատը տինէեալի պիր քիմնէ Լ'ադրիգ-
լիկէ հալէս էտիպ' պէօյիքլէրին էլիլէ Վըր-
պօլ տիւշիւրտիւ Լ'ադրիգլըքտէն վէ պիր դաչ
կիւնտէն սօնղըա քահանայօլուպ' Լ'ադրիգ տէյի
կէչտի օնուն եէրինէ :

Պէօյէ միւնասիպէթսիզ իշլէրի իշիթտիքտէ
Յակոբ կաթուղիկոս իսթէտի պիր չարէ էթմէ-
կէ . վէ չիւնքի եազմաղիլէ օլաճագ տէյիլ իտի'
քէնտի իսթիարլըղընա պանգանյըպ , չըգտը կէլ-
տի կի'նէ Ստանպօլա . սէնէ 1679 . ՌՃԻԸ վէ
եաղտը Լ'ղիազար Լ'ադրիկէ' քի կէլին Ստան-
պօլա' պու իշլէրէ նիզամ վերմէկ իչին : ()նուն
իշիտէ չօղ օլմանղ իլէ եազտը քի "Լ'իվ էտինիզ
շիմտի կէլէմէմ . իշիմի պիթիլէյիմ' ինշալլահ
կէլմէք իւզրէ իմ' :

¹⁶⁸⁰
ՌՃԻԹ } Հէնիզ Լ'ղիազար կէլմէտէն' Սարտի-
րոս վարդապետ պօրճ էտիպ աղչէ տէվլիրիպ'
գափուլարա տիւշտիւ վէ չօգ շէյ հարճ էտէրէք
թէքրար քէնտիսինէ տեօնտիւրտիւ Լ'րուսա-

ղէմ՝ Ռադրիգլիկինին տաւնը, վէ էքմէքճի Սար
գիտի Ռադրիգլիքտէն տիւշուրիւս՝ կիւնէ Արայցի
գօտուրաու . վէ Արիազար կէլէճէք տէյի՝ կա-
թուղիկոսուն էմիլիլէ չըգտը կիթտի Արուսա-
ղէմէ . գապուլ էթտի ծնու Արիազար՝ տէյիլ
քի Ռադրիգ տիր տէյի . զէրէ օ մանսըս Արիա-
զարտա իտի՝ իլլա պիր առաջնորդըգ ատը իլէ :

Պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա Արուսաղէմաէ օ-
լան վարդապետէրտէն պիր գաչը տիլէտիլէր
Արիազարտան՝ քի կաթուղիկոսլարը օլմաղիլէ՝
քէնտիլէրինի եպիսկոպոս էթսին . ճէվապ էթ-
տի Արիազար վարդապետ . “ Պիլէսինիզ քի
Սարտիրոս վարդապետ եալվարմատըգճա՝ պէն
սիլի ձեռնադրել էթմէմ , , : () նլար տախի
Սարտիրոս վարդապետէ տիւշտիլէր , Սար-
տիրոս վարդապետ տէ եալվարտը Արիազարա
քի էթսին պու իշի . “ Փէք էյի տէտի Արիա-
զար սէնին Հադրլն իլլին վէ սէնին սեօղլն իլէ
էտէրիմ , , . վէ ձեռնադրել էթտիքտէն սօնղրա՝
ղիյաֆէթ էթտի : Սուֆրատա եէր իշէր ի-
քէն՝ ճիւմլէնին էօկիւնտէ տէտի Սարտիրոս
վարդապետէ . “ Սէն տէյիլմի իտին քի պէնի
կաթուղիկոս գապուլ էթմէզիտին վէ շիմտիլէ-
տէք չուլ էտէրիտին քի ծնուն գուտրէթի եօգ
տուր ձեռնադրել էթմէկէ . եա նասըլ շիմտի
սէն քէնտի իրատէթլինիլէ պանա տիւշիւս եալ
վարտուն քի պուշլարը եպիսկոպոս ձեռնադրել
էտէրիմ . պէն շիմտի սէնին Հազգընտան կէ-
լիլիտիմ վէ պանա էթտիքլէրինի՝ սանա էտէր
իտիմ , լաքին րաղպէթլի : Նակոք կաթուղիկո-
սուն Հադրը իլլին՝ քի սէվիլիլէ գարտաշմ :

տըր , անփվ էտէրիմ սուչունու . անճագ սէնտէ
սատրդանէ գալասըն մուհապպէթտէ , Պու-
նու իշիթաիքտէ Սարտիրոս վարդապետ՝ քէն-
տիսինի շաշըրըպ աղզընը պիլէ աչամատը :

() սէնէ Յակոբ կաթուղիկոս Ստանպօլտա
իքէն խասթալանտը վէ քեազատ եաղտը սրբա-
ղան Փափա՝ քէնտի իգաէթինի վէ մուհապպէ-
թինի կեօսթէրմէքլէ . նիճէքի էվվէլտէնտէ
եաղմիշիտի . վէ վադթի սաաթը կէլտիքտէ՝
ճանընը թէսլիմ էթտի՝ սէքսէն իքի եաշընտա .
թէնի կեօմիւլտիւ Պէյ օղլու մէզարըղընու սէ-
նէ 1680 . ՌՃԻԹ վէ կաթուղիկոսլուղու սիւր-
տիւ 35 սէնէ :

19 . Եղիազար Կաթուղիկոսուն լադնի . վէ
Եադրէթէրէն էհվէլէ :

2 . 39 .

¹⁶⁸⁰
ՌՃԻԹ } Եղիազար վարդապետ Լնթէպլի՝
Յակոբ կաթուղիկոսուն էօլտիւ կիւնի տույմա-
տան չըգտը Երուսաղէմտէն՝ Ստանպօլա կէլմէ-
կէ . էօլտա իշիտիպ օնուն էօլմէսինի՝ կէրի տեօն-
տիւ վէ պաշատը կաթուղիկոսլըղընը սէրպէսթ
սիւրմէկէ իքի սէնէ : Եջմիածին միաբանլարը
տախի օ քիւրսիյի պօշ կեօրտիւքտէ միւշավէրէ
էտիպ , կիթտիլէր Բէվան խանընա վէ օնտան ի-
ղին ալըպ տավէթ էթտիլէր Եղիազարը քի Եջ-
միածինէ կէլիպ՝ օնտա կաթուղիկոսլըգ սիւրսիւն
¹⁶⁸²
ՌՃԼԵ } Ճիւմլէ Հայ միլլէթի իւզէրինէ : ()՝ տա-
լիի հօշանըպ գապուլ էթտի վէ Երուսաղէմտէն

չըզըպ կէտի էվվէլ Ստանայօլա , վէ ալտը գա-
 փուտան կաթուղիկոսըգ Ֆէրմանը պիւթիւն
 միլլէթին իւզէրինէ . վէ Լրպօ Րադրիկի եսիւ
 կոսյոս էտիպ՝ կիթտի Լըմիածինէ վէ մանսուր
 նը սիւրաիւ ուսու վէ ազլլը տէփրէնիշ իւ
 լահամլըգտա վէ հէփիսինէ սէվկիւլիւ օլտու :
 Զօգ եափուլար եափտը Լըմիածինտէ , վէ իւչ
 քիւչիւք զանգակատուն տախի տիքտի . պիր զան-
 գակատուն տախի սուրք Գալիանի քիլիսէսինէ .
 քիլիսէլէր տէ եափտը Զորագեղ անապատ տէ
 տիքէրի եէրտէ :

1685 } Ստանայօլտան չըգտըգտոն սօնղրա Լը
 ղիաղար՝ եէթիշտի Սարտիրոս վարդապետ վէ
 պօրճ պօրճ իւսթիւնէ երզարապ՝ ալտը Լըրու-
 սաղէմ Րադրիկիկինի , վէ օրայա կիթտիքտէ
 տիւշտի Ուում Րադրիկի իլէ օ գատարքի՝ իքի
 Րադրիգ տէ կէտիլէր Ստանայօլա վէ կիթտիլէր
 Լաիինէյէ , վէ օնտա վէզիր տիվաննտա միւ-
 լաֆա օլուպ կիւճ իւ պարըշարլար : Կէրի
 տէօնտիւքտէ Սարտիրոս վարդապետ Լըրուսա
 ղէմէ կիթմէտէն Սըսըրա օղրատը վէ օրաճըգ-
 տա էճէլի եէթիշտի՝ էօլտիւ վէ օնտա մէզարա
 կէօմիւլտի վէ պօրճունու էօլմէքլէ էօտէյէ պիւ-
 տի :

1684 } () կիւնէրտէ Լըղիաղար կաթուղիկոս՝
 նուիրակ էօլատը Ստանայօլա՝ Գափանլը Լի-
 րեմ վարդապետի . օ տախիպիր երլ Ստանայօլտա
 տուրտուգտան սօնղրա նուիրակըղ իչին տէվ-
 շիրտիքլէրինի գափուլարա հարճ էտիպաղլ էթ-
 տիրտի Լրպօ Րադրիկի վէ քէնտիսի կէշտի օ-
 նուն եէրինէ : Կիրմի այ կէչմէտէն կէնէ ալտը

Արայօ օ մանսրպը. վէ լաքին սօնղրա աղէ թտիր
տի օնու թորոս տէրտէր՝ քի վազթի իլէ գըրգ
կիւն Ռադրիգլիք էթմիշ իտի, պու քէրրէ տէ
պիր եըլ գատար օթուրուր իքէն՝ օնուն եերինէ
կէչտի Սաչատուր տէրտէր Ղընցի տէտիքլէրի.
սօնղրա թէքրարէն գալգտը Արայօ՝ վէ պիր այ
գատար Ռադրիգլիք էթտի. Պեօյլէ օլտուգտա՝
աշխարհականլար Բթոռակալատը իլէ իքի եըլ
օ մանսրպը սիւրտիւլէր էվվէլտէն էթտիքլէրի
¹⁶⁹²
ԲժԽԱ } կիպի : Պունլարտան սօնղրա Գայսէրլի
Սատթէոսվարդապետ՝ Սարտէտիքլէրի Ռադ
րիգ օլտու Ստանպօլտա, վէ իքի եըլտան սօնղ
րա Սիս կաթուղիկոսու օլտու, տաճա Վարին
տէտիքլէրի Բստուաճատուր կաթուղիկոս սաղ
իքէն : Սէ Ստանպօլ Ռադրիգլիկինի կինէ
Գափանլը Եփրեմ վարդապետ գափտը, վէ իւչ
եըլ սիւրտիւ օ մանսրպը. պունուն իւղէրինէ չօգ
սեօղիւմիդ վար աշաղտա տէյէճէք : Իշթէ պու
դարղ վէ պու ուսլուպ իւղրէ իտի Երուսաղէմ
Ռադրիգլիկի տէ, պիր պիրինին էլինտէն գա
փարագ :

¹⁶⁸⁷
ԲժԽԱ } Պեօյլէ մուսիպէթլի վազիթտէ պիր
էէնի կիւրիւթիւ կիւրլէտի օրթալըղա քի շիմ
տիյէտէք սիւրէր վէ սիւրսէ կէրէք տիր. պիր
գաչ քիշի գալգըպ, գավղալար Կօփարտըլսր տին
մատտէսինէ վէ տտէթլէր իւղէրինէ՝ պիր պի
րինէ ատլար Կօյարագ, քիմինէ Վաթուրիկ, քի
մինէ Ուղղափառ, քիմինէ Հայ, քիմինէ Ֆրէնք.
վէ պու գավղա կիւն կիւնտէն գապարըպ՝ պիր
պեօյիւք Ֆըրգա օլմագլըգ տիւշտիւ միլէթ ի
չինէ :

Չօղու պու իշ իշին եաղտը Լղիազար կա-
թուղիկոսա, քի պիր չարէ պուլա . Լրեմիա չէ-
լէպի տէ եաղտը քի « Շենապինիզ, տէտի, ու-
զագտասընըզ, պիզ պունտա եանըպ դութու-
չոյօրուզ . վէ պու թօխումու էքէն լծօգաթը
Սարգիս ասը պիր վարդապետ տիր . էկէր չա-
րէսինի պուլննպտանըզ, պիլմիշօլասընըզ քի միւ-
լէթ այազ ալթընա կիտէր » :

Լղիազար կաթուղիկոս պու իշէրի իշտիպ՝
եօլլամագ իսթէտի պիր գաշ ալիմ վէ սուլճ է-
տիճի վարդապետ Ստանպօլա քի պու Ֆուր-
թունայը տինտիրիպ՝ պիրլէք էտէլէր վէ քրիս-
թիանյըզ մուհապպէթինէ միլլէթի պաղլայա-
լար : Պու Ֆիքիրտէ իքէն՝ էճէլի եէթ իշիպ էօլ-
տիւ սէնէ 1691 . ՌՃԽ : Սիւրտիւ կաթուղիկոս-
լուղու էջմիածինտէ 9 սէնէ վէ Լըուսաղէմտէ
Յակօբ կաթուղիկոսուն էօլմէսինտէն սօնղրա
2 սէնէ . էվլէլքի էթտիկի հիսսայտա տէյիլ
տիր : Տօրթ երլ կէչտիքտէն սօնղրա, Լրեմիա
չէլէպի տէ էօլտիւ ալթմըշ եաշընտա, չօգ եա-
զըլ շէյլէր պըրագտը . պունուն քիւչիւք գար-
տաշը իտի երանէլի տէր Կոմիտաս՝ քի սօնղրա
նահատակ օլտու :

20 . Եւ հասկէս հաւոյնէս հաւոյն լազնի վէ Լազնի
Լազնի հաւոյնի եւ հաւոյնի :

2 . 40 .

¹⁶⁹¹
ՌՃԽ } Եւ հասկէս Ուսհաւը՝ Լազնի հաւոյն
հաւոյնի շաղիւղի՝ պիտի ետևազ գապիլի թիւի
քիմնէ Լազնի հաւոյնի օլտիւթտէ՝ օնուն եւերինէ կէ-
չիպ կաթուղիկոս օլտու Լազնի հաւոյնի : Պու-
կաթուղիկոս զայրէթի օլտիւթտ Լազնի հաւոյնի
եագըն Շողակաթ քիլիսէսինի ետևազ զան-
գակատունու իլէ վէ զիյատէսիլէ տօնաթտը
Լազնի հաւոյնի . չօդ չալըշտը գալտըրմաղա միլէթ
իլինտէ օլտն գալտըրմաղա վէ միլէթի րահաթ-
¹⁶⁹³
ՌՃԽԴ } լըգտա սագլամաղա : Լազնի քի հա-
լարտան պագիլիլի հաւոյնի կիտիպ շիքիայէթ
էթմիլէր միլէթտէն . օնուն իլին քեաղատ
եազտը օնիքինճի Ննուկիկոստիոս սրբազան Փա-
փա վէ եալլարտը օնա քի ալարա կէզէն քիմ-
սէլէրին սեօզիլնէ ինանմասըն . “ Պիլ տէտի
սիլի պաշ դանըտըգտա՝ սիլտէ պօրճուսունուզ
էյի նազար իլէ պիլէ պագլամաղա . տէյիլի պիլ
գաչատը պիլիլիլ միւնաֆըգ քիմնէլէրին շէ-
հատէթիլիլ եիւզ չէվիլմէկէ . եկէր օրայա կէ-
լէնէրին պիլտէն քեաղատը վալիսէ՝ օնարա
ինանապիլլըրսինիլ , եօզ իսէ՝ ինանմայընիլ ,
¹⁶⁹⁵
ՌՃԽԴ } () սէնէ Լազնի հաւոյնի կէլտի վէլլէլ-
ճինին պիլի վէ պիլ գաչընը թահրիք ետէրէք՝
այաղա գալտըրտը կաթուղիկոսա գալը քի օ-
նու գալտըրտը՝ կաթուղիկոս էթմիլիլէր ջու-

դա առաջնորդու Ստեփաննոս վարդապետի :
 () իլար տախի պունա ուլուպ՝ չաղըրտըլար
 Ստեփաննոսու վէ ծնու կաթուղիկոս էտիպ՝
 սիւրտիւլէր՝ Սահապետի , հիչ պիր եէրտէն ի-
 զին անայարագ : () ն այ կէջմէտէն Նշմիածին
 միաբանլարը ծնուն սէրթ վէ թէրս դապիյէ-
 թինի կեօրիւպ՝ քիւրսիսինտէն տիւշիւրտիւլէր
 վէ հապս էթտիլէր քի օրատա էօլտիւ . վէ ա-
 տը կաթուղիկոսլար սըրասընա կէջմէտի : Չա-
 ղըրտըլար սօնղըա Սահապետի վէ թէքրար օ-
 թուր թառուլար ծնու Նշմիածին քիւրսիսինէ :
¹⁶⁹⁷
¹⁷⁰² } Պու իշի իշիթտիքտէ Նննովկէնտիոս
 սրբապան Ռափ , սէվինճքեաղատը եազտը ծնա .
 վէ չիւնքի ծնուն քեաղատընը ավիշիտի , եաղ-
 տըղընա գարչըլըգ վէ մուգապէլէ եազտը քի
 “ Սիլտէ ինանմայըն պու դարաֆլարտան կէլէն
 տէտիրկին քիմնէլէրին սեօղինէ , վէ պու քեա-
 ղատը կէծնտերտի Նրղիուումու Սաչատուր
 վարդապետին էլիլէ՝ աղիմ փէշքէլէրիլէ , հէմ
 ծնլարլա պիլէ պիր միւքէլէֆ քիւրսի : () տա-
 խի ծնա թէքրար քեաղատ եազտը՝ իդանթ վէ
 մուհապպէթ կիօսթէրմէկ իլէ :

¹⁶⁹⁸
¹⁷⁰⁵ } Պու մէ քթուպլալարը տույտուգտա
 Ստանպուլ Սադրիկի Նիքիւմ դութուլու կա-
 թուղիկոսա դարչը . վէ ծնուն հագգընտան կէ-
 լէյիմ տէրիքէն՝ մանսըպընտան տիւշիւպ սիւ-
 րիւլաիւ վէ եէրինէ կէչիպ օթուրտու Սէլքի-
 սեդ վարդապետ՝ Սուպհի տէտիքլէրի . վէ սէ-
 քիլ այտան սօնղըա պիր գաչ քիշինին ըէճասը
 իլէ՝ սիւրկիւնտէն տեծնաիւրաիւ Նիքիւմի վէ
 առաջնորդէ էթտի ծնու Նտիրնէյէ , Քէնտիսի

տէ ծնայէշ այ Րադրիգլիք էթտիքտէն սօնղրա
էնտիրտիլէր ծնու վէ եէրինէ Րադրիգ գօտու
լար Վիւրտիսթանլը Սիւիթար վարդապետ
քի պիր էյի վէ եավաշ քիմնէ իտի :

¹⁷⁰⁰
^{ՌՃԽԹ} } Պունուն կիւնիւնտէ Ստանպօլա կէլ
տի Սիվասլը Սիւիթար վարդապետ քի սօնղրա
Սիւիթար Լեբայ հայր տէնիլտի : Պունուն
նէ դարգ քիմնէ օլտուղունու վէ պիւթիւնճէ էթ
տիքլէրինի պիլմէք իսթէրսէն՝ քէնտի հիքեայէ
սինտէ օգու . վէ քէնտի եափտըղը մանասթը
րընտա կէօր : Պու Սիւիթար վարդապետ՝ Սիւ
թար Րադրիգտէն իլլին ալըպ՝ Ղուսաւորիչ քի
լիսէսինին դարպասընտա սաքին օլտու վէ տայի
մա օրատա վաղ էտէրիտի , վէ ճիւմլէսինի սէ
վինտիրիպ՝ հէփիսինէ սէվիլիլը օլտու :

()՝ արալըգտա Սեւքիսեգ վարդապետ քի
ալլ օլմիշ իտի Րադրիգլիք մանսրալընտան , չօգ
աղէ հարճէտիպ թէքրար ալտը օ մանսրալը :

() կիւնլէրտէ՝ Լփրեմ վարդապետ՝ Նտիրնէ
աւաջիօրդու՝ պիր եէրտէ սեօղ ալըլտըգտա Նա
հապետ կաթուղիկոս իւզէրինէ , հաշան պագտը
կէօրտիւ քի քահանալարտան իւջի ծնա դարափ
օլմիշլէր՝ պունա կիւնլէնիպ՝ վէզիրին էմրիլէ
ծնլարը Ստանպօլա սիւրտիւ վէ քիւրէկէ գօտուր
տու : Ս է չիւնքի օ արալըգտա Ստանպօլ Րադ
րիկի Սեւքիսեգ պիր իշ իչին Նտիրնէյէ կիթտի
եալվարտը Լփրեմէ քի ծնլարը գուլթարսըն .
տիյնէմէտիքտէ Լփրեմ՝ տարըլտը Սեւքիսեգ
վէ սէրթճէ սեօյլէշտի ծնունլա . օ տալսի հայ
լարըն պեօյիւքլէրիլէ Սեւքիսեգի վէզիր տի
վանընա չըգարըպ՝ պու Գրէնկ օլմիշ տէյի շի .

քեայեթ էթ տի . վէ Ռադրիգլիկինն զնտան ալլայ՝ քիւրէկէ կէօնտէրտի Ստանպօլա . վէ քէն տիսի Ստանպօլ Ռադրիկի օլուպ՝ եւրինէ պիրի նի վէքիլ Եօլլատը Ստանպօլա :

Պէօյլէ օլտուգտա՝ Ստանպօլտա օլան Հայլար պիր պիրինէ կէչտիլէր վէ էքի պէօլլանտիլէր . պազիլէրի Լփրեմիլ վէ պազիլէրի Սէլէ քիսեղլի . պոնթլար տախի պապեթ պապեթ պիրի Հայ , պիրի Ռաթօլլէք . պիրի շու պիրի պու : Սէ չիւնքի Լփրեմիլէր զօրլու չըգտըլար՝ օպիրլէրի ծնլարտան կէրի տուրտուլար . վէ քիլիսէլէրտէն տէ չէքիլիպ՝ պաշլատըլար Սուլմ քիլիսէսինէ կիթմէկէ , վէ Ֆըրէնէկ քիլիսէսինէ պիրիքմէկէ : Պունա չօգ կիւճէնտի Լփրեմ . միւֆթիինն ելիլէ փատիշահտան Ֆէրման ալլայ՝ Եօլլատը Էթէյէ պէրիյէ՝ քի Սուլմ վէ Ֆրէնք տիսինէ Թապի օլանլարը դութուպ զապիդէ վէրսինլէր՝ Ռաթօլլէք նամը իլէ : Պիր վէլլէլէ տիր գօփտու միլլէթ իյինտէ վէ քաթօլլէքլէր կիթտիքճէ չօղալտը . չօղու ճէրիմէ վէրտի , չօղու զազէպէ վէ սիյասէթէ օղլատը . քիմիսի Եօգսուլ օլտու , վէ քիմիսի տէ ուզադ եւրէլէրէ դաչտը՝ խուսուսա քրիսթիան վիլայէթլէրինն , սէպէպ օլանա պէտտուվա Էտէրէք : Պու վէսիլէիլէ Հալէպլի Պետրոս վարդապետ տէ Սիս կաթուղիկոսունու՝ ատը Սատթէոս՝ Սարը տէտիքլէրի՝ քաթօլլէք տիր տէյի սիւրտիւրտիւ . վէ քէնտիսի կէչտի ծնուն եւրինն . վէ Սատթէոս Ստանպօլա տիւչիւպ՝ պիր վազիթ ծնտա էյլէնտի :

Պէօյլէ կիւրիւլթիւլիւ վազիթտէ Սիւսսը

Սխիթար վաղապէս քի լուսաւորիչ քիլե-
սէսինտէ սաքին օլըւր իտի , ճիւղէսինէ նաօա-
հաթ էտէրիտի .քի մուհապպէթ իլէ կէջինիպ՝
պիր պիրի իլէ տիւշմէսինէր . վէ տայիմ մու-
հապպէթ իւղէրինէ վազ էտէրէք սէվկիւլիւ
օլտու մուհապպէթ սէվէնէրէ : ()նուն մէտ-
հինի իշիթտիքտէ Նփրէմ՝ օնա տախի էլ վուր-
մազ իսթէտի . օնուն իշին իլին ալտը գափու-
տան՝ քի օնու քիւրէկէ վէրսին . օ տախի տույ-
տուգտա՝ սագլանտը պիր կիզլի էէրէ :

21 . Լէտիւ լարգապէտին էմիւրէրէ :

2 . 41 — 42 .

¹⁷⁰¹
1701 } () կիւնէրտէ Նրզինկեան առաջնոր-
դու՝ Լէտիք վարդապետ քի Ֆէյզուլահ աալը
միւֆթինին պիլտիկի իտի , չիւնքի միւֆթի տէ
Նրզինկեանը իտի , Ստանպօլտա օլան գարըշ-
սուրուշ իշլէրի տույուպ՝ Ստանպօլա կէլտի պէն
տէ պիր շէյ գափայըմ տէյի . պաշլատը մուհապ-
պէթ վէ պիրլէք իւղէրինէ վազ էթմէկէ . «Պու-
նէ էանդըն տըր .քի տէտի դութուշմուշ սիդտէ .
պիր քիմնէ պուլունմատըմը քի պու աթէշի
սէօնտիւրէ . իշթէ պէն կիտէճէյիմ Նտիրնէ-
յէ , ինշալահ պու իշէ պիր նիզամ վէրիւրիմ , :
Նիթտի Նտիրնէյէ վէ Ֆէյզուլահ միւֆթիյէ
պուլուշուպ՝ սէվտիրտի օնա քէնտիսինի՝ հէմ
շէհրի օլմաղիլէ , վէ պիր գաշ կիւնտէն սօնդրա
օնուն էլիլիլէ իշէ տիւղէն վէրիպ՝ վէ Նփրէմի
Լարգրիլիքտէն՝ Նրէնք օլմիշ տէյի ազլ էթտի-

րիպ՝ սիրտիւ ծնու լջմիածինէ, վէ քէնտի
 խաղրից օլուպ՝ վէքիլեօլլատը Ստանպօլա Մ-
 մասեալը Յովհաննէս վարդապետի . հէր եէրէ
 տէ եազտը քի քէնտիսի րահաթլըզ էտէճէք
 միլէթէ : Պիր քեաղատ տախի եազտը մուհապ-
 պէթիլէ Նրուսաղէմ խաղրիկինէատը Սինաս .
 օ խաղրից տէ պունուն սեօղինէ ալտանըպ ճէ-
 վապ եազտը ծնա վէ տույուրտու քեաղատընտա .
 “ Պիլէսին քի տէտի պուրատա օլան միաբանլու-
 րըն տեօրտիւնի՝ եօլուզ իշէթ աիքլէրի իչին՝ տի-
 նադոս իլէ իչիմիզտէն գօվտուգ . կէէր օ սէմթլէ-
 րէ կէլէճէք օլուրլարսա՝ սագընասընըզ : Պու-
 քեաղատը սագլատը Մէտիք վարդապետ , վէ
 հիշ քիմսէյէ պիր շէյ տէմէտի . սաաթ տան սաա-
 թա պէքլէր իտի օ տեօրթ միաբանըն կէլմէսինի
 քի ծնլարըն իզրարը վէ շէհատէթ ի իլէ՝ տուզադ
 գուրսուն Սինաս վարդապետէ : () միաբան-
 լար տախի՝ զիյարէթ ճիլէր իլէ Ստանպօլա կէ-
 լինճէյէտէք՝ գաթը չօգ շէքվա էթտիլէր եօլտա
 Սինաս վարդապետտէն զիյարէթ ճիլէրէ . վէ
 խտիրնէյէ կիտիպ՝ պուլուշտուլար Մէտիք վար-
 դապետէ : () տախի պունլարա մուհապպէթ
 կեօսթէրիպ սօրտու Սինաս վարդապետին քէր-
 ֆիյէթինի վէ զայրը միաբանլարըն էհվալինի .
 Սէ օ քիմսէլէր տէ մինասիպէթ պուլուպ՝ պաշ-
 լատըլար շիքեայէթ էթմէկէ Սինաս վարդա-
 պետ իչին . վէ հէր նէ տէտիլէրսէ՝ ազըր եէ-
 մինլէր իլէ ինանտըրտըլար : Սօրտու պունլարա
 Մէտիք քի “ Եիմտի տէաիքլէրինիզի ճէմաա
 թըն էօկիւնտէ տէ շէհատէթ էտիպ՝ սեօյլէյէ-
 պիլիրմիսինիզ , , . ծնլար տախի ճէվապ էթտի-

լեր քի “ Հիւնքեար հուզուրունտա պիւն տէյէ պիւլիւիզ ” :

Պու տեօրթ միաբան] ատիրնէյէ կիթ տիքտէ՝
 օ զիյարէթ ճիւլէր տեօրթ միաբանտան իշիթ
 տիքլէրինի՝ ընա պունու սեօյլէյէրէք իշի պեօյ-
 իւթ տիւլէր վէ ճէմսաթը պաշտան չըգարըպ՝
 գուտուրթ տուլար Սինաս վարդապետէ գարըը .
 վէ չիւնքի Ստանպօլտա իտի Սաթմէոս Սարը
 քի տիւլմիշիտի կաթու ղիկոսլըգ մանսըպընտան,
 օ տախի պունլարլա պիւ օլտու քի Սինաս վար-
 դապետի էնտիրսինլէր վէ քէնտիսինի Լըրուսա-
 ղէմ Բադրիկի էթսինլէր :

Հէնիւ պունլար պիւ շէյ էթ մէտէն, Լէտիք
 վարդապետ օ տեօրթ միաբանը վէ ղայրը Լ-
 տիրնէտէ օլան վարդապետլէրիվէ քահանալարը
 ալըպ, չըգտը փատիշահ տիվանընա՝ հէփիսինին
 պաշընտա վեղար . վէ արզուհալ վէրտի փատի-
 շահա՝ Սինաս վարդապետտէն շէքվա էտէրէք :
 Փատիշահ վէղիրէ եօլլատը ընլարը . վէղիր տէ
 կէվշէք դութ տուգտա իշի՝ կիթ տի Ֆէյգուլլա-
 հա : () Նուն սեօզի իլէ գուլլագ դութ տու վէղիր
 Լէտիքին շէքվասընա վէ Սինաս վարդապետի
 Լըրուսաղէմ Բադրիկիկինտէն ազլ էտիպ, Լ-
 էտիքի Բադրիկ էթ տի ընուն էէրինէ քի ար-
 թըգ օ իքի էէրէ տէ Բադրիկ օլտու Ստանպօլա
 վէ Լըրուսաղէմէ : Ս է Ֆիլհալատամ եօլլայըպ
 դութ տուրտու Սինաս վարդապետի վէ տէմի-
 րէ վուրուպ զընտանա գօտուրթ տու . դութ տու
 ընտան սօնղրա Պուրսա առաջնորդու Սուքիաս
 վարդապետի վէ ընու տախի օ զընտանա էն-
 տիրթ տի, լաքին սօնղրա պունլարտան չօգ շէյ

ալըս' գօյվերտի, վէ քէնտի վէքիլինի Մանտա
 լը Յովհաննէս վարդապետի՝ Երուսաղէմէ
 կեօնտէրիս' ծնուն եւրինէ վէքիլ էթտի Ստան
 սօլտա Իզմիրլի Յովհաննէս վարդապետի :
 1702 } Բէնտիսի տէ Ստանսօլա տեօնիւս' վէ
 սուրէթա հալգա մուհապպէթ կեօսթէրիս'
 սէվկիւլիւ օլմագ իսթէտի ծնարա . պաշատը
 սօնդրա տիւմէնի զայրը եանա չէվիրմէկէ վէ
 գայիմնագամտան իզին ալըս' վէ հասասլար է-
 լիլէ դուծտուրուս' զէնկինէրինտէն պիր գա-
 չընը՝ քիմինի տեօյտիւրտիւ վէ քիմինի զընտա-
 նա գօտուրտու պու սէպէպտէն՝ քի ծնար Ֆրէնք
 օլմիչլէր . պու թագրիս' իլէ չօդ աղլէ տէվչիւրտի-
 վէ չիւնքի Ֆէյզուլլահ արգա իտի քէնտիսինէ՝
 հէր նէ էտէրսէ փէրվաուրը էտէրիտի :

Ստանսօլտա իտիլէր օ վաման Լատիրնէ փա-
 փազարընտան օ իւչ քիչի քի Լափրեմ վարդա-
 պետ քիւրէկէ վէրմիչիտի . պու զավալլար
 ճէրիմէ իլէ վէ աղլէ վէրմէկիլէ քիւրէքտէն
 գուրթուլուս' պաշամիւրլէր իտի սէրպէսթ կէզ-
 մէկէ վէ չօդա կիտէրլէրիտի Սիւիթար վար-
 դապետին եանընա : Պունու տույտուգտա Բէ-
 տիք, պունլար իչին գափույա արզ էթտի քի կի-
 նէ քիւրէկէ գօսուն , Սիւիթար վարդապետի
 տէ պիլէլէրինա՛ն : (Յլար տախի գաչըս' կիր-
 տիլէր Ֆըրանսըզ սարայընտա օլան Ֆրէնք մա-
 նասթըրընա քի օրատա էյլէնիւրիտի Սիւիթար
 վարդապետ :

Բմն չիւնքի դուծմնգ իսթէր իտի Բէտիք
 պունլարը , պաշատը եիւզտէն տօսթլուգ էթ-
 մէկէ օ մանասթըրըն րուհապանը իլէ՝ ատը Յա-

կինթոս . վէ չօգ մուհապպէթ կեօսթէրիպ սեօլ
վէրտի վէ քեաղատ էթտի քի Հայլարը Ֆրէնք-
էր իլէ պիր էթտին : Պու սեօզէ ինանտրգտա
Յակինթոս՝ իքի շարդ գօտու Լէտիք . պիրի
պու քի չիւնքի՝ Պու շէյէ տէտի չօգ հարճ կի-
տէր , սէնտէ եարտրմ էթմէլիսին աղէ իլէ . ի-
քինճիսի պու քի քէնտիսինէ եօլլասըն Սի-
թար վարդապետի վէ օ իւչ քահանայը , Գա-
պուլ էթտի Յակինթոս . աղէ տէ վէրտի . վէ
Ֆրանսարզ էլչիսինէ կիտիպ՝ միւժտէ էտէրէք
անկլաթտը ծնա իշի . օ տախի ինանտը վէ չօգ
սէվլինտի անֆէրիմ տէյէրէք . պիր էզ աղէ տէ
վէրտի : Ալտի Յակինթոս Սիթար վարդա-
պետին վէ քահանալարըն եանընա . ծնարա տա-
խի միւժտէ էթտի . Պու գատար զաման տէտի
չալըշտրգ . հէլէ շիւքիւր Լալլահա պիրլիք մատ-
տէսինի պիթիլտիք , վէ օ պիրլիք քեաղատընը
կեօսթէրիպ՝ ի տէտի արթըգ կիտին Լաղրի-
կէ , Պու սեօզտէ իքէն՝ պիր քեաղատ կէթիլ-
տի օրայա Ֆրանսարզ էթէրճիմանը քի եազմիշ ի-
տի Լէտիք՝ Սիթար վարդապետէ , վէ զիյա-
տէսիլիլէ մուհապպէթ կեօսթէրիպ՝ տալէթ է-
տէր իտի ծնու քի եանընա կէլին : Ալքտիւ վէ
գօրգտու Սիթար վարդապետ , վէ կիթմէք
իսթէմէտի : Եաշտը Յակինթոս քի նիլին սէ-
վլինէճէք եէրէ գօրգայօր . գապիլ օլմատրգտա՝
Պիթմէզսէն տէտի չրգ պու մանասթըրտուն ,
օ տախի եալվարարազ իզին ալտը քի ազլամ
վազթինէտէք տուրտուն . կէճէ օլտուգտա՝ գաչ-
տը վէ սագլանտը . վէ չօգ շէյ չէքտիքտէն սօնդ-
րա՝ օ երլ կիթտի քրիսթիան թօփրաղընա վէ
օրալարտա մանասթըր եալտը :

() պիր իւշ քահանայ փերվասըզ կիթ տիւէր Ղէտիք վարդապետէ . օ տախի մուհապպէթ իլէ ծնարը գապուլ էտիպ՝ « Իսթէրսէնիլ տէտի , պէն Լատիրնէյէ կիտէճէյիմ » սիզի տէ պիլէ կեօթիւրէյիմ » . ծնար տախի ճանիւ կեօնիւլտէն իսթէտիւէր՝ զէրէ ծնտա իտի իւրսըմ ագրապաւարը վէ տօսթլարը . սեօզ քէսիւ տիքտէ՝ պիր քէսէ աղէէ ալտը ծնարտան եօլ հարճընա : Եթիշտիքլէրինտէ Լատիրնէյէ՝ եօլ վէրտի ծնարա . « Աւրըն տէտի էվլէրինիզէ՝ լուհաթլանըն » :

Իւշ կիւնտէն սօնղըա չաղըրտը ծնարը Ղէտիք ազշամա գարշը վէ այագլարընը զէնճիրէ գօյուպ՝ պիր օտայա հապս էթտի քի սապահ վէզիր տիվանընա չըգարսըն՝ օ քի եէնի վէզիր օլմիշիտի՝ ատը Տալգապան Սուսգաֆա փաշա : Պուռու տուլտուգլարընտա օ քահանալարըն իւրսըմլարը պէշ քիշի՝ իկիտատամլար , կէճէ իլէ կիտիպ տիւշտիւէր Ղէտիքին այաղընա վէ եալսարտըլար քի գօյ վէրսին ծնարը , եախօտ չըգարմասըն վէզիր տիվանընա . վէ պու իշ իչին չօդ աղէէ տէ վատ էթտիւէր : () լմատը իսէ՝ սալտըլար օտանըն իւզէրինէ , վէ գափույու գըրըպ իչէրի կիրտիւէր . վէ զէնճիրէրի այագլարընտան գօփարըպ՝ չըգարտըլար ծնարը : Պուշամաթատա եէթիշտի իւզէրիւրինէ Ղէտիք վարդապետ վէ ծնուն աւտամլարը . վէ ծնտա հայգըրըր իքէն՝ ծնար զօրլու գօփուպ՝ տիւշտիւէր պուշլարըն իսթիւնէ , վէ զէնճիրիլէ վուր տուլար վէ Ղէտիքիտէ օրատա տեյտիւլէր , վէ էսպապլարընը փարչա փարչա էթտիւէր . օ իւշ

քահանայը տա ալըպ կեօթիւրտիւէր , վէ եօլ
վերտիւէր՝ հէմէն պունտան գաչըն տէյերէք :
Սապահ օլտուգտա՝ էվէթէտի կիթտի Մէտիք
վարդապետ վէզիր տիվանընա վէ շէքվա էթտի .
« Իւչ փափազ դու թմիշիտիմ տէտի քի տէվէ-
թինիզէ ասի օլմիշէր իտի . վէ ծնլարը տէմիրէ
վուրմիշ հապօ էթմիշ իքէն քէնտի էվիմտէ՝
պու կէճէ օ փափազլարըն խըսըմլարը էվիմի
պասըպ զընտանըմըն գափուսունու գըրտըլար ,
վէ ծնլարը վէնճիրտէն չէօզիւպ՝ գուրթարտը-
լար . վէ պէնի վէ հըզմէթքեարլարըմը տէյ-
տիւէր , վէ հսպասլարըմը երթըպ փարչա
փարչա էթտիւէր . շիմտի սիզ շէրամթ էյլէյին , »
« Դ ազէպէ կէլտի վէզիր պունու իշիթտիքտէ ,
« Սէն քիմ սին քի տէտի զընտանըն վէ զէնճիրին
օլա , վէ առամ պաղլայըպ հապօ էթմէկէ հատ-
տին օլա . պէյլէ տէյերէք էմը էթտի քի գան-
լը գուլույա էնտիրսինէր ծնու . շաշտը գալտը
Մէտիք . վէ պիր գաչ կիւն օրատա տուրտուգ-
տան սօնղրա , տօգուզ քէսէ աղէ վերիպ Ֆէյ-
զուլլահընընընաւ իլէ՝ գուրթուլտու . վէ օ պէշ
քիշիտէն էօճալմաղ իչին՝ չօգ աղէ հարճ էտիպ՝
ծնլար իչին գափույա արզ էթտի , վէ էմը չըգար-
տըպ՝ Ստանպօլա կէօնտէրտի ծնլարը , վէ քիւ-
րէկէ գօտուրտու . վէ քէնտիսի տէ կիթտի
Ստանպօլա : Ս էլաքին հայլարըն պէյիւքէրի՝
ծնուն էտասընը չէքէմէյիպ , վէ վէքիլինին էթ-
տիքէրինէտէ տայանամայըպ՝ կիթտիւէր Լ-
տիրնէյէ վէ շիքեայէթ էթտիւէր վէզիրէ . օ
տուսի հասէքի էօլլատը Ստանպօլա քի կէ-
թիրսին Մէտիքի : Տարա գըսըլտըգտա Մէ-

տիք՝ աղչէ գուժվելթի իլէ օյալանտըրտը հասէ-
 քիյի, վէ չափըճագ րէճա եազտը Ֆէյզուլա-
 հա քի գուրթարսըն քէնտիսինի : () տախի
 ճէվապ եազտը , “ Ել տէտի վէ գօրգմա . լա-
 քին կէլտիկինտէ մահզար կիպի պիր քեաղատ
 ալսըն գատրտան , վէ ճէմաաթընտան քի սէ-
 նին էյլիկինէ շէհատէթ օլսուն , : Գատը է-
 Ֆէնտիյէ տիւշտիւ Բէտիք պու շէյ իշին . օտա-
 խի տէտի քի “ Եւ ար էվվէլ գայիմմագամա փա-
 փազլարըն վէ ճէմաաթընլա վէ եալլար օնա .
 էկէր օ էմը էտէրսէ վէրիւրիմ սանա պիր էյի
 քեաղատ՝ քի սէնին իշինէ եարար օլա , : Էր-
 թէտի կիւնի սապահտան սուրը Բստուածաճին
 քիլիսէսինտէ՝ Բէտիք վարդապէտ՝ ճէմաաթա
 էմը էտիպ տէտի “ Բիմքի Դուսաւորիշին իսէ՝
 գափույա վարըպ շէհատէթ էթսին պէնիմ էյի-
 լիկիմէ . վէ քիմքի պեյլէ էթմէզսէ՝ մահրում
 օլսուն Դուսաւորիշին քէրէմինտէն , :

Պու իշտէն կէրշի չօղու ալընտը , վէ լաքին
 չօգ քիմնէլէր տէ պիրիքտիլէր կիթտիլէր գա-
 փույա . օնլարլա կիթտի Դատթէոս Սարը տէ-
 տիլէրի , վէ պիր աղըզտան հայգըրմաղա պաշ-
 լատըլար՝ քի “ Պիգ Բէտիք ռուհպանը էյի
 պէլլիլէմիլիզ , վէ օնու պիզէ Բադըրիգ պիլի-
 րիզ , : Բըքտիւ գայիմմագամապու ճիւմհիւրին
 սէսինտէն , վէ չօգ տարըլտը : Եմը էթտի քի
 օնլարըն պեյիւրէրի էօկիւնէ կէլիլէր . օնլար
 տախի օթուզ քիշի չըգարտըլար գարշըսնա ,
 Դատթէոս Սարը ճիւմհիւսինէ աղըզ օլարագ :
 Սօրտու օնա գայիմմագամ , “ Սէն քիմ սին , :
 Դատթէոս ճէվապ էթտի , “ Ես Բադըրիկի ,

չիւնքի էվմէլ Սիս կաթուղիկոսու օլմիշիտի :
 “ Սիւրառաւն նէ տիր , տէտի . Ճէվապ վէրտի
 Սատթէոս . Բէտիք Բադրիկի իսթէրիվ ,
 Սօրտու ծնա թէքրար , “ Սէն մի տէվչիրտին
 պու հալզը պիւրայա , . սուս տուրտուգտա
 Սատթէոս տէտի ծնա “ Սէն նաօրլ Ճէսարէթ
 էթտին պու գատար Ճիւմհիւր իլէ պու սարայա
 եիւրիւմէկէ , . Պուսու տէյէրէք էմր էթտի
 քի ծնու վէ օ թուզ քիշիյի Փալապայա ալսըն
 լար . վէ պու էմրէ կեօրէ հէր պիրինէ օթու
 զար տէյէնէք վուրտուլար . Սատթէոս Սա
 րըյա տա օթուզ պիր :

Տըշարտա օլանլար չրպուգ սէսինի իշիթտիք
 լէրի կիպի՝ գաչմագ իսթէտիլէր : Պօյ վէրմէ
 տիքտէ ծնլարը՝ աղչէ վէրիպ գուրթուլտուլար
 վէ տարտաղան օլտուլար . վէ օպիրլէրի էվմէ
 րինէ կիթտիլար . լաքին Սարը Սատթէոս վա
 րըպ սըղընտը Ֆրանսըզ էլչիսինին սարայընա :
 Սէ Բէտիք վարդապետ իսթէտիկինի էտէմէ
 տիկի կիպի՝ նաչար գալըպ կիթտի լատիրնէյէ ,
 վէ Ֆէյղուլլահըն պաղընա տիւշիւպ՝ ծնուն է
 լիլէ գուրթուլտու զազէպտէն :

Լաքին ծնուն վէքիլի օլան Իզմիրլի Յով
 հաննէս վարդապետ զազէպ օլտու հայլարա՝
 ծնլարը Ճէրիմէյէ օղրաթմաղ իլէ Ֆրէնք օլ
 միշէր տէյի . էօյլէ քի ծնուն էթտիկի կիպի
 չիմտիյէտէք օլմիշ տէյիլտիր . պագ հայ թա
 րիթինտէ Գ. 42 :

1703 } () կիւնլէրտէ Ստանպօլտա պիր պիօյ
 1707 } ի.ք չալգանտը օլտու Ֆէյղուլլահ իլին քի օ
 նու պըրագմագ իսթէրլէր իտի : Պու խըրըլ-

Թըտա՛ իբէն օրթալը , Լէտիք վարդապետ
այլիլէ Ստանպօլա կիրմէք իսթէտի . լաքին
Թէքիրտաղ առաջնորդու Յովսէփ վարդապետ
Չօրուտա գարշըլայրայ էօկիւթ վէրտիքի էթ-
մէսին պու իշի . ծ տախի սօնղրա գայիլ օլուպ
օնունը վէ պիր գաչ քիշի իլէ Վիւչիւք Չէք-
մէճէտէն կէչտի Իւսքիւտարա : Լյապտա օ-
լան ասքէր պունու տուլտուգտա , ծ Րադրիգ՝
Ֆէյզուլլահըն տօսթու տուր տէյի՝ կէճէ իլէ
Իւսքիւտարա կիտիպ՝ գուշաթտըլար էվի : Լյա-
նընտա օլանլար տէտիլէր օնա քի ճանընը գուր-
թարսըն , զէրէ ծ սասաթ գաչա պիլիլ իտի . ճէ-
վապ էթտի քի՝ “ Պէնտէ իքի Րադրիգլիք ման-
սրպը վար , նասըլ պրրագըպ գաչայրմ , . չօզ զօր
էթտիքլէրինտէ , Ֆալ դու թտու , վէ Ֆալ քէն-
տիսինէ ուլկուն աչըլտըգտա՝ գօրգմայըն տէտի՝
պախթըմ աչըգտըր :

Իթէսի կիւնի սապահ օլտուգտա՝ էվի գու-
շառանլար՝ պէօյիւքլէրինտէն իզին ալըպ վէ Լ-
ւէտիք վարդապետի դութուպ պաղլատըլար վէ
օնուն էօկիւնէ կէօթիւրտիւլէր . պէօյիւքլէրի
տէ թէֆթիշ էթտիքտէն սօնղրա , թօմըուղա
վուրաու . վէ իքի կիւնտէն սօնղրա , Լէտի գու-
լէյէ կէօնտէրիպ՝ հապս էթտի քի գալտը օնտա
էլլիպիր կիւն : (Յուն վէքիլի Լզվիրլի Յով-
հաննէս վարդապետ տէ գաչըպ՝ կիզլէնտի :

Լյաղա գալքան ասքէր՝ տօս տօղրու կիտիպ
Լտիրնէյէ փատիշահ տիքտիլէր սուլգան Սուս-
դաֆանըն եէրինէ օնուն քիւչիւք գարտաշընը
սուլգան ԼՏմէտի . վէ Ֆէյզուլլահ միւթթիլի
դութուպ՝ էօլտիւրտիւլէր : Պէօյլէ հէր իշտիւ-

զէլտիքտէն սօնղրա՝ չըգտը սուղդան ՂՏմէտ
Լաիրնէտէն , վէ հէր շէյի իւէ տեօնտիւ կէլտի
Ստանպօլա , վէ պաշլատը սաֆայի իադըր իւէ
սաղդանաթընը սիւրմէ կէ :

22. Ղալուստ Վարդապետին վէ Ներսէսին Ղարբէթ
օլմալարը վէ Ղէտիտին Բէրբարէն ՂարբէթԼԻԻ
Տանսըպընտ Դէօնմէս :

2 . 42 — 43 .

¹⁷⁰³
ՌՃԾԲ } Ղաճաթըղ պուտուգտա Ստանպօլ
իքի կիւնտէն սօնղրա , Հայլարտան պէօյիքլէ
րին պիր գաջը տէվլէթին ըիճալինէ տիւշիւպ
աղնաթառլար գափույա Ղադըրիգլք մատտէ
սինտէ կէշմիշլէրի Ղէտիք վարդապետին կիւ
նիւնտէ , կէրէք Ստանպօլտա օլտուն՝ կէրէք Լը
րուսաղէմտէ : Լ՛մը օլտու գափուտան քի հէր
շէյ տիւզէլին . Էվլէլ Սինաս վարդապետի
Լըրուսաղէմէ Էօլլասընլար վէ քիւրսիսինէ օ
թուրթսունլար . Ստանպօլտա տախիէէնի Ղադ
րիգ գօտունլար : Պու Էմըիլէ Սինասը Էօլ
լատըլար Լըրուսաղէմէ , վէ Ստանպօլա փատի
շահ Ֆէրմանը իւէ՝ Ղադըրիգ գօտուլար Ղա
լուստ վարդապետի՝ Լաղլապը Կայծալ , Թիւրքճէ
Էըլաըըմ :

() կիւն ազշամ էզանը վագթի Ղստուածա
ծին քիլիսէսինտէ՝ Ղլէցի տէտիքլէրի աւաղե
րէց՝ բեմտէ տուրուպ՝ հապէր վէրտի ճէմաւ
թա , քի “ Պիլմիշ օլմսընըզ՝ փատիշահմըզըն
Էմըիլէ պիզէ Ղադըրիգ օլտու Ղալուստ վար

դապետ , : Ղեմաթըն եարըսը վէ պեյուք-
լէրի գապուլ էտիպ սէվինտիլեր . վէ եարըսը
Ղեմաթըն օլմաղիլէ՝ գարշը կէլիպ՝ երիպիշ
էթտիլեր աւադերէցին իւզերինէ վէ ծնու բեմ
տէն աշաղա չէքիպ եէրէ չարիտըլար վէ տեյ-
տիւլեր թէքմէ վէ եոււմուգ վուրմաղիլէ . հէլէ
կիւճիլէ զայրըլար տերտէրին իւզերինէ տիւ-
շիւպ ծնու գուրթարտըլար վէ “ Պու նէ տիր
էթտիլինիզ տէտիլէրինտէ , : ծնար պաշատը-
լար պաղըլմաղա քի “ Պիլ Ղեմաթի իսթէ-
րիլ , :

Պու վէլլէնին հապերի վէղերին գուլաղընա
էթիշտիլտէ՝ ծ սաաթ գուլթուրտու ծնար-
տան ծնպէշինի վէ քիւրէկէ եօլլատը . վէ չը-
գարթտը եէտի գուլլէ զընտանընտան Ղեմաթ
վարդապետի՝ քի սիւրկիւնէ կիթսին . զապիդ-
լէրաէ էլլէրինի սրտընա պաղալըլ վէ պոյնու-
նա իփ դաղըլպ՝ գոտուլար պիր գայըլա վէ կեօ-
թիւրտիլեր Ղլլէթ ատասընա :

Պու պեյլէ օլտուգտա՝ Ղեմաթըլլեր վէ Ղե-
մաթըն իրսըմլար վէ անասը գափուլարա
տիւշիւպ՝ արգուհալ սուհտուլար վէղերէ՝ ծնու
գուրթարմաթ իշին . վէ լաքին տիյնէմէտի վէ-
ղիր . հիւնքեարա արգուհալ վէրտիլեր . հիւն-
քեար տաիի վէղերէ եօլլատը . վէղիր տէ գօլ-
տու ծնարը : Ս էղիր տէյիշիւտի վէ եէնի վէղիր
օթուրտու Տամատ հասան փաշա . ծնա տաիի
արգուհալ վէրտիլտէ , արգուհալը ալմատը :

Ե իւպհէյէ տիւշտիլեր Ղեմաթըն օլմաղար
տեօրթ քիշի իշին քի ծնար տըր իշի պօղան .
ծնու իշին չէքիւ քեաղատը վէրտիլեր վէղերէ

քի օ տեօրթ քիշի Մէտիք վարդապետին կիւնիւնաէ քիւրէկէ կիտիպ՝ իզինսիզ չըգտըլար վէ սէրպէսթ կէզէյօրլար : ԹէՖթիշ էթաի վիզիր , վէ իշ եալան չըգտըգտա՝ շէքվաճիլէրի վէրաի քիւրէկէ : Իքի կիւնտէն սօնղրա՝ փատիւ շահ ճամիյէ կիտէրիքէն՝ Մէտիքիլէրտէն իքի քիշի սըզուհալ վէրտիլէր քի՝ Սիլլէթ իմիզտէն չօղու վէ Րադրիկիմիզ տախի Ֆրէնք օլմիշէր , փատիւ շահ սնլարա էյրի պազըպ , օ սաաթ քիւրէկէ եօլլատը սնլարը : Պէօյլէ օլտուգտա՝ պիր պէօյիք գարըջըզըզ տիւշաիւ Մէտիքիլէրէ , վէ պիւ վէլլէլէ տիր գօփտու : Լամի էթաի վէզիր քի պուլտունլար օ վէլլէլէ էտէնլէրին պաշլարընը . պէշինի պուլուպ դութտուլար վէ վէզիրին էմրիիլէ գատըյա կեօթիւրտիւլէր . սնլարտա՝ պիրի իտի Մերահամ վարդապետ լաղապը Սուրթ՝ իքի տէ քահանայ վէ իքի աշխարհաւան : Վատը չաղըրտը հայլարըն պիր գաջ պէցիւքիլէրինի վէ փախաղլարըն պիր գաջընը վէ յօրտու սնլարա , « Եթէ ետէրլէր պուլլար պուլէհիրտէ » . սնլար տախի պիր աղըզտան տէօիլէր . « Պուլլարըն իշի ճէմաաթը ալթիւսթ էթմէք տիր » : Վատը տախի իլամ էաիպ եօլլատը վէզիրէ . վէզիր տէ էմրի էթաի քի Ֆալաֆայա ալընլար սնլարը քէնտի հուզուրունտա : Մերահամս վուրտուլար իքի եիւզ սնլար տէյէնէք , քահանալարա էքսիք , վէ աշխարհաւանլարա սնլարտան էքսիճէք . վէ ճէլլատլար վուլտուգճա՝ վէզիրին չուհատարլարը տէրլէրիտի . « Տույարմըսընը , էօկիւթ օլտուն սիզէ , շիմտէ՝ սօնղրա՝ կէրի տուրուն վէլլէլէ

գօփարմատան . սիգ փափազսննդ՝ վէ կերէք տիր սիգէ՝ հալգը նասահաթ իլէ տիւզէնլիքտէ սազլամագ , տէյիլ քի ճէմասթը պիրի պիրինէ գաթըլ ալթիւսթ էթմէք , : Վեօթ էկի եէ տիրտիքտէն սօնղրա՝ գօյվէրտիլէր օնլարը :

¹⁷⁰⁴
ՌՃՆԳ } (Թ)էք տօւրմայրալ Վետիքլիլէր՝ տիւշա վէրէ էթ տիլէր քինէ եափալմ Վետիքի քուր թարմաղ իչին . օնլարտան պիրի Վերսէս վարդապետ Ստանպօլլու՝ քի էյի աղչէսի վար իտի , օնլարա տէտի քի պու իշ փարայիլէ պիթէր . վէ պու սահանա իլէ օնլարտան պիր էզ աղչէ տէվ շիրիպ , գափուլարը եափտը . էօյլէ քի Վետիք վարդապետի տեօնտիւրէճէք եէրէ՝ Ղալուստ վարդապետի մանսըպընտան տիւշիւրիւս քէն տիսի Րադրիգ օլտու վէ Ղալուստու Ֆըրէնք չաշտը տըր տէյի քիւրէկէ վէրտի , օն ալ Րադրիգլիք էթ տիքտէն սօնղրա :

¹⁷⁰⁸
ՌՃՆԳ } Պունտան կինէ եէնի վէլվէէ գօփա տու . զէրէ Վետիքլիլէր Վետիքտէն լազ կէչ մէյիպ օրթալըղը ալթիւսթ էտէրլէրիտի : Պագ տը կեօրտիւ հայ պեօյիւքլէրի քի ռահաթլըգ պուլամայօրլար , վէզերէ տիւշտիւլէր լէ տիլէ տիլէր օնտան քի Վետիք վարդապետի տեօն տիւրսիւն : “ Փիւշման օլուրսունուգ , տէտի վէզեր . վէ լաքին չիւնքի թաճիզ օլիշէրիտի Վետիքլիլէրին էլինտէն՝ թէքրար րիճա էտիպ տեօնտիւրտիւլէր օնու վէ Րադրիգէթ տիլէր՝ պու շարդ իլէ քի իշ գարըշտըրմասը :

Վէ Ֆայտա , օէվվէլքինտէն զիյաէէ գուտուր տու . վէ թէքրար Տիարպէքերլի Վինաս վարդապետին էլինտէն լըուսաղէմ Րադրիգլիկինի

ալըս' սիւրտիւ ծնու Վրացորդ առասընա վէ օ տա-
խի օրատա էօլտիւ : Տիւշտիւ սօնդրա Հայլարըն
պեօյիւքէրի իլէ վէ չօգ շէյ գափտը ծնլարտան .
քիւտէն քի ալամատը իսէ՝ Գըրէնք տիր տէյի
պիւհթան էտիպ ճէրիմէյէ օղրատըր իտի :
Պեօյլէ էթտի պիրինէ տէ քի Գրանսըզ էլչի-
սինին տօսթու վէ սէվկիւլիւսի իտի . էլչի ծնա
սիթէմ էօլատըր թազիր էթմէկ իլէ . Ղէտիք
տէ չըզը իլէ ճէվապ վէրտիքտէ՝ էլչի Հապէր
վէրտի գափույա շիքեայէթ էտէրէք : Պունու
տույտուգտա Հայլարըն պեօյիւքէրի՝ պու պիր
Ֆուրսաթ տըր տէյերէք՝ ծնլարտան օթուզ քի-
շի պիր օլուպ արզուհալ վէրտիլէր վէզիրէ՝ տատ
ու ֆիրեատ էտէրէք Ղէտիքին էլինտէն :

Չաղըրտը վէզիր Ղէտիքի հուզուրունա .
« Սէն տէյիլմիսին տէտի քի ղայրըլարընտան
շիքեայէթ էտէրիտին Գըրէնք օլմիշլէր տէյի .
շիմտի Գըրէնքէրէ պաշ օլմագ մը իսթէրսին .
նէ իշին վար սէնին Գըրէնք էլչիսիլէ » : ()
տախի սուչունու գափատայըմ տէր իքէն՝ ազար-
լատըր վէզիր վէ օրատա երգըպ տեօյտիւրտիւ .
Բադրիզլիկինիտէ ալըս սիւրտիւ ծնու Պօղա
առասընա :

() րատա պիր գաչ կիւն տուրտուգտան սօնդ-
րա կիթտի Սիսինայա վէ ծնտան Գրանսայա ,
վէ սաքին օլտու Սարսիլիա շէհրինտէ վէ
Գրանսըզճա էօյրէնիպ՝ մէքեանընը էթտի՝ Բա-
փուչին կրօնաւորլարըն մանասթըրընտա , վէ
ծնլարտան րայէթ վէ հիւրմէթ կեօրիւս՝ սըգ-
լաշտը ծնլարա : Սէն ծնլարըն ոուհանի էօլլարը-
նա պագարագ վէ սըգլէթլի լիյազէթլէրինէ

շաշարագ, քէնտինէ կէտի վէ էթտիքլէրինի
Ֆիքրինէ կէթ իրիպ՝ պաշլատը կէչէն կիւնլէրինի
աղլամաղա. վէ թեօպէ իսթիզֆար էտիպ գու-
ղոյա տեօնտիւ վէ էյի ամէլլէր գազանտը. էն
սօնղունտա պեօյիւք հապլէս իլէ օնլարըն քիս-
վէթինի տախի կիյտի վէ էճէլի եէթիշիպ էյի-
ճէ էօլտիւ :

23. Լէքսանդր Էաթուշէկոստան վէ Լպոռածա-
րոռոռն Վաթիլլէրի, վէ Լէպիք Վարդապէտէն
«օնղրա օնոռոռն Լարրիէլէրին էմպիւլէրի :

Զ. 43 — 45.

¹⁷⁰⁸
ԲՃԾԳ } () Երլ քի Լէտիք վարդապետ սիւ-
րիւլտիւ, էօլտիւ Լահապետ կաթուղիկոս 14
սէնէ հայրապետիլք էթտիքտէն սօնղրա, վէ
Լյմիածին քիւրսիսի պիր երլաան զիյատէ պօշ
գալտը. զէրէ միաբանլար օւյմատըլար սէլմէ կէ
պիրիսինի :

¹⁷⁰⁷
ԲՃԾԶ } Լէքսանդր՝ ջուղա շէհրինտէն՝ միլ-
լէթին իրատէթի իլէ Լահապետին եէրինէ
կէչիպ կաթուղիկոս օլտու Լյմիածինտէ : Պու՝
էվվէլտէն քաթուղիկէրէ գարլը իտի, վէ Հոռ-
մա քիւրսիսինէ. հաթթա պիր քիւչիւք քի-
թապ տախի եափտը օնլարա գարլը քի օնուն
ճէվապընր եազտը Ստեփաննոս Վաշտեցի տէ-
աիքլէրի պիր ալիմ տիւնեալի քիմնէ : Լյմնա
կաթուղիկոս օլտու գտա օ գարլը օլմասընր պը-
րագըպ, պեօյիւք մուհապպէթ կիօսթիւտի
Հոռմա քիւրսիսինէ, վէ իգաէթ քեաղատը
եազտը օնպիրինճի Լղէմէս սրբապան Փափա՝
միլլէթին գարաֆընտան :

Կէլէլիմ շիմոի Ստանպօլ Բաղրիզէրինին նազլինէ :

Երձէքի եազարդ եօգարտա՝ Գայսէրլի Սատթէոս վարդապետ Սարը տէտիքէրի՝ գալմիշիտի Ֆրանսըզ սարայրնա՝ Բէտիք վարդապետին սէպէպինտէն . վէ չիւնքի Ֆրանսըզ Էլ չիսինին տաւաճըլըզը սէպէպ օլտու Բէտիքին սիւրիւլմէսինէ , ծնուն արզ Էթմէսի իլէ Բաղրիզ օլտու Սատթէոս Սարը : Ալ Լաքին Բէտիքլիլէր այաղա գալզըպ իքի այտան սօնղրա էնտիրտիլէր ծնու մանսըպընտան վէ ծնուն եէրինէ կէշիւրտիլէր ԲիւլՏանճինամ ԶովՏաննէս վարդապետի : Տեօրթ այտան սօնղրա ծնա գարշը կէտիլէր՝ Բէտիքլիլէրէ զըտտ օլանլար վէ ծնու ազլ Էթտիքիպ՝ ծնուն եէրինէ Բաղրիզ Էթտիլէր Սիքայէլատը Սարփուղըւ տէրտէրին պիրինի : Աէքիզ այտան սօնղրա ծնու տախի տիւշիւրիւպ՝ գօտուլար Ակինլի Սահակ վարդապետի Ապուլէիս քեօյիւնտէն :

¹⁷⁰⁷
ՌՃԾԶ } ()՝ կիւնլէրտէ Իզմիրլի ԶովՏաննէս վարդապետ քի սիւրկիւնտէ իտի՝ տեօնտիւ Ստանպօլա . վէ չիւնքի Բէտիքլիլէր ծնունլա պիր իտի , Էթմէյէ պէրիյէ տիւշիւպ՝ էնտիրտիլէր Սահակը , վէ գօտուլար օ՛Իզմիրլի ԶովՏաննէսի : () տախի պաշլատը փէրվասըզ Բէտիք վարդապետին եօլունա կիթմէկէ վէ ծնու կէշտի պիլէ :

Պեօյլէ օլտուգտա՝ քաթոլիկլէր ծնուն Էթտիքլէրինտէն իքրահ էտիպ , Հայլարտան այրըւ տըլար , Էօյլէ քի արթըզ կիթմէզլէրիտի քիլիւսէլէրինէ . իլա Ֆըրէնք քիլիսէսինէ կիտերլէր

իտի . պէօյլէճէ խուսումէթ տիւշտիւ արայա-
րնա , վէ իքի դարաֆտան տախի գրգըշտորան-
լար չօղալոր : Պազի քիմնէլէր տէ՛ կէրէք քա-
հանայ կէրէք աշխարհական քի հայ քիլիսէ-
սինտէ իտիլէր՝ քաթօլիկէր դարաֆընտա օւ-
մնալ իլէ՛ թաղիր էտէրլէր իտի գաւղա գրգըշ-
տորան եարամագլարա , վէ ճահտ էտէրլէր իտի՛
քի շու խուսումէթ սէպէպինի օրթալըգտան
գալտըրսընլար :

Պունլարտան պիրի իտի տէր Կամիտաս Վիօ-
միրճի օղլու՝ Լորեմիա չէլէպինին քիւչիւք գար-
տաշը , տէր Սարտիրոսուն օղլու : Պու տէր Կր-
միտաս սուրբ Ղափորդ քիլիսէսինտէ նամտար
պիր քահանայ իտի , Ֆազիլէթլէր իլէ տօնան-
մըշ՝ ագըլլը վէ սեօզ սահապը , վէ ճիւմլէնին
սէվիլիւլիւսի պիր քիմնէ : Ղարգանըպ հասէտ
էթտիլէր պունա պիր գաչ քահանայ վէ աշխար-
հական վէ նիֆադ էթմէկիլէ՛ Օնա խասմ էթ-
տիլէր Լզմիրլը Յովհաննէս Բադրիկի . վէ ուղ-
ղափառլըգ իչին Օնու հաքիմլէր վէ զապիդլէր
էլինէ վէրտիլէր , վէ Էն սօնղունտա մարտի-
րոս էթտիլէր , վէ սէպէպ օլտուլար քի՛ պազի-
լէրի տէ տինտէն չըգտը . պադ Օնուն հիքեայէ-
սինէ հայ թարիխինտէ . Գ. 43 :

¹⁷⁰⁸
ԹՂՄԵԷ } Հատտէն զիյատէ իշ դութտուգտա
Լզմիրլը Յովհաննէս , ճէմնաթ դագէթ կէ-
թիլէմէյիպ՝ աթտըլար Օնու Բադրիգլըքտէն ,
վէ եէրինէ կէչիրտիլէր թէքրար Լպուլէխլը
Սահակ վարդապետի . Օ տախի թէք տուրմագ
պիր քիմնէ օլմնալ իլէ՛ պաշատը գօվալամաղա
քաթօլիկէրի Գլըրէնք օլմիլէր տէյի . վէ պու

իշ իշին իւշ քերրէ վեղիր տիվաննա չըգտը վե
վեղիր տախի ծնու գովտու , վե էմը էթտի քի
ծնտան սօնղրա գափույա շէքվա էթմէսին :

Պիր էզ վագիթտէն սօնղրա էլ սալտը Սա-
հակ՝ (Ի)էքիրտաղ առաջնորդունա վե տիւշիւր-
տիւ մանսըպընտան : ()՝ տախի Ստանպօլա կէ-
լիւս վե չօգ քիմնէ իլէ պիր օլուս՝ չըգտը վե-
ղիր տիվաննա վե իսպաթ էթտի քի Սահակ
Րադրիկիմիզ Ֆըրէնք օլմիշ . վեղիր տէ ծնու
Րադրիկիլք մանսըպընտան ազլէտիւս՝ էմը էթ-
տի ճէմնաթաքի ծնուն էերինէ պիր գայրըսընը
կէօսթէրտիլէր : Պեօյիւքէր կէրի տուրտուլար
պիրինի պուլմաղա . զէրէ օսանպ պէզար օլ-
միշէր իտի , վե օպիրէրի տէ պիլմէզլէր իտի
քիմի սէշտիլէր :

¹⁷¹⁴
¹⁷⁸⁴ } ()՝ վագիթէրտէ Ստանպօլտա սաքին,
լէնիր իտի Վէնճէլի Յուլհաննէս աբեղաքի Փու-
րունլարտա վե քիւլհանլարտա եաթար իտի ,
պունու կէօսթէրտիլէր էքմէքճիլէր . լաքին չօգ
քիմնէ պունու իսթէմէտիքտէ , պու տախի պիր
կիւն Րստուածածին քիլիսէսինտէ էօյլէ պիր
ուսլուճա վազ էթտի քի ճիւմիլէսի հայրան օ-
լուս՝ պունու Րադրիգ էթտիլէր :

Պու Յուլհաննէս տէ թէք տուրմայրս՝ պաշ-
լատը քաթիլիկէրի գովալամաղա : ()նլար տա-
խի արթըգ տայանմատըգտա , օլմայաճագ իշէ
էլ վուրուս , քէնտիլէրինէ պաշգաճա Րադրիգ
գօմագ վե պաշգաճա քիլիսէ էտինմէք իսթէ-
տիլէր քի ահաթ կէշինսինէր : Իշ թէրսինէ
վարտըգտա՝ չօղու պէլայա օղրատը , քիմիսի տէ
զընտանա գօնտու . քիմի քիւրէքտէ չիւրիւտիւ

վէ պաղկէրի տէ տինտէն չըգտըլար . պաղ չայ
թարիխնտէ . 7. 44 : Պու սէպէպտէն էօթիւ-
րի զայրը շէհրէրտէ տէ չօղու գազայա օղու-
ար վէ չօղու դու թուլտու :

Պու իշէրէ անլա գայիլ տէյիլ իտի Մըք-
սանգր կաթուղիկոս վէ իշիթտիքտէ աճըրպ
վէ աղլայրպ եաշ տեօքէր իտի . պունուն տախի
էճէլի եէթ իշիպ՝ էօլտիւ 8 սէնէ կաթուղիկոս
լըգ էթտիքտէն սօնղրա :

¹⁷¹⁵
ԹՃԿԴ } Լստուածատուր Համատանը՝ Մըք-
սանգրըն էօլմէսինտէն ալթը այ կէտիքտէն
սօնղրա կաթուղիկոս օլտու Լըմիածինտէ վէ
քիւրսիյէ օթուրտուղու կիպի՝ տօնաթտը Լը-
միածին քիլիսէսինին իշինի թիւրլիւ թիւրլիւ
րէնկլի վէ եալարղլը զիյնէթլէր իլէ . վէ ուզադ
եէրտէն էյի մէրմէր դաշար կէթիւրտիպ , եա-
գըշըգլը վէ կիւզէլ տօնաթտը անըլ էջման րէշ
տէտիքլէրի եէրի, վէ զայրը չօգ շէյլէր տէ տիւ զ-
տիւ :

24 . Լըրոսաղէմիէ օլան տուրէ Յաիթ մանասլըրըն
պօրճառանն էօթէնիսի :

2. 46 .

Լըմիածին սէվլինիպ տուրուր իքէն՝ սուրբ
Յափօր մանասթըրը Լըրուսաղէմտէ աղլայրպ
եաշ տեօքէր իտի . զէրէ աղըր պօրճ իշինէ զարդ
օլմիշ իտի օգատարքի պօրճսաՀապլարը մանաս-
¹⁷¹⁵
ԹՃԿԴ } թըրը սաթաճադ օլմիշլէր իտի : () կիւն-
իէրտէ կէլտի Ստանպօլա սուրբ Կարապէտ միա-

բանլարընտան պիրիսի Րադէշի եանի Պիտ-
 լիսլի Յովհաննէս վարդապետ : Պու չիւնքի պիր
 ագըլը քիմնէ իտի՝ Ստանպօլտա օլան Նայլա-
 րըն պեօյիւքլէրի եօլլատըլար պունու Երուսա-
 ղէմէ քի պօրճուն պիր չարէսինի պուլա : Յով-
 հաննէս վարդապետ տէ օրայա կիտիոյ սեօյլէշ-
 տի պօրճ սահապլարը իլէ վէ քէֆիլ օլարագ
 քեաղատ ալտը վէ քեաղատ վերտի սնտա օլան
 զապիդին էմրի իլէ քի տեօրթ սէնէյէտէք թէ-
 մամճա էօտէսին օ պօրճու . վէ օ սուրբ Յակո-
 բուն միւհիւրինի՝ քի օնունլա թէմէսսիւքլէրի
 միւհիւրլէրլէր իտի՝ գըրըպ փարչա փարչա էթտի
 վէ Ստանպօլա կէլիպ նագլ էթտի կեօրտիւկի իշ-
 լէրի վէ՝ ¹⁷¹⁸ « Եկեր իսթէրսէնիլ տէտի քիպու պօրճ
 էօտէնսին », կերէք տիր քի օրայա պիր պաշգա
 Ռճպդ. } Րադրիգ գօյասընըվ, Պու շէյէ ճիւմէսի
 պէյէնիպ՝ քէնտիսինի Ստանպօլ Րադրիկի էթ-
 մէք իսթէտիլէր քի իշի պաշա չըգարսըն . լաքին
 օ գապուլ էթմէտի . « Եկեր սիզ տէտի պէնի
 Րադրիգ էտիպ՝ պիր եըլտան սօնղրա էնտիրիր-
 սէնիզ պէննէրէտէն էօտէյէ պիլլիրիմ օ պօրճու, »
 () Նլար տախի սեօզ վէրիպ՝ պեօյլէ իշ էթմէյիզ
 տէյի՝ Րադրիգ էթտիլէր օնու՝ Տէնիզ եպիս-
 կոպոս տէյիլ իքէն, օ քի Կոլտ տէնիլտի : Եւ
 թէսի կիւնին սապահըսը քէնտիսի պատարագ
 էտէր իքէն, Գըիգոր վարդապետի քի սուրբ
 Կարապետ առաջնորդու իտի՝ Երուսաղէմ
 Րադրիկի տէյի զիքըր էթտի : Այն Նայլարըն
 պեօյիւքլէրի օ կիւն իքի Ֆէրման ալտըլար Տիւն-
 քեարտան . պիրի Յովհաննէսին Րադրիգ օլ-
 մասը իչին, վէ օպիրիսի Գըիգոր վարդապետին,
 վէ կիթիրթտիլէր օնու Ստանպօլա :

¹⁷¹⁷
ՌՃԿԶ } Պու իբի վարդապետ հատուէն զկյա-
տէ չալըշարագ , օ պօրձու էօտէտիլէր . Յով-
հաննէս՝ վազ էթմէք վէ կէզմէքէ , վէ Գրի-
գոր՝ շաշըլաճագ պիր շէյ իլէ . զէրէ պօյնունա
տէմիր զէնճիր դազըպ՝ ահտ էթտի Լալահա
քի չըգարմասըն օնու պօյնունտան թա քի Լա-
լահ քէնտի քէրէմինի կէօսթէրէ Լըրուսա-
ղէմէ : Պէօյլէճէ զէնճիր պօյնունտա էօրթու
կիւնլէրինտէ Լըտուածածին քիլիսէսինին գա-
փուսունտա տուրուպ՝ քէրէմ տիլէր իտի . վէ
չօգ շէյ տէվշիրիպ Լըրուսաղէմ պօրձունա էա-
թըրըր իտի . պունու պէօյլէ էթմէկ իլէ՝ ոտը
գալտը Օէնճիրլի վարդապետ վէ պու զէնճիր
պօյնունտա գալտը սէքիզ էրլ թա քի Կարա-
պետ կաթուղիկոս վէ Յովհաննէս Կորտ չը-
գարտըլար օնու պօյնունտան :

¹⁷¹⁸
ՌՃԿԶ } Պունլար պու իշտէ իքէն պիր պէօյիւք
էանղըն օլտու Ստանպօլտա Ուն գափանընտան
Չընար տիպինէտէք վէ սիւրտիւ օթուզ տէօրթ
սաաթ . էլլի պին էվ վէ վաֆիր ատամ էանտը .
պունլարլա պէրապէր էանտը Գունգափուտա
Լըտուածածին քիլիսէսի տէ . վէ պու իքի վար-
դապետ սուրք Լըտուածածինին էարտըմընա
սըղընըպ վէ իշէ էլ վուրուպ էէնիտէն էափտը-
լար օնու՝ քէնտիլէրի տախի թօփրագ վէ չամուր
իշինտէ չալըշարագ :

Հէր իշ տիւզէլտիքտէ՝ կիթտի Գրիգոր վար-
դապետ Լըրուսաղէմէ վէ չօգ շէյլէր էափտը
օրատա . պանջ Հայ թարիխինտէ . Դ. 46 : Պուն-
ճիլէյին Յովհաննէս վարդապետ տէ ահաթ-
լըգ պուլուպ չօգ իշ կէօրտիւ . վէ Պալաղտա

օլանն Հրեշտակապետ քիլիսէսի եանտըդտա՝
 շեօհրէթլի եափտը սէնէ 1730 : Աիւմէսին-
 տէն պեօյիւկի պու օլտու քի Սուսաւորիչ քիլի-
 սէսի եանտըդտա Քալադա եանդընրնտա՝ Թէ-
 մէլինտէն քեալկիր պինա եափտը օնու իւսթի
 գուրշուն էօրթիւլիւ սէնէ 1732 . ՌՃՁԱ :
 Սէտրէսէ տէ աչտը Սաքիւտար վանքընտա վէ
 չօգ շայիրալէր չըգարտը , չօգ քիթապլոր տա
 Թէրճիւմէ էթտիրաի Սաթինտէն Հայ տիլի-
¹⁷²⁰
 ՌՃԳԹ. } նէ : Լէնիտէն վէլվէլէ տիւշտիւքտէ միւ-
 լէթ իչինէ՝ չալըշտը ուսհաթլը Էթմէկէ Յով-
 հաննէս վարդապետ քաթողիկէրէ եալվարմադ-
 լա՝ քի Հայ քիլիսէսինէ կէլինէր պարէ եօր-
 Թու կիւնլէրինտէ , օլմատըդտա՝ Փէրման չը-
 գարթտը օնլարը գօվալամադա հէր եհրտէն . պու
 սէպէպտէն չօգ աղէ Թէլէֆ օլտու իքի դարաֆ-
 տան վէ քաթողիկէր կիթտիքճէ չօղալտը :
 Պազ Հայ Թարիխինտէ . Դ. 46 :

25 . Ղաթանլը Ղաւիւ պէյն էմրէլէրի :

2 . 48 — 49 .

¹⁷²²
 ՌՃԶԱ. } Պու վագիթլէրտէ Հայաստան սէմթ-
 լէրինտէ՝ Սիւնիք վիլայէթինտէ վէ Մըցախ-
 տա վէ Փայտակարանտա , պէյլէր վէ փաշալար
 իչինտէ պիր պեօյիւք կիւրիւլթիւ գօփտու , պիր
 պիրի իլէ ճէնք էթմէքլէ վէ պիր պիրինի գըր-
 մադլա , էյլէ քի ալթը իւսթիւնէ կէլտի օ՝
 սէմթլէրին . վէ Հայլար արայա կիտիպ չօգ սըդ-
 լէթ չէքտիլէր , խուսուսա օնլար քի Սիւնիքտէ

վէ Բրդախտա սաքինէնիւ իտի, եանի Վա-
 փանտա օլանլար. օ գատար քի տայանամայըպ
 տիւշտիւլէր Կիւրճիլէրին պեօյիւկինէ՝ տտը
 Շահնավուլ: ()՝ տախի չաղըրտը եանընա
 քէնտի սէրասքէրինի տտը Վաւիթ՝ ասլը Նայկ
 սօյունտան՝ Սիւնիք վիլայէթինտէն Վափանլը
 պիւ պահատըր քիմնէ, վէ սեօյլէշտի օնունլա
 պու իշ իշին: Ղան իւ կեօնիւլտէն պօյնունա ալ
 տը Վաւիթ պու իշի վէ Կիւրճիւթմանտա օլան
 Նայլարտան գըրգ իկիտ սէշիպ ալտը կիթտի
 Վափանա վէ Շահեր շէհրինտէ օթուրուպ՝
 հապէր սալտը Վափանլըլարա վէ տուլուրտու
 օնլարա քի քէնտիսի կելմիշ օ սէմթէրի տիւշ
 ման էլինտէն գուրթարմաղա: Պունու իշիթ
 տիքլէրինտէ Նայլար՝ չօգ սէվինտիլէր վէ տեօրթ
 եիւզ իկիտ կելլիպ պիրիքտիլէր օնուն եանընա.
 օ տախի պունլարա սէրասքէր էթտի Սիւնիթար
 տտը պիրինի՝ քի գուվվէթինէ եէթիշէն եօղ
 իտի. սաքէրի իքի պինի աշտըգտա՝ իքինճի սէ-
 րասքէր էթտի տէր Բէտիքի օ քի Սէվիք
 Փարսաղան տէտիքլէրի պիր պեօյիւկին կիւ-
 վէյիսի իտի. էօյլէ պիր քիմնէ քի պինլէրճէ
 սաքէր իշինէ կիրիպ՝ եէնէր վէ եէնկիլմէզ իտի:
 Վաւիթին սաքէրի չօղալտըգտա՝ եիւզ պաշը-
 լար վէ պին պաշըլար վէ զայրը սէրասքէրլէր
 տիքտի. Նալիձոր շէհրինտէ պիր մէթին ա-
 լըմմազ գալէ եափտը, վէ տիւշմանլարընը գօվա-
 լայարապ վէ գըրարագ էլինէ ալտը օ սէմթէ-
 րի վէ զայրը չօգ եերլէր զապգ էթտի: Սէ
 լաքին տիւշմանլար՝ քի Նայճա ալապփէ տէրիզ՝
 հատսիզ հիսապսըզ սաքէրիլէ եիւրիւտիւլէր

1736
ՌՃԶԵ } Ղաւիթին թօփաղընա : Պունու կեօր-
տիւքլէրինտէ Ղաւիթիլէ պիր օլան Նայլար՝
տարտաղան օլուպ կիթտիլէր վէ պիր օլտուլար
տիւշմանլարլա վէ Ղաւիթ գալտը Նալիծորտա
եալընըզ օն եէտի նէֆէր ասքէր իլէ . կէլիպ
եէթիշտիլէր զայրըլարը տախի պիր գաչնէֆէր
ասքէրիլէ . հէփհէփ օլտուլար տեօրթ եիւզ էլլի
իւչ քիշի : Պունլար եէքտիլ օլուպ սապահտան
կիթտիլէր քիլիսէյէ վէ ճիւմէսի տէ խոստու-
վանանք օլուպ սրբութիւն ալտըլար վէ գալէյէ
զահրէ տէվշիրիպ ճէնկէ հաղըրլանտըլար :

Տիւշման տույտուգտա Ղաւիթին հաղըր-
լանմասընը՝ պիր պեօլիւք ասքէր եօլլատը օնուն
իւզէրինէ . վէ լաքին տիւշմանլա պիլէ օլան
Նայլար տէտիլէր քի “ Բք ասքէրիլէ Ղաւիթ
եէնկիլմէզ . չօգ օլուրսագ՝ եէնէ պիլիլիլիլ ” : Պու
սեօզ իլէ հէփ պիր օլտու տիւշմանլար , Նայ-
լարտան տախի չօգ իկիտ քիմսէլէր եէթիշտիլէր
օնլարա . ճիւմէնին սայըսը եէթմիշպին ասքէր՝
հըզմէթ ետէնլէրտէն զայրի . դօփ թիւֆէնք
տէրսէն՝ զայրը սիլահ փուսաղլարլա՝ շաշըլաճագ
պիր շէյ :

Պունլար հէփ իլէրի կէլէրէք՝ օրտուլարընը
գուրտուլար Նալիծորուն գարշըսընտա չայքէնա-
րընտա՝ պեօլիւք փէրհիլիլ օնիքինճի կիւնի , վէ
իւչիւնճի կիւնի գարշըյա կէչիպ՝ գուշաթտըլար
գալէյիվէսըրասըրա տուրուպ պաշլատըլար ճէնք
էթմէկէ դօփ վէ գոււմպարա իլէ , թիւֆէնքիլ
վէ սափանլա՝ ալթը կիւն : Ղալէտէ օլանլար
տախի սէսսիլ շամաթտարղ ճէնք էտիպ՝ երգ-
տըլար պիր գաչընը տիւշմանլարտան՝ կիւնտէ

իւշ երեզ գատար, վէ քէնտիւրինտէն օ ալթը կիւնտէ սէքիզ քիշի տիւշտիւ : Պապտը կեօրտիւ տիւշման քի պիր շէյ հտէմէյօր գալէյէ վէ ճէնք կէճիքէճէք՝ իկիրմի ալթը իսքէլէ գուրուպ նէր տիւվէն դարզընա՝ պէօյիւք վէ իւքսէք պինա՝ վէ քէնտիւրի իւշ պէօլիւք օլուպ՝ պօրու չալարագ իւշ գարաֆտան իլէրի սիւրտիւլէր օ իսքէլէլէրի, վէ եանաշտըրըպ տայատըլար ծնլարը գալէ տու վարընա վէ ճիւմլէսի պիր աղըզտան հայգըրու րագ պաշլատըլար եօգարը եիւրիւմէկէ : Պուն լար հազըրլանտըգտա՝ էմը կէթտի Վաւիթ քի ծրատա օլան եպիսկոպոսլար վէ քահանալար՝ չանկ չալըպ տուվա կէթսինլէր քիլիսէտէ : պուն ճիլէյին գըրդ կուսանք վար իտի ծրատա պիր վանքտա պէքիւր դըզլար՝ ծնլար տախի տուվա կէթմէկէ պաշլատըլար : Սէ պունլար հէնիզ տուվատա իքէն՝ իւշ պէօլիւք կէթտի Վաւիթ քէնտիւր ասքէրինի տիւշմանըն իւշ պէօլիւկինէ գարլը : պէօյլէճէ տիւլէրէք տիւշման եօգարը չըգարկա՝ պունլար թիւֆէնքլէ աշաղա եր գարլար իտի ծնլարը, վէ լաքին հէր նէ գատար պունլար իկիտլիքլէ ծնլարը տիւշիւրիւրլէր իտի, օ գատար ծնլար հիւճում կէթմէկ իլէ իչէրի կիրմէկէ չալըշըրլար իտի : էօյլէ քի գալէ իւզէ րինտէ օլանլար գըրըճլա գըրարլար իտի ծնլարը, վէ քիմինի օրթասընտան պիշիպ՝ չալը չըրփը կիպի աշաղա տեօքէրլէր իտի : իշ ուզանտըգտա լէշիլէ տօլտու գալէնին իւշ գարաֆըր : Սէ չիւն քի ծնլար չօղ իտի վէ պունլար փէք ազ վէ ճէնք սըղլէթի տէ իւշ գարաֆտան օլմաղ իլէ՝ գուվ վէթլէրինի եէթ իշտիլէմէզ օլտուլար : սաաթ

սէքիզէ վարտրգտա վէ ճէնք էհվալի տէ դու-
 թուշուպ ալէվէնտիքտէ , Լէտիք վէ Սիւի-
 թար սէս էթտիլէր Դաւիթէ քի սիրէզ զիյա-
 տէճէ տայանսընլար . քէնտիլէրի տէ կիզլի դա-
 փուտան իւչ իւզ քիշի իլէ անանսըզ եալըն գը-
 լըճ եիւրիւտիւլէր տիւշմանըն էվվէլքի պեօլիւ-
 կի իւզերինէ վէ ազղընլըզլա պաշլատըլար ծնա-
 րը գըրմաղա : ()նլար տախի շաշուպ նանըլ իշ-
 օլտու տէյի տիւշտիւլէր իքինճի վէ իւշիւնճի
 պեօլիւկէ , “ Հայլար պիզի պաստը , տէյի պա-
 ղըրմաղլա , վէ հէփիսի տէ գօրգուլարընտան հէփ
 շէյլէրինի պըրազըպ տանրտաղան գաշտըլար :
 Հայլար տա տիւշիւպ արտլարընճա՝ պիր գաշընը
 գըրտըլար . հէփ գըրըլանլարըն սայըսը օլտու
 ծն իւչ պին քիշի . ալտըլար եիւզ գըրգ սէքիզ
 պայրագ վէ ղայրը տօյումլուգ չօգ վէ Հալիճորա
 կեօթիւրիւպ՝ շիւքը էթտիլէր Լլահա : Տաղը-
 լան առքէր էօթէյէ պէրիյէ տիւշիւպ , քիմի
 գաշտը վէ քիմի տէ Սեղըի շէհրինէ պիրիքտի :
 Պուշու Դաւիթ տույտուգտա եօլլատը Լէ-
 տիքի վէ Սիւիթարը ալթմըշ ալթը պահատըր
 քիմնէ իլէ , վէ ծնլար Սեղըիյէ եազլաշտըզլա-
 րընտա ալթմըշ տեօրտիւնի օրատա պըրագըպ՝
 սըմարլատըլար ծնլարա քի սապահ էքքէն եէ-
 թիշտիլէր Սեղըիյէ վէ քէնտիլէրի իքի քիշի
 ալըպ՝ կիրտիլէր պաղլարա վէ չօգ հայ պուլտու-
 լար քեօշէ պուճագ եէրլէրտէ քի տիւշմանտան
 գաշըպ օրալսրա սըղընմիշլէր իտի . ծնլարը տա-
 խի եիւրէքէնտիլիպ՝ սըմարլատըլար քի սապահ
 տանկ եէրի սեօքիւտիւքտէ տօս տօղըու Սեղ-
 րիյէ կէլթիլէր սիլահլարընը դագընըպ՝ վէ հիւչ

գօրգմասընլար : Վէնտիւրի տէ չիւնքի փիւր-
սիւհ՝ իտի, ծնլարտան քեցլիւ էսպպը ալըպ
կիտիւր վէ օրալը կիպի օլուպ կիրտիւր Սեղ
րիյէ վէ օրաճըգտա մանճա եէյիպ՝ եաթտը-
լար պիր եէրճիկէվտէ :

Սապրս՝ օլտուգտա պիր շամաթա տըր գօփ-
տու շէհիրտէ, տիւշման ապքերի պիր պիրինէ
կիրիպ սիւհճլանըլլար իտի. վէ էօթէյէ պէ-
րիյէ կիտիպ կէլէրէք պաղըրըլլար իտիքի Ղա-
ւիթ պէյին ապքերի՝ օրտուստնու գուրմուշ տուր
Սեղրի քեցլիւն եանընտա : Պու գալսպալըգ-
տա իքէն, Ղէտիք վէ Սիւթար վէ ծնլարըն իքի
պյագտաշը, անիանսըլ եալըն գըլըճ՝ օլուպ՝ գըր-
տըլար օրատա օլանլարը : Պիր վէլվէլէ տիր տիւշ
տիւ տիւշման իչինէ վէ օ շէհիր՝ տէնիզ կիպի
տալղալանտը. զէրէ զանն էթտիւրէր քի տիւշ-
ման շէհիրի պաստը : Պու տէօրտի տէ ծնլարը
գըլըճլա գօվալըյարագ՝ դըգասըլլար շէհիրին
պիր դարաֆընա վէ տըշարտա օլան Տայլար
էէթիշտիքտէ, վէ տիւշման տախի գաշմագիւղ-
րէ օլտուգտա, պունլար ծնլարը պըրագըլ՝ կիթ-
տիւրէր օպիր դարաֆտան էօլուն պաշընը ալտը-
լար՝ քի պիր պուչուգ սաաթըլը կէչիտ իտի՝ ասը
Ուզուն Պէնտ. պիր դարաֆը Ղուս սուլը վէ օ
պիր եանը էցլէ եալին գայա քի քիմնէ չըգա-
մազ : Տիւշմանլար զայրը էօլ պուլանսըլպ՝ պուն-
տան գաշաճագ օլտուգլարընտա, պունլար ծնլա-
րըն էօկիւնի ալըպ քիմինի գըրտըլլար վէ քիմինի
սույա պօղտուլար. վէ շէհիրտէ գալանլարը օպիր
Տայլար էօլտիւրիւպ՝ գաշանը անլ օլտու : Պու իշ
տիւշմանլար իչինտէ թէվաթիւր պուլտուգտա,

կէլաիւեր պիրիքտիւեր հատսիզ հիսապսրզ աթ լը
վէ եանա , էօյլէ քի տաղ դաշ ասքէր քէսիւտի :
Պունլար օրտուլարընը գուրտուգլարընտա հա-
լիճօր գալէսինէ գարշը , հայլարտան չօղու կիթ-
տի գարըշտը ծնլարա վէ գալէտէ օլան Ղաւի-
թին ատամլարը պիր պօշ սէպէպ իչին՝ պաշա-
տըլար պիր պիրլէրի իլէ գավղա էթ մէկէ . արայա
կիրտի Ղաւիթ պարըշտըրմաղա , լաքին զնյատէ-
սիլիլէ իշ գրզըտը : Պագտը կէօրտիւ Ղաւիթ
քի իշ Ֆէնա , եանի , տըշարտան տիւշման վէ ի-
չէրտէն գավղա , սեօղ էտիպ պիր գաշը իլէ՝ քի
ծնունլա պիր իտիւեր , ագըլըճա պիր իշ գութ-
տու . էլլի ալթմըշ գըսրագ վար իտի կէրէք
քէնտինին վէ կէրէք ծալիլլէրին . պու գըսրագ-
լարը կէճէ իլէ կիզլիճէ գօյ վէրտի տիւշման օր-
տուսունա . վէ չիւնքի օրտուտա չօգ այղըր աթ-
լար վար իտի , գըսրագլարըն գօգուսունու ալըպ
գուտուրտուլար վէ քիշնէմէքլէ պազիլլէրի եու-
լարընը գըրըպ՝ չօղունու չըղնատըլար վէ պազի-
լէրի չատըրլարը եըգտըլար վէ չիֆթէ սավու-
րարագ . եագլաշանլարը տէփէլէտիլեր . պէքճի-
լէր վէ ասքէր տախի հայգըրմաղա պաշայրպ ,
վէ օրտույա վէլվէլէ պըրագըրպ՝ ալթ իւսթ էթ-
տիլլէր : Պունու կէօրտիւքտէ Ղաւիթ՝ սէս էթ-
տի գալէտէ օլան ասքէրէ . “ Պաաթ պու սաաթ
տըր տէտի տիւշմանլարըմըզը գօվալամաղա , սիզ
հէ տիւշմիւշտինիզ գավղայա ” . պունու տէյիպ՝
տիւշտիւ սէքիզ քիշի իլէ տիւշմանլարըն օրտու-
սունա . ծալիլլէրի տէ եիւրէքլէնիպ , ծնլար տա-
խի էիւրիւտիլլէր արտընճա վէ գըրտըլար տիւշ-
մանլարտան չօղունու վէ գալանը գօվալայրպ՝

գաշըրտըլար . վէ հէնիլ սապահ զըմատան տեօն տիւլէր գալէյէ . սապահըսը օրտու եերինէ կիւ
 1727
 ԲՃՀԶ } տիպ չօգ թալան տէվլըրտիլէր : Պու
 իշէրի իշիթ տիքտէ ՄՃէմշահը , պէյլէր պէյի
 էթտի Ղաւիթի օ սէմթէրէ թա Վիւր չայը
 նա վարընճա : Սէ զայրը նէչէ նէչէ իշէր էթ
 տի Ղաւիթ վէ չօգ իկիտիք կեօսթէրտի . պահ
 չայ թարիսինտէ 7. 48 — 49 : Վէնտիսի
 տէ ալթը սէնէ պու ումուրու սիւրտիւքտէն սօնդ
 րա , ռահաթ իլէ էօլտիւ էվինտէ . սէնէ 1728 .
 ԹՃՀԷ : Պեօյլէ օլտուգտա Ղաւիթ ին սէրաս
 քէրլէրի ծնուն եերինէ կէջիւրտիլէր Սիսիթար
 սէրասքէրի . լաքին պիրլըքտէ տուրմայըպ՝ պաշ
 լաուըլար դարաֆ չէքմէկէ :

Տիւշմանլար Ղաւիթ ին էօլտիւկինիտույուպ՝
 պիր երլտան սօնդրա կէլտիլէր չալիճօր իւզէրի
 նէ վէ մուհասէրէ էթտիլէր ծնու վէ իջէրտէ
 պիրլըք օլմատըղընտան , ճիւմլէսի տէ պուլան
 տը վէ Սիսիթար տախի շաշըրտը քէնտիսինի
 նէ էափսըն : Պու սըգլէթտէ իքէն Սիսիթար՝
 պունլարտան չօղու պիր օլուպ՝ օրտույա էօլլա
 տըլար տէր Մէտիքի իքի քիշի իլէ Սիսիթար
 տան կիզլի քի պարլըդ սեօզի էթսինլէր : ()
 լար տախի գապուլ էթտիլէր վէ անտ իշտիլէր
 քի հիչ պիր քիմնէյէ զարարլարը տօգանմասըն
 էկէր գալէյի քէնտիլէրինէ թէսիմ էտէրլէրսէ
 վէ Մէտիքի ալը գօյուպ՝ իքիսինի տեօնտիւր
 տիւլէր գալէյէ . գալէտէ օլանլար տախի սեօզ
 վէրտիլէր՝ քի սապահ գալէյի աչսընլար : Պունու
 տույտուգտա Սիսիթար՝ կէճէ իլէ կիզլիճէ գա
 լէ տուվարընտան աշաղա սարգըլըպ՝ գաշտը :

Սապահ օլտուգտա՝ աչտը Հայլար գալէ գափու-
սունու . վէ տիւշմանլար հիւճում էթմէկիլէ ի-
չերի կիրիպ՝ գըլըճտան կէջիրտիլէր էրբէքլէրի
վէ էսիր էթտիլէր դարըլարը վէ աշագլարը .
Սխիթարըն գարըսընը տախի էվլատլարի իլէ ,
վէ գալէյի տէ տիւպտիւզ երգտըլար վէ Բէ-
տիքի գոյվէրիպ կիթտիլէր օրատան :

¹⁷²⁹
ՌՃՀԸ } Ս է լաքին Սխիթար քի գաչտը՝ պիր
էզ իկիտէր տէվչիրիպ՝ տիւշտիւ տիւշմանլար իւ-
զէրինէ , չօգ շէհիրլէր ալտը ծնլարտան վէ չօգ ա-
տամ գըրտը . ալտը Սւրդուվաւ տէտիքլէրի պեօյ-
իւք շէհիրի վէ օրատա օլանլարը պեօյիւք քիւ-
չիւք գըլըճտան կէջիրտի քի էվլատլարընըն վէ
գարըսընըն էօճինիալա : Սխիթար ինծորէզք գա-
լէսինէ վէ պիր գաչ կիւն ծնտա օթուրտու : Ս է
չիւնքի օ գալէտէ պիր գաչ տիւշմանը վար իտի
Հայլարտան , պիր կիւն էաթտըղը եհրտէ թիւ-
ֆէնք իլէ վուրտուլար ծնու վէ պաշընը քէսիպ
կէօթիւրտիւլէր () Եվրիզտէ օթուրան փաշայա :
() նու կէօրտիւքտէ փաշա՝ փէք աճըտը ծնա վէ
տէտի՝ “ Պէ հէյ խայինլէր նասըլ գըտընըպ
պեօյլէ իկիտէ վէ սիզին պեօյիւկիւնիլէ , պու-
նու պեօյլէ տէյիպ՝ օրատա պաշլարընը քէստի .
ծնուն ատամլարը տա տաղըլտըլար էօթէյէ
պերիյէ , քէզալիք Ղաւիթ պէյին սերասքէր-
լէրի տէ պուսլարտան չօղու կիթտի () Յովհան-
նէս պէյին էանընա , քի պեօյիւք Սըղնագտա
օթուրուր իտի , էանի Ստի վիլայէթինտէ վէ
Ղուգարք սէմթինտէ : Պու Յովհաննէս տէ
չօգ ճէնքլէր էթտիքտէն սօնղրա , տիւշմանլա-
րընտան պըգտը վէ պըրսագըպ կիթտի պիր գաչ

քիչի իլէ Մթտէրհանա վէ օնտա րայէթ կեօ.
րիւս օրանըն պեօյիւկիւնտէն՝ օրատա էօլտիւ :

Պօնըլար պեօյլէ էթտիքտէ՝ տէր Մէտիք տէ
չըգտը կիթտի Հռոմայա քի սրբազան Փափ-
տան ինայէթ տիլէյիպ օնուն էլիիլէ աֆվ պու-
սուն Մլլահտան՝ քահանայըղընտա օ գատար
զան էթտիկի իլին . զէրէ ատէթ օլմիշ իտի միւ-
լէթ իմիզտէ քի պեօյլէ պեօյիւք մատտէլէրտէ
կիտէրլէր իտի Հռոմայա սրբազան Փափտան
աֆվ տիլէմէկ իլին : Տէօնտիւ սօնղըր տէր Մ-
ւէտիք Միւտօլու սէմթլէրինէ վէ օրալարտա
էօլտիւ :

¹⁷³³
ՌՃՀԱ } Պիլմէք կէրէք տիր քի Ղաւիթ պէյ
զուհուր էտիպ իլէրի կէլմէկէ պաշլատըղտա ,
Ղանտահարտա Մլլուանըլ Միլմ տէվլէթ ինէ
ասի օլուպ՝ եւրիւտիլէր օնըլըն իւզէրինէ վէ
ալտըլար Սպահանը . պունըլըն պեօյլէ էթտի-
կինտէն , չօգ սըգլէթ չէքտի օ սէմթլէրտէ օլան
Հայ միլէթի վէ չօգ ճէրիմէ վէրտիլէր՝ խու-
սուտա զուղատա օթուրանըլ :

Պու վագիթլէրտէ մէյտան ալտը Ղահմաս
Ղուլի խան քի տօղմիշ իտի սէնէ 1687 . վէ
սօնղըր Միլմ շահը օլուպ Սատիրշահ տէնիլտի
վէ օ սէմթլէրի տիթրէթտի Հինտիսթանա
վարընճա . չօգ էղիյէթ էթտի չօղունա խուսու-
տա Հայլարա կէրէք քէնտի էմրիիլէ վէ կէրէք
խանըլըն էլիիլէ . էն սօնղունտա էօլտիւ քէն-
տի ատամըլընտան կէճէ վագթի չատըրընտա
սէնէ 1747 . ՌՃՂԶ :

26. Կարապետ Համադիկոսն Վէ Բերահայն
Վահիկեբէ :

Զ. 50 — 53.

¹⁷²⁸
ՌՃՀԴ } Չիւնքի պու վաղիթլերտէ Բարաա
վիլայէթի ֆուրթունալարտան չալգանը պու-
լանմիշ իտի՝ Բատուածատուր կաթուղիկոս տայ-
իմ տուրմանգ իտի Լճմիածինտէ, իլլա էօթէ
պէրի տօլաշը պ կէզէր իտի վէ պաղի քէրրէ քիւր-
սիսինէ տեօսիւ պ թէզէ կիտէրիտի : Կիթտի
պիր կիւն () շահան քեօյիւնէ վէ պիր գաշ կիւն
օթուրտու օրատա . պիր կէճէ այ դութուլաու
վէ չօգ քիւնէլէր տամա չըգտըգտա՝ քէնտիսի-
տէ չըգտը քի կեօրսիւն նէ՝ գատար դութուլ-
տուղունու . տամ իւթիւնտէ կէզինիւր իքէն՝
կեօյէ պագարագ՝ տամ քէնարընտան պաշաշա-
ղա տիւշտիւ գազըգլար իւզէրինէ, վէ էօլլամ
հատտինէտէք սագաղլանը պ, տեօրթ սաաթ-
տան սօնղրա ճանընթէսլիմ էթտի 10 սէնէ կա-
թուղիկոսլըգ սիւրտիւքտէն սօնղրա . թէնի կեօ-
միւլտիւ մէզարա սուրբ Հոիփսիմէ վանքընտա :

¹⁷²⁸
ՌՃՀԴ } Կարապետ Օէյթունլու՝ Լանկիւրի
արքեպիսկոպոսու, ագըլլը, ալիմ, կեօսթէրիշլի
վէ պիր թէմիշ քիւնէ, Բատուածատուր կաթու-
ղիկոսուն եէրինէ սէչիւտի Ստանպօլտա՝ () Գու-
հաննէս Բադրիկին վէ եպիսկոպոսլարըն վէ
վարդապետէրին իրատէթիիլէ . վէ Լանկիւրի-
տէն Ստանպօլա կէլիպ՝ օրատա կաթուղիկոս
օծել օլտու օնիքի եպիսկոպոս իլէ : Իւշ կիւն

տէն սօնողրա քէնտիսի տէ եպիսկոպոս ձեռնադ-
րել էթտի Յովհաննէս Նադրիկի, զէրէ օ վազ-
թէտէք Յովհաննէս վարդապետ եպիսկոպոս
1727 } տէյիլ իտի : Հէնիլ Ստանպօլտան չիգմա-
1727 ԹՃԶԶ } տան՝ օրատա սինսդոս էթտի վէ իւչ գանուն գօ-
տու Երուսաղէմ քիւրսիսի իչին : () Նտան ի-
դաէթ վէ մուհապպէթ քեաղատը եազտը ծն-
իւչիւնճի Պէնէտիքտոս սրբազան Փափա վէ
քէնտի կիթտի Լժմիածինէ վէ տեօրտ սէնէ
կաթուղիկոսըգ էթտիքտէն սօնողրա էօլտիւ :

1730 } Բերաճամ իքինճի՝ Ստանպօլտան
1730 ԹՃԶԶ } Խօշապ գասապատսրնտան Խարապետ էօլտիւք-
տէն սօնողրա կաթուղիկոս օլուպ կէչտի ծնուն
եէրինէ վէ Լժմիածին քիլիսէսինտէ իքի խորան
եափտը սուրբ Յակօբ վէ սուրբ Լուսաւորիչ
իսմինէ վէ չօգ եափուլարը եէնիլէտի վէ պէշ
սէնէ կաթուղիկոսըգ էտիպ՝ էօլտիւ : Պու
Բերաճամ՝ կաթուղիկոս օլմագտան պիր երլ
էվլէլ Եռապատիկ օլտու վէ չօգ վէլլէլ գօփ-
տու Ռումլար վէ Հայլար իչինտէ օ գատար քի
Երուսաղէմտէ Ռումլարտան իքի քիշի էօլտիւ
վէ Հայլարտան իքի :

1784 } Բերաճամ իւչիւնճի Կիրիտ ատասըն-
1784 ԹՃԶԳ } տան՝ Քանտիա շէհրինտէն՝ անասը Ռում՝
Թէքիրտաղը առաջնորդու , Լժմիածինէ զկյա-
րէթէ կիտիպ վէ միաբանլարա սէվիլիլ օլուպ՝
իքինճի Բերաճամ էօլտիւքտէ ծնուն եէրինէ
կէչիպ՝ կաթուղիկոս օլտու : Պու կաթուղիկոս
Դաճմաս Գուլի խանըն տալէթի իլէ՝ կիթտի
Սուղան չէօլլունէ վէ գըլըճընը օրհնէլ էտիպ՝
ծնուն պէլինէ գուշանտըրտը , Հայլարա տախի

շահ օլտու տէյի . սօնդրա տեօնտիւրտիւ ծնու
Պահմաս Լ ջմիածինէ՝ ազիմ պաղշիւէր իլէ :

Պունուն կիւնիւնտէ պեօյիւք հալածում օլ
տու Ստանպօլտա քաթալիկէրէ քի կեահիճէ
էնէր իտի վէ կեահիճէ թէքրար գապարըրիտի .
պագ Հայ թարիխինտէ . շ . 50 վէ 51 : Պիր
պեօյիւք ալէֆ տէ դութուշտու Սուլայի վէ
Հայլար մապէյնինտէ . զէրէ Սուլայի միլէթ-
ճէ հիւնքետար տիվանընա չըզըպ՝ հագդի հիւ-
մայուն իլէ իզին ալտըլար քի Լըուսաղէմաէ օ-
լանսուրք Յակոբ մանասթըրընր զապդ էթսին
լէր . վէ լաքին հագդի հիւմայուն չիգմատան
Հայլար տիւշտիւլէր Գըրանսըզ էլչիսինէ . օ
տախի ուսլու ագըլը եօլլար իլէ գափաթ տը իշի .
պագ Հայ թարիխինտէ . շ . 51 :

¹⁷⁵⁷
1757 } ()՝ կիւնլէրտէ էօլտիւ իւշիւնճի Լ'բ-
րահամ կաթուղիկոս իւշ սէնէ գատար կաթու-
ղիկոսըզ սիւրտիւքտէն սօնդրա վէ միաբանլար
սինոդոս էտիպ եաղտըլար Ստանպօլա վէ տիլէ-
տիլէրքի Վրիգոր Լըուսաղէմ Ռագրիկի օլտուն
կաթուղիկոս . լաքին միաբանլարըն պիր դաջը
կիզլիճէ եաղտըլար Ստանպօլտա օլան Լ'բէ-
յի տէնիլէն Հայլարա քի Լ ջմիր առաջնորդու
Վ աղար վարդապետ օլտուն վէ իսմինի տէ ալ-
թըն եազը իլէ եազմիշլէր իտի : Պունու տույ-
տուգտա Վրիգոր վարդապետ՝ կէրի չէքիլտի .
զէրէ պիլիւրիտի քի միաբանլար պիր օլմաղլարտա՝
րահամ կաթուղիկոսըզ սիւրէմէյէճէք : Ս է
ջիւնքի Հայլարտան պաղիլէրի նէ՝ ծնու իսթէր-
լէրիտի՝ նէ պունու , մէշլէրէզ էթտիլէր Վիւ-
թիւր Պետրոս վարդապետի էթմէկէ՝ քի Լ'բ-

րահամ կաթուղիկոս Ստանպօլանուիրակ կեօն
տէրմիշ իտի օնու : Են սօնղունտա Դ ազարը
էթմէք իսթէտիլէր քի Իզմիրտէ իտի :

27. Դ ազար Զառուղիէն Ժաֆէ Ժէ Էմրիւնէր :

2. 53 — 56 .

¹⁷⁵⁷
¹⁸²² } Դ ազար Սահուկու քէնտիսինի կա
թուղիկոս էթտիքլէրինի իշիթտիքտէ , ալայ վէ
ղիյնէթ իլէ չըզտը Իզմիրտէն վէ գափուտան
կաթուղիկոսլըգ Ֆէրմանը անմատան՝ կիթտի
Իրզիուումէ քի օրատա առաջնորդ իտի Սահակ
վարդապետ Դհագին տէտիքլէրի , թիւրքէ Զիլ
գարապաշ : Ե Իրզիուում փաշասը կեօրտիւք
տէ օնուն իճթիշամը ալայընը քի Տիշ պիւր
կաթուղիկոստա կեօրիւլմէմիշ վէ իշիտիլմէմիշ
իտի , կիւճէնտի՝ լաքին կեօզ գրիտը : Դ ազա
րըն պիր էյի չիւաթը վար իտի . փաշա օնու կեօ
րիւպ իսթէտի . Դ ազար աթը վէրմէտիկի կիպի ,
չաղըրտը օնու տիվանընա վէ սօրտու օնա , “ Ե
վար տէտի էլլնտէ քի պէօյլէ ալայիլէ իւնվան
էտէյօրտուն պու շէ Տիրտէ վէ տէվլէթիմիզտէ .
փատիշահտան Ֆէրմանըն վա՛ր մը պէօյլէ իշ
էթմէկէ , կեօսթէր տէտի Ֆէրմանընը պա
պայըմ իջնտէ նէ վար , : Նէվապ վերտի Դ ա
զար քի “ Ֆէրման կէլէճէք տիր , : հապս էթտի
օնու փաշա , վէ շէքվա եազտը Ստանպօլա օնուն
հադգընա՝ քի նէ իւնվան իլէ կեօսթէրիյօր
կաթուղիկօրլուղունու : Ստանպօլտանտա հա

պէր կէլտի փաշայա՝ քի Վ ազարը Ստանպօլա
էօլլասըն :

Հէնիզ Վ ազար փաշանըն էթտիկինի տոյ-
մատան՝ Օ աթը վէ պիր էլմաս եիւզիւք տէ ծնա
փէշքէշ չէքիպ, հադրընը էլէ ալտը . վէ չիւնքի
խասմ իտի Վ ազար քաթօլիկէրէ՝ պիր կիւն
փաշա իլէ սեյլէշիր իքէն՝ չիքեայէթ էթտի ծն
լարտան . վէ տէտիքէրինի թաստիգ էթտի օ-
նունլա պիլէ օլան Լիանիա վարդապետ Վիլլէ-
աի տէտիքէրի . ծրատա իտի Լհապին Սահակ
վարդապետ, օ հիչ սէս չըգարմատը . ամմա չիւն-
քի պիլտի՝ պունտան պիր Ֆէսատ չըգաճաղընը,
իզին ալլա Վ ազարտան՝ կիթտի Բասենէ Լ-
րուսաղէմ իչին նուիրակլըգ հըզմէթինէ : Փա-
շա տախի Վ ազարըն սեօզիւնէ ույուպ վէ քէն-
տի դամահընտան տախի պու իշէ մէյիլ էտիպ վէ
քաթօլիկէրին չօղունու դուլթուպ, չօգ շէյ ալ-
տը ծնլարտան . վէ փաշա քէնտիսի պիր գաչ
կիւնտէն սօնղրա անիանսըզ էօլտիւ :

Պու պեյլէ օլտուգտա Լիզիուումտէ օլան
Տաճիկ պեյիւքէրի իւրքտիւլէր . զէրէ ծնլար
էէմին էթմիշէր իտի էվվէլտէն քի էկէր պեյ-
իւքէրտէն պիրիսի եախօտ օրանըն առաջնորդու
քաթօլիկ մատտէսի իչին պիր գալղա եա պիր
գարշը իշ օրթայա չըգարըրսա, Լլահտան պէ-
լասընը պուլտուն . պունուն իչին՝ փաշա պու մատ-
տէ իչինտէ անսըղտան էօլտիւքտէ, Ֆիքիւրէրի-
նէ գօտուլար քի պու շէյ էէմինի դուլթմատը-
ղընտան օլտու : Չաղըրտըլար Վ ազարը տի-
վանա վէ շէրաաթիլէ իլամ էթտիրիպ էօլտիւր-
մէք իսթէտիլէր : ()՝ տախի հէփ սուչու պը-

րազտը Սահակ վարդապետին իւզերինէ . վէ աղիմ փէշքէշէր իլէ վէ միւսալէղէ աղէ վէր մէկ իլէ կիւճիլէ հաղըրլարնը ելէ ալըպ՝ գուր թարտը քէնտիսինի , վէ ծնլարտան իլին ալըպ՝ կիթտի Գարսա : Ելէթիշտի Լըզիուումէ Ստանպօլտան չըգան հասէքի քի՝ Գաղարը Ստանպօլա կեօթիւրէ , պիւլմատըգտա ծնու Լըզիուումէ , կիթտի արտըսըրա քի ելէթիշտի գուլթա . լաքին՝ Գաղար աճէլէ իլէ կիւրիպ՝ Դէմ թօփրաղընա գուրթուլտու : Սէ Լըզիուումէ հիւրին պեօյիւքլէրի Լասէնէ պիւրէզատամկեծն տէրտիլէր քի Սահակը գուլթուպ՝ կէթիւրսիւլէր : (Յսրը տախի ծնու աթա պինտիրիպ վէ իքի պաղընը աթըն գարնընտան վէնճիւր իլէ պիւր պիւրինէ պաղլայըպ կէթիւրտիլէր Լըզիուումէ վէ գօտուլար զընտանա վէ ծնտա օլան սուչլուլար իլէ տէմիւրէ վուրտուլար էօյլէ քի ծնլարըն պիւրի պիւր եէրէ կիտէճէք օլա՝ հէփիսի տէ պիւլէ կիթմէլի իտի : Օլնտանա գօտուգտան սօնղըա Սահակ վարդապետի՝ պէքլէլլէր իտի քի եէնի փաշա կէլիպ՝ ծնուն տավասը կեօրիւլէ : Լմնա չօղու տախի պագ պաստը՝ քի պէքլէմէսիւլէր , հէմէն էօլաիւրսիւլէր կիթսին , ծլմայաքի եէ մինլէրինէ գարշը օլուպ՝ պէլայա օղըասընլար : () պիւրլէրի տէ ծնլարա ուլտուգտա , Սահակ վարդապետ էօրիւմինի կեօզի էօնիւնաէ կեօրիւպ , Օ կէճէ տօթլարըն էլի իլէ՝ եէտի քէսէ աղէ հարճէտիպ՝ եէտի քէսէյէ տէ թէմէսիւք վէրիպ՝ եէմին իլէ աղնաթտը պեօյիւքլէրէ սուչ սուչ օլտուղունու . վէ պու մատտէտէ հիչ պիւր իլէ գարըշմտըղընը վէ էօրիւմտէն գուրթու .

լուսլ՝ կէճէ իլէ չըգտը զընտանտան : Սքթէտի
կիւնիւն սապահըսը քիլիսէտէ մէնպէրէ չըգըսլ՝
աշտը աղզընը Վ ազարա գարշը վէ չօգ շիքեայ-
էթ էթտիքտէն սօնղրա , պեօյիւք դանդանա
իլէ նղովէլ էթտի օնու վէ անաթէմա տախի
օգուտու քի պիր քիմնէ օնուն ատընը անղմա-
սըն քիլիսէտէ՝ քէնտի հիւքմ էթտիկի Վրգի-
ռումսանճաղընտա , վէ շէքվա քեաղատը եազ-
տը Ստանպօլա :

¹⁷³⁸
1825 } Վ ազար եէթիշիսլ Սջմիածինէ՝ կա-
թուղիկոս օծել օլտու , վէ հաշան տույտու Սա-
հակ վարդապետին էթտիկինի՝ զայէթ իլէ
տարըլտը . լաքին Վիլէթիւր Պետրոս վարդա-
պետ Ստանպօլտան Սջմիածինէ տեօնտիւքտէ՝
Ստանպօլու Մղէքսանդր վարդապետ իլէ պիր
օլուսլ , օնլարը պարըշտըլտը օն տեօրթ քէսէ
աղէ ալմանղ իլէ Վ ազարտան՝ քի Սահակ վար-
դապետ հարճ էթմիշ իտի գուրթուլմասը իշին :

Պիր գաջ երլ կէչտի կէչմէտի՝ պիր պօշ առա-
վէթ տիւշտիւ Վ ազար իլէ Շահանհանտ պէյ
աէտիքլէրի պեօյիւք խանըն արասընա . շէքվա
օլտուգտա Վահանտ Վուլի խանըն հուզուրուն-
տա՝ գաթլէ վաճիսլ օլտու Վ ազար . վէ պիր
ղայրը չարէ պուլանայըսլ՝ էտա էթտի Սջմիա-
ծին մալինտէն իկիրմի պին թուման քր էտէր
եիւզ պին զէրմահպուսլ , վէ պունունլա կիւճիլէ
գուրթուլա պիլտի : Պիր զայրը խուսումէթ տէ
զուհուր էթտի կինէ Վ ազար իլէ Մտապատ-
լը Ֆէթհալի պեօյիւք խանըն արասընտա . վէ
պունուն իշին թէքրար շէքվա էթտիլէր օն-
տան Վահանտըն հուզուրունտա . պու սէպէսլ

տէն Ղահմաս չաղըրտը ծնու օրտույա : Պիւ
մէտի Ղ աղար քի շիքեայէթ էթմիշէր քէն
տիսի իշին վէ զանն էթտի քի իբրամ իշին տա
վէթ էտէյօրլար . պեօյէճէ գըլաս էտէրէք ա
լայ իլէ կիթտի օրտու էէրինէ վէ պիր միւքէ
լէֆ չատըր գուրտու շահըն օթաղընա գարըր :
Կէօրտիւքտէ Ղահմաս օ չատըրը , “ Քիմին
տիր տէտի օ շէօհրէթլի չատըր ” . “ Ղ աղար
կաթուղիկոսուն տուր տէտիքէրինտէ ” , էմր
էթտի քի երգսընլար ծնու վէ Ղ աղարը չէքիպ
եիւզիւնի տեօյսիւնլէր տէմիր գօլչաղլար իլէ .
օ գատար քի էգիլտի եիւզի վէ պերպատ օլտու :
Ս է քէնտիսի տէ պաղլը հապսա գօնտու վէ
պին պէշ եիւզ թուման ճիրիմէ վերիպ , էլինտէ
օլան հէր նէ վար իսէ ծնլըրը տախի ալտըլար :
¹⁷⁴⁰
¹⁷⁴⁰
¹⁷⁴⁰ } Պեօյէ օլտուգտա օ զաման Ֆէթհա
լի խանըն րէճասը իլէ էմր էթտի Ղահմաս քի
Բգուլիսլի } Յովհաննէս վարդապետ վարսըն օ
թուրսուն } Վմիածինտէ . օ տախի օրայա կի
տիպ պէշ այ գատար օթուրտու գայիմմագամ
դարգընա : Չօգ շէյ հարճ էթտի Ղ աղար օ
կիւնլէրտէ պեօյիւքէրին գափուլարընտա՝ տէր
Յովսէփին էլի իլէ քի գարսաշը իտի . վէ Ղահ
մասըն էլինտէն գուրթուլուպ՝ տէծնտիւ Ս
միածինէ , վէ Յովհաննէս վարդապետի ծնտան
գօվուպ՝ թէքրար օթուրտու կաթուղիկոսլըգ
քիւրսիսինէ :

¹⁷⁴¹
¹⁷⁴¹ } Պունուն կիւնիւնտէ՝ էանի տեօրտիւն
ճիսէնէսինտէ էօլտիւ Ստանպօլտա Կոլտ Յով
հաննէս վարդապետ վէ կեօմիւլտի մէզարա
քէնտի եափտըղը } ուսաւորիչ քիլիսէսինին գա

փոստու եանընտա Վալադատու Պու Յովհաննէս Ռադրիգ քէնտի սաղըղընտա ուղղափառ տին իւզրէ քեաղատ եազըպ՝ կեօնտէրտի Հոռմայա լատին եպիսկոպոսուն էլի իլէ, վէ Հոռմատան տախի օնա օրհնութիւն քեաղատը կէլտի։ Պունուն եերինէ կէչիպ Ռադրիգ օլտու շայրտի Յակոբ վարդապետ լալեան տէաիքէրի Տիվրիք էյալէթինտէն Օխմարա քեօյիւնտէն։ Պու Յակոբ վարդապետին կիւնիւնտէ չօգ քէրրէ պեօյիւք հալածանքլար օլտու չօգ եերտէ վէ զիյատէսիլիլ Ստանպօլտա վէ լնկիւրիտէ։ Պագ Հայ թարիխինտէ . Գ . 53 :

28 . Պազար Էաթուրէիւնտան զայրէ ելէրի :

Զ . 54 — 58 .

¹⁷⁴⁸
ՌՃԴԴ } լճմիածինէ տեօնտիւքտէ Պազար կաթուղիկոս՝ պիր դաչ միւնաֆըգ սեօզի իլէ՝ խասմ օլտու Վիլթիւր Պետրոս վարդապետ իլէ, քէզալիք Ղեքսանդր վարդապետ իլէ, վէ պունլարա չօգ էզիլէթ էթտիքտէն սօնղրա, ֆալագայա ալտը վէ օ գատար տեօյտիւրտիւ օնլարը քի՝ զրնագլարընտան գան սըչատը էօլլէ քի իքիսիտէ պայլլտը . Սօնղրա օնլարը եերէ սիւրիլիլէրէք կեօթիւրիւպ հապրա գօտուլար վէ օրատա տէմիրէ վուրտուլար : Պունլար զընտանտա իքէն՝ պիր քեաղատ տիւզտիւ Պազար օնլարըն աղզընտան աղըր սուլլար վէ պէօյիւք պօրճլար իւզէրլէրինէ երղմաք իլէ . վէ օ քեաղատը կեօնտէրտի օնլարա քի միւհիւրլէսիլիլէր վէ եազ

սընլար քի հէփ պու սուչարը էթմիշիզ պիզ, վէ պու գատար պօրճուժուզ վար . “ (Եօխսա տէտի շէտիտ ուգուպէթլէր էտէրիմ. քէնտիլէրինէ , ,) Նլար տախի նաչար գալըպ միւհիւրլէտիլէր վէ եազտըլար ծնուն իսթէտիկինէ կէօրէ : (Դ ա զար կաթուղիկսա տախի ալտը ծնլարըն նէսի վար իսէ վէ պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա զայրը լարըն րէճա էթմէլէրի իլէ՝ չըգարտը զընտան տան :

¹⁷⁴⁶ } Պիր էզ Պետրուսուն ագլը պաշընա կէլ տիքտէ՝ կիզլիճէ չըգըպ Լ ջմիածինտէն (Կար սա կիթտի : Պունու սուլտուգտա (Դ ազար՝ գութտու ծնուն տօսթլարընը , վէ ճիւմէսինէ էզլիլէթ էտիպ հէփիսինի տէօյտիւ : Սօնղրա Բէվանըն պէօյիւքլէրինտէն պիր գաչընը քէֆիլ ալըպ՝ ծնլարըն էլի իլէ՝ կէթիթտի Պետրուսու Լ ջմիածինէ վէ քէֆիլէրին կէօզի էծնիւնտէ օ նու մուհապսէթ իլէ գապուլ էտիպ, “ (Դ ա ր տէ տի արթըզ գայղըսըզճա ուհաթ օթուր օտան տա , , • Լաքին քէֆիլէր օրատան կիթտիքլէրի կիպի, իքի հասաա գափատըլար ծնուն գափուսու նու վէ իքիսի տէ կէճէ կիւնտիւզ պէքլէր իտի գափուտա օլմայա քի պիր քիմնէ կիթտին եանը նա : Լ չագ հինգչաբաթի կիւնի կէլտիքտէ՝ Պետրոս վարդապետ արղուհալ եազըպ (Դ ազարա տէտի . “ (Պու կիւն ազատըզ վէ պարըլըզ կիւնի տիւր , եալվարըրմ ճէնապինիզէ , չըգար պէնի պու զընտանտան վէ զատիկտէն սօնղրա էկէր կի նէ պուրայա պէնի սօգմագ իսթէրսէն՝ սէն պի լիրսին , , • Լաքին տիյնէմէտի (Դ ազար : Լ լթըր կիւնտէն սօնղրա կէլիպ կիրտիլէր օրայա ազաւմ

իւզերի տօգուզ քիշի սօփալար վէ թիւֆէնքէր
իլէ վէ սօյտուլար Պետրոս վարդապետի էօյլէ
քի սալթ կեօմլէկի գալտը վէ էլլերինի պաղ-
լայրալ՝ օտատան տըշարը չէքտիլէր պաշը աչըգ
եալըն այագ . վէ օնու եէրէ եաթըրըպ իքիսի
օթուրտու այագլարը իւզերինէ , իքիսի դութ-
տու գօլլարընը վէ պիրի տէ պաշընը . լաքին
Պետրոս վարդապետ էօյլէ գլխաւ էտէրէք քի
պօղազլայաճազլար քէնտիսինի , “ Իւքիւր եա
րապպիմ տէտի , գուրթուլտուլմ ինսան էլլինտէն ,
սէն պէնի անճագ գապուլ էյլէ ” : Պունու տէ-
տիքտէ Հասասլարտան պիրի սագալընը դու-
թուս՝ մագաս իլէ գըրփտը . պիր զայրըսը տա-
խի քէսմէզ ուսթուրա իլէ թըրաշ էթտի եա-
րա փէրէ էտէրէք չէնեէսինի : Պունու պէօյլէ
էթտիքտէն սօնղրա՝ զէնճիրէ վուրտուլար էլլէ-
րինի վէ այագլարընը վէ կեօթիւրիւփ սօգտու-
լար պիր գարանլըգ զընտանա : ()՝ սաաթ
կէօնտէրտի օնա Վազար պիր աթ դարաղը .
“ Վարըն վէրին տէտի պունու օ չօճուղա վէ
տէյին օնա , ալ դարա ալթըն գըլլը սագալընը
վէ հէմ հազըրլան , զէրէ պու կէճէ չափըճագ
կէօնտէրէճէյիմսէնի Վրգիուումէ ” :

Ելէճէ սաաթ իւչէ վարտըգտա՝ Հասասլար
եանընա կէլիպ՝ պըրագտըլար իւզերինէ պիր էս-
պապ՝ գօգմուշ տէրիտէն վէ ալըպ կեօթիւրաիւ-
լէր սիւրկիւնէ Սեան ատասընա վէ սօգտուլար
կիւնէ պիր գարանլըգ զընտանա : () զընտանտա
ալթը այ գալտըգտան սօնղրա՝ օնուն պունուն
րէճասը իլէ՝ չըգարտըլար օնտան . ամմա կիւնէ
օ ատատա գալարագ : Պիր գաշ կիւնտէն սօնղ-

րա օրատա պիր պեյիւք դայրգ վարիտի դա-
րայա չէքիւլիչ քի տեօրտ ատամանճադ էնտի-
րէ պիւլիւ իտի . կէճէ իլէ օնու եաիա եալընըզ
սույա էնտիրտի քի օնունլա դաչա . նէ ֆայտա ,
քիւրէկի եօգ վէ քէնտի տէ չէքմէք պիւմէդ .
հէլէ պիր թախթա փարչասը պուլուս , օնունլա
կիւճ իլէ քէնտիսինի դարայա պըրագտը : Տը-
շարը չըգտըգտա՝ եիւրիւտիւլէր իւղէրինէ չօ-
պան քեօփէքլէրի քի գուրթուլուշ եօգ . օ տա-
խի եէրէ տիւշիւս պաշլատը տիթըմէկէ , վէ
քէօփէքլէր պիր էզ օնու գուշաթտըգտան սօնը-
րա՝ պըրագըպ կիթտիլէր : Պունու կեօրտիւք-
տէ Պետրոս՝ տեօրթ այագը կիպի օլուպ եիւ-
ղինգօյու եափճա եափճա ուզագլանտը վէ եօլ
պուլուպ կիթտի Նըղիուլմէ : () րատան կէ-
րէկի կիպի եաղտը հէր եէրէ խուսուսա Ստան-
պօլա՝ Պ աղարըն էթտիքլէրինի վէ ինանտըրտը
եաղտըգլարըն . զէրէ միաբանլար տախի ույա-
րընը զիյատէսիլէ եաղտըլար հէր դարաֆա
տատ իւ ֆիրեատ էտէրէք Պ աղարըն էլինտէն :

Պ աղար՝ Պեարոսուն դաչտըղընը տույտուգ-
տա , շէքվա քեաղատը եաղտը օնա գարշը վէ
զօրիւզար միւհիւլէտիւս միաբանլարա՝ կէօն-
տէրտի Ստանպօլա . վէ լաքին պօշա չըգտը օնուն
եաղտըղը , զէրէ միաբանլարըն վէ Պետրոս վար-
դապետին եաղտըգլարը օնուն սեօղլէրինի պաս-
տըրտըլար . հէմ պէլլի տէ օլտու քի օնուն քեա-
ղատը չիւրիւք վէ տիւղմէ պիր շէյ տիր . պագ
հայ թարիխնտէ . 7 . 54 վէ 55 :

¹⁷⁴⁷
1747 } Պիր եըլտան սօնղրա խուսուլմէ թ էթ-
տի Պ աղար Ռէվանըն իքի հայ մէլէքլէրինի .

օնլար տախի օնուն հագգընտան կէլէլիմ տէյի՝
կիտիպ շէքվա էթտիլէր Ղահմաս Ղուլի խա-
նա օնտան , վէ տէտիլէր քի “ Սանուչարըն
տէօրթ պին թուման աղէէսի Ղ ազարըն եանըն-
տա էմանէթ տիր , , . վէ պու Սանուչար հայլա-
րըն պիր պեօյիւք մէլիքի իտի : Չաղըրտը Ղահ-
մաս Ղուլի խան Ղ ազարը վէ սօրտու քի “ կէր-
էք մի տիր , , . օ տախի դօրգուսունտան պէլի
տէյիպ պէլայա օղըատը : Տարըլտը օնա Ղահմաս
Ղուլի խան . “ Եա տէտի նիչին շիմտիյէտէք
մէյտանա չըգարմատըն , , . պունու տէյիպ պին-
պէշ եիւզ թուման տախի ճէրիմէ պըրագտը իւ-
զէրինէ . ճիւմէսի պէշպին պէշ եիւզ թուման .
ճէմի իկիրմի եէտի պին պէշ եիւզ զէրմահպուպ
ալթընը քի շիմտի եիւզ ալթմըշ իքի պին պէշ
եիւզ զուրուշ էտէր : Ս է չիւնքի պու գատար
աղէէ պուլամաղ իտի Ղ ազար , հէր նէ քի աւ-
թընտան վէ կիւմիշտէն եափըլմիշ շէյ պուլտու
Լ ջմիաճինտէ ալտը վէ միւպաշիրէ իքի պին թու-
ման թէսլիմ էտիպ՝ գաչտը :

Հաչան միւպաշիր օնուն գաչտըղընը տույտու՝
դութուպ պաղլատը միաբանլարը վէ օրատա
հապս էթտի օնլարը վէ հէր նէ քի պուլտու
Լ ջմիաճինտէ՝ տէվշիրտի վէ սօյտու Լ ջմիաճի-
նի . ամմա չիւնքի օ գատար իլէ էօտէնմէզ իտի
օ պօրճ՝ , իւքէնճէ վէրմէք իսթէտի միաբանլա-
րա . օնլար տախի Րէվանտա օլան պեօյիւքլէրին
գափուլարընա տիւշիւպ , չօգ սըգլէթիլէ էօ-
տիննճ ալարագ կիւճ իլէ տէվշիրտիլէր վէ միւ-
պաշիրէ էտա էտիպ՝ եօլ վէրտիլէր օնա : Սօնը-
րա թէքրար Ղ ազարըն էլինտէն շէքվա եազ-

տըլար Ստանպօլա վէ ղայրը եերէրէ սիյահա
քեաղատ իւզէրինէ :

Իշիթտի Ղազար՝ քի պօրձու հէփ վէրիւմիշ,
շիւքը էտէրէք կէտի Ղջմիածինէ . կեօրտիւ քի
միաբանլար քէնտիսինէ էյի նաղար իլէ պագ-
մայօրլար , վէ հէմ տույտու քի քէնտիսի իչին
շիքէայէթ եազմիլէր , խօշիմտի տէյէրէք դու-
թուպ վարդապետլերտէն իքիսինի՝ ատլարը : Յա-
կօր Շամախեցի վէ Յովհաննէս Շիրաճի,
սիւրտիւ ծնլարը : Սէ պիր էօրնէք վէ պիր ուս-
լուպ չօգ քեաղատլար եազտը միաբանլարըն աղ-
զընտան քէնտի էյիլիկինի պէյան էթմէք իչին ,
վէ Ղջմիածինի էյի պագմասը իչին , վէ զօրլայրպ
իմզալթտը վէ միւհիւրլէթտի միաբանլարա .
վէ պու քեաղատլարը տիւնեայէ տաղըթտը . մա-
նասթըրըն գափուլարընը տախի պէքլէթտի օլ-
մայա քի պիրի տըլարը չըգրպ՝ օլան իշլէրի ղայրը-
ն¹⁷⁴⁸ } սընա սեօյլէյէ : Սէ լաքին միաբանլարըն
քեաղատլարը օյանտըրտը միլլէթի . էօյլէ քի
Ստանպօլտա սինոդոսէտիպ իքի վարդապետեօլ-
լատըլար Ղջմիածինէ պիրի Պետրոս Վիւ-
թիւր ճպիրիսի Սահակ Մհազին քի եա նիզամա
գօսուելար Ղազարըն իշինի , եախօտ Ղազա-
րը էնտիրիպ՝ պիր ղայրըսընը էթսինլէր կաթու-
ղիկոս : Պուլար Ղջմիածինէ վարըպ՝ վէ գա-
փուլարը գափալը պուլուպ Ղազարըն էմրի իւզ-
րէ՝ կիթտիլէր Ռէփանա : ()Սասթ ծնլարտան
էօթիւրի շիքէայէթ եազտը Ղազար վէ զօր իլէ
միւհիւրլէթտի միաբանլարա վէ թիւլիլիզէ կի-
տիպ՝ վէրաի ծնու պեօյիւք խանա :

Թէֆթիշ էտիպ խան Ղազարըն եազտըգ-

լարընը վէ օ իքի կէլէնլերին նէ օլտուզլարընը ,
եազտը Րէվան խանընա . “ Աղըր տէտի եա-
նընա Հէփ] ջմիածին միաբանլարընը վէ սօր օն-
լարա քի քիմի իսթերլէր քէնտիլերինէ կաթու-
ղիկոս . վէ քիմի քի իսթերլէրսէ օ օլտուն : Րէ-
վան խանը տէ Հասէքի կեօնտէրիպ] ջմիածինէ
էվվէլ կէթիրթտի ‘] ազարը Րէվանա , սօնղրա
կէթիրթտի միաբանլարը :

] Երթէսի կիւնի տիվան գուրտու խան վէ
Ճիւմլէսինի օրայա չաղըրտը Սանուչարը տա-
խի վէ Հայլարըն զայրը պէօյիւքլերինի : Սօր-
տու օնլարա . “ Րիմի իսթերսինիզ սիզէ կա-
թուղիկոս . էսկիսինի մի եօխսա եէնի կէլէնի ,,
զէրէ զանն էտէրիտի քի իքիսինտէն պիրի կա-
թուղիկոսլըզ իչին կէլմիշ : Հէփիսի պիր ա-
ղըզտան Ճէվապ վէրտիլէր քի “] Ենիսինի իս-
թերիզ ,,
էմը էթտի խան քի ‘] ազարը կեօ-
թիւրսինլէր Սևան ատասընա վէ օրատա Հապս
էթսինլէր օնու : () պիրլերինէ տէ էմը էթտի
քի կիթսինլէր] ջմիածինէ վէ եէնի կէլէնլէ-
րին իքիսինտէն պիրինի կաթուղիկոս էթսինլէր :

() նլար տախի] ջմիածինէ կիտիպ ‘ Պետրոս
վարդապետի օծել էթտիլէր վէ սօնղրա Ճիւմլէ-
սի պիր օլուպ նզովել էթտիլէր ‘] ազարը , վէ
Հէփիսիտէ օնուն նզովք քեաղատընը իմզալայ-
ըպ ‘ ալէմէ տաղըթտըլար : Ստանպօլտա տախի
Յակոբ Րադրիզ քիլիսէտէ գափու արասընտա
տուրուպ ‘ թէքրար նզովել էթտի օնու , Ճէմաա-
թա կեօսթէրմէքլէ օնուն էթտիքլերինի ‘ պիւ-
թիւն միաբանլարըն շէՀատէթի իլէ , վէ մա-
նաթըրառաջնորդլարընըն վէ եպիսկոպոսլարըն

շիբեայէթ լէրի իլէ : Սէ չիւնքի պիր գաւ Սըզի-
ոււմու վէ իզմիրի Սէ ազարա սահապ չըզըպ'
եհնի վէլվէէ գօփարտըլար, Սըմիածին միա-
բանլարը Սէ ազարն սուչարընը կերէկի կիպի
եազըպ, թէքրարէն միւհքէմ նզովքար իլէ ա-
նաթէմն էթ տիլէր վէ օնզովք քեաղատընը իմ-
զալայըպ միւհիւրլէտիլէր իկիրմի պիր եպիսկո-
պոս վէ օնտօգուզ Սըմիածին վարդապետլէրին
տէն քի պեցլէճէ պիր էզ ոահաթըզ օլտու :

Սէ լաքին Սիրզա Սպրահիմ Մէմէ շահ օւ-
տուգտա, րէճա եազտը Սէ ազար քէնտի տօսթ-
լարընա վէ օնլարըն էլիլէ չօգ շէյ թէլէֆ էտիպ
գուրթուլտու Սէանտան վէ շահըն էմրիլիլէ
թէքրար ալտը կաթուղիկոսըզը, վէ Պետրոս
վարդապետի գուրթուպ զէնճիրէ գօտու վէ
Սահուկ քեցիւնէ եօլայըպ գափաթտը պիր
գարպնըզ օտա իչինէ : Պու հալէ տիւշտիւքտէ
Պետրոս կաթուղիկոս, տէր Յովսէփին զէվճէ-
սի Սյանոււմ խաթուն տէտիքլէրի՝ օնու պէսլէր
իտի եէտիրմէք վէ իչիրմէքլէ : Սյանոււմ խա-
թուն էօլտիւքտէ Պետրոս վարդապետ սահապ
սըզ վէ թիմարսըզ գալըպ՝ աճըզընտան էօլտիւ-
պունուն կաթուղիկոսըզը սիւրտիւ օն այ : Սէ
օ զիքը էթտիկիմիզ Սիրզա Սպրահիմ տախի
մէրհամէթի եիւրէկինտէն տիպէլիք պիր եանա
աթըպ, աղըր սալընլար սալտը Հայլարա քի
չօգ սըզլէթէ վէ տարըզա տիւշտիւլէր, չօգ շէյ
տէ չէքտիլէր միւպաշիրէրին էլլինտէն, էցլէ
քի դագէթլէրի գալմատը :

Պունուն խանլարը տախի պիրի պիրինէ տիւ-
շիւպ, այազ ալթընա կիթտի Հայլար Մէմին

Հիւքմ էթտիկի եկրլէրտէ . պագ Հայ Թարի-
խինտէ . Գ. 56 : Պագ կինէ օրատա 57 պապըն
տա քինէ մուսիպէթլէր օլտու Վախջուան սէմ-
թինտէ վէ զիյատէսի իլէ Մուլիս դարաֆլա-
րընտա : Պագ Թէքրար 58 պապընտա քինէ-
լէր էթտիլէր Հայլարա Մշատ խան , Հասան
խան , Մլի Սէրտան խան | Ուրիսթանլը վէ
Վէրիմ խան . Թաքի իւսթ օլուպ պու Վէրիմ
խան վէ Մէմիսթանը զապդ էտիպ՝ շահ կիպի
օթուրտու Շիրազտա սէնէ 1760 . ՌՄԹ :

29 . Սինաս Կաթուղէկոսոն Վաթնի Պո-հասա
Վարընճա վէ Պրոխորոն Ռադրէկէն
Գաւապաւըը :

2. 59 — 60 .

¹⁷⁴⁹
ՌՄԳԸ } Ստանպօլ պիր էզ րահաթ լանմիշ իքէն
3 Զակոբ Ռադրիկին կիւնիւնտէ , կէլտի օրայա Ն-
րուսաղէմ միաբանլարընտան Սիլիսթրէլի վար-
դապետին պիրի՝ ատը Պրոխորոն քի հալդ Ռ-
լոխորոն տէր իտի : Պու Պրոխորոն Ռադրիգլիք
մանսըպընա դալիպ օլուպ՝ քէնտիսինէ կիզլի-
ճէ արգա էթտի պեցիւքլէրտէն իւշ քիշի վէ
օնլարըն էլի իլէ չօգ աղէ սունուպ՝ ալտը Ստան-
պօլ Ռադրիգլիկինի՝ հիւշ զայրը քիմսէ սիլմէյէ-
րէք : Ս է զատիկին իլք կիւնի ճէմաաթ Մ-
տուաճաճին քիլիսէսինտէ իքէն՝ գուշուդ վագ-
թի կէլտի գափուտան օրայա պեցիւք ալայ իլէ
վէ պիր էզ զապիդ ատամլարը պէրապէր , վէ Ի-

չերի կիրմէք իսթէտիւ Վիլիստէ օլանլար պու-
նու կեօրտիւքէրինտէ՝ շաշտըլար վէ գօրգտու-
լար վէ տարըլարագ հայգըրարագ հիւճում էթ-
մէկիլէ օնա գարշը չըգըպ, «Սէնի գանըմնյըլ,
տէտիլէր. պիղիմ Րազրիկիմիզ Յակօբ վարդա-
պետ տիր՝ զայրըսընը իսթէմէյիզ», հասա-
լար պունլարըն իւզէրինէ եիւրիւյիւպ՝ սօփա
ալթընա ալտըլար վէ հէփիսինի տաղըտըպ՝ զօր
իլէ սօգտուլար Պրօխորոնու իչէրի: (Յրատա
իտի Յակօբ Րազրիզ. օ տախի քիլիսէտէն
գաչըպ վարտը կիզէնտի պիր էվտէ:

Իքինճի կիւնի կինէ կէլտի Պրօխորոն քիլի-
սէյէ վէ ճէմաաթա եիւզինի չէվիրիպ վազ էթ-
մէք իսթէտիւքտէ, ճիւմէսի պիր աղըզտան հայ-
գըրմաղա պաշատըլար. «Իսթէմէյիզ իսթէ-
մէյիզ. սէնի Րազրիզ գապուլ էթմէյիզ. սանդ
օլտուն պիղիմ Յակօբ Րազրիզ», պեօյլէճէ
տէյերէք եիւրիւյիլ էթտիլէր իւզէրինէ վէ
աշաղա չէքմէք իսթէտիլէր: Լաքին չիւնքի
Պրօխորոն պիր էզ հասալար հայ գըլաֆէ-
թինտէ պիրիքտիրմիլ իտի քիլիսէ գափուսունա
եազըն, օնլար եէթիլիպ՝ գուրթարտըլար Պրօ-
խորոնու:

Պու իլ պեօյիւյիւպ՝ թէվաթիւր պուլտու օ
գատար քի հինքեարըն գուլաղընա պիլէ տէյ-
տի. սանղըա վէզիր եէտինճի կիւնի օնու Րազ-
րիզիլք մանսըպընտան ազլ էտիպ սիւրտիւ օնու
Սամուռն գալէսինէ վէ օնուն եէրինէ կէչիւրտի
սուրբ Կարապետ առաջնորդու Եկինլի Սինաս
վարդապետի, վէ Յակօբ վարդապետի եօլը-
տըլար Պուրսայա: Սէ չիւնքի օ կիւնէրտէ

էօլտիւ Երուսաղէմ Բաղրիկի Վրիգոր վարդապետ՝ ծնուն եէրինէ կէջիրտիւնէ Զակոբ վարդապետի : Պու կիւնէրտէ էօլտիւ Վազար կաթուղիկոս . պունուն կաթուղիկոսըղը օլտու 11 սէնէ . սօնյըաքի իքի պուչուգ սէնէ օթուրտուղու՝ հիսապա կիրմէղ :

¹⁷⁵¹
ՌԾ } Սինաս Եկինլի քի Ստանպօլտա Բաղրիգ օլտու , Վազար էօլտիւքտէ՝ կաթուղիկոս օլուպ կիթտի Եջմիածինէ . վէ ծնուն եէրինէ Բաղրիգ օլտու Ստանպօլտա՝ քէնտի վէքիլի Վափանլը Վէորգ վարդապետ քի պիր էյի վէ դաթլը տիլլի քիմսէ իտի , մէրհամէթլի վէ ճիւմէյէ սէվկիւլի :

Պունուն կիւնիւնտէ Ստանպօլտա զուհուր էտիպ իլերի կէլտի Եկինլի Եաղուպ Հայլարըն շէօհրէթլիսի քի չօգ իզզէթ վէ րաղպէթ պուլ մուշիտի Ստանպօլտա օլան միլէթլերին եանընտա վէ ատը սանը հէր եէրտէ սեօյլէնիր իտի . էօյլէ քի ծնուն կիսի ասլա հիչ պիր քիմսէ Հայլարտան պու տէվիրտէ կեօրիւլմէմիշ իտի : Պու Եաղուպ Երուսաղէմէ զիյարէթէ կիտիպ՝ վէ ծրատա Զակոբ վարդապետի կէօրիւպ՝ սէվտի ծնու , վէ ծնուն եէրինէ Դէորդորոս վարդապետի Երուսաղէմէ Բաղրիգ էտիպ Զակոբու պիլէսինճէ կէթիրտի Ստանպօլա վէ Վէորգ վարդապետին եէրինէ կէջիրիպ՝ Բաղրիգ տիքտի ծնու : Վէնտիսի տէ չօգ կէչմէյիպ՝ գաթլօլունտու վէզիր խանը գափուսունտա սէնէ 1752 : ՌԾԱ : Պու կիւնէրտէ էօլտիւ Սինաս կաթուղիկոս քի հայրապետիկի սիւրտիւ պիր երլ սէքիզ այ :

¹⁷⁵⁴
ՌԾԳ } ԲՂԵՔՍԱՆԳՐ ՍՏԱՆԱԿՈՂՈՒ ԼԱՂԱԿՐ ԳՆԱ-
ՐԱԳԱՂ՝ ՍՏԱՆԱԿՈՂՈՒ ԻՔԷՆ ՍԻՆԱՍ ԿԱԹՈՒ-
ՂԻԿՈՍՈՒՆ ԵԵՐԻՆԵՆ ԵՆԶԻՆԻՍ՝ ԿԻԹՈՒԻ ԵՄԺԻՍ-
ԾԻՆԵՆ ՎԷ ՕՐԱՏՈՒ ՕԾԵԼ ՕՂՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԷ
ԱԻՐ ԱՐԼՈՒԳ ՍԷՆԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՐԳ ԷՏԻՍ՝
ԷՕՐԽԻԼ :

¹⁷⁵⁵
ՌԾԳ } ՍԱՀԱԿ ԲՏԱԳԻՆ ՏԷՏԻՔԵԼԵՐԻՆԻ ԵՐԳԻ-
ՈՒՄ ՍԱՆՃԱՂԸՆՏԱ ԵՐԳՔԷՆ ԷՅԱԼԷԹ ԻՆՏԷՆ ՎԷ
ՎԻՂԻԳ ՊՏԱԿԱՍՆՆՏԱՆ, ԲՂԵՔՍԱՆԳՐԸՆ ԵԵՐԻՆԵՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՍԷՆՏԻՔԵԼՐ ՍՏԱՆԱԿՈՂՈՒ . ԱԻՐ ԵՐԼ
ՏՈՒՈՒԼ ԱՅ ՕՆՏՈՒ ՕԹՈՒՐՈՒՍ՝ ՍՈՆՂՐԱ ԿԻԹՈՒԻ
ԵՐԳԻՈՒՄԸ ՎԷ ՕՐԱՏՈՒ ՍԱՔԻՆ ՕՂՈՒ ԻՆԷ ԵՐԼ
ՎԱՐՄԻՐ ՎԱՆՔ ՏԷՏԻՔԵԼԵՐԻ ՄԱՆԱՍԹԵՐՐՈՒ ՎԷ
ԱՎՂԻՔԵՐԵՆ ՏԷՆ ԵՆՏԱԼՈՐԻՆ ՄԱՆԱՍԹԵՐԸՆՏԱ,
ԵՄԺԻՍԾԻՆԵՆ ՎԱՐՄԱՆԳ ԻՍԹԷՄԷՏԻ :

() ԿԻՆԵԼԵՐՈՒՆ ՍՏԱՆԱԿՈՂՈՒ ԻՏԻ ԵՄԺԻՍԾԻՆ
ՆՈՒՐԱԿԻՐ ԲԷՎԱՆՈՐ ՍԻՄՈՆ ՎԱՐԴԱՍԿԵՏ ՎԷ ԲՆ-
ՏԱՍԱՐՏՈՐ ԲԵՐԱՀԱՄ ՎԱՐԴԱՍԿԵՏ . ՎԷ ՃԻՆՔԻ
ԱՐԸՆԼԱՐ ՀՈՋՈՒՄ ՏԷՆԻՔԵԼՐ ԻՏԻ ՍԱՀԱԿ ՎԱՐԴԱ-
ԱԿԵՏՈՒՆ՝ Օ ԿԻԹՄԷՏԻՔՏԷՆ ԵՄԺԻՍԾԻՆԵՆ ՕՆՈՒՆ
ՎԱՐՄԱՏՈՐԸՆՐ ԱՍՀԱՆԱ ԷՏԻՍ՝ ՂԱՅՐԷԹ ԷԹՏԻ-
ԼԵՐՔԻ ՕՆՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՐԳՏԱՆ ԷՆՏԻՐԻՍԻՆԵՐ :
ՊՈՆԵՐԱՐՆՆ ՍԵՕՂԻ ԻԼԵՐԻ ԿԻԹՄԷԿԷ ԱՎՂԱՏՈՐԳ-
ՏԱ՝ ՏՈՍԹՈՒՆ ԱԻՐԻ ՄԷՔԹՈՒՍ ԵԱԳՏՐ ՍԱՀԱԿ
ՎԱՐԴԱՍԿԵՏԷՆ, ՎԷ ՔԵԱՂԱՏՐՆ ՍՈՆՂՈՒՆՏԱ ԵԱԳՏՐ
ՔԻ : ՊԻՐ ԱԻՐԻՄԻՂԻՔ ԱՐԸՐԱՏԱ ԿԵՐՏԻՔՏԷՆ՝
ԱՂԸԳՏԱՆ ՍԵՅՂԷՂԻՐԻՂ , . ԱՐԸ ՍԵՕՂ ԻԼԷ՝ ԵԱՆԻ
ԱՐԸՐԱՏԱ ՏԷՄԷՍԻ ԻԼԷ՝ ՂԱՂՆԱԹՄԱՆԳ ԻՍԹԷՏԻ
ՔԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՐԳՏԱՆ ՏԻՆԶԷՃԷՔՏԻՆ , ՕՂԱ՝ ՔԻ
ԱՐԸՐԱՅԱ՝ ՏԱԽԻ ԿԷԼԷՍԻՆ :

ՊՈՒ ԻՂ ԻՂԻՆ ՍԻՆՈՐՈՍ ԷԹՏԻՔԵԼՐ ՍՏԱՆԱԿՈՂՈՒ,

վէ՛ օ սինոդոստա Սահակ վարդապետի կաթուղիկոսըգտան ազլէտիպ՝ օնուն եէրինէ սէշտիւնը Շամախիլն Յակոբ վարդապետի։ Սէ՛ Ֆիլհալ Եստապատը Լբրահամ վարդապետի եօլլատըլար Երզնիումէ քի Սահակ վարդապետիլէ հիսապ կեօրսին կաթուղիկոսըգ կէլիլիլիլն վէ՛ օնու կաթուղիկոսըգտան էնտիրսին։ () տախիլ Երզնիումէ կիթտիկի կիպի աշլքեալէ թէվաթիլը էթտի քիլիսէտէ Սահակ կաթուղիկոսուն ազլ օլտուղունու վէ՛ Յակոբ վարդապետին սէջիլտիկինի։ Իշթէ պեյլէճէ Սահակ վարդապետ օծել օլմատան՝ մանսըպընտան տիւշիւպ, ալ սօնղրաճա տամլա իլլէթինտէն էօլտիւ վէ՛ սուրբ Եղսաւորիչ մանասթըրընտամէվարա կեօմիլլտիւ, պէշսէնէ գատար կաթուղիկոսըգ փայէսինտէ գալարազ։

¹⁷⁵⁹
ՌՄԸ } Յակոբ Շամախիլ շէհրինտէն՝ էյի վէթէմիլ Ֆիլիլլի պիր քիմնէ Սահակ վարդապետին եէրինէ կէջիպ՝ կաթուղիկոս օլտու վէտեօրթ երլտան սօնղրա էօլտիւ։

¹⁷⁶³
ՌՄԺԲ } Սիմօն Բէվանը քի նուիրակ կիթմիշիտի Ստանպօլա՝ տեօնտիւքտէ Եմիածինէ Յակոբուն եէրինէ կէջիպ՝ կաթուղիկոս օլտու. պու կաթուղիկոսա կէլինճէյէտէք ասլա պիր Հայ կաթուղիկոսու Ետինլէրէ գարշը շէյ եազմըշ տէյիլիտի՝ կաթուղիկոս օլտուգտան սօնղրա, սալթ պու օլտու քի օնլարա գարշը շէյ եազտը պարտավճար տէտիքլէրիքիթապընտա. վէ պու քիթապտա իսպաղ էթմէք իսթէտիքի պիղաթալարըմըգտան պուլտուգլարըմըղըն հիչ պիր շէյինի տէյիլշմէմիշիլ, վէ պիր գըլընա տօգուն.

մամըջըղ . պունու պեօյլէ սեօյլէյիս՝ սօնդրա ա-
 թալարտան գալմա Տօնացոյց քիթ ապընը տէյիշ-
 տիրտի վէ դայրը դարզ իլէ եէնիտէն Տօնացոյց
 վէ Տումար պասմա էթտի Ստանպօլ Րադրիկի
 գապուլ էթմէտի պու շէյի վէ պունուն իչին սի-
 նոդոս օլտու Ստանպօլտա վէ օնտա էօյլէ ճայիզ
 կեօրիլլուպ սեօզի քէստիլէր՝ քի աթալարտան
 օլան Տօնացոյց գուլլանըլսըն . “ Պիզ օ Տօնա-
 ցոյցու տէյիշէմէյիզ տէտիլէր ” . վէ պու սինու-
 դոսուն էմրիլլէ եէնիտէն պասմա էթտիլէր օ
 էսկի Տօնացոյցու ՌՄԼԴ սէնէսինտէ : Պիր
 գաչ երլտան սօնդրա Ղանիէլ Րադրիկին կիւ-
 նինտէ թէքրար օնու պըրագըպ՝ Սիմօնուն Տօ-
 նացոյցու իւզըէ պաշխատըլար կիթմէկէ :

Պիր գաչ երլ էվվէլ Յակօբ Րադրիկին կիւ-
 նինտէ Ստանպօլտա տէրտէրին պիրիսի Փալու-
 լու Սանուէլ տէտիքլէրի , վէվէլէլէր գօփար-
 տը քաթօլիկլէրէ գարշը վէ օնլարտան պիր գա-
 չընը դութտուրուպ՝ քիւրէկէ գօտուրտու վէ
 քէնտիսի տէ Ֆէնալըղը իչին՝ Ստանպօլտան սիւ-
 ըրիլտի : Սօնդրա պիր ուսուլ իլէ՝ Ստանպօլա
 կէլիպ՝ թէքրար պիր պիրինէ գաթտը օրթալը-
 ղը վէ թէքրար սիւրկիւն էթտիլէր . սիւրկիւն
 տէ էօլտի :

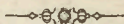
¹⁷⁶⁴
 ՌՄԺԳ } Ստանպօլ Րադրիկի Յակօբ Նալեան
 տէտիքլէրի՝ եաշընը ալտըգտա՝ կէրի չէքիլմէք
 իսթէտի մանսըպընտան վէ օնուն իչին սինոդոս
 էտիպ՝ քէնտի եէրինէ Րադրիզ էթտիրտի Լ-
 ըուսաղէմ վէքիլի Ղրիգօր վարդապետի՝ լա-
 ղապը Պասմաճեան , մազըմ վէ եավաշ պիր
 քիմնէ . վէ քէնտիսի տէ եանի Յակօբ վարդա-

պետ չօգ եաշամայրայ Էօլտիւ : Պու Յակօբ
Նալեան պիր դաչ քիթապ եափտը , իքիսի քա-
թօղիկլերէ դարչը . ծպիրլերինտէ տախի ծնլարը
օլտու գճա եէրտի , լաքին սօնղրա քէնտիսի տէ
փիւշման օլտու : Պու Յակօբ վարդապետ Էօլ-
տիւքտէն սօնղրա՝ Գրիգոր Րադրիգ տօգուզ
սէնէ օ մանսրպտա դալըպ վէ սօնղրա Րադրիգ
վիքտէն էլ չէքիպ՝ կիթտի քրիսթիան մէմէ-
քէթինէ վէ օրատա Էօլտիւ . պու Գրիգոր վար-
դապետ եախսկոպոս տէյիլ իտի : Պէյլէճէ
կերի չէքիլտիքտէ Գրիգոր վարդապետ ման-
սըպընտան , եէրինէ Րադրիգ Էթտիլեր ԼՂ-
միածիննուիրակը Վաղզուանը Օւքարիա վար-
դապետի : Պունուն կիւնիւնտէ Նայլարտան պիր
գաչը՝ քաթօղիկլերէ դարչը պյաղա գալտրրտը-
լար միլէթի վէ տէվլէթտէն Ֆէրման ալըպ՝
Էյլէ պիր հալածանք վէվլէյսի գօփարտըլար
քի օլմիշ տէյիլ իտի . վէ չօգ չալըչըպ վաֆիր
աղչէ հարճ Էթտիլեր , լաքին պօշա չըգըլտը վէ
պու սէպէպտէն քաթօղիկլեր չօղալտը . վէ իքի
դարաֆտան՝ պիրլիք Էտէլիմ տէտիքճէ՝ պիր
շէյ Էտէմէտիլեր : Պու հալածանք պաշանսըգ-
տա Էօլտիւ Սիմոն կաթուղիկոս 17 սէնէ կաթու-
ղիկոսըգ մանսըպընը սիւրտիւքտէն սօնղրա :

Պուկաս Լարգիուուվու՝ Սիմոնուն եէրինէ
կէչիպ կաթուղիկոս օլտու ԼՂմիածինտէ : Սէ
լաքին պունուն կիւնիւնտէ վէ պու Էօլտիւքտէն
սօնղրա՝ օլան կէչէն իշլերի զայրըսընա հէվալէ
Էտէլիմ եազմաղա , ղերէ պու դատարը շիմտիլիք
եէթէր . միւրատըմ պու քի օգույան քիմնէ գըս-
սէտէն հիսսէ ալա , վէ քէօթիւլիւքտէն սազընա .

մուհապպէթսիզլէթտէն կէրի տուրուպ' Գարտա-
շըք մուհապպէթինէ սարըլա, վէ ծնունլա լ'ւ-
լաշըն մուհապպէթինտէ Գալարաք պու տին-
եատէն կէօշտիւքտէ, ապպիսինի էօթէ տին-
եատէ պուլա վէ ծնուն միւլարէք Ճէմալի իլէ
շաք օլուպ' էպէտիւլապատ սէվինէ :

ՖԻԶՐԻՍԹԻ ՔԻԹԱՊ

	Տեղաձէ	3
	Պերինձի փայ . Հայկազուն տէվրի	7
Պայ .	1 . Հայկին վագթի	8
	2 . Արմենակին վագթի Հարմայա վարընձա	15
	3 . Արամին վագթի Անուշաւանա վարընձա	19
	4 . Պարեաին վագթի Սկայորդիյէ վարընձա	26
	5 . Պարոյրուն վագթի վէ փատիշահլըլը՝ էվվէլքի Երուանդա վարընձա	31
	6 . Էվվէլքի Տիգրանին վագթի	34
	7 . Վահագին վագթի Վահէյէ վարընձա	39
	Էթինձի փայ . Կուսակալ տէվրի	43
Պայ .	1 . Միհրան կուսակալին վագթի՝ Հրանտա վա- րընձա	43
	2 . Արտաւաղ կուսակալին վագթի Արտաւաղդա վարընձա	47
	Իւշինձի փայ . Արշակունի տէվրի	53
Պայ .	1 . Վաղարշակ փատիշահին վագթի	55
	2 . Էվվէլքի Արշակին վէ Արտաշէսին վագթի	60
	3 . Էթինձի Տիգրանին վագթի . վէ Միհրդատին իշ- էրի Հոռմալըլարա Գարը	64
	4 . Տիգրանին Էթաիլէրի Հոռմալըլարա , վէ Լու- թիտա Պաղոմայիգլիէր իլէ	70
	5 . Թէքրար Տիգրանին կիւնիւնտէ օրան զայրը իշէ- րին հիքեայէսի	79
	6 . Էվվէլքի Արտաւաղդին վէ Արշամին վագթի լէրի	84
	7 . Աբգարին վագթի	89
	8 . Անանէին վէ Սանատրուկուն վագթի լէրի	97
	9 . Եօգարքի Հայառաւանտա օթուրան փատիշահ- լարըն նագլի	102

10.	Իբնիճի Երուանդըն վագթի	112
11.	Իբնիճի Արտաշէսին վագթի	121
12.	Արտաշէս փատիշահըն էվառարը, վէ ճնարըն էթտիքէրի	125
13.	Իբնիճի Արտաւազդըն վագթի՝ Վաղարշա վա- րնճա	129
14.	Էվվէլբի Խոսրովուն վագթի	135
15.	Տրդատ փատիշահըն վագթի վէ Հայարըն տինէ կէլմէսի սուրբ Գրիգորուն էլի իլէ. Արիստա- կէսին վէ Վրթանէսին Հայրապետ օլմալարը	140
16.	Իբնիճի Խոսրովուն վագթի	147
17.	Իբնիճի Տիրանըն վագթի. Յուսիկին վէ Փառ- նէրսէհին կաթուղիկոս օլմալարը	152
18.	Իբնիճի Արշակըն վագթի, վէ Էվվէլբի Ներսէ- սին Կաթուղիկոսըղու	159
19.	Շապուհ շահըն Տիրապէքիբ չէհրինի օլմասը	166
20.	Արշակաւան չէհրին եափըլմասը վէ երգըլմասը. վէ Արշակըն խայընըղ	172
21.	Արշակ փատիշահըն էսիբ օլմասը. Հայասաա- նըն օլօղըլմասը Մերուժանըն էլնտէն	179
22.	Պապ փատիշահըն վագթի. վէ Շահակըն կա- թուղիկոսըղու	184
23.	Վարազդատըն վագթի իւլիւնճի Խոսրովա վա- րնճա. վէ Չաւէնին վէ Ասպուրակէսին կա- թուղիկոս օլմալարը	190
24.	Խոսրովուն սիւրկինըլիւկի, վէ Վառնապու- հուն եէրինէ կէչիպ փատիշահ օլմասը. Սա- հակ վէ Մեսրոպ աղիղէրին ղայրէթ էթմէլէրի իլէ. Հայ եազըլնըն պուլունմասը	198
25.	Իւլիւնճի Խոսրովուն թէքրար փատիշահ օլ- մասը վէ Շապուհուն ճուուն եէրինէ կէչմէսի	205
26.	Սնղըաքի Արտաշէսին վագթի քի Արտաշիր տէնիլտի	212
	Տեօրանճի փայ. Մարգարանըգ տէլիլ	217
Պապ.	1. Վէհիճի Հրապուհ մարզպանըն վագթի, վէ պիր դաչ լայըգ օլմայանլարն կաթուղիկոս օ- թուրմալարը, վէ Յովսէփին Հայրապետըլիկ	219
	2. Վասակ մարզպանըն վագթի, վէ Վարդանլապիր օլանլարըն էթտիքէրի վէ չէքտիքէրի	223
	3. Վասակըն էթտիկի քեօթիւլիւք վէ Վարդանլա- պիկէ օլանլարըն պիրիկի վէ չէհիտ օլմալարը	232

4. Ատորոսիգդ մարզպանըն վէ Ատրվնասպարն վագթի, վէ Մեկտէ հայրապետին կաթուղիկոսըղը՝ Յովհան Մանդակունիյէ վարընձա . . . 237
8. Վահանըն էթտիկի իշէր . . . 245
6. Վահանըլարըն էթտիքէրի Սահակ ամպետին մարզպանըղընտա՝ Ատրվնասպա գարշը . . . 250
7. Վահանըլարըն ղայրը իշէրի՝ Սաղար համ Ատըրնէրսէհէ գարշը . . . 256
8. Վախթանկըն հիյէսի, վէ Վահանըլարըն Միհրանա էթտիքէրի . . . 261
9. Վահանըլարըն Հաղարաւուխտա էթտիքէրի . . . 267
10. Թէքրար Վահանըլարըն էթտիքէրի Շապուհ մարզպանա . . . 270
11. Վահանըն պարըղդէ էթմէսի Աճէմ իլէ՝ Նիխոր մարզպանըն վէ Անդէկանըն էլիլի . . . 275
12. Վահան մարզպանըն վագթի . վէ Բաբէկէնին կաթուղիկոսըղը իքինձի Սահակա վարընձա . . . 280
13. Վարդ մարզպանըն վէ Մժէժին վագթի . վէ Լէքինձի Քրիստափորուն կաթուղիկոսըղը՝ իքինձի Յովհաննէսէ վարընձա . . . 286
14. Դենչապուհ մարզպանըն վագթի Ճիհր Վլոնա վարընձա : Վէ իքինձի Մովսէսին կաթուղիկոսըղը . քի Հայ տուամարընը տիւղտիւ . . . 289
15. Սմբատ մարզպանըն վագթի Դաւիթ Սահաուունիյէ վարընձա , վէ Աբրահամըն կաթուղիկոսըղը . . . 298
16. Դայլ Վահանըն էթտիքէրի Աճէմէրէ գարշը . . . 302
17. Կոմիտասըն կաթուղիկոսըղը Նղսէ վէ Ներսէսէտէք . վէ Վարազտիրոցուն մարզպանըղը Թէոդորոսա վարընձա . . . 307
18. Սմբատ կիրապաղատըն վագթի Ներսէսէտէք . վէ Անաստասըն կաթուղիկոսըղը իւշիւնձի Սահակա վարընձա . . . 312
19. Աբգլա ոստիկանըն վագթի Վիլթէտէք , վէ Եղիանըն վէ Յովհան Խմաստասէրին կաթուղիկոս օլմալարը . . . 321
20. Մահմէտ ոստիկանըն վագթի Հասանա վարընձա . վէ Դաւիթին կաթուղիկոսըղը Եսայիէտէք . . . 326
21. Իքինձի Եզիտ ոստիկանըն վագթի Ապուսէթէ վարընձա . վէ Ստեփաննոսուն կաթուղիկոսըղը պէշինձի Յովհաննէսէտէք . . . 331

22.	Պուլա ոստիկանն էթտիբլերի վէ Չաքարիա	339
	նրն կաթուղիկոսըը	347
Պապ . 1.	Էվվէլբի Աշոտուն վագթի . Չաքարիա վէ	348
	իբինձի Գէորգ կաթուղիկոսուն էթտիբլերի .	
2.	Էվվէլբի Սմբատն հիբեայէսի, վէ Մաշոցուն	356
	վէ ալթընձի Յովհաննէսին կաթուղիկոսըը .	
3.	Թէքրար Սմբատն հիբեայէսի, օ վագիթտէն քի	364
	Գագիկ Արծրունի օնա ղըտ՝ փառիշաճ օլտուն .	
4.	Էբինձի Աշոտուն հիբեայէսի օ քի Երկաթ տէ-	370
	նիլտի , Էանի տէսիր	380
5.	Թէքրար Էբինձի Աշոտուն էթտիբլերի	
6.	Թէքրար Էբինձի Աշոտուն կիւնիւնտէ օլան իշ-	385
	լէր , վէ Ստեփաննոսուն վէ Թէոդորոսուն կա-	
	թուղիկոս օլմալարը	
7.	Աբասն վագթի , վէ Էվվէլբի Եղիշէնին վէ Ա-	390
	նանիանն կաթուղիկոս օլմալարը	
8.	Իւջննձի Աշոտուն վագթի , վէ Վահանն կա-	398
	կաթուղիկոսըը խաչիկէտէք	
9.	Էբինձի Սմբատն վագթի	403
10.	Էվվէլբի Գագիկ փառիշահն վագթի , վէ Էվ-	
	վէլբի Սարգիսին կաթուղիկոսըը Էվվէլբի	
	Պետրոսա վարընձա	409
11.	Յովհաննէս փառիշահն վագթի . վէ օնուն	
	կիւնիւնտէ օլան իշլէր	413
12.	Սոնդրաբի Գագիկ փառիշահն վագթի	423
13.	Գագիկ փառիշահն տիւշիւնլիւկի	426
14.	Դուղըլլ պէյնի , վէ Մոնոմախոս կայսերին	
	Հայրարա էթտիբլերի	431
15.	Դուղըլլ պէյնի Թէքրար Հայաստանա երևրիւ-	
	մէսի . վէ Մանաղկերտի մուհասէրէ էթմէսի ,	
	վէ Էբինձի խաչիկ կաթուղիկոսուն վագթի	434
16.	Մի շէհրին ալնուսը	439
17.	Գրիգոր վկայասէր կաթուղիկոսուն վագթի	443
18.	Գագիկին Ռումալա էթտիկի , վէ օնուն էօլմէ-	446
	սի , վէ Բաքրատունի փառիշահըըն սօնղու .	
	Ալթընձը փայ . Ռուբինեան տէվլի	451
Պապ . 1.	Էվվէլբի Վոստանդինին վագթի	452
2.	Էվվէլբի Կոստանդինին վագթի	455
3.	Էվվէլբի Թորոսուն վագթի վէ Բարսեղին կա-	
	թուղիկոսըը	458

- 4 . Թէքրար էվկէլէի Թորոսուն էթաիբէրի . վէ
Գրիգոր Պահլաւունի կաթուղիկոսուն վագթի 461
- 5 . Էվկէլէի Լեոնուն վագթի 466
- 6 . Էբինձի Թորոսուն վագթի 475
- 7 . Ներսէս Շորճալինին վէ տեօրաիւնձի Գրիգորուն
կաթուղիկոս օլմալարը , վէ միաբանու-
թիւն սինոգոսունուն էհվալի 482
- 8 . Մէհհին վէ Էբինձի Ռուբէնին վագթի 487
- 9 . Էբինձի Լեոնուն վագթի . Գրիգոր Գահապէժ
իւլէ Գրիգոր Ապիրատուն կաթուղիկոսուղու . 491
- 10 . Էբինձի Լեոնուն փատիշահ օլմասը վէ Ճէնիի . 497
- 11 . Եհտինձի Յովհաննէս կաթուղիկոսուն վէ Էբին-
ձի Դաւթիւն վէ Կոստանդինին վագթիթէրի . 503
- 12 . Էբինձի Լեոնուն Էօլմէսի . վէ ճնուն զըզը Զա-
պէլին՝ պապասը Էէրինէ կէչմէսի , վէ Փիլեպ-
պոսս նիբեահլանմասը 507
- 13 . Էվկէլէի Հեթումուն վագթի , վէ Ճինկիղեսա-
նըն զուհուր էթմէսի , վէ Ճէլալէտալին սուլ-
զանըն Հայաստանա կէլմէսի 510
- 14 . Թաթարլարըն Հայաստանա Էիւրիւմէսի . . . 513
- 15 . Թէքրար էվկէլէի Հեթումուն վագթի , վէ սի-
նոգոսլարըն նոպլի 520
- 16 . Թաթարլարըն՝ Հայլարա սըզընթը վէրմէսի , վէ
Հեթումուն Մանիօ խանա կիթմէսի 523
- 17 . Մըսրըլարըն Կիւլիկիտ սէմթինէ Էիւրիւմէսի,
վէ պիրինձի Յակոբուն կաթուղիկոսըղը . . . 528
- 18 . Իւչիւնձի Լեոնուն վագթի . վէ Էբինձի Կոս-
տանդինին կաթուղիկոսըղը 532
- 19 . Էբինձի Հեթումուն վագթի , վէ տեօրաիւնձի
Ստեփաննոսուն վէ Էէտինձի Գրիգորուն
կաթուղիկոս օլմալարը 538
- 20 . Իւչիւնձի Թորոսուն վագթի վէ Սմբատըն ա-
սի օլմասը 542
- 21 . Տեօրաիւնձի Լեոնուն վէ Օշինին վագթի . վէ
Էբինձի Կոստանդինին Թէքրար կաթուղիկոս
օլմասը 548
- 22 . Պէշինձի Լեոնուն վագթի . վէ Իւչիւնձի Կոս-
տանդինին վէ Էբինձի Յակոբուն կաթուղի-
կոս օլմասը 556
- 23 . Պէշինձի Լեոնուն խայընըղը , վէ Թէքրար Մը-
սրըլարըն Էիւրիւմէսի , վէ Միթիթար կաթու-
ղիկոսուն վագթի 563

24. Յովհաննէս փատիշահին , վէ Դուխոնոուն վէ
Կոստանդինին վագթի . վէ Մեսրոպուն կա- 569
թուղիկոս օլմասը
25. Սոնղաքի Լճոնուն վագթի վէ տեօրաթինճի
Կոստանդինին վէ էվվէլքի Պօղոսուն կա-
թուղիկոս օլմասը , վէ Հայ փատիշահլղլղնըն
սօնղու 573
- Եւթինճի փայ ~ Ավարալըդ տէվըի 581
- Պապ . 1. Իքինճի Թէոփորոս կաթուղիկոսուն վագթի,
վէ Լէնկթիմուր տէաթլէրինին զուհուր
էթմէսի 582
2. Իվվէլքի Կարապէա կաթուղիկոսուն վագթի
պէշինճի Կոստանդինէ վարրնճա 587
3. Գրիգոր Մուսաբեկէնց տէաթլէրի կաթուղի-
կոսուն վագթի , քի օ զաման կաթուղիկոսլըդ
քիւրսիսի տեօնտիւ Եջմիածինէ վէ ծնտա կա-
թուղիկոս օլտու Կիրակոս 592
4. Օնունճու Գրիգոր կաթուղիկոսուն վագթի՝ Ի-
քինճի Սարգիսէ վարրնճա 599
5. Իւշիւնճի Արիստակէս կաթուղիկոսուն վագ-
թի՝ Առաքելէ վարրնճա 602
6. Դաւիթ վէ Մեկթիսեդ վէ Սրապիոն կաթուղի-
կոսլարրն վագիթլէրի 608
7. Շահապպասըն Հայաստանա կէլմէսի 611
8. Շահապպաս ասքէրինին Հայաստանտա էթ-
տիլլէրի մուսիսէթլէրին նալլի 613
9. Հայլարըն չէքտիկի՝ Արաս սուլունու կէչտիլ-
տէ , վէ Աճէմիսթանա սիւրիւլտիւքտէ Շա-
հապպասըն էմրիլլէ 618
10. Մեկթիսեդ վէ Դաւիթ վէ Սահակ կաթուղի-
կոսլարրն չէքտիլլէրի սըգլէթլէր 624
11. Իւշիւնճի Մովսէս կաթուղիկոսուն վագթի 631
12. Փիլիպպոս կաթուղիկոսուն վագթի քի օ զաման
Ստանսլորտա օլան Հայլար պիր պիրինէ կիրիպ՝
գարըշմուրուշ իտի Հալլարը 635
13. Յակոբ կաթուղիկոսուն վագթի վէ Թոմա Բադ-
րիկին էհվալի 640
14. Երուսաղէմտէ օլան սուրբ Յակոբ մանասթը-
րըն Ռումլարտան ալընմասը վէ վէրիլմէսի 648
15. Մարտիրոս վէ Ղազար վէ Յովհաննէս վէ Սար-
գիս Բադրիլլէրին վագիթլէրի 652

- 16 . Եղիազարըն լայրէթի՝ Երուսաղէմոէ կաթուղիկոսըգ էթմէկ իչին 655
- 17 . Եղիազարըն Երուսաղէմոէ կաթուղիկոսօլմասը 659
- 18 . Յակոբ կաթուղիկոսուն իքի տէֆա Ստանպօլա կէլմէսի վէ Բաղրիգէլէրին նիզալարը 665
- 19 . Եղիազար կաթուղիկոսուն վագթի վէ Բաղրիգէլէրին էհվալը 671
- 20 . Նահապետ կաթուղիկոսուն վագթի վէ Եփրեմ վարդապետին էթտիքէլէրի 675
- 21 . Աւետիք վարդապետին էթտիքէլէրի 679
- 22 . Գալուստ վարդապետին վէ Ներսէսին Բաղրիգօլմալարը վէ Աւետիքին թէքրարէն Բաղրիգլիք մանաւաղընա տեօնմէսի 689
- 23 . Աղէքսանդր կաթուղիկոսուն վէ Աստուածատուրուն վագիթլէրի, վէ Աւետիք վարդապետուն սօնղրա օլան Բաղրիգէլէրին իշլէրի 694
- 24 . Երուսաղէմոէ օլան սուրբ Յակոբ մանասթըրըն պօրճունուն էօտէնմէսի 698
- 25 . Գափանլը Դաւիթ պէյին էթտիքէլէրի 701
- 26 . Կարապետին վէ Աբրահամըն վագիթլէրի 711
- 27 . Ղաղար կաթուղիկոսուն վագթի վէ էթտիքէլէրի 714
- 28 . Ղաղար կաթուղիկոսուն զայրը իշլէրի 719
- 29 . Մինաս կաթուղիկոսուն վագթի Ղուկասա վալընճա վէ Պրոխորոն Բաղրիկին գալապալըլը 727

101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466	467	468	469	470	471	472	473	474	475	476	477	478	479	480	481	482	483	484	485	486	487	488	489	490	491	492	493	494	495	496	497	498	499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519	520	521	522	523	524	525	526	527	528	529	530	531	532	533	534	535	536	537	538	539	540	541	542	543	544	545	546	547	548	549	550	551	552	553	554	555	556	557	558	559	560	561	562	563	564	565	566	567	568	569	570	571	572	573	574	575	576	577	578	579	580	581	582	583	584	585	586	587	588	589	590	591	592	593	594	595	596	597	598	599	600	601	602	603	604	605	606	607	608	609	610	611	612	613	614	615	616	617	618	619	620	621	622	623	624	625	626	627	628	629	630	631	632	633	634	635	636	637	638	639	640	641	642	643	644	645	646	647	648	649	650	651	652	653	654	655	656	657	658	659	660	661	662	663	664	665	666	667	668	669	670	671	672	673	674	675	676	677	678	679	680	681	682	683	684	685	686	687	688	689	690	691	692	693	694	695	696	697	698	699	700	701	702	703	704	705	706	707	708	709	710	711	712	713	714	715	716	717	718	719	720	721	722	723	724	725	726	727	728	729	730	731	732	733	734	735	736	737	738	739	740	741	742	743	744	745	746	747	748	749	750	751	752	753	754	755	756	757	758	759	760	761	762	763	764	765	766	767	768	769	770	771	772	773	774	775	776	777	778	779	780	781	782	783	784	785	786	787	788	789	790	791	792	793	794	795	796	797	798	799	800	801	802	803	804	805	806	807	808	809	810	811	812	813	814	815	816	817	818	819	820	821	822	823	824	825	826	827	828	829	830	831	832	833	834	835	836	837	838	839	840	841	842	843	844	845	846	847	848	849	850	851	852	853	854	855	856	857	858	859	860	861	862	863	864	865	866	867	868	869	870	871	872	873	874	875	876	877	878	879	880	881	882	883	884	885	886	887	888	889	890	891	892	893	894	895	896	897	898	899	900	901	902	903	904	905	906	907	908	909	910	911	912	913	914	915	916	917	918	919	920	921	922	923	924	925	926	927	928	929	930	931	932	933	934	935	936	937	938	939	940	941	942	943	944	945	946	947	948	949	950	951	952	953	954	955	956	957	958	959	960	961	962	963	964	965	966	967	968	969	970	971	972	973	974	975	976	977	978	979	980	981	982	983	984	985	986	987	988	989	990	991	992	993	994	995	996	997	998	999	1000
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

